

Таиф Аұьба

АИЗГА

Q-шәкәыкны

Актәи ашәкәы

Ақәа

Аңхәынтшәкәтыжырта

2019

УДК 821.35
ББК 84(5А6х) 6-5
А 98

Аиқәыршәара, ацхәажәә
Валентин Кәағәаниа

Ацъба, Т. Шь.

А98 Аизга: ӡ-шәкәыкны: актәи ашәкәы: ажәеи-
нраалақәеи апоемақәеи, ахәычқәа рзы ажәеи-
нраалақәеи апоемақәеи / Таиф Ацъба. – Ақәа:
Апхәынтшәкәтыжырта, 2019. – 792 д.

г/р 978-5-122-03-01019

Хаамтазтәи ацсуа поет ду Таиф Ацъба (1939–1992)
иӡымтақәа реизга актәи ашәкәы ианылеит ипоезиатә
рҕиамтақәа зегъы, убрахь иналатцаны ахәычқәа рзы
ииӡхьаз ажәеинраалақәеи апоемақәеи, иеиҕагамтақәеи.

УДК 821.35
ББК 84(5А6х) 6-5

Ари аусумта CC0 1.0 ала иарбоуп.
Алицензиа ахӡылаа шәахәацшырц азы шәтал:
<https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.ru>

© Ацъба, Т. Шь., атынхацәа, 2019
© Апхәынтшәкәтыжырта, 2019

«СЫМЦЕИТ САРА БАША СЫМФАС...»

Таиф Ацъба иңстазаареи ирѣиамтақәеи ирызкны

Ацсны ацсуаа ианратәеишьоз, Анцәа иазихәеит ари адгъыли уи иқъынхо ауаапсыреи хеибартәааларц, ажәлар ирылиааларц рыламыси рыуафреи еихазхалаша ауаа цқьақәа – амилаҭ рѣахәхәафцәа. Насыҭ дууп ацсуаа хзы усеипш икоу атцеицәа рира, аха еитахәашьа змам гәырѣацәгьоуп рыетцәахә акыдшәара...

Таиф Ацъба... Дышхалагылам агәра гара хцәыхъантоуп, уи афыза ххафы аагара макъана игәагъыуацәоуп, икалап ихақымзаргъы, аха аамта наскъацыпхъаза хгәыгра ка-дыңц хампытдышшоит. Ацсуа литература иапхаз апоет лаша хизхәыцпыхъаза ихьу-хьууа хъаак хаймнадоит, нас хназыхынхәуеит шәкызқь маза рыла итахәхәоу уи ипстазаара, ипоезиа ахьымѣахәаста.

Таиф Ацъба диит 1939 шықәса, март 11 рзы Гәыдоута араион, Ачандара ақытан, анхаф нага итаацәарафы. Абжьаратә школ даналга ашьтахь, ақытарпыс, иқәлацәа азәырѣы реипш, арраматцурахь дцеит. Амала, уахь дцеит агәтыха шимаз...

Иахгәалахаршәап закә аамтаз усқан иказ. Атәыла ааттытит «амилатқәа зегь раб» Сталин икамчпцатца. Хрушьчов ишәшьыра ззылыпхаз ацсуа милат ашьақьар аужьра иафын, афыцаамта иафыгәхәааны иафыхәон ацсуа хьыбѣар. Убри абицара дреиуан Таиф Ацъбагъы: гәыграла дытәны иапхъака дыпшуан, ихы абзиа иазикырц игәахәон, аха аамта удафын, макъана апынгылақәа рацәан.

Запхъака ипоетхараны иказ Т. Ацъба 1962 шықәсазы игәтыха назеит: ажьагъырѣага дкылсзаргъы, даанахәеит Ақәатәи арцафратә институт (атцара итцон афилологиатә факультет, атәымбызшәақәа рыкәшафы). Алакә фырхатца

апстазаара» (1983). Цабыргны, Т. Ацба Москва ихигаз аамта даеа цстазаарахеит, днацшаапшны иибаз, иахаз рацеоуп, ақәлацәа ирхаит, афызцәа ирхаит (уи азы шахатра руеит апоет ихатә архивае ишьтоу, ифызцәа рысалам шәкәкәа). Аха зегь реиха ихадоу – уа иара иацитцеит крызтцазкуа афымта ҫыцкәа.

Т. Ацба аора далагеит ашкол дантаз ашықәсқәа раан, аха акыпцхәае дцәыртцүеит акыр ихьшәаны. Рацхәатәи иажәеинраала кыпцхын 1962 шықәсазы, ажунал «Алашара» аҕны. Мацк ихьшәаноуп адунеи шабо «Ажәеинраалақәа» (1968) хәа хьзыс изауз рацхәатәи ипоезиатә аизгагьы. Уи инашьтаххуеит афбатәи ишәкәы – «Атцхи амши» (1970). Апоет ихьзи ижәлеи еидкылан ирхәо иказтцаз шәкәхеит 1973 шықәсазы итытцыз «Амш ианацло». Ари аизга иагәылалаз афымтақәа ргьырак иреигьу ирҕеиамтақәа ирхипцхәазалон апоет.

Т. Ацба дракторуп апоезиатә еизгақәа жәаба инреиханы (урт рхыпцхәазарае иҕоуп урысшәалеи кыртшәалеи итытцхәоугьы). 1989 шықәсазы, апоет 50 шықәса ихытцра аиубилеи ахьзала ашәкәтыжьырта «Алашара» итнажыит иреигьу иажәеинраалақәеи ипоемақәеи еидызкыло аизга ду «Аныхәапцхьыз».¹

Т. Ацба поет-лирикк иахасабала иацитцеит хәанчара злам ихатә поезиатә дунеи. Уи адунеи хьтцхьртас, дацс-пашәс иамоу зегь рацхәа иргыланы ацсуа жәлар рсахьаркыратә ажәоуп, рыцстазааратә философиоуп. Ацсуа жәлар рҕапыцтә рҕеиамтақәеи апоет ирҕеиареи итцаулоу адоухатә еимадара рыбжьоуп.

Апцхәаза, заатәи иажәеинраалақәа рҕы, апоет еиҳарак хшықәшышьтра рзиуеит афольклортә сиужетқәа поезиатә формала реитаҳәара (ажәеинраалақәа «Қәацәи Машьеи», «Ахатцеибейи апцхәысеибейи», «Апцхәыс» уб. егь.), аха анафстәи иапцтамтақәа рҕы автор, шамахазақ акәымзар, мап ацәикуеит жәлар рапцтамта асиужет ишиашоу аитаҳәара;

¹ Ари аизга азыхәан 1998 шықәсазы автор ианашьан Апсны иреихазоу ахамта – Д. И. Гәлиа ихьз зху Ахәынтқарратә премия.

афольклортә дуней ахәаакәа иеыртагзаны, апоет иа-
цитдоит ихатә хәыцрақәеи ицәаныррақәеи шытас измоу
ажәеинраалақәа, иаххәап: «Алакә аҕнытә», «Алакәқәа»,
«Абрыскыыл изхәыцра», «Ажәа», «Ахәрашәа» уб. егь.

Т. Ацъба заатәи иажәеинраалақәа жанрлеи тематикалеи
атбаатыцәра рыцәмачуп, аха урыдырхалоит реилыххарала.
Урт ирныцшуеит автор ажәақәа «мыргәаҕкәа» ихшыөтцак
аарпшра шилшо, ажәартәара дшазәлымхау, ацәахәақәа
ритмикалеи интонациалеи еилыхха рышыақәыргылар
дшазыманшәалоу, дшазҕазоу. «Уааи сыфныҕа!», «Абри
ашьха ду ақәцәан сызхалар...», «Жәытә ҕазшьала», «Ааит,
ахахаи!» ухәа актәи ашәкәыи иагәылоу, данқәыцшыз иишыз
иажәеинраалақәа рҕны автор даабоит ажәа уамашәа
изныруа, зәапыц беиоу, апстазаара ақәаматцамақәа по-
езиатә хафсахьаны рцәыргара зәанызшәо, ибзиангыи
изцааиуа поетны. Ажәакала, Т. Ацъба заа иерыдихалеит
наҕ-наҕ ирәиарафәи иәахәхәаган изыҕалаз алитературатә
принципқәеи аестетикатә хшыөзцарақәеи. Урт рахьтә
ихадоуп хәа ипхьазатәуп апоет аханатә зықәныҕәара
далагаз апсуа жәеинраала азҕаза ду Б. Шыынқәба ипоезиатә
хәахьа:

Ажәа ртәамзар, ицшзахашам,
Гәыла ирцхамзар, уи поезиам.

Т. Ацъба илитературатә естетикатә цәафә ашыақәгы-
ларафәи анырра ду ҕанатцеит, апсуа фольклори апоезиен
инарцыданы, дышқәыцшыз иеызгәылеихалаз Европатәи
алитература, зегь рапхьа иргылан аурыс классикатә поезиа.
А. Пушкин, М. Лермонтов, Ф. Тиутчев, А. Блок рпоезиа
апсабара – ажәеинраала ашьтыбжыгашьа аума, иатцоу
ахақәитратә пафос аума – акыр иеазааигәаитәит, ихы-
игәы итигеит. Апсуа литература атоурых афәи ус иагьы-
рацәафым арәиәфцәа, Т. Ацъба иеипш зажәа, зцәахәа
иашьклапшуаз, абырцкал икылхума ухәо еихышәшәо ашыа-
қәыргылар алзыршоз, иара убриаамтазгыи зажәеинраала

атцакы хшыѡзышьтра тцаула азтоз. Аха ажэеинраала аихыршэшэара уи мчыла, хэцэыррхарала иалиршомызт – имарианы игэаќынтэи иаауан. Даеакала иухэозар, Т. Ацба иѡымтаќаа – агэаќынтэи иаауа, настгы агэышьтыхратэ пафос зцоу лирикоуп. «Сашэа» захьзу ажэеинраалае апоет иѡеит:

Изтахугы
Сашэа хысхан ицхьаза –
Уи камлааит
Са сгэырѡеипш ихьантаза.

Сашэа иалаз
Сара сыччапшь ашэахэа,
Иеырбалааит, нас, шэахэала
Са сцэахэа.

Т. Ацба ипеизајтэ, ифилософиатэ, ибзиабаратэ лирика иатцоу апхарра, аќэыгара, ацэанырра лашаќаа ирыбзоураны, иабицара иатцанакуа даеа поетк дааиламѡашьо ирѡеиамтаќаа ирласны, иухэар ауазар, ахышэтхэа ажэлар ргэаеы инеит, ирнырит. Иажэеинраалаќаа еихышэшэашьала ашэа иазааигэоуп, уимоу иќоуп ашэатцас иацитцаз аѡымтаќаагы (иаххэап: «Ашэа», «Ацандараќа», «Хар рзы ашэа» уб. егь.) Иагыцашьатэым апоет илексикаеы «сажэеинраала» аиха «сашэа» апыжэара зајто, иагыцашьатэым иара убас иажэеинраалаќаа жэпаќы ирылхны акомпозиторцэа ашэаќаа ахьапыртцаз. Аха иаххэаз амалахазгы иаанагом уи алитератураеы амариа дашьтан, аформа алкааны, атцакы хырѡа азиуан хэа. Мап, изаќаразаалаќ. Ирѡеиамтаќаа рѡы жьи-цэеи реипш атцаќи аформеи хеибартэаауеит, итибагоит. Апоет ицсыеу ажэеинраала ауимахым, аха цабьргыла иухэозар, икалам ицимыжът, ахыпхьазара ќастцоит хэа, «иеырбо» – цшрей-сахьалеи иѡычоу, арахь «гэатцэа зызтам» рѡеиамтакгы.

Поетк иахасабала Т. Ацба аамта ќае иалагзаны дшэит, дшьаќылт. Ажэа амыррацэара, ќазарыла агэылыршэара,

инткааны агэтыхахэара – шөкэык акынтэи даеа шөкэыкае
иаабоз абарт аказшьақеа идуртцабыргуан автор есаaira
ишьата шихауаз, есаaira идунеихэацшышьа шытбаахоз.
Апое ирфеира дагэышьакоуп Ауафы: дазаатгылоит иацтэи
имш, иахьатэи имш; апстазаара ағацхьа итакпхықара.
Илирикатэ фырхатца, ари адунеи иалахэу азэ иеипш,
иаамта ауадафрақеа зегь ихтигоит, деимырхха дыркуп
ацэгьей абзиеи, ахэхэеи аиашеи. Аха уи гэыграла иапхьака
дыцшуеит:

Атцабырги амци еилгап,
Анасыц адгьыл иахьзап...
Мышкызны сзышьтоу зегь калап,
Мышкызны сзышьтоу зегь калап.

Уаанза ишлазаргьы схахэы,
Мыцхэы икэадахаргьы сшьамхы,
Ма скамлазаргьы зынзас –
Сымцеит сара баша сымфас.

Иагьа игэғэазахаргьы апсра,
Уи иалшом зынзатцэка сышьра –
Мышкызны сзышьтоу зегь калоит,
Мышкызны сзышьтоу зегь калоит.

Т. Ацба абжыаапны рацэак инирцшуамызт ипатриоттэ
цэаныррақеа, апсуа жэлар рыгэтыхахэараз иахьейднагалоз
аизара дукэа рфеы дықэгылан бжытгала ацэажэара
итэышьтрамызт. Аха ус шакэызгьы, иаацоушьаратэи
иара гэыла-цсыла дырзааигэан, дрымадан дызлытцыз ижэ-
лар, уамашэа иныруан рхьаа-баа, еснагь гэытцхас иман
Апсына уатцэтэи ацеипш. Уи дыртцабыргуеит аграждантэ
лирика иатцанакуа иажэеинраала хьыршэыгэқеа: «Апсшэа
агэхьаагара», «Са сбаагэара», «Апсуашэа», «Ари адгьыл»,
«Апсуара», «Апсны агимн» уб. егь.

Сыдгыл гәакъа тлак анықәсаа –
Дак насылсаауеит сарггы.
Харт хазәыкны цеипш насыцла
Хақан, хакоуп ескынггы.
Са сиоызам дгылк атқарае
Зыцсы цәйтатцәахны итәоу.
Са сыцсадггып – са сбаагәароуп!
Нас – сыцстазаарагь қәпароуп, –

ихәоит апоет «Са сбаагәара» захъзу ажәеинраалаеы. Ари –
еҳырцәажәарам, ииашахатоуп. Т. Ацъба убриақара ижәлар
доухала, шьала-дала дрымадан – урт цсык еицырхоуп, гәык
рызтоуп ухәаратәы. Иагыцъашьатәым, ацсуаа ирықәкны
итыркъаз аға ихы иара дахъаеашәаз!

Апоет ибзианы еиликаауан ацсуаа рхыпцшымра
азтцаара, рмилаптә гәынамзарақәа апартией аихабырей
рықәтцарақәа рыла шьатанкыла збашъа шамамыз, урт
ақәтцарақәа шейжъагаз, шаамтагагаз. Жәлар рпоезия афор-
ма иееиуатәны ажәеинраала «Ирхәази исхәази» ақны
автор дақәызбоит жажәеи зуси еимадамыз ахәынтқарратә
система, абиуроократизм, аерацшра:

Зныкгы еизеит, рхәеит,
Фынтәгы еизеит, рхәеит,
Хынтәгы еизеит, рхәеит,
Уа зегь рызбеит рхәеит...

Нас аамта цеитеи, схәеит,
Итцуазеи, кыртцуеитеи, схәеит,
Ирхәазгы рхәеит, аха
Иалтцыз хамбеитеи, схәеит...

Аизара еизароуп,
Уанеиза – иузбароуп,
Ианузба – инаугзароуп,
Еггы зегь – барбарроуп, схәеит.

Ас иаахтны ацѣажѣара, ахѣыцра ангѣагыуацѣаз асовет аамтазы иѣу ари ажѣеинраала иханахѣоит апоет агѣагы шизтаз, агѣагырагы шимаз. Убаскѣнтѣи аамтаз иѣуп такѣаамта ацензура иахырмыжыуаз, аполитикатѣ лирикахь ихѣапшуа ажѣеинраала «Арѣашкѣагы». Арака ажѣлар мацкѣа, апсуаагы убрахь иналатцаны, изтагылаз амчымхара, ирхыргоз ақѣымчра символ хасабла иаарпшуп. Арѣаш ахаѣсахыла автор ицѣыригоит игѣтакы хада:

Арѣашкѣа реипшым
Азиас тбаа дукѣа,
Зѣеитцыхны кѣафла
Архакѣа ирну.

Азиас тбаа дукѣа
Ирдыррангы икам
Арѣашкѣа ирхѣау,
Ирхырго закѣу.

Иааидкылан ахѣыцкѣа ишырзынархоугы, ѣашѣарада, аполитикатѣ цатцгѣы рымоуп Т. Ацѣба ипоемакѣагы, хыызхѣала иаххѣозар – «Абна лакѣ», «Амц-уаа рлакѣ».

Апсны аѣоурых, апсуара айкѣырхара, апсуа жѣлар рлахынтѣа атема инартбааны дырзаатгылоит апоет «Кѣалышь ибака», «Апхынтѣи ашѣа», «Ацыцтѣаха» хѣа зыхьзкѣоу инейтцыху иепикатѣ рѣиамтакѣа – ипоемакѣа рѣгы. Аепикатѣ рѣиамтакѣа анаххѣах (урт рхыпхѣазараѣ иѣоуп хлитература аѣоурыхаѣ зѣиуахк даара имачу афантастикатѣ поэма «Ицѣоит азиас»), ашѣха хѣарак еипш иаарылыхѣхѣоит аѣоурыхтѣ шѣата змоу апоема «Кѣалышь ибака». XVIII ашѣышыкѣаса антѣамтѣи XIX ашѣышыкѣаса алагамтѣи ирытцаркуа Апсны аѣоурых адакѣақѣа еихыршѣшѣо, акрызтцазкуа ахтыскѣа дрызхѣапшуа, автор хѣыцыртас ишѣтихуеит иуашѣшѣыроу, зны-зынлагь ашѣартара згѣытатѣахны измоу иахѣатѣи аамта. Дарбанзаалак Апсынрей апсуа жѣлари згѣы рзыбылуа ауафы

изааигэоуп апоема афырхатца хада, ахара ипшуа ах Қыалышь
абарт ихэыцрақәа:

Хажәларгы абакаху уаанзеипш уажәы, –
Иалазхьейт аамта еикәшара.
Хтақ еицтадыршәуама инхазгы еикәшәаны,
Рымчқәа псақьоуп хара-бгъара.

Шьоук алада иахеит, шьоук асада ихытт,
Шьоукыхгы – жыхәтак иахьаниаша.
Ачархәацәа ракәзар, иҕеиет – ахыцәхәыц!
Ихашьклапшуа ихашьтоуп реырәашьа.

Еидкылашьа рмоукәа, абас ианынха,
Уаҕеимшхароуп хажәлар зызкылсуа.
Нак-аак ҳағацәа зегь еицхажәлап хаха,
Игәытқьагахап ашьтыбжь ирхылтцуа...

Хәарас иатахузеи, аепикатә ҕымтақәа рапцараҕы
Т. Ацъба шьарда илиршеит, еицакра зқәым ахаҕсахьа-
қәа апитцейт, аха зегь акоуп, хгәанала, алирикаҕ ауп уи
иаҳа иеахьиртцаулаз, настгы, илирика иабзоураноуп
чыдала апхьаоцәа дызларылатцәахьоу. Илирикатә поезиа,
лымкаала ифилософиатә лирика қазшьа чыдас иамоу –
ацстазаара ганк мацарала иаанарпшуам. Нацънатәаахыс
аиреи апсреи ишеицнарго еипш, ацстазаара ахаараҕ
ашараҕ шатцоу еипш, Т. Ацъба ипоезиаҕгы урт рышьхәа
еивтцаноуп ишцәыргоу. Баша ихәом «Уарада, гәышьа...»
зыхьзтцаз иажәеинраалаҕы, «Ацәгьаҕь абзиаҕь ашәакны
еиццоит, Уарада, гәышьа!» хәа. Иаҳа интқааны иаххәозар,
ифилософиатә лирика шақа аоптимизмра агәылыжжуа
ақара – убриақара иагәытцатцәахуп ауаҕытәыҕса ипстазаара
иацу адрамагы. Апоеит иқәрахь днаскьаыпхьаза илирика
иаҳа итцарны ишьтнакаауа иалагеит заашәа иапцаз
иажәеинраала қайматқәа «Амра ссируп аташәамтаз»,
«Атәатцла», «Ари амшгы цсит ашьшьыхәа...», «Ауаҕы» ухәа

рҕны иаабахъаз ахэыцрақәеи афилософиатә мотивқәеи. Адгьыл ақәзаара тҕакыс иамоу, ииасыз аамтә азхьра, адунеи шуаароу азхэыцра – абарт азтҕаарақәа роуп бжеиҳан лацәажартас имоу автор иуафрахъ днықәло даналага иа-цитҕаз афилософиатә жәеинраалақәа рҕы. Урт иреиуоуп: «Иаххьаауп, иаххэаргьы ихамхэаргьы...», «Апхыз ашьтахъ», «Ауаара», «Шьтә уахьза уи амш лашара...», «Атдлақәа» уб. егъ.

Апоет илирика иахухәааша рацәоуп, ирҕеиамтәқәа рпоетика чыдала итҕтаатәу проблемоуп, аха уи азы иаҕахуп ицстазаареи ирҕеиареи итҕегъ аеагәылахалара.

Т. Ацъба ииашахатан дыцхьазоуп ацсуа хэычтәы лите-ратураҕы иналукааша қазаны, икалам итижыит ахэычтәы литература ахьтәы фонд иагәылалаз ажәеинраалақәеи алакә-поемақәеи. Измаҳацда, ргәыбылра зымкыцда ахэычқәа рзы иџу ирҕеиамтәқәа: «Сара сбызшәа», «Цыит», «Сымзырха», «Аапын ашәа», «Аибадырра», «Сабажәгәлеи», «Лакә иқытантәи алакә»! Урт рацәоуп, ирацәазоуп. Апоет иааипмырқьазакәа ахэычқәа рзы аџра нап аиркит атаацәа-ра даналала, ихэычқәа рыба хаа дантацшы инаркны. Ахэыцра адунеи апхарра згәаҕы иҕымцәаацыз уаџык иахасабала Т. Ацъба «цъашьатәыла ицшза-ҳалалны», узхара иузымбо, «иухәо ахьықало цшья-тыцны» ицәыригоит «зны-затцәык ҳазлоу» ахэыцра ацстазаара. Закә хьааузеи иузцәырнаго еимгеимцаран ииасыз уи «аҳамтә»! Абар, зыбзиарак абаха имазас ихэычқәа Алисеи Алиаси рахъ дынхьацшны ииџуа апоет:

Схэычқәа сыхәацшуеит: «Җа ҳаб
Рыцҳа, деилагеит!»
Сеилагап, сеилагацәап –
Са схэыцра цазеит.

Са схэыцреихагьы иласны
Ицоит схэычқәа рхэыцра.
Са схэыцреихагьы џбаны
Ихьаазгоит иара.

Т. Ацъба дреиуоуп, Д. Гәлиеи Б. Шьынқәбеи ртрадициақәа инарыпщыуа, ахәаанырцәтәи алитература аклассикцәа азәырфы (А. Пушкин, Е. Баратынски, Ф. Тиутчев, А. Блок, И. Гиоте ухәа) рырфеиамтақәа ахьхьахәа ацсышәала изырцәажәаз ацсуа поетцәа. Абрака ихәатәуп айтагара аусаф апоет ихатә знеишьа шимаз: еитеигон игәтыха изырхәоз афымтақәа, доухала изааигәаз апоетцәа (урт руазәк – Ф. Тиутчев изкны ифхьан астатиагы). Убри акынтә, еилкаау усуп, иеиҭагамтақәа иара ихатә рфеиара хадыртәауеит, иузафәымтхо иалазфои.

Т. Ацъба ацсуа литература атоурыхаф поет-лирикк иахасабала мацаракәым дшаанхо. Уи ишьта нижбит критикк, публицистк иахасабалагы. Лассы-лассы акьыпхьаф дцәыртцуан агьамеи ахшыфои згым алитературатә-критикатә усумтақәа, арецензиақәа рыла, лымкаала гәытхас иман, изныкымкәагы дазаатгылахьан ацсуа хәычтәы литература. Ажәа рхихәаахьан иара хлитература аклассикцәа реицш, иабицара иатцанакуаз апоетцәагы (П. Бебиа, С. Таркьыл, В. Ахьйба), иара убас афарацәагы (Р. Смыр, В. Цытанаа, А. Лагәлаа).

Ипстазаара атцыхәтәантәи ашықәсқәа рзы Т. Ацъба иецишәо далагеит апрозафы. Уи, хәарас иаҭахузеи, имащәырны иҭамлеит. Иахгәаламшәарц залшом А. Пушкин еицырдыруа ицәахәа – «Лета к суровой прозе клонят». Зуафбжара итысыз апоет алирика абызшәала изымхәоз ажәа прозала ахәара иеазикуеит, икьыпхьит ажәабжь кьафқәа акык-фбак. Апроза фышәала аус адулара дшафызгьы, зегь акоюп ихы-игәы змадаз, иқәфеиарақәагь ахьибоз апоезиаф акәын.

Ааи, имацым дзыхьяз, илиршаз Т. Ацъба ирфеиаратә усура 30 шықәса иалагзан. Зтәымта итагылаз апоет ирфеиаратә гәҭакқәа иахагы ирацәан. Аха, иазууазеи, иацьал ааигәазаарын... 1992 шықәса, жьтаарамза 9 аены, аибашьра хлымзаах асакьахәымтаз, ақыртүа мпытцахалафцәа иуада дындәылганы дыргеит ашәахәараз Анцәа иишаз, зашәахә Апсны иахытәахьаз апоет. Уинахыс ихабар ҭамлеит –

дыбжъазит. Иахъа уажәраанзагъы избахә ала еилкаа хамам. (Амала, хәанхәахла ихәхәит уи такәаамта аґацәа дырхәацәо-дыргәакуа дрыман, ашьтахъы дацырырхит хәа.) Хара ихаздырам Апоети Ацсәахәи ахъеицылаз, ишеицылаз, аха еилкаауп зыгәра хазхамтцо акы: дыкам, дыкагәышьам Таиф Ацба – Анцәа ихәтәеишьаз ауаф псыцкба, иаацәоушьартә апсуаа ргәы иакәшәоз, рыгәтыхагъ ахәара иафыз ашәахәаф.

Шака жәеинраала бафхәтәрала иацитцахъааз, шака рәиамта итгегъ иапитцаран дыкааз! Ари ацәыз – хмилаґ зегъ еицырзеицшу хъаауп.

Афада ишаххәахәоу еицш, Т. Ацба зыжәлар рґеицш згәытхаз, ахара ицшуаз, инартцаулан ихәыцуаз шәкәыффын, патриотын. Уи артцабыргуеит аґацәа дрымпытцашәаанза иааицмыркбазакәа мазала иифуаз амшынтца. Машәыршәа еикәхаз ари имшынтца 1994 шықәсазы «Бзиала иахзырша!...» (аурыс еитагагъ ацны) хаз шәкәны итытцит.

Ианитцоз Акәа иалахан иказ апоет имшынтцафы?

Хатала иибаз – аибашьра Ацсны зтанаргылаз арыцхара; ипсадгъыли иуаажәлари рлахынтца иадхәалоу ихәыцпракәа; акыртуа гвардиаа имфапыргоз ахәашгашпракәа – архәракәа; акәардә татаз зыжәлар зызкәа реиазырхаз апсуа «патриотцәа» рхымфапгашьакәа...

...Апшатлакә иафызаха аамта цоит. Уажәшьта иныкәлеит апоет Таиф Ацба набыцра зкәым афбатәи ипстазаара – абицаракәа ирхаанхо, апсуа поезиа иагәадуроу ирәиамтакәа раамта. Урт арәиамтакәа апызтцаз, хымпада, хлитература атоурыхаф цсра-зра зкәым поетны даанхоит.

Валентин Кәагәаниа
1999

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

АИЗГА «АЖӘЕИНРААЛАҚӘА» АҚНЫТӘ¹
(1968)

СЫҢСАДГЫЛ²

Сара сахьцалакгы,
Сара сзықәшәалакгы,
Сыңсадгыл, сыңсадгыл
Сгәы иґоуп иґахәхә.
Абахчара шәтышуп,
Адәыиатә кәымшәышәуп,
Ацха иафызоуп
Амра ашәахәа.

Адгыл афәы хаа, –
Афәы хаа умбаци, –
Ушәа-уда ирталан
Убас уеимнадоит,
Ааңын аңхара
Зцу аңсабара,
Аблақәа ахаччо,
Иеырбоит, иеырбоит.

Хәычтас аңсабара
Уәаңшуеит гәрагарала –
Гәнаҳак тәахымзааит
Угәатцәґ цәара!
Асеипш атәылаґ,
Са с-Аңсынтәылаґ
Дарбан – ашәаң
Аркәацратцәкәа згәаґра?!

¹ Анафәстәи ишәкәкәа ркны автор иалеигалаз арееирақәа арака еикәырхоуп.

² Афымта анаңцоу арыңхә шыақәыргылазар, уи тцака иатцафуп.

Адгъыл лашароуп,
Ажәсан лашароуп,
Цъанатзар калап
Уажә сахьыкоу абра:
Адгъылгъы сықәуп,
Ажәсангъы салоуп,
Амтәыжәсақәа сымоуп,
Смаалықъуп сара.

УААИ СЫҢНЫКА

Лнапы ргъежъуа сан дудылап,
Апсшәа уеихәап саб дыччо,
Нак-аак сашьцәа аауагылап,
Сахәшъа дцәыртцып дыцхашьо.

Урыма илеип аоныка рысас,
Хатыр уқәтан удыртәап.
Саб дызхаану, саб дызхысыз –
Ажәабжь ссирқәа уа иуахап.

Са сыґны икалом агәґыґра,
Иумбазакәа угәы азхалап.
Сахәшъа лышьтыбжь мыргазакәа,
Асас уфатә лырхиалап...

Нас астал ахь – афара-ажәра,
Шәгәырґап уа, шәыччап, шәкәашап,
Атәца шьтыхны саб данцәажәо,
Сашьцәа ргылашьақәа убап.

Цқъа судырп, субап, сеилукаап,
Итцегь, итцегь сугәацхап,

Икалозар, уааи сыфныка –
Итцегь бзиа хаибабап.

АПСЫНТӘЫЛА

Амшын Еикәа көандашьшьыра,
Сыла ихыбу ашьхақәа,
Амра цеира, азыхь, ашәшьыра,
Ишәтыкакачу архақәа...

Абахча дуқәа шәырла ихыбуп,
Атцла гылоуп иатцақуа.
Арфаш цагьа ашьтыбжь духа
Иалкьа илеиуеит ацакьа.

Абахә гылоуп ахы шьткәыцәаа,
Жәфәан иатцәара иатцасуеит.
Ашәарацаф зара-ткәыцәаа
Избахә абахә иаласоуп.

Атцарақәа абри атәылаз
Рашәабжь гоит аеышьтыхны!
Абағыргы абра ицлабуеит,
Акарматцысқәа ирымакны.

О, сыцсы алоуп са стәыла ссир,
Дунеи акәакьқәа ртаца хәыч!
Ицъашьатәума уи иазкызар
Сара исылшаз сашәа хәыч!

ЖЭЫТЭ КАЗШЬАЛА

Амѡахѡаста лакь-лакьуа,
Цъа илбаауеит, ихѡноит цъара.
‘Еыуаѡк днеиуеит дыццакуа –
Азѡ дапсоуп иѡамчѡбара.

Апѡара-пѡара, апѡара-пѡара,
Аееимаа амца ацрыдды,
Аеыхѡа кѡаруа, ишытѡбара –
Ладеи ѡадеи еибарганы,

Апсуа пѡѡызба лымзырха
Италап. Арцыс дѡырбазап!
Лара лакѡзар – дымраха
Апсуа хатца диѡачѡап.

Амѡахѡаста лакь-лакьуа,
Цъа илбаауеит, ихѡноит цъара.
‘Еыуаѡк днеиуеит дыццакуа –
Азѡ дапсоуп иѡамчѡбара.

РАИДА

Цыхѡаптѡада, сахьцалакь, есѡынгы
Иѡѡѡуеит ашѡабжы «Раида» са сгѡы.
«Раида» гѡырѡароуп,
«Раида» гѡырѡоуп,
«Раида» бзиароуп,
«Раида» цѡѡароуп.

Абзиабара «Раида» иаѡѡоит,
Ацѡымграгы «Раида» иаѡѡоит;
Адгылаѡ иѡоу «Раида» иаѡѡоит,

Ажәфанағ иҫоугъ «Раида» иахәоит.
Иҫазам «Раида» иамхәо акгы,
«Раида» иацуп агәыграқәа шәкы.
«Раида» цсыуашәоуп, ифашьом иара,
«Раида» цстазаароуп, иакәым апсра.

«ААИТ, АҲАҲАИ!»

Санатцоу аидара исзышьтымхуа,
Еибафо сыпсахы,
Сзеитамтца сапхьа, сышьтахька,
Сазнымкыло сшьамхы,

«Ааит, аҳаҳаи!» – апсышәала,
Ахатца игәы тызго абжы,
Саҳааит убыскан! Ёышәала
Еиыызгоит сымчқәа зегьы.

Ақәпарағ ахызатә сықәшәаны,
Исытқьаса ицозааит ашьа,
Сышьтазааит сымчқәа зегь сылшәшәаны,
Аха иудыруаз, сашьа:

«Ааит, аҳаҳаи, иуқәшәазеи?!» –
Исаҳааит убжыь ґацаза,
Ашырхәа сәатқьап ак змыхьяз иеипш,
Старза.

О, изакә гәамчүзеи иатцоу
«Ухатцами, ааит, аҳаҳаи!»
Мап, аказыхәангы схьатцуам,
Исыцнатцы «Ааит, аҳаҳаи!»

АУЫРА

Снақәтәеит алаша, иуыроуп макъана.
Ипоит еитдасны, исзынкылом ахы!
Ауыра ахы иаужь, исмыбжьар цхашьарамы
Сканажьыргь сеитақәтәоит, саагылом сшәаны.

Знык ианспыхьашәа, иаусыжьюам ағәра.
Скамчы амацәыс иафызоуп, иаргоит «апқаца».
Сақәтәоуп ауыра, ианақәск, исыбжьароуп.
Сгьежьюама, сеибгазар, изқәыскыз камта!

Сағәра – сыхшыџ ауп, уи ауп пхьақа сназго!
Апоезиа – ауырауп, исымоу бжьатәыс.
Ахы цәгьоуп, иацныкәом ағәра макъана;
Скалам ауп имацәысуа иску камчыс!

АГӘЫҒРА

Ашьха цәхәыра уқәхеит, амра аеатцәахт,
Атцх лашьцара ажәфа еитцыхны иухацеит;
Агыгшәыгқәа утаркт, шыафакгы ихьатцуам,
Уахьцо уздыруам, амфа уцәызит, ус унхеит.

Афыртынгы аацәыртцт асы еиларџынтуа,
Апсабара уа иуағоушәа иуеагылт.
Царта умоуа, арахь цьаракгы узымтәо,
Апсцәахагы иц хырцбаца ушьта дхылт.

Аха уазхәыци алашьцара шхытцуа,
Лашар уеитақәшәахп умџа, умшәан, акгы!
Умчқәа еизга! Уцшыз агәыгра уцәмызкәа!
Иудыруаз амра шгылахуа уатцәгы!

* * *

Абри ашьха ду ақәцәан сызхалар,
Схәыцуан убас сара зны,
Убрантә нас етәакгы шапшапуа
Искып хәа снапы ҕақзаны.

Уи ашьха сагъхалатцәкьеит ашьтахь –
Икьаҕеит дырҕегь са снапы,
Са сыетцә зынзакгы иааигәамхеит,
Жәған ҳаракхеит иахаггы.

ҲАИ, СААУКӘЫХШОУП, АХАТЦА!

Аштә еиужь ду, аштә кьақьа
Тынчра, тынчроуп иахатәоу.
Схала сықәхеит иахьа абрақа,
Сааигәа дыкам аңсы зхоу.

Ашәа рхәом атцар чырчыруа,
Ицәажәом арҕаш еилыхха.
Сыңсы штатцәкьоу цқьа исыздыруам,
Са исыздыруам сызлаха...

Ус, закәызеи?! Аштә атдыхәахь
Сылаңш иқәшәеит афцырқьа:
Хатцак датцәкьеит иҕыхәа,
Ицрит аҳауаҕ ихтырца!

Схәыцра еиқәара схытц ишцаца!
Сыңсы тоуп, итоуп сыңсы!
Ҳаи, сааукәыхшоуп, ахатца!
Убас, убас, убас уңры!

* * *

Сара агәәкра сақәшәәхьеит,
Аха сыбға азмырхәазеит.
Сара ашәара сақәшәәхьеит,
Аха, мап, сапырымтзеит.

Ахьта, ацаа сықәнакхьеит,
Аха, мап, сазымгазеит,
Афыртынғыы сыжәлахьеит,
Аха сгылан, скамхәзеит.

Ацәқәырца дуқәа анхалазоз,
Амшынғыы зны сыххалахьеит,
Уигь са сеиха аламзаап, –
Саиааит, сызхытцит, саламхеит.

Ус сышнеиуаз сцагъаза,
Ба бааспылеит сшымгәыцзоз:
Сналахт быбла тшашақәа
Афыртын-мца исыжәыртцоз...

Уажә ба быбла, быблақәа
Сара ахатца исхыччатцәкьоит!
Исылахәмаруа ишыртаху,
Сеимырхәа сырхәынчону?!

ШЬЫБЖЬОН

Сыцсы сшьон шьыбжьон ашәшьыраф,
Апшахь асуан ихааза.
Жәфәан иатцасуаз абахә цагъа
Саҕацшуан ихарақза.
Саргъы сықан саацса-скара,

Еразнак ацәа станагалт.
Аха сәыхеит нас сытрысны,
Ахысбжь атцықхәа ианга.
«Икалазеи, хай!» – хәа сәатқъеит,
Аха дааиуеит саб дыччо!
Ажәабжь: – Хгәыла Шьрыф па диоуит,
Цшынофажәи хәба шықәса иртоу!

УШЬТЫЦ!

Еснагъ иугәтыхаз,
Уашьтаз ағыц.
Уашьтаз абзиа,
Ацәгъа уакәытц!

Уиацлаб иуеигъу,
Иашала ушьыц.
Уашьтал уи уапхьақа
Хара думышьтырц.

Амца уафыаз,
Бцъартцас ухыс.
Тыцк ағы унымхан,
Узтысуа уахыс.

Унасыц аеышьтых,
Ицшуп ишыцшыц.
Уи азы ақәпара
Уағыз ушағыц.

Удгъыл игәакьоу
Итцегъ ишәтырц,
Уқәымхан адгъыл,
Жәфәан ахь ушьтытц!

ААЦЫНТЭИ АШЬЫЖЪ

Ашьяц кәымшәышәза ифеиуеит, –
Адгьыл иатцәза.
Иахылтцүеит ацсабара
Убас еипш фык хааза...

Иубом ихчылаз анакә,
Издыруада иахьца!
Иныкәбеит нак, ишашаза
Амра анахьза.

Илаша-лашоит ашьхақәа,
Рызқәақәа цхаза.
Ишәтышха ишьтоуп акаршәрақәа,
Акаршәрақәа цшзаза.

Ацьюеипш итоуп амшын ду,
Азиас цоит иччо.
Аа, шәыцши, ацхәызба
Иахьа шака дкаччо!

КӘАНТЫР

Ачу, Кәантыр! Кәантыр, ачу!
Шьябыстами са сыетцыс.
Са сыетцыс-хәыч, зықәра мацу,
Ишнеиуа жәбанда, ҳаит, ишьтхыс!

Агәра ағам, ахы иакәитуп,
Макьана иамбацт акәадыр.
Ифуа, ицо, ихәмаруа идәыкәуп,
Ангьы иацхьоит икьыркьыр.

Ачу, Кэантыр! Кэантыр, ачу!
Шъабыстами са сыетцыс.
Са сыетцыс хэыч, зықәра мачу,
Ишнеиуа жэбанда, хайт, ишьтхыс!

АМЦА

Улахэызар, хьта уакызар,
Амца уашьтал, амца цшаа,
Амца цхароуп, амца хаароуп,
Даара ибзиоуп аказшьа.

Аха амца уаграгылар,
Ускан уаблып, уигы дыр!
Нас саргы сымцоуп, иудыруаз,
Саргы исылшоит усыблыр!

АЦСТАЗААРА ИАЗКНЫ

Ицэкэырцоит, еилашуеит, иазымкуашәа атра,
Шпыла иагэйдлан иасуеит ақәара.
Ахцша-цэгъа иаршәазгы дыкоуп амшын,
Ауаа зегъ фырхацәам, зегъ гәыла еипшым!

Ацстазаара гылам – еснагъ цхьақа ицоит.
Ацстазаара мшынуп – ишуеит, ицэкәрцоит.
Умгылан, афыза, узыгэзыгәуа настха,
Уеалажъ, еимыцкъа амшын ацэкэырца!

АГӘИЛИ, АҚӘЫЦИ, АМҘАСҘИ

А г ә и л

– Сқәыңшуп, схаауп, сыңшзоуп, сышәтышуп,
Са сқалалуп, са сқәымшәышәуп.
Шәә шәызсывыхәхәои, ақәыңқәә,
Иңқәфыруа, ишқамза шәыңқәә?

А қ ә ы ц

– Издыруеит, ашәтыш, уара угәала...
Аха узынхом хаңыңда цшәала.
Агәилқәә ахчара шәтахуп,
Макъана ақәыңқәә хматәахәуп!

А м Ҙ а с Ҙ ы

– Еех!
Сахьзанда аамта иахзаауа,
Агәилқәә қәыңда анрызхауа!

АТҘЫС

Саңхәа аттла амахә таруан.
Ишааиуаз аттыс хәың пыруа,
Инықәтәеит уи ақәцә, аханза,
Аттыс иатцәә, ссиршәә игәықза!

Ицәырнагеит ашәә хааза,
Ишцастахыз иакәымтдыр зынза!
Ах, сықандаз снейны снакысуа!
Ичырчыруа иахықәтәоу аттыс уа!

Исызкыр итастдарын сыкәә,
Иаусыжбуамызт сызхара имгәзыкәә!
«Усцәымшәән уара аңшқа, уара,
Ушцастаху, шыри, уара!»

Аха иныкәпрааит, жәфәан ахь ихәлеит,
Са сакәзар, сгәы еибафеит, сеицрәлеит,
Ашырхәа снакәтәеит уа срашь,
Апшза хәыч снашьталт спыруа.

* * *

Акы ахы алада ирханы,
Егъи ахы афада ирханы,
Абас ицәкәа тәхәаны,
Ауардын рыцрахәаны,
Иара рыхәдахь дыхәнаны,
Нас артәаахәа дыхәхәаны,
Ирасатә быца рыхкьаны,
«Шәца пхьака» хәа деибакны,
«Шәыхгъы шәшьапгъы»... хәа дыцәханы,
«Бжъара зкәым» хәа ипхьазаны,
Акьат аза иарганы,
Ицәкәа рыбзкәа тхәаны,
Хатыр зкәу азәы ааигәа зны,
Дгъежьюа дшыкәыз ахәаны,
Са дызбеит шыбжъагәаны!

ҚӘАЦӘИ МАШЬЕИ

Қәацә ипхәыс акы даршуан,
Қәацә ипхәыс еснагь дашшуан,
«Умца еикәым» хәа Қәацә дылкуан,
Есымша мәаагара длышьтуан.

Аха Қәацә мыжда даашьон.
Ишицәымгыз абнахь дцон,

Фархь-мархьқәак аарлахәа иааигон.
Ипхәысгыи баша лгәы дагон.

Ҷенак ус дшааиуаз абнахтә Қәацә,
Дыцшызар, амца ацран иқәацә:
Иҗнымаҗәақәа: ичуан, имхатцә,
Ицәардгәы, ихыза... Амца рхатцә!

Амца пхара ду лныршуа,
Дтәан ипхәыс агәарцаҗ уа.
Қәацәгыи днәин дыццакуа
Дналыдтәалеит длызгәыкуа:

«Бааскыа, Машыа, сызкәыхшоу,
Амҗы, амҗы хәа уажә башшуоу?
Иббома хамца ду зеипшроу!
Анцәа дхацхраауеит, иббоу!»

Қәацәи Машыи тынч, абас,
Еицәажәо рымца ишахатәаз,
Иналкыан рқәацә ибылуаз,
Ахәынап натқкәеит, ишәакыаз.

Даамақарит Қәацә уа: «Аац!
Ахәынапгыи утыхәтәа птәап!
Уа утәаз егыкәам, шыта иуфап!
Утыхә җызза, уахыцәо збап!»

АХАТЦЕИБЕИ АПХӘЫСЕИБЕИ

Дыкәан зыкәрахь инеихыаз хатцеибак.
Дааигеит уи хәынтә икарыжыкыаз пхәысеибак.
Апхәысеиба лхатца иалхәеит илзымтцәахуаз акы,
Казшыас лара илымаз, изрыцәгыоз лразкы:

– Иуасхэоит уажэнатə, уи усгыи исыззом,
Агра иахьа иутцəахыргыи, уатцəи ицəырмтцыр аузом.
Исзааилоит «ахкəажəрак» аамтала сара,
Занаатс ускан исымоуп сшыамхы еикəыршə атəара.

– Аа, уигыи бзиоуп, – ихəеит лхатца ускан убра, –
Саргыи акыи згым сакəым, исымоуп саргыи агра:
Исзааилоит аамтала, ишцасхəари, «мшəрак»,
Ахага сифызахоит ускан сара...

Абарткəа рышытахь имтцыцкəа рацəак,
Апцхəеиба «лахкəажəра» аакылсит ус єнак –
Днеин ашəшьыраф лшыамхы еикəыршə днатəеит.
Ллахкəажəра шааиз лхатцагыи ибеит.

– Уа, бара, еи! – ихəеит, лыкəфитт ипцхəыс,
Аха ахкəажə – дахкəажəуп, дылкуазма уи хыс!
Нас «имшəра» аацəырмтци лхатцагыи уа,
Ипцхəыс даалызцəыркьеит дыббуа, дыхəхəауа.

Даалысуа, даалысуа, даалысуа дипкəоит,
Дипкəоит, дипкəзоит, лцəа зы аанамго дкəаитцəоит...
Иангəалта дшылкəамтцуаз ма игыи ццəаны,
Апцхəыс мыжда дцəажəеит лымч еизганы:
– Сухəоит, Анцəа даахəан, исхəо хатца,
Ишытастцəоит са «сахкəажəра», уа «умшəрагь» шытатца.

АПЦХЭЫС

Ицəгыахагəышыеит
Лыбз апцхəыс.
Лхатца митəеикəатцəан
Илахь ианыз.

Агэылацэа лмыхэеит,
Итылкъеит рхы.
Лхатцагы атыхэтэан
Ицтэеит игэахы.

Атыша тцаула,
Агэылшьап дузза зтаз,
Днага дтаижьит
Ицхэыс дналыгэтас.

«Слылгеит, ох, гэышьа» хэа
Аоныка дхынхэит.
Гэырѡада анхара
Нап аиркит...

‘Енак ныкэарантэ
Уи ахатца дшаауаз,
Даахыкэгылт атыша,
Ицхэыс дызиргаз.

Икоу ибарцаз
Уи дахьтацшыз,
Алаламбатэ, ассир,
Абар, дызлацшыз:

Лыбз ду тых,
Даѡагыла агэылшьап,
Даќэымтцакэа аишра
Дафымзи «аап, аац!»

Илыцлан, дузымдыруа
Дыкан апхэыс.
Агэылшьап рыцха иагхан,
Иаќаран анацэкьыс.

АРЫЦҘА ИБЖЫ

– Аагарта сақәшәеит, саха изгалап,
Дарбан сызраргамо, смал иазхалап,
Еиқәыжьюа, еиқәыжьюа, еиқәыжьюа истцәахлап.
«Охгы» схәалап – ҕахракгы сфалап!

Сеидара хьамтоушәа ауаа идсырбалап,
Схашәала маңушәа адәныҕа изжыалап.
Срыцхаушәа рбар, нас сыгәра ргалап,
«Охгы» схәалап – ҕахракгы сфалап!

Азә дысхыгчаргы – егәаурым, дыгчалап!
Сара стәы здыруеит – са стәала сцалап.
Исцәалазуа егыҕам, есымша сықылап,
«Охгы» схәалап – ҕахракгы сфалап!

АЛАСБАҚӘА

Ивагьежьюан, идрыбзон ишьаргәытц,
Иалшәар ҕалозма настгы ихахәыц!
Рыцшәма дышцартахыз аласбақәа!
Иааишьклахәуа ишьтан иқьақьауа...

Аха данықәнага рыцшәма зымҕа,
Аласбақәа ирмоузеит уи азын агәырҕа.
Аңшәма ҕыцгы ишьышыуеит рыхқәа,
Даргы қьақьахуеит цәсеипш еита.

АГӘАЛАШӘАРА

Иара дсышьтан, сара снейуан,
Сышьта ихыршәлатцәҕьан даауан,

Сикыр сшипкоз сара издыруан:
Са саткыс иара деиҳан.

Абар, сара сакуеит есаaira,
Аҳауа маңхеит, исызхом.
Абар, дсыхъзоит, абар, дахъааиуа...
Ных, шыта усгыы сзицәцазом,

«Исыхълакъ сыхъааит!» – сгәы сыңсахын,
Стацкәым ратцәаны саагылт,
Иара ишкә игәағыны схәхәын,
Снеиҕагылт – иаргы даангылт.

«Иутахузеи, ааит, узсышьтеи?!» –
Бжык хәа ҕтысцеит игәгәаза.
Ассир збоит: сзыпкарц исышьтаз,
Даахәын, дыткҕеит дыкәкәаза.

«Ааит!» – снаишьталт. Иара дыҕуан,
Сара сишьтан, иара дцон.
Сишьтан, сишьтан, сишьтан сыҕуа,
Аха сихъзатцәкьархәагы сшәон!

АЦХЪАҦ ИАЖӘА

Лассы-лассы укыпхълоит,
Аҕра уаҕзоуп уааҕәымткәа.
Лассы-лассы срыпхъалоит
Уажәеинраала ҕыцкәа.

Аха исыззом аиаша, мап!
Сара усгәапхом аргамә.
Исыт ма азла, аша – ма!
Исыт измоу аҕыамә!

Ө-ГЭАНАГАРАК АЗЭЫ ЛЗЫ

I

Ауафытэыџса ипстазаараџ
Иџоуп иагъа рыцъара,
Иахъаап: абри бара бзымбац
Иибахъоузеи, рыцъа!

II

Ауафытэыџса ипстазаараџ
Иџоуп иагъа рыцъара:
Бара быда џазэ дзымбо,
Иибахъоузеи, рыцъа!

АТЫЦЪА

Иамалкуеит амра,
Иамалкуеит амза,
Ашьха зыхъ еипш уи апъхъызба дыцкъоуп.
Лцэажэашъа еинаала,
Лыблақэа хаара...
Уаха дихаштуама знык дызбахъоу.

Ашэтыш игэылтцыз,
Ашэтыш игэылтэаау,
Аапын ашьыжъ азаза зџахэхэу!
Дацпытит ашэтыш,
Дацгэылтџт абахча,
Дацшэтит, дацгылеит аапын хазну.

Апстазаара лгэахэо,
Дубоит уи дычча-ччо,
Ирхубало иџам гэырџак ллакта!
Бзиабарак дамам

Макъана дыргѣамтѣуа,
Уажѣоуп ианылзырхѣо аарла «атыпѣа».

Арѣарѣѣа еиѣлабны
Иѣырбоит лара лаѣхѣа,
Иахѣа дызбалакѣгы лара дыргѣуаѣхоит.
Нас, дарбан уи лынасыѣ,
Дарбан уи иалылхѣуа?
Шѣысзымтѣаан, сыздыруам...
Сарѣгы лаѣхѣа сѣырбоит.

* * *

Амѣа ианыршѣла ашаѣаѣѣа
Бѣон. Ахарантѣ са снабхѣыѣшит.
Сѣамѣышьтѣыбѣжѣ геит апѣаѣаѣѣа,
Уи акѣхеит, снабышьтѣалт, сыѣрит.

Саѣхѣаѣа сымѣа мариамхеит –
Иаша исѣагылеит аѣша.
Аха сеитѣамхеит, сеитѣамхеит,
Уажѣ снейеит исхѣымзартѣ аѣѣа.

О, гѣышьтѣыхроуп асеиѣш анеира,
Уи еиѣѣу калашам ѣъарѣгы.
Баанымѣасын, бнейла бышнеилаѣ,
Снейлап сышнеилаѣ сарѣгы!

СЫБЗИАБАРА БАЃРАМГЫЛАН

Сухаштѣроуп хѣа сабымхѣан.
Исыдбымтѣан исылымшо.
Бѣызѣѣа рахѣгы схѣабмырѣшын,
Издыруеит бѣызѣѣа шыраѣѣоу.

Сыбзиабара башоума?
Икалома баграгыларгы?
Сара ба бысхаштуама,
Иагъа хара бсыцэгыларгы?

Исеигъугы дуццоит хэа
Сабхэоит, уи сартынчуама!
Батэхэар амца сырцэоит хэа,
Иаха игэгэахоит, ибзырцэома!

* * *

Атыпхацэа, – «Учара аабароуп,
Узыпши, шыта цхэыс дааугароуп», –
Хэа сархэеит, саргы исыхэтоуп!..
Аха дызбом, дызбом сзышьтоу:

Зыхцэы духаз – лыхшыф кьафхеит,
Зыхшыф бзиоу – лыхцэы кьафхеит,
Са истаххеит абригы, абригы:
Икьафымкэа лыхцэгы лыхшыфгы!

БА ИБЫМУТЦӘКЪОЗААП

Ибтахума цкъа сеилыбкаар?
Бсылахэмаруама мамзар?
Ибтахума са сгэы фыбкаар?
Ибтахума сыббылзар?

Агэарахэа амшын ду хытцыр,
Уи иаиуеит иахьцара!
Ба ибымутцәкьозаап сакэытцыр
Ажэеинраалакэа рыфара!

* * *

Быбла ршанхагақәа
Зыжышәа ииатәоуп.
Быцымшықәа шытыхны –
Икыду мзаҭоуп.

Бхы-бҭы гьежь тәахахауп,
Ицшзоуп бныкәашәа.
Иткәашааза быхәда,
Ичацоуп уамашәа.

Быгәчамақәа хыгьежьаа,
Бзара паны.
Бшьапы цшзақәа ибытцоу
Уаста напла «ицәны»...

Иреигъу хәа иалсхуа
Ба бакәхон, бара,
Бсахьа мацара
Сызхозар сара!

* * *

Амза лашараҭ ашәт бгыцқәа хиаало,
Абаҳчара ианытцоу икәандоу ацша,
Уахынла, ақыта зегь ацәа ианалоу,
Хәнеидтәалоу ххала хнапқәа еикәырша:

Сбыхәоит, бысмыхәан ублақәа хты хәа,
Еилабымган хамтәк атынчра иаххатәоу,
Сбыхәоит, ссызхәыцуагы басхәарц бысмыхәан,
Салбымхын, сбыхәоит, ацхыз хаа сызлоу.

* * *

Ибымдыруеи, сыхаара,
Бара шбакәу сгәыгырта!
Сыңстазаара башахоит,
Бнаскыа бгылар ахара.

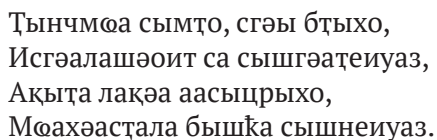
Аетдәакәа мачхәума,
Аха урт зегъ сзеипшума?
Са сиетдәахә кыдшәазар,
Иатцанакуа сыкәзаароуп!

Слахынтцацәгыа иамуит хәа,
Стәашам снапы сгәытцапса.
Алахынтца хәа егыыказам,
Са сгәырдәашам схыркәакәо.

Саб иуапа мтдәыжәәа ду,
Атх лашә еипш еикәатдәоу,
Ба бымтарсны бнылахәа,
Сыңрып иаша ашьхарахь.

Издахугы дсышьталааит,
Сара сышьта рзыңшаауам.
Сара сшеибгоу, бсымцааны,
Азәы бысцәиги зыкалом.

Бара са саныбтахха,
Са иансабхәа жәа затдәык,
Ирхәаалаит иртаху,
Са быстәуп – сара затдәык.

Снархымпшылар җеназатәык быблақәа,
Исзычхауа сықазма уаанза?
Еех, ацәанырра, ацәаныррақәа,
Рыхәашьа шпадаыруеи аамта!

Ажәфәд дузза хыбрас ихазхоит,
Ашьац тата иартас иҗалоит,
Амра шаша хыхьынтә ҳарпхалоит,
Арфаш хьшәәшәа рыжәтәуп, еилаҗеоит.

Ахэы пшзақәа псшьартас иҥахтҕоит,
Ахра ҕҕыара саркьоуп, иахҕаачҕоит,
Агэырҕыхага тарақәа шәахәоит,
Амҕақәа иахьахтаху харҕоит.

Ашәарахкәаг ахраҭ иеырбоит,
Аетдәакәа хыхь икәалкәацбоит,
Абна-ккара-еиужьра ду зазоит,
Апша кәанда аффы хаакәа аанагоит...

Хадстазаара шэтышхоит, ипшзахоит,
О, мачхэума, хмал ду рацэахоит,
Абарт зегъы еицахтэуп, еицхазхоит –
Сылашара, бсыцца нас, бызгоит!

ИРЕИҒЫУ АТҘХ

Сымацара сиан ауадаҕ,
Спенцъыр ҕаҕыаза иаартын.
Иахыызбартаз жәфәан ахәтакаҕ
Етәә гәартак са исзыпшын.

Ацәа хаара, хәыцрашәк шыыхуа,
Инархысит каршәреи, бнеи.
Иқәха инеиуеит атҕ ашышыхәа,
Ацәа иалоуп адунеи.

Сара сыцәам... сыцәоуп... сыцәам...
Сеидроу пхызу лабҕабоу.
Хәыцрашәк схоуп – акгыи сазхәыцуам.
Акгыи сзеилкаауам сызлоу.

Алакә иафызоуп артү рашәа,
Слымхаҕ иааиуеит изфаны...
Сыпстазаара сызкәыхшаша,
Мшәан, сабоуго тҕагәаны?!

Нак сындәылтцит, сцоит, сабацо?
Иарбан гәыгроу сызхыпшуа?
Сама ицоит итыхо сгәатца,
Хәаа ссирзак сеиларшуа.

О, дзымбакәа сылашара,
Сгъежны афныҕа сызцазом.
Сишь... – Уи амфәан лымацара
Дгылоуп, дгылоуп, дқәацазом!

Илашеит уа абла, абла хаара!
Уи дааиуа, дааиуа, дааскәазеит...
Нас дгьылгыи жәфәангыи хфыцәа ххала
Хразҕы мацара аеахынагзеит.

Сееибыта амѡа санықәлоз
(Уи са исыздыруам избан)
Азәырѡы, са исыуаз, исықәлаз,
Аргаматцәкѡа исархәон «умцан!»

«Чоу» хәаны ашта сынтѣтит,
Иаша снанылт ацшахәа.
Адгъыл ацәа иаатазызеит,
Санѡышьтытѣуаз артцәаа сыхәхәа.

Снеиуан зны жәѡан ахъ сышьтытѣуа,
Адгъыл ахъ зныхгъы слакәлон,
Апцтхәақәа шызбоз еилытѣуан,
Сымѡа есааира ицқѡахон.

Иарбан иацызго са сеылас,
Имцацшьын са сышьта еитѣыхәхәа!
Дарбан са сымѡа иацгылоз?
Хапыцлатцәкѡа искрын ах-цақәа!

Исѣагыларгъы ашьха баагәаран,
Абас санагәйдла ибгарын.
Ишьтытѣыргъы амшын ду мақаруа,
Сгәы ашырала уи табарын!

Сееибыта амѡа санықәлоз,
(Уи са исыздыруам избан)
Азәырѡы са исыуаз, исықәлаз
Башатцәкѡа исархәон «умцан».

Ацшацәгъара еимыцқѡаауа шцыла,
Сацхъака сымѡа нашътын!
Избанзар, издыруан бшысцылоз,
Избанзар, бара бысыцшын.

* * *

Издыруада сышка баазга?
Издыруада ибгэазырпха?
Издыруада нас бнаскъазга,
Ас бказтцаз уажэ бтэымуаѳха?

Даара схэыцит, даара схэыцит,
Амши атѳхи еиларѳынт.
Аха схэыцра, абар, иахылтцит
Сажэеинраала, баазырѳы:

Ашьхаѳынтэи ацша иасыз,
Пѳеикѳатѳэа дук аанагеит,
Аха агантэ ацша иасыз
Дырѳегь ашьхаѳа иагеит.

* * *

Устахуп хѳа лхала исалхѳеит,
Иарбан нас шыта исылымшо!
Исыбаргѳэузеи, сымчкѳа ирыцлеит,
Дсымоуп сымѳа зырлашо!

Ѵыстуеит шыта зегъы ирахартэ еипш,
Бзиа дшызбо цѳэырзымгои!
Дрыцхауп, дрыцхауп, дрыцхауп арпыс,
Пѳхэызбак бзиа илымбо!

* * *

Бназғапшыз дыбтәуп, уи ауп:
Дыбшьяҳазшәа уа даагылоит,
Рхыпхьазара рацәазоуп,
Шақаф бышьтоу, шақаф бцыло!

Акрыбдыруеит, крыббахьеит,
Бцәажәоит, бцәажәоит тыхәапцәада...
Са сгәы цыбтәеит, саапсазеит:
Ақыта чкәын, сызматәада!

Сара амцхәара стахзам,
Сгәы итам сыбз исзархәашам.
Бара бзыхәан са сшазам,
Бара башта са стахашам.

Цьюукгы быкәшан иеырбоит,
Ирибамто бнапы акырта.
Сара ба сыбдыртны сцоит:
Дсыпхьоит сымаалық ақытахь.

ИАЦИ ИАХЬЕИ

Бара быччон – сара амца скын,
Бара быччон – сара сыпшын,
Бара беилган – сара схәашьын,
Бара быхәмаруан – са схәапшфын.

Ицеит уи амш, ихәлеит, ишеит,
Игылеит амра, ишеишеит.
Иахзааиз амш зынза ҕакхеит,
Зынзаск еипшым иаци иахьеи:

Сара сыччоит – бара амца бкуп!
Сара сыччоит – бара быцшуп!
Сара сеилгоуп – бара бхэашьуп,
Сара сыхэмаруеит – ба бхэацшөуп.

АПСШЬАРА

Сееитдыхны ашьацра кэымшэышэра
Сылаиоуп, сгэы афада ирха.
Аетцэа рыба кэеицеиуеит,
Ажэџан кеикеиуеит уаха.

Иасуеит абахчаџ апша хаа,
Арџаш абжы сахауеит,
Иссирзоуп ашьацраџ апсшьара,
Артцукэагь ашэа рхэауеит.

Ацэагьы схалоит ашьшьыхэа,
Сагьхэыцуеит убыскан сара:
Етцэак уажэы, илалшэан ахала,
Сыкэа иташэахыр абра!

* * *

Алақәа пытк анеикәшәа,
Рыгәқәа ааибаргәгәан,
Амшын ду ҳаруеит ҳәа
Инхылеит иааибажьан.

Аха ари мариазма!
Амшынгы ааилашит.
Алажәқәагьы зызхымтцит –
Зегьы азы иашьит.

АСТУДЕНТ ИБЗИАБАРАЗ АШӘА

Ох, ишцастаху бааигәа сгылазар,
Са сыхцәықамыз, сыхъзыркы.
Иацаахыс затцәык ба бсымбацт азы,
Игәәкуеит уажә бара бахъ сгәы.

Исыздыргәышьом сзықәшәаз, исзыкалаз!
Тынчра сымазам уахи-ени.
Ибдыруама, ибдыруама, сыхаара,
Ажәак набасхәар зыцсоу са сзы.

Бара быблақәа, ахъшьыцбаблақәа,
Сыргеит, сыргеит сыткәаны.
Зегъы ишырбатцәкьоз амца сыжәырцеит,
Аудитория ду агәтаны.

Иацаахыс затцәык ба бсымбацт азы,
Игәәкуеит бара бахъ са сгәы!
Хара бысцәымгылан, сыхаара, сыхаара!
Сыгәнаҳа хьантәап ба бзы.

* * *

Абри асахъа сыбла ихытцуам:
Иасуан ацшағъы,
Хъшьыцбак ажәфанағ ицәыртын,
Снахәацшит схахъы!

Афыртын баацс аилафынтра
Иалоуп ахъшьыцба;
Агәы камыжкәа, амч еибыта
Ицоит, аха иаба?

Амтыжәфақәа аҕьойт игәаҕуа,
Ицо цышыа пхьаҕа.
Аха избоит, избоит, иабакоу!
Иагоит аҕша шыҕахьҕа!

...Ахышыыцбеипш саргы саагылом,
Сағуп анапҕара.
Аха исыздыруам, исыздыруам,
Сағумашь пхьацара?

АИЗГА «АТЦХИ АМШИ» АКНЫТӘ (1970)

* * *

Адгбыл, ажәѡан, ага, ашьха,
Ацәгъа, абзиа... зегъ ртәы,
Ирхәеит, иалгеит, акгъы нмыжькәа,
Зегъ аныртахъеит ашәкәы.

Аха усгъы скалам шытыхны,
Ақъаад ианыстоит саргъы акы –
Уаѡ изымхәаз иҕы итыхны,
Уаѡ изгәамтаз – Сара Стәы.

СА ИСТАХУП...

Са истахуп сынхарц абра иахъа –
Адгбыл гәыраз, ура узыхъ сархәа!
Исыт зегъы, скоумыжьын, цқъа снырха.
Исылатц амч, сааза, сыхъча, сзырха.
Анасыц иреигъу ашәахәа
Сгәы иазнаг – итазааит итахәхәа.
Игәыкатцагоу уашәақәа сырха.
Иахъынзастаху сашәақәа сырхәа.
Усхымыццакын, аамта сзырха,
Адгбыл гәыраз, итегъ уразха.
Сара исутаз – уи тәахуп уа узы,
Исырхынхәуеит еихахан мышкы зны.
Истахзам назаза сара акгъы,
Аха са истахуп зегъы, зегъы.

ААЦЫНТЭИ АҚӘА

Тынч илеиуеит ихааза
Аацынтэи ақәа,
Шьаны ирғалоит ипхаза
Адгьыл адақәа.

Атқар чырчыруа ашәа хәо,
Инеидыркылоит рыхқәа.
Апсшәа еибырхәоит ипхашьо
Игәылтцыз абығьқәа.

Ашәти ашәти еихәапшуеит,
Иаадыртын рыгәқәа.
Иқәуп, иқәуп адунеи
Анасың ғытұа.

Тынч илеиуеит ипхаза
Аацынтэи ақәа,
Бзиабаран ихааза
Ирғалоит адақәа.

* * *

Сыцәоушәа, сыцәамшәа,
Пхызушәа, пхызымшәа,
Уахынлоушәа, ҕынлоушәа,
Бакәушәа, бакәымшәа,
Бааиуашәа, бмааиуашәа,
Быччошәа, бтәыуашәа,
Азә дбыцушәа, дбыцымшәа,
(Дхатцоушәа, дхатцамшәа),
Быпсы тоушәа, итамшәа,
Сыбтахшәа, сыбтахымшәа,

Бцазшәа, баанхазшәа...
Изаке пхыз җаастази
Сара сызлаз!
Цхыз имбозар акөхап
Бара бызгаз!

АШЬЫЖЬ

Сатцапшуеит сгылан
Ахра дауапшь,
Амра итцагеит
Ашьыжь ашәацшь.

Ацдарақәа җыхеит.
Цша хаак аҗоуп.
Ацтақәа шкәакәоуп,
Ажәфан иатцәоуп.

Азаза – какачуп,
Уархалуп – адәы.
Ашәтқәа рыффы хаауп
Ахауа зыртәы.

Ацстазаара убас
Исгәацхоит, истахуп,
Сыжәаа неитцысхыр,
Сыпрыртә еипш сласуп!

* * *

Арәаш трыскәа еилаҗеит,
Бнатә шәарахқәа уа иеырбоит...

Схэыцра иалоуп сахьцалак,
Са сыңсы алоуп уи акэакь.

Еикэыршоуп уа ашьха, аңста,
Афнызатэ гылоуп урт рыгэда;
Лани лаби рнапафы
Лызхауеит убра «рхэычы»!

Инцэахшароу атыңха,
Есымшааираггы иаха,
Уа дафуп, дафуп атэра,
Итазмышыло са сгэы атра!

Уи уахггы-еынггы дкаччоит,
Лыкэшамыкэша зегь лашоит.
Амџа сықәуп уахь сара,
Сымџахэаста цоит хара.

ЖӘАА

Асы шытытцит, аңта хытцт,
Ицеит атцаа.
Ишеишеиуа амра цэыртцт
Сынтэа заа.

Сеырба-еырбо снейуеит, сней,
Ашта стытц!
Зынза ифыцуп адунеи,
Зынза ифыц!

Са дысцылан атыңха –
Дыңхашьеит...
Схатцахазаап сарггы шыта –
Дысгэаңхеит...

Сҕалахъазма ас ахаан
Сара пхыз!
Икачҕахъазма ас ахаан
Нхытҕ-аахытҕ!..

Аапын ааит, сынтөа заа
Асы шытытҕ.
Сара исхытҕуеит сынтөа жөаа,
Жөаа схытҕ!..

* * *

Аетдөақөа рөыхарак
Исеиөырбоит сара.
Ишдарацөоу, ишдарацөоу,
Ишдарацөоу дара!

Иреиҕу хөа сашьтам,
Изеицшразаалак акы,
Акы затцөык, етдөа затцөык
Скында снапаҕы.

* * *

Атҕла иалфрыз – хайлахаа хцеит ихөеит.
Зызхарафан иҕаз – азөггы амла дакуам ихөеит.
Ауаа зеггы зцөымҕыз – азөггы сиҕахым ихөеит.
Зеггы зҕахызгы – зеггы сырҕахуп ихөеит.

ДАДЫРКЫЛОИТ АМРА ШАША...

Дадыркылоит амра шаша,
Илышьтоуп «Амра» хәа зегъы.
Уаф деилылхуам Амра шаша,
Амреипш дрыхәаччоит зегъы.

Арцар шыахәқәа илгәаңхаша
Шакаф лышьтоу, шакафы!
Дарбан руа этәы иагаша,
Амра згаша ауафы.

О, дҕамлашеи, о, дҕамлашеи,
Анцәа ду насың зитаз!
Аха изцәызыз амра шаша,
Урт ишцаруеи, мрада инхаз?

Амра, Амра, азәы изыхәа
Шакафыда, о, бзыңхо!
Бымцакын, нас, зегъы рзыхәа
Бкаңхала ус бышкаңхо.

АМҢАН

Сабаццакуеи, амҢа сануп,
Чаракаф сыкан саауеит.
...Аңшәма иуалырқәа зегъ тәуп,
Иамеигзакәа афы рнахауеит.

Афынаха, сатцәцақәа ртәы,
Бла хаала са дысзыңшуан.
Афы иканатцон иара атәы...
Изжәит, изымжәыр пхашьаран.

Уажә ашәагы схәоит сара нтәа,
Сашәабжы наәуеит хара.
Ажәәанаф дыкоуп Анцәа,
Адгылаф сыкоуп сара!

АПСЫНРА

Са сырхын, сырхын амшынқәа,
Ашьха дүкәа рәы сеимдон.
Сагыбзамкәа, сагыпсымкәа
Сынхазатәкьаргы калон:

Амшын цәкәырцон атра иазымкуа,
Ашьха икәсуан афыртын;
Ускан сгылазма сзызымкуа,
Снеиуан, ақәцара сафын!

Зынгы схала абна еикәараф,
Ус, иаасымфатәны уахык,
Са сапылахьейт ашара,
Иахьыртыңыз агыгшәыг.

Ғыц сырхылахуейт амшынқәа,
Сцоит наф, ашьхақәа сырхыт;
Ғыц сырпылоит афыртынқәа,
Сара сгәы еилашыхуейт ғыц.

Сзыкәшәалакгы, гәыграк сымоуп,
Пхьақа исыханы сагоит;
Сахьцалакгы сыбла ихгылоуп,
Сгәатца италаны сарцхоит.

Уи сымбозар, сара заа
Сымч ахала ицон исхыт.

Адгьыл ду иахьзоит атцаа,
Амра шаша анацэыз.

Аха иџеиуеит, алџатџ џеиуеит,
Алџатџ џеиуеит ихџџаза –
Сара сымрагы шеишеиуеит,
Сара сыџоуп сыџџџаза.

Уа узы сыџџоуп аџсабара,
Уара узоуп сара сызшоу.
Уџеила сылџатџ – сымџа хаара,
Сыхџштџаарамџа, сызкџыхшоу.

* * *

Аџџа кџашкџа ажџџан иалоуп,
Суада аџенџьыркџа аартуп;
Сыџшџама хџџи сареи хайдтџалоуп,
Насыџ лашала схы-сгџы тџоуп.

Исыбаргџузеи, сыбџа еитџыхны,
Анџџа ишихџара сынхоит;
Азџгы дсышьтам иаџџа тџыхны,
Зегь бзиоуп, зегь качџоит.

Гџата-бџата сшьапы ргыло
Снеиуеит, иџам саџаџџа;
Зегь са сџызџџа роуп испыло,
Сыуа, сыџџџа, стынхаџџа.

Нырџџи аарџџи зегь еинаалан,
Уажџ инхоит рнапы еикџырша;
Зегь еилибакаауеит хаала,
Азџгы дытџџьом иџхыршџаа.

Адунеиае дыкам рыцхак –
Зегы ирымоуп рызхара.
Уаха алашыцара иеытцак
Азэгы днеиуам цэгъахэара...

Апта кэашкэа ажэван иалоуп,
Суада аценцьыркэа аартуп;
Сыцшэма хэци сареи хайдтэалоуп,
Насыц лашала схи-сгэы тэуп.

Аха, убаскан, сгэысеанзамкэа,
Агэақхэа бжы-цэгъак ган, сытрыст.
Хаи, сарёыхеит иаамтазамкэа –
Идыдузаап, амца ахыст!

АЛА

Ахыухэа ирзыткёон иац аштахь италоз,
Иафатцэкёон урт, дара рёынза иназар!
Итнахырц иахон агэашь изыдхэалаз,
Иааиуаз ирыжэлон зынзаск еиёнажэарц.

Уажэ иоурыжэзаап уи, аха ицэгъамхеит алеишэа,
Икам шыта уаха ала-цэгъа изыцэшэо:
Иахэа аштахь инеиуеит азэырфы, аха иреишуам,
Инеилакь ирпылоит атыхэа рышэшэо!

АНЦСЫ

Алегенда

Иргэтылакны ашьха еикэыршара,
Итылашьцаа итоуп Анцсы!¹
Ианыцэоу уахынла ацсабара,
Иангылоу Лафыбраа² еихацсы,

Уа шаанза уаха иакэымтцау,
Азиа тцаула гэынкьеит.
Атэыуабжь, азатцахтэ итыфуа,
Игэйтшыаагаха афыкэ иазынхоит...

Ирхэоит: уи азиа, итцаулоу,
Зынгы-пхынгы шэтыла итахэхэоу,
Хан хытцэца ссирзак тагылоуп,
Зызлан ахцэы-шькыр дзыфноу.

Ашыкэсқәа мфасуан еишьтала...
Азатцэра зауз лахынтцас,
Азатакны дыкан уи лхала,
Ахтэы цсызқәа змаз матцуцэас.

Агэфыцгра данафаза, атцыхэтэан,
Ашьшьыхэа дыфхэйтцдын азы,
Днацшы-аацшуа ахыкэ афы дыкэтэан,
Дыцшуан ус акырза дтэаны.

...Уи ашьхараф ашьхауаф цагьа
Уахгы-еынгы ахра дафан,
Ашэарах зызон еснагь уа,
Ихымта зеипшраз рбахьан.

¹ Анцсы – Ацснйтэи зиак иахьзуп.

² Лафыбраа – Анцсы азиа иахчынгылоу хракэоуп.

Арфашкәа илеиуаз ишәахха,
Еикәфьртуан избахә хәаны,
Амч баацсқәа шхырхәоз иґацхәа,
Дышхьамтцуаз уи арцыс дшәаны...

Ахра дылбааит уи атдыхәтәан,
Ссирзак шеишеиуа ибан;
Иихәара изымдыруа дгылан,
Ацхәызба ссир лацхәа дшанхан.

«Иахьанза бабаказ, о, сыхаара! –
Ашьхауаф дхәыцуан абас. –
Быстәыми назаза са сымала,
Ба бакәын уахи-ени сзышьтаз».

Еицылеит уа ыцъа, еицылеит,
Еизгәакуа еикәшеит рнапкәа...
Азы иатцәа цшәаала инархатцәеит,
Ирхахәмарит хыхь ацәкәырца.

Зызлан уи лынасыц длыман,
Цшәаала дазцоит лахтынра.
Арцыс дзыкәшәаз акридырма,
Ажәакгы наиґешәом цъара!

Уа лиарта бымбылаґ дышьталтцан,
Икәырша илкуп лнапкәа.
Арцыс уа дыцәауп азатцан,
Дыцәауп назаза дмаацшуа.

...Ирыгәтылакны ашьха еикәыршара,
Итылашыцаа итатәоуп Анцсы.
Ианыцәоу уахынла ацсабара
Иангылоу Лафьбраа еихацсы,

Убыскан азы иатѣа итыѣуа
Зызлан разѣыцѣгѣа лыбжьоуп;
Дсырѣыхоит хѣа дгѣакуа, дуазыруа,
Ларцыс дихымтѣуа дихоуп.

* * *

Ицѣоуп амшын...
Иахъантѣарак изѣыз цѣқѣырпаран,
Уажѣ ицѣоуп икараха,
Ақѣцара изѣыз агѣы ахшѣаны,
Иашьоит ацсы.
Издыруеит сара:
Аапсара ахаштѣуеит шыжъынза,
Италахуеит амч,
Нас, атра иазымкуа,
Идѣықѣлоит дырѣегѣх еилашуа.
...Са исеипшуп амшын.

АҒЫ

Ицѣазна аѣыжѣны дынѣыжѣлан,
Зны дыхѣмаршѣа иуит амзырхаѣы,
Нас амардуан дхаларц иақѣикит.
Уажѣ иабазма ари аѣыццышѣ
Амардуан ахалара,
Аха иаангылт иқыцьқыцьуа –
Уи иабон иақѣтѣаз дзеипшраз.
«Дызустѣада ағѣра зшѣыркыз!» ахѣозшѣа,
Агѣы нханы ажѣлар ирзыпшуан.

АҒАҒМАДА

Сцәа-сжыы кычны,
Стаҕмаданы,
Сыбға сзеитцымхуа ихәаны,
Слабашья сеантца...
Мап,
Уи акәым,
Даеакалагы сыкан:
Стәи сшыамхи еицнеиуа,
Азә ишытахь сгылап хәа
Схы-сгәы итамкәа,
Амзеицш сытәны,
Схааны,
Сыпшра-ссахья уаф датдашыцуа,
Атыпхацәа сызхәыцны икәыпсычхауа...
Абас сыкан сара.
Абас сышәгәалашәала
Саныкам,
Мышкы зны сызгәалашәо.

* * *

– Саацсеит, иагья зундазгы,
Уаха насыламкәа.
– Иарбан узыраацсаз
Ауаа зегь рылымкаа?
– Анасыц сашьтан уахгьы-еынгы –
Сақәымшәеит.
– Зегь анасыц иашьтоуп,
Уа умала уакәымкәа.
– Ианба, нас, иабакоу,
Иабыкәу сахьакәшәара?
– О, ус имариандаз

Анасың апшаара!..
– Апстазаара, избан
Сызургәәкуа абри акара.
Тынч мөа сыманы
Сара санбакало?
– Иудкыл апстазааратә
Гәәкрақәа гәәхәала,
Иңсыз иоуп итынчу!
Зыңсы тоу... уахала!

* * *

Стәоуп абаҳчаң,
Ашәт бғыңқәа
Сыкәа италоит,
Сыршышыуеит,

Атых ссируп,
Цша хаак асуеит,
Аетә кыдуп,
Амза цшуеит...

Бара быкам,
Бара багуп,
Сдунеи хатәаам,
Сгәы цшаауеит.

АПШӘМА

Акәакь хазына, алмас тәыла,
Зеиңш уңымло җаңыара,
Үа иудыруоу иарбан тәылоу
Үсасны узтааз иахъа абра?

Ихэыцума ари атэыла?!
Цқба уазхэыц изақароу,
Нарт Сасрыкэеи Абырскыли
Рфызцэа зхылтны изаазахыоу!

Тэыла ҕацэым Адсынтэыла,
Уара атэыла ссир узтоу.
Ари са стэылоуп, сара стэыла,
Са сдунеи ду, сызкэхышоу.

Җаибадыруаз, са сацсыуоуп,
Нартаа дуззақэа ирыхшаз.
Уа усасуп – сара сацшэымоуп,
Уааи сыфныка, стахны иааз!

Ф-ЦСТАЗААРАК

Ф-цстазаарак җамоуп адэ иқэу зегы;
Җаблақэа ирхытцуам еснагь руакы,
Иааины иаагылоит афыза тэахны,
Ицагьоуп, ишьтыхны иакуп иара ахы,
Иагьа қахцаргь, иахзыртэуам уи агэы,
Зегь атахуп, иатахуп аказы...

Иҗамоуп, Ф-цстазаарак җамоуп җара:
Ак җамала иахтэуп, егы рахтоит ауаа.
Актэи җацстазара гэгэоушэа җажьоит –
Җақанатц икоуп, җаныкам ицсуеит.
Афбатэи ауп җара җашьтахь инхо,
Мышкызны, җаныкамгьы, җазбахэ зхэо.

* * *

М. М.

Амши амши еисаны
Ицоит еивас, еихьымзо.
Бааи, еибаххэап хнатэаны,
Игэагъны, еицэымзо.

Зегъ хафратуп, хаитцахом
Азэ итэы хэатэхозар,
Аха уи мацара азхом,
Ха ххатэгъы хамбозар.

Шьта хажэит убри хшафыз –
Ххала хакоуп хшыкац,
Сара – Гэында сшылзыпшыз,
Бара – Нарт Сасрыкэа.

* * *

Иганаф ифызцэа иаарысуа ирыпкон –
‘Фымтзакэа дцон.
Азэазэала, азэазэала ифызцэа ндыртцэон –
‘Фымтзакэа дцон.
Урт зегъ ирылган изнеит ихата –
Дыхэхэеит, аха ишца!

САРА СЗИАС

Афаркэа мцарсуа, аифохаа тызэзэаа,
Игэрымуа, ижэыло, итрыс ишзахэо,
Ахахэкэа шьтых, еилырх, еи‘еажьуа
Сзиас хытцны ицон еилахэашь.

Уи иацакэын; иахьа сзиас,
Амш анеилга, ашэакэа трыцкьаа,
Ицоит илеипшха атыцха бзиа,
Хатца ицошэа аеызэзэа-аерыцкьа.

* * *

Иазыцшушэа збоит ауаа
Сара исылшо, сара снейшья.
Снеиуеит сёе агэра наёакуа –
Ицэгьагэышыоуп иаргьы алеишэа.

Акгьы злам азы истахзам
Сёеаёасыжьыр сара ахызатэ.
Са сыцстазаара цхазам,
Аха снейуеит уи сахзызо.

Сыёекасыжьюам ус, мамоу,
Газароуп аёыжэны сёеыжэлар.
Сыртахушэа збоит сызлоу,
Сырзацсоушэа збоит са сыжэлар.

АЦХЫЗ

Рацхьа сзидгылаз ахахэ
Инахыскьеит скамчы:
Гэында-цшза сацхьа даацэыртцит,
Лкалт илахысуа лыхцэы.

Анафсаншэа ишьтаз ахахэ
Инахгеит апкаца:
«Хаи!» хэа даагылеит убра
Нарцъхьюу деикэкаца.

Ахынтәраан ианысқа сқамчы,
Зынзак имаңәыст:
Саңхьаңәқа ихәа рыхханы
Даагылт Хәажәарқыс.

«Дарбанушь ишьтоу дырәегъх
Абра ихәхәханы?» –
Снеи снахагылт ға хаҳәық,
Аха... сааңшит сңәырҳаны.

...Ах, зызбахә уафы имаҳаңгы
Збарын иағәафы,
Сзырхысыр, сқамчы нарыхқо,
Ахаҳәқәа зегъы.

АШӘАХӘАӘ

Скалам шытысхит сеага нкаршәны,
Ашәа сҳәароуп – сгәы иауам.
Сабгы, иааңсара ихарштны,
Иңсы инаршьароуп са скалам.

Чаншьтахъ сангы аишәа шытыхны,
Лчанах, латәца неилырга,
Дансыдтәало тынч ашьшьыхәа,
Сашәа деигәыргъап иағәа.

Сңьаршьоит, сңьаршьоит са сызхылтдыз,
Избанзар, сықоуп сңьашьатәха:
Аарла акәтағьцәа иаң иагәылтдыз,
Уажә снагылеит сшәахәаәха!

* * *

Адэыгба цеит, ицеит хара.
Адэыгба цеит лара дызтаз.
Рбаха смоузеит сызхара,
Уахынтэ аблақәа исҕапхаз.

Ашәахәа ирхытцуаз сгәатца убас
Итапхеит, убас ихаан...
Жәфәангәашәпхара знык избаз,
Ихаштран дыкам дунеихаан.

ШЫЖЫМТАНТӘИ САХЬАК

Иф еишьтала ашта хкаара
Итоуп алажәи аласбеи.
Урт аргәыргъан ашьыж-шара,
Абар, еимаркуеит «атарчеи».

Алажә иама знык ианытқъа,
Ихысны иашьталт аласба;
Инахъзан иагеит иаҕытцаа! –
Алажә иакәшәеит алаба!..

Зны еицлабит ус шьамхыла,
Нас хапыцла еибакит.
Еиҕагылан, еиқәакрыла,
Даара кыргы еибаршит.

Еибарпсуама иқәынтәаша,
Рыла теибахп, ахахаи!
Мап, ихәмаруеит бзиа збаша,
Маза ирхәозгы саҳаит:

«Ах-сах, ут-сыт!
Хыц-сыц, хыц-сыц!
Улақәа тысхуам, сылақәа тыгумхын,
Уцәа-сцәа – жәырц-сырц!»

ШЬЫБЖЬОНТӘИ САХЬАК

Игәазырхагоуп шьыбжьонтәи ацша.
Скараха сыкоуп. Ашәшьырафәы стәоуп.
Итынчуп, ибзиоуп дунеи уамашәа.
Акгыы спырхагам. Сазхәыцуеит сгәы итоу.

Реырзеит атцарақәа, рчытбжьы гом.
Арахәгы амра-ца ицәгылан иубом.
Амала, убыскангы имтәеит ак затцәык:
Абжьымра ицәгыла икаауеит еада хәчык.

ХӘЫЛБЫҶХАТӘИ САХЬАК

Ахәыс хәчы хәылбыгәа
Итагылоуп амзырха.
Шьта ахаскынгы агәацхацәом,
Баазатәыкгы цәгәа иабом.

Ус, ифацан сшазыпшыз,
Агәашә шыказ инатрыст.
Агәарабжьарафәы абан,
Ахш агәытцаш иааиуеит ан.

Ахәыс иадыххылт агәашә,
Ахәыс адгьыжылоит агәашә,
Иатахгәышьоуп ан ацәар,
Аха иашьтуам амасар.

* * *

Ба баныччо, дгыыли-
Жәфани зеггы ччоит.
Ба бантәыуо, амра
Ахатагы лашыцойт...

Шака гәтыха, хьаа,
Шака лагырзы,
Шака хәыцра хаара,
Шака гәыцра, мчы...

Еитахәашьа змамоуп
Ба сызлабырпшыз.
Са сдунеи жәеинраалоуп,
Бара боуп – изфыз.

* * *

Икоуп, издыруеит,
Рзарақәа кны,
Игыланы исхыччо
Инаскъаны:

«Башаза угәакуеит,
Уахъзом узышьтоу,
Дарбану зынасыц
Кыдпаа изгахъоу?»

Аха сразкымџа
Сзанытцуам сара,
Скахауа-сгыло,
Сафуп ацара.

Икамлои, убри анасып,
Макъана азэгъы имоуц,
Са сакэзар издеипшу,
Излахьынцоу?!

* * *

Сышьтахька ашьхақәа апта рхачын,
Сацхьақа амра хыччалон амшын.

Ахаара ацөмачын амра ашәахәа.
Ацәқәырц еижәылон есаaira иаҳа.

Схәыцуа схыцшылон игәааз амшын.
Игәаан амшын. Алакытда хәашьын.

Ахәашь есаaira инаскьон агәахьы,
Аисра иақәытцуан амшын хәыгч-хәыгчы...

Ус, ашьхақәагь аҟада ирхылтдит ашәшы,
Ипхеит еипынкылан амра кажжы.

Амшынгы есаaira, есаaira ицқяхон,
Агәалақәа ахаштын, аблақәа ччон.

Амала, нақ иахьтдаулаз, амшын
Акраамта ус ишхәашьыц ихәашьын.

* * *

Иарбан зыжью ҳа ихабжьала?
Иарбан цхау ҳаимаздо ҳарт?
Бнеиуеит нырцәтәи апшаҳәала,
Са сгәәтеиуа савоуп аарцә.

Иарбан зыжъу ха хазмыруа?
Ххала ххы хацшыпи цкъа!
Шьта ххэычума, иаагэагъыроуп.
Са снаскьоит, барггы бааскъа.

* * *

Ауафы данцсуа
Инижъуеит иуасиат.
Иуасиат нижъуеит
Ауафы данцсуа,
Избанзар
Адуinei дапыртцуам уи
Зегъ изеипшны;
Икоуп иитаху,
Икоуп дзыкэгэыгуа:
Иуасиат нижъуеит ауафы,
Даггэыгуеит
Ишьтахька инхо
Уи нарыгзап хэа.

* * *

Зны-зынла сара сызлакоу ссируп,
Сцъашьаноуп шэышсыхэацшуа шэарггы.
Шэа ишэыздыруам ускан са сахьыкоу,
Шэа ишэыздыруам са сызфэу акггы.

Ускан са сызкэу даеа дунеиуп,
Уи кызтаз, изхэыцыз сара соуп.
Уи зынзак шэара шэызкэу иафызам:
Уа зеггы-зегъ даеакала ишоуп.

О, ИСТАХУП САРА АБРИ АДГЬЫЛ

Даныспыло абла тшаша,
Сара сгэы амца акуанатцы,
Исцәеиламго ахааи ашеи
Сара ргъама збонатцы,
Са сыгәтыха са сгэы итыхо,
Цхьаҕа ус сеихонатцы,
Загәра сахо сара сөыхәа
Са сҕамчы иацәшәонатцы,
О, истахуп сара абри адгьыл,
Жәфанахьтә амра збонатцы,
О, истахуп сара абри адгьыл,
Сымчи схи еизхонатцы.

СЫМШИРА АУЫХА

Атцәцақәа ҕыц иахмыртәуеи итацәызар.
Шәқьафқәа ҕашәтцароуп абра уаха исзааз.
Шәгәырғьароуп, сөызцәа, са сышәтахызар.
Шәгәырғьала, шәгәырғьала, шәгәырғьала убас!
Иалазааит схәыцрақәа агәырғьабжә иаххылтца.
Исафсыз, сызхьымзас, сзыхьзаша – истахзам!
Са дыспырхагоуп уаха амцхә ихәыцуа.
Шәцәажәала ус, ишәхәала хы змазам.
Шәқьафқәа ҕашәтцароуп абра сҕахны иааз,
Шәгәырғьала, шәгәырғьала, шәгәырғьала убас!

* * *

Лани лаби – шәлыкәгәырғьа!
Шцалызхәи ишәхылтцыз!
Макъанатә, ижәдыруама,
Шаҕаф рыбла хылкыз?

Арпарцэа лыҕаҕахо
Илыхэапшуеит. Даагэашәтеишь!
Дгэылтдын шәа шәыпхазатцәы,
Дгылоуп атамашәтеицш.

* * *

Схәыцреи сареи ххала суадаҕ хаицынхеит.
Са схәәеуеит абраҕа. Суада тшәахазеит.
Игәыптцәагоу бжыла ацәыкәбар кәтәоит.
Сажәеинраалаҕ башоуп – икәыжәкәыжә изгоит.

Сыцәазма иахьанза? Пхызызма сызлаз?
Иарбан са сзырҕыха? Иарбан исыгәтас?
Ак сҕаччозшәа сыҕан – избазомеи шыта?
(Ишазом макьана. Ихкәазом ақәа.)

Сынасыц-сразҕоума инытцаба исыцәцаз?
Савнагоу, сзахьымзоу ма сара сзышьтаз?
Итабоу, макьана имааицу сара сзыхь?..
(Иацәагои – ихәмаруеит ацәыкәбар-агәыхь.)

* * *

Еилыскаарын ускан бгәы иаҕахыз,
Ибцәымгугы здыррын убас,
Ибзеизызгон ажәақәа ибнаалаша,
Ибцәымгу касыжбуан сагәтас.

Ех, бара апхәызба, акгы згәамцхазо,
Бысцыларын быблақәа еитдых...
Изура здыргәышьон, знызатцәык
Бгәы сызтапшыр... аха ных...

АШӘА

Ан дшыцәаз лыпқа дыргеит,
Ианынаскыа «Радеда» рхәеит.
Ан данҕыха лыпқа длымбеит,
Нас днықәгылан убра дыхәхәеит,
Агәылацәа изаҳаз еизеит.

Уа, ижәдыруама сзыниаз, лхәеит,
Сабаҕаху, сыңсит, лхәеит,
Сыңхазатцәы сылшыит, лхәеит.
Агәылацәа егькамлеит, рхәеит,
Уи лынасың дазцеит, рхәеит,

Нак ахәхәара бакәытцындаз,
Ба быцкәынрагь базхәыцындаз,
Ибгәаларшәа, ашә шырыхьчоз,
Ахышәала бышцаз, рхәеит.

АБЖЬЫ

Исаҳалоит лассы-ласс уи абжы:
Исаҳалоит са сыхьз аатыркыаны.
Сытгыланы сыңшын – дызбом азәгы.
Тынчроуп. Адунеи иахгоит аууы.

Сынасың, убжыоума са исаҳаз?
Ма саңбал?.. Мшәан уааигәоума уаргы абас?
Исоухәозеи? Узтәыда ура абжы?
Уарбан сара исыңхьо зычәзаны?

Сытгыланы сыңшуеит – дызбом азәгы,
Тынчроуп. Адунеи иахгоит аууы.

Исзыпшу сыздыруам еилкааны.
Ак сзыцшуп. Ицшуп иааигэазаны.

АПОЕТ УАХЬ

Ихэа узыргэамтцау, ихэа угэы итыхо,
Ихэа узыргэакуа угэырѡақэа,
Ихэа узыргэырғо шыжъ уанѣыхо,
Ихэа узырхэыцуа хэылбыгеха.

Игэат иасахьоу амш иуцыло,
Игэат иагъамоу ашэахэа,

Игэат зегъы-зегъ узлагылоу
Иахьынзарылоу ашъа цха!

Идыр, са сѡыза, зегъы мѡасуеит,
Ипсуеит, ихьшэашэоит, иканзоит,
Аамта-зиас имтцанарсуеит,
Уаѡ дахьзымназо иагоит.

Нас мышкызны, асаба еилырхуа,
Убри уаамта иазкны
Еикэдыршэашт афымта ссирқэа
Уи иахааным шьюукы.

Аха дарбан уеипш издырра
Узлагылоу, уара угэы?!
Ихэа зегъ шыкоу, ишуныруа,
Уара ухаантэи зегъы.

* * *

Ари амшггы цеит ашышьыхәа,
Имхәа-мырзакәа рацәак.
Инеихызгеит сарггы «акы» хәа,
Сығәхәара мыждахь шыаҕак.

Ных, хапстазара гызмалуп,
Ихамбакәоуп ишхацәцо.
Хзықәнаргәыгуа жәфәнза ихалоит,
Аха имачуп ҳзыхьнагзо.

Аха усггы сапхья угыла,
Сгәыгра, снагала сжъа-жьо...
Исзааугозеишь амш испыло!
Уара уакәзоуп сгәы зкажо.

СЫЦСТАЗААРА-СДАКЪА

Сыгәтыхақәа, схәыцрақәа, сусқәа зеггы
Дақьяк ианыстярц исымоуп сарггы.
Дақьяк закәызеи, имачуп зынза.
Дақьяк стазароуп! Ех, слахьынца...

Дақьяк иакуама, акы нхоит ак ухәар.
Дақьяк иакуама, акы нхоит ак каутяр.
Сыцстазара-сдақья сахзызоит сара –
Ирыцхауп ианшәалар иацсам ак цъара.

АГӘАЛАШӘРА

Ацәқәырцақәа еишьтала-еишьтала,
Иццакуан ақәарахы.
Ашхәа амшын иатцәа ихыхәхәала,
Ицон ишиашаз агәахы.

Ажәәаш ажәәа шкәакәа еитцыхны
Ашхәа иашьтан ипыруа,
Ашьха дүқәа рыхқәа шьтыхны,
Ипшуан аччара иакуа.

Ацәқәырцақәа еишьтала-еишьтала,
Иццакуан ақәарахы.
Ашхәа, ҟыцъа зтаз, хыхәхәала,
Ицон амшын иатцәа агәахы.

СЦӘАХӘАҚӘА

Еишьтагыла сцәахәақәа
Адәы инықәлоит иеырбо!
Ашьха, арха, ацшахәақәа –
Зегъы ирхысуеит ицәқәырцо.

Урт зтибахәаз са сгәы
Рышьта анхалеит ианпыкка.
Аха сгәыргъоит:
Еиқәшәаны
Пхьака инеиуеит сцәахәақәа.

* * *

Ирхәоит,
Анапқәа ансымамыз ықан.
Ускан
Цшь-шьапык рыла адгбыл сықәгылан.
Уажәеипш
Ускангы хык схагылан,
Убри ахы исхагылаз
Еснагь адгбыл ахь ихан.
Аха
Ажәџан сыхо,
Сыбға еитцнахын,
Схы шытыхны сныкәо салагеит.
Избеит ажәџангы.
Шьта
Сара адгбыл мацара сатәым –
Дгыли-жәџани сеимаркуеит:
Адгбыл иқәгылоуп сшьапқәа,
Ажәџан иалоуп схы.

ИЗДЫРУАДА?

Ианамуза,
уапыртцит изымуаз.
Ианамуза,
утәеит иауам хәа тынч.
Издыруада,
амачзакәзар инхаз?
Угыл, унеи!
Ғазных ицышәах умч.

СА СХӘЫЦРАҚӘА

Изышьтоузеи, мшәан, иабацо схәыцрақәа?
Еишьталаны инеиуеит иццакы-ццакуа.
Сахькылырго саргы избап хәа срышьталоит,
Сырхьырыгзом, сышрышьтоугы ышәала.

Нас сытгылан жәфәан тәулахь срытцәпшуеит.
Уа са сылапш акакацқәагь нытцәшәоит.
Са схәыцрақәа хало, ихало, ихалазоит.
Са сааныжьны аетцәара иналазуеит.

* * *

Уи дсыхәәпшуан акалашәа...
(Шьта слықәшәашам ус даеазны.)
Иласхәоз хәа акгы сгәаламшәеит,
Сышцагылаз сҕахаханы!

Уажә сгәы сыхьуеит убас аха...
Ихаштуама ипсы таны,
Азы шыцәаз избаз, аха
Ажәак ззымхәаз ишанханы.

* * *

Цаса сышцаказ, цаса сзакәыз?
Иарбан исымаз, иарбан сзызкыз?
Сықәцеит адунеиағ исоурц сыхәта,
Апстазара пысшәеит, ипысшәеит сылша.
Смыцәеит уахынла, ыынла сымтәеит.
Крызбеит, акреилыскааит, крыздырит, суафхеит...

Иарбан исмоуз – исоуит зеггы.
Паса сышцаказ, сышцакоу уажэы!
Амала, ижэдыруз уи хэ-дула ишсызтэаз, –
Сыцкэынра рыцха сымбакэа ишсыцэаз.

АТЦХИ АМШИ

Уахынла истахзамкэа ахэыцрақэа иееим сызкылысуеит
Егьацъара гэафра исзыцшу зегь цэыртцны еилысуеит,
Ацсэахаггы аатцрахьынтэ иаафуеит иччабжь еиқэара...
Ах, сыцэандаз знык, ах иааиндаз ашыбыжь ашара!

О, икаларын адунеи шыта сапыртцны сцахъазаргь,
Уахынлатэи схэыцрақау ҕынлагь имцакэа исхатэазар.
Ашыбыжь избом урт ахэыцрақэа, наӳ ицхъарылоит,
Сгэаццыхэо ҕыц ахахаихэа сымш сацылоит.

* * *

«Соушэыжь, соушэыжь!» – акэыкэухэа
Ихэхаабжьышэа исахауеит,
Исыздыруам уи закэу хэа,
Сгэатца итыфны бжьык аауеит.

Иарбан, иарбан зышытыбжь аафуа?
Са еилыскаартэ иӳамлеит.
Аха исныруеит – игэатеиуа,
Игэакуа сгэатқан ак хэаеуеит.

«Соушэыжь, соушэыжь!» – ас изнымкэа,
Ас акырқэа исахахъеит.
Уаф изгэамто, уаф изымкуа,
Уаф изтымго сгэы ак тахеит.

ХЭЫЛБЫҢЕХА

Аусурахьтә афныка
Санааилакь саацсаха,
Бзиа избоит асофае
Снықәтәар хэылбыґеґа.

Аетдәақәагь кьдлоит
Ажәфәан иаґағта,
Ацша хьшәашәа нықәлоит
Сара сгәы ицхаха.

Сеигәыргьоит исылшаз,
Икастдз иахьа.
Схәыцуеит: акгьы злымшаз
Дзеигәыргьои хэылбыґеґа?

* * *

Тцыхәацтәара змам аусқәа
Зегь ирышьтоу, иагьрыхьзо,
Иудкыл фызас сара иусто –
Абри сфымта ихәычзоу.

Уусқәа хамтак унарыхә,
Уст, урыцхьа сцәахәақәа!
Насыц сьмоуп, ура узыхәа
Ицсыршьагоу ансызхәа.

АУАФЫ

Ацша кәанда ахәхәахәа исысуа,
Ацхын бахчараґе сахьтәоу,

Сара адстазаароуп ссызхэыцуа –
Зыбжа шкэакэоу, зыбжа еикэоу.

Ажэџан, амза, аетдэ кэицкэа,
Адгэыл кыакыа ду зегы,
Хэашыа змам агэтыха ссиркэа...
Шэа дшэыргэыргэоит ауаџы.

Аха дрыцхауп ганкахыала –
Зегэ ицэызуеит мышкызны.
Цсы зхоу рахэтэ иа иоуп лымкаала
Абри змоугы еилкааны.

Абри акэхап, нас, зегэ реиха
Насыц зимоугы иара.
Абри акэхап, нас, зегэ реиха
Дызнасыпдоугы иара.

* * *

Ашоура аныкоу, амра анцеиуа,
Адшацэгыа анасуа, асы анауа,
Амџа сыкэуп, снейуеит, снейуеит,
Сбышьтоуп изымбац, бара.

О, бабакоу, сылашара,
О, бабакоу исзыцшу?
Ба бмаалыкыу, бынцэахшароу?
Мра кацхароу ма бзеицшу?

Исыбаргызеи ба бысцылар,
Быччабжы хаа насахар.
Ба быздырхэеит гэыла-цсыла,
Ба бсырџашьом знык бызбар.

АМРА СЫХӘАЧЧОИТ ХӘЫЧЦАС

Тынч азхықәәҫ снатәаны,
Са срызхәыцуеит урт иҫаз.
Тынч ашышықәа аҫзаны
Азиас цоит ишцац имҫас...

...Зегь хайқәгәыртъон, зегь хайцын,
Зегь ханхозшәа збон убас,
Адунеи зегь сара истәын,
Насыц сыман, аха нас...

Сҫыза, сцызә, сызхыцшыз,
Сыуа, сықәла, сызтахыз,
Сгәыгра дуқәа сгәы итәшыз...
О, шәабақоу сзызгәыкыз?

Уажә, абар, еиматәаны
Сара истәыуоит исыцхаз
Азиас леиуеит ишықьырны,
Амра ччоит, иччоит хәычцас...

* * *

Иббома ишҫыха ацсабара?
Иббома, аҳаскьын ҫа цысит!
Ацарақәа ҫыц ичырчыруа,
Ишәтышхаз абаҳча дыртәит.

Иббома ишықоу сынхара,
Иббома, исыргылт амҳара?!
Сыхаара, бааи, хара ххала,
Ипаҳтәап абас аҫхәара:

Тагаланшьтахъ сыуацәа срыцхьап,
Чаракгъы зуп ицшзашәа,
Салалан амцхә имырдукәа,
Ашьаца хәчы цытк иааитцхәашәа.

АХАХӘҚӘА

Ак кьақьан, ак абга тацтцәан.
Хәызбоушәа ицарын аеакы.
Ғаких ажәґахырқәа тбаазан,
Игылазшәа ауапа ашәтцаны.

Абар, уажә амшынаґ испылеит,
Избахьоу ракәзам зынза.
Зегъы-зегъ еипшуп, икәымпылуп,
Ирцәызит, иабакоу рхаґара!

Иамазам ацәкәырц еикәтәара,
Иагәйдлоит иазцас акәара...
Икоушь иткәыцәаа са сзара?
Сыздыруаз сырдыррушь сара?

* * *

Адунеи ду снаниалан,
Сылақәа хызґеит.
Цшьаала, цшьаала,
Ацәа хаара станагалоит.
Сгәы рахатуп.
Мчык сарзazoит.
Хкы рацәала
Ашәт бырлашқәа срылацшуеит.
Ишцабзиоу сыкәша-мыкәша,
Иамам хәашья.

Апстазара са исыхэаччоит,
Исхылапшуп.
Сара сгароуп.
Сара сгароуп сан лгара.
...Сыбла аахыстит –
Сааццакыроуп.
Сусқәа, сусқәа!
Шәышпарацәоу!

АМШЦӘГҢА АШЬТАХЬ

Иахантәарак ахырхырхәа
Ақәоура иафын.
Иахьа
Карматцысуп са сзырфыха,
Амра шашоуп исфәпха.
Пшьяала снейуеит. Азә усцәымшәан,
Сгәы аартуп, сибоит Анцәа!
Сгәы пшаауеит сара схәычушәа,
Сықоуп стцәыуаргы стәхшәа.

* * *

Схәыцуан: знык избонда, шыри,
Анасың хәа зегь зышьтоу!..
Сылапш нақәшәеит – уатцәкьа издырит,
Ахататцәкьоуп, ахатоуп!

Иаакачцеит мацәыс качцаран,
Мачзак сыгхеит слашәхарцы.
Нас, сафызаха ахыткьара,
Уахь сытрысит сахьзарцы.

Зны сшыацәхнысло, зны сышътасуа,
Зных сышътхысаа, схы агәра го,
Сынасың сацрас-ацрасуа
Сашътoup, седроу сахъаго!

СЛАХЪЫНЦА

Издыруеит, са саныршоз ашацәа,
Исыцыршаз, сызхымпо слахъынцә:
«Изҳааит иара абригы убас дуафны,
Изҳааит иара абригы дықәцафны,
Дзықәшәалакгы – ишьтыхны икыз ихы,
Дзықәшәалак – иаимырсааит ишьамхы,
Абри ауаф, дгәақыргы иғәғәаны,
Ицстазара мөапысааит ицқыаны».
Абас, сара саныршоз ашацәа,
Исыцыршеит сызхымпо слахъынцә.

* * *

Цшацәгъак насын,
ацъ ду ағъға-гәгәахәа итцыфрны,
абна зеггы рфыханы,
аеааитцнахт.
Нас иаатынчрахт,
Ицъабоит абна:
икам уаха уи ацъ,
абна зырцшзоз,
абна ахъз тызгоз ацъ.
Абна цъабоит.
Настха итәаны
игәтшьаагаха
итцәыуоит тцыс хәычзак:

уи иацэызит,
иабом апшқақаа.
Убри ацъ икаҳаз ақәцәан
уи атцыс иаман атра.
Ицъабоит атцыс хэычы.
Изгәалашәода уи!

* * *

Амца агәгәахәа изцоу ақәаб –
Цъаҳаным – иара дтанхоит.
Ацъныш далoup ақьоуқьад,
Гәагшақә ақырқыр дыччоит.

Дибазом изхиго игәаг.
Фыза димам уа, дазәуп,
Дтытырц дгәыгуам уи еитах.
Цасхәа аччара дафәуп.

Илахьынтцацәгъа шыта дзацәцом,
Дгәаклоит уа назаза убас,
Амца ицроуп, аха дбылзом –
Ибылзом агәаг, ацас.

* * *

Уахгәапхон ҳаргъы, хадас уҳаман,
Уфырцшыган усқан зегъ рзы,
Аха абар, игәахтоит уажә аргама,
Ҳазфьпшуа ҳәа егъыкам иахъазы.

Мшәан, иабаци уаанза иухәоз, иууаз,
Матцуразма уртқәа зегъы зтәыз?

Умаалықын – айхабыра анумаз,
Уажә удыңышеит – уамхәан уанкарыжъ.

ЦХЫЗЛЕИ ЛАБҒАБЕИ

Цхызла сара агәәкра сақәшәахьеит:
сгәы иаанагон,
гәәкроуп, уаха еггыкам хәа.
Цхызла сара агәырғарагъ сақәшәахьеит:
сгәы иаанагон,
гәырғароуп уаха еггыкам хәа.
ЛабҒаба агәәкра ансымоуггы,
издыруеит,
агәырғарагъ цъара ишыкоу.
ЛабҒаба, агәырғара ансымоуггы,
исхаштуам
агәәкраггы цъара ишыкоу.
Убри азы акәхап:
Цхызла сгәәкраггы гәәкратцәкьоуп,
Сгәырғарагъ хәаак амазам.
ЛабҒаба – сәастәцәом агәырҒа,
Сгәырғарагъ шытытуам сызхара.

АДАҒЪҚӘА

Алақәа кылтытц акырггы әеаргәәкт,
Ирит афызцәа ахызымыруз азмах.
Аганахьшәа иаины инатәеит әеырчы,
Иакәшеит афызцәаггы уа хәыч-хәычы.

Ицъаршьоит уи иалшаз, арехәацхыызкәа рхәоит.
Уи адагъ афызцәа думбеитцас ирбоит.

Нас дарбан ирызто гәыбган уи азын,
Иабардыруеи адагъқәа ишыкоу амшын!

АТЫХӘТӘАНЗАТӘИ АГӘЫГРА

Са сбылуеит, сбылуеит, сыбшатом,
Ба бзышьтоугъы даҕазәуп.
Са сыбзиабара иснаҭогъы насыпым,
Лағырзуп.

Са сбыцрыцуам ус мариала,
Сгәыграгъ ызуам, атыңха!
Аусқәа аахәыхуеит даҕакала,
Зегъ зымчу ианигәаңха!

* * *

Ажәфәан иатцәара ихагъыжъуа ишалоу,
Уахьынтә аҕеикәаңса иҭалоит хланты;
Ишьтасуеит абар, уажә ишьтаст шухәо, ихалоит,
Ажәфәан иатцәара иазцахуеит цәфәантәы.

Аҕеышьтых ихәмаруеит аҕауаҕ ихиаала,
Ажәфақәа риаша еитдых имкәазо.
Ажәфәан ду иатцоуп, иамазам гәала!
Игәырғоит, ихәмаруеит – арахь иабазом...

Шьыри, насыпуп, иара иахьазгәамто,
Насыпуп иахьамбо иақәку ашәақь.
Ухәмарла аңсаатә ус, ухәмарла ҕа хамтак,
Уажәы-уашьтан ашьхақәа арҕыхашт «агәақь».

АЖӘАКҒЫ ҲЗЕИБЫМҲӘИТ

Барей сарей ажәакғы ҳзеибымҳәеит,
Хәашъа ҳзамтеит ҳабзиабаара хтны.
Ҳәнеипыртүаз ашышьыҳәа са снабеихырхәеит;
Исхаштыз бгәалашәазшәа, бнасәаңшит бааҳәны.

Еикушеит ҳнапқәа, еикәшеит ҳнапқәа – ҳаилалазеит,
Банааусыжъ бдәықәлеит ғымтқәа бытқьаны!
Сгәы тытцит, ажәәан ашқа ихалазеит!
Снабышьталеит ажәак набасхәарц сбыхъзаны!

Аха бсыңәеит, ажәакғы ҳзеибымҳәеит,
«Абзиараз» ҳәа азәгы ма ҳғы ҳзеихымхиту...»
Уажә исызцәыртцыз хәыцра еикәарам уязгьы!

Сыңшуп, сыңшуп дырәегь бара бызбандаз ҳәа.
Сыңшуп, сыңшуп сбызхәыцуа, знык ишандаз ҳәа,
О, сыхаара! Ҳаикәшәап ҳәа сгәыгуеит уатәазгьы!

АМЗЕИ АХӘЫЦИ

Ажәәанағ амза шашаза
Игәеитеит игараз ахәчы.
Деигәыргәеит аңшқа: ишашаза
Еразнак иччеит ихы-иғы.

Уажәы-уашьтан, абар, дыпрышашәа,
Мтцәыжәәатцас икьоит инапқәа;
Уажәы-уашьтан, абар, икышашәа,
Дашьтоуп уи, дашьтоуп дгәыкуа.

Ангы лымаалықъ диеигәыргәан,
Дикәатцуазма знык дгәызны!..

Нас, иаалыркъан ацшқа ишцеигеағы!
Артэаахэа итигеит ибжы.

Аеырхэа идэықэлеит илагырз,
Дуазыруа, деитдасуа, дгэынқыа.
Икэшэазеи ацшза хэчы, абла-гра?
Издыруада, иарбан дзынхыа?

Ан уа дгэатеиуа дихагыжыуеит,
Лоупшэыл дылзыжжыом лара!
Амза харантэ илашалашоит.
Асаби дтэыуоит абра!

Ишцалура, ишцалура, дзыфазом!
Икыафехеит ан лнапы.
Илбааган имоукэа даагылазом,
Амза дахьтэыуоит ахэчы.

* * *

Слықэшэон лассы-ласс абра уажэааныла.
Ғымтзакэа слывсуан. Ла лыблақэа ччон.
Лымала дгылан. Амшқэа еишьтагыла,
Аанкылашыа рмоуа, ишцац еипш ицон...

Снеиуеит дырфегь. О, уахатқкыа дансықэшэа,
Исылшом сгэы италаз сыгэтыха сымхээр.
Снеиуеит слызхэыцуа. Сыцшызар, насыцшэа,
Дгылоуп амшынгэы дхыцшыло, абар.

Сналыдгылеит. Сгэалтом. «Хэылбзиа, апхэызба!
Ак басхээр калома?» – стдааит исгэағын.
Дқэыпсычхаит убыскан акалашэа апхэызба.
Исыхэацшыз лыбла ғыцныхэак рхын.

«Еилыскааит, сатамыз. Уаха бсыргэамтцуам...»
Слыдкѣеит иаразнак. Итынчын амшын.
Итынчымызт, амала, итан сара сгэы амца,
Дгылан апхэызба – азэы дзыпшышын.

АХХ, ИСЗЫНКЫЛОМ, ИГӘАКУЕИТ СШЬАПҚӘА!

Амузика хэмаруеит ахы угәанарпхартә,
Иухоит ахала, иауам умкәашар.

Икәуп ихагаха сфызцәа зегъы,
Сызгылом аганахъ — сычкәыноуп саргыы.

Амузика халоит есаaira иаха,
Амузика шит аха, ишит имцаха.

Аха уи атцкыс ишит сара сгэы,
Ишьтытцит, ихалеит уи атцкыс са сгэы.

Ахх, исзынкылом, игәәкуеит сшьяпқәа,
Урт ирыхъзом шәара шәмузика шыта.

Ишәхәа шьаратын, уара, ишәхәа хатцатцас,
Шәас агәарахәа, скәашоит апсуатцас!

* * *

Иауан ақәа. Иауан. Иауан...
Бышхәа стан. Ихътан. Ихътан...
Са сгэы хәашьын. Са сыбла хәан.
Сымшқәа тыцътцас ихъантан.
Җаипыртцит нас. Ба бышхәа цеит.
Ицеит ба бышхәа. Са сынхеит.

Сынхеит сара. Ишеит. Ишеит.
Сеикәхеит сара. Сдунеи лашеит.

Игәстеит, апстхәакәагь, абан,
Нак ахшыырашка еиваст.
Ажәәан алағырзкәа арбан,
Абла асаркьеипш иказказт.

Ихкәеит ихымкәазоз ақәа.
Амра ирхаазаны ипхоит.
Исхытцуеит цшыаала сгәырџакәа.
Иахьак җакалашәа схы збоит.

Ба бышхәа стам! Ба бышхәа стам!
Ба бышхәа стам. Ихьтам. Ихьтам.
Шьта уаха сбышьтазам бара.
Еидара саттазам сара.

* * *

Ирацәан урт афыца ирҗагылоз,
Ирацәан, аха усгы еикәшәеит.
Иагьеицәажәеит – амзаҗа игылоз
Антәамта җхәарас икарцеит.

Арпызба атх лашыца иеалак,
Ишеибырхәаз ала, длызцеит.
Апхәызба дидылеит уа лхала,
Длеигәыргыо дима дцазеит.

Абас, урт рыпстазара еилартцан –
Адуinei лаша сыртеит, абар.
Ирасхәоит табуп хәа рцәа иалтцыз.
Срыцхамзи — иалшон смизар.

АЗЫ АФАДА ИЦОИТ

– Арт ашьхақәа иркыдланы
Азы афада ицоит.
– Мап ашьхақәа ирылкъаны
Азы алада ицоит.
– Исымаукуеит сыуцәымгупаз,
Исхәо уаҕацоит.
– Ибзиоун нас, ибзиоуп нас,
Азы афада ицоит.

* * *

Имариами уанлеиуа азиас ухиала!
Унапы умкьазаргьы ушьтыхны уагоит.
Аха ацакья иалкья иантало?..
Мап, сҕеастом азиас, схала сцалоит.

АСАС

Уаанза еипшым аоната,
Илашалашоит иаха;
Хәычгьы дугьы рлакта
Иацуп ахаара уаха.

Хәычгьы дугьы атаацәа
Гәыргьоит, асас дымфахытт.
Сас дызтамаауа аоната
Рыцхауп, анасыц ацәызт.

* * *

Ацстазара, ацстазара
Еилукаарц уеазыкатца,
Идыр, иарбан маттарзаалакъ,
Q-ганк змам егыказам.

Q-ганк ыкоуп. Ак җаҗаза
Җа җахь ихоуп – җаҗахәацшуеит.
Аха убри аеатцзан,
Егы аган җа ихәхәацшуеит.

Иарбан, иарбан маттарзаалакъ,
Q-ганк змам егыказам.
Дрыцхауп, дрыцхауп, ацстазараҗ
Q-ганк збартә иазыкатцам.

* * *

Агылацәа ргәы цызтәахьаз, абар, атдыхәтәан,
Имазарахәыч ахтнитцазаргь, ицәүгә еикәиршәан,

Ирылеихәеит ибжы рдуны игылацәа зегы:
«Ацәүгә азы шыта сшәышыталом,
шәсышытамлан шәаргы».

* * *

Са сәагылеит шарцазы, –
О, иаузаап иаха асы!
Сгәыргьо сдәылтцит адәахы!
Скыdleит амарда ахәахы.

Игәастеит амфан саныцшы,
Ус азә ишьтақәа асафы.
Җаит!.. Исыхыт сара сгәы:
Сацхьа дгылазаап азәы.

* * *

Иагьсархәеит: сызхысыз шыамхыла,
Убри зегь стәызаап сара.
Сәагынасхеит: җынла, уахынла,
Сафуп ацара, ацара.

Сызхысыз закароеугы сыздыруам,
Исыцәцашам уи усгы цъара.
Ахаангы агәкаҳара сныруам;
Сызхымзац сахьзароеуп сара.

АХАЦӘА РАШӘА

Алаф

Ирыцхамзи адгьыл ауаапсыра ҳақәымзар?
Җадгьыл абас ипцзахозма ҳа ҳақәымзар?
Ашәтқәа рыффы-хаа ахауаф еилаханто,
Уи хаарас иамоузеи ҳара иангәахамто?
Ирыцхамзи ашәтқәа ус баша еилаканзар!
Ирыцхамзи ахәсақәа – ахацәа ҳақамзар!

УАРЕИ САРЕИ

Иухәоит абасшәа: сара усеипцшар,
Җенакгы уқәлазом адәы.

Сара исхәәхуеит: уара суеипшзар,
Җнакгы сықәләзом адәы.

...Шьта деилышәкаа ҳауа ииашоу,
Җауа иееим, ҳауа ифашьоу.

* * *

Исымаз уахггы-еынггы гәтыхас,
Уахггы-еынггы смыцәа сзышьтаз,
Ахәыщрақәа, сгәатдакны ифыхаз...
Ирацәан сара иуасхәарц сгәы итаз.

Ирацәан сара агәытрақәа исымаз,
Урт рахынтә иагьмачым сзыхьзаз.
Аха иудыруаз, иудыруаз,
Сызхьымзаз еихауп, исцәынхаз.

ЦХЫЗЛА

Убыскан бысхагылазар
Сқышә шыччоз ббарын.
«О, сарцызба, сыбзиабаф,
Сибозаап цхыз» бхәарын.

Икамлааит ахыбаара ҳәа
Изышьтоу убри азын:
Иахантәарак, сыхаара,
Сзеипхызуаз даеакын:

Бзырфы, бзырфы, бысзызырфы!
Ицон сынасыц хыхәхәа:

Еишьтала иааиуан цхызырла,
Ацәахәа цшзақәа еицрыхәхәа.

АПХӘЫЗБА ЛАШӘА

Уара хәыцра еиқәарак уалоуп,
Хәыцрак уамоуп ухәаены;
Сара издыруеит уара угәала,
Узыргәатеиуа уахи-ени:

Знык улжъеит, улжъеит җазныкгы,
Улжъеит уи ашьтахь даҗазных,
Аха дыкоуп уара утәыкгы,
Угәы каумыжын, ухы шьтых!

Арцыс, арцыс, ихты убла,
Баша цхызуп уажә узлоу,
Унасыцтәкьа уацхьа игылоуп,
Знык иубондаз изеицпроу!

Нак улкәатц апхәызба цагьа,
Даеазәуп уара узы ишоу;
Уааи са сышка, арцыс нага,
Уааи са сышка, сызкәыхшоу!

АҚӘА

Аеафрадагькәа рыбжы,
Аеафрадагькәа рыбжы!
Ақәоуроуп ари зызку!..
Ажәџан ашка санцшы,
Цтала ихкьан ишеибакәу!..

Имацәысит, идыдит,
Имацәысит, идыдит...
Адгьыл җажәкуа ишабаны
Аҗада ажәфанахь ипшит.

Ажәфан дугьы абри баны
Иазымычхазшәа, агәы цшааны,
Икәымшәышәза, излаза,
Икәандаза, ихааза,
Адгьыл иқәнатәоит ақәа,
Игәырпсаҳәаган, ихәшаха.

АН ЛРАЗКЫ

Ашәахьа ауха ла дышьталан,
Хаха-хымш зынза дуазыруан.
Амра гьлт ацшьяша аены –
Уи дацьлт ахәчы дтәааны.

Абас лыпхала уи дани,
Ашәақьгьы тькеит абжьы гәгәаны.
Дгәыргьеит абгьы! Дгәыргьон ан...
Ацшқа мроушәа длашауан...

Ацкәын ддухеит, дыгәгәахеит,
Амшын цәқәырцара уи дазцеит.
Амшын ду далоуп лара лца,
Уа тынчра ахьрықәым ацәқәырца.

Иафуп иакәымтцуа амшын ашра,
Ан дафуп убрахь ацшра!
Илымоуп, сөыза, уан разкы,
Ацәқәырца анузаага унапафы.

* * *

Жәац бысцылар – сара сгәырғон уи азы;
Жәац быснымиар – са сгәы сыхуан уи азы;
Жәац сжыы цыскон иатахызар бара бзы,
Сыңсы тысхуан иатахызар бара бзы.

Иац бысцылар – са сгу иасуан иахаггы;
Иац быснымиар – сыңсы еивызгон иахаггы;
Ба бжыы цыскон иатахызар иацазы,
Быңсы тысхуан иатахызар иацазы.

Уажә бысцылар – са сгәы еицакуам зынзаггы;
Уажә быснымиар – сшықац сыкоуп уи азггы;
Сагьбеигәырғом, бгәаггы сывам иахыазы.
Быңсит, бызит, быкам уаха сара сзы.

АГӘАЛАРШӘАГА

Са сыетцәа акыр ишьтыхуп,
Са сыетцәа са исыгәтыхоуп.
Са сыетцәахь амәа сықәуп,
Са сыетцәахь сымәа еитцыхуп.

Иалшоит уанза са сназарггы,
Сыетцә кыдпаа имтцарс изгарггы,
Иалшоит уанза сымназарггы...
Иалшоит уанза сымназарггы...

Сөызцәа – икоу ашьха, ага...
Шәара шәзыхәа гәаларшәагас
Сара инсыжьюеит слашарбага,
Инсыжьюеит аетцә гәазырхага!

АБРИ АУМА ИЗАХЪЗУ?

Исымбозар стынчхон ма лхабар;
Дымфасуеит сапхъа, цас илуашәа!
«Мшыбзиа, апхәызба!» – «Бзиа убааит!»
Даанфасуам хәычыкгы, дцоит дышиашоу.

Зынзакгы сгәалтом, са сылбом.
Суазыруа савахеит аганахь.
Шьта сыбла ирбогь агәра згом,
Шьта сақәшөом изура, смацьанахт.

Абан дахьгылоу ла илзыцшу,
Абан дычча-ччо дахьицыло.
Абри иахьакәым, ма иацы,
Абас имфасхьеит амшқәа шәкыла.

Избан, изсыхьуеи сара сгәы?
Избан, сызмышьцәои, нас, уахынла?
Избан? Исзеилкаауам акгы!
Исыхь закәу, сзықәшәа сыздыруам.

Амшқәа цоит, гәырфала итәу,
Изакәи ихьантыцьза абра сгәы итәу?
Нас, абри аума изахьзу,
Абзиабара хәа изышьтоу?

АТАЦА

Гәыргьабжьуп иқәыфәа агәара,
Шәахәароуп, еинкьароуп, кәашароуп.
Акака, фба-фбала, хпа-хпала,
Атәцақәа, атәцақәа еишьтоуп...

Лыбла агэкыра рхыхэхэыла,
Дыпхашья-пхатцо хыхь амхара
Атаца-хэчы уа дыфнагылоуп.
Азэазэала инеиуеит лбара:

Дгэыдылкылт длықэгэыргьо анхэа.
Абхэындагь днеин дибоит.
Ихтырца рқбақба, длыхэацшит абхэа.
Атаца зегьы дыргэацхоит.

Ақәлацәа фналоит ашышыхәа,
Ауацәа, убас, ирацәоуп.
Ибыхыша, ибыхзыша, бхатцкы хәа,
Напыргьежьроуп ахәса зығзоу.

Ғымтзакәа дгылоуп атаца.
О, издыруеит дзызхәыцуа лара:
Дылбом, иеабейтцәах, дабацей,
Зегь реиха даргәақуа збара!

Лхала дышцанужь атаца.
Улбар лтахупей! Избан?
Еех, уара, амахә ахатца,
Ушцавоу, ушцавоу аган!

* * *

Снеиуеит иахьамуа сҕынкыло,
Исымазам анкьатәи сгәамч.
Издыруеит шыта исылоу, исылам,
Шыта хыла сагәыдлом атзамц.

Сыбла иабо зегь шыамхыла
Сзахысуам, еилыскаауеит шыта.

Сшымгэыгзоз сыбла иаахгылеит
Высшъа хэа змам ахэаакэа.

Нахъхьи цъара сычкэынра гылан,
Игэанатоит арткэа зегъы:
Зны исыхэапшуа итэыуоит гэыблыла,
Инытцакны исхыгчоит ғазны.

ХФЫК

– Ғаанбзиала! Асы хзамуи, хшыцэаз, хэдацэахы!
– Ғаанбзиала! Аха сара исзааиуам шьамхэхы!..
Аграпарақэа еиғагала, ишеицэажэоз абас,
Шьмас хатца-кьағ патца ду, нас ауафоу ду Бас,
Снарыдгылеит уа сгэылацэа: – Ғаанбзиала шэнеит!
О, хшымгэыгзоз мақғахэара асы хзамуи! – схэеит.

АБЫРГ

Ашықэс рацэа еидараха икэжьуп икэакэа...
Итатынжэыга иғытцак амфаду ағы дтэан.
Азғаб хэыгч иааиуаз дзымцеит димбакэа,
Дылхатгылеит, имч зегъ еибыта деихан.

«Мшыбзиа, апхэызба! Бышцакоу? Бзыпхада?
Саабыкэхшоуп, дад! Шака класс рғы бтэеи?
Хца бхэама? Даараза ибзиоуп! Бызха, дад!»
Дгылоуп абырг. Ахэчы ашкол ашка дцеит.

Дгылоуп ус! Адта лашьцара неихалеит.
Ажэлантэеит, еех! Игъежьюеит иблахатц.
Дтэар итахгэышьшоуп – дызтэом иара ихала.
Азэы димыртэозар. Иакуп ицсы ахац.

Сабик лзы дымгылар калон! Аха иуама!
Дылхатгылт, избанзар, дуафуп, ицсы тоуп!
Дыцсит ауп изцэызыз апстазаара агьама –
Абас ауп дышхэыцуа абырг, крызбахьоу!

* * *

Уфьза дылкажьны, шытахька
Укэгъежьны уцар ушэаны,
Иудыруанда ускан шака,
Ацъныш дкэашо игэы азханы!

Урыламкэа ужэлар крызуга,
Уцэазар ускан цъара –
Ашэа хэо, угара ртысуа,
Дудтэалоуп ацъныш убра.

Зегъ аканакэха уа узы
Уцсадгьыл алахьынтца,
Уифызахеит ускан апсы –
Ацъныш дцыруеит ауп зынза!

Абзиа уафыз есқынгы,
Умыцэан, умтэан, укэцала!
Ацънышггы дтаслап игэы,
Ихы ахьигара имоуа дкалап.

АГӘЫҘРЕИ АЦШРЕИ

Ажалар рхәамтәхьтә

1

Җнакоуп инхаз аҗхәаранза –
Икәыртцеит арпыс ашыра.
Дгәакуеит, дуазыруеит убраанза,
Игәкаҳара изымтәахт иара.

Иан рыцха ишпалуа, дабацо,
Лпазатцә дизнеит дахьтакыз,
Иагьиалхәеит: «Нан сыцкәын ахатца,
Исылшогьы убап, усзыпшыз!

Сихәап уи ах зегьы здыруа,
Уи иалиршом гәнаҳала ушыра.
Лацыкәшәагьы соут, егьыузыруам,
Усыкәгәың, нан сыцкәын, сара...»

2

Арпыс дрыманы инеиуан,
Ишьтахь еидхәала инапқәа.
Ажәџан еилган, икеикеиуан,
Аштә хнакьон ашәеикқәа.

Аха, абар, рыхқәа рыкәае,
Алағырз казтәоз жәлара,
Дрылибааит аштә атыххәае,
Длаша-лашо дааиуеит лара,

Амацәа илшәу зегь шкәакәоуп,
Ашәтыш еипш иан деилахәоуп,
Дычча-ччо лыпшышыа ршанхагоуп,
Лыблақәа ирхьтцуа шәахәоуп.

Ачкэын игэыгра назазаап,
Ари зегь – абзиа иазхэоуп.
Аускэа зегь иан икалтцазаап,
Доурыжыеит, доурыжь – уиоуп!

Деихаччоит уи дрылган дахьгылоу,
Дгэыргыатцэа иан дылзыпшуп...
Ажэлар қызқызыеит иахьгылоу.
Ах илакытца хэашьуп...

Ахысбыжыкэа ныкэфит акэкаэхэа,
Хырцашья змамыз калеит...
Дшыгчоз ауп арцыс дышкаха,
Ан рыцха артэаа тлыргеит.

Уи акэхеит... Анышэаза хьшэашэа
Иамардеит ани аңеи.
Ан рыцха инлыжыт абри ашэа,
Уи иахьзуп «Агэыгреи Аңшреи».

АИЗГА «АМШ ИАНАЦЛО» АЖНЫТӨ
(1973)

АНЫХЭАЦХЫЗ

Уамыхэан, афыз, са сжынтэи еакы,
Иустоит исымоу иреигъу акы:
Сақəныхəоит умфа – исхəо калоит,
Сныхэацхыыз уцыз – угəтыха назоит.

Уацхəака иуцхəо нак хараза,
Цəымза лашаран иакыз иххаза.
Зеигъыкам рашьыз – цьара уццакыр,
Иагъцыфаз, иагъгəыхəыз – амла уакыр.

Азыша уаргəақыр – иаракəыз азыхь,
Амца иаракəыз – уаргəақыр ачыхь.
Уантало, уанхало – лабашьас икы,
Маакырас иумаз – уаныкəсуа цхакы.

Еибаго бцəарыз, ма уаапсаха
Амфан ушнеиуа, дуфəахар уага...
Уакгəгыг, идыр, угəахəтəы ццəа ушахьзо,
Гəыкала иустоит, иумаз уахьцо...

Уамыхэан, афыз, са сжынтэи еакы,
Иустоит исымоу иреигъу акы:
Сақəныхəоит умфа – исхəо калоит,
Сныхэацхыыз уцыз – умфа назоит!

АМРА ССИРУП АТАШӘАМТАЗ

Амра ссируп аташәамтаз,
Абла ахышәахәа тыңхоит.
Аташәамтаз, аташәамтаз
Амра акалашәа игәыкхоит.

Имариоума зегы рзыхәа
Иахәа хәлаанза абылра?
Имариоума нас ашышыхәа,
Зегы ааныжны ацара?

Аха гәыџбарак анымкәа,
Игәыбзыгуп ахаґы,
Игәзырхагазтгы уажәынза –
Игәыґекаагазоуп уажәы...

Зымџа нтәода, ас изцода,
Зынза хәаас иґамта?
Ас анышәара зылшода
Абри аґыза алахынтца?

Амра ссируп аташәамтаз,
Абла ахышәахәа тыңхоит.
Аташәамтаз, аташәамтаз
Амра акалашәа игәыкхоит.

АґЕҚӘА

Артәаа-сыртәаахәа аґеыџкәынцәа хәхәом,
Ажәларгы хытны, ршыкыбжы гом.
Икараха ицәоуп аґыта тахәхәа,
Рымала иакәшоит адәеиужь аґеқәа.

Ашьхақәа ирхыкны амза лашоит.
Ашьхақәа рҕеышьтых ицшуеит. Аеқәа цоит.
Ицоит, аха ишпацо, рашьқәоуп зегъы.
Ех, афамыст, итагылом сыгәгы!
«Ухатқазар уааи!» хәа, амца сыркуа,
Исыпхьоит, исыпхьоит, исыпхьоит аеқәа.
Сабацәа ршьоумашь иртахәмар сдақәа?
Иабыкәу сахъымцо, сахъамго аеиқәа!
Уи рацхьаза инеиуоуп. Сышьхәа арбаны,
Схалап, сагыхәмарп жәфәан агәаны.
Жәа кәандақәак ласхәап Венера атыцхә,
Нас дымтцасырсып Етцәацъаа ртыцхә,
Издыруадашь, амала, лашьцәа ирқазшьоу,
Аха агәра згоит аеиқәа-цкәа сзықәтәоу!..
Слымхәфәы аршәаа иасуеит ацша,
Лнапқәа сыкәырша илкуп анцәахша...

Рымала иакәшоит адәеиужь аеқәа.
Исыпхьоит аеыбгәхь, исыпхьоит аеқәа.

АЛАКӘ АКНЫТӘ

Ашырхәа угылоит ашаецә ангыло,
Ашацкыраз амфә уанылоит.
Амфәан уафеиқәа-цатцеиқәа уамагак,
Угәуеанзамкәа дупылоит – гәыткьагак.
– Уарбан, уабацо?! – ибжьыцәгъа иргоит, –
Уахь ицахьоу азә дыхнымхәыц, дтахоит!..
Иудыруаз, уи ауаф иупылаз дмаалықьуп,
Илапш ухызаауеит амфә уахьықәу.
Уи дупырхагам, уицәымшәан зынза,
Ухатцашьа ибоит ауп – ушиашоу уца!
Ушнеиуа, уафацшкь, апатцапш ифәаны,
Уацхәа даагылоит дыххаччо, дхааны,

Ицшзара ухнахуеит, убла хнакуеит.
Аоныка умоахытц хәа дааусны уикуеит.
Аха, аҳаҳаи, иумгароуп игәра,
Дашьтоуп уи ацьныш утархара.
Итабуп, сыццакуеит хәа ушиашоу уца.
Уинахыс... умоа ухала инагза.
Абжымшынк урыруеит, абжышьхак урхысуеит.
Зеиҕыкам атәыла хазынаҕ ункылсуеит.
О, уи закә тәылоу умдыруеи ура?
Макьана, макьана азә дымнеизацт убра!
Ашырхәа угылоит ашаецә ангыло,
Ашацкыраз амфа уанылоит...

* * *

Схәыцрақәа, итыхо сгәы иҕаз,
Срыхан итызгеит арахь.
Схәыцрақәа, еидаран сызҕаз,
Шьҕастцеит еиҕах.

Салгама, исхәама зегьы,
Исымамкәа уаҳа хәатәы?
Сындәылтцит. Сазхәыцуам акгьы.
Ихьшәашәаза испылеит адәы.

Иртәаз ақәатцеипш, сласза,
Сыбҕа сыриашан, сыцшуп.
Сатцапшуеит ажәфан кказа,
Аха акгьы аҳәом, иҕацәуп.

Изкузеи сгәы абас еимырхха,
Иаҳа изхьантахои иантацәу?..

О, ирыцхауп, издыруеит, ѡацхъа
Еидароуп уи хэшәыс иззыцшу.

АТӘАТЦЛА

Амѡан игылоуп атәатцла,
Амцдан ашьацра иатцәоуп.
Хатцак уа дыцәоуп дымѣыхо,
Изқәатыц хахәла икәыршоуп...

Уи анкъа зны дыкан азәы хәа,
Абарт хаипш данын адунеи.
Инымтцәазо иусқәа дышрыхоз,
Ицстазаара ахьцоз имбазеит.

Дыкан – дымѡасит. Ирхаштит
Дзызгәакуаз иусқәа зегъы.
Амѡан игылоу атәатцлоуп
Избахә злархәо уажәы.

Ирхәоит, исцәагои хәа, ус баша
Еитеихаит дымѡасны дышцоз.
Иабеидыруаз усқан ахатца,
Уи шакәزاز бақас итынхоз...

АРѡАШҚӘА

Арѡашқәа, арѡашқәа,
Ашьхақәа ирхылцыз –
Урт рқазшьеи
Рлахьынтцеи даеакуп.
Арѡашқәа реипцшым

Азиас тбаа дуқаа,
Зееитдыхны қыафла
Архақаа ирну.

Арфашқаа, арфашқаа,
Ашьхақаа ирхылтдыз,
Ишыртаху амға
Ианым иеырбо.
Ахрақаа ирылқа,
Абахәқаа ирытқа,
Ицоит игәамтц-хамтца,
Ицоит ак рымбо.

Ирымам атәаха,
Ирымам ацсшьаха,
Рацхьақа җкьароуп,
Рышьтахька хроуп.
Итқко, рыҗкыдқко,
Адунеи ду рыцсы амкуа,
Ишгәақа мацара
Имфасуеит, уиоуп.

Арфашқаа реипшым
Азиас тбаа дуқаа,
Зееитдыхны қыафла
Архақаа ирну.
Азиас тбаа дуқаа
Ирдыррангы икам
Арфашқаа ирхьаау,
Ирхырго закәу.

«САБАЖӘГО?»

Исгәлалашәоит
Рапхъаза саныхәмарыз «Сабажәго?»
Сөызцәа
Рнапы сықәтцаны
Снаргон,
Са сыблақәа хәан.
(Уи ахәмаррағ ус иахәтан.)
«Сабажәго?» – сцаалар акәын сара.
«Хазынак ахь!» – атак кәртцон дара.
«Саба-а-жәго?»
«Хазынак ахь!»
«Саба-а-жәго?»
«Хазынак ахь!»
«Саба-а-жәго?»
«Хааит!» – рхәан, снадыргылеит.
Сыбла анаахыст, –
Сылагылан ахәынтцәа.
...Убри аахыс,
Сыблақәа хәаны,
«Сабажәго?» хәа уаха сцаауам.

* * *

Ғынла хзызхәыцуа, хзеипхызуа уахынла,
Анасып ааиуам ихәхәо.
Уахәацшишь амра, ацтақәа ишрылаз,
Иаарылтцын, уа узын ишкацхо.

Уахәацшишь ажәфан, абар икеикеиуа,
Уахәацшишь ажәтцыс иаххоу.
Ицоит ихәмбақәа ҳа ҳашгәәтеиуа,
Амфан ихәвсуеит хзышьтоу.

‘Еынла хзызхэыцуа, хзеипхызуа уахынла,
Анасың ааиуам ихэхэо.
Уахэацшишь амра, аптақеа ишрылаз,
Иаарылтцын, уа узын ишкацхо.

Утынчыз, умгэакын, утынчыз ‘еа хамтак,
Иарбан хазхьымзо, хзыхьзо?
Хахэацшып хагага, амра ташэамтаз
Адгьыл атдыхэанза ишцо.

‘Еынла хзызхэыцуа, хзеипхызуа уахынла,
Анасың ааиуам ихэхэо.
Уахэацшишь амра, аптақеа ишрылаз,
Иаарылтцын, уа узын ишкацхо!

* * *

Ажэа тлапқақеа, ажэа гэафақеа,
Са шэсаҳалома абас есқьынғы?
Ажэа тлапқақеа, ажэа гэафақеа,
Ех, ирбонда шэзакэытцэқьоу зегьы!

...Дагьыпхамшыакэа, ихгьы дфаханы,
Зынза и‘еатаны иажэа да‘еуп...
Шьюукгьы сацхьатцэқьа, рығқеа раҳаны,
Рнапқеа еинырқьарц, данбалго хэа ицшуп.

Стэоуп акэакьахьшэа са снасқьаганы,
Иара убратцэқьагьы слымха цырхуеит.
Игэыпцэаганы, ихытқьаганы,
Игэырмацганы са исаҳауеит...

Ах, ишпахьантоу ажэа гэафақеа,
Ах, ишпахьантоу ажэа итацэу!..

Ажәа тлацҕакәа, ажәа гәаҕакәа,
Ах, ирбонда зегьытцәкьа шәзакәу!

БЫҖКАЦСАНТӘИ АЦХЫЗҚӘА

Атцлақәа еилнахуеит ацша...
Уцәа дыртынчуам ацхызқәа:
Зегь реиха узыкәгәыгуаз уашьа
Иалеитцахт ахәызба узқәа...

Иубоит: амҕаду агәтаны
Тышак ултаха ухәаҕызшәа.
Умч мырхакәа ҕазны,
Унаган уцсы штоу уржызшәа...

Мап! Уара ухьаауп ицсыз,
Ухьаауп инаганы иржыз.
Амҕан иуцхарц ицшыз
Аматацшь ауп уашьа иишыз.

Баша уажьоит быҕкацсан,
Имцуп быҕкацсантаи ацхызқәа.
Атцлақәа еилнахуеит ацша,
Изызоит иҕымшәац абҕьыцқәа.

* * *

Иатцалеит адгьыл ацхара,
Рашәа дырҕышит атцарагь.
Амала, атцарақәа ракәым
Зчара сахтыгәлаз арака.

Илақәа кәбаруп ахатц,
Гәында-цшза лакәым атацагь.

Еифырго егыкам, еинаалоит.
Ачарашәа халоит, ихалоит.

Шәакәала ифычоу акәараҕ
Адагькәа ирымоуп ачара.
Игәыргьахәуп амра капхара,
Иатдалеит адгьыл аңхара.

АҢҢЫРБАРА

Амра зхыччалаз амшын уазыпшы,
Ашәтыш азаза зыхьшу уазыпшы,
Атцла шәахәала икәабоу уазыпшы,
Атцла инахыпрааз атцыс уазыпшы...
Иба, зегь җырбоит, рыедырҗыцуеит зегьы,
Хныкәлап, афыза, җеырбап, нас, җаргьы.
Асаркьа банпшылан беыреи, атыпҗа,
Блыҗеырба, блыхәапш, атакәажә, быпҗа.
Арцыс, уиашоуп – убас уеырба,
Атаҳмадагь – иреи ухтырҗа.
Уускәа ирҗырхагам акымзар акгьы,
Уеырба, апрофессор, – иуцәызуам акгьы.
Ууапа наутҗаршә уаха утатын,
Ахьча, уи ашьтахь ицәырга уҗарпын!
Ипагьаза игылоу абахә зырҗып!
Уеырба, сара сфыза! Уеырба, ауафы!
Ашлацкәа ракәым җазражәуа җара,
Ашыкәсқәа ракәым җазражәуа җара.
Иба, зегь җырбоит, рыедырҗыцуеит зегьы,
Уиоуп абри җадгьыл зымражәуа бзантцы.

Схъаақәа еицыло маҷ-маҷ еизыкәкәеит.
(Сгәоуп зегъы зчычоу – рәалардс иркуеит!),

Апсеивгаха сыртом, сдырныкѣом, сдыртѣом,
Скыртатцѣкыа рмоуа сеимаркуеит, срызхом.

Азыша саргәәкүеит – исоуам сара,
Цхарак насхылымтц сәеуп абылра.

Арахь авулкан еицш сгәатца еилашуеит,
Арахь исыкәшаны игылоу лахәуеит.

О, издыруеит, афызцәа, – са шәысзыпшуп! –
Арт зегь ишәзеипшуп сгәатца иташу.

Бзиак ахылтыргъ – шәа шәоуп изыцьшыоу!
Иамур – зегъы-зегъы зхароу са соуп.

О, СУКӘХШОУП, АДГЫЛ СЫЗҚӘУ!

Иѣасшьоит сара амѡа сызну,
Иѣасшьоит сара ажѡан иапштѡу,
Иѣасшьоит сара амра исзыпшу,
Иѣасшьоит схататѡѡа сзакѡу...

Ма пхызла, ма лабѣба
(Исхаштхьеит иабыкѣу, ианба?),
Еишѣталаны, зны сзыниахъаз,
Акакала испылоит иахъа.

Ашәа рөышыгыга исаҳаз –
Абри зны хара сагахъеит.

Аччапшь, са сгәатца итапхаз, –
Абри зны сыңсы еикәнархахъеит.

Амѡан адац сзыхъашаз,
Абри сара зны исыцәхахъеит,
Аблақәа, скылкаан ицшуаз –
Урт сара зны срыцәцахъеит...

О, адгъыл сызқәу, сызкәыхшоу,
Сзырхысуазеи ҫынтәны зегъы?!
Ицхызу, иаргамоу сызлоу –
Издыруа хәа сыкам акгъы.

Издыруа хәа сыкам акгъы.
О, адгъыл, сызхылтцыз, сызтәу,
Адгъыл, сышътыхны сызку,
Усхылапш, схәычуп ескъынгъы!

* * *

Уара, атцыс хәыч, сылашара,
Уара, атцыс хәыч, ссиршәа ишоу,
Иутахзами сыкәа уталар,
Атцх еикәаразы уаншәо?

Уара убжыы ссир бзиабаран
Ргәатца италоитеи зегъы.
Ицсхатцагоу уашәа хаараз
Иутахжами нас акгъы?

Са сапылоит ашыжь шары,
Уара уәацхәа сыпхашьо,
Уара, атцыс хәыч, сылашара,
Амахә икәтәан изыршо.

Амра убомызт.
 Ажәѡан иатцан
 Апта пштәыдакәа мтысуа.
 Ицәытцакәкыра-цәытцашоуран,
 Тынчран, тынчран уамашәа.

Иамазамшәа уаха хъаа,
 Ипшыи иҕажәкуаз адунеи...
 О, изакә гәузеи абри иамоу,
 Ғымткәа, ҕымтзакәа ибылуеит!

Иммацәыскәа, имдыдыкәа,
 Иатцазамкәа цъара пшак,
 Инамқәацакәа цъара бҕыцкгы,
 Инамтысзакәа зынза цтак,

Изыхъаз-иахъаанагаз хәа
 Сымбазакәа, инеиматәа,
 Аеыреырхәа апсабара
 Ахала итцәыуеит, аха ишца!

Изақәымтцуа ус акырза
 Рѡаштцас алағырз катәон...
 Нас ашышыхәа аеынкыло,
 Пшъаала, пшъаала еихыккон...

Сазыпшуеит абар уажә сшыыцуа
 Апсабара – апсы цқъа зхоу.
 О, схәыгчума ари зымдыркәа –
 Ас атцәыуара зыцсоу!

Амра ицәыртдыз ачча аҕықәуп.
 Ажәѡан ссиршәа ихаракуп.
 Ғыцымтала, ғыцымтала
 Зегь апстазаара ртахуп.

Ө-АШӘАК

Исахаит сара абри ашәа
Анкъа зны.
Исахаит сара абри ашәа
Азәы ихәоны:
Аамта шпацей, ах, ишпацей
Ипырны.
Уажә абар исхәоит уи ашәа
Схатагы:

Сара уаха сыпшзахом,
Сара уаха сыгәгәахом,
Сара уаха сызхазом.

Саргы зны, нас, ас сауҕахыз,
Схәычын,
Адунеигы са сызхашәа
Иазыпшын,
Сара усқан исызтаз агәгы
Ғакын,
Сара усқан ашәа исхәозгы
Ғакын:

Сара итгегь сыпшзахоит,
Сара итгегь сыгәгәахоит,
Сара итгегь сызхауеит.

* * *

Асаати асаати еишьтала,
Ирулакь амш аандыртәеит.
Исыбтаз ашәкәи сареи ххала
Атыхәтәан абар ҳаизынхеит.

Атхыбжъон сшыцёоу саафыхар,
Фырхэалагы исхэоит уи иану,
Снагэылалейт уггы еилырхуа...
Дырфегь сара сгэы сажьону?

Иагэыламкёоу уаха бнапфымтак,
Ажэак, сара абас сыззыцшу,
Баасыдгылан ус ибызсымтаз
Бгыц хэычык ма са исызку?

Ма цъара дыргак анымкёоу,
Здырра уадафу, иаххэап,
Сеидру нас, ма зышъта узымкуа,
Зтак кататёу цъара кёапк?

Издыруан, о, издыруан мариала,
Ибхэо закёу еилсыргон...
Хаидхалейт ашэкэи сареи ххала.
Акгы ахёом,
Акгы аным,
Акгы збом.

* * *

Сускэа неилажъны сцароуп аамтала,
Уахъ, уаф дахыкёым тыцк ахъ цъара.
Истахуп схи сареи ххала хаидхалар,
Ххала хаицэажэар убра хазхара.

Истахуп сара уака тынч смыццакыкэа,
Сашэакэа ирыгу, ирцэызыз сыцшаар,
Атцаракэа рашэакэа ирхэо шэкэы мкыкэа,
Рашэа хақэйтқэа стахуп исахар.

Сбылгыар стахуп сара ашыацрае мархэацтас,
Маамынтас тдакы сахынхала сгьалар.
Истахуп сара ргыамакэа збар адац-мацкэа,
Цынтала бнацэтас арфаш сахэар.

Истахуп сара нас ацста-ккара тсырцэажэар,
Гыгшэыгтас снагылан ишсылшо сыхэжэар.
Истахуп сара схала, сыцхамшыо сыгэжэажэар,
Истахуп иара убас сызхаратцэкьа сыгчар.

Сускэа леилажны сцароуп аамтала,
Уахь, уаф дахыкэым тыпк ахь цьара.
Истахуп схи сареи ххала хайдхалар,
Схала сазхэыцыр сзакэытцэкьоу сара.

* * *

Игэастеит ажэфангы цкьаза,
Исхытцит анакэ сызтэахыз...
Дылбааит са сышка уаха Анцэа,
Дылбааит са сышка сыззыцшыз.

Уи дынтатэхэан сара сгэы,
Ишызбоз сгэатца неихыккеит.
Уаанза исзымдыруаз зегьы
Уажэ мариала еилсыргеит.

Уаанза исгэалаз, исгэырфаз
Уажэ сахыччартэ исирбеит.
Акгы сымамкэа сыштэаз,
Акгы сыгымкэа скалеит.

Дылбааит са сышка уаха Анцэа,
Дылбааит са сышка сыззыцшыз.

Игәастеит ажәѡангы цкѡаза,
Исхытцит анакә сызтѡахыз...

Иаха уаныстаху абас,
Са схѡа анырацѡу мыцхѡы,
Снумыжын, срыцхауп, еибатцас,
О, сышкѡа уааила, сынцѡахѡы.

АШЬЫЖЬ АККАРАҢ

Сѣыхеит ашьыжь. Ацсабара
Неихыккеит ицъашѡтѡха.
Амра нытцѡцѡеит аккара,
Атцла иршѡылеит ашѡахѡа.

Сназыцшызар сыбла тѡаха,
Нырцѡ азиас сазгѡыкуа:
Ацѡа иналтын, ахъхѡахъхѡахѡа
Амѡа иныкѡлеит иццѡкуа.

Абна змырцѡоз иахантѡарак
Агѡыткѡага быжъкѡа тѡеит.
Ашѡарахкѡа рыпста-кѡарагъ
Анакә хытын, инаскѡеит...

Инаскѡеит ашьшыхѡа рхала
Схѡыцра хѡааи сгѡырѡѡкѡеи,
Азѡы изымыѡзац жѡеинраалан
Сацхѡа ицѡыртцит адунеи...

АЖӘЙТӘ БАЛЛАДА

Анцәа шыарда зымчу, сүхәоит,
Икылкаа ухысырц хыхьтә аҕәакхәа,
Итцыхәтәа пүтдәрц са сырғәакфы,
Саргы псеивгарак аасутарц. –

Ажәәан ахь инапқәа еитцыхны,
Дхәон абас аччаа рыцха,
Аха баша, баша дгәыгуан,
Есымшааира игәәкра иацлон.

Аха җәнак «зегь рыхәта рызто»
Дгьыли жәәани ирхыцхыцит:
Афы аҕәакхәа икшеит – назаза
Дагьартынчит уи аччаа.

АМХЫ ШКӘАКӘА

Азынтәи ажәеинраалақәа

1

Иңсызшәоуп ишыҕоу амшын,
Ишьадаха, иҗоуп ихшәааны,
Еилахәашьуп алға сҗатын,
Сгәы мыжда цоит итцшьааны.

Иҗацәуп, уаф даным аңшахәа.
Аҗбақәа инрыжыт асқала.
Сыбжыы захарыдашь сыхәхәар,
Азәыр ситахумашь ара?

Сгәы ахәрақәа гҗеит хәа сыцшын.
Сгәы ахәрақәа җыцхеит еиҗа.

Иахъанза сшәахәоит хәа саҫын,
Иахъатцәкъя – слахәуеит, ҳаҫеиҫа.

Ицсызшәоуп ишыкоу амшын,
Ишъадаха, итоуп ихшәааны.
Еилахәашьуп алға сҫатын,
Сгәы мыжда цоит итцшәааны...

Сзыцәахыр, шыри, уажәы,
Убас еипш – аапнынза ак зымбо,
Срыцәыхар ашәтқәа шыжык,
Адуinei ҫыцымтала ицъашьо!

2

Иахъеи уахеи, уахеи иахъеи
Исуан апша, иауан ақәа.
Археи ҫаәеи, гәаәеи пҫтеи –
Ицнатцәатцәкьеит зегъ рыгәқәа.

Ицеит, абар, ақәеи апшеи,
Ицеит ирылшоз катцаны.
Ицшуп икараха адуinei,
Ицәарц сыла аеҫахәхәаны.

3

Ажәәан шыҫа суп иаҫышәшәо,
Зкы-бла шыҫа уи иазыцшәуеит.
Сеидроу, лацшума изыцәшәо,
Ишьҫалом, ус баша иауеит!

Атцх лашьца ухал, адуinei,
Уцәаз, умҫыхан лассы!
Са сыблақәагъ хызәан сыцшәуеит,
Ицхамшьакәа ишьҫаларц асы.

4

Иацәызит абҕы иатцәа изфычоз,
Иацәызит аффы хаа иахаз.
Ишпоурыз апша мыжда зчычаз,
Ишалшоз иқәпон иарҕы цас.

Икаҳаит, игылт апсабара,
Икарахт ишнеиуаз мыцхөы.
Иамамкәа уаҳа цыа лшарак,
Алацәа анынтаа уахык,

Ариакара зхызгаз, игәаҕыз,
Ак нымхеит – шыхеи каршәреи, дәи бнеи,
Шьта иқәпоз, шьта еисуаз абаказ:
Уахыкала ишлеит адуней.

5

Издыруазшәа, заа
Сгылеит шыжыы.
Сеигәырҕеит тынч,
Имыргакәа сыбжыы.

Усыцгәырҕа, сфыза,
Ҥамтак уаапшы,
Уламлан уоны
Еразнак асы.

Иҕам дамытцас
Шыапышьтак анны.
Улало иҕам
Макыана игәаҕны.

6

Ицәоуп аханкәа рыцсытцәкы заны.
Сыцшуеит зегь збартоу-издыруа нцәаны.

Тынчроуп. Лашароуп. Амѡа тацѡуп.
Пхаматѡа шкѡакѡоуп сыдгьыл иашѡу.
Ибахтѡѡа илеиуеит, илеиуеит асы,
Иоуланда, иакѡымтцында, шыри, лассы.

Избан сара сыда уѡ дзыкѡым адѡы,
Абри сара сыда итахымкѡоу ѡазѡы?..
Сгѡатца кеикеиуеит, исныруеит уажѡ сымч,
Илбааздоит аѡау цсхатцага цкѡа тынч.

Избоит апсабара – са сызхатцку,
Изымбац, хѡашѡа змазам даѡакуп.
О, иѡабуп нас абри сгѡазырцхаз,
Атцхыбжѡн цшѡаала ѡаргылан сызгаз.

Снеиуеит ашышыѡѡа, снейшѡа сгѡацхоит,
Схѡыцра мрахѡаган ицхоит, еилыцхоит.
Зеипшыѡам ашѡа хаауп сгѡы иѡѡѡа уаѡа,
О, шаѡа ашѡа хаа сзыцшузеи ѡацхѡа!

Мхы шкѡакѡа еиужьран ишыѡоуп адунеи,
Жѡлеикѡатѡѡа анымкѡа ицкѡоуп адунеи...
Сзамѡаѡ асцыраѡѡа цоит изытны,
Сыцшуеит зегь зымчу-изылшаша нѡѡаны.

7

Асы шытыцѡеит,
Асы шытыцѡеит,
Иаацшуеит адгьыл аграѡѡа.
Асы шытыцѡеит,
Асы шытыцѡеит,
ѡацхѡа шѡѡѡыртѡеит сгѡырѡаѡѡа.

Асы шытыцѡеит,
Сара схѡыцѡеит,

Лассы ишьтытындаз асы!
Асы шытытуеит,
Сара схэыцуеит,
Сыззыпшүзеишь, сыззыпшы?

Асы шытытуеит,
Афар хытуеит,
Азқәа еибафоит, ихәашьуп,
Зегь еилалоит,
Зегь еилытуеит,
Зегь аңсеизгара иафуп.

Са сгәы тәыуоит,
Са сгәы тытуеит,
Сыпшуп сыблақәа хәаны.
Насыпк ызуеит,
Насыпк цәыртуеит,
Еисуеит рыфбагы сгәаҕны.

Насыпк ҕыхоит,
Насыпк ыцәоит,
Еихәлахоит сара сыпсы.
Асы шытытуеит,
Асы шытытуеит...
Лассы ишьтытындаз асы!

РАЦХЪАТӘИ АКӘЫКӘУ

Сишь, уи абжәкәзар иаафыз аккарахтә?!
Сишь, аха мап, даеа бжьуп.
Игәакъазоу бжьык иазыпшуп аңсабара,
Алымхақәа кыдтқан иңшуп.

Иаакэыџуеит ус шарпазык уи абжы хаа,
Иссирхоит уи амш уамашәа.
Зегь ҕыхоит, измада уи ашьтахь аңшыха,
Ишзахәо иагьдәықәлоит аҕа.

Ишәтуеит, иҕацоит аңсабара шзынтәыку,
Амала, абартқәа зегьы
Амбакаә иңсуеит раңхәа ҕызтыз акәыкәу,
Аха ҕнатуеит уеизгьы.

Иңшуп аңсабара, иңшуп аңсабара,
Аапын шыа згәатца иташу.
Игәакьазоу бжык иазыңшуп аңсабара,
Раңхәа изгәаҕрыдашь? – иңшуп.

ААЦЫН МШЫ

Ашәтыцқәа хәмаруа италоит еилысуа,
Ашьхыцқәа еилысуа иңшаауеит, иңшаауеит.
Цгәык амрахәага аеата ихырсысуеит,
Лак ахагылан убра иазыңшуеит.

Итқьаны идәықәлом тис хәычы бналарц,
Тис цатца-хаха рахатноуп иштәоу.
Ала иатахуп ак аҳәарц иара атәала,
Игылоуп атыхәа аңшандагеиңш икьо.

Шьта уаха еишьталом, издыруеит, еинаалеит,
Издыруеит ргәы италаз алеи уи аңгәи...
Убас еиңш акала иссирзан еилалоит
Аапын мреи, ашәт фәи, ашьха рыбжьи!

ИМҘАХЫҘЫЗ АҘЫ

Ианнытќыа нахыс
Апхыа инагылт уи аҕы.
Ишьтхысаа аҕашыа
Зегы иҕаршыон,
Рылапш ахын.
Аха
МҘабжара имнеицкәа,
ИмҘахытын, агәта италт.
Иакәтәоу аҕыҕкәынғы
Башак иакәым,
Аха акгы илшом шыта убригы.
Шыта иамам нкылашыа зынза.
«Ҙаи, дарбан, дабакоу
Уи ҕеишәа имбжыакәа икәызтаз?..» –
Шыта зегы акака рхәоит,
Шыта зегы акака рбоит.
Шыта доус дахыгылоу дыхәхәоит,
Царта рмоуа
Еилафынтуеит зегы...
Шыта зегы азеипшуп аҕыгы:
Ахызатә захыымзо,
Афақымца ағыткьо,
Бахәапшы иннамкыло
Иаауеит иара –
Ажәлар рыжәпара иарбаны...

* * *

Изакаызеи исычрымшәо,
Сахыцалакгы зыбла сху?
Ажәфан иалоу, адгыл икәу,
Ма са сгәатқакны итәаху?

Цъара акыкоуп – акгы звымшәо,
Зеггы здыруа, зеггы збо.
Цъара акыкоуп – запхъа схырхәо,
Цъара акыкоуп – зыгәра зго.

Адунеиае зеггы ирышьтоу,
Зеггы ирцызгало ирыхәтоу.
Цъара акыкоуп – зфынза ххамлац,
Цъара акыкоуп – зынза ицшьоу.

Ханамыхәогъ хгәы казмышьюа,
Хгәакрагъ иазто ацакы –
Цъара ак ыкамзар – хзышьтоузеи,
Хапсы зтоузеи зынзагы?!

ААЦЫНТӘИ АШӘА

«Сан, ибмырцәан ацәашьы,
Сынхазом, саауеит лассы,
Сышьта бхымлан сызфьтуа,
Быбжыы ақыта ирахауа.

Сан, цъаранза сымфа цоит,
Сымцар цсыхәа сымазам.
Фынлеипш амфақәа лашоуп,
Сан, бысцәымшәан, сызкәыхшоу!..»

Ан илырцәом ацәашьы,
Дазыпшуп агәашә абжыы.
Ан дыпшуп, афны дакуам.
Лыпцха афныка дыццакуам.

Жәфанае аетцә кәалкәацьоит,
Арфаш ахырхьыр иччоит.

Атдых ссирцәазоуп уаха...
Акгы лхарам атыңха.

* * *

Амза цәажәазом, атла цәажәазом,
Сара сакәзар – ажәакгы схәазом.
Бангы илабымхәан, бабгы иабымхәан,
Урт бхәычу цыыршьоит, шбызхаз рбазом.

Мшәан, иацакәымзи, ба бхәычытцәкьамзи,
Иац ибшәыбтцоз – иахьа ибцәытшәахеит.
Уажә ба быччашьа, уажә ба бцәажәашьа,
Зынза рееитаркит – ба бтыңахеит.

Уажә бара бакәхеит са сыпстазаара
(Уи ба бхалагы иббозар калап).
Башьцәа ирабымхәан, бфызцәа ирабымхәан,
Уатцәаухагь абра ҳаибабап.

Амза цәажәазом, атла цәажәазом,
Сара сакәзар – ажәакгы схәазом.
Бангы илабымхәан, бабгы иабымхәан,
Урт бхәычу цыыршьоит, шбызхаз рбазом.

* * *

Икастап макьана иагьа гха,
Иагьа стап макьана, иагьа стап.
Бара боуп еидах сара исзынха,
Ба бнапы иануп са слахьынца.

Сеикәырха икалозар, сеикәырха.
Сацсахап. Ицәгьам агәы исызтоу.

Бара боуп изхароу сантаха.
О, базхэыц, нас, сыгэнаха шхъантоу.

Ибымбои, сааныжъны зегъы ахьцаз,
Ибымбои, мариала ишыршъаз сыхэ?
Сызтаху, сызцэымгү – зегъы рцас,
Даеакала ишъа бара са сыхэ.

Даеакала быблақәа сзыцшыз,
Даеакала быблақәа царыз.
Салаказ ба быда даеазэы
Иблақәа ирызгэамто цъара акы!

Бара боуп, бара затцэык, бара!
Бара боуп еитах са сзызцшу.
Бара затцэык иахынзабго сыгэра,
Схы агэра згоит, издыруеит сышуафү.

Икастцап макъана иагъа гха.
Сызтэазом, ибдыруеит, сшъапқәа еитцых.
Сеиқәырха икалозар, сеиқәырха,
Даеакала ишъа бара са сыхэ.

* * *

Изеипш арцарцэазеи илеиёырбоз,
Аха дгэалтомызт азэгъы.
Ус дшыказ,
Ёнак, амфа аалзикын,
Дызқәымгэыгзоз азэы
Дымтарсны дигеит.
Дигеит – дизынхеит.

Амшқәа цоит.
Еицынхоит хатцеи пхәыси.
Зны-зынла иаацәыригалоит ахатца:
«Абри бара ахазына, сара бызластәхазеи?!
Агәра згозма цхыз избарггы сара уи!»
Лара ґылтуам усқан.
Иара иихәац ихәахуеит:
«Агәра бгозу цхыз иббарггы са быстәхоит хәа?»

Лара ґылтуам.
Ңылтуам...
Иара дцәажәоит инасыц дакәгәырґо.
Лара дизхәыцуеит усқан лхатца рыцха –
Иара дитәхатцәкьаз цышьызоаап уи.

УАЦӘТӘИ АМШ

Шака гәыґра уара иуцу,
Шака ус ду узыцшу,
Шака иахамбац, иґыцу,
Шака хзыґамтцац, хазґу...

Амш иахцыло, амш хазцыло,
Урт зеггы-зегь хархыгза!
Уара ушка инахаргылааит
Мышьтабзиала хшьаґа!

Гәакра хамамкәа хузнеиуа
Хайқәиршәааит хара Анцәа!
Амра гылааит ишеишеиуа,
Ус ишгылац ихааза.

Иамузакәа ахысыбжь гозар,
Ажәџан хысны ақәа анаруааит!

Иамузакәа ахысыбжь гозар,
Аҭаца инарго лгәы ҭнагаait!

Амш иахдыло, амш хазпыло,
Угәзырхагаха ҳа ҳзы!
Зегь насыпк-насыпк хазулаз,
Уара ҳуқәгәыгуеит зегьы.

* * *

Сынбыжью, бынсыжью – сыздыруам,
Уи зегь акоуп сара сзы.
Еижьагахт ҳазхыҭхәоз ҳцәанырра,
Ҳамҭақәа цеит хаз-хазы.

Ибхәоит иахьа: сбышьтазшәа сгәақуа,
Сбыхәозшәа иарсны сшьамхы,
Ба бҕынза санзымнеи, уажә цагьа
Сбывсуашәа, ишьтыхны са схи.

Сбыхәоит, апхәызба, Анцәа дсыман,
Уи хьаас ишсымам базхәыц.
Ҷакуп зынза хьаас исымоу,
Ҷакуп зынза иалоу сыпхыз.

Ех, сыкандаз угьы сбызгәақуа,
Сагьбыхәондаз иарсны сшьамхы.
Исымандаз, шыри, иабақоу,
Сгәатцакны бсахьа цәахны.

О, усқан исоуазма гәала,
Усқан са сзын иразкын.
Ба бымца сзацәымцаргь еибгала,
Ба бымца сыцразар сҭахын.

Сынбыжью, бынсыжью – сыздыруам,
Уи зегь акоуп иахъазы,
Еижъагахт хазхыгехэоз хцэанырра,
Хамѡақѡа цеит хаз-хазы.

СѡЫЗА ГѢЫРАЗ

Уи зынзаскгы исыцѡшѡазом,
Уи са сѣацхъа икъақъазом,
Ха хайѡызцѡоуп – уаха акгы,
Ѣакы сашьтазам саргы.

Уи зегь рацхъаза сабоит,
Иѡны иscopyлоит, икѡашоит,
Абла гѡыргъоит, абла ччоит,
Жѡантѡ исыкѡшоит, ишаќѡоит.

Уа хайцхныѡларц атахуп,
Хаибарбылгъарц атахуп...
Иалзыршозеи абырсќак,
Иаха имыцѡазаз зынзак?!

«Шьта иазхоит уара, агаза,
Агѡыргъаѣхѡаша ума уца!»
Ус, аѡныќа итрыс ицоит,
Агѡыргъаѣхѡаша – сшааз ахѡоит...

Ѣацхъа сымѡа сгѡы азтатцо,
Уи снаскъанагоит санцо.
«Сѡыза гѡыраз, уара сла,
Уќаз, сымѡа уазыпшла!»

Уи зынзакгы исыцѡшѡазом,
Уи са сѣацхъа икъақъазом.

Ҳа ҳаиғызцәоуп – уаҳа акгы,
Ғақы сашьтазам саргы.

* * *

Исзыцшыхын тцыси ҳәыҳәи
Еизаны,
Ашәа сҳәахуан цхызла сыблақәа
Хәаны:

«Абри ақәацә хәыц са сзығнымтца
Анцәа сқатца!
Игәыкатдаган сашәа цымтцәо
Анцәа сқатца!

Сығны хьшәашәаз, иқаз сашәа
Цаҳәцаҳәо!
Шәхатцкы сцааит сара сашәа
Згәацҳақәо!

Илашыцахааит са сыцстазаарагь
Зынза –
Убри акәзар ашәа зхылтца
Илашаза!..»

Шьоук ааскьахуан рцәашьқәа шьтыхны,
Са снасқьон –
Шьтахьқәа сцахуан сара нақ,
Саацшыр ҳәа сшәон.

Са саргәырғьон, са сартцәыуахуан
Сыбжы...
Инасыцын са сызгәылаз
Уи ашәшьы.

* * *

Сара снейуеит бара бышка – бгэыбеаныз,
Сара сыкоуп, сара снейуеит – бысзыцшыз.
Сара сзыхэан бшаны бықәуп бара адэы,
Бара бзыхэан сшаны сықәуп сара адэы.

Хзеибадыррушь цъара мѡакаѣ хаибабар?
Хзеибамдыркѡа нақ хаивысны зымѡа ҳцар?..
Иагъаѡ бпылап, иагъаѡ бпылап – бгэыбеаныз,
Сара сыкоуп, сара снейуеит – бысзыцшыз.

* * *

Уаѡ изышьтымхуаз еидарак
Сыман, сатқан, игатэын.
Сымш убас еицш илашьцаран,
Сытцх убас еицш имитэын.

Тымитышан, мамикэаран,
Цъаҳанымын сызтацшуаз.
Ари пхызым, иагъаргамам –
Ари рыцҳаран убас...

Анацъалбеит, о, сзыхъьозеи,
Изухъандаз ма цэгъарак!
Шьта са сгәәкрагы зхәартоузеи,
Исзынхазеи шьта – шьаѣак!

Ари лакэым, лапштцашэарам –
Ари ссирзаны икалеит:
Сызқәымгәыцзоз еимгеимцарак
Цәымзаркыран иаалашеит.

Адунеи цъашьатәхазахит,
Иаҳагы сағхәарахеит.
Цқьа сыргәақны – сыңсы ғнахит,
Цқьа сыргәақны – сеикәнархеит.

* * *

Аиаша сыздыруам ишсыхьыз...
Салтцызшәа амған аңхыз,
Игәастеит ишсамхаҳәаз быхьыз,
Ихәытцаршәны сгәатца итәахыз.

Адунеи зегь иаразнак еигәныфит,
Сымаза рхытәеит зегьы,
Ирхыфит, ирґыфит, ирныфит,
Сымаза еибырхәоит зегьы.

Атцлақәа еидгыла ихәытхәытүеит
Иаақәымтцзакәа: «Бзия дибоит!»
Жәғанә ацарақәа еикәґыртуеит:
«Ижәдыруама, бзия дибоит!»

Арғаншқәа гәақуа иахьнеиуа,
Ирымғантәны: «Бзия дибоит!»
Ашьхақәа, хьымра шеишеиуа
Изхалашо: «Бзия дибоит!»

Сышьтахьқа, саңхьақа шықоу,
Зехьынцъара сыхьзала ихәхәоит:
«Ғаҳа бжы мнағзои бахьықоу,
Ибықәшәазеи, бзия бибоит!»

АШЬХАТӘЫЛАН

Иказатцәкьам уаха цсыхәа,
Хьатцшья сывам – цхьака сцоит.
Арѡаш шлеиуа, еилацыхха
Цьаханымка цья итатәоит.

Хмыг-шәарыцаѡ итахарта –
Итцамтцамуа тцака азыжь...
О, Ажәеипшь, абри ашәарта
Шьяп ахьамкуа санаѣижь,

Арха сшықәу нас санкаха –
Схоуп извызбо, уаха акгы,
Ашьхацамѡа сыбла уаха
Ирхымтцуа ирхызаап есқынгы!

Игәйткьагоуп ацсабара,
Иаггәырхатцагоуп убас.
Дарбан избо зегь зылшароу?
Дарбан избо зегь зчацаз?

О, шәарт, ашьхақәа исызгәакьоу,
Шәцъашьятәуп, акала шәшоуп:
Анцәа дыказар – дахьыкоу
Ѣацъаракәым – шәара шәѣоуп!

Сгылоуп, сгылоуп, ашьха схалан,
Сдаеазәхеит сарггы зынза –
Сцәажәоит Иуа ибжьы цқба схалан,
Сцәажәоит, сияцәажәоит Анцәа.

Са сзын шәара ижәуа сымбакәа!
Шәа шәзын иагъа зует схаҭагъы.
Са сзын шәара ишәхәо смаҳакәа!
Ишәзысхәо шәмахакәа шәаргъы!

Сгәы акәзар – имақъам, ишъанҭам,
Ианыруеит амачгъы маза.
Икоуп сызхьымзац иахъанза,
Икоуп сызхьымзо зынза.

Шәа исзыжәуеи исзышәхәои мацара
Рҭак кастцалап хәа сағым,
Уи ада цсабарак, лашарак
Сызгәамҭо, слашәхаргъы стахым.

О, иалшоит исхаштыр сышнеиуа,
Шәа шәыцәгъеи шәыбзиени зегъы.
Амала, ижәдыруаз, сгәәҭеиуа,
Шәхәҭа саншәыргәақуа аҭынгъы:

Зегъ реиҳа шәзыкәгәыҭуа рҭыпхьакны
Иаргылар убас аамҭакы –
Скалом зегъы ззеипшу азә сакәны –
Сзыцашуам сара аганахь стәаны!

Исхаштуам, ишәасхәоит имзакәа,
Исхаштуам:
Сызшаз иҭахын
Неилыхрак, неилыхрак камҭакәа,
Мратцас сыпхаларц зегъы рзын.

АБАХӘ

Иссирзан уи амш гәазырхага,
Амрагы пхон икажжы.
Абахә еырба-еырбо цагъа
Игылан, игомызт шытыбжы.

Ишгылаз уи тынч – агәарахәа
Ибгеит адунен, саныпшы:
Избеит сара, абахә леилахаит,
Убратцәкья илахахаит ацсы.

Шеишықәса ҫымтзакәа игылаз,
Издыруадаз хәас иаграз,
Издыруадаз абахә иагәылаз,
Еразнак иахәызтәыз абас!

Ләатцәтас иахылтцауз, ашышыхәа
Җамтак ишәеиуаз – иааикәтәеит.
Игом ҫапхәа уаха шытыбжы хәа,
Изыџза иаапшуеит адунеи.

АМШ ИАНАЦЛО

Игәытгагоу, илахәыху
Сара исымоуп аамтакы, –
Са сгәы ҫыхоит, са сгәы сыхоит
Амш ианацло есқынгы.

Ашыжъ заа амра гылоит,
Итәшәом уаанзеипш лассы,
Амш иҫыцу заа исцылоит,
Заа сҫыхоит шарцазы.

Избоит – алашыцара хьатцуеит,
Амш ду сацхьаҕа исзыцшуп.
Атцх инагхаз – амш инацлоит,
Атцх инагхаз – сара истәуп.

Шьта срыхзап уаанза сыххымзас,
Атцх иацәызгап иагахьоу.
Амра шкыду сцап сахьымцоз.
Ғацхьа исыргъежьп ицахьоу.

Игәытгагоу, илахьыху
Сара исымоуп аамтакы, –
Са сгәы ҕыхоит, са сгәы сыхоит
Амш ианацло есқьынгы.

* * *

Иарбан мацәазу сыздыруам бызкылсыз –
Беейтакны сацхьа баагылт.
Амра шыцхозгьы, анакә еишьылза
Аенышыбжьон сыблақәа ирхылт.

Уажәада бсымбацшәа, ба бакәымшәа збахит,
Ба шбакәугьы здырхуеит арахь.
Еиҕах быгәра сзымго ба бышқа снаскьахит,
Сышбыхәацшуаз, бцахит еиҕах.

Сдәықәлахт... Сыздыруам ари шьта иахылтцау,
Инымтәазо лакәхеит ари.
Иарбан мацәазу сыздырхуам бызкылсыз –
Бнаскьан, бысҕаччахит нахьхы.

АЕЛЕГИА

Цшыаала ашәшьыра зхало ашьац уархалаф
Сыштәагәышьоу, сзышза сышланы,
Хәылпазык ашышьыхәа сашта бталашт,
Анакә хышәашәа иналпхаз шәахәаны.

Исзынхозеишь, рыцха, усқан хаарас!
Ифышьтысхуеит ауп сылацәа ихъантоу.
Ибархәарызеишь сыблақәа итцаакәкәалаз,
Лағырзытцәкәа зтамкәа изтабахъоу?

О, истахым ибыстарц бара хъаак,
Срыцхашъан бысмыхәацшын убра.
Сеырбагәышьон саргы зны иансааз,
Егъоурым уажә иааизар сығәхәара...

Алашьцара, шатарак камтқакәа,
Аеахънагзоит, абар, иахъабалак.
Бшықац быкоуп, бшықац, ба беицакуам,
Са сажәит хәа, мап, иажәуам алакә!..

Сфызцаагь ирыхъзашт уи атц еикәара,
Ишыртахым бааныжъны инаскъалашт.
Бара ус, ифымцәаазо лашаран,
Бышкацхац назаза бкацхалашт.

* * *

Сдон афныка хәылбыгехала,
Исхаштуа сыказам уажәгы.
Сдон афныка хәылбыгехала
Убри амфала саргы.

Дгылан амѡан лымацара,
Са санлывсуаз – ла дыччон.
Сназхыцшылоз лыбла хаара,
Са сгѡы цхарак танатцон.

Дгылан жѡибжъ шыкѡса зхытцуаз,
Са сарцысын – ла деырбон.
Сцон аѡныѡа сышлызхѡызцуаз,
Сышлызхѡыцуаз исыршон...

Ла исызлымтаз ажѡеинраала
Уажѡ ишѡыстоит изтаха,
Дышѡмыштырц са сеипш мариала,
Иччо амѡан ишѡзыцшу.

АЦѡЫКѡБАР ХѡЫЦ

Ѣацхѡа схала сынкахѡыцуа сыбзыцшуп,
Аетѡѡкѡа рыбла азатцахтѡ исыцшуп.
Ѣацхѡа схала амахѡ хынаа, зымтѡа стѡѡу,
Разын зазоуп ицырцыруа иахъыршоу...

Сылацш алахеит азыжъ, абар избоит:
Тынчроуп, быгага есаaira иааигѡахоит.
Ус, ашышыхѡа бааиуа-бааиуа, быгезаны,
Бнапкѡа еитцыбхит, сыбла хыбѡарц бааскъаны.

«Сылашара, сыбзыцшуижътеи итцзои?
Сылашара, уаанза хшыѡаз еипш хѡамлои?»
Ацѡыкѡбар хѡыц аеазнымкылакѡа инталт,
Амахѡ иалшѡан акѡапахѡа азыжъ ихтѡалт...

Ѣацхѡа исзеимѡѡаз адунеи аашаѡышаѡеит,
Уи цѡыкѡбар затцѡык ахала иаацнаргеит...

Ғапхъа исцәызыз адунеи ссир сазыпшуп,
Ацәыкәбаргъы ғапхъа аееизакра иафуп.

СЫМШИ СЫМЧИ

Амға ианыжьлоуп икаҳаз абгъыжә,
Дкажьуп хлаҳадакгъы иееитан арыжәтә.
Хы змам, тыхәа змам акы ихәошәа дафуп.
Ихаарада-гәкылтәаган иасуа цшатцәтәуп.

Макъана истахытцәкьам афныка схынхәыр,
Ак схаштыр стахгәышьоуп, акы – сазыпшыр,
Аха дыспылом, дыспылом азәгъы,
Гәалак засхәаша, иауеит ақәагъы.

Избоит, акгъы снағом амға сызну,
Сазцахуама ихьшәашәаза суада итацәу?
Исыцәома абри амшгъы, сгәы нырханы?
Исышьтаума абри амшгъы, сыбла хәаны?

Шәабаци, сабаци? Хәабажәгои, сшьапқәа? –
Ус сышьтахька слымха итасит: «Сашья!..»
Дсышьтоуп, сыпшызар, абар дыбғағо,
Даауеит ахлаҳада, дызлыху умбо.

«О, уара рыцха, мариала угәырға
Ушпалти! Нас, указ уа утәала уара!..»
Мап, гәырға хеыгас са исыхәом арыжәтә,
Мап, истахым гәырға хеыгас арыжәтә.

Ицоит абри амшгъы, са сгәы нырханы,
Ицоит, аха исзышьтуам, сыбла хәаны,
Абла схыпшыло инаскьазгоит са сымш.
Мап, уи иаздыруам макъана са сымч.

* * *

Амфәхәстәи, амза итәуи,
Нас барәи сарәи – убра,
Иашьны иҗоуи зхы зтәуи –
Ах, хашпеидхаләи хара!..

Аха усгы, сара иңбасшьо,
Исызгәамтәкәоуп сшашьыз,
Аха усгы, сара иңхасшьо,
Зынза исзымжәуазаап арыжәтә.

Тынч сызбыхәаңшуам, сызгылом,
Унаскә, бхәеит, унаскә!
Аха, ишпазуеи, сырзынкылом,
Сырзынкыломәи сшыапкәа?..

Мшәан, са сымацара изжәуазма?
Җаибаныхәан ихамжәуаз,
Зынза агьама бымбазазшәа,
Нас ишпакаләи абас?..

Амфәхәстәи амза итәуи,
Нас барәи сарәи – убра,
Иашьны иҗоуи зхы зтәуи...
Ах, ишпамариоу саршьра!

АЦСТАЗААРА АГЬАМА

Истахуп сара ацстазаара агьама
Закәытцәкьоу еилыскаартә избарц.
Сашьтазам нхартас Адами
Евеи ахьтырцаз цьанат.

Икартэааит сара сызтахымггы
Сныхэаға ахы ларханы.
Цасхэа сара сымѡахымтцит,
Сыказам сгэы ацэґыа такны.

Сасракэым ма адгыл сзатаа,
Хатыр дук ара сазыцшым,
Сашьтоуп сара ацшэма ицѡабаа,
Уи ада – сиѡызоуп атэым.

Сашьтазам нхартас Адами
Евеи ахьтырцаз цѡанат.
Истахуп сара ацстазаара агѡама
Закэыцэґьоу еилыскаартэ избарц.

СЫГАГА

Сара исцэымгын, сара исцэымгуп,
Аха иааг!
Исыцрымтцит, иаґыа зундазггы,
Шѡаґак.

Сыѡны снеиуан уи сацэцоит хэа
Сара зны,
Саахэны сашьтан зных сахысырц
Иркѡыцны.

Саґьзацэымцеит, саґьзахымсит,
Хѡизынхеит.
Саґьанышэеит. Уажэ исышьталан
Иаауеит...

О, са сѡыза, уарггы идыр, нас,
Агэра га –
Иаґыа рыцхара харнышэароуп,
Иаґыа!

СБЫХЭОН...

Сбыхэон: сырҕыха, сырҕыха!
Сзымқәацо сҕахны сыштан.
Хәызба цагәык сыхәда иаҕырхо,
Гызмалцәақәак ааины исхан.

Акәакь бықҕагылан ашышыхәа,
Сыхаара, сшыббоз – сыршыуан.
Сбыхэон: сырҕыха, сырҕыха!
Быхышәашәаза ус бысыпшуан.

Ипцәеит сызлацахыз ашаха,
Ашырхәа сҕатқҕеит сыхәхәан.
Снабыхәапшит сыбла тырхаха:
Избан сзыбмырҕыхоз, избан?

Бхызаггы бнаха, брахатны,
Быцәан насыпла бытәны.
Апенцҕыр ахытә амзаггы бгәатан,
Ибыхәапшуан бзиа ббаны.

Сымаалықь, сымра лашара,
Бтынчыз, саҕамыз, бымшәан.
О, сеидру ба бҕапхьа са исхароу...
Избан сзыбмырҕыхоз, избан?

СЫТЦЛА

Иузыпшузеи са саныкам,
Иузыпқоузеи лахынцас?
Зыбла ухылода гәыблыла,
Иузгылода тынхас?

Алаба уагаларыма,
Ушәыр хазына уахъаны?
Уеимакны еикәпаларыма?
Укалода знапакны?

Ублахкыга-гәазырхаган
Ушәтларымашь есаапны?
Изхәарыда сара исзынамгзаз
Уашәахә нагзаны?

Ма зегъы-зегъ башахома?
Уццакрымашь сара сахъ,
Иузынмыжъкәа адунеиае
Ижәламырзгоу цъара гәагък?

Иузыпшузеишь са саныкам,
Иузыпкоузеишь лахъынтас?
Зыбла ухылода гәыблыла,
Иузгылода тынхас?

УАЦСУАРА УЗАХЫМЦЕИТ ХӘА САЗХӘАЗ ИАХЪ

Исыздыруам уара ушыцаз,
Исыздыруам уара узхыцаз!
Сара сацсуара сзахымцеит,
Уи сахыпартә илакәымхеит.

АҢЫХАРА

Ассиркәа рыбақәа сыхәон,
Избон – исзыпшын ихааза,

Аха са сгәы мыжда сыхон
Сапхъака нақ хараза.

Нақ цъара, ажәџан атцкарахъ,
Слышьтан абааш итакыз.
Ибдыруама, агәыгра ишаркараз,
Сшырхаштыз игәыгуа исзыпшыз?

Иахызгахъоу зныкымкәа счара,
Шьта иамоу сыздыруам ғхәарас...
Саапшызар – ихтуп апсабара,
Сиџызоуп ағыч – изыкәшаз.

Сышлара иамам тәахышьа,
Ицәкъаран ацәхәыра ианхалт.
Иатцабеит амца сыпшышьа,
Сыбла ашәахәа ссир рыхбалт.

Ипсит уи атәыла са сзыхәа,
Атәыла хазына бызқәу,
Ах ица дақәтәаны иеыхәа,
Данааиуа хәа ба баххыпшу.

Ассирқәа рыбақәа сыхәон,
Сцон сара нақ сеиханы...
О, быцәазар – быцәаз, бсырғыхом,
Бғыхозар – бғыха бласны.

* * *

Бшыстахугы бдыруеит.
Сгәыгуам са быстәхап хәа.
Ицәырымга сбызхәыцуеит,
Икастцари уаха?

Быблақәа, бансывсуа,
Ус, бара ибтахзамкәа,
Исархәоит сышнасыцдоу,
Исылалоит ишхамха.

Аха са бысфызоуп,
О, барггы бнасыцдоуп,
Бхата гхас ибымоуп
Сара гхас исыбто.

Сыблақәа, санбывсуа,
Ус, сара истахзамкәа,
Ибархәоит бышнасыцдоу,
Ибылалоит ишхамха.

Сшыбтахуггы здыруеит.
Бгәыгуам ба сыбтәхап хәа.
Ицәырымга бсызхәыцуеит,
Икабцари уаха?

Бышқа неишья смоуит,
Сышқа усггы бзааиуам.
Зда ххәартам, ҳаипызшыуа
Ҳамазам, иагъхауам.

Иҳаузарггы – еижягоуп.
Базхәыц, изакәхарызеи,
Абзиабара иалымшаз
Нас изылшарызеи?..

О, абар егъагым,
Ицәоит ҳамца хаара...
Ишҳахәтәтәкьоу ҳакоуп,
Зегъ ҳа ҳауп изхароу.

АХЪЗЫНҖЫЛАРА

Ирыхәтоуп еибацшаарц ҳагәқәа рхала,
Ҳарзыпшып ҳагәқәа, нас, ҳаццакрым.
Аиҗызара цәыргатәым ажәала,
Ҳаикәғымтраггы хьаас иумкын.

Агәра га, ишаныруа са сгәы – аамтала
Сьжәҗахыр уанашьтоу уңшаауа,
Агәра га, сышнеиуа сара схала,
Ғымтзакәа са сымҗа уанапшуа.

Агәра згоит – усзааиуеит уарггы ухала,
Ишәартазоу сызцәыртцыр аамтакы.
Иамур – акггы ухарам, акггы схарам,
Ҳишьтамлап изхароу даҗазггы.

Аиҗызара цәыргатәым ажәала,
Ҳаикәғымтраггы хьаас зынза иским.
Ирыхәтоуп еибацшаарц ҳагәқәа рхала,
Ҳарзыпшып ҳагәқәа, нас, ҳаццакрым.

САН

Аацынраз, ашәтқәа быҗерылак,
Баацәыртцны сара бнасҗапхоит,
Зны сыблақәа хьбкуеит баатгылан,
Нас цшьяалаза-цшьяала бааскьоит.

Сынталеит уа хашта икеикеиуа,
Аарла схыңшылоит блакта.
Блакта-хаа – зегь реиха ишеишеиуа,
Зегь реиха изыркәандо сгәәта.

О, сан, бара бцәымза лашароуп –
Аҕықәахь сызхызго сара!
Амшынуафы, ацәкәырц иаркараз,
Атцыхәтәан сазааит асқала.

Заза цәыкәбарқәак цырцыруа
Ашьац иатцәа ақынтәи иаапшуеит,
Тыброу, раҳаноу сыздыруам –
Фәы хаазак сгәы тцнашьаауеит...

Ицхасшьоит уажә бацхәа сахьгылоу!
Абас иагъанбашлеи бхахәы?
Бааныжъзаны сусқәа сышрылаз,
Бымч кацсазаап мыцхәы!

О, схәыцрақәа ахьыкоу афныкоуп,
Лассы сбымбаларгы, бымшәан,
Бымшәан, Анцәа ишихәара быкоуп,
Бызбоит Анцәа ишихәара, сан.

Сыхаара, сымра кацхара,
Блашоит тыцхатцас иахьагы.
Ишышәтыз бымбои апсабара,
Ишәтит ауп икәашза бхахәгы.

ШЫЫБЖЬААНЗЕИ ШЫЫБЖЬЫШЬТАХЫИ

Шыыбжьяанза хзыхьзазоуп,
Амш акрыкоуп шыыбжьяанза:
Ахәы дфавтцуеит
Атыцха.
Деырба-еырбо,
Дныхгыла-аахгыло,
Дмыццакзакәа,

Ажәсан агәақынза иҫағаны,
Ашыбжьон
Лан-атакәажә илытәоит амра.
Амра лыманы
Алада дталоит
Ахцәышла.
Иаарласзаны,
Цьаргы дымеырбакәа,
Цьаргы днамтәазакәа,
Илызгәамтәазакәа
Данысуеит жәфангәымҫа лара –
Амшгы аантәоит...
Шьыбжьаанза ҳзыхьзазоуп,
Ҳаццакыроуп шьыбжьаанза!
Иахагы ҳаццакыроуп
Шьыбжьышытахь.

ШЬЫБЖЬОНТӘИ АТЫНЧРА

Сымала сыкоуп сара.
Ашоура хьантоуп.
Атынчрагы, ашоуреицш, абра
Адуinei иахатәоуп.
Адгьылгы шнеиуаз, абар,
Итәеит имқәацо.
Атакар,
Атакар,
Атакар,
Сазыцшуеит иханто.
Аха, сишь, изакәызеи иҫеицшу?!
Сыбаҫқәа сцәа итыцсауеит –
Атәыуацәа рыхәхәабжь еицшу
Бжьык сахауеит.

Иртэыуозар акэхап ицсхьоу,
Ма ицсраны икоу уатэы?
О, адгьыл, умтэан, сызкэыхшоу,
Харгыл,
Уццакы!

АИЦЫЛАРА

Атрышэ иасит, сара сгэатан,
Икарулуаз акапкац.
Ашақэ иасын, инеитаңан,
Ахрагэ иаха ицеит абґаб.

Ақэасабгьы цеит храгэыла,
Цслахэкгьы рхан, итахахьан, –
Аха аарла аеыннакылеит,
Цъара атэыџа ағанарқан.

Сназыцшит уа сыбла тхаха,
Ашьха икаџ абынџа,
Аха исмоузеит тынч абаха,
Иакит уигьы са схыцша.

Амшэгьы, иснамтарц ацс апара
(Иадырт ианызба сышшанхаз),
Шьтахьла ишцоз, ишцоз мацара,
Иаахэын, аас хыла иаст.

Истахуп сыхэхэарц снагылан:
Шэа сышэџызами саргьы,
О, иахзеицшыз ашьхатэыла –
Арџаш, абахэ, ахапгьы!..

Ҳаицапылап амш лашара,
Зегъ шәабацои шәырҳаны?!
Са сзыхәтакыз ацсабара
Сагъанбаргылеи схазны?!.

АЖӘА

Иажәагъы далгеит, амахә ҫа иаирсызгъы
быбышза ишәтит, ашәыргъы фәлеит.
Алакә аҕнытә

Итцастцеит амахә ҫа хыстцәан,
Иаакәыршан амца еибакуп.
Ажәларгъы рлымҳа сызкыдтцан
Ицшуп. Саргъы сажәа сағуп.

Зны-зынла игәастоит аргама:
Дыҕам, дызбом сыгәра зго.
Сгәығуеит: ҳацшып нас макъана,
Ҳацшып, иҕалап ҳаилзырго.

Амца леилаҳап иццышәха,
Сажәагъы саалгап убас:
Атцла ҫагылап ишәтышха,
Итцабыргу ажәа иахшаз!

Атцла ҫагылап ишәтышха,
Иғалаз ашәыргъы ҕалап...
Ишәтаху, ишәтаху сзышәхәа,
Макъана агәра згоит сара алакә.

АИЗГА «САРА СТЫНЧРА» АҖНЫТӘ

(1977)

* * *

Атҗабыргы амци еилгап,
Анасың адгьыл иахъзап...
Мышкызны сзышьтоу зегь калап,
Мышкызны сзышьтоу зегь калап.

Уаанза ишлазаргьы сахәы,
Мыщхәы икәадахаргьы сшыамхы,
Ма сҗамлазаргьы зынзас –
Сымцеит сара баша сымфас.

Иагьа игәғәазахаргьы аңсра,
Уи иалшом зынзатәкьа сышьра –
Мышкызны сзышьтоу зегь калоит,
Мышкызны сзышьтоу зегь калоит.

Аңсәәаҗа игәтакы дахьазом –
Аңстазаара аңсрала интәазом:
Аңстазаара аңтәамтәғ инхо,
Насыцуп, – иҗымцәо икаңхо.

Апрель 25, 1975

АБРЫСКЬЫЛ ИЗХӘЫЦРА

Итдысуеит агәашь уара узыдхәалоу,
Итдымтыр иабаңои знымзар-зны.
Уа узышьтоугьы удыруеит – амш лашароуп,
Умтәзаңт, уагьтәашам уааңсаны.

Адгьыл наӀ атырас гəймха анызаап,
Умѡа хнатцəрым азахəаггы.
Аблагəгыгра мшытацəгга ицəа дтазызап,
Уацхьа дхырхəап Анцəа ихатаггы!.

Нас еитах атцыс анааиуа ихəмаруа, –
Ѳацхьа угəашь быжьрабыжьтцəа иушьтырц,
О, ианычха зны затцəык,
Ихəмарааит,
Убла хѡа!
Иумбан!
Ичха!
УаӀəытц!

Зынгы аиааира угароуп ус чхарала –
Атцыс хəыцзатцəкьа уиааиртə уӀамларц...
Дыкан, дыкоуп Абрыскьыл иа итəала,
Цəгга имычхарц, аиашаз дыкəпаларц,
Ахац афь дынхоит назаза иара ихала –
Ацəгга харт ара хəхыкəшан хамцаларц,
Итəызарц ха хапстазаарагь кəпалара,
Тцыс маанала, еибажьарала итəны иӀамларц.

1973–1975

АБИЦАРА ҶЫЦҚӘА РАХЪ

Акыр шықəса рышьтахь ашара иапыло,
Апстазаара амѡа сызнысхьоу ианыло,
Сыбжы уахарымашь, арантəи ахьфьыстуа,
Угəафь иназарымашь ашəа иузыскуа?

Адыдбжы еипшха игарымашь агəгəахəа,
Уаргы уӀаларымашь ақəпара угəахəо?

Ма сашәа уагәтасны – мчы змам, игәыптәагоу, –
Иарбан ашәоушь уара узын иаха инагоу?

Уазхәыщыр стахуп сара сашәа агәра шызгоз,
Ашәақәа иреигъу иаракәынгы ишызбоз!
Идыр – сара сашәа са сзы ицхәақацагоуп,
Сықәлацәа-сфызцәа сызлоу рзы игәытгагоуп,

Даргы саргы цстазаара хамам уи ада,
Хразкымџаҕы иааирак хазгашам ашәада.
Икалап – укамларгы сашәа угәазыхәо,
Мыцхәы ихьантахаргы сашәа уа узыхәа.

Сашәақәа иуархәари – са сызлацшызоуп,
Урт иахьатәи са сдунеи ауп изџызоу,
Згәырғьара еитдыхцәам, згәақрақәа ацыхым,
Згәалақәа маццәам, згәыграқәа цсыеым.

Зынза идаеакхаргы калап уара иуатәоу –
Насыпла мацара ихыхәхәо, игәырџадоу!
Икажь нас, уаеиғзан са сашәа – иажәызар,
Иумхәан ацхашьараз, ижы нас – ижтәызар.

Са истахымз ашәа исзамтеит ахәашьа,
Иумоуааит хәатәыс уаргы иутахым ашәа!

Иутаху ашәақәа тыџлааит угәатца,
Амала, гәтыхак сартынчуам назаза:
Ма бла затәык ала исызбахызтгы унхашьа,
Ма сызлымхак ала исаҳахызтгы уашәа!

Февраль 26, 1975

АТЫШӘЫНТӘАЛАРА

Амшқәа кәнахшыон иахзыптәаз,
Хамшқәа ркәәра цәгәа ихагәтыхан.
Иахтаын зеггы хрыхьзарц,
Зеггы хрышьтан, зеггы хрыхон.

Аха инхажьит ҳа ҳәара,
Хтышәынтәалеит шыта кәзшьала,
Уажә иаацьоушьартә ауп ҳара
Аамта шахшәо даеакала.

Адуinei хазынхазарц
Ҳа ҳгәы итоушәа, ҳмыщцакзакәа,
Иахрыгәгәоит ҳнапкымта убас –
Уи назазаз инеицамкуа.

Аамташәагас иахтаым
Амшқәа иахзалху еҳәарапцәала,
Апстазаара – нтәара зқәым
Хусқәа азаҳкуеит уажә хатала.

ҲЕНАКТӘИ АПСТАЗАРА

Сашьтам Ҳа мазарак,
Сашьтам Ҳа мазарак –
Ҳенактәи апстазара!
Ҳенактәи апстазара!

Ашықәсқәа исзоужьу
Рацәасшьом, икәнысшьом.
Ашықәсқәа срышьтам,
Ашықәсқәа срышьтам.

Мшы затцэык – сымшқәа
Шзынтэыку ирафсуа,
Мшы затцэык шэышықәса
Ныстдыргы – рнафсан!

Ашықәсқәа хнымхәуа
Имфасуеит, имфасуеит,
Мшы затцэык сапхәақа
Икоуп – имфасуам.

Мазарас икоу зегы
Инарапызго –
‘Енактәи ацстазара –
Цстазарак тызго!

Сашьтам ‘еа мазарак,
Сашьтам ‘еа мазарак –
‘Енактаи ацстазара!
‘Енактәи ацстазара!

Ноиабр 27, 1973

ИКОУП УБАС ААМТАКЫ...

Икоуп убас аамтакты –
Ашкәакәа убом зынзагы.

Амра иахылтцуа шәахәам,
Иаазагам – ишхамуп, ишхам.

Фызак даным адунеи,
Иааукәыршан – амц, апаршеи...

Зны узфынтәаауаз Анцәагы –
Дцәахауп, дацсам уажә акгы.

Ухы-уцсы зутарц утахыз,
Иубоит, иштцоурам, ишкьашьыз,

Икоуп убас аамтакты –
Мап анырцэука зегьы!

Апстазаара, сухэоит сара,
Исывга убри амш хэашь хара!

Иамукэа исықәшэар уи амш,
Иамукэа исықәхар уи амч –

Укала зегь здыруа азэы –
Имцуп сара исхэо зегьы.

Апша исфанагалоит, апша,
Апша исыхнагахуеит фацхьа.

О, исанажь сыпсыгера – хэшэы змам,
Уазымзырфын исхэо – хы змам.

Харт хархэацэаргы иагьа –
Апстазаара цшьоуп – агэра га.

Успыртц акгы хьаас имкы.
Икоуп убас аамтакты.

Апрель 22, 1975

* * *

Хаибадыруеит ус хыхь-хыхьла,
Уимоу – апсшэагь хабжьазам.
Хаиҕагылам харт хэатыхла,
Ма хаифызцэам-хаиуацэам.

Амѡа еибѡѡит ѡа ѡнеихырѡа,
Ма ѡаибамбазѡа зынза –
ѡа ѡнеивысуеит наѡ ашьшыѡѡа,
Ак ѡаѡѡарамѡа ѡатѡа.

Аха итынчым, хагәкәа тынчым,
Ишәымбазаци акгы мхәа,
Инеивысны зымҭа ишзымцо –
Еибадыруеит урт иаха.

Икаларын, хагәкәа неиужьзар –
Инеилатцэаргы иакны,
Икаларын, хагәкәа неиужьзар –
Еибарпсыргы инеибакны.

ААМҢЕИ САРЕИ

Уанаңалбеит, –
Шьюкгы сабжьоит, –
Уццакцѳоит,
Уа узызгѳауа,
Угѳы-уцсы зкѳутцѳо –
Иара ахалаггы иѳалоит...
Агѳра згоит.

Агәра згоит
Атцабырг шмызуа,
Амц шанызаауа адунеи,
Аптстазаара гха шамыхъуа,
Аамта ишазбо-ишеилнарго
Бзиеи пәгъеи.

Аха икоуп саргыы сусқаа –
Са сзыхъзаша –
Аамта изастои кататәыс,

Икоуп суалкәа –
Уртгы сшәароуп –
Аамта изастари шәатәыс.
Сара инсыжыа,
Нак сызвысуа
Уи иаимуеи рхәазатәыс?!

Аамта иамоуп изыркаро
Иара уггы ирацәаны,
Истахым саргы сеидаран
Ахәда сықәхар схьантаны.

АПХЫЗ АШЬТАХЬ

Саалтит ишаназ апхыз,
Саалтит – сеазыскит сыпрыц.
Санзымпыр – избеит уамашә:
Скалар са схы еилапсашә?!
Аха мап... Аха мап... Аха мап –
Апыршә схаштзар калап...
Анкәа сыпрытцәкьон сара,
Аргамагы изгоит уи агәра.
Сымтәыжәфақәа скьомызт рацәак,
Исымамызт хьантара зынзак,
Снатдалон ажәфан убас –
Сңеишьарын ускан сызбаз...
Апыршә схаштит, избан? –
Схәыцуан, са схы сазтаауан.
Избеит сара ишаназ апхыз,
Пхызтцас имцеит инасхытц...
Спыруеит хәа сеазыскуан маза,
Адгьыл сакуан схьантаза.
...Уажәытцәкьа сзызхәыцуа еакуп.
Уи еипш иагьа шана тәахуп,

Уи еипш иагъа рхаштхъеит убас,
 Уи еипш иагъа ситан сызшаз,
 Иабакоу? – са схы сазтцаауеит,
 Иабакоу, избом, сыцшаауеит,
 Ус, еиларгыло схэы-сжыы,
 Сгэатцатцэкъа итыфуеит абжыы:
 Апыршъа ззымдыруа – иртцап,
 Издыруаны изхаштыз – о, мап!

Июнь 6, 1976

АМХАЦЫРЦӘА РАХЬ

Иарбан, нас, ацсадгыл атцкыс еиҥахаз –
Шөтөҥыла бзиахө, шөҥыдгыл гөакыа ныжь шөҥызцаз?

Ахақәитра, шәара шәзын зегь ирыцкыз –
Убри аума нақ мшыннырцәахь зцәаа шәкыз?

Аха псадгьылда ахақөйтра закәхари –
Шәкаларызма шәарт ишәзеилымкаауа ари!

Ишътыхны ишәкыз шәыламыс еикәшәырхарцу?
Шәыламыс шәыпсадгыл иалган ишәгарцу?

Урт еицуп – еикәыхшыа рымам зынзагы! –
Шәкаларызма абри шәзымдыруа шәаргы!

Шәә шәыхнәтәхәалт уама зләжбыз цшак тшысын.
Ихәбжбәжбуп уәжә шәарей хәрей амшын.

Шәә шәһақәйтә – ароуп иахыыкоу – аарцә инхеит.
Шәыламысгы – шәыдгыл гәакыә ишәзыпшүеит.

Абарт афба шытызхуа зыкалом фыртын.
Арт ирышьтоу – дазынкылазом амшын.

Шәыпсы ара икалеит хәа – издыруеит – шәыбзахом,
Цәеи-жыи цси еиламкәа – цстазаара калом.

Март 27, 1976

* * *

Са истахым сгәыхәтәы сахьымза,
Сықәрахьымзаны скарар,
Зажәра срыцәгъаз, иаркны сцәымза,
Рлахьынтцацәгъа рцабалар.
Адуinei иалоу гәатаны,
Сыпсааит са стахмаданы.

Сара сусқәа – са срыхзааит,
Уртгыи рыцхауп – исцәынхар.
Сара суалқәа – са срызхааит,
Истахым еазәы исыршәар.
Исылшаша зегъ сылсыршааит,
Нас ацсцәахагъ дсыхәацшааит.

Дсыхәацшааит – җымт сицылап,
Ускан, мап, дыпхатцатәзам,
Имыруадафкәа ишьта схылап,
Игәастап ақәцара ишацсам.
Санақәшәа сықәлан ахәмаршьа –
Снымхааит ақәтцшьа сақәымшәо.

Хаала-цшзала ацашьа здырааит,
О, мап, цхыраара стахзам,
Азә дымгәәкааит, дымуазырааит,
Сымшқәа нысхит – сцабатәзам.

Слахьынтца санышэазап,
Сгэы рахатны сыцэазап.

Ацстазаара иахьынхало,
Иапырхагахо цъара –
Сыцсы мгылап цэгъарак алан,
Зегъы ирзыразхап иара.

АМАЦӘЫС-АДЫД АНЦӘЫРТЦУА

Алегенда аҕнытә

Ацъ дуқәа ирысны,
Ишьтахьҕа амца днаркуан,
Иапхьатцәҕа ахахәқәа архәашон.
Днеиуан ахатца дышзахәоз.
Ивакны ихысуан,
Ишьклакны ихысуан,
Еиликааит дышзымцоз мариала,
Гәфарасгъы иоуит
Ацъныш дшыҕаз ааигәаза
Цъара иеза,
Уи шиакәыз афы зышьтаз.
Ихыхны икаижьын ахатца ихтарца,
Деихеит пхьаҕа.
Инаивакны ихысит убра,
Икама каижът,
Икаижът имаҕа,
Итапанча каижът...
Иапхьатцәҕа ихысит,
Иганағгъы ихысит,
Ихысит еитәх.
Иҳазыртра дынтасны
Икаиршәит каламк –

Атцыкъхәа ихысит,
Иагыпыхааит иара.
Иаатынчрахт.
Абар,
Ацъныш,
Акалам итатәаз зыгзаны,
Дкаршәын дбылны...
Дгылан ахатца.
Ибла ирыхгылан
Ацъ дуқәа амца зыцраз,
Ахахәқәа ихәаша.
Дхәыцуан ахатца:
Дақәшәоит әезашьа зегь реиха
Ацъныш – зегь зхароу.
Ашәарта интагылоит зегь реиха
Амацәыс-адыд анцәыртца –
Адә иқәхаз – егырт –
Акгы зхарам.

ЗЕГЫ ЗВЫЗБО

Абри иоума, шәара шәхәашьа, шәара зқәым? –
Дызбахъеит изыцәшәатәымгы дацәшәало.
Абри иоума зегь зылшо, нас, хьатцра зқәым? –
Избахъеит дымчыдан, дхьагәгәа дышцало.

Абри иоума зымфә кьакьоу, зегьы змоу? –
Акгы ихзымкәа дынхахьоузеи шақантәы!
Абри иоума ацыр иалху нас? – Мамоу,
Цәа-цәашьтцасгы дцоитеи зны-зынла дзытны!

Абри иоума измышьуа гәкаҳара зынза? –
Ихы итаҳзамкәа, акгы итаҳзамкәа дқалалоит.
Абри иоума иатәазымбо злахьынцә? –
Дахьымгәыцзо уи цьа днага дартәалоит.

Ашьха зыхъ еицш абри иоума нас ишоу? –
Кэара шышьык еицш, дшэымбазаци данхэашьу!
Абри иоума акгы звырымбаз, ицшьоу? –
Са исыздыруам акгы звырымбо дзеицшу!

Зегъы звызбо, зегъ зыпхыкэу иоуп ари,
Саргы исеицшу, шэаргы ишэеицшу иоуп ари,
Саргы сыда, шэаргы шэыда дматэазам –
Иахытыцзам нақ дыргылан – дтархатэзам!

САРА СТЫНЧРА

Стынчра закэ тынчроу –
Дарбан издыруа?
Стынчроуп издыруа –
Стынчра закэ тынчроу.

Ишэартоу ацанкэа –
Ари сара стынчроуп,
Иргылам аханкэа –
Ари сара стынчроуп.

Арѡашкэа ихэынчам –
Ари сара стынчроуп.
Сгэы-сыцсы итынчым –
Ари сара стынчроуп.

Ашэакэа исзымхэац –
Ари сара стынчроуп,
Сажэакэа итымкэац –
Ари сара стынчроуп.

Сѡызцэа – сзыпсахыз –
Абар сара стынчра!

Ацстазаара исцәафаз –
Абар сара стынчра!

Ажәларқәа – игәакүа –
Абар сара стынчра!
Итцәаху абираққәа –
Абар сара стынчра!

Ари сара стынчроуп –
Тынчра змазатцәкхам.
Тынчра змазатцәкхам –
Ари – сара стынчроуп.

Апрель 22, 1975

САШӘА

Изтахугы –
Сашәа хысхан ицхәаза –
Уи камлааит
Са сгәырәеипш ихьантәа.

Сашәа иалаз
Сара сыччапшь ашәахәа,
Иеырбалааит, нас, шәахәала
Са сцәахәа.

Иамузозар –
Стәыуап схала снатәаны,
Истахым
Са схәаа рыстарц ишаны.

Са сгәы итасшыуеит
Ашәа – алағырз аазго,
Са сгәы итытцлааит
Ашәа – алағырз зырбо.

Доус изхаша гәырға имоуп
Уеизгы,
Агәырғароуп зегы ирзымхо
Есқынгы.

Укацча, укацха нас,
Сыччацшы ашәахәа!
Уаргы ухәауп –
Сара сгәатца уантаха.

Ииуль 7, 1973

СА СПОЕТУП ИАХЬА!

Ари ажәфан-харгь исхагылоу насых,
Исыргылоит ашышьыхәа, истахызар, настха,
Сара ассирқәа збартоуп ажәфан ахыхь –
Са споетуп иахья!

Ари адгьыл-аазагагь са сыбгоуп изкәу,
Ари еипш иагья назгоит сара саапсаха.
Са схататқәагы ицъасшьоит сылшара закәу –
Са споетуп иахья!

Дыкам, дыкам, са исхыхәхәо дызбартам азәгы,
Амчра еимазкуа зегь цоит, аха инхоит са схәахья,
Сара соуп, нас, зегь реиха дзыкәгәыгуа Анцәагы –
Са споетуп иахья!

Нас – агәырғарағ сгәырғоит зегьреиха сара,
Нас – агәәкрагы згәәкроу са сакәхап иаха,
Нас – мци табырги сымоуп еилыхтәыс ара –
Са споетуп иахья!

Ах, макьяна ирацәоупеи сызхьымзац еиҭа,
Сөызак сыдлацса, абан, ахәынтцәа дахьтаха,

Блас ицэырызгой, ҕымт уи санивс, хаҕейта! –
Са споегуп иахья!

Сшоуп ацстазаара иақәку ахҕа шхамқәа рцас,
Урт ацстазаара иавган изгароуп сара.
Аха, исымамкәа тытцшы, стахар амацәаз?
Игәырҕа-гәырҕо са сышқа иааскьозар апсра?

Сцәыртцуеит, шәсыкәша, сышәкы нас,
сышәхәынча, сышәпах,
Шәааи, цәҕа-мыцәҕарас икоу, шәзыпшузеи,
шәеиха!..
...О, са сөызцәа, абыржәеипшоуп: амца – са сахь!
Ацәкьара агәытцәкьа са соуп!
Са споегуп иахья!

АМШЫНИ САРЕИ

Сиит, сызхаит амшын ахықәан,
Са сынхоит амшын ахықәан.
Бзиа избоит уи амшын тбаара,
Бзиа избоит ацәкәырца хәмарра.
Мшында, избоит, сара сшызнымхо,
Сахьцалакгы – ак шысзымхо.
Мшынуп са сызлоу сызлымтцау,
Мшынуп сыбла нтаар сзеипхызуа:
Арҕаш сызқәа ишкыдхәацәало,
Са сазцоит амшын иатцәара.
Срыдырхалоит, ацәкәырц сыпхьоит,
Сееидыцсалан хыла сыцоит,
Срыма инықәлоит нақ сышытыхны.
Шхәак зыхгылоуп уа исзыпшыхны.
Ашхәа снақәтәа, амшын казказра
Сцоит сыхәхәала... ус иаразнак,
Игәырмацган уи хәашьыхуеит,

Шьтахька срыцхаха сгьежьыхуеит,
Фызак-пызак, о, дзыпсоузеи,
Сымчкәа мацхеит, сызхәартузеи?..
Ацныш тәыуо ихуп са сышьта,
Апта рҕажьуп сышьха зышкәа,
Рышьтыбжь аафуам сырфаш трыскәа,
Инадхәазалоит глам дук сызкәа.
Сышхәа абакоу, сышхәа цеыхуп,
Акикихәа аҕтра саҕыхуп,
Са сыхәхәахуеит – бжьык насхылтцуам,
Снапкәа сҕахуеит – исыххәыцуам...
Ус сышгәакуа, зегь аахәыхуеит:
Амшын агәтатәкьа бахчак шәтыхуеит,
Исеигәыргьахуеит сыуа, сықәла,
Дгыли-жәфани тәуп насыцла,
Иршанхагоу, зынза ипымтәо
(Лабҕабатәкьагь сгәы итымтәо),
Инеитдыхзан ашәа ҕтызгоит,
Ишыпхызу – пхызла игәнызгоит:
Ҝеик иазхәахым ашәа пхызла,
Аха исхәахуеит са сзаҕәымтцуа,
Сбахча акалтаҕе уа игәыбзыцуа,
Ацәкәырп сыпхьоит рнапкәа еитцыхуа...
Ҙацхьа са ссызхәыцуа – мшынуп,
Сыбла нтаар, сзеипхызуа – мшынуп.
Бзиа избоит амшын иатцәара,
Бзиа избоит ацәкәырпа хәмарра.
Сыздыршәозеишь, нас, сыпхызкәа?
Изырхәацәозеишь сырфаш трыскәа?

Ианвар 1, 1974

АУАФЫ

Иантәу апсабара насыпла,
Ианыхаазоу ашәтқәа рыффы,
Ғнакала адәыпшза днахыпраа,
Мап, парпалыкьтас дызцом ауафы.

Акыр шықәса инымтәазо амфа,
Ацәгьеи абзиеи рыбжьара ибжьахха,
Зны ихалап уи афада дама,
Зны италап хагәха...

Уи амфан, ацәкәырц дахьалоу,
Изнымхап акгы –
Ғырбашакә хыхь-хыхь ихьынхалоу,
Ипсҗазаара иатәам, иацәтәыму зеггы.

Иааикәтәап афыртыни апшацәгьеи,
Ус, дара ртәы катцаны.
Атцыхәтәан, абар – ихататцәкьа
Ғапхьа даагылоит – дуафны.

АБЛА ИАМБО

Исызутом са сгәы тыхны –
Иагьабоутаху уарггы!
Исызуахәом инейтцыхны –
Сара издыруа зеггы.

Иалшарызеи сцәахәа рыцха –
Уи адацқәа хыхь ианцәыртц!
Иуасхәаз акәым уызхәыцша –
Сара исзымхәазггы уазхәыц.

Ажәа шытаҥхып – акы ихнамхуа,
Цәгъара зҕамхәуа, хәашыра зқәым,
Аймак башақәа ирыбжыамхо,
Инархыҥхәхәо – шәахәа згым!

Гәыла-псыла, цәала-жыыла
Ҥарт иахнырп уи – ҳаагәәтеип:
Абла иамбо цәашыркыла –
Ус, цәашыдагъы ҳазнеип!

Декабр 3, 1976

АШӘТҚӘА РБАХЧА

Амра ағылара кыр шагу,
Атынчра нықәнацоит шыжы –
Игәытқяагоу, игәытшыаагоу,
Игәыптәагоу – уи ибжы.

Далсуеит акалақь дыгәжәажәо,
Дтасуеит уи тацкәымла игәы:
«Ишәахауама сара сажәа –
Иашак ыказам цыаргы,

Акгы ҥзымдырзо хнеиааиуеит,
Амфәан тышак ҳантабгоит,
Ацныш ҳазынтәык даҳиааиуеит,
Цыаҳанымқа ҳима дцоит...»

Дгыли-жәфәани зегъ неидкыла,
Гәағ митәыла дыцәхауа,
Амра хаха аныфәгыло –
Днеиуеит ашәтқәа ахьрызхауа.

Хаала-хаала амрахэага
Ашэтқәа рбахча иахапхоит.
Уа даатгылоит нас ахага,
Ашэтқәа иґыхаз даархахоит.

Азэггы изымдырзо бызшэала
Дцәажэоит, шанақәак ихэоит,
Маза гәырғарак ихалоит,
Амра игғылоушэа длашоит.

Сеидроу, ашэтқәеи амрахэагеи
Иархэаз-еибырхэаз убра –
Илапш кыдхалоит ахага,
Нак, ҳахыказам цыара.

Дгылоуп, дгылоуп, ус акырза,
Нас даахьахэны, дыццакуеит –
Далтцуеит ақалақь-ашьхымза,
Уатцә шыжьынза ихы итцәахуеит.

Декабр 13, 1975

АСЛАН

*Ирхэоит, аслан шыңсуа анадырлак,
афызцәа ирылңны ицоит ҳәа*

Уи иадырт – итцыхэтэантэиин убри амш.
Афызцәа инрылтцит нас ашьшьыхәа, уаха инхьамцш,
Цагьа-цагьа ашьапқәа ргыло ицеит, ицеит,
Дгыли жәфани нак иахьеивтцоу цыа инкабеит.
Агәәкра дузза бла иахьамбоз иназеит,
Зеггы ирцәытцәах, зеггы инрылга иагазеит.

Шьтахька апстазаара аказшьала ицэкэырцоит,
Шьтахька агэамчи, шьтахька ацагьареи ыырбоит...

Са сазхэыцуеит аслан цагьакэа рдуinei,
Са сазхэыцуеит урт рыцстазаареи рыцсреи:

Урт рыцшзареи ргэамчи ныжьны – ицоит дара,
Адуinei иалгоуп урт рыцсыгера – урт рыцсра.

Ианвар 7, 1974

ЗДА СМАТЭАМ ...

Илеифеиуеит еитах хэылбыгехала,
Хэычи дуи зегь ааиуеит арахь.
Амшын ацэкэырца сса неишьтала,
Афыкэахь изхыргоит апшахь.

Фызада снейуеит пшахэала,
Ццакыра хэа сымам цьаргьы,
Ауаа рацэа рыжэпара салоуп,
Сагьрышьтам, иагьсышьтам даргьы.

Исзеипшуп сзыгэтасуа, исыгэтасуа,
Исзеипшуп исеиғу, сзеиғу,
Арцыс, апхэызба илыцэхасуа,
Абырг, атеиспыхэ лаша зку...

Исхьаам: «Сызбада, сзахада,
Сеилызкаауа ахаан дкалом!»
Сырмеигзакэа цышьада, хахада
Исфахьоу амшкэа сгэырфом.

Амшын ацэкэырца сса неишьтала,
Афыкэахь изхыргоит апшахь,

Снеиуеит сзышыцылоу пшаҳәала,
Сгәы ахәрақәа ғяхуеит еитах!

Салаз, нас, рыжәпара салаз,
Исышътам, сзышътам – зда смаҗәам,
Схы затцәык налхны хъантарас
Иахьсоуло сахыччоит – сзатцәзам!

Ҳануп, ҳаицануп, абри амҗа,
Издыруеит са истәу, сызтәу.
Иҗалап иҳамбозарғыы аргама,
Ҳарт зегъ шаҗа ҳаибарку.

Срылацшуеит ажәлар гәыблыла,
Срытцацшуеит аетцә кәеицеи.
Исгәацхоит дгъыли-жәҗани неидқыла,
Гәаныла исырәхәоит адунеи.

Ноиабр 13, 1973

УАРА УЦХЫЗҚӘА

Угәыла ижә затцә абга ирфахит,
Азы хытцын, имхы агахит,
Икәасқъа шгылаз, иааилабгахит,
Иашта-игәара азмах татәахит...

Ижә-затцә хьоит угәыла мчымха,
Угәыла имхы калоит имшынха,
Итцегъ иацлоит иҗны-игәара,
Хара имгакәа иуеит ачара...

Акғыы ихьуам уа узтцашьыцуа,
Аха ибашатцәкьам уцхызқәа –

Угёыла идубалаз ацёгъа,
Уақәшәар алшоит ухататцёкъя.

АЖӘӨАН АХЫСРА

Ажәөан хысуеит ҳагәқәа т́кьо,
Ажәөан хысуеит.
Иарбан гәнахаушь ҳзыхнаркьо?! –
Ҳцәа ҳтазызоит.

Иаамацәысуеит, ҳаи, Анцәа!
Иаамацәысуеит.
Ажәөан хысуеит – шыта уацәца!
Ҳкылкаа ихысуеит.

Ҳатцахатцёкьеит алакта –
И́кам җзашья...
Ҳхы ҳазхәыцуеит ҳаргыи шыта –
Мшрак ианиаша.

Ҳа ҳабаказ, нас, уаанза –
Ҳхы хамрыцкьоз?!
Уажә ибар ҳтахуп Анцәа –
Ҳа ҳашрыцхау!

Уажә ҳанхықәгылеит ахта –
Ҳцәа ҳтазызоит.
Иаамацәысуеит... Шыта уацәца –
Ажәөан хысуеит –

Абыржәытцёкъя ус ҳаикәхар –
Ҳкәышхон итцегь...
Итцегь ҳкәышзар акәын ҳарт –
Итцегь, итцегь...

Сентябр 11–13, 1976

Среиузам гәагшақә ибышьтоу,
Ма ихагаха бзиа бызбо.
Исзычхауам уаха быцшышья,
Ибхәар камлазои сзыхбыркъо!

Зеггы-зеггы ирнаало мариала,
Ирыцу, ирҗаччо ихааны,
Хәнеивысуа ма хәылбыгехала,
Баасыхәацшыр ус сарггы зны.

Ибдыруанда, шыри, сшахзызо,
Быччапшь ирыбто ишаны!
Са сзыхәа нас иарбан ибцәызуа,
Баасыхәацшыр знык ихааны.

Исыхъзеи убритцәкъа сацсамкәа,
Са соума гәацхара зтазам?
О, срылам ибхызхуа цәа бхамкәа,
Ибзыхәо ибыхәтоу, ибыхәтам.

Издыруанда, шыри, рҗы акышья
Урт, бызбахә убас еимзыркъо...
Быцшышья, быцшышья, быцшышья! –
Издыруеит акы сшахбыркъо.

Брыластцом, мап, урт исҗаччо,
Исызымто гәфарас сыгха,
Брыластцом абгъыжәхәа исазхәо,
Иршәны исҗазыжьуа сыгха.

Исызхоит, исызхатцәкъоит быцшышья –
Сгәы сазырго, зыгәра зго!

...Среиуазам гәәгшакә ибышьтоу,
Ма ихагаха бзиа бызбо.

АЛАКӘҚӘА

Гәҗығрам изхылтдыз,
Мышгагас ихәыцым,
Алакәқәа зызку
Даеакуп.
Алакәқәа хрыхъзароуп,
Алакәәҗ хназароуп,
Җаңстазаара алакә
Иахыпшуп.
Лакәтдас иңшазароуп,
Лакәтдас иңқазароуп
Җгәырғареи ҳаҷчареи,
Җхъааи хгәырҗеи.
Аңстазаара лакәымзаргъ,
Алакә – ңстазаароуп.
Лакәтдас
Ишәтырцоуп изшоу
Адунеи.

Ииуль 21, 1974

ИҢЫЗХИШЪААРЫЗИ ҖҖЫЗА?

Идгъыл, ижәған гәазырхаган,
Икъақъаза имҗа наган,
Дашшыртә дыкамызт акала.
(Зегъ ҳаипшым, нас, лахъынҗала!)

Җың хазынан дызхагылаз,
Җны хазынан уи изгылаз,

Цхэыс хазынан изыфназгы,
Цеи хазынан зызхауазгы.

Нас зегы-зегъ зыхиркьази?
Нас зегы-зегъ дызрыгэтаси?
Гэакрак иман даабахъандаз!
Хьаак иман хахахъандаз!

Изахмоузеи акгы гэфарас?..
Шьта ихамдыруеи харт иаххараз:
Зегъ маншәалан ианахбартоу –
Абри акәзаап зынза ишәартоу.

ИХЫЦАНЫ АИҚӘШӘРА

Баргы сбызжьом уажәы,
Ғазәгы слызжьом.
Акгы сазжьом уажәы,
Сыхгы сызжьом.

Афныка сцоит, иазхоуп,
Афныка бца баргы.
Ғхәарала ишоуп зегы –
Назаза инхом акгы.

Ишан хара хазгы
Убас еипш аамтакы,
Шьха рфаштас уи ццакы,
Ицеит инмыжь ацкы.

Иахзымдырт уи закәыз,
Иахзымдырт уи шсасыз.
Егьалтцуам шьта хазғу –
Дзырғыхои знык ицсыз?

Аныкæаф хиеипшуп харт –
Агæы мацара зфоз,
Агæы даналга, нас –
Ацæа зыкæшæоз.

Интѣеит, интѣеит агэы, –
 Ҥтахеит рацэа:
 Ацэа бтахым баргыы,
 Саргыы истахым ацэа.

Бара сара сыбжьо,
Сара бара бызжьо –
Азэы иаҳаргъы цсроуп! –
Уи дарбан агэра зго?

Ҳаибамжъеит усқан ма –
Ианҳалшоз ҳаибажъар.
Убрицәкъягь ҳалшом шыта –
Ҳахькылсыз ббоит, абар.

Саргы бсызжьом уажэы,
 Җазэггы бизжьом.
 Акгы базжьом уажэы,
 Быхгы бызжьом.

АЧЫМАЗАРА АШЫҒАХЪ

Кыр саргәаҥхъан уи саазқәылаз,
Аха шыта сацәңцит, саапшит.
Сиарта нсыжыит са сызгәылаз,
Сызмыргылоз схъаа псит.

Амра цхара ссиршәа исныруеит,
Сшья-сда рыцқьо сеимнадоит.

Сымчкәа мачуп, аха издыруеит,
Сымчкәа ирыцлоит, сығәғәахоит.

Амш хазыназоуп испылаз,
Амш азырхәашьуам акгы!
Са сазхәыцуеит уажә гәыблыла
Схьаа ипсыз ахатагы.

Ишьыз схьаа – исзырдырыз
Са сыцстазаара зыцсоу.
Шака ипшьоу са сыдгыл гәыраз,
Сыжәфан гәакьа шака ицкьоу.

Март 8, 1974

ХЪЗЫ ЗМАМ АШӘТҚӘА

Уада хышәкаҕ ма җырбагас,
Бахча тбаакаҕ ма цъара,
Ма хатгәынкаҕ гәаларшәагас
Ираазом, ишәтуам дара.

Арцар ма рыцсы зыдхало
Цхәызбак хамтас илдыркуам.
Хашта италом, иахьынхалом,
Җабла хыркыртә – ицшзазам.

Аха избан сызрыдырхало,
Сылапш зрылахои, избан,
Уа срыниар иахьышәтуа рхала
Ашәтқәа иафцам, хьызгы змам?

Абна шәшьыраҕ, алашьцараҕ,
Шәахәа ахьамбац шамаха,

Ашьха цəхəыраҕе, асакараҕе
Урт аацшуеит иҕыашьатəхə.

Ижəытəзатəиу хадгьыл гəакьа
Иақəлоу, иацишаз Анцəа,
Ифны изашьтамлаз хə ҕəтəрə,
Иагьзахьымзо насгьы шыта.

Игəыҕекаагазоу акала
Рыбла гəыразқəа тыцхоуп,
Сыдгьыл дузза ахəыцра иалоу
Жəытəрə ссирзак ацəа рхоуп.

Иарбан уи нас сара исцəызыз,
Ма снапала итəсырхаз,
Иарбан зу, шəара шəаазтыцыз,
Са сызнымиаз – шəа шəзыпшыаз?

Моак санышəтца уахь инагоу,
Иашəт са сҕəтəрə зда иматəам,
Хьзы змоу ашəтқəа – мыцхəы ицагьоу,
Зынза ирхаштхəоу, иагьзышьтам.

Апрель 6, 1974

* * *

Бтцəыуоит хəа сыкоуп! Избан?
Былагьырз, о, исыбмырбан!
Уи сгəы ианахьыс, хаҕеита,
Иткəацуеитоуп, иалазом шыта.
Базхəыц, мыцхəы ишу сара сгəы
Изырпсахəо шыкам акгьы...

Сшымгәыгзоз акәхеит зынза –
Бааит – аха ибасхәоит имза:
Анасың шәартан уажәеипш,
Сақәымшәацт, хамтак бысцеипш.
Мачзак ихьшәашәап сыгәгы,
Сашыцылап мачзак саргы,
Иахьанза сзызгәаҕуаз абас –
Абри адунеи ғыц – иаабгаз.
Бажәа хаа ус сабмыршыын,
Устәҕья сахәы бымшышыын,
Устәҕья макьана бмааигәан,
Былағырз, о, исыбмырбан!..

АНЫХӘАҢА ЧЫДА

Амахә җа сахан –
Аҗаҗхәа иааптәеит,
Аза санахагы,
Иамуит – иҗкәеит.

Сықәлацәа-сҗызцәа,
Сыуа-стынха,
Шәабаҕоу, са сышҕа
Шәеиха, сеиқәшәырха!..

Сышьтырымхит уаанза
Иказмыршәуаз схатҕкы.
Далгеит, дыцсит хәа
Сынрыжыит шыоукы.

Икаҳаит, ипыххаит,
Изит зеггы,
Хыхь – ажәҗан, тҕаҕа – адггыл,
Саақәхеит адәы.

Уаха еимгеимцарак
Камлакәа са сзы,
Исзымдырзо мѳасѳык
Дахъзома сыңсы?..

Мап, лапшташәароуп ари –
Егъкамлеит,
Ахшыѳ мыжда ижәбац,
Ус ипыруеит.

Икамхаит, имызит,
Икоуп зегъы,
Атдыхәтәантәи атәца
Сѳахоит саргъы.

Сықәлацәа, сѳызцәа,
Сыуа-стынха,
Шәныхәәа чыданы
Ишьтысхуеит иахъа!

* * *

Ашәтқәа иерылак, баҳча еинтәылак дтала,
Имамкәа хъантарак зынзагъы,
Азә данысуеит имѳа ус мариала,
Дцоит дныхгыла-аахгыло есқынгъы.

Инеиужьны амшқәа абас гәырѳада,
Ас насыцла итәу, абас ипхоу –
Абри аѳыза атцабырг, о, избахъада?
Цстазаарамкәа, пхыззар уи дызлоу?

Далымтцуази пхыззар ма дышнеиуа –
Хъаак иоур, цъа дынкыдкьар ижьицартә!

Дызлакалозеи ас здунеи шеишеиуа
Ацстазаара шыцхызым агәра игартә?..

Шаkantәузеи, сөыза, ҳа ҳабғалаз!
Иудыруама уаргғы саргғы ҳзыхкьо? –
Ихамкырцоуп ҳарт атцабырг гәфарас, –
Ацстазаара абриакара ҳзакьо!

Февраль 28, 1976

БЫҒКАЦСАН АМШЫН АХЫҚӘАН

Зегь ртыцкәа рґы инамгылои,
Зегы ирмоуеи рықәнага,
Ғаит, инхылар, инеижәылар
Амшын зрыцкьо – ацәкәырца!..

Игәырмацғахеит, ифархеит,
Ихәынтдәаршышыраханы итоуп.
Ацныш цсымтәкәа акы еимаркуеит,
Еибартцәыуо нак еишьтоуп.

Абғыжә хыжылоуп хара-бғара,
Амшын иамам ғыртцысык,
Иатцазамкәа цъара хаарак,
Иахазамшәа зынза цсык.

Ағба дукәа рыбжыи нхыртцоит,
Улымха интасуа жьахәатцас,
Амра цсыда зны иаацәыртцуеит,
Зиарта ифылцыз чмазаѳцас.

Дтәоуп, абан, амшын ахықәәґ
Лхала дцәажәо такәажәык.

Ацслыш гылоуп рыхәда рыкәәе –
Хрымцъабондаз абыржәык!

Ҥаит, инхылар, инеижәылар,
Зегъы ирызто рықәнага,
Зегъы ртыпқәа рҕы изыргыло,
Зегъы зрыцқьо – ацәқәырца!

Ноиабр 18, 1973

АБЖЬЫ

Ухатцоуп – уацәыбнал,
Ухатцоуп – ишыы!
Акы затцәык сахәом –
Исышьтоу абжьи.

Инсыжьи́т хәа сшы́коу,
Еитах иаасыхъзоит.
«Иагъацъара уцаргьи,
Ара уаанагоит!

Арантәоуп уахьдәықәлаз,
Ароуп ухәыштаара,
Ароуп – уара унышәнап,
Ароуп – уара уцсра!» –

Ҧнатәеит, са Сыцсадгьи́л
Абжьи ахатцаны,
Ҧнатәеит, са Сыцсадгьи́л
Агәы итатәаны.

Абасоуп – зегъ реиха
Сыцсы зыҕхәароу,
Зегъ реиха исаҕоугьи –
Иароуп изыцроу.

Сыцсадгьыл, Сыцсадгьыл,
Иухъзеи ура?
Уаратцѣагъы, нас,
Агѣра угома сыцсра?!

«Иагъацъара уцаргъы,
Ара уаанагоит...»
Ара саанага моу –
Сахъымаара сцоит!

Псадгъылым – нышѣуп
Зыбжы саѣауа,
Псадгъылым – нышѣуп
Исыхо шътахъка.

Анышѣ – сара сцѣа-сжы
Зфалак – зегъ еипшуп,
Сыцсы ццъеи сылша ццъеи –
Сыцсадгъыл иатѣуп.

Исцѣипшу сзацѣымцаргъ
(Сацѣацп хѣагъ саѣым!) –
Сыцсадгъыл акънытцѣкъа
Уи схыччар стѣахым.

Апрель, 1976

АҚӘНАГА

Гѣыргъара духааит сыцсра –
Саѣацѣа ргѣыргъароуп
Сзыхѣо сара!..
Шѣ-цсык схазаргъы,
Икъыншьо,
Ишышѣку исхырхуа,

Уаха цсы ахьсызнымхо
Еиҥах ргәы цнажәо,
Маха-маха са сеимыжәжәо –
Абриакара гәахәас
Сышьра цхьазаны –
Абас саҥацәа
Сызхыршьааша
Сырҕатц, Анцәа!
Гәыргъара духааит, нас, стахара!
Хара сзәтом усқан ацсра,
Ацстазаарагъ
Иадхалом харак –
Исыман сызқәызшаз сара –
Икалеит ақәнага.
Харада ипсыз иоуп атцәыүатә.

АПОЕТИ АЦХӘЫЗБЕИ

Абаллада

Ишаноу лашаран,
Даацәыртцүеит лара –
Амца шицралогъы
Гәеитоит иара,

Аха ажәа лыпшаахқәа
Ихдыркуеит ацәахәа,
Днеиуеит ацхәызба
Ашьшьыхәа, акы мхәа.

Днеиуеит, есааира,
Есааира днаскьоит.
Амцеи агәәкреи
Ашымта дыртәоит.

Апоем лахьынтцала
Абри амца дагоит,
Аха амца иахылтцыз
Афымта изынхоит.

Дынхоит уи апхэызбагъ
Еиҭах дцъашьатэны...
Дарбанушь иалылхуа,
Илго ибылны?

Даацэырцуеит, ишану
Лашаран дкацхо.
Иреиҭу поетуп
Уи лымца иахэхо.

* * *

Иацауеицш агитара уахагъы иахэоит,
Шьта иаргамоуп – уахагъ уаха смыцэазакэа ишоит.
Бзиабароуп сгэыла цхэызба мцаха лгэатца иҭоу,
Аха, сеидру, уажэ гэаныла уи зыфны дыфноу!

Са сызбода, са сызбода? Атцх иазеит ацсы.
Игэыркэандага-гэытшьаагоу сахауеит абжы.
Мап, гитарам, мап, гитарам – абжы зхылтцуа сгэоуп –
Сгэыла цхэызба лнапы зфылшьуа сгэы арахэыцқэа роуп.

Иацауеицш агитара уахагъы иахэоит,
Иацауеицш уахагъ уаха смыцэазакэа ишоит...

СА СЫЦСЫ

Дгыли-жэфани
рхаткы ицароуп
са сыцсы.

Амра шаша
ахаткы ицароуп
са сыңсы.

Сышьха зыхьқәа
рхаткы ицароуп
са сыңсы.
Сгәыгра ссирқәа
рхаткы ицароуп
са сыңсы.

Сыуа-сықәла
рхаткы ицароуп
са сыңсы.
Анасыңқәа
рхаткы ицароуп
са сыңсы.

Акызатәык ауп
шәартас иҕоу
сара сзы:
Ус, акгы
исзахтнымтцазакәа
ицар сыңсы.

Адгъыл, ажәфан,
амра шаша –
сыңсы ргоит,
Сышьха зыхьқәа,
сгәыгра ссирқәа –
сыңсы ргоит.

Сыуа-сықәла,
анасыңқәа –
сыңсы ргоит.
Бзиа избо

зегъы ишрысто –
сыңсы нтѣоит...

Уц хырѣаѣа
сышьта ухымзи есымша –
Уст, аѣсѣаха! –
исѣауго башоуп
уара шыта!

Декабр 24, 1975

* * *

Исхаштуам, исхаштуам,
Исхаштуам акгы.
Исхаштуам исбыржѣыз
Арыжѣтѣ иахъагы.

Ажѣакгы сызбамхѣит
Бара бансыңшыз:
Сбыѣшѣар сѣахымхѣит
Схы стѣымкѣа сшашъыз.

Исхаштуам: уи ашьтахъ
Абар, исхыѣсаит,
Уаанза исызбамхѣоз
Басхѣарѣ сыбзааит.

Бысѣылеит, ахаан
Сбымбаѣшѣа, сѣашьѣо.
Схынхѣит саргы ашьшьыхѣа,
Сахънеиз ѣхашъѣо.

Бынсыжыит. Назаза
Бысѣѣызит абас...
Инасыѣ шѣартѣуп –
Заа изхыѣсааз.

* * *

Уи деилагеит, рхәеит,
Ассир аабеит, рхәеит,
Дытцкьеит убас, аха –
Амбатә калеит, рхәеит,
Артцәаа даныхәхәа –
Атуан леилабгеит, рхәеит,
Ибжыи захахьадаз –
Ашьац иркьацзомызт, рхәеит,
Ихы уаграгыларгыи –
Ажәак иғшәазомызт, рхәеит...
Ишәхәо закәызеи,
Ара иңыашьатәузеи, схәеит,
Иңыашьатәытцкьоу
Шәа шакәхуп, шәызеузеи, схәеит,
Уи дынхаҕгышыан –
Иабаимаз шәаха, схәеит,
Ассир абакоу –
Ғышәымтын уаха, схәеит,
Нас, абриакара
Шәнызычахаз, гәаша, схәеит,
Итцегь дыхәхәаргыи
Калатцкьон, аиаша, схәеит.

Декабр 24, 1976

АЦХЫН АЦАМТАЗ

Амшқәагы кьағхоит,
Ацхарагы мацхоит
Ацхын ацамтаз.
Атцхқәа еитцытуеит,
Ххәыцпрақәа ирыцлоит
Ацхын ацамтаз.

Иаңсаз кыр лахтэма?
Иаңсаз кыр храшэма?
Ххьяңшуеит хэатгылан.
Ихалшазгы хбартоуп,
Хазхымзазгы хбартоуп –
Хабла иаахгылоит.

Ихышхытэан агэгэахэа,
Хэзиас-еибафа –
Хэаңхынра мфасит.
Хазхымзазгы уаха
Ихауам ахэзаха –
Иагеит, имтэанарсит.

Иааиуеит тагалан,
Хусқэа неихшыалан,
Ирлас иахпыртцырц.
Ус, азынра шкэакэагь
Аакылсуеит импшзакэа –
Ххьяакэа артынчырц.

Декабр 3–6, 1974

АЧАРА АШЫТАХЪ

Абла хаара ачча рхылан,
Сымфан ашыака ыырбон.
Шэышықэсала атцытэа зкэылаз,
Хахэк ахыкажыыз ишэахэон.

Арха икэын иңеи-ңеиуа,
Арашь иафыزاز аеада.
Цъара зафакгы кэеи-кэеиуа,
Избоит асаркэеипш ицкэза.

Смиасзази, мшәан, абрака,
Уахь ачарашка санцоз!
Нас абартқәа зегь абаказ,
Уаанза сыбла ирымбазоз!

Изырҕыхеи арҕаш бжыы хаа!
Изыркәандазеи аңша!..
Акызатцәыкоуп сара сзыхәо:
Чара мшызааит есымша!

СХЫ САНҔАХА...

Исхагылоуп ажәдан тынч,
Исытагылоуп адгьыл тынч,
Амшын хытцуам, ашьха бгом,
Амра кыдуп, хәхәабжыы гом.

Тынчроуп, тынчроуп! Егъкамлеит!
Егъамыхьит адунеи!..
Исыргәакузаап мыцхәы:
Абжыы гон ауп сара схы.

АЦСУАРА

Ацсуара иатцоу рацәоуп,
Зыхьуп – изқәым табара,
Уафроуп уи, разкуп, лахьынцоуп,
Инкажьны узапыртцуам цъара.

Дызбоит, иара итәала, акгыы згым,
Дтәы-дыцха, дцагъа зегь рыла,
Цынгылакгыы хьаас изкым...
Са сацсуара сымоуп цынгылас!

Апстазаара еижагоуп, имщуп –
Апсуара анаваха адэны́ка.
Апсуара зцым – зегъ тацэуп,
Апсуара аны́кам – егы́кам.

Дызбоит, иеазикуеит азэгъы
Ёырбагас са сапсуара шытихырц.
Ашхам ифьтцуеит еазэгъы,
Са сапсуара адгъыл ианихырц.

Апсуара ахытцэон хдунеи –
Аны́кэгара ус имариазар.
Апсуара анырхуан, аиеи –
Аныхратцэ́кья ус имариазар.

Дѡагылт азэгъы, абан, ифыхэхэо,
Апсуара аныхэаѡа ижэырцаз...
Уаагыл, ацэаѡеыга, убгаго!..
Дышпакалоишь апсуара зцэызыз!

Апсуара мчытцэ́кьоуп акыргы,
Изакеытцэ́кьоугы здырхэада ѡеила?..
Уцэымза́кэа рызынтэык цсыргы –
Апсуара уарзуам, унеила!

Иатцазхьоу даара ирацэоуп,
Алеишэа́кэа цэгьоуп атоурых.
Апсуара – шы́ала икэабоуп,
Иааира бира́куп – ишы́тых!

Декабр 24, 1975

АЧЧАЦШЬ ЕИҚАТЦА

Дыгчеит дахьгылаз цас –
(Ихытцны ицон ишша!)

Апстазаашья хирбарц,
Игәәхтарц иара илша.

Дахыччеит хара хус,
Җа халамыс, ххықәкы,
Дырхыччеит инейдкылан
Җагәтыхақәа зегъы.

Җабзиабарей хайфызарей
Гәәаран икайтцеит,
Җа хиашарей җа хгәаартрей
Гәәаран икайтцеит...

Дыччеит, убас дыччеит –
Иаххылеит иара иффы.
Дыччеит. Дыччеит хәа, нас –
Дызлоушьри ауафы!

Аха дыччеит убас –
Иңшит җа хәхь геи-шьхеи,
Апстазаара хлапшықәнатцеит,
Җкыднацалт: Сзыхкьеи?

Исхыччада, шәа шәакәзами?
Иңызәеуада са сцәа?..
Җарт атак кахтар акәхеит
Уи аччапшь еикәатцәа.

*Сентябрь 4, 1976
Декабрь 11, 1976*

АПОЕТ

Пстазаашья сывам
Җакала зынза.

Сшыкоу сынхоит ауп –
Абар слахынтца!

Сықәуп сара адгьыл,
Аиаша сеаршыны.
Скалашам ахаангьы
Уаха схы стәны.

Зхы зтәу, зегьы зхыкәшо
Иагәйдло – са соуп.
Саңбал ааигәазаргьы –
Сгәыңра хароуп.

Саныкамгьы ирхәаит:
Дзышьтазоуп дзыниаз!
Аиаша дачычан –
Аиашоуп дызгаз!

Декабр 27, 1976

* * *

Хан дук ақәцәан атзы иалиаан,
Атцла шөеиуаз – иаашьақәкьеит,
Ашәт иағалазгьы канзеит,
Иагхо, иагхо, нақ иналәаан,
Цәаха хахан иаағәхеит.

Атзы излиааз амчқәа нтәазаап,
Атцла ишанатоз маң-маң.
Атцла рыцха, иазхацәазаап,
Ажәәан ашка еихацәазаап –
Нас иазымхазаап амач.

Апхызқәа инрылаңшт ишрылаз...
...Саргьы сашьтоуп сыгәтакты!

Уи сахъзароуп уара ула,
Сыдгъыл, срыцхауп, ухатцкы
(Сара издыруеит уара иулоу!),
Уажә, са стәымта сантагылоу,
Усыргәамтцует иахаггы:
Итцегъ, итцегъ ацәаакы!

АБАЛЛАДА

Зны ишоура такарны,
Ихьтацәгъа фыртынны җазны –
Иҗоуп ус тәылак, –
Иҗоуп ус тәылак җара.
Уи адгъыл назараҗ,
Лханытә лшәапақынза дхаҳәны,
Дгылоуп цсы лхамкәа
Ацстазаара згәахәоз – лара.

Дгылоуп гәыҗекаагак –
Инеилак тахоит ишлызгәак’уа,
Илыхәазом ражәа лыпшаахқәа
Акымзар акггы...
Шәипхьыз еикәароуп
Днага дзыргылаз убрақа.
Ирхәоит ла дитәхоит хәа
Илхызхуа уи ашәи мышкы.

Дарбан издыруа – ихәатәызар
Ажәак Анцәа иҗапхьа?
Дарбан издыруа егы ажәа –
Ла лышка ихәатәу?
Дарбан итазтәо лыпсы нас,
Ашьшьыхәа дналҗәтәхәан?
Дабакоу дзырҗыхо,
Дабакоу Лара дыззыпшу?

Дгылоуп дышгылац –
Макъанагъы азъырфы лыргѣаѣлоит –
Ла лзыхѣа урт ражѣа лыпшаахѣа
Ирымам тѣаы.
Ирхѣоит, имариоуп хѣа убри ажѣа,
Арпыск, цѣа мбазакѣа,
Машѣырны иѣашѣоит хѣа,
Дирѣыхаит хѣа ассир мышкы.

САРА СЫХААРА ДЫРГОН...

Икалеит. Икалагѣышьѣеит –
Лабѣабатѣѣахеит сыпхыз.
Дыргагѣышьѣеит. Дыргагѣышьѣеит
Сара сашѣаѣа зызкыз.

Дѣеит ашышыхѣа (сгѣы сышѣажѣоз!),
Дмыхѣхѣагѣышьѣеит сыхъз хѣаны...
О, изыпсазѣи (сгѣы сышѣажѣоз!),
Стѣыуар схала снатѣаны.

Ажѣѣан, ажѣѣан! Хѣа хѣанѣицызгъы хѣумбошѣа
Каутѣалон,
Икатѣа, нас, уажѣ хѣанѣицѣызгъы хѣумбошѣа –
Сыпсы згон...

Аха аѣтѣ еилаѣѣѣаысуан,
Амза сыблатѣѣа итапшуан.
Тѣау, мѣоу – акы сардысын,
Схѣаа сзымдырзо сыпшуан.

«Уа раѣѣа, махѣа гѣышьѣа...»
Абри аума сыззыпшыз!
Дмыхѣхѣагѣышьѣеит. Дмыхѣхѣагѣышьѣеит
Сара сашѣаѣа зызкыз.

СА СЫЗЫЦШУ

Са сыблақәа ччацшыуп, гәыгрупп ирху –
Издыруеит са сымчи сылшареи зызку.
Шәарт, аччара пхазшьо, злакытца хәашьу –
Издыруеит, издыруеит шәаргыи шәызыцшыу:
Ажәәан лақәны, дамратцас итшәаны,
Адгьыл уазыруа, агәатца ццәаны,
Ахан дуқәа хьшәашәаза – пхарак зыграм,
Ифноу ауаа рақәзар – агәытцәкәа зызтам,
Амәа хәа ижәбо – ишнеиуа итабго,
Атцеицәа – хбираққәа ахәынцәа иазырго,
Арт акгыи хәаас измам ахәынцар,
Иихәац еитахәо, дқьацакьуеит, абар...
О, издыруеит, издыруеит, издыруеит шәыцшәо,
Аха исапызоит са сгәыгра лашо.
Машәырны итынхадахар алшоит афны,
Машәырны гәы изтамкәа дқалоит ауафы,
Амәа машәырны итабгатцәкьаргыи аеит,
Машәырны абзамыкәгыи ауаа русқәа избалоит,
Машәырны уи ажәлар дрычхаргыи калоит,
Ажәәангыи иалшоит машәырны илақәыр,
Адгьылгыи иалшоит машәырны ихбыкьыр...
О, урт зегь машәыруп – ицқарам акгыи.
Ацстазаара цқараны иамоуп зқьынгыи –
Шәа шәтцәыуареи шәхьатцреи бзамыкәрас изшьо,
Са сыччареи, сгәыгреи, пхәа снейреи зыцшыоу:
Ажәәан иатцәара цәула – шәшьы зхым,
Адгьыл изфыда-гәырфәдоу – хәра зным,
Афны лаша дуқәа – ихьытцәцароу, ицхоу,
Сықәлацәа гәырғьо, аццәхәа изыфноу,
Анасыц шкәакәа – хәа хамәа аханы,
Атцеицәа – пхәа изгаша хбирақ харакны,
Зегьы-зегь ирызто иратәоу рыхәта,
Икәышу, игәгәоу, игәбылфәу ахада...

Са сыблақәа ччозар – абар сыззыпшу,
Апстазаараҕ иҕоуп са истәу-сызтәу.
Апстазаара апкароуп сызхылтдыз саргы.
Анафс, изакәызеи – машәыруп зегы.

Ианвар 9, 1976

АҢАР РАХЪ

Сшәылагылан аркыыл сзасуам,
Ампыл шәылцаан исызгом.
Шьта шәареи сареи ҳаивасуа –
Уи қычақьроуп – даеакхом.

Аха сыцкәынрагы схаштуам,
Иаасҕагылалоит зынгы.
Шәа шәыцкәынрагь гәыбған астам,
Сажәра санашәыжь саргы.

Зны са сҕацхәа мыцхәы идадуп,
Ихыткьагоуп шәа шәыбжы..
Аха, издыруеит, зны игәыптцагоуп
Сара сҕымтрагь шәара шәзы.

Зны шәеибарс, шәеихымза-еицымзо,
Акы шәашьтоуп ицхатца.
Гәыла сшәабжьоит: «Нак шәакәымтца!»
Сыцшуеит ҕынарцыс камца.

Сара стынчра шәара игәашәтан,
Шәаины шәсзттауеит: «Избан?»
О, шәыццакра гәыбған астам,
Стынчрагь иашәымтан гәыбған.

Ацстазаара уаф дашатом –
Дрылаказаргъ иагъа хкы.
Аха иахъаз ацкы хнатоит,
Иагоит иамахъыз ацкы.

Иагъа сцэызит – амѡа иашѡаз,
Иагъа шытысхит схаѡагы.
Иѡоуп, иѡоуп амѡа иснѡаз,
Иѡоуп иасташа еитагы.

Зны – сагѡѡасуеит шѡа шѡызнышѡѡ,
Зны – сзыхъызѡ шѡшьырц шѡѡѡуп...
Шѡара шѡгѡамчи сара сѡышѡеи –
Урт еипѡаламзар – имѡуп.

Сшѡылагылан аркыыл сзасуам,
Ампыл шѡылѡаан исызгом.
Аха сыѡкъѡынарагы схаштуам,
Аха сажѡрагы сзаѡѡом.

Февраль 8, 1976

АЗЫХЪ

Сеихаччоит, слахѡыхуп,
Сыѡѡѡоуп есѡынгы,
Са сзыхъуп, са сзыхъуп,
Сырзеипшуп зегы.
Са сѡагъам, са схагам,
Са сгѡы аѡѡгъа ѡазам.
Азѡгы сиѡырхагам,
Ари – ѡашъѡѡѡам!

Шѡысѡыхѡан, лыѡхала
Шѡа шѡымѡахъ шѡѡала,

Сааныжъны, шәа шәхала
Шәгәыхәтәы шәахьзала.

Илашаргъы илашьцаргъы –
Шәысцәымшәан сара –
Цъара стабазаргъы,
Саацшуеит еацъара.

Сгәырџадоуп, слахәыхуп,
Сыцкъоуп есқынгъы.
Шәысфыхәа, шәысфыхәа,
Сышәзеипцшуп зегъы.

Сеихаччоит ахьхьахәа –
Са сышка шәласы!
Са сзыхьуп, нас уаха
Исылшои шәа шәзы?!

ЦЪАНАТТӘИ АХАҚӘИТРА

Абжымшынкгъы ирырт мариала,
Абжышьхакгъы ирхыст убас,
Измыртынчуаз, апхыз иалаз,
Абар атәылагъы – изышьтаз!

Сыцсы неиуеит сцәа-сжъы ныжъны,
Еидара иатцазам, ицкъоуп,
Абар цъанат абахча еиужъра
Акгъы азеилымкаауа итоуп.

Гәалак, хьаак амам уи шыта,
Иахьцалакгъы амџа артуп,
Сыцсы иамоуп ахақәитра,
Иаргъы атдысхә еипш иласуп.

Еимгеимцарак шықәсык ахынтә
Адунеи кказа иааимкьоит.
О, иадыруеит усқан иахьыз,
Зынза ишрыцхахаз абоит:

Ажәџан иалоуп сыңсы ахала
(Цақа аңстазаара еилашуеит),
Аңта шкәакәа иахьынхала,
Абла хьшәашәаза иааңшуеит –

Акгы змыхьуа, акгы злымшо,
Иагыңырхагам, иагьхәартам,
Иагьузымкуа, иагьузымшьуа,
Акгы иашьтам, акгы змам.

СГӘЫ

Сгәы сазхәыцуеит сара.
Иңьасшьоит схататцәкәа иңазо!
Мап, уаџ дызталом иара,
Иңоугы мазоуп,
Аха...
Усгы иааңырхын, иаххәап,
Инрымтартцеит иахәаңшуа сгәы –
Иңаз зегь аргамахт убра.
Сгәы сазхәыцуеит сара,
Сгәы сҭахәыцуеит сара:
«Иңхасшьаша иңоузеи, мшәан, сгәы?»

АҢЫХАРА

Цла затцәык ихьзала игылам,
Ифеит, иңхастеитәит дзыхьзас.

Икѡафура уаѡа игѡахылом –
Апхыз гызмал далтѡит дызлаз.

Дзышьтазеи? Дабаѡаз? Дзыниазеи?
Иныѡѡеит – дыззыѡѡоз иацы.
Игѡыѡраѡа рѡынтѡи инхазеи? –
Алыхѡта иннакылаз азы!

Дгъычуан – ихакѡын дзыѡѡгъычуаз,
Имшѡѡа ирхѡуан мазала.
Апѡтазаара иа даузахыѡѡоз –
Апѡтазаара ихыѡѡон иара.

Ибоит – адунеи акгъы изалам, –
Дзакѡытѡѡѡаз имдырѡызт иахъеипш –
Апѡтазаара ус дахъынѡала
Даапшуеит икынѡалаз абгъеипш.

...ѡѡафла иагъа ѡеырбаларгъы,
Атдыхѡтѡан иааѡѡыртѡеит хѡшѡы змам,
Апхызѡѡа иагъа ѡарѡбаларгъы,
Мышкызны ѡамѡыѡар ауам.

Август 25–31, 1974

ѡАНАЖѡЛАК...

Ихъатдыз аѡѡѡырѡѡуп
ѡанажѡлак
ѡа хъеипшу –
Иѡалшом
Уаѡа
ѡѡѡаѡара.
ѡаѡышьѡламѡар ауам

Уи, хашьтахь иааиуа –
Ацқәырца ижәыло – аҫара...
Абар –
Зегь реиха
Ҳзыцәшәара!

*Октябрь 26, 1976
Малеевка*

АҚӘЫЦШРЕИ АГӘЫҒРЕИ

Санлацәажәо сара сышқа дхьацшуам,
Иқамлои нас убас иаҫахызар?
Уахғы-еынғы лара лоуп сзызхәыцуа –
Издыруада бзиарак иазкызар!

Зны-зынлагғы сгәамтазакәа дсывсуеит,
Зны-зынлагғы сҫыхалоит сқыз-қызуа,
Алашыцара цсгартә смоуа салоуп –
Издыруада, бзиарак иазкызар!

Уажә, абан, избоит лара дахьнеиуа,
Длываеырбо длыцуп сара сфызак!
Сфызак длыцуп, иамоузеи, сыздыруам –
Издыруада, бзиарак иазкызар!

ХАРАНТӘИ АШӘКӘЫ

Аракагь амра цхоит,
Амшын цәқәырцоит,
Аракагь ашьхақәа ҫырбоит,
Аракагь арҫашқәа еилашуеит,
Аракагь ажь ртаауеит,
Агәилқәа шәтуеит,

Аракагъ ашьхыц
Ашәтқәа ирхапыруа еимдоит...
Ара зегъ ыкоуп – сыбла ирбоит,
Аха – зегъ ыкоуп хаз-хазы,
Ирхам еидызкыло ацсы –
Ацсадгъыл ыказам ара,
Агәеисыбжъ ыказам ара –
Гәмырҕыцга сахьақәоуп зегъы...
Убарт сыруакуп схатагъы.

*Октябрь 25, 1976
Малеева*

АХЬЫЧПАЦЫРҚӘА

Ахьычпацырқәа пыр-пыруеит,
Шәымҕа абахоу хәа стәауеит.
Исыдымхалакәа рацәак,
Исыртәит мәасшакә дара атак:
«Хамҕа, хамҕа харазоуп,
Хамҕа хьышәахәала иқәтцоуп,
Амра ҳацгылеит шыжы,
Амра ҳаццоит хәылпазы,
Ҳа ихаздырзом гәырҕара,
Атцых ҳамазам ҳара –
Иҳамоуп ҳамтас хәашьра зқәым
Мшы хазынак – зеицш аным...»
Ахьычпацырқәа сырзыпшуеит,
Рымҕа сныхәоит, рымш сыпшьоит.
Ахьычпацыр хәыцқәа рразкы
Сацуп, салахәуп саргъы:
Сымш еиласуам шыта иахьа,
Сымҕа иагхом ашәахәа!

АЖӘЫТӘЗАТӘИ АЖӘҒАН ДУ АМҢАН

Ажәытәзатәи ашәа җшзарахқәа
Схәахуеит ирґыцны ґаҗхәа,
Иссирзаха иавтыҗґоит ахра
Ажәытәзатәи амза ашәахәа.

Атыҗхаҗәа, абла маахырқәа,
Атҗ лаша шәалҗхо шәааскәа,
Исґахәмарааит шәбырлаш җырҗырқәа,
Ишәыргәаҗ, нас, еиҗах сыҗхәарҗа!

Ажәытәзатәи сґыза, са сыуа,
Исзааиуада бзиа сбаны,
Абла маахырқәа, нас рыуа
Сызгода слеиқәыццышә сбылны?

Ажәытәзатәи ажәґан ду амҗан –
Ижәытәзам аҗхәызба дышәтүеит,
Ажәытәзатәи амҗа изаҗымҗаз –
Ижәытәзазам арҗыс дзытүеит.

Ажәытәзатәи сыуа хьзырхәага,
Иаххәап нас, иаххәап нас еиҗа
Ажәытәзатәи ашәа гәыґекаага –
Ажәытәзатәи ххәаа зхәышәтәуа!

* * *

Ажәґан ашҗа са сашшын,
Аха башаза сыҗшын –
Арахь исґаҗааит ҳаҗшьатҗас!
Иаґсыхәҗазаарын убас!..
Ғадгьылтә гәалақәа рхәазо,
Хрыҗҗауп ажәґан ҳаназҗо.

Ажәсан арбан? – Ҳа ҳхыцшоуп,
Уи ахъалаго ҳа ҳеуоп,
Иахҳәаз ада еак азҳөом,
Иахҳәаз ада еак азҳөом!
Иахҳәаз ҳанаҳеит еицак...
Ҳа иҳаҳтароуп зегъы ртак.
Избатәызаап зегъы абра –
Абри гәастахъеит сара.

АЦӘАЦҖЫГА

Адунеиае зегъы-зегъ иҳаштны,
Атцыхәтәанза, атцәца еимлаҳәа,
Рныхәаеа шытихын агәакцәа,
Датцашышь ижәит ифыхәхәа,

Атцхыбжьон ддәылтцын, ишимчыз
Адыжәхәа дтасуан игәы,
Җитуан уи амәа дангылан:
«Шәфыха, шәабакоу, шәзырәы!

Иарбан шәызлажъу ацхызкәа,
Шәызкәу адунеи шәымбазои?
Шәахааа шәышпацәоу шәрахәтны –
Агәакцәа рыбжьы шәмаҳазои?!

Шәыцәеи шәыпхызи сыркъалоит,
Шаанза абра сыхәхәалоит,
Апстазаара еилыхны снапала,
Ишәыстоит – ишыкоу шәсырбоит!...»

Апенцъыркәа мфыхакәа, цшыаала,
Ишыцәаз рхала иакуан.

Дгылан ахан дукәа рымтңан,
Анцәаггы-ауааггы рзы дыщәхауан.

Данкараха дтынчхеит ихала,
Амҕа даниалеит агәта...
Ацстазаара еилызхуа дызуста! –
Деилыхны дышьтоуп ихата.

* * *

Хаибадырбап, ма ххала хаибабап,
Хаикәнадыргап шьоук, ма хаикәнагахап,
Хаибагап, назаза хаицынхап,
Ирызхап ҳахшараггы, иуаахап.

Ишьыцхамгап шьоук рынасың ҳара,
Ишьыцрымгааит ҳанасың дара!
Иахшәирым ҳацстазаара зынза,
Иаххәарым ишхаижъаз ҳлахьынтца.

«Сымыш, сыттых» бхәозар – быгәра згоит,
«Сыбла еикәара» бхәозар – быгәра згоит.
Сыхаара ҳәа анбасхәо – сыгәра га,
Сгәацапха ҳәа анбасхәо – сыгәра га.

Избарым ба быблақәа хҕаны,
Бхәыцрақәа банрышьтало бпырны.
Ибыстом уи ҕыцныхәас зынзаггы...
Мшәан, бара сыбшызами сарггы.

Изхарцәари, инхажьхьоу хараза,
Цәымзақәак лашозар иххаза?
Иказ адунеиаҕ цсра зыхәтам,
Иказ адунеиаҕ шышыа змам!

«Сымыш, сытдых» бхэозар – быгэра згоит,
«Сыбла еикэара» бхэозар – быгэра згоит.
Сыхаара хэа анбасхэо – сыгэра га,
Сгэацапха хэа анбасхэо – сыгэра га.

БА БЗЫН ИСЫФУАМ САРА АКГЫ...

Сыкан, сагыкоуп ба бзыхэан –
Убри агэра згоит есқынгы.
Исыбымтан уаха ҕыцныхэас –
Ба бзын исыфуам сара акгы.

Ибасхэари, амзаға шгылаз,
Аетқэқа шкыдлаз схахы,
Сымала ашара сшапылаз,
Хьаас бышсымоу мыцхэы?

Сыцстазаара бшамоу ацшэымас,
Бшысзафымхуа амра ахата?..
Исцэырхэеит ибасхэарц исымаз,
Икарцеит игэыптэагангы шыта.

Исзымгэагьуа, исзымхэо насэытцаан,
Инаргоит ба бышка шьюуы.
Сыказ сара ажэа сазрыцхан,
Ғымтзақэа сцаргы бхаткы.

Сыкан, сагыкоуп ба бзыхэан –
Убри агэра згоит есқынгы.
Исыбымтан уаха ҕыцныхэас –
Ба бзын исыфуам сара акгы.

АЛАФАШӘА АРЕСТОРАН АЗЫ

Ҳара ҳғәалакоуп иахья:
Иахья иҳауит ҳаулафа.
Иҳахәтазами нас ҳара,
Уахык қяфла атәара?

Ҳцеит ашьшьыхәа ҳаиманы,
Ҳтәеит ҳеырпагъан агәтаны,
Ируит ҳаматц ишьқьырны,
Ҳастол гылеит ихияны.

Уа ҳахәмарит ҳазхара,
Уа ҳаччатцәкьеит ҳазхара,
Уа крахфатцәкьеит ҳазхара,
Уа краажәйтцәкьеит ҳазхара.

Ҳа ҳзеицәада нас иахья!
Мызкы иҳауз ҳаулафа
Уа иаанхазаргъ, ҳаикәацхо
Нак ҳандәылтцит, ҳхы ҳгәацхо.

Иҳахәтазами нас ҳара
Уахык қяфла атәара?
Ҳара ҳғәалакоуп уаха,
Ҳара ҳғәалакоуп уаха...

КАРАМЗАН

Алегенда

Хатца дымцеит Қарамзан –
Дзымцеит иааныжьны лынхара.
Хартәак даалымгеит Қарамзан –
Ишылтахыз дықан ла лхала.

Лытцлақәа ирықәжын ашәыр,
Чкәынакгы агъама илырбомызт.
Дџацџьон махәык аатцыыр, –
Атыстџәкыагы нықәтәар лузомызт.

Деихбаала дынхон Карамзан –
Ла лтәы лызлырхон Карамзан,
Дышнеиуаз, дажәзеит Карамзан,
Аиарта дахәхеит Карамзан.

Лымцахь дналмышьтит азәгы,
Еилаҳаит лынхамџа зегы.
Лтџеицъ затџык зыла ихыхәхәон,
Дахышьтаз уи даара илџабон.

Атдыхәтәан дылзааит дыхшәааза,
Апсцәаҳа илабашья иеантџа,
Иагьяалхәеит: уатџынза усзыцшы,
Иахьутаху сга уатџ шьыжы.

Лымч зегь еибыта деихан,
Деиџыцуа дынтытџт Карамзан.
Амза лзыцшуан ишанхан,
Атакуажә атџеицъ ду дахан.

Бжы цәгъазак гон дыдратџас,
Адгьыл хыцхыцуан зынзас.
Иџацџахеит амра шьыжы,
Иааикәтәеит игәытџкагаз абжы.

Икан атџеицъ хаҳәла итәны,
Дышьтан Карамзангы дыпсны...
Игәастахьеит снейны схата
Ашәипхьыз зтыџуа лқяпџа.

АҖҢТААЦӘА РАШӘА

Ажәмаана ацынхәрас

АҗҢтаацәагь ашәа
Ирзакәзаап пату,
Еизеит ирхасабырц
Ашәа шхәатәу.

Итәыҗа хамбартә еипш
Ишьтахька ирха,
Дыкәгылеит аҗҢтаацәа
Раб ихатә.

Рацхәа иазгәеитеит
Хазну закә аамтоу,
АҗҢтаацәа ртәыла
Җиаларцаз иахәтоу.

Дналагеит нас уи,
Дҗаха инапы,
Җыдала иззеизаз –
Ашәакәа ртәы:

– Имачума ашәакәа
Рзаххәарц ипшу,
Ижәдыруз зегь рацхәа
Ашәа зызктәу:

Ажәкәа қөнагала
Ишбатәу, иштәктәу,
Ацәкәа есымша
Хынтә ишхәтәу.

Арҗашкәа агантә
Ашьхака ишцо,

Ахъа шфатэы хаам,
Амшэ шыннартэо...

Ханхашъа, хантышъа
Иааныжътэым акгы,
Ашэақэа рзаҳхэароуп
Артқэа зегъы.

Аетцэа, амра,
Амза шэыркэатц,
Аапын иазыжэуеи –
Иткэацааит, иткэац!

Ацтақэа ирытцацшыз –
Хдасуеит икышэ,
Ашэақэа злыхтэу –
Анышэ ауп, анышэ!

Иалцуам аҳахит
Ажэтыс аца,
Нышэзами уи нас,
Излыху атра?

Алсеи ацынчеи
Рыбжыы цаҕацэоуп,
Арбаҕь иаҕырцааша
Даара ирацэоуп.

Ацъма цатцашла
Аҕырпын аҕактэуп,
Акарматтыс хэыҕ
Ажыирахь ишьттэуп.

Ажыира мариазар,
Ицэгъазар абап,
Уи ашьтахь ажьицэа
Ашэа рзаҳхэап...

Цѣыщак азы ыжэны,
Аѡстаацѣа раҳ
Далагеит иажѣахѣ
Ирѣыцны еитах...

Уаҳа сызрыламтѣеит
Аѡстаа иѣацѣа,
Итѣгь саарылахар,
Среипшхон схата.

«Ашѣақѣа злыхтѣу
Анышѣ ауп, анышѣ...» –
Икылыѡеит сышьтахька
Аѡстаацѣа рхышѣ.

Аѡстаацѣа рашѣа
Абриала инхартѣап.
Анаѡс ауаа рашѣа
Хазхѣозар – иаххѣап!

АЦѢАШЫ

Цшеи фыртыни брылга,
Са бсызгом быхьчѣ,
Лашарбагас амѡан
Бсыматѣам сахьцѣ.

Ус атынчраѣ аарла
Ацѣашы лашѣит,
Ус мариаала икьаѣѣит,
Цша хѣычзак азхѣит.

Аха ссирс ирытѣѣу
Сзеилкаауам схата.

Абла, абла таара
Ирхытца ашәахәақәа.

Амѡа сашәа саины
Ба бѡамлар – сзынхом,
Былашара хьшәашәеипш
Даѡақы сарцхом...

Стәоуп сара сраҳатны,
Ацәашьы таауеит...
Амра ѡхалойт цшьяала,
Аацын баҳча шәтуеит.

Игәыѡаагоу тәылак
Ус агәашә аатуеит, –
Сеидроу са сахьыѡу!..
Ацәашьы таауеит.

Цшеи фыртыни срылга,
Ба сыбгойт сыхьчо,
Бара – сцәымза хаара,
Бара – цсыс исхоу!

Декабр 5, 1973

АМѡА ИҚӘУ АШӘАХӘА

*Иѡоуп зшәахәақәа ҳара ҳѡынза иаазаанза
зхатәақәа ңсхьоу аеѡәақәа*

Сыбжы ѡтызгойт алашыцарахь схы ѡарха:
Ирлас, ирлас, амѡа иқәу ашәахәа!

О, исыздыруам уара иумоу лахьынтцас,
Сыетцә шаша, жәѡан цәулахьтә исѡаччаз.

Уңсы тоума, амца уңроума ухата?
Уңсы цахьоума, илашыцахьоума улакта?

Иааит са сҕынза игәазырхаган уажә иахья,
Анкьябынкья зны иухылтцыз ашәахәа...

Исыздыруам саргьы исоуа лахьынтцас,
Изҕаччода шәахәа схылтцыр саргьы убас?

Сылашара шәыхьзарымашь – изышьтоу?
Шәара шәҕынза иназарымашь – сыңсы штоу?..

Изурызеи, изурызеи – амца скыз!
Са сышәхьымзаргь – сылашара шәазыңшыз!

Февраль 22, 1976

АИЗГА «АМҘА ИҚӘУ» АҚНЫТӘ

(1979)

АМҘА

АмҘа иқәуп апстхәа шкәакәа,
Тдыси хәыхәи дырпыруеит.
АмҘа иқәуп артү қаңа,
Ашьхың дәықәуп, иңшаауеит.

АмҘа иқәуп амра шаша,
АмҘа иқәуп ашәт афәы,
АмҘа иқәуп ажәа, ашәа,
АмҘа дықәуп ауафәы.

АмҘа кәәфәым, амҘа еитцыхуп,
АмҘа иқәу – имҘа нтәом.
АмҘа ахьнымтәо – уи насыцуп,
АмҘа хирыз – уаҳа схәом!

Октябрь 19, 1977

* * *

Уанындәылтүаз ашьыжә ашәхымс уахкәашеит,
Акыр уаалакәакзаргә, ианақәук – уцеит.

Уцеит – уманшәаламхо уааиуеит, абар,
Ачык-ачык угхеит ахра уагарц.

Ашыбжъон ашыха уахьхалаз – ишэшйт,
Ацшацэгъеи акырцхи – уа узын итцысит.

Шьыбжышьтахь ухысын, ухымта кашеит –
Бнацэын изкэурыз – бнакэтык ағашеит.

Аеатэахышт амра, абар шыта лассы,
Укараха, ухэыцуа угъежъеит хэылпазы.

Мышьтацэгъак дупылоу – уа умѳа зкатэаз?
Ма мдыршақе уахыцоу узхымпашаз тцаск?

Уеикэымшэеит, уекэымшэеит, уеикэымшэеит иахъа,
Ари амш уа иутэымхеит – уатцэтэи ахъ уеиха!

Уеиха, нас, уца, нас, уеимда, нас, уатцэгъы.
Дыштэатцэкъоу насыцла деикэымшэацт азэгъы...

Ихаздыргэышьом амш затцэ – излоу хлахьынтца,
Ишэартахоит хуққаагъы – мшык анхацэца:

Уи ханасыц хаѳган иагазар хзышьтаз?!
Нас хамшқеа зегъ гѳарамхои – хацхъака инхаз.

АГХА

Гха затцэык ухъны,
Ацстазаараѳ уаха
Уиадагъ иумоукэа уаауаз хъахэа-цахэа,
Иулшом
Ахаан
Угха затцэ
Арееира.
Арееира – царшеироуп.

Иугхаз уашьтан иуриашар ауандаз –
Уи шөартас изкуадаз,
Уи хьаас измадаз!..
Агәнаҳа узышьтатцом
НаӋ иноухыхны,
Уи ашьта унхалоит
Иунымтца дамыґны.
Иказам ацәгъара хызәуа хәа бзиара.
Иказам хырқьиара!

* * *

Ашәа сыцуп –
Сахьцалакгы.
Ашәа ныжьны –
Сцом шыаґакгы.

Ашәа ахьыӋам –
Уа зегь хьшәашәоуп.
Цхарас-хаарас
ИӋоу – ашәоуп.

Нас уи ашәоуп
Сзырлыхьыхуа,
Сгәатца итыхо,
Сзырцыхцыхуа.

Мап, макъана
Сашәа еихсыґуам,
Ашәа шысхәо,
Мап, егьсыхьуам.

Ашәа – сықәлоуп,
Сөыза гәакьоуп,

Сымѡа иашоуп,
Сымѡа къаѡроуп.

Шьта ак ансыхьггы –
Аа, изхароу:
Ашѡа нсыжьын –
Сықѡеит схала.

Сықѡеит схала –
Ашѡа нсыжьит.
Ашѡа нсыжьит...
Ма сыннажьит.

ДАНИХГЫ...

Данихггы – пыт-чытқѡак дрыхьзароуп,
Данихггы – криуроуп, крихѡароуп,
Дшѡахѡароуп, дкѡашароуп, дыччароуп,
Данихггы – изхароуп, дуаѡхароуп.

Данихггы – итѡѡаншьап ѡацароуп,
Атѡеицѡа дзыпсахша иаазароуп,
Иахьынзауа илшо ѡаитцароуп,
Иахьынзауа иуаѡра ихьчароуп.

Данихггы – еснагь дықѡѡалароуп,
Убас еипш, убас дықѡѡахароуп –
Апсра мыжда, апсратѡѡаггы ичхароуп,
Уи хѡаас имкыкѡа – дынхароуп.

Данихггы – дкапчароуп, дкацчароуп,
Дмизазшѡа – аггы ихымыѡ дымцароуп,
Данихггы – пыт-чытқѡак дрыхьзароуп,
Анакѡымха – ибзиоу дмизароуп.

ҲАР РҶЫ АШӢА

Ирзыскуеит са сашӢа
Ҳацсадгъыл зыхъчо –
Ҳаруаа – аиааирахътӢ
Аиааирахъ ицо!

Ҳацстазаара шӢартан
Зынгъы икамлахъеи,
АгацӢгъа данхақӢлаз,
Ианзызоз геи-шьхеи.

Дарбан ипылан
Ага дтазырхаз,
Ага дтазырхаз –
Адунеи еикӢзырхаз?

Аруаа роуп, ҳаруаа,
Ҳацсадгъыл зыхъчо,
Ҳаруаа – аиаарахътӢ
Аиааирахъ ицо!

АусуцӢа еицлабны
Ацыр андыртӢо,
АнхацӢа еидгылан
АмхқӢа ианыртоу,

Дарбан игылоу
Нахъхъи аҳӢаафъи,
Абцъар иреигъу
Зку знапафъи?

Аруаа роуп, ҳаруаа,
Ҳацсадгъыл зыхъчо,

Ҳаруаа – аиааирахьтə
Аиааирахь ицə.

Ҳдунеиағ атынчра
Назаза иґаларц,
Жəлары зегьы еицгəырғьə,
Насыцла инхаларц,

Шьыбжьəңыз, цхьыбжьəңыз,
Шьыжьыз – есқьынгьы
Баагəаран игьылаз,
Игьылоу уажəгьы,

Аруаа роуп, ҳаруаа,
Ҳацсадгьыл зыхьчо,
Ҳаруаа – аиааирахьтə
Аиааирахь ицə!

* * *

Ага итыццу,
Ашьха ихьыццу –
Хьтəк ағалт.
Цшоуп, фьртынуп,
Уртуп, чыхьуп –
Зегь еилалт.

Ацла иажəлан,
Иауа-иажəлан
Бғьыцк аағамхт,
Ихəахəа-чахəа
Амахə хаха
Аацшит, еилнахт.

Азын, азын,
Ус умгәамтцын,
Уааишыа пшзам!
Ухәарчарра,
Умақаррақәа
Җтахзам.

Умхәацәакәа,
Умехәацәакәа
Уус нагза!
Имыргәагәакәа,
Ухәагәгәа умцакәа,
Җгәы катца.

Указ – уааизар,
Ус үгәгәазар –
Уаазырфы:
Иузаруазар –
Ибымбылза
Сык аруы!

МАИТӘИ АШЬЫЖЬ

Ибзиоуп ҳа ҳнеишыа,
Җазцәымгугы псааит ишыцны!
Иаххәоит иахгәацхатцәкәан,
Җабацәа рашәақәа рғыцны!

Ашәтқәа, абираққәа...
Инаргоит ахыбғар ишытыхны.
Ашлақәа неиуеит
Ргәалақа, рыбғақәа еитдыхны!

Ҳамчи ҳалшареи –
Атынчреи азҳареи иртәызааит!
Ҳамға назазааит,
Ҳажғон кеикеи ҳаракызааит!

Иҗоума ихару! –
Уи акәым – имачума ихалшаз?
Ихалшахьюу акәым –
Шакакоузеи итцегь хзыыхзаша!

Ибзиоуп җа җнеишья,
Җазцәымгугъы псааит ишьыцны!
Иаххәоит иахгәапхатцәкьян
Җабацәа рашәакәа реыцны!

ЗЕГЪ РЫЦКЫ

Ҳархыҗеап аиааирақеа ихаму,
Ҳахныхеап, нас, атёца итыпхо,
Икалап, дкалахызаргъ, ҳара му,
Анцёатёкьягы ажёра игеапхо!

Хрықəныхəап хамчи халшареи,
Иахныхəап атынчреи аџеи,
Хажəвани хамра лашареи,
Хадгыл иахнатаз аееи.

Абас хара хгәыргъабжь анхало,
Имхәакәа хазцом зегь рыцкы:
Гәыла хлашәымхааит ахаан,
Акьяф хамырдагәааит бзантцы!

Җызытәкья хганаҗ дыгәжәажәо,
Дтынхадаха дықәхар адәы –

Иаххэо зегь башоуп, ипсажэоуп –
Хныхтэуп зегьы!

Август 31, 1975

АМШ ГЭАЗЫРХАГА

Ашьхақәа ирҕықәлеит аччапшь-ашәапшь,
Амрагьы, абар, шыта лассы иаакапхашт.
Ухнахуеит атцарақәа иҕыхаз рыбжьы,
Маи мшы иацылоит игәыргьо шыжьы.
Атцлақәа шәтит, еицынчылт абыгъа,
Адгьылқәа цшуп – иртахуп амахәа.
Иааит латцарамза – ажәла кьатәуп,
Агәырғачыс зхылтцша иахьа илатцатәуп.
Издыруеит ушрыхәо цшь-напык, анхафы,
Цхыраафыс снеиуеит уа ушка истахны.
Аифызара ажәла лахцап меигзарах,
Абзиабара ажәла лахцап меигзарах!
Ақыара, атынчра, насыцла аҕиара –
Ажәла хазынақәа хкьароуп хара.
Хамчгьы хәхшыҕгьы еицташәааит хтакы,
Афстаа дхәабжамлартә, еикәшәааит ххәатәы,
Цшзала иҳахьзааит хәазыхо хаура,
Цшзала хрыхьзааит хзышьтоу зегь хара!
Хнагылап, афызцәа, хәбжы неикәхаргап,
Зеигьыкам анхамфа-разкымфа хчацап.
Хә иҳацыз агәахәара, агәыгра, ахықәкы –
Са издыруеит ишҳацныкәо, хшамжьо хразкы!
Чыхь баапсыс икоу зегьы ханыриааи,
Шәаргьы-саргь лыпцхала иахьанза ханааи,
Хамтәароуп иаххысхьоу-хазхысхьоу гәынго,
Хәикәгәыргьо хнеихароуп, халшара агәра го.
Амш ду макьана хәпхьака ишьтоуп,
Амра хәҕыраз ангылаз уажәоуп.

Мшыбзиа, ҳақсадгъыл, мшыбзиа, ҳдуinei!
Мшыбзиа, игәйтгагоу анхаратә ҳаи-чеи!

Март 11–12, 1978

АШЫҚӘС ҒЫЦАЗТӘИ АЖӘА

Ҳашықәсқәа ирхылоит,
Абар, даеакгъы.
Ҳгәырғатқәа ҳнеиааит
Ғааны уажәаангъы!

Ашықәс ҳазпыло
Ахала имаазеит,
Шәышықәса, зқъышықәса
Ишьтыхны иааргеит.

Ашықәсқәа иҳафсхьоу
Ирхылтцит иара,
Ашықәсқәа иҳафсхьоу
Иргәыгрупп иара.

Зи-мцеи ирылга,
Ихьча-еиқәырха,
Иҳартеит, иагьхархәеит:
«Ижәга, иазшәырха!»

Урт ашықәсқәа, –
Ҳацәгъеи
Ҳабзиеи
Зтахьоу, –
Еиҫах ҳара ҳакәзоуп
Ргәыгруппа змадоу.

Уа җааныбзиала!
Җнеип нас җаиңҗаак!
Ашықәс ғың иааиуа
Шьтыхны цхьа җцап!

АПОЕТ ИЗХӘЫЦРА

Ипышәатәуп ахәшә ғың –
Ихәшәытҗәкьоу ишхаму батәуп:
Маамынуп уи раҗхьа излаҗыршәо,
Ма даәа цстәуп.
Уи ахәшә еипш,
Апстазаара аҗәгъара-абзиара
Пышәатәны имоуп иаргъы,
Аха цышәагас иику хазуп апоет:
Иара ихы,
Иара игъы.

Ә-АЖӘАК АБЗИАБАРАЗ

Абзиабара –
Абзиара иафызоуп:
Иахьынзахамоу –
Изакәу җаздырзом.
Ихампытцпрааны
Ианцалакоуп
Ианеилахкаауа –
Иара ахата шакәыз җнап иакыз.

Ажъа шкәакәа зкыз дифызоуп
Абзиабара знапы иакугы:
Иргәгәаны икымзар –

Импытцпраауеит,
Иргәҗәацәаргы –
Импытацсуеит.

ИСТАХУ

Ацстазаара, сара сыуафра агәра га,
Акызатәыкоуп са сыззықәпо – ақәнага!..
Уаргы акырқәа сара сгәы нурхақәахьеит,
Саргы исатәам уара узын крысхәақәахьеит.
Рыбжа хьшәашәеит сашәа ссирқәа – уа иузкыз,
Рыбжа хьшәашәеит умшқәагь – сашәа ишазыпшыз.
Уаргы саргы аймак ҳамоуп есымша,
Сзаттамгылеит, сзавамгылеит указша.
Усыгәтаслоит акгы зхарам – сзыхуркьои?
Уа сухылтцит – тәымуафцас сызуртәалои?
Судкыл, судкыл – уаха сашьтам даеакы,
Цқьа ҳаицәажәап, тынч иуасхәап сыгәтакы!
Истахузеи? –
Итцегь ублақәа лашарц.
Истахузеи? –
Итцегь ухаара сурбарц.
Ускан иарбан? –
Сара суалгы насыгзон.
Иарбан уалу? –
Уара исоухәо зегь кастцон.
Ацстазаара, сара сыуафра агәра га!
Исатәам савга,
Исатәоу сыркатц ақәнага!

АЗАТЦӘРА

Имаџст агәгәахәа амш азхыттра.
Шә-хәыцрак нтахаит атцх агәы.
Атцх. Атынчра. Ажәфан кәицқәа.
Амза шыада. Уаха – акгыы.

Уара – ацстазаара зыгрысыз,
Уара – ацстазаара зкәахаз,
Уара – ахьаа цәгьа иардысыз,
Уара – ахьаа цәгьақәа зшаз...

Нак шәахызаа, адгьыл иакәхаз –
Иаашәычха, нас, хамтакты.
Амца рхысааит ипылхатхаз
Са сызтаарақәа зегьы!

Збашьа змамокәа, инымтцәо гәтыхан
Адгьыл иацу есқьынгы –
Шәыцәа!
Шәыз!
Шәыцсы!
Шәымфыхан! –
Адгьыл хәыцуеит ахазгыы.

Иахтап хамтас хара хәымтра –
Иатахуп ахала инхар,
Жәфан тә змамаф аетцә ыынтра
Иалоу хадгьыл – ацәыкәбар.

Изахауадашь иара агәтыха?
Аетцә ччозар еилацәкәны?
Кыр рыхәшьадзар иара азыхәа?
Иазыпшызар амфа кны?

Амза хышәашә – афыза хышәашә –
Цшуеит гәырҗала, инаскьаны...
Сыдгьыл, сыдгьыл! Мшрак ианиаша!
Шаҗа узатцәузеи уажәаны!

Ухәыцра уалсхып иутахызар,
Иуқәсыжьп сгәалақәа җаңхьа!
Исылшарызеи уара уоыза
Уаҗа цхыраарас уаҗа?

Зегьы ззеипшу ажәҗан кәицқәа,
Цхара зхылымтцау рыгәта,
Изымбазандаз, арахәыц па
Ушахьынхалаз ухата.

Апрель 5, 1975

АРДӘЫНА

– Ёықә-ёықә-ёықә! – хәа
Убжы зургозеи
Уаншәалак!
Ушьта дхымлои уаҗа,
Ушьтыбжь ангалак!
Ёымт узтәар,
Дымцои днаувсны зымҗа наҗ!
Газарала уетәурхоитеи,
Уара агәаҗ?!

– Сызтәарыма сеытцәах, ёымт,
Сыңсы заны!
Схы еиқәсырхоит хәа ма
Сцарыма сеиханы?!
«Ёықә-ёықә-ёықә!» –
Сыбжы сыргоит иаразнакы:

Шәартәк шыкоу
Сөызцәа ирасхәоит сыццакы.

Октябрь 24, 1978

АНЫҖБЖЬҚӘА

Ухъзала ҫыстит сышзахәоз –
Са сгәалақәагъ уасхәар сҫахын,
Сышьтыбжь ура иаууаҳахуаз –
Иаасгәыдхалт ихәагәгәа игъежьын...

Аныҭбыжьқәа, аныҭбыжьқәа, агәгәахәа
Дара-дара шеинкьо иаапсоит,
Инкаҳауеит умҫан еилахаа,
Уарах – ак камлазшәа уаапшуеит.

Уахгъы-еынгъы ишуархәоз, ишуархәоз
Рхәаақәа, измам тыхәапҫәа,
Сдунеи рыцҫа, улымҳа зегъ шҫахәхәоз,
Абар уахьдырдагәаз зынза!

Октябрь 31, 1978

ААМҫА

Акатҫарба иамоуп х-аамҫакы:
хазтагылоу, ииасхьоу, иҫалаша.
Аграмматика аҫнытә

Хрызхәыцп х-аамҫакы.
Изахьзузеи хазтагылоу,

Иааг, исырба?! –
Уи, азбахә ахынзаххәоз,
Ииасхьоу акәны икалеит.
Изахьзузеи икалаша?
Иахьзода уи –
Хацхьака ишьтоуп есқынгы!
Ихамоузеи шыта?
Иабакоу, нас, аамта ахата?
Ибжьазит – ианеихақша хынтә.
Еипшыуп, еизакуп х-аамтакы,
Изгылазом урт хаз-хазы.

Апрель 12, 1977

АХЬАА

Ссирқәак цәыртцуеит хәылбыгехала, –
Рыбла, рыччапшь, рныкәашәа...
Указамшәа инувсуеит пшьаала,
Утынчра уцәызны ушырзыпшуа.

Шьта иумхьаан, уаха ихнымхәуа,
Ицаз, ибналаз уҕара!
Шьта уанышәа ажәра мчымха, –
Цхара зхылымтца абылра!

Шьта ихәала: «Хдунеи лашара!»
Шьта ихәала: «Итабуп, хазшаз!»
Шьта ирехәала, нас, апсабара, –
Ишьтых иунатаз лахьынтцас!

АХЭЫЦРА

Ус рымхэахуеи: зегъ калон –
Анцэа игэацхар.
Фыстааи цъныши рыбга птцэон –
Анцэа игэацхар.
Уажэ шыа злам ацэхэырагы шөтуан –
Анцэа игэацхар.
Адунеи насыпла итэуан –
Анцэа игэацхар.
Еишыцэахон ауаа зегъы-зегъ –
Иааигэацхар.
Гэыртэа хэауазма шэаргы-саргы
Иааигэацхар...
Изигэамцхо са исыздыруам,
Шэарт ишэхэом,
Аха избоит, ижэбоит, иаабоит –
Анцэа игэацхом.
Ус анакэха, нас, хэфызаахп
Уи хэзэыц:
Ацэгъа-мыцэгъа хнафэгылахп
Шыыжэа фыц.

Ииун 11, 1978

* * *

Са схэыцуан схы саназынха:
Хэзхыгэхэо
 ихамоузеи
 иахъа?..
Хэзхыгэхэогъ хэмоуп, цэбыргны,
Аха сартынчуам даеакгы:
Избоит
 игэгэамшэа
 хныкэашэа,

Ицъахшъартә
иҕамшәа
ҳалша,

Мыцхәы
ирацәоушәа
ҳагхақәа,

Ҳабжы
гәғәацәоушәа
ххатақәа...

Абзиет ацәгъет Ҳазлапшхьоу,
Ҳарт амҫа Ҳақәлеижъет итцхьоу,
Иахъа Ҳазлақоу неифырцшны,
Бла зхьымзо Ҳашьтрахъ саанапшны,
Абри сазкылсит атцыхәтәан:
Ҳарт
итцегъ
Ҳаигъзаргы
Ҳахәтан.

* * *

Ианбанза? – са сгәы насҕагылеит зны енак,
Иагъысхәеит сахлафшәа, сымхәыцкәа рацәак:
Иарбан, иаачҳа, нас, инхазет мбатәыс?
Шәышықәса ракәзоуп иумоу чхатәыс!..
(Ҳшәышықәсаз дарбахын шәышықәса ицо!
Шәышықәсагъ дарбахын зусқәа ирыхъзо!)
Ишызбоз, аргаматцәкәа сгәы леитцаххейт,
Нас нкылашъа сзамто итцкәеит, ихәхәеит:
Ачҳара инасит ақәақхәа – иашьзарц,
Агәыграгы инашьталт – икны иархәацәарц.
– Уаагыл! – схәан, исзытцкәеит арахъ схатагы!..
Сцәа саатазызоит санхәыцлак уажәгы.

АЦШААРА

Акыргыы стагэтасит,
Акыргыы сгәактәакт,
Снеиуеит зеггы-зегь чҳаны.
Ауалхәаф-ацсәахагь
Дыспырзаауам наӀ –
Дгылоуп уа, сымфа аханы...

Хазынарас иатцоу
Сымбацзаргь рацәак –
Ацстазаара сашьтоуп фацхьа.
Иаттамкәа иӀкам уи
Ссир-цъашьахәзак –
Ацсралатцәкхьа ахә аншәатәха.

АМШЫН АХЪ

Ухагаха
Уафуп ацәкәырцара, –
Уцъашьаноуп
Сышухәацшуа сара.

Иацгыы ушцаӀказ –
Тынч, умқәацазо,
Угәыбзыцуа,
Хьаак умбазо!

Уажәгыы ушцаӀкоу, –
Уамкуа зынза утра,
ШаӀа гәагла
Уажәлои аӀкәара!

ШаӀаггыы илашьцоузеи улакта,
ШаӀа гәамгыы еилурхуеи, хәгеиӀта!

Абрыскакгы
Узырхәашьуа тәәхны,

Абрыскакгы
Утәалақәа хәәены,
Излаурыцқьои асаркьеипш ухы-уҕы?!
Абриоуп са сзыхәа аңьашьатәы.

АҒЫМТРА АЦЫНХӘРАС

Зеггы иреидгын уажә ағымтра,
Аха иааг.
Самгазеитеи сөыза ихымта
Зынза нақ!

Цәкьарак гәастеит сарггы, цәкьарак,
Сшәақь еитцоуп!..
Сшьара сықөзам иахьантәарак,
Сеилагоуп!

О, са сөызцәа, нақ шәсыцрызаа –
Шәыстиуеит,
Аиөызара – са сзыхзызозггы –
Сшәиуеит.

Уи шыапцықәла атыша иастоит,
Ишәәҳа!
Иалшахуазеи, шәацхәа ишьтастцоит,
Ишәкәәҳа!

Уи баагәаразшәа, игәгәазазшәа –
Җгәы хажьоуп.
Кьарак ала, цсахазамшәа,
Ицкәашәкьа игоуп.

Азэы затцэык иоуп сзыруазырыз,
Зегъ зыблыз.
Са сыцсырта ахыыкоу здыруаз
Иоуп ихыс!..

Хөызцэа роуп ҳацсырта збартоу
Есқынғы,
Ҳаиҫызара ахынзашәартоу
Жәба шәарғы!

Ҳаибатахра иреигъу цәкъяроуп –
Ус ихтуп...
Сшъара сықәзам иахъантәарак –
Амца скуп...

Зегъы иреигъын уажә афымтра,
Аха иааг!
Сагъагандаз уи ахымта
Зынза нақ!

* * *

Азә дыкоуп убасшәа, –
Дубаргъы калап уамашәа:
Ибжыы умаҳазакәа,
Дниасны дцоит ушыцшуа.

Уашьтаншәа зны ухала,
Ушгылоу ицашъа гәынго,
Ус, бжыы гәгәак наухалоит,
Изхылтцыз, иахъынтәааз умбо.

Изтәыда, изыбжыыда
Абас узырзыз аз уара? –

Уи наӋ дахьубартам
Дцахьеит, узихьымзо хара.

Дцахьеит уи мацэысшэа,
Дцахьеит уи – ибжьеиха дласны,
Уажэоуп уанизхэыцуа:
Дцахьеит уи – зегьы ирацганы...

...Ибжьи уамыргыло,
Убла дыхгылоуп ʼеазэы.
Иаатынчрахойт дзыкэтцыр, –
Уаха акгы ихыѳуам уатцэы.

АЛАКӘ АЗХӘЫЦРА

Рыхѳык аатгылеит. Урт рацхьа
Еихытцуеит, абар, хы-мѳакы.
Уа ишьтаз ахахэкэа руакы
Ацсышэала ицэажэон – ианацхьа:
«Армарахь амѳа ианылаз,
Зегь реиха мариала дхынхэуеит.
Аргъарахь амѳа ианылаз, –
Убригьи мариала дхынхэуеит.
Абжъаратэи амѳа – ишиашоу
Инагоу – ианылаз, дтахоит,
Дтамхаргьи – амитэ даниоит:
Дагоит ауаѳжьиѳа-дау иаштахь,
Ацсыбаѳкэа ахькажью тѳа змам,
Илацшгьи нақэшэашт, ақэшэыда,
Тѳэан затцэык – хыбаѳ зхарцам.
Уантэи дцазаргьи, дабацо? –
Агэаѳа еилашыра, цха зхым,

Аңнышцәа рыцслымз иахьатцоу,
Зтысра цәгъазоу цьаханым.
Анафсангъы – шә-хык зхагылоу,
Шә-қытак зфахьоу агәылшьап...»
...Амфакәа ахьейхытцуа игылоу,
Иулшаша заа ихасаб!..
Азә армарахь амфа данылоит,
Арғъарахь дцоит даеазәгъы,
Рымфан уадафрагъы рпылом,
Ишцац еипш, иаауеит есқынгъы –
Ирымамкуа цәызгъы цшаагъы,
Алакәгъы нтәазом дара рыла –
Ахфыктәи днықәлоит дымшәакәа,
Амфа – зегъ реиха ихьантоу,
Убри затцәык иоуп ишапшапуа,
Анасыц иаша ззыцтәоу.
Абасоуп ишықоу алакәаф,
Абасоуп алакәгъы шынтәо!

АЦШЕИ АБҒЫ

I

Ацшацәгъа мақаруеит,
Ацшацәгъа хәацәоит, –
Абғы иатцәа хәмаруеит,
Абғы иатцәа ччоит.

Баша имақаруа,
Ихәацәоит ацшагъы, –
Абғы иатцәа хәмаруеит,
Иччоит иахагъы.

II

Ихəмаруеит ацшалас,
Игəырґоит, иччоит, –
Абґыжəқəа хəарчаруеит,
Абґыжəқəа хəацəоит.

Урт баша ихəарчаруеит,
Урт баша ихəацəоит, –
Ацшалас иахареи,
Ихəмаруеит, иччоит!

АЗАТЦƏРА

– Амра, амра, сґəы зырґыґуеи,
Са сзатцəума? –
Амра сґаччеит:
– Уа узатцəым!
– Амза, схьаа зымеихсыґуеи,
Са сзатцəума? –
Амза еихаччеит:
– Уа узатцəым!

– Сашəақəлацəа, шəарт ишəхəанда,
Са сзатцəума? –
Урт еицґакны:
– Уа узатцəым!
– Цыси-хəыхəи ма сыжəбанда,
Са сзатцəума? –
Урт чырчырит:
– Уа узатцəым!

– Атцла еинаала, исахə имзакəа,
Са сзатцəума? –
Уи неихытарт:

– Үа узатцөым!
 – Ацша хага, умыщцакзакәа,
 Аиаша ухәондаз,
 Са сзатцөума?
 – Үа узатцөым!

 – Ашәтқәа шәакәзар цқба сыздыруа,
 Са сзатцөума? –
 Уртгыы аагәылтцит:
 – Үа узатцөым!
 – Үа изызхәода сзыруазыруа,
 Са сзатцөума? –
 Сызтцаалакгы:
 – Үа узатцөым!

 – Са сзатцөымкәоу? – Цшрак камтцакәа,
 Ртак мазеины:
 – Үа узатцөым! –
 Ихны ирҕакуп.
 Уаха схәаак рымбазакәа...
 Уа, сзатцәгәышьоуп, –
 Шьта, избагәышьоит, –
 Са сзатцөуп.

1978

ХАРТ АТЫНЧРОУП ХАЗЛАХАЛО

*Асовет космонавтцәеи Америкатәи
 астронавтцәеи
 раңхьазатәи реицңырра иазыскуеит*

Хцоит инымтцәазо жәфантәыла –
 Насып дуззак хапшаауеит.
 Аб дышгәырғо ипацәа еидгылар –
 Адгьыл гәырғо иахзыцшуеит.

Ҳазлахало лакә уарҳалым,
Илакә рашьым – ҫырла ичо.
Ҳарт атынчроуп ҳазлахало –
Алакәқаа рлакә ахь ҳазлацо.

Аетдә хрылоуп икәеицеиуа –
Дгьылк иахылтцыз – таацәарак.
Алакәҳәаф иахтап, нас, ҳаннеиуа –
Аетдә иалху хәызбахәқәак!

Ас ҳаилибакаауа ажәада.
Ас ҳайдтәало ҳаизгәыкны...
Ҳкалахьазма ас уажәада
Ҳарт – зегьрейха хҳаракны!

Ҳцоит инымтәазо жәангәыла –
Насыц дуззак ҳацшаауеит.
Аб дышгәыргьо ицацәа еидгылар –
Адгьыл гәыргьо иахзыцшуеит.

Ҳазлахало лакә уарҳалым,
Илакә рашьым – ҫырла ичо.
Ҳарт атынчроуп ҳазлахало –
Алакәқаа рлакә ахь ҳазлацо.

Август 2, 1975

АГӘРАМГАРА

Усгәацхоит иахьа мыцхәы,
Унапы алушьуеит схахәы,
Усҫаццоит уамашәақәа,
Схы-сгәы италоит ушәахәа...
Ех, ацстазаара, узбахьеит,
Ус иагьараан сужьахьеит.
Сызургәыргьацәоишь абас?
Иутахузеишь ацынхәрас?

АЦСТАЗААРАХЬ

Исцэыхъантазаргы хатала
Уара уныжны ацара,
Сымѡахытцит саргы аамтала,
Сцоит ианааилак сыѣхэара.
Иѡам, иѡам уаѡа цсыхэа –
Уи сацэшэозаргы – суахтоуп.
Са сацшэыман – уа усасыхуа –
Уик зегь реихаза ихъантоуп.

Умра шаша схамлашахуа,
Удгыл цааршэаѣ слахэуа,
Уара удлацса сынхахуа,
Арахь – сыблақэагь аапшуа.

АТАХМАДЕИ АЦСЦӘАХАИ

– Атахмада, усақәцойт баша,
Нак уакәытц аеырххара.
– Уәхәацәойт, апсцәаха ґашьа,
Устәкьа схәыдазам сара.
– Адунеи дуззаѣ исиааира
Дыѡам, дзыѡалом азәгы.
– Уара уиааира, уара уиааира...
Уаха змада зынзагы.
– Шьта узсыцәом, иахьа уапысхуеит,
Умшқәа угеит – са сияаира збеит!
– Иарбан иааироу – ха ҳаиґысуеит:
Уа утәы угазар – са стәгы згеит.

АДЫРДЫ

Игъежьюеит, игъежьюеит адырды –
Ашықәсқәа цоит еихыдды.

Ашықәсқәа цоит еихыдды –
Игъежьюеит, игъежьюеит адырды.

Знык уи андәықәла иаахәны,
Уахәацшла ус ичханы.

Ахала игъежьюеит, игъежьюеит,
Ицоит уаф дахьымзо, ицыруеит.

Убас имариоуп атацәра,
Артәроуп ицабаау, – артәра.

Бымгәамтцын, ахахаф, бхатқы,
Бнапы ханыцшылоит ҳаргғы.

Бдырды ссир еитцамхо игъежьюаз,
Шықәса рацәа анзалартә игәғәаз.

Иафымшәааит ахыц, базицшла,
Ибцәымцааит, амарца, шытахыла.

Зегъреиха, зегъреиха ихъантоу –
Имтәыкәа итацәыз адырдоуп.

Иаҳзеипшуп анафстәи зегъы:
Итацәыроуп итәыз адырдгғы.

АТЦЫХЭТЭАНТЭИ АЧЧАЦШЬ

Ақәцара ашьшьыхәа дакәытцит,
Мыч кәарак изнымхеит уажәшьта,
Ихәаакәа наӀ инеихытцит,
Абар, иаацкәахеит илакта.

Аценцьыр ахьтә ажәѿан иатцәарахь,
Акраамта ҕымтуа дшыцшуаз,
Даарылацшит иуа-итынхара,
Арт амшкәа неипшьны дызчацшьоз.

Рызынтәык рыбақәа тхаха,
Рлымхақәа нкыдлеит иа иахь.
Иуасиат ажәа ихәоит ауп, инхахи...
Даацшуеит – егьихәомыт иарах.

Атдыхәтәанза ччацшьык неифықәлан,
НаӀ инеифықәбеит лассы.
Ихала иеагьейтихит дшықәиаз,
Апстазаара нижьт ауаѿцы.

Инижьт уи атдыхәтәантәи аччацшь,
Ирцәеиқәирхаз хәаи гәырѿеи.
Уасиат ажәас икоу ирхыхәхәо,
Ирхыхәхәо ҳапсреи ҳабзареи,

Назатәи аамта еикәшара,
Иазымфо иазымтәахуа нышәк,
Иахәтаку цсра зқәым апсабара,
Иахмырцәаша аччацшь лашара –
Җазцу адунеи ду ахышәт.

СА СНЕИУЕИТ...

Ацэыкэбар еилыцьцьо инахьынхалар пыткэырк,
Истахуп сара ашышыыхэа снахьысыр снапала.
Нахьхы ацэакэа азиас ахы нтанақыр,
Снахтыгэлар стахуп азы шажэуа хатала.
Са снеиуеит шьхагэыла, мшынгэыла, цшахэала...
Сахьымзар хэа сшэоит исызшоу цъара акы.
Ипысшэар стахуп зегь са сшьала, са сдала,
Сшашьтаз адыру ипысшэарц хатала –
Абан, икыцькыцьуашэа збоит апсрагы!

АИАШАХЬ ШЬАҢАК

Иахэлабгон-иаграбгон
Иапылоз зегьы.
Амгэажэ артэзаргы,
Итэуамызт апсы
Уи апстэы.
Убас иуамаган иара.
Цсы зхоу
Апсабара иану
Зегьы иагьрейхан,
Зегьы иагьыриааиуан,
Иааиуан зегь ныртэо,
Иаауан ихэазо.
(Ипрыр атахызаргь –
Иамоузеи прышьас
Аскак зымгэа иашьтоу,
Аскак ихъантоу?!)
Ус ашықәсқәа еикәшеит,
Урт Адгьыл дыршәшәеит –
Апстазаара аиашахь шьяҥак канатцеит:
Иагьықәзааит убыскан зегь рапхьа –

Зегъ реиҳа ихъантаз,
Зегъ реиҳа мчы змаз,
Зегъ зыцәшәоз –
Уи ацстәы мамыршәага.
Зегы-зегъ еиҭаҕиахт,
Зегы-зегъ аанхеит...
...Иарбан-дарбан
Урт рахынтә
Ақәзаара зцеипшу зегъ рацхьа –
Ацстазаара аиашахь
Шьаҕак канатцахыр еиҭа?..

* * *

Рацхьа иқыць-қыцьит иахьгылаз,
Иаахәызшәагъ абейт адунеи,
Аблақәа амца рхыддылеит,
Ихагахеит абҭаҕ саннеи.

Иацәсырзт ахақәитра изышазгьы,
Иабацахуаз ағәра зҕаххаз!..
Уинахыс ҕызасгьы нцәасгьы –
Са сакәны сабон зегы злаз...

Аха дхабжьалеит ацсцәаха –
Ҷенак иаагьежыт аблахатц –
Апшышьапык натҭкьан икаҳаит,
Гәахәала ишахоз ашьац.

Саргьы снахагылт хыма-цсыма –
Ахкаараҕ ацсхыхра иаҕын.
Ацбал аҕапхьа акгьы шылам
Шадырыз еилыскаартә ицшын.

Изеикәхар уажәык егъамыхкәа,
Аңбал ианышәозма абас –
Амцахыгъы уаха снамышыткәа,
Ишиашаз иазцон изызшаз,
Иазцон ахақәитра – исеихаз!

САРА СЫЗЛАЦШЫЗ

Атцаа цсасиуан,
Атцаа зытуан.
Са сыцон, са сыфуан,
Са сгәырғьон – сышәтуан.

Ицшзан апсабара,
Ишәахәон ағара,
Ишыкьуан ачара,
Скәашон уа сара.

Иалгеит ачара,
Ашьяаца тацәит,
Фызада схала,
Сқыцьқыцьуа саацшит.

Ацша хышәашәа цәысуан,
Атцаа гәгәахон.
Исыхьыз сазхәыцуан,
Исыхьшагъ збон...

Ицхызу, иаргамоу
Сыздыруам сызлаз –
Ицәгъамызт, ицәгъамызт
Убра сызлацшуаз:

Атцаа апсасира,
Атцаа азытра,

Са сыпара, сыѳра,
Са сышѳтра – сѳара,

Нас – аѳсабара,
Нас – ашѳа азгѳыкра,
Агѳыргѳара, ачара,
Агѳыгра, сара...

Зегѳы-зегѳы бзиан,
Срызхѳыхуеит еиѳа.
Зегѳы-зегѳы бзиан...
Ҳаѳѳытѳп атѳыхѳтѳа.

* * *

Амра аѳхашѳа бзиоуп.
Ааѳынроуп.
Сишь!
Абар дахѳааиуа.
Лара лоуп.
Мап,
Уажѳада
Ас сара дзымбаѳт.
Бааила – снейлап.
Бааила убас, убас...

Иѳаларишь?
Сгѳеисѳыбѳъ саѳауеит,
Аха сгылоуп уа сѳырѳынѳ,
Сыѳшуеит.
– Аѳаарха, нас,
Схѳатѳуам сара шыѳа! –
Сгѳы амѳцакны снагылт Амур ихѳа.

АЗЫН АЗХЬРА

Азын зымааит ус мариала –
Ицазаргъ сыпхын аҕхара.
Сык зыпсоузеи – пшыаала, ихиаала! –
Игэыпцэагахт ақәоура.

Еибаркареит, еидынцэалеит,
Срыбжыхатцәкьеит ишакөзам,
Уаха рылымшо иаaidхалеит:
Азын хьатцуам – апхын цсуам.

Ашәапыцьяп рыбга реицуп,
Ирызнымхеит гәыгыртак,
Иқыцқыцьеит, рыба өежбуп –
Ирыхт излымго чмазarak.

Са сышцакоу? – Тынчра сывам,
Ус, цәахыда сыпшаауеит,
Амацәаз еипш, өацхьа сымөа
Нак сызтымцуа саатахеит.

Сгәы зырөыхо, сгәы зырөыцуа
Шьта сагьакөгәыцуам рацәак.
Исыцрымцуа гәыгыртак сыцуп,
Гәыгыртак сыцуп сахьцалак...

Сык зыпсоузеи – пшыаала, ихиаала –
Азын сзеигын шьта сара.
Сыпхын, сыпхын – сгәы здыпцәалаз,
Рыцха, ишцацөгьахеи уцсра...

АПХЫЗ

Сѣыхеит схыда-гѣыдаха,
Сѣыхеит сгѣырѣаха...
Мсыртѣи пирамидаха
Сгылахын иаха.

Сымтѣа цслымзра-шыраха
Азышара иаѣын.
Лацшы зхыымзо цѣхѣыраха,
Инымтѣаэзо инашьтын.

Амра иалам шатарак,
Сыкѣнакит – амышѣтѣ.
Шьыри, шыацра татарак,
Шьыри, цъара зыхьк...

Сѣагъара тѣакыдаха,
Сгылахын сшыаены...
Сѣыхеит схыда-гѣыдаха,
Сдѣылтѣит сыццакны.

Сныкѣлеит адгъыл кѣазара –
Сыкам схы кѣыншьѣ.
– Хьзи-цшеис икоу цѣѣазаароуп! –
Схѣеит сара сыччо. –

Спирамидан сыкѣымхо
Адгъыл ишыабаз,
Ашыжьѣ заѣа сѣыкѣнахѣѣ,
Сшыац иатѣѣан сышыѣѣаз.

* * *

Ашәт сызрылтцуам, срылахеит –
Икәәханы сырхысырма!!!
Пҗәызбак сыбла лылахеит –
Шыри, сзыналхысырма!

Ашәткәа срылоуп шаанза,
Сыцәар – сзынарылымтзо,
Уи аҗәызба шаназагь
Слышьтоуп, сзыналхымзазо...

Җынла – снейуеит сымфала,
Шаназакгы спыломеи,
Уи аҗәызбагь лымала
Дааиуеит – саалцынгыломеи!

Ас – сыцхызкәа шананы,
Стәбырг шанак аттамкәа,
Са сызшаз сишама, нас –
Амш абастәкәа сарцагәуа?!

САЦХЬА ИТӘОУ АЦГӘЫ ИАЗКНЫ

Аеыррыщҗа ахы снарбоит
Уи фатәык анатаху.
Алацәәкәа неикәнацсоит –
Знык изыхәаз анаиу.

Игәамтц-хамтцуа, ацсы ейбакуа,
Ақәф анкыду – ибҗачуеит,
Инаалoup – амла ианакуа,
Иааины атдыхәа сыхьнашьуеит..

Агәы шыцқам сара сзы –
Усгы издыруеит.
Ацәа цқяз!
Иказ усгы –
Итаз ацсы...
Иамчи, иалшой?! –
Сацхьа итәаз.

ҲАРА ҲЦӘЫРТЦРА

Машәыршақә,
Ма хәмаршақә,
Ма цас
Азәгы ҳаишарымызт ҳара.
Ибашоу акакәзар ҳзыхшаз,
Абаша ҳзацәцозма ҳара!

Иғәғәоуп ҳара ҳамчи ҳалшеи,
Ҳхышьтрагы, хымпада, иғәғәоуп.
Дуззак акнытәи ҳаауеит,
Ҳцәыртцрагы – дуззак иазхәоуп.

АГӘНАҲА

Агәнаҳа атәы цәгьоуп...
Ҳарт иагьа гәнаҳа кахцтаргы –
Нарцәакәым –
Аброуп иахьхзыцшу.
Агәнаҳа
Иамазам
Цәцашьа.

Ҳаҷқәынра зыцәцаз агәнаҳа –
Ҳажәра иахъзоит.
Ҳажәра зыцәцаз агәнаҳа –
Ҳахшара ирыхъзоит.

ТАГАЛАНТӘИ АМШҚӘА

Тагалантәи амшқәаг аасыдгылт, абар!
Урт амшқәа цәгъахаргъы – ицәгъазоуп.
Насыпха икаччаргъы калоит иргәапхар –
Тагалангъы иссиру аамтоуп.

Тагалантәи амшқәа, сахъышәыгза схы,
Тагалантәи амшқәа, шәразха!
Тагалантәи амшқәа, шәхъантамхан мыцхәы,
Тагалантәи амшқәа, шәласха!

Рацәак сызмыргәыргъаз, рацәак сызмырпхаз,
Сынзыжъыз, имкыкәа сыгәшәа,
Исеижъаз ант ацхынтәи амшқәа рцынхәрас,
Тагалантәи амшқәа, шәлаша!

АТЦЫС ИАТЦӘА АБЖЪЫ

Тагалантәи амшқәа, ртыхәа рышәшәо,
Иныкәтцит рыбгъыжә кақъаны.
Ифатцыгәгәаз амрагъы, идыр изыцәшәо,
Изхалом рацәак игәагъны.

Атцлақәа рыбаф кеикеиуа ицқъахеит,
Ихышлаахъеит ашьха еибаркыра.
Атцарақәа абаҳчара ныжъны ицахъеит,
Акәрааныжәқәа халеит иқыруа.

Ҳазну адунеи дузза иатәоу ашәак
Уаҳа иҝамлазшәа ҝаки,
Иҝыруеит, иҝыруеит, иҝыруеит иахьак,
Игәырҝоит, ирбазшәа рразҝы.

Ажәфанҝы аччапшь аҝықәбазеит шыта,
Адҝылҝы иахьыз аздыруам.
Уа рада гәышьяза, абар нас ҳуахта:
Ҳазҝыз зегь хықәкыда-еилаҝыран?..

Иаалырҝьан салнахт ахәыцра исхақаз,
Цыск аачырчырит сханы, –
Сшымгәыцзоз цхарак ааснырит убас,
Иарҝәандеит сгәәҝы иназаны.

Атцыс иатцәа аҝәымтцуа ишәахәон ҳамҝаки...
Сыбла иаахҝылеит лассы:
Апхынра, ашәа, агәыцра, ахықәкы –
Иҝазаап зегьы-зегь рыцсы.

Иаҝысхәеит гәаныла: ачыхьқәа хрызгом,
Атцыс хәыч, издырит убжьяла –
Ҥагалара цазарҝы, апхынра нтцәом,
Инхоит иахзыннажьыз апҳара.

АИМҞАЛАЦӘА

Ҳзеибадырзом азәи-азәи –
Уаҳа акҝы!
Иаабагәышьон –
Ҳаибадырқәар цқьа зегьы:
Азәҝы дхәыдам –
Зегь еидарала ҳаиқәшәоуп,
Зегь ҳаимҞалацәоуп –
Ҟадарак ҳаицаҝоуп.

Аха усгъы
Доус иа итəалоуп
Уахь дышцо.
Амѡа икəуп:
Цьоук – кьу-тəьуо,
Цьоукы – ччо.

АИЦƏАЖƏАРА

– Аиаша иагəтасыз –
Думбазшəа душьтит.
Аиаша цқьа иатцаз –
Уа дшубоз дыршьит.

Дтынхадаха дныкəоит –
Уара узыцшаауа.
Ишитаху дыкəоуп –
Уара узыцəхауа.

Хгəьйгра цхастоутəуеит,
Ухаижьоит рацəа.
Харас иахəоукуеи,
Ихəхьзеи, Анцəа?

– Шəсытцала шəхала,
Сыхəныга сшəьртəеит.
Хəта-хəтала, қəнагала
Зегь сылшар шəтаххеит.

Исызтои, иабакоу
Мыч дуззак ара,
Хыхь ацтақəа ркəакəа
Сахьыкəтəоу сара?!

Шәә шәоуп са сызхәцыз,
Шәә шәоуп са сзеипшу,
Шәә шәоуп са сызхылтцыз,
Шәә шәышьтроуп сызқәу.

АТЦЫСИ АСАРКЪЕИ

Ҡапхәә аҗенцьыр саркәә инасны
Иаагьежьюеит,
АмҠа шку атцыс иаздыруам,
Аеашьюеит.

Игьежъ-гьежьюеит атцыс, ауада
ИҠнахаз,
Ҡапхәә наӳ ипрыхуеит – ажәҠан
Ахьабаз.

Иамбазондаз ма уи ажәҠан
Зынзагы,
Иамамындаз ма уи ажәҠа
Зынзагы.

Ах, асаркәә, асаркәә еижьага
Иҗанархоит:
Зегь аартушәә, зегь ааигәоушәә –
Амц ахәоит.

АКӘРААНҚӘА

Ацәгьеи абзиеи неивысны
Изымцартә итшәоуп адунеи:
Амца Ҡархылкьеит мацәысны –
Рҕама цхафыркәә еиҕакшеит.

Иеидшылеит. Ицсрыда-инхарыда?
Ицсрыда-инхарыда, еибашьроуп!
Еидхалеит. Аиааира згарыда?
Адэазара шыазала ихкьоуп.

Ускан иабакоу акэраанкэа? –
Ицшыхэуеит рыхьякны маза.
Ирбартоуп ишэартоу ацанкэа –
Икэлазом уирахь зынза.

Иеибарцсуа хьяастгы ирымам,
Ирзеицшуп аиааира згалак.
Иаацэыртцуеит нас-нас хыма-цсыма,
Аибашьра мцабз антэалак.

Иртаху шроуа рымдыруеи
Ашыаза зыкэшу адэакны –
Урт фатэ еилырхуам.
Икыруа,
Иеижэылоит атыц еимакны.

АЛЫМИ АШЫШКАМСИ

Ашышкамс еидарак
Аманы ицон,
Алым ахькажъыз,
Ишзахэоз иччон:

– Уа, уара рыцха,
Умчыдоуп рацэа.
Дшыхэмаруаз, цасхэа
Уишазаап Анцэа!..

Алым шахыччоз
Ашышкамс иабейт,
Шышкамс бызшәала
Атак канатцейт:

– Мачзак уазхәыцыр
Схата сзакароу,
Еилукаара укан
Сыгәгәаму, сыгәгәоу,

Ишьтысхуейт ахахә
Сара цшынтә исеихау,
Хаисап, нас, ишьтых
Уаргы ус, иуахау!..

Алым иахамашь
Ашышкамс иахәаз,
Убри азоумашь
Атыхәа зкәацаз?

Мап, иамахазаап,
Иччахуан еита,
Аччацшь убас
Еикәатцәан – хагеита...

Ашышкамс ашышьыхәа
Икәланы ицейт,
Агәалаггы аидара
Инакәтцан иагейт.

АХӘЫНАЦҚӘА РФЫРХАТЦА

Ахәынац, машәыршәа
Ацгәы ианацәца,

Аехәара иалагт
Афызцәа рыгәта:

«Уаарылтц хәынапцк,
Сара сеипш зылшахьоу,
Цгәажә ашьапхыц
Сара сеипш иацәцахьоу!..»

Ахәынапцкәа рфыз
Иахәоз рахауан,
Рқышәкәа кәам-кәамуа,
Ицъашьо иазыпшуан:

«Иулшаз зылшаша
Дабакоу цъара!
Хфырхатца, хфырхатца,
Хфырхатца уара!..»

...Ибналан ицазар –
Ара, нас, митәзак
Изхыгәхәаша абакоу,
Зеггы-зегь еицфак?..

Аха фырхатцарас
Иарбан, тцаны,
Ахәынапцкәа зхыгәхәаша –
Убри еиханы?!

АИФЫЗАРАЗ

Иурхаит ацара,
Иурхаит амал,
Иурхаит афызцәеи
Ақәлацәеи – тцәа змам.

Иаатцысит ацшацөгъа –
Уцара мцарс иагеит.
Агъыщәхәы уанаакәха –
Уфызцәагъ умбазеит.

Ирылшарызеи уаха
Уртгъы – са стцаауеит?
Ацареипш иумырхази –
Ацареипш иагъуцәеит.

Аифызара абаказ,
Иказ – крырхаран.
Аифызара гәфарас
Баша икауумтцан.

АХӘЫНАЦҚӘА АЦАҒЫ, МАМЗАРГЫ – АХЫТӘЫ ЦӘТЦӘА

Уажә ҳаазқәылаз, ахәынапқәа
Аца иштәу итәзоуп...
Кь. Чачхалиа

Идыртәит еитцакәаха
Ца дук ацшәма ихъы напқәа,
Аха ртыц уа илырхын,
Аца итатәоуп ахәынапқәа.

Қыаф руеит ишыртаху,
Инкылан икоуп ацшәмара,
«Асасцәагъы» ирыцхәалоит,
Дара рфызцәа, абнарахьтә.

– Абзиабара еихазхауа
Чеицъыкоуп-тәа икоу, – рхәоит, –

Ҳаибаб, ҳашаёкёхшоуп,
Шёаи ҳа ҳах, аёныка, – рхёит.

– Ҳара ҳтёуп, ижёбома, – рхёит, –
Абри еипш амазара!.. –
Атёца шътыхны, иакёгёргъо,
Иакёныхёит рыбзара!..

...Ҳаи, убакоу, амцаёа!
Ҳаи, убакоу, аикёyntёа?!
...Иагёатёоузеи, аёлантёеит, –
Ицёоуп ацшёа ицгёеикёатёа.

Ргёирёанзамкёа изрыжёлaзom
Уи шъта усьы иёыханы:
Хътёи тётёа дук ахартцахёеит
Ахёинапкёа еибыхёаны.

АМААМЫН

Атла иахъкыдлаз
Абар, амаамын.
Ихалоит, ихамлар
Ауам амаамын.

Шака ифаскёо акара,
Шака ихараку –
Иаха еицырбартахёит –
Ашьтахъ шыхту!

АМАХӘ

Ажәлар рлаф

Иабхәараа акәйд аниҕартца изхара,
Амахә даҕәйтцамызт нас ырыхәара.
Ашьтахь, ианирымта аеада ауаара,
Далагеит дасны урт ырыҕара.

АКӘРААН

Уааныжьны ицахьеит ахьшьыцба,
Иухаштхьеит – ианбыкәу, ианба!
Ашьауардын акәзар, ипсит –
Абар, уажәшьта шәышықәса тцит...
Уқәлацәа уафхуа уаауеит,
Уа уакәзар – ушыказ уаанхеит.
Иааухылымтит бжык игәыку,
Уаадырижьтеи ҕыроуп узҕу,
Уаахыкәласуеит жьабаак уаниар,
Хышә шықәса урықәуп абар,
Апсцәахатцәкьа уфыцәгьа изыхгом.
Ухәымгеишьозар акәхап, уигом!
Иуатәам уанхалт адунеи,
Абриакара инутца змаанеи!..
Указ, усшьуам, рыцха умшәан,
Уцсыр утахзами, акәраан?!

ИРХӘО-ИРУА

– Ирхәо бзиоуп,
Ирхәо бзиоуп!..
Ируа сеидроу –
Нас иаабап.

– Ируа бзиаз...
Ируа бзиаз...
Ирхәо хашьтам –
Иагъа рхәап!

ГӘНАҖА

Лафшақә

Арыжәтә уакәымтдыр,
Уагоит хәа иархәан –
Дақәытцит Гәнаҗа.
Татынк уанаха
Ухәнатәоит хәа иархәан –
Дамыхеит уаха.

Ацъыка змоугъы
Умфан хәа иархәан –
Имбеит агъамагъ.
Абзиеи ацәгъеи
Узухгом хәа иархәан –
Днаскъеит аганахъ.

Уцхәысгъы дшәартоуп,
Духаршт хәа аниархәа –
Ишцаиуаз, длытцит.
Ииартаҗ ашышьыхәа
Ихала Гәнаҗа
Ицсы неихытцит.

Ишәхәа дызгаз, нас,
Ицызтәеи игуатцга,
Дзыхкъеи, дызкәызи?
Аха, уи ххәеит хәа,

Зеггы дыркѣатхъан –
Рацѣак ицѣымзит.

«АРИ ЖӘАХОУП, ШЬАЦАГӘА!..»

Ихы ишыуамызт Шьяцагәа,
Дынхагәышыон дыцәгьамкәа,
Имагәышыан цьма жәаха,
Ироуп хәа дгәыгуан аҫиаха.

Аха аҫычцәа иаагәартан,
Иачычеит ицьмагәарта.
Алаламбатә ихтыргон –
Есыуаха цьмак тыргон.

Шьяцагәаггы дырхафон,
Дмыцәазакәа тых жәафа...
Урт, иахымаара ицаша,
Уажә ирбазма азашья!..

Ажәахамш хәылбыгехамтаз,
Азын мра аҫашәамтаз,
«О, ацшәма!» – хәа шыоук ҫыртит,
Аецәа иаштаҫ иааҫыжәтцит.

Шьяцагәаггы днарпылеит,
Аччацшь ибла инархылеит:
Иҫоуп асасцәа дахькәа –
Даттамхароуп Шьяцагәа!

Ицьмазатцәггы нарзишьит,
Аишәақәаггы неицишьит...
Ирфон-иржәуан, игәыргьон,
Иатцәхәхәанггы инеимырдон:

«Шәас, уара, агәарахәа!
Ишәхәа, уара, ағһарахәа!
Ахәаһира, рирагәа,
Ари жәахоуп, Шһацагәа!

Ажәахатәи ахала
Ҳацхһа икәлеит тариала!
Ахәаһира, рирагәа,
Ари жәахоуп, Шһацагәа!..»

Дкәаша-кәашон Шһацагәа,
Агәыргһара дардагәан,
Изгәатозма цәгһара хәа,
Дгәежһуа дыкәын аффахәа!

Агһыццәа ракәын хатала
Чара ззиуаз гәтыгһгәала!
АеыѠ-сыѠхәа илацәкәысуан,
АѠы злысхһаз еицәкһысуан.

«Сасцәа дахкәәоуп, аиаша!»
Ҳагоу-сагоу иниаша!
Ририрамкәа – рирагәа!
Ушцарфазеи, Шһацагәа!..

АИЗГА «УАХЫНЛАТӘИ АШӘТ» АҚНЫТӘ

(1984)

СА СБААГӘРА

Са сиғызам дгьылк атқарағ,
Напы ахзымназо хара,
Нңәа дызтампшыц алашыцарағ
Зыңсы татқәаху ңыара.

Сыңсы агәыләлеит ахала
Сызқәу адгьыл – Апсынра!..
Шәарта сзыҕамларц – аамтала –
Тәахтәыс иамазам иара.

Уи рыцәхьакым тәаи чыхьи,
Цша-цәгьак навымсыц ганха,
Уи рыцәхьакым хыхьи-гәыхьи,
Тынчра амоузац шамаха.

Сыдгьыл гәакьа тқлак анықәәаа –
Дак насылғаауеит саргьы.
Харт хазәыкны цеипш-насыцла
Хәәан, хәәоуп есқьынгьы.

Са сиғызам дгьылк атқарағ
Зыңсы цәытатқәахны итәоу.
Са сыңсадгьыл – са сбаагәароуп!
Нас – сыңстазаарагь қәңароуп!

АРИ АДГЬЫЛ

Мшыннырцә икоу уцъабомә?

Д. Галиа

Ишәтүеит ари адггылаф ашәтқәә,
Ишәтүеит ари адггыл зеггы.
Иаартуп ари адггыл агәашәқәә –
Иаартуп ари адггыл агәы.

Зынггы-цхынггы иакәым еицакра,
Аныхәә иапылошәә ирхиоуп.
Ахаан ианымиацшәә гәәкра,
Иафәлашо аччапшь афәоуп.

Абасоуп изцыло ишырпыло –
Зегь ргәышьтыхра иашьтоуп иара:
Акалашәә ишоуп Ацсынтәыла –
Иззоит хәә иафәуп агәырфә.

О, сакәыхшоуп уччапшь мрахәага –
Уи асасцәә, асасцәә иртәуп,
Иналалаз умш гәазырхага –
Насыц лаша бзиа изыцшуп...

Угәырғашәә шытытцүаз, ихалоз –
Уи сыбла хнакуама сара,
Сартынчуама улахь ианхалаз –
Мшыннырцә икәахаз рцәабара.

...Ишәтүеит ари адггылаф ашәтқәә,
Ишәтүеит ари адггыл зеггы.
Иаартуп ари адггыл агәашәқәә –
Иаартуп ари адггыл агәы.

Избоит ари адгьыл лахёыхны,
Ахачхара збоит изакәу...
Уа нагзара ақәыз ишьтыхны,
Бирақтас агёыцра иаку!

Август 23–31, 1982

АЖӘЫТӘУАА РАЖӘА

«Ацсны дамкит» ззырхәоз – уаҳа
Царта имамкәа дырбон.
Уи дышрыцхаз, уи дшыгәнаҳаз –
Хара ҳабацәа агәра ргон.

«Ацсны дамкит!» – митә калазшәа,
Ражәа изалазишь абас?
Ацсны иналцыр – адгьыл нтәазшәа
Иарбан здыруада идзырбаз?

Ацсны иналцны имцазацзу?
Дгьылк рымбацзу җацъара?
Ма збахәыкгы рмаҳазацзу?
Абри цъасшьахуан сара!

Сышнеи-шнеиуаз, хара имгакәа,
Са сышфашьоз еилсыргеит:
Ацсны самкыр – адгьыл шамкуа –
Царта шсымам агәра згеит.

Ииун 5, 1982

Переделкино

АЖӘТЦАРАҚӘА

1

Ажәтцарақәа, шәарт шәеинаала,
Шәааиуеит шәееидкыла ҫба-ҫбала.

Апшәма бзиа шәарт дыжәдыруеит,
Иаштәҫ гәахәала шәчырчыруеит.

Үи деилышәкаауеит гәәтала.
Пшәыма цәгъак, мап, иаштә шәталом,

Згәы разым – итәылагъ башоуп,
Псыс иахоузеи – тәа хьшәашәоуп.

Шәа шәахьнеиуа – амра шаша!
Шәа шәахьнеиуа – агәыргъаҫхәаша!..

2

Ажәтцарақәа, шәарт шәеинаала,
Шәааиуеит шәееидкыла ҫба-ҫбала.

Аарцә ижәуеит агәыргъа чара,
Аарцә еицышәаазоит шәыхшара.

Ахьта шцәырцыз нас шәеивасны,
Нырцәҕа шәцахуеит шәаапын шәацны.

Нас шәыпсадгьыл арбан шәхәозар,
Уахьгьы арахьгьы еипшны ишәгәапхозар?

Иарбан тәылоу усгьы игәакьоу –
Шәахьиуакәу, шәахьыпсуакәу?

Ма зқәатыпс иахьшәоулак шәзеипшу?
Ма иатәажәымбоу ишәңеипшу?

3

Ажәтцарақәа, псадгьыл шәымам,
Шәахьцалак – шәсасцәоуп, шәацшәымам.

Аха шәарт ацсадгьыл шәашьтоуп,
Ус анакәха – ацсадгьыл шәатәоуп.

Шәычырчырра – ацсадгьыл иашәоуп,
Ссиррас иатцоугь убри акәзоуп.

Ишәхәала, нас, уи нырхагоуп –
Иагьгәйтшәагоуп, иагьгәйттагоуп.

Шәааила, шәааила, нас шәеинаала,
Сашта шәырлахәых ашәала...

САРА ИЗДЫРУЕИТ...

Иаажәг сызқәыгәгәаша акәап,
сара иаасырхәуеит Адгьыл.
Архимед

Сара издыруеит игәы иҭаз,
Сара издырт, агәра згахьеит –
Иарбан ииҭахыз тьыргәас,
Адгьыл шьтихырц Архимед.

Уи аргамоуп – иааигәазоуп,
Цьаргьы сдәықәлазом цшаара.
Адгьыл шьтысхуазаргь – аброуп,
Ажәфәан шьтысхуазаргь – абра.

Абра исылымшаргьы, мап,
Лшашьа сымам ҭацъара –

Архимед дзышътаз акѣап,
Исзафызоп Ацсына.

Маи 6, 1983

ЦШЪААЛА-ХААЛА

Схъатит сқытахъ
Схы-сгѣы каха.
Сеастан – снахѣлашѣт
Атх еимаха.

Схъаа схыцѣаан
Ашыжь сѣыхеит,
Ѧапха сымѦахъ
Сгѣы насыхеит.

Ашѣапыцѣап
Нахѣтхѣтит.
Цараѣакгы
Начытсытит.

Заа ирбоит –
«Рчамгѣыр» ахиашъа –
Нас иапылоит
Амра шаша.

Дук камлазшѣа,
Цшъаала-цшъаала,
Иааит лыцхала
Амш ахала.

Атхгы цеит
Ацсы нахаха...

Сныхәа-ныцхьоит –
Иарбан уаха!

Сылагылоуп
Уажә ашьацра,
Ашьхыц алоуп
Абхәасатцла...

Ах, са сқыта –
Сыблахшәала,
Устахызаап
Уамашәала!

Сгәы саанамгеит
Ушка баша,
Ахәшә адыруан
Зеипш камлаша.

Мшәан, сызжәада,
Агәра сзыргада –
Насыцк ыкамшәа
Кәпарада?

Сара схьатцра –
Хьатцра иалам:
Мчыла исмоушаз –
Соуит хаала.

Ғыц исныруеит
Сцашәи сцъынцъи,
Ажәфан тынчи
Ажәлар рымчи.

Ианвар 11, 1983

УАРАДА, ГЭЫШЬА...

Зашәәқәләцәә инрылзаа ицаз агәлымтцәәх –
Дрыцхауп, хәарада.
Аха уи иеихагы дрыцхауп еиҥах –
Абырг гәыгыртада.

Уи иқәләцәә иафхны данхалт адунеи,
Ицстазаара еидароуп...
Еилзыргахыада, нас, аиҥи аицәеи
Ари апсабарае?

Атак хара хабәцәә рашәә иахәоит:
«Уарада, гәышьа!..»
Ацәгыагь абзиагь ашәакны еиццоит,
Уарада, гәышьа!

Апрель 6, 1982

ИААРТУ АШӘКӘЫ

Иацы игәәстеит сануцылаз,
Уаргы иғәоутеит, ихамзап,
Мацк хаицәыхышәәшәеит хәазқәылаз –
Ак камлазшәагы хамцап!

Зыгәра сзымго лымхатасқәак
Схы агәра сзымго снадыртәеит:
Ирхәазаааит иара цасхәагь –
Аха ирхәеит!
Ирхәеит!
Ирхәеит!

Иац хаззықәпоз уажә мариала
Нак хәгәтасуа – агәра сызгом.

Хѡыщѡа ххала тынч хнеидтѡала,
Цѡѡа хѡилибамкаар калом.

Шѡышықѡсала харт ишьтыхны
Иаахгоз халамыс цѡѡаза,
Инхампытѡѡар – наѡ ишьыхны,
Шѡоук цап гѡахѡас иѡатѡа.

Иалаххузеи, нас, хазѡыху?
Иарбан мчыху иахзынхаз?
Иарбан малху, иарбан уалху,
Иарбан хъзыху иахгѡацхаз?..

Иамжѡ дарбахын, интѡаша –
Иадубалозеи цѡгъарас! –
Амц ѡеитѡк, ѡеырѡашѡа,
Хѡаша иақѡшаѡоит убас –

Чмазара цѡгъан – хпара гѡатѡ,
Хашѡѡа ихуп иахѡеи уахеи,
Инархысырц анышѡ иатѡ –
Аламыси Ауѡѡреи.

Уажѡ хѡхѡааихѡоу – уи анхалас –
Хѡшѡык калашам хѡиқѡзырхо...
Абар – исгѡырѡѡ иахѡала,
Абар исхѡогъы сзырхѡ.

Маи 30, 1980

ДЕСПИНА

1

Деспина илыршуеит акаҳуа,
Дызхаштхьоу Еллада дазхэыцуа.
Итынчуп амшын ацшаҳәа,
Ацшахаауп мацартцас изхытцуа.

Бышцакоу, Деспина, бара?
Абра сыбыцшуп иахьа шазар...
Ба беипш, са сахәшьакгы хара –
Мшыннырцә акаҳуажәцәа лзыцшуазар?

Лхабарк аанагомеи цъара –
Ацша-лас, аґықәахь изхытцуа...
Деспина илыршуеит акаҳуа,
Дызхаштхьоу Еллада дазхэыцуа.

2

Деспина дацшуеит акаҳуа,
Зеипшыказам жьжьагоуп лыбжы-хаа.
– Насыцуп илеиуа ихыхәхәа,
Иубома? – дысзаахоит ашьшьыхәа. –

Уфызцәеи уареи шәеикәшаны,
Лассы шәахатәоит цъара чарак.
Ажәабжь ссирк аауеит ипырны,
Иубома – мшыннырцә атцыккарахьтә.

– Акымзарак збомеи сара –
Атцә инхаз агәырфада?!
– Уакәытц убри атца атацшра –
Атцә хазынак збахьада!..

3

Изжәит иашаза интыркәкәаны,
Иашоуп ари ашыжь ашарагъ.
Еидара цәгъак самоуп сыркәны,
Избартам мшыннырцә атдыккарагъ.

Ғазәуп акаҳуа сыззыршыз,
Ғазәуп уи лхатыпан испылаз –
Деспина-пшза дцеит лгәы иташыз,
Дышгылаз дзеипхызуаз атәылахъ.

Днасыпха дынхытцны скаҳуа,
Дсыңәцазшәа – сынхеит гәыгыртада,
Акымзарак збом сахътапшуа –
Атцаҕ инхаз агәырҭада.

4

Деспина илыршуеит акаҳуа,
Абар, илзыпшуп акаҳуажәцәа.
Дхынхәит лара Апсныҕа ҭапхъа,
Мышқәак рыла илхылан ахәажәцәа.

Лабдуцәа дырхыччон рынцәа,
Ажәйтәан, абрахъ ианызхытцуаз,
Атәымтәыла иашьтаз архәцәа –
Ирзымдырит ртәылагъ шырцәызуаз.

Ах, дарбан еилазгаз дара.
Еллада иазымкуаз ахцара!
Урт агәнаҳа ируз абра –
Абар – илыхъзеит акгъы зхарам.

5

Шәахәакгъы уажә лыбла иртыпхом,
Ихаарадоуп лыгчапшьгъы – мчыла.

Лыршымта акаҳуатцәкьа сгәапхом –
Иартәуеит ацшаҳәа зегь былфәыла.

Зыцсадгьыл иахырцаз еиҭах –
Ирымоуп ацсадгьыл изхырцаз:
Иеибгазар – рыцсадгьыл ианиахп...
Деспина лоуп згәыграқәа ццышәхаз.

Иццышәхеит уи амра лгәы иҭаз!
Илгәылпхоз Еллада хазына...
Ацсадгьылтцәкьа ццышәхан абас...
Бзықгәыгра шыҭа ибасҳәои, Деспина?

1981–1982

АЖӘҤЫС КЬАЛА

Амра мчыдахт, ахьҭа аҕалеит,
Ашҭа иҭалеит азын заа.
Снапсыргәытца инансыртәалеит
Ажәҭыс хәда-ҕацшь – сара истааз.

Мышьтабзиа!
Сыкәа иҭастцан,
Исыршышит сара стәала.
Иалакьысуам – афатә астан,
Асаарака ицшуеит гәырәала.

Ажәәа еитцнахуам ҭапхьа ихаларц,
Ажәәан иашьҭам зынза уаҳа.
Зәызцәа инрыжьыз ажәҭыс кьала,
Ажәҭыс рыцҳа, ажәҭыс гәнаҳа.

Азын акәзам уи зырчалаз,
Дгьыли жәәани агәы рхымкәа:

Ғызадатқа ас ахала
Иахынхазоуп шыта иазхымго.

Апрель 21–28, 1981

ИХНЫМҲӘЫЗ АИБАШЬҒЫ ИБЖЫ

Хъзи-цшеик сҭахымызт
Изгарц еибашьрала –
Аибашьра-нибахра
Иалоузеи хъзыс!
Ахъз-ацша соур
Сҭахын даҕакала –
Аха
Снамгылар ҕамлеит еибашьҒыс.

Ацсадгьыл ансыцхъа –
Лакҕакра ҕамтҕакәа,
Сашәақәлацәа инеиуаз
Снарыцлеит убра.
Бзиала-цшзала –
Харак имгазакәа,
Схынхәыхуеит аҕныҕа,
Шәеибгазааит шәара.

Сыуаажәлар, сқыта,
Шәынсыжьюеит аамтала,
Иаасыдгылт
Сызхымцо-сызтымцо зынза,
Дыцкәыноуп хәа шәсыхәацшуан –
Схаттахт мышкала –
Абцар аанкыла,
Снагылт сыҕәҕәза!

Исылшеит ихажәлаз
Аға цәгъа инкыларә,
Саттамхт исуалыз –
Ахатца иуахта.
Дыпхастцеит уи
Уаха игәахымлартә ақәыларә,
Атцыхәтәан
Сызгашазгъы сықәшәеит схәта...
Сыпсадгъыл зда сывам
Сыпсатцоуп назаза.
Шәарт зегъ шәыпстазаара
Иатцоуп сыпсы,
Ишәхалашо амра лашара
Сыпсатцоуп.
Сызхъымзәз зегъы-зегъы
Нсыжът шәара шәзы.

Сшәыхәоит –
Ишәмырзын сыпстазаара зқәыстәз,
Сгәыграқәа тамхеит –
Иахъыкоу шәа шәҫоуп.
Сшәыхәоит –
Акымзарак шәмырзын ишәыстәз –
Убри сара сзыхәан
Иреидъу баҫоуп.

Хъзи-пшеик сҫахымызт
Изгарц еибашьрала –
Аибашьра-нибахра
Иалоузеи хъзыс!..
Иалшон ҫакала
Сынхар хъызла-пшала,
Аха –
Шәара шәтынчраз –
Сынхоит еибашьҫыс.

АСЫЦСА

Изағамғылт ацакъ ғыпса,
Хагәха итәлеит еиқәыбган,
Аа, иаауеит, иаауеит асыпса,
Аа, уапырт, уеат аган!

Амған иацло, иацло, иацло –
Уи убас еипш азҳахеит –
Иатахазарғы шыта ахьатра –
Хьатшыа шамам абахеит.

Еилапыххаа имцакәа аргама,
Уаҳа изтынчхом зынзағы.
Шыта иаанызкылогы дамам,
Иазынкылазом ахғы.

Зегь зымҗахазкыз, зегь ззеипшу,
Ахғы иашьтам – зхы-згәы ахшәаз...
Нас, абар уи – уама зҗеипшу –
Зхы изазымиаиуа изызҳаз.

Октябрь 7, 1983

Москва

* * *

Шәышықәса зхытүаз
Сихәапшуа, схәыцуан:
«Иубазахьоузеи! Иучҳазахьоузеи!».
Шәышықәса зхытүаз
Дсыхәапшуа, дхәыцуан:
«Иубазарызеи? Иучҳазарызеи?»

Март 15, 1978

УАХЫНЛАТЭИ АШЭТ

Амра анылташэо ипытуеит –
Икоуп шэты ссирк – тхыла ишэтуеит.
Амра азычхауам иара,
Амроуп цсыс иахоу арахь.

Аетдэ баша икэалкэацзоит,
Амза баша аеканарчзоит,
Уртқәа рзакәым изпытыз,
Агәы кәымшәышәра занартыз.

Амч зқәымхо, мыцхәы ишу
Бзиабароуп иззыцшу:
Амра, амра иазгәыкуеит,
Амра гылар – иааикәахәуеит.

Октябр 20, 1977

* * *

Ацсра ушазыцшу есымша –
Ус шәышықәса уцаргы калоит.
Ма шәышықәса сцап хәа ушыцшуа –
Иаакылкәаны уацәал уагоит.

Мап,
Сымшқәа пхъазо,
Сгәырфаха –
Шықәсыкгы мчыбжыкгы стахзам,
Ицстазароуп
Амш затцә
Иаха –
Ацсра хәа акгы гәфарас измам.

Ииун 18, 1983

АЗЦААРА ИАША

Истахыз зегь соуит,
Истахыз-сзышьтаз.
– Иутахыз зегь уоуит –
Иутахузеи шыта?

ИАХЪАТӘИ АХЪАА

Сахьынзакоу – салоуп
Ацстазаара ишуа,
Иахъри хәа сгәыгуеит
Убри сшазыпшуа.

Нас, амра шысхагъежъуа
Игыло-иташәо –
Са сшоума сзыхызо?
Схазоума сызшәо?

Мап, адгьыл ахъаауп –
Исхъаау саргьы.
Исзеипшуп хатала
Са исзеипшу зегьы.

Адцәахагь тахык иеипш
Сицылап сара –
Ацстазаара шыкац
Инхозар абра.

Нарцәы хәа акгьы ахьыкам
Санышәоит еитах –
Аарцәы хәа псыртынчгак
Ансымоу арахь.

Аха иабакоу –
Еилкаам иахъазын.

Исымам иахъала
Ацсратцѣкъагъ азин.

Сахъынзакоу –
Срыкэгэыцуеит
Сымчи сылшей...
Саныкам ак ахьыр хѣа сшѣоит адунеи.

Маи 12–20, 1983

ТЦХЫБЖЪОНТЭИ АНЫХѢАРА

‘Ѣахаѣымтроуп уамашѣа,
Сгылоуп схала сшанхашѣа,
Амза ргѣылакны, – ртынха,
Аетцѣ кыдуп еикѣагѣа,
Агагъ ашьхагъ зегъ лашоуп,
Ацсабара хшла икѣабоуп.

Са иапыстцазшѣа иразза,
Тынха гѣакъас сыцхъаза,
Сыда дамамкѣа хъчафы,
Сыда дамамкѣа збафы,
Адуinei ду снапакны
Ицѣоуп тынч – сыгѣра ганы.

Мшѣан, иабасатѣаз сара
Абри афыза агѣрагара?
Ацѣа сыкѣахуеит схатѣа,
‘Ѣахаѣымтроуп – хагѣиѣа...
Ихарба, нас, ѣацхъа улша –
Анцѣа, бзиала хзырша!

Март 19, 1983

АЦӘҚӘЫРЦАҚӘА

Ацәқәырцақәа шыҕазац иҕоуп избазар,
Ұакала сҕаломызт сарғыы – сыцәқәырцазар!

Амшынҕәәҕ ицәыртыз, амшынҕәы зызталаз,
Амшынҕықә иазытрысуеит ацәқәырц еишьтала.

Издыруада ирытцалаз, ргәалақәа знымтцәо,
Ұыцқаҕ изымтәазо, ржәылара зцымтцәо?

Аҕықәәҕ ишааилак – ицыххааса ишьталоит,
Иаауеит еибаргәаҕуа рыцсыртахь еишьтала.

Иаауеит, ирызгәамтошәа рҕызцәа ртахашьа,
Ирымашәа инхьатцны наҕ рышьтахьҕа цашьа.

Абасоуп ишыҕазоу ацәқәырцқәа збазар,
Ұакала сҕаломызт сарғыы – сыцәқәырцазар.

Урт рацхьаҕа ирбартазаргь рҕызцәа ртахашьа,
Урт рышьтахьҕа ирбартахуп рҕызцәа еита раашьа!

Февраль 11, 1980

* * *

Иҕам атцых хәа хазы –
Атцых арбан? – Амш ицсызоуп.
Иҕам ацәҕа хәа хазы –
Ацәҕа – уи абзиа ицсызоуп.

Атцых дажәлоит – амш зыцәцаз,
Атцых иақәиҕьеуеит ахара.

Абзиа ззеикәмырхазгы убас –
Ацәгъа иакәижьуеит ахара.

Икам атдых хәа хазы –
Атдых арбан? – Амш ицсызоуп.
Икам ацәгъа хәа хазы –
Ацәгъа – уи абзиа ицсызоуп.

Март 15–17, 1980

АХӘАТӘЫ

Сажәа халан ажәәан иалан,
Сажәа еишьталан ицыруан.
Ах, ишпапыруз мариала,
Ах, ишпамариаз аңан.

Сеысыпсахит уажә саазкәылаз,
Сышьтыбжь ы́казам рацәак,
Аха исгәытцхалоит лассы-ласс,
Зынза мхәашьа змам хәатәкәак.

Уаанза исхәахьоу сыгәтыха
Сымхәазаргы сацәынхон.
Нас ишпазури шы́тазыхәа, –
Хәатә ансымамыз схәацәон.

Ажәа инысхызоуп исзымхо,
Шы́та сахьтәыуеит хәа иаңсам.
Ахәатәытцәкьоуп уажә исзымхәо,
Ахәатәытцәкьоуп хәашьа змам.

ЗЫШЬХА ИХАЛАЗ

Абга дныкэгылт уи дхэыцхэыцуа –
Ишьха дхалеит, уаха ишьтытцуам.

Шьта дабацои, шьта дзышьталои?
Ма дызфалои, ма дызхалои?

Нхытцгы-аахытцгы – шьта иладароуп,
Хыхьгы – ицэхэыроуп, исакароуп.

Арфаш гәәккәәгь, уа ршьап амкуа,
Лагья италоит рхы ртахзамкәа.

Мфа затэыкгы – знык ианхала –
Иамам цашья уантә еибгала.

Уа измазада атәаха-ацшыха!
Уа измазада тынч апсыха!..

Абга дныкәтит уи дхэыцхэыцуа
Ишьха дхалеит, уаха ишьтытцуам.

Имфа еитахгы цхьака инагоуп!
Ишьтахь ишьта тгәыхаа ифагоуп...

Ишьта ихугы шьта изыркьалои! –
Дрымбазакәа нхытцка дталоит.

Ноиабр 15–22, 1979

АҒАР

Зны иццакцәоит, ацшалас иацуп,
Зны иччацәоит мыщхәы.
Рдырреи рпышәеи зынза имацуп,
Цагъа ишьтыхцәоуп рхы.

Ага атыцан ашьха изхытцуа –
Ироухәари ағар!
Акгъы зламаз ианкахәыцуа –
Ирыцхаушьап иубар!

Урт макъана акыр иарымоуп,
Аха избоит сара:
Рыграқәа зегъ хызфо ак рымоуп –
Ашәтра, ағара.

Август 24, 1980

* * *

Са сгәы итазоуп сыбла ирбаз:
Дгылы-жәфани, мшыни, зи,
Амреи, амзеи, амши, атцхи –
Урт ирытцаркуа зегъи.

Дарбан здыруада хаилызкааз,
Ас иҳазтаз адунеи!
Са сазхәыцуеит иахъа иҳамоу,
Ҳазлагылоу бзиеи цәгъеи.

Са сазхәыцуеит: адунеи ду,
Икамтцакәа рыххатәыс,
Уажәы ишыкатцәкьоу исшахуан –
Ғыц исыртахыр шатәыс.

Ұыц исхәахуан Анцәа иихәаз:
«Шәыст, ишәымаз, агәра жәга!
Нас, шәыҕеи-шәыызха шәдунеиәҕ,
Шәхы аншәыриа, нас, ақәнага!»

Ииун 8, 1980

АШЬХА ДУ АҚӘЦӘАН

Азә дықәтцуеит абрантәи –
Ахахә тапқаны,
Ахаан ианымтцуа
Ихьз антцаны.

Егьи даеакала
Абра дшықаз аабойт:
Мәаныфак
Ахахә цшыа
Инықәтцаны
Дцоит.

Декабр 21, 1980

АМШ АШЬРА

Ухы зқәукуыз хәа хьызхәала
Акгыы узымдырзо, угәагәон,
Цхьақа ицон ушыапқәа рхала,
Нақ, иахьыртахыз ургон.

Амра аеатцәахит ашышыхәа,
Унатәеит гәырқала утәны:
Уацхьа изымқәацо, еизыхаа,
Амш хазына шытан ишыны.

Усгы ухэит: «Исшыт снапала,
Еиғыз сашьтан – еицэа нхеит:
Иахьатэи атахарала –
Уатцэтэи шеитымхоз сымбеит!»

Декабр 2, 1980

* * *

Зныхгы хэта-хэтала еиҕысхуеит,
Еибыстахуеит нас – исгэаңхом.
Ажэақэа шытастцойт-ишытысхуеит –
Сыгэтыха-сҕахэы сыздырхэом.

Сышрышьтоу – рыцэқара иташэанда! –
Инрытцзауеит амфан ршьамхы...
Ишысрыцқо-ишысцэуа – игэҕааханда!
Снапы иасыршьуазар мыцхэы?!

Ма цкэынрак агэы ццак сызтамеи –
Лакфакрада ажэа тзырқо,
Ацэқарагы, ушашьтам, аргама,
Хэмаршақэ итыцқэаан изго!

Декабр 29, 1980

* * *

Что пройдет, то будет мило.
А. С. Пушкин

Иаххьаауп, иаххэаргы ихамхэаргы,
Ацхыз еицш инықэбо ххэычра.
Ихабаргэыз ҳацкэынра нхаргы –
Убриггы ҳазбом ҳазхара.

Иаакылсгэышьоит ажәра хәарчаруа,
Абаџкәа аџәа нарыхго.
Иаакылсгэышьоит атдых еикәара,
Ажәра мцахәыцәагъ зыхәхо.

Иадыруеит апстазаара хжъашъа,
Хартәозаргъ ацашъа гәынго:
Иссирхоит зегъы-зегъ, аиашаз,
Хнырхәышъа змазамкәа иаго.

Ачкәынра мшәыргъы изыцсоузеи?
Ма хзалымтцуа хақәхар ххәычра?
Имцазо ажәра зхәартоузеи,
Иазхъада назазагъ иара?

Исымнахыз амшкәа сызхымго,
Етымтцас сынхазаргъ – исхәоит:
Апстазаара уаха атахымкәа,
Иссирзан ацашъа ианиоит.

1980

АПШҦЫ ЛАХЪ

Быст, абар, нас, снапсыргәытца,
Крыбзаныхуазар – бацшы:
Зака схәыцуа, зака схытцуа,
Зака сцәызуа – зегъ еипшы!

Уатцәтәи амш исзаанаша
Иахъа исабхәарцу абра?
Ациган-цхәыс, бзиа збаша,
Уи абастаху сара!

Изхәатәузеи – угъы издыруеит –
Усқәак схъаауп есқынгъы.

Шьоукгы сымфан шыаҗаршә сзыруеит,
Азы сырыргоит шьоукгы.

Жәабжь җыцкгы хара имгакәа
Исахауама? – иҗашьатәым:
Схата ибасымхәои имзакәа –
Иарбан жәабжьу сыззыцшым!

Сөыза бзиақ синапхома?
Игәырҗатәхома слахьынҗа?
Уатәтәи амшаз амра пхома?
Амра мгылома зынза?..

Иара издыруа мацарагь
Шьтыхны исзымгартә ихьантоуп,
Сзатабтцозеи даҗа еидарак –
Уаха сабымхәан, иазхоуп!

Уатәтәи амазақәа аргама
Иахьа срышьтам еилсыргарц –
Истахуп, ибахауама,
Уатәтәи – цстазааран инхарц.

Уатәтәи ахаа, уатәтәи аша –
Уатәтәи спыргалааит итәны.
Уатәтәи сымаз гәырҗаҗәашан –
Уатә азыхәан итәахны.

Маи 8, 1981

АҚӘАТЦАҢ

Абар сара сқәатца еихашьшьыра –
Ацсаа рацәа, ашәт-акакач...
Ахәыцра уадаҗқәа рышәшьыра
Наскьоит нақ, исхытцны мац-мац.

Махэык ахьтə махэык ахь ихиаала,
Хыхь аеш ахауае изсоит.
Ашышкамсқəа, ар реипш еишьтала,
Цəахəакны, шыафакны еиццоит.

Апша ласи аттла рыбггыцқəеи
Хэытхэытла акы еибырхəоит уажəы.
Икалап иаха ирбаз ацхызқəа
Ирызхэыцуазар ашəтқəа хазы.

Акəара цəоухəруа ицырцыруеит –
Иахынтапшуа амра алакта.
Атцарақəа убас ицырчыруеит –
Аиаша дырфыхап мгəата!

Иадыруеит изфеу ацсабара –
Иахыфуам шытыбжык тцакы змам.
Рцхашьага мацароуп, ихцароуп –
Ара сара сажəа атахзам.

Ара зегь еизыкоуп гəтыггытала,
Ара зегь акоуп рбызшəа.
Ара зегь ецəажəоит ашəала,
Ара зегь мариоуп уамашəа...

Исхəахуеит ирфеыцны гəаныла
Сгəы итыхо иацггы иахьаггы:
Пырхага дук хамам – разкыла
Абас еипш хайкəшəарц ауааггы.

Ииун 12, 1981

НАС АЗЫХЭАН

Нас азыхəоуп сзыхандеиуа,
Абахча зейтцастцо уафцас.

Сбаҳча еинтэылап, нас ишнеиуа,
Сбаҳча еинтэылап... аха нас?

Ашьха анакәха исыпхьо – схалап.
Сырп амшынгы иара убас.
Аетдә шашагь сахьынхалап,
Сахьынхалап... аха нас?

Сымѡа нагаз тыша хықәлагь –
Бышьта схытдуам, исгәацхаз,
Ба бзы сацбалгы сахыцап,
Ҳаинасыпхап... аха нас?

«Нас» закәызеи, иахьзахьада?
Ҳәашьа сзәтәм иахьазы.
Цсыхәа сымамкәа иарада
Ма изызбада сара сзы?

Нас азыхәоуп амра згыло,
Нас азыхәоуп изтәшәо...
«Нас» закәхо сыздыруам хыла,
Нас азыхәоуп сагьызшәо.

*Ииун 1, 1981
Переделкино*

* * *

*...Иайамкәа иҕам уи ссир-цъашьахәзак –
Аңсралайҕәкьа ахә аниәатәха*

Арт амш насып гәырҕақәа – са исыхәтаһаз,
Арт ашәт кәымшәышә бырлашқәа – сымѡа қәызтцаз,
Нас адгьыл, нас ажәѡан, нас ажәлар сзыхшаз,
Нас ажәа сышьтызхыз, нас ашәа – сзыткәаз...

Акымзарак ыкам арака имыцхэны,
Ацстазаара иатцоуп арт ссир-цъашъахэны.
Идыруп, нас, артқәа зегъ са изысқапхо,
Идыруп, нас, артқәа зегъ рыхә злашәатәхо.

Аха изышьтоузеи ант амшқәа – зхы зтәым,
Цәгъарамзар, гәырқамзар – лашарак назцым,
Са сыдгьыл, са сыжәфан, са сыжәлар зырхәуа,
Са сашәа иагәтасуа, са сажәа аазырхәуа,

Ари адунеи ду иазымкуа – имыцхәу,
Нас, иарбан урт амшқәа са скынтә изыпшу?
Мап, урт ирыхтнысто егъсымам сара –
Нас, нышәашъас иамои – урт рышьтахъ – ацсра!

*Ииун 22–23, 1981
Переделкино*

АЦСРАҒЫ

– Уаагыл, иатахым, дад, ашәшьырахъ унеи,
Дхартцәыуом ара иахъа азәгъы!
Акралазар иалихт ари адунеи,
Уи иақара ухытцааит уаргъы!

– Ишәхәо закәызеи, дыжәдыруама ицсыз! –
Сгәы стасуа снарывсит испылаз.
Ацсы снеихагылан, аңбар шысзыпшыз,
Дыстцәыут, дыскәабейт лағырзыла.

Дыстцәыуейт – ифатцхахаз амреипш дқапхо,
Абри аштағ ицәырцыз аамтала.
Уи – ашьыжътәи ашәтқәа ирзыпшуаз ишанхо,
Дара ашәтқәа ирфыаз гәатала.

Ахычцапыр хэыцкэа згэы цшқа рыткэоз,
Арцу гызмалкэа идыркарроз...
Ацстазаара дуззан-идуззан избоз,
Инымтэаэзо хэмарра мацаран.

Абар, уажэ дабакоу, деитцыхны дыкёоуп.
– Дахтэыуом тахмадак, – испылоит!..
Тажмадак ас ақэра ду нитцуа жэбахыоу –
Сара ацкэын қэрахымза дыстэыуоит.

*Ииун 14, 1981
Переделкино*

* * *

Иарбан тэылоу шэхэозар хыла –
Ғацхэа иғызкаауа сгэахы!..
Сымшкэа иреигу ашыта схылан –
Сама ицоит ағарахы.
Сашэа иреигу сацхэа инхазаргь,
Нас, шэазхэыц ианшэахауа:
Сажэымтыгеха зны исхэазозаргь –
Сғарақынтэоуп иахэауа.

Март 28, 1981

* * *

Икыдысхып хёак ала цёкьарак,
Исхалап шэахэакгы бласы.
Цэахэак ала итызгап жэеинраалак,
Ғамёак ала италап сыцсы.

Изымтэои нас тыцкаё сгэацхара?
Издэықэлои ахы старцаны?
Нак сама изағалои ағкьара?
Сызнымхои амач сызханы?

Ажәак ала исныхәап ашара,
Шьяәак ала сталап уатцәы...
Зегь җнак ала...
Исмоуаит алшара –
Зегь җнак ала ирхысшыртә атцәы.

Ииун 7–9, 1981

Переделкино

АХЫҚӘАҢ

Ахықәаң, царта ахьамам уаха,
Атыша тылашәра тцака
Стацшуа сышгылаз, амра бла-хаа
Саагәатан – саргьежыт шытахька.

Сгьежыт арахь, ара смыцхәума –
Сазымкыртә адгьыл ду сара!
Сахьнеиуа акыраз сматәахәума –
Макьана сыказааит ара!

Абар иахьыцо арфаш хага,
Абар абаҳчагь иатцәаза,
Абар иахьыкоу ашьха, ага,
Абар, нас, адгьыл ду тбааза...

Табуп, са сымра, сымра гәыраз,
Арахь усыхан сахьааугаз.
Уатцә ашьыжь сгылан ашацкыраз,
Нас амфа снықәлап исурбаз.

Табуп, иахьсеилуркааз аиаша –
Сара сынхоит исыхәтаны:
Ара икалоит сызхәартахаша –
Атыша ахықәаң срыхьзаны.

Ииун 3, 1981

Переделкино

ИСХӘАРЫЗЕИ?

Ақәа леиуеит – агәыптцәага,
Знык ианалага – ихкәазом.
Адгьыл дагәа, ажәәан дагәа –
Сыкоу-сыкаму рбазом.

Сынасыц затцә амца ахысит,
Ахәа ццышә еипш исҕәпсеит,
Җарт ацгәы еикәатцәа хабжысит,
Исхәарызеи, бцазар – бцеит.

Җыстуам. Җыстуам. Аамта шытхысуеит,
Зәырфы сывшыаа иагахъеит.
Ссахәы еикәара ашла ахысуеит,
Сацбал цәытцатәан ицшуеит...

Исхәарызеи, зынза имҕашья,
Рыхааи рашеи неихтынцәо,
Рымҕа дырны, ишцалаша,
Ишрыхәтоу еипш зегь анцо?!

Аха исзеилкаауам хатала:
Имҕахымкьазо цъара,
Аамта еикәшозар иара атәала –
Са сабатахыз ара?!

Ақәа леиуеит – агәыптцәага,
Знык ианалага – ихкәазом.
Адгьыл дагәа, ажәәан дагәа –
Сыхәхәабжь дагәа раҳазом.

Ииун 22, 1981

Переделкино

СЫМФА

Фыртынуп зны сымфа еицынкылан,
Ацша хаа зны иасуеит ахэхәа,
Зны идырлашыцоит ацстхәакәа хылан,
Зны иссахәмаруеит амра ашәахәа...

Зны схылоит амшын еилашыра,
Иреигу разкыс ишьаны,
Зны исыцхьоит ахәы ҳаракыра –
Снағалоит саргыы сеиханы.

Мшыннырцә акгы спылом разкы хәа –
Сзышьтазеи хәа схы сазтаауеит.
Ахәы ҳаракырагь ашышьыхәа
Сынхытцны – еиҥах сыцшаауеит.

Зны пхәызбакгы дсоуеит гәапхарас,
Сыцсыргыы-сынхаргы – слыхъзоит,
Слыхъзоит аха, исымоузеи харас –
Сзышьтатцәкьаз ла лакәзам, избоит.

Зных ашьта сынхылоит жәеинраалак,
Ахәыцрақәа рхы сынтацоит...
Иабакоу сзышьтаз сыздынтәала –
Ақьаад исзаныло ҕакхоит...

Абасоуп са сымфақәа шыкоу –
Ак сыхан сагоит есқьынгы.
Ак ашьта сынхылоит сымцшыкәа –
Атыңан иаацәыртцуеит ҕакы.

Сзышьтатцәкьоу санымиацт ахаан –
Сацрыцынгы тынч сызтәазом...

Сахьзап, нас, сахьзап, нас, ихьаам –
Сразкыдангы, мап, избазом!

Сзышьтамкәа сзыхьзо зегь неилалан,
Сзышьтатцәкьоу азыхәан – имџоуп.
Издыруеит, уи амџа саркьалом –
Ацстазаара агәтала цхьа игоуп.

Ииун 9–10, 1981

Переделкино

АРѦАШ ХАГА

Лафшақә

АрѦаш хага, ахыткьага,
Амџа иқәуп мџа мбазо.
АрѦаш хыда, алашә-дагәа,
Дыршьас ианатои иахьцо!

Ахра иалкьоит, аа, ицыххаа,
Нас аееизак, еилашуа,
Абахәацшь ду иас, еиџыхаа –
Архагь иқәлоит ушыпшуа.

АрѦаш хага, ахыткьага,
Дыршьас ианатои иахьцо!
АрѦаш хыда, алашә-дагәа
Амџа шпалнах имбазо.

Нас иазкылсуеит, акрынхама,
Иара амшын ахатагы...
АрѦаш илнахуазар амџа –
Са сзыцәшәахуазеи – акгы!

Ииун 6, 1981

Переделкино

АШЬЫЦРАЗ АБАЛЛАДА

Ахьхьахэа иахьааиуаз азыхькэа,
Ашэткэа рыффы уахьашьуаз,
Еилкаашьа змазamoуп шьтэзыхэа –
Абрака зны абахча шышөтуаз!

Атцаракэа заа иахытцын,
Икэыргеит уантэи рыцсы:
Абахчара шьыцрак нахытцэан,
Ицэхэыраха иаакалт лассы.

Азынраз икэлан ацэхэыра,
Фыртынуп иахызгало згэаг.
Апхынраз ацслымз ашыра
Инылашөар – иацьеит акөтагы.

Аапын збахьада иара амцан –
Иахыкөшан ицоит хара нак.
Абар, нас, ацьныш ихамта,
Абар, нас, ацсцөаха ибирак.

Иафьтцшөом цөыкөбарк апсабара,
Изнеиуам цөаакырак убрахь.
Иагөыларшөым ацслымз шабара
Ацстазаара иахэаша гөагык.

Акымзарак ыкам иацсыхэоу –
Ашьыцра цөгьа згөы танарфаз...
Еилкаашьа змазamoуп шьтэзыхэа –
Абрака зны абахча шышөтуаз!

Аршөаа иамысуазар цша-цөгьак –
Иахыфраны икам ашөак.
Шөацьхэара ауеит ауп сцөахөатцөкьагы –
Ас алахь еикэызар иахьак.

Март 31, 1981

АРХЫНХЭРА

Исымазам уаха тѣахышыак,
Исымазам гартак цъаргы –
Ирыстароуп усгы хнырхѣышыак
Изгычыз амшкѣа зегы.

Ихъаан са соуп изыцэыртцыз,
Еидаран са соуп изықəхəз.
Дарбан урт амшқəа зыцəсырзыз?
Дрышьтоума дгəақхə изыпхəз?

Акоуп исыгәтыхоу шытазыхәа –
Абар анапхыцәгъа иуахта:
Ирхынхә, ухатцоуп, ашышыхәа,
Азәгы уимбазакәан еита!

Дарбан иухыччо гəаныла?
Иушыклацшуа дарбан зыгезо?
Дарбанушь амфан иупыло?
Дарбанушь насгьы ызызцо?

Ахэыцрақәа ужәлап – азхыгтра!
Цашьагы уоурым унрафс...
Уадафра дук алам ағыгчра –
Архынхәроуп иҫоу уадафс.

Ирыстароуп усгы хнырхэышьяк
Исыдхалан икоу зеггы.
Ирымамкэа уаха неикэкышьяк,
Исгэйдлоит еипхныхэхэо дарггы.

Апрель 11, 1980

АТЦЫС ИАТЦӘА АШӘА

Тцыс иатцәак, хәынтцәрак еихамкәа,
Амахә иқәтәоуп са сханы,
Ачырчырхәа, апыц неихамкуа,
Ашәа ахәоит иагәапханы.

Сыбла ихгылоит абна афыхәан,
Ашәтқәа ргәы цқба шадыртуа,
Шьабыстак, азыхь иафыхәан,
Амра аеәтан иахьыпшуа.

Сыбла ихгылоит разныцсара
Арџаш цыххаа иахьтәеәо,
Нак шәарахқәак ахра фкьара
Цәыркьа-цәырас иахьафәоу.

Слымхә итәфәуеит нас лымкаала –
Аамтә ахьнеиуа ашьафәбжы,
Сара исзымдыруа бызшәала
Ифәу ацстазаара атцакгы.

Сзыргәәтеиуа, сымчгы зқәымхо –
Слымхә итәфәуеит, сыбла ирбоит...
Са саадырижытеи исзымхәо –
Иара ашәак ала иахәоит.

Ачырчырхәа, апыц неихамкуа,
Самоуп, самоуп сыткәаны,
Тцыс хәычзак, хәынтцәрак еихамкәа...
Зқьынтә иаратцкьыс сеиханы.

Ииун 19, 1981

Переделкино

* * *

Анакә хытцуан еитцыхәхә,
Амза цәырцуан еилыхха,
Итцысуамызт цъара бгыыцк –
Азы шыцәаз снадгылт пхыз,
Сахъзеит хажәак рхәарагы –
Ус ағыланахт азгы.
Азы леиуеит еилашуа –
Стәоуп сразкы аaira сазыцшуа,
Аха иааиуам... Сгәы бжъажъеит –
Схәашъа гәфарас икастцеит:
Сшъакәхацәазар сшанхашә?!
Сыбжы тахәәезар саншә?!
Ма сангәыргъа сеилахәоу?!
Сажә баша хәхәарахоу?!
Исхәеит хажәак ихәатәыз,
Аха ишысхәазоуп аус...
Лацштцашәаразааит зегы,
Зынза имыцәзааит азгы –
Ажә ишцалам адоуха,
Хәашъак амоуп – ианузхә!

Март, 1980

АТӘЫМ СҚАЛАҒЫ

Ацсуатцас – шытахъла-шытахъла
Ағба надтцит асқала.
Сазыцшуеит – ашышыхәа ицоит,
Ацхъа шсеихоу инаскьоит...
Ма иманшәалоуп иаха убас,
Ма ус иамазоуп кәзшьас,
Ма сшацсыуаз еилнаргеит,
Ма ах ахатыр абейт,

Ма са сызатѳара еилнакааит,
Ма са саѳсуара шытнакааит!..
Абар, тѳым жѳларык рыгѳта
Сыбла схалашеит еита:
Сдацкѳа ахыѳѳыртѳыз еита абар –
Изуа иѳамзаап сахабар...
Нас, ижѳба, уара, сызлоу, –
Сыѳба аѳашыѳкѳа зеипѳроу!..
Сыѳба, сыѳба, тынхатѳас
Сара сналкаан исѳаѳхаз,
Сгѳы казыжыуа зегы рѳас –
Уара унеила аѳсуатѳас!

1979–1980

АНАСЫП ХЪАНТА

Асасааиртѳаѳтѳи ахѳыѳра

Абар, даѳа мшкѳак роуп инхаз –
Иааигѳеит аѳѳѳара.
Нас, дарбан ихѳмарроушѳа зѳѳаз
Абрантѳа аѳара?!

Саѳымзаргѳ уамак, уамазак –
Ускѳак сырѳын.
Усгѳы инасыпу тѳыхѳтѳак
Саниап хѳа сыѳѳын...

Шыта сускѳагѳ катѳоуп иѳкѳаза,
Сагѳхѳыѳуеит ашышыѳхѳа снатѳа:
Насыпѳа икаѳхаргѳы ижѳаза –
Иѳѳгѳоуп, ихѳантѳоуп атѳыхѳтѳа.

Ииуль 2, 1980

АМҢА ИАНХАЛАЗ

Азә илапш ххынхалоуп хара ҳахычалакғы,
Ҳазцәымғу азә дхашытоуп – иацғы иахыағы.
Дмыштыацәгьоу, дыңнышу, мамзар – дзакәхалакғы,
Дхытхәазарғы – дшәртоуп еитах иахағы.

Дзымбандаз хәа ушыкоу – уи убла даахгылоит,
Шыжь амҗа унанылар – даацәырцуеит иарғы.
Цъарак ма дазкуама – уахынеилак дааупылоит,
Ма хызашыасғы иритои мҗас икоу зегы!

Шьоук ашырхәа рәартоит аган – данрызгәта,
Нак драфсны днаскыанза – итәоуп рыезаны.
Шьоукыхғы датәарбом – уи хыас дызкуада,
Шьоук, ркышә азә дынтасызшәа, ицоит игъежны.

Абасала дыкоуп, дабоугои, думшыуазар!
Дубахыр – дмышьтеикуп арахы ихата...
Ихароузеи, илапш мыцхәы ицъбарахазар,
Лапшы хаак камлазар – лапшы цәгыак зхәәра!

Издыруада, аилацъ изааур деикәтәозар –
Амшын ахытә алыхәтала азы ааганы?!
Назаза нак хамҗа данытны дцазозаргы –
Изылшарыда уи арт хәгәтаны?!

Изахаура хзымдыруа абасеипш ханыкәхо –
Ускан амшын ду дзыхтәалоуп иара,
Уа излаирчыхуеит – дыңнышми – алыхәта,
Аилацығы хзиуеит – иахфар хазгара...

Дмыштыацәгьоу, дмышьтеику, мамзар – дзакәхалакғы,
Дхытхәазарғы – дшәртоуп еитах иахағы.

Азә илапш ххынхалоуп хара хахычалакгы,
Җазцәымгу азә хамға дануп иахыагы.

Дахшыр дзыххаркьозеи – ашышыхәа даахдылоит,
Иахцәымгу зегь хшыыхуа – хзакәхазеи хара!
Дмышьтацәгә-шарамшаха хабла даахдылоит –
Җағоугы иеазикааит шарамшак ишьра.

Декабр 18, 1980

Ианвар 6, 1981

АМРА АТАШӘАМТАЗ

Амра аташәамта –
Амш аңсы аңамта,
Ажәфан пхашьазшәа –
Азамға қаңшьхамта.

Ироухәаран икоузеи
Ушьтахька инхаз, нас,
Уахънеиша уаннеилак,
Адырра катца зхәаз?!

Ма изахахьада
Ажәабжь иааигаз хәа?
Ма дызбахьада
Уа ицаны иааз хәа?

Ашышыхәа уаатгыланы,
Убға җеитцухуеит:
Уахынтәааз уазхәыцуеит,
Уахкылсыз уазхәыцуеит.

Еиҗысыргь еиҗымсыргь –
Ирықәзам еицрытра:

Зныктәи азхыларә –
Зныктәи азхытпра.

Ишьтоутцоит иухыхны
Инхаз умфаныфа –
Акымзарак умазам
Нак игатәны хәа.

Итынчуп унзыжхьоу,
Итынчхоит инужьуа.
Итынчуп атыхәтәанза
Улацш зыхужьуа.

Хьаасгы иктәума –
Ицаз уаф дмаауазар?
Ицсыз дыбзахома –
Еитахгы дыцсуазар?!

Егыкам узыхәо,
Егыкам узыхәо,
Утынчуп шытазыхәа,
Утынчуп шытазыхәа.

Амра аташәамта –
Амш ацсы ацамта,
Ажәфәан цхашьазшәа –
Азамфә капшьамта.

Ноиабр 13, 19–20, 1980

АПЦЦӘАҲА ИХЫРҚЫАГА

АпццәаҲа ихырқыага збеит сара цхыз,
Иахысхәаара сзымдыруа сықәхеит санхәыц.
Иацакәым,
Иацакәым,
Жәацакәым,
Ғазным –
Чуанк еицтачахуан, цъанат, цъаханым.
Азә ажәфан ахь итцгәон, атышахь – ғазәы,
Азә иашәа дыркыкыуан, азә дартон азы.
Азә адгьыл дзықәгылаз ажьы ахьыр хәа дшәон,
Азә адгьыл дахыччо, варала деырбон.
Азә афатә дагәтасуан – егьи дымлагон,
Азә амца дагон, дағазә амтцқәа ицхьазон.
Иузымкуа-иузымшыуа, зегьы инарыхьзо,
Уалбага цсышәак рыбжьан икантцло...
Азә иблақәа хәазшәа дышнеиуаз – дааилшәеит,
Деилшәа моу, деихшәа моу – зынза деилашәеит:
– Сышпақаз иахьанза абартқәа чхәауа?! –
Дагьытцкьеит, дагьрыжәлеит зегьы-зегь цәхәауа.
Иеиҕкьеит,
Иеишәеит...
Дырмышәеит...
Длатәеит.
Нас тынч дырзыпшыхын – зегь шықаз иаанхеит.
Убыскан апццәаҲа, иебыга мғантцо,
Даарылалт – са сакәзаап аиаша қазтцо!
Еилых қамтцазакәа даарылгон дзыхьяз,
Еикәагьежь-еикәахынхәуа иқәын инхаз.
– Иабақоу аиаша? – ихәхәон зегь убра.
АпццәаҲа иеириашон: «Шәа шәиаша сшәырба!»

Иахьакәым,
Иацакәым,
Жәацакәым,
Ҷазным –
Апсцәаха ихырқьиага збатцәкьеит, имцым.

Ианвар 10–16, 1980

* * *

*Ирхәоит, доусы игәы иара
итәцкәым иакароуп хәа*

Тәцкәымтцас сгәы сратцәеит,
Тәцкәымк иакарастәит,
Атымтшәара итасцалт,
Изынтымтцуа итаскит.

Ашәкәа ирыгәтасуеит,
Ахышәкәа ирыгәтасуеит,
Хақәитрак ишашьтоу –
Хақәитрада имфасуеит.

Мачк иаасырдадар –
Сгәы иастон апсгарта.
Ускан, иабакоу –
Схы иастон ашәарта.

Ҷырдадашыа сымам –
Сцалароуп сыератцәа:
Знык сымариа абондаз
Апстазаара мцацәа...

Ианамузах, шыри,
Сырфашны сагышандаз,

Хынкылашыа сымамкәа,
Схытны сагыцандаз!

Тачкәымтцас сгәы сратцәеит,
Тачкәымк иакарастәит,
Атымтшәара итасцалт,
Изынтымтцуа итаскит.

Ашәкәа ирыгәтасуеит,
Ахышәкәа ирыгәтасуеит,
Хақәитрак ишашытоу –
Хақәитрада имфәсуеит.

Ноиабр 21, 1980

АМШ БЗИА

Амш аеарыцкәан,
Игәыргъо иаацшит,
Амра насыцны,
Ашәахәа канаршит.

Аринахыс амшкәа
Шьта абас ицалашт,
Згәыцра цахьазгы –
Еица гәыцрак дахьзашт.

Акымзарак хәаас
Иктәым иахьазы,
Чара мшуп, шыри,
Ачара зуа изы.

Ишап икеикеиуа
Иахьеипштәкәа уатцәгы,
Уатцәашьтахь, уиашьтахь,
Убас – есқынгы.

Иеырбалап
Дгыли-жәфани геи-шьхеи,
Ари ацсабара,
Ари адунеи...

Абрантәи саныкәтүазгы
Сзыхәои еакыс –
Мшы ссирк абас еипш
Исоуааит разкыс.

Мшы ссирк абас еипш –
Амшқәа еихзырцшуа...
Дшыцгатәуп –
Дрыцхазам, мап, иахьа ицсуа.

Март 2, 1981

АРЦЫС ХӘЫҢ ИЗХӘЫЦРА

Җабакоу, җабантәаи,
Җазеузеи абра?
Абри адунеиае
Җзышьтоузеи хара?
Азнеира җаеумашь
Есаaira ххыкәкы?
Мамзар җахнацаама,
Җагама еакы?..
Хәыцраха исысуеит
Лассы-лассы абас,
Сыбла даахгылоит
Уи арцыс хәыҗ нас:
Амцажәла ааигарцаз
Агәыларә ицаз,
Зыкәлацәа еикәгәыргьо
Ацьцәхәа ирыниаз –

Дыхәмаруа дышрылаз
Убра амзырхаҕы,
Дзызнеиз ихаштны,
Зыџн иааз наптацәы.

Маи 20, 1979

* * *

Сынтаргалт шыоук цхызла:
«Абар, уара утыц – цъаханым!»
Сыцшын –
Уаџ дахым, уаџ даным.

Лашарак, лашыцарак –
Акымзарак сыбла ирбазом,
Ара ҕаха-ҕымтроуп –
Қыбжбыкгы ғызбжбыкгы газом.

Иабыкәу иахьсыкәшо, нас,
Ацънышцәа ртәыџақәа хны?
Иабыкәу сахькнархауа
Урт сара схы ларханы?

Ианбыкәу саналахо,
Амца қюуқьадра стъежьюа?
Ианбыкәу санкахауа?
Дарбану ҕыцха сызжуа?

Сахьымзеит, сахьымзеит –
Арақа зегъ шны еикәтәахьеит,
Былффытцәкыагы нымхеит –
Иахьстыцзам цъара саанагеит.

Ари цъаханымзам –
Арақа ак цысуам, ак қәацом,

Лашарак, лашьцарак –
Акымзарак сыбла ирбазом.

Акымзарак ыкам сзыцәшәоз...
О, сабакоу, саба?!
Сшәышьты цьаҳанымка –
Акымзарак салган сыжәга!

Ианвар 8, 1982

АИХЪЗАРА

Кыцла ихыбу ҳкәасқьа шкәакәа,
Ииатцәкакароу ашьац,
Саб инхарта,
Сашта гәакья,
Стәыла-цсадгьыл,
Сышьта,
Сдац...

Рышьтыбжь духа схәыцқәа нықәлеит,
Итбаатыцәу амзырха,
«Цьит» картцеит,
Еихыца-еитцыцеит,
Ампыл иашьталт интәаха...

Сыоуа стамзи, акыр тдуама,
Абри ашта саргьы убас.
Ғыц испылахуеит аргама,
Зынза ихнымхәырц ицахъаз.

Амра тамшәо уа ишанхалеит –
Нтәара зқәым акацхара!
Дгьылгьы жәсангьы ғыц ирхалеит –
Цхьака итызгаша – рхәычра.

Сымџеи, сгџахџареи, сылшареи –
Акгы җамхеит – зегъ еихъзоит:
Аамҗа нкылан схџыҗқџа хџмаруеит,
Уимоу – ирхынхџны исдырбоит.

Маи 11–21, 1982

СЫГџТЫХА

Сусқџа сырхашџалом,
Сусқџа нҗџџом.
Амшқџа схашџалом,
Амшқџа сызхом.

Исымазам хџаха,
Сеикџџоит есыены.
Сзыҗамлеит уаха
Мышкымзар стаҗџны.

Сыуа исыҗџигхоит,
Сџызагы – убас.
Еснагъ ак сыҗрыхоит –
Сзымгаз-саазымгаз.

Ма схакџзар сызмышџџ,
Исхџау мыҗхџ?..
Саанахар ашышыхџџ –
Сызхамшџџало схы?

Акыргы сеанысшџџеит,
Сынхџатҗырҗ җыара...
Ишамуазгы җысшџџеит –
Аганахџтџ аҗшра.

Исзаамгеит схаҕы –
Сызлахэым адуней.
Иахьеихаҕы уатцэы
Сеилахозаап, иаууей!

Сыуацэа рбахаҕы
Сыцшаароуп схаҕа,
Сфызцэа рҕэы иахэогъ
Кастдароуп еиҕа.

Ари апсабара
Санықалах суафны,
Исхароугы згароуп,
Исхарамгы – зны.

Нас, аамта, усыхэа –
Снархыхэхэан абарт –
Анафсгы уа узыхэан
Акы сацсахартэ.

Ианвар 6–7, 1983

АРЫЖЭТЭ

Избаҕышыһоит ушазгагоу,
Ушархаго мыцхэ арыжэтэ.
Аха ижэла, суцырхагам –
Иаҕыа узыжэуазаргы, ижэ.

Саргы убасоуп, нас, имцымкэа,
Уи сацэгылоума хара,
Скамлазацт мышкы сашьымкэа,
Ари адгылаҕ сара.

Даеакала исымам псыхэа,
Сцоит сыхэхэала! – сахэхэхеит...
Рыжэтэны исылсуеит аапын фыхаа,
Цыс ашэала сгэы ҕкаауеит,

Ччапшь мацаракгы слеикэча
Саблыр алшоит – избахьеит,
Пхалк афатцкыс – цэахэа бзиақ,
Са сдунеи зегь аанархэуеит.

Артқэа исымам мап рыцэкышья,
Артқэа роуп сыцсы зегь злоу.
Иасхэарызеи арт ирзымшыа
Ижэла уфы, нас, уағхэароуп!..

Уаха сулабжьом иахьала –
Мап сзацэкуамеи саргы срыжэтэ!
Фыда ацстазаара акгы ззалам –
Узлахызбаарызеи, ижэ!

Иагья ужэыргы ма уартэуама –
Утацэуеитоуп иахагы.
Ашэа иамшыа – афы дазшыама –
Дахэаеуеитоуп – уаха акгы.

*Ииун 17, 1981
Переделкино*

ЗЕГЫ РТАК

Издыруеит цхызтас ишкабо –
Сара сзыцэнымхо иахьантэарак.
Назаа ацстазаара цэқэырцо,
Ишықэым здыруеит ацсабарагы.

Сызқэызуагы иамоузеи тақыс –
Убриггы нықэзаауеит ишнеиуа?

Абраќа исымоузеи збатәйс?
Абраќа иарбан исырҕеиуа?

Абарт-абартқәа зегъы ртак –
Есышыжь амра сацны сгылоит,
Абартқәа ирыттамхо мышқәак,
Еитахгъы среигәырғьо сырцылоит.

Декабр 23, 1982

* * *

Ацстазаара сгәы ннархоит лассы-ласс,
Уажә саазқәылаз скыднацалт рацәа.
Исымнахуеит сыззыкоу гәыла-цсыла,
Сықәла-сфыза, сгәакъа-стынхацәа.

Зных убас саргәамтцует чмазарала,
Чхашъа сывам – стынчхар еигъуп наќ.
Иаасыхъзахуеит – салтит шысхәо еибгала,
Исызнауеит еицәоу даеа маанак.

Аха гәыграк сымахуп макъана –
Хәмаршақә акәхарым абас сзакъо:
Сыттцаара иафупоуп маза-аргама –
Цқъа сыпнашәоит – сеидроу сзызнархио.

Ииун 14, 15, 1982

ЖӘҢАН АХАҒАРНАК

Ғынла изакәызеи –
Ажәған зегъ амроуп изку,
Уахынлоуп ианцәыртца –
Ажәған шаќа ихараку,

Уахынлоуп ианцэыртца –
Жәфән ахатарнакс абра
Адгьыл сатаауп –
Аетәқәа рәыза – сара.

Саднахалт адгьыл –
Гәыблыла, тынхас сыпхьазо,
Исхарамзар акәхап –
Уи амшқәа снарылаз сахьцо.

Аха ианцэыртца
Уахынлатәи ажәфән итәцоу,
Аетә сыцрыхоит –
Иудырхьоума, ҳәыза, узышьтоу?

Маи 12–14, 1981

* * *

Анасыц уашьтоуп –
Иарада узынхом.
Уашьтоуп, иагьуатәоуп –
Аха уахьнакзом.

Уашьтаз нас, уашьтаз –
Уахьозар убап.
Нас уанахьзахгьы –
Удунеи зегь каччап.

Аха сара сузыпшуеит сыгезаны:
Арахь уи ааугатәкьар ҳәа сшәоит уахьзаны!
Ныкәгашьас иауто сыздыруам сара –
Ҷхәаралада пстазаара ахьыкам – ара!

Уа уеипш иарггы аамтала –
Абра инхаразу?
Уа уеипш иарггы аамтала
Ишнеиуа – иңсаразу?..

Ус акә, еггыс акә –
Уаңрымтцааит уара... –
Аха уахьымзааит –
Арахь аагара!

Ииун 14, 1981

ИАХЗЕИЦШУ АГӘНАҖА

Гәыразыла
Раҗақәа
Сыркы,
Исфызцәахан
Исывагылт
Шьоукы.

Маза-аргама,
Иҗамкәа схабар,
Иртахын шьоукыхгы
Стадырхар.
Бзиеи цәгъеи
Җаишьтагъежьюан убас –
Җахьцо җамбо ихәашьюан
Азқәа җазтаз...

Исгәалашәоит,
Исгәалашәоит зеггы –
Илтаҗәах
Иазымгазеит азгы.

Акгыы смыхыт.
Сыкоуп уажэгы, абар,
Истахуп
Еитахгы
Җаибабар.

Аееилнарган азыжыгы –
Зегь хазтоу,
Ицэырнагап –
Ацэыргара зыхэтоу.

Ацэгъа ипылап –
Ацэгъара зтахыз,
Абзиарагъ –
Абзиара зтахыз.

Ацэгъеи ацэгъеи –
Рыцэгъара иахэхап,
Ө-бзиабарак еицылар –
Иџбахап...

Аха
Инхахуеит
Гэнаҳак
Еитагъы,
Зегь иаҳзеипшу –
Бзиагъы цэгъагъы:

Ирхароузеи,
Җашцантацшуеи
Рлакта –
Җахьынзеишьтаз
Иҳархэашьуаз
Азқәа?!

1972–1979

АШӘА

Уашәақәа ссируп,
Атдыс хәыч, атдыс,
Уашәақәа рышьтахь
Исымеи хәатәыс?

Уашәақәа ихырхын,
Ицшуп адунеи...
Нас, уажә сара
Сызмыртынчуеи, сынииеи?!

Уа уҕынза сҕамларгы –
Саргы сшәахәафуп,
Иудыруама, харт
Лахьынҗала хайцшуп:

Ахаан излымшац
Ашәак ахәара –
Ахаан ихашьтами
Гәаҕшақә хара.

Ацстазаара еиқәхозар –
Ашәоуп еиқәзырхо,
Ишәартоуп – ишәартазар –
Ашәа зымхәо.

Иудыруаз, нас, дыҕам
Урт рыда изгәаҕра –
Ацстазаарагы ашәагы
Мышкала рбылра.

Ииун 8, 1980

АРАЗҖЫ

Ашә асырkit,
Ахышә асырkit,
Иҗам лаңшы,
Иҗам шытыбжы.

Иҗам ара
Шәара-ңхашыара.
Иҗоу – гәәтоуп,
Иҗоу – хәтоуп,

Жәәангәашәтдас иааимкәеит,
Абар, адунеи –
Абар, аразҗы –
Исзымыоуа ашәкәы!..

Усцыртц, слахынтца,
Уезах еиҗагы!..
Иаргамастәуам, маң,
Акымзар акгы.

*Ииун 15, 1982
Переделкино*

САҢХЫАКА

Саңхыака –
Инхоит изыхәтоу,
Саңхыака –
Инхоит ихадоу.

Саңхыака –
Сымәа, сразҗы,
Саңхыака –
Сымшқәа рҗақы.

Сышьтахька –
Инсыжьхьоу сгэырѳа,
Сышьтахька –
Инсыжьхьоу ацсра,

Урт сара
Сацхьака изгом,
Урт сара
Уаха изсыхьзом.

Сацхьака –
Апстазаара шьтоуп,
Сацхьака –
Апстазаара цшьоуп.

Сеастоит –
Убри сагьагоит,
Сацъал –
Сахьцаны сцоит.

Декабр 1, 1982

АТЫНЧРА

Амшын тынчуп.
Ашхѳа хгылоуп агѳаны.
Иакѳтааз дыцѳоуп
Игѳышц ѳаада ирханы.

Уи атынчра
Адунеи зегь уажѳ иартѳеуит.
Аха еижьагоуп,
Еимгеимцаракоуп – иаахѳеуит.

Ацѳкѳырц хылашт,
Ацѳкѳырц кѳылашт иаапкзаны –

Ицәоу дөһашт
Аңаң ғыңса данканы.

Ишхәа ңыхаа
Иахыңсаләу днахыңшышт...
Уаха тынчрак ишеизамто
Дахьнархәышт.

Агәра га, нас,
Уара атынчра уағхәараз! –
Икоутазеи – ас иухыччартәы –
Цәгьарас?

Аха уәоутеит.
Зынза уәоутеит иара тәыс.
Тәык ануакәха –
Иарбан уаха иузнаурыз!

Февраль 11, 1982

ААЦЫН АШӘА

Алашә далоуп Аацынтәыла
Иблахкыгоу ашәахәа,
Аацынтәылоуп гәыла-ңыла
Дызлаңәажәо ағаха.

Иахауеит убас адагәагь –
Уахи-ғени еихсыңра зқәым
Аацын ашәа гәазырхага,
Аацын ашәа – зымға ңкым.

Имхәашьяаит, нас, акала,
Иахьзалааит иара атәы!

Ҳагъцазаант ҳа ҳцәа иалоу
Аапын ашәа ахацкы.

Февраль 10, 1982

* * *

Исхәом – изтаҳыда! –
Сгәы итази схы итази,
Сахьцази –
Сахьнеиз сызгаша исаҳази...

Исгәйтцалеит хьаак,
Шьаҗакгы снанашьтуам,
Абар,
Амҗаду саныцсылоит ақәашьда.

Хьхь сҗатццшит ажәҗан –
Ажәҗан абакоу!
Исхажьуп еикәараха
Ацта еитцакәакәа.

Нас амацәыс, адыд –
Исхабгеит агәгәахәа,
Акымзарак нымхеит
Сзыкәгәыгра шыта уаҳа...

Ус, сеидроу сышьтызхыз –
Исхаштуам цсраенынза,
Са сдәықәлеит, са снейуеит –
Сназароуп аонынза!

Исцәызт амҗадугы –
Бна тоурацәгьак сылахт,

Уа тышак сахыкәшан,
Уа хра цәгъак сәагылахт.

Уа зыгәтак сызтысуам,
Уа пкызраны сылоуп...
Ашамтаз саапшызар –
Аа, сгәашә аңхә сгылоуп.

Ох, гәышә! Стәхатцәкьон...
Разкыс сара исымаз –
Хыхьтә амра кажжы,
Ианыцхаломызт сымфә.

Ианвар 6, 1982

АКӘАЦҚӘА РХАТЫЦАН

Акәапқәа рхатыцан иргыл
изыхәтоу ажәақәа.
Аграмматика акнытә

Акәапқәа рхатыцан
Иргыл изыхәтоу...
Акәапқәа роуп икоу
Арака хра злоу.

Уаңхә, уеитаңхә,
Уеитаңхә, уаахәыц,
Атцабырг уагәылаңш,
Уагәылаңш аңхыз.

Нас, иарбану, иарбан
Иазымхо сцәахәа?
Акәапқәа рхатыцан
Ианаало иаха?

Ишыздыруа инсыжъыз,
Исзымдыркѳа инхаз,
Схы иѳамзас, сѳы иѳамзас –
Сгѳы иѳагѳежъуа иѳаз...

Акѳапѳѳа зсыргылаз
Абарт зегъ рзоуп,
Акѳапѳѳа рхатыѳан
Игыло сыѳсоуп.

Ноиабр 5, 1981

* * *

Уаѳѳѳыѳ, нас, азын маѳъана –
Иахъыѳчоит имааиѳѳѳа макъана.

Иѳѳыбаса илеиуеит абѳъыѳѳѳа,
Иаххалоит атѳла рвакыѳѳѳа.

Аѳъыхъ, аѳѳа хымкѳа, аѳша хага...
Абас еиѳш гѳыѳѳѳага збахъада!

Рыбла хѳашъуп уаѳ дызѳамѳшуа,
Шъѳа гѳырѳа рыгхашам амшѳѳа.

Атѳлаѳѳа рыбаѳ ѳѳъахаанза –
Иѳѳуп лагырзыла ари аамѳа.

Азын аакылсуеит нас-насшѳа,
Иѳѳашѳа – ѳѳъарак ѳамлазашшѳа.

Ноиабр 3, 10, 1981

АЗЫНТӘИ АТЫС

Имлагоноуп, имлага,
Даара ицәгъан асытәхәа,
Имфахытцит угәра га –
Адәыцәхәы ианықәха.

Уакәшеит, уеигәырғеит уара,
Иеикәурхеит хатала.
Иафеит-иажәит азхара,
Аеарпхеит аамтала!

Уцазозаргъ ахатқыс –
Шьта уааныжъны ицароуп:
Нхашьас иамоузеи атқыс,
Уара укны мацара!

Нак иаарты аценцьыр, ашә –
Иоужь, ицап, игәнахауп.
Иалгеит иаутаз афатә-ажәтә...
Иауто иумеи уаха!

*Ииун 7, 1981
Переделкино*

АШӘАРА

Са схы иташәеит убас акы –
Сышәкы, сызкыртоу –
Шәыццакы!
Цәгъароуп,
Цәгъаратцәкьоуп схы иташәаз –
Уиоуп аенышыбжьон сзыршәаз.
Иззар калон,
Аха исыззом,
Уи, җымткәа,
Снатцалан сызцом:

Уаџтас
Саацэыртцуеит
Адэахы –
Уаџ иатэам
Зааизари
Схахы!
Уара иумхэан:
«Уи цыашьатэым,
Ус иќалоит –
Ипцхашьатэым!»
Еиќэкышыас
Иастари
Сыгэгы –
Абастэќа
Хаќазар
Зегы?
Цэа иалам –
Залашэом ацхыз –
Қатқак иафыззоуп –
Уаназхэыц...
Избан
Ихатэам
Зхахташэо?
Избан сыздырауамоуп сзыршэо.

Март 30, 1983, ииун 7, 1985

АЛАХЬЫНЦА

Мело, мело по всей земле,
Во все пределы.

Б. Пастернак

Ауада цхоуп, атызќа гэгэоуп,
Адэныќа ибгоит – ибгозар хьаам.

Апенцъыр зымқәацо иґахәоуп –
Аґыкеипш иалнахәан атґаа.

Реынаркит ґыґа уха убра,
Мҳара хазыназхт ауада.
Ари уахакәхейт аґхәара –
Еикәымшәар амуитоуп, хәарада.

Асы еиларґынтуа аурт шәышәуейт,
Ахышә иазытрыс хыла иасуейт.
Аґәәәашь бжатаха ибылуейт,
Афґы хаа гәахәаран иахылтґуейт.

Нтәарақәым атґых зынзаґы,
Ибґоит адәныґа тґыхәәтґәада.
Еилатґоит ґыґа иахәґы,
Тґакыла итәуейт иахәґы ауада.

Еиґах еилатґәзоит убас,
Абар реахьеидыршьыло рхала!
Шьґа имґґы рықәхазом изшаз –
Шьґа урт ахәхар акәхейт ирхалаз.

Ари – изыргам лахынтґоуп,
Ари – зегь шьґызхуоуп имырхәаа...
Апенцъыр зымқәацо иґахәоуп,
Аґыкеипш иалнахәоуп атґаа.

*Ноиабр 14, 15, 1983
Москва*

АЦӨГЬА-АБЗИА

Ашөтқәа шөтуамызт,
Ҷак цысуамызт –
Апстазаара цөгъазар, гәышья,
Уаф диуамызт,
Уаф дышәуамызт –
Апстазаара цөгъазар, гәышья,

Шөтык канзомызт,
Бгык ғшәазомызт –
Апстазаара цөгъамзар, гәышья,
Уаф дажәуамызт,
Уаф дыцсуамызт –
Апстазаара цөгъамзар, гәышья.

Ииун 6, 1983

ИРХӘАЗИ ИСХӘАЗИ

Зныкгы еизеит, рхәеит,
Фынтәгы, еизеит, рхәеит,
Хынтәгы еизеит, рхәеит,
Уа зегь рызбеит, рхәеит.

Рацхья азә дгылт, рхәеит,
Нас даеазә дгылт, рхәеит,
Нас даеазә дгылт, рхәеит,
Нас зегь еицгылт, рхәеит.

Нас, аамта цеитеи, схәеит,
Итцуази, кыртцуеитеи, схәеит,
Ирхәазгы рхәеит, аха
Иалтыз хамбеитеи, схәеит.

Зныкгы имеизандаз,
Рыбжыгы дмыргазандаз,
Хахгы рымгазандаз,
Рыхгы дмыргазандаз, сҳәеит.

Аизара еизароуп,
Уанеиза – иузбароуп,
Ианузба – инаугзароуп,
Егы зегь – барбароуп, сҳәеит.

Декабр 5, 1983

АХАТЦАРА ААМТА

Нас инхазеи – сара сгәы – икәылзымхазаз,
Избац, издыруа, цшқарахра згымхазаз.
Нас инхазеи – амш еизада башакәа,
Нас инхазеи – ажәеинраала хышәашәакәа.
Шьта иабакоу уи афыза агәахәара,
Уи агәагъра, уи ацшзара, ахаара!..
Инымқасит ифыртыныз ачкәынра –
Абжымшынк ирхызытәхәалоз азынра.
Гәырқа-гәырғәа – иара ауалк тамыжызакәа,
Исызгәамтакәоуп ишцаз инытцаба.
Абыржәеипшоуп – спара иашьтаз рәархан,
Иасәагылеит еибадырны, итцаршәхан.
Шьта изыхьчозеи сара сгәы – икәылзымхазаз,
Избац, издыруа, цшқарахра згымхазаз?
Ағарамцоуп саазгазоз уажәраанза –
Абыржәоуп ахатцаратцәкәа аамта.

*Ноиабр 21, 1983
Москва*

АБРИ...

Абри са сизхэыщхьейт акыр –
Изхэыцра мацарагъ хъантароуп.
Тыс хэычзак ахъта иакыр –
Уи лагырзыла икэабароуп!

Ажэџанаџ шэытак ибар,
Адггылаџ заџак ипылар,
Амџа цъара иаалакътар,
Тцла затцэык алахъ неикэылар...

Ижэлар, ицсадггыл ҳаркэатцп –
Урт ирыгэтыхоу имбакэа!
Хъаада ахаан дкамлацт –
Иеипш зеггы гэнызго дабакоу!..

Абри уаџ деилеигар калап!
Абри мыцхэы изамџа пхеипхеиуейт,
Абри акггы ихъаам, ижэбап –
Абас даеа шэышыкэса днеиуейт.

Ноиабр 20, 1981

УСДА-ХЭЫСДА

Усда-хэысда –
Умтэан аџны,
Усда-хэысда –
Умцан адэны.

Усда-хэысда –
џада ухамлан,
Усда-хэысда –
Лада утамлан.

Усда-хәысда –
Убжыы умырган,
Усда-хәысда –
Атың умган.

Усда-хәысда –
Икам цашъа,
Усда-хәысда –
Икам тәашъа.

Усда-хәысда –
Цәгъа ихъантоуп,
Усда-хәысда –
Аусқәа цәгъоуп.

Аха усгъы,
Аха усгъы –
Иуадафзам
Усда-хәысда...

Иалан икам
Хъантара –
Усда-хәысда
Атахара.

АИМАК БАША

Икам, икам
Лицәа фкык –
Аимак баша–
Акык-фык.

Усгъы-хәысгъы
Шьақәнақъоит,

Ацәгъа-мыцәгъа
Рҕанақоит.

Амҕа инықәлар –
Нақ иарбгоит,
Амра – ишәшы цәгъан
Иахацоит.

Хаара зцәызхьоу –
Ашәтцашәых,
Адгъыл иақәлоу –
Ажәижәых.

Иара азыхәан –
Зегь еипшуп,
Еилнаргозеи –
Илашәуп.

Икам, икам
Аицәа ҕкык –
Аимак, аимак –
Ақык-ҕык.

Иназцышыкласыз –
Дагоит,
Данага –
Деиланагоит.

Цсышыацәгъалоуп –
Уаҕ дшашьуа,
Гәнаҳа имазам –
Изшьуа.

Шьышыа ззамтогъы,
Ианцәыртц –

Гәнаха имам –
Данзацырты.

Сентябрь 10, 1980

АШӘАРҖА АЦЫХРА

Сцахны сызкузеи смышьтуа,
Иарбан сызмоу сеиларшуа?
Дызбомеи, дызбар сзабашуа –
Дызгашан игәы тыблааны.

Ажәфанахьтә – амза каччо,
Аетдә рыба тыцьдә,
Рымтан – сара сеикәыччо –
Рымтан – сара смарианы!..

Атықьхәа ахысыбжы геит –
Машәырда, мариала хәилгеит:
Абцар тацәуп – иткәхьейт,
Ажәфан агәы иарбаны.

Ашышьыхәа иааивызгеит сыңсы,
Сшьарагы сықәлейт лассы...
Сағамыз, зегы, зегы рзы –
Изгаракәын схәа цканы.

Са сеипш адунеигы адсы агеит –
Шьта хәыцәагь хәилатдәр әуейт.
Иткәр акәын абцар – иткәейт...
Ишәартан – инхар еитданы.

Октябрь 15–16, 1983

АМРА АЦӘЫРТЦРА

Я пришел к тебе с приветом,
Рассказать, что солнце встало...

А. Фет

Иаачырчырит тдыск ақәатцә –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.
Гәтыхак ҕыхеит адгьыл гәатцә –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.

Ашла днықәлеит иашта еинаала –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.
Ацқәын днадгылт ашьха наара –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.

Ацстхәа цәышқәа рымч зегь рылтцит –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.
Ашәапыңац фәы хаак рхылтцит –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.

Пхәызбак дгылоуп лкасы лыхуа –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа,
Цшәаала иҕыцәоит ацәакә цыхәа –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.

Архаҕ арахә ашьац иахоит –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.
Амҕа сгәахәоит, ашәа сгәахәоит –
Амра цәыртцуеит хара имгакәа.

Декабр 20, 1979

БАРЕИ САРЕИ ХХАЛА

Иханахеит атдых
Барей сарей ххала.
Уи еиғу ға хамтак
Абақоу уахала!

Атдых лашьцара –
Атдых баагәара.
Быбла тыцьцара –
Амза цхашьара.

Ас даға тдыхгы
Кало цыбшьоу уаха –
Асеицш хашьтызхуа,
Иаххызхуа зқы гәнаха!

Хыцья хазыкны
Абра хәгәқәа анеиду –
Ишандаз, лашандаз –
Ицшуп адунеи ду.

Ашамтаз хайдызбало
Ирархәап имзакәа,
Еипытцшьа шахзыкамтаз –
Рытых мыршакәа.

Иханахеит атдых
Барей сарей ххала.
Насыцымзар – гәнахак
Бацөымшәан уахала.

Маи 8, 1980

АШӘА

Дабатәида, мшәан, иахалаз
Агәы җкаартә еипш адунеи,
Акгы рзеимамкуа ишанхалан,
Иаатзыргылаз бзиен цәгъеи?

Ладахьалоу, җадахьалоу –
Уи ахьынтәааз җамбазо,
Ашәа җышьтытцуан ихиаало,
Җама ихалон җмыртцызо.

Ашәоуп, ашәа, нас, җзырҗыхаз
Ажәҗан атҗаҗа зегъы.
Ашәоуп, ашәа, нас, җгәы итыхаз,
Ашьта җхызтҗаз аразҗы.

Бзиа еибабоз җабҗара
Дыбҗбаҗазшәа уи дмыцхәны,
Дықәҗан ашәаҗәә ишьара,
Дтәан җа җчараҗы дзатцәны.

Ашәа ззиҳәозгы дҗазгәамтәит,
Бзиа иибозгы длымбеит,
Иашәа акымзараҗгы инамтәит,
Дышразҗыдаз дынкабеит.

Иашәагә ажәҗақәа неитцыхны,
Ишьта инхылеит ипыруа –
Ажәҗан ақәҗәанза җашьтыхны –
Җаргы җҗылаҳхейт җқаууа.

Уа иаҳзеилымкаауа ихахьыз,
Уа җзазымхәыцуа җзыхҗаз...

Ашәоуп, ашәа, хайқәзырхыхыз –
Цақа хлеианза ихәхьаз.

Сентябр 19–29, 1983
Москва

РАЦХЪАТӘИ АИЦЫЛАРА

Аргамагы пхызгы сгәи итхоз,
Сыцстаара иамаз хыс,
Даансыжыт – сыздыруам ишыхьыз –
Уи, рацхъаза исаз аз ацхәйс.

Нас иарбан?..
Даацәыртцит апсәаха,
Абар, дыхшәаза сифапшәеит,
Уаф дгылам хабжара шыта уаха –
Даазмышьтуаз сылхысны сцәхәеит.

Октябрь 24, 1983
Москва

* * *

Пхашьафыкгы сакәым сара аиашаз,
Аха хәашьа сзамтеит цабыргны.
«Быстахуп» хәа иастарызеи хәашьас,
Иастарызеи хәашьас игәагны.

Ацәгьа-абзиа – харт иахьа-уахала
Хазлагылоу злеибаххәо – сызхом.
Уи атәи сызхәатцәкьом ус ажәала,
Ашәаны исымхәозар – исызхәом.

Сгәатца иҫоуп, абар, избоит, уи ашәа –
Ашәт агәы цшқа цшәаала иаазыртуа,
Анасыц – зехынцъара иахъзаша,
Зегь насыцла зныкала изыртәуа.

Нас уи ашәа иастарызеи хәашьас,
Сгәы иҫахеит арахь – сагоит сбылны.
Цхашьафыкгы сакәым сара, аиашаз,
Аха хәашьа сзамҫеит, ҫабыргны.

* * *

Илхәа – илызхәом,
Илза – илыззом,
Дзаазаз афны
ҫшәахеит – дакзом.

Лан дыхәхәарым,
Лаб длыхъзарым,
Лашьцәа дыршьрым,
Лахәшьцәа аалырцшрым.

Уахоуп, уаха –
Аҫа лхәахьеит.
Иара даауеит,
Ааигәа дыпшуеит.

Лара дшәарым,
Иара дшәарым,
Дымцар лурым,
Димгар иурым.

Абар, абар,
Дымцой, аха...

Измырцәозеи
Лахәшыңәа уаха!

Атдыс иахәоу,
Ахәыхә иахәоу –
Шәара шәазхәың
Абри зызхәоу.

Март 1, 1982

* * *

Ашырцәз –
Атдых ашы нағашәит,
Ашара ишазгәакуаз –
Ашамтағ иңсит...
Сыхаара лышқа
Сара сыңцакуан,
Сыхаара лыбла
Атаңшра сазгәыкуан.

Ашәтышқәа рықәағ
Азаза ағашыит,
Амра ца зеазтаз –
Ашәтқәа лхышышыит.
Сыхаара лышқа
Сара сыңцакуан,
Сыхаара лыбла
Атаңшра сазгәыкуан.

Амрагы ағәхәәет –
Аеналажә амшын,
Аетқәақәағ цәыртцит –
Убри иазыңшын!..

Сыхаара днаргон...
Сызшыада сара?
Акымзарак ыказам
Шьта сызгара.

Февраль 12, 1980

* * *

Сыкамкәа суада иаафналан,
Сгәы санаргеит уамашәа:
Сыхаара илзыскыз жәеинраалак
Нықәцааны ибналеит аңша.

Хәмаргас иагеитоуп аңша-мтас,
Иамазма дыршыа изакәыз?!
Амбжәа-хаңыза-хәатәхамтца –
Шьта иагахәеит икәыжәкәыжә.

Снытцалт абаҳча еикәыршара,
Сгәыгуеит еитахгы – исыңшаап.
Сылаңшгы нақәшәеит, абар, уа –
Аара здыстцоз аңша.

Сыхаара илыкәшоит, илҕаңчоит,
Лбаҳча хазынаҕ дахьтәоу:
Уи затҕык шакәугы гәастоит –
Лыкәатцәкәа италар затәоу!

Сакәзаарын цаса ихәатәхамтцаз,
Сакәзаарын иашьтаз атәым:
Мра-каңха-ткәага шамшамтцас,
Сыхаара лгәы зегь аартын.

Сыхаара апшалас насыпла
Абас дызлартәуазеи, ишәхәа?..
Хымпада, илзапхьоит хәйтхәйтла
Иацәыззарц сызфыз ацәахәа.

Ииун 6–7, 1982

Переделкино

* * *

– Нас, ибгәаламшәои, ишеисуаз харт хәгәкәа,
Уи абахча шыказ ахаара ахыкәкәа,
Уи атцыс затцә ашәа гәыпшаакәа шахәоз,
Сзамфа ишадлаз бнапсыргәытца шахәшахәо,
Уи адәхәыпшра шәты мацарала ишыкәтцаз,
Апстхәа иаалтцын амза нас ишыбәаццаз, –
«Бзырпхашьозеи?» – са санбазтцаа, акгы мхәа,
Ҡацхәа еитахгы бнапкәа шсыкәшаз имцаха?
– Изакәызеи,
Пхызк еитоухәоит,
Нак уакәытц!
Гәаларшәашьас иастарызеи
Уара уцхыз!
Ацәа уеалх,
Атцабырг уахәацш – ихазуп!
– Биашоуп, биашоуп.
Сәашьеит.
Пхызуп.
Зеггы мцуп.

Ииун 14, 1981

АШЫҚӘСҚӘА РЫМШЫН

Абаллада

Ашхәа неиуан ахәда тых,
Ашхәа неиуан ацәқәырц гәых.

Ацәқәырц хыдақәа еиқырца,
Дцон амшынцааф – афы рца.

Далахәмаруа афыртын –
Уи дырхысхәан иагәа мшын.

Длашарбаганы хара
Ус диғалашеит ЛАРА.

«Ех, шәарт, ашықәсқәа исыцәцаз,
Абар, шәааины шәахьтәтәаз!»

Нырцәка дхықәгылан ЛАРА,
Аарцәынтә длыхәапшуан иара.

Нас дагьхылеит игәағьын –
Дхылеит Ашықәсқәа рымшын.

Ацәқәырц ыцәан имтцыззо,
Амра кыдын имцазо.

Ашхәа неиуан ахәда тых,
Ашхәа неиуан абға еитцых.

Нырцә иагьнеит ақәарақны,
Иақәтәаз дыкамкәа – итацәны.

* * *

Амра талахъан ахшыра,
Ашәапыңаң пшын ишәтны.
Хәылпазык хайқәшәеит машәырла,
Хайбадырын – хцеит хайцны.

Ашәа анцәырыргоз атцара,
Амза аңғыцәоз шарпазы,
Иахзафызан баша хәмаррак,
Хцеит хнеипыртцны хаз-хазы.

Хара хайқәшәарагъ маншәалан,
Хара хайпыртцрагъ мариан...
Ах, зегъ шпаҳазбоз мариала,
Ах, зегъ шпеитасуаз уашьтан!

Амра талахъеит ахшыра...
Убри атцых сгәы итынцәом:
Уаф деипыртцуеитоуп машәырла –
Мап, машәырла уаф деикәшәом.

Ииун 6, 1981

АТЦЫХ ЗАЦӘ

Ах, сыхаара, бґыхашт быгәжәажәо,
Бхы ахыбгара бмоуа уахык.
Уа ґызак дґалашам бзацәажәо,
Дґалашам бзыжъжаша тахык.

Изґычоз ашәымкәа, иґьантазза,
Апсґазаара еилыхзан иббашт.
Ибыхәапшуа игылашт ишҳазза,
Иахыбымбо бцаргъы бґаххашт.

Бытѣварц беихаргы – бзышьтуада,
Ибымоума цартагъ цъара!
Быхәхәаргы, быбжы захауада –
Басуеитоуп хыла адамра.

Багәылахашт биарта бымбылра,
Цсеивгарак мачзак базхуа.
Хыхъчашъа шбымам бырдыруа,
Бгәы итагъежышт хъаак бхәәеуа.

Уаха бызмышәо, буазыруа,
Бқызқыззуа мацара ибыршашт.
Ибзеилымкааз амшқәа цырцыруа,
Иахымаарахытә рыбла тыцыцъашт.

Ашыжь бәагылашт ашышьыхәа,
Бындәылтышт гәырфала бытәны,
Быкәа интацсашт ичыхәчыхәуа,
Амра шәахәа хаа ғыпны...

Ашыта цәгъа бнымтцуа ибынхаларгъ,
Уи атых затә бзалтыр – беикәхашт,
Аееилахәа иғыцзоу матәала,
Ацстазаара еижбага бәацхашт...

*Ииуль 13, 1980
Малеева*

* * *

Уа уда сзынхом хәа зхәахъазгы,
Сааныжны ицазазгы – азә лоуп.
Ак ыкандаз ма саазыхъазгы –
Абахчаф исықәлашыца стәоуп.

Апстхәакәа, схәаа дыртәазшәа,
Исхибахәа наӀ инаскьоит.
Ажәфангы, цас канатцазшәа,
Амра кажжы иканарцхоит.

Снафсаншәа пхәызба гәыҕекаагак
Ларцыс диҕаччо даацшуеит.
Дгылоуп иарах иеырцагъа,
Сахътәоу сара сгәы неилашуеит.

Снагыланы рфыҕаа рыбжьара,
Арпызба иасхәар стахуп:
«Иухыччоит уи лыбла тыҕыҕара,
Лханытә лшьапаҕынза дымцуп».

Декабр 3, 1980

АШӘТҚӘА ИРЫЛОУ АТЫЦҘА

Бзара еихтәашашәа итыруа,
Бхыгчпапырха бцырпыруа,
Ашәтқәа ирылоу атыцҘа,
Ас ианбыкәу ианбызҘа?!

Бхы нацхьабкуандаз хәыҕык –
Сшәоит – ибылахап лацшык!
Зашьагь рымоума дара –
Бара быпцшзара, бҕара!

Быччапшь иарлашо сыфны,
Бышьтыбжь сама сыткәаны,
Ацсы рхало бназхәацшлак —
Шьыри, саландаз ба блакә!

Бгәы кәзтәшәда акгы зуам,
Заагаратәкыагы бсыштыуам,
Схы-сыхшыф, сынхара-смал,
Бара ибымаз – сашта бтал!..

Абра бшыкоу, нас, иаба,
Мшәан, дабацшуеи сара сца!
Бара ибеигы дааигарцу?!
Сара издыруеит уи шымцу.

Аха исымоузеи хәатәыс,
Шьтрала иааиуазар аус –
Мап, сизымтәазеит азәгы,
Иан санлеиҗырбоз саргы...

Бнагзахааит, атыңха!
Шьта сцалароуп зеггы чха...
Анкыа схәыцуазтгы иахҗеипш –
Усцәкыа сныкәомызт сца иеипш.

Быччацшь иарлашо ифны,
Бышьтыбжь дама дыткәаны,
Ацсы рхало бназхәацшлак –
Шьыри, иалало ба бләкә!

Маи 28–29, 1983

* * *

Назаза ацхынра зыцхом,
Иптәароуп азынрагь атдыхә,
Ицәгыз-ибзияз – акгы нхом,
Имәасуеит – икам уаха цсыхә.

Нас, иарбан ас сеилазыршуа,
Са сымшқәа сытцыхқәа зырқьало,
Зегь цоит, имѡасуеит хәа сшыцшуа –
Еиҭахгы сгәатца еилырхуа иҭало?!

Еиҭах – исаѡсхьоу агәырѡа,
Еиҭах – уи ахьта, уи аҭаа,
Еиҭах – сызлытцхьоу абылра,
Еиҭах – исзеилымкаауа ахьаа...

Аригы мѡасуеит, инхазом,
Анигы мѡасуеит хәа сыпшыхуеит...
Зегь нхоит – акымзаракгы цом, –
Сара снаскьаган зегь хынхәыхуеит.

* * *

Адагь ѡаган иқәдыртәан ахан,
Илбаан ицеит азмахахь иагәацхан.
Акәты аѡны еилырга ицқьаза иабан,
Агәы хынхәит – уа иамбазеит агәам!

Ҳацстазаара шоуп уамашәақәа,
Зегьы ирымоуп дара рқазшьақәа:
Азәы инаало даеазәы иқәнагазам –
Газа бызшәоуп еиликаауа агаза.

АИЗГА «АНЫҘӘАЦХЫЫЗ» АҚНЫТӘ
(1989)

АМШ

Нак ипхьацаны гәышпыла
Алашыцара мықәшәатәы,
Иааит икараха – ҳапылап,
Иқәҳаргылап ашыапы.

Аблахкыга-гәыргъағәҳәаша!
Агәы мҕыгъааит, аҳаҳаи!
Иаҳмыртәап итацәза баша –
Икаҳтап имшны – ианааи!

Ҳамч-ҳалшара еизакны иаҳтап –
Уи тақыла иртәны ихыхәхәо,
Еикәаҳәы-еикәацса инаскъаагап –
Еитагъы ахынҳәра агәацхо!

Ииуль 23, 1985

АУААРА

Узхара иузымбо арт адәқәа,
Ари абна еишьыл, ари ахәы,
Арт агәилқәа иаадыртуа рыгәқәа,
Арт ашәацшықәа узыршанхо мыцхәы...

Иуаароуп,
Апстазаара уаароуп –
Ирхынхәтәуп ианааилак ағәҳәара.

Иигѣагъызеи – иухѣаша уиоуп –
Изгѣагъыз ацстазаара ауаара.

Арт азыхъкѣа ирѣыхѣаз дыбзахо,
Арт амшынкѣа тамбазо ицѣкѣырцо,
Абри амра шкыду икапхо,
Абри адгъыл чкѣынтѣас иеырбо...

Иигѣагъуазеи ауаара згогъы –
Уст, ишьтых!
Иумырзын!
Иеицкѣырха!..
Иахагъы ирыхзызаатѣуп зегъы,
Иахагъы ихъчатѣуп иануаараха.

Август 1, 1985

АЦѢЫКѢБАР

Мац-мац аѣеизгара иаѣын,
Мац-мац иахъынзатѣра иаатѣын –
Ох, гѣышьа, иамазам шыта ус,
Ацсы еивнагеит хѣа сшазыцшыз –

Ацсык цѣыкѣбарны иаакѣеицеит –
Иналшѣан хыла тѣака ицеит...
Абар иахъымцшаауа зыцкы,
Абар хъзхыццѣакуа зегъы!

Март 11, 1985

АЖӘЕИНРААЛА

Угәы аекыдкьо ихагаха,
Ғымтзакәа итәаауеит.
Аапынра псыткаагаха,
Харазантә иаапшуеит.

Хәдацәахынза гәнаҳала,
Апсабара тәуп.
Изт, ипсит угәахәара,
Уахыцалакғы – шәшьуп.

Уара ухала, ухалаза
Уқәымхар аузом,
Ухәәзаргғы уалаза –
Цхырааф дқалазом.

Ашәахәацғы зкылшәазом,
Ажәәан – адамра...
Ипсны ибзамхаз илшазом,
Ажәеинраала аәра.

*Февраль 26, 1985
Москва*

АКӘА

Ухыыз псаххон аамта-аамтала –
Псахра зқәымлоз даәакын:
Акәа анымзаргғы ға хсаалак –
Са сгәы ахсаалағы ианын.

Адгғыл иакәлоу псышәа мәашьоуп –
Дацла-цашәла зызхауа,

Аќәа исхалашо мра шашоуп,
Аќәоуп еицәмкуа иаауа.

Иагъа аахәыргъы, иагъа бгаргъы,
Аќәа – Аќәоуп даеакхом.
Аќәа ззымхәаз, иагъа ихәаргъы –
Аќәа еиғъу егъизхәом.

Аќәа, Тќәәпс, Анаќәәциа...
Анаќә иалыпхаауа хъзуп.
Аќәа қыа, Аќәа бзиа.
Уа мшыбзиа – зегъ еицуп.

Аќәа, Абәтаа Бәтаќәа,
Аќәараш, ацәқәырца гъы,
Нас Абжәаќәа, нас Тасраќәа,
Нас – ажәытәзәтәи Кәалхъы! ¹

Аќәа, Аќәа – сара стәала –
Хъзыс иурталакгъы пшзоуп.
Апшза илшәутцалакгъы лнаалоит,
Аха дзырпшзатцәкьо – лгәәтоуп.

Агәәтатцәкья – псышәа мѡашьоуп,
Дрыцхауп иаша измахауа!
Егъырт ахъызкәа зегъ башоуп,
Аќәоуп еицәмкуа иаауа.

*Февраль 23, 1985
Москва*

¹ Кәалхъы – Колхида.

АЛАШЬЦАРАҢ

Алашьцара реалакны блақәак
Сыхәәцшует, ысыхәәцшует уахак.
«Уарбан сгәәг иакыз, узбартам цқәа –
Ҳаибашып, умшәозар, нас, уааскәа?!»
Аблақәа мишәанхан иаҳагғы,
Скылырблааует скылкаан еиҫагғы.
«Иарбану сызхубаауа абыскак,
Исоумхәо, нас, – сазыцшуп аҫак?!»
Аблақәа сзыцшыхует имҫысзо,
Скыдырцалан: «Иарбан узызцо?
Умҫахыҫт уҫашьан, агаза,
Зегь уара уржьоит, уржәа – ихатҫа!
Уцәкьараха аҫсабараҫ узатҫәны –
Иугәәгзеи уқәақәаза уаартны?!
Башоуп узхьынхалоу уара гәәк.
Уааи арахь, арахь – икажь зегь нақ...»
«Уарбан уара ысыдхалаз уаха –
Сабашьратҫәкәа ззымгәәгьуа хаха?
Иаармышьтыз уакәзар уара абрахь?
Иқәырцаз ма уакәзар уара абрахьтә?
Уамазар ашьыцра шҳам укны –
Иулымшаз ак сылшар хәа ушәаны?
Ма иузбазар уаха ухы суршьырц?
Шәынтәгғы уиашаз!
Шәынтәгғы – нақ усҫырҫ!..»
Алашьцара кылблаауа схатә
Салацшует сызтынчымхазо шыҫа.
Салацшует... Исеилкаауам уахак –
Иарбану сызхыбаауа абыскак!

*Октябрь 8, 1984
Москва*

АХЫЧЦАЦЫР

Акөтагы хэыч изтамзеит, иагэылтцит ицены,
Акөтагыцэа иаагэылтцит уи рацхэа ихэацны.

Акыр мшы, акыр тхы ицон ихэазо,
Ацстазаара бзиаак хэа иалоу мбазо.

Уи амѡа мариамызт – иагыараан ихьтшыт,
Ихьтшыт, имлашыт, аха усгы имгыежыт.

Ишнеиуаз абагэагы ахайт итацсырц,
Ихычцапырхан ацыхэтэан иаапшырц.

Нас, уахэапш, абар, уажэ иахьнеиуа ицыруа!
Ирхапыруеит ашэткэа зыфѡы лахауа.

Мышкы затцэык адгыл иаӕытха иеырбоит –
Нас, ажѡан закэу абриалагы иаабоит!

Ииуль 23, 1984

АРБАГЪ

Агэы каршэ тынч аускэа катцо,
Амш лакѡакрада икэхан ишцо,
Ажѡан кылтцэо иаатгылан ихэхэоит –
Арбагы баша ѣнатуам – ак ахэоит!

Ашэт агэылттра ишафыз иаашыакэхеит,
Ичырцыруаз ацысгы шѡаӕеит,
Арцу нылацсит хамтак ашыац,
Иаагыежыгыежыт хдунеи аблахатц,

Аамта ахыѳказ ахаштын ацсык,
Иаазамазеит иалзаан ацсы...
Хаи, арбагъхеит, еитах акы убахт!
Ирбо зегъ рхѳома! Уакѳыт, иумузахт!

Март 18, 1985

АХАХӘ ЫРШӘУП...

Ахахә ыршәуп ажѳѳан агѳахы –
Иаха-иаха иатѳзаауа ашьамхы,
Иахынзалшо хыхъ иѳазаны,
Нас иѳалоит алада иаахѳны.

Знык хлантѳы ианѳалалак, ѳаѳа,
Акахартѳ иазааигѳахо шаѳа –
Ицѳакуеит иааѳѳоушьартѳ уамашѳа,
Иаха-иаха иѳхѳоит аныѳѳашѳа.

Ахахә – хахәуп.
Ахахә акѳым...
Уакѳыт!
Иабоутаху шыѳа –
Даеакы уазхѳыц!

Август 1, 1985

АҚАЛАҚЪ БАХЧАҒ

Ақалақъ бахчағ лассы-ласс,
Ла газа дуззак збалоит –
Хатѳак шыѳжы-хѳылѳазыла,
Шахак ианкны иааигалоит.

Зхала рахә гәартак зыхьчаша,
Хаблак зчацшьаша ала,
Усда ихырқәақәо баша,
Иқәхеит абрақа цәгьала.

Ас еипш ла мурак абрада,
Қытақағ усғы изымбацт.
Зныкала иафоит, хәарада,
Арк ирызхаша акәац.

Ацшәма – уи амцахь уанықәла –
Дуагьуеит, дахыбаан дыцсуеит...
Ас еипш ацстәытцәкьа ианықәуа –
Дцьасшьан саргы сизыцшуеит.

Дцьасшьоит иахымам лакта-хаа,
Абла хәа – ашхам изтоуп.
Илшоны ибозар – ишаха
Сыхәда ишахеитцара дтәоуп.

Ас ауаа зцәымгу, издыруеит,
Иланы дшыкам гәбылра.
Ииҥаху цасхәа иазиуеит,
Дасуеит дызиааиз ила.

Далгеит, иахеирштит қәашьда,
Иалшом ашратцәкьагь латцас.
Пхызла мацароуп ианашьтоу,
Иамбац ақәыцьма ду цхарс.

Зхала рахә-гәартак зыхьчаша,
Хаблак зчацшьаша ала,
Иафо иахыбаатәны баша,
Иқәхеит мышгаган цәгьала.

*Март 2, 1985
Москва*

* * *

Шьта уахьза уи амш лашара –
Инкабеит – ацхыз, алакә!
Инхазаз – азхьра мацароуп,
Ушьта ихымтцуа уахьцалак.

Ари амшгьы уатцәы илакәхоит –
Иацтәи шлакәхаз еипш иахьа.
Ари амшгьы ныкәтцыр акәхоит –
Ари амшгьы ҫымт уазхьла!

Имтцанарсыз аамта зхьтцра
Иамызхьхуада – азәгьы!
...Цхьзу лакәзу нас уазхьыцла
Иара ацстазаара зегьы.

Маи 19, 1984

АЦГӘЫ АҢЫ АЗӘЗӘОИТ...

Хьхь, еилахәашь имтцысуа,
Ажәѡан иатцоуп ацта,
Амрагыларахь ицшуа,
Ацгәы аҢы азәзәоит сацхьа.

Амш аапшыхуану, ацгәы?! –
Иубазом ушѡашьаз.
Уажьагәышьѡитоуп угәы –
Абла хѡоупеи ашьыжь?!

Ацта еилахәашь илакәзеит,
Адгьыл қьуеит – игәнахауп.
Ацгәы аҢы зәзәаны исѡапшуеит...
Ашәгьы ашьшьыхәа снахоит.

Алашыцара уамаха —
Ашыаршәы нафытџьап...
Амш аапшытџьахыр иахьа—
Иагьа схы сахыччап!

*Сентябр 17, 1984
Москва*

АМЗА ЗХАЛАЗ

Атцых. Артцукәа рыбжьада
Уаха бжьыказам адәны.
Иаафнашылоит ус ауада
Ишеишеиуа амза тәны.

Лиарта дшылтцуагь лымбазакәа,
Иоужьны ишлықәыпцоу лыхцәы,
Ддәылтцуеит – ашә ала дымцакәа,
Ахышә дкылсуеит харцзатцәы.

Атцых зыжьюшәа дхыхәхәалоит,
Дызхьынхалоу... уеилыпсаап!
Атзы дкылдан ахыб дхалоит,
Ател дықәныкәоит – ацсаатә!

Амза деиҭырбоит – лгәапцара,
Иаргьы лааигәаза иааскьоит.
Аблахкыга-разныпцара –
Лхарпц дагәылпцаауа дкәашоит.

Ажәфәан атцан, дгьыл дакзамкәа,
Лыкәашашьа цьашьатәзоуп —
Уафыхшара ихафьы изаамго,
Цхызгьы изымбо кәашароуп.

Уа дагэйтцахэхэа шөахэала,
Амза дамоуп дыткэаны.
Цшьяала-цшьяала,
Хаала-хаала,
Ларггы леалтазоит дгэыкны.

Адгьыл, ажэфан, аамтеикэшара –
Зегь аатгыло ишанханы! —
Изоурыдашь апсабараф,
Абри амаза еилкааны?..

Закэ насыцыз иаха илымаз –
Акггы лгэалашөом шьыжьы.
Лхатца дихэапшуеит – дхэаеыма!
Ицэгьазоупеи ихэда абжьи?!

*Март 4, 1985
Москва*

АХЪЗЫНФЫЛАРА

Мап, сызгылом схы ларкэы,
Харак зду иеипш, бара бѣапхьа.
Быхъз аныстазом ашэкэы –
Маза бтынчха, маза бапхьа.

Ах, ишпазгэагьуаз сара –
Сафстаахэ дыканоуп дсызцасны!
Ах, сышпабымшыуаз убра,
Сыбла шпатыбымх бынтасны?

Аха исныбычхайт, сбымшьит,
Ускан бхагамхеит, бмыгэжэажэеит...
Нас закэыхзеи – нас хаапшит,
Хабла зеиѣампшуа хахышөашөеит.

Пхызын, пхыз баапсын хазлаз,
Халтцит, халтцгәышьеит лыпхала.
Нас, уи иалтцыз, уи иацәцаз –
Уа, хыымзг хамазам иахыала.

Аамта ихафсгәышьяз хара
Иахто ихамоузеи ыцныхәас...
Уимоу, хаихырхәап хәара –
Зыцәкәырп хкыдкьаны харфыхаз.

Нас, бымгылан бхы ларкәы –
Гәнаха баттам азәгы иәацхә.
Иббылзаргы нас сышәкәы –
Егьоурым... зны угы бацхә!

*Ноиабр 4, 1984
Москва*

АЖӘЕИНРААЛАФ

Ажәакәа ирибамто таха,
Надаада иахо иаауеит.
Реимак аанымтәазо уаха,
Амфәан дара-дара еисуеит.

Еижәылан, еикәылан исхалоит,
Итагьежьюеит сашта зегь шытых.
Урыбжыцсааргы хатала –
Шьта укажафуп, нас – еикәых!

Срабжъан – хәатыхла имеилало,
Зегь еицтадыршәуа хтакты,
Еибашьуа аиґацәа еинсраалоит –
Сжәеинраалафуп, дад, ухатцкы!

Март 25, 1985

АҢЫНКЫЛАРА

Анахь – шыаҕак,
Арахь – шыаҕак,
Атымнтышара – наӑ-ааӑ.
Аҕӑара ихыкӑгылоуп ацӑахӑа,
Иухыша дыруп – уанхыхӑхӑа.

Иузалхуа иӑам ҕа мӑаӑы –
Абжӑара инхаз уеыбжӑаӑы,
Уца иуадаӑзаргыы иагӑа –
Абри атымтшӑара уебыжӑа.

Уца, узыкӑшӑаз аӑны ипхӑаза,
Абра ухаӑитрагыы таӑза!
Абра итаӑза, нас, еитагыы –
Ишьтыхны икыз ауаӑрагыы!

Абраӑа изӑыхӑлаз, изыршаз,
Абра аӑынкылара зылшаз –
Иахныхӑап ичхара хаицӑак!..
Анахь – шыаҕак,
Арахь – шыаҕак.

Ииуль 21, 1985

АЦСУАШӐА

Уа радари, рада гӑышӑа,
Иаххаагахыоу шыардагӑышыоуп,
Иаххаагахыоу хашьтагӑышыам,
Аринахыс хшатагӑышӑа.

Уа радари, рада гӑышӑа,
Ма хӑӑиара гӑатагӑышӑа,

Уа ҳапсуара, ҳашьтра мызуа,
Иахьынзауа ҳажәла шьтытцуа.

Уа радари, рада рҳәама,
Дгьыли жәфани рылцха ҳама,
Цкәыни згаби еидеырбало,
Хатцеи цхәыси рхәоу еинаало.

Уа радари, ҳтцеира иацло,
Уа ҳшәартамхо пашәла-дацла,
Ианҳалымшо уа иҳахьзаша,
Иааҳамданы цхьаҕа изгаша.

Уа радари, ҳгәыгра ҳамжьо,
Иҳашьталан иааиуа цхамшьо:
Уа, ҳаламыс, ҳтцабырг-ҳиаша –
Изхарҳаша, изыздырҳаша.

Уа радари, ҳашәа цымтцәо,
Уа радари, ҳамца җымцәо,
Уа, радагьа, рада гәышьа,
Еиҗахәашьақ ҳаҗагәышьа.

*Ииуль 21, 1987
Переделкино*

АЖӘА

Уи ҳәашьа змазamoуп мариала,
Ажәакоуп ус иҕоу, ажәак!
Иугәытцхоит уахьнеилак-уахьааилак,
Иugnaжьран иҕам гәырҗак...

Уи ажәа гәмырҗыҕга-еырбагам,
Иухәаргьы иумхәаргьы кало,

Ҳзышыцылахъоу баша мѡақѣтагам –
Агѣғыѣ ҳаганы ҳзыртѣало.

Уи ажѣа узыцрымтѣуа, узызхѣыцуоуп,
Мчы змоу рахъ зегъ реиҳа мчы змоу.
Уи – ажѣақѣа иреигъу – узқѣызуоуп,
Разк имоуп иара злахъынтѣоу!

Ацсык еиҳа анагым иѣыххаа,
Ицарц адунеи мѡахъкѣаны,
Ажѣа затѣык ыкоуп – ашышыхѣа
Атѣп ахъ иаазгаша иаархѣны.

Разк имоуп, дагъхатѣоуп, хѣарада,
Уи дшақѣзуа идыруа – изызхѣаз,
Анаѡстѣи – жѣеинраалоуп.
Шѣарада
Ирхѣап, ирыѡлап изтаххаз.

Ноиабр 13, 1987

АУАА РНЫХѣАѢА

Гѣыбған сырѣаит уи азыхѣан,
Аха исхѣароуп ианхѣатѣха:
Ажѣлар ракѣым – ауаа сныхѣоит
Сара чыдала иахъа.

Избахъеит атѣабырг шыршьуа,
Мшынѣас ажѣлар еилашны,
Рѣеицѣа иреигъу атѣы ихъыршьуа –
Сгѣы таѣырѣхъеит даѣазны.

Ажѣлар дрылоуп амаҳагъа,
Аѣартышагаѡгъы – убра,

Ажәлар дрылоуп амдыр цагъа –
Аӕыш диабжъахуеит иара.

Амтақбақбаџ, ацџатала,
Амцхџаџ, ацџгъахџаџ хазы...
Ёытџахырџас иманшџалан
Иӕоуп ажәлар дара рзы.

Ажәлар рыхъзалоуп ишааиуа,
Ажәлар рныхџаџагъы ркуеит,
Азџгъы дрыцхаршьом изиааиуа –
Ажәлар рымчра дадыргоит.

Ажәлар – нхартоуп дара рзыхџан,
Ажәлар рчараџ даргъы тџоуп...
Ажәлар ракџым – ауаа сныхџоит,
Ажәлар ныхџоуп – ауаа злоу!

Апрель 10, 1987

* * *

Рацхъаза ицџыртцит абри иаххацхо
Амра лашара.
Нас – абри адгъыл иахъа хазқџынхо,
Адгъыл – мшацшара.

Ахрақџа ирылхџарааит арџашқџа нас,
Рџеизырган – мшынхеит.
Архақџа, аџаџақџа згџатџа цсахџаз –
Рызынтџык џыхеит.

Иқашџақашџеит нас, игџыргџеит ашьац,
Атџла царџарит.
Ргџыштџақџа намџакуа амра ашџахџац —
Цсызқџаакъы хџмарит.

Нас ишәапыңаңхейт гәәфагы хәгы,
Ашәабжь нархылкьейт.
Абнара инылыџт атдыс абыжыгы,
Ашәарах нылкьейт.

Цстазаарахт, адгьыл иахалеит аңсы —
Нас ауп сәнеиха:
Нас ауп, анаџс ауп санцәыртц — ауаџсы —
Зегь анмазеиха.

Дхыдазма арт зегь снапы иазыркыз?..
Икоуп сзызхәыцра!
Рыхьчароуп, арт рырбгаракәым цакыс
Иамоугы сцәыртца.

Арт зегь са соуп изыкәгәыңуагы шыта,
Са еикәсырхароуп.
Артқәа зегь рышьтахька сцәыртцит схата —
Раңхьака сцароуп!

Новабр 24, 1986

ҖАЦСТАЗААРА

Абра зегь еилкааушәа, зегь цшзоушәа-инагзоушәа,
Қәнагала зегь збоушәа, зегь хиоушәа ҳа ҳзы,
Җа ҳамфа шшазоушәа, насыңла ҳкәабоушәа...
Җаафашьаргы — ҳалтцуейт, игәәкуейт ҳаңсы.

Изалшозеи ҳамра лашара наҳхаңар?
Изалшозеи ҳадгьыл хзыкәгылоу табгар?..
Иарбан романушь ҳара ҳазфырхаңоу?
Дарбанушь автор — ҳазхәыцыз абарт?

Уи ҳшизбаз назаза ҳаанхоз цыишьейт баша —
Зыкәтағ-цәа зызцымеыз акәчышь еиңш ҳхәәеуа!

Иҗыхтәуп аҗнашәкәа, иҗыхтәуп агәашәкәа –
Иаадыруеит ихатәоу хразкытәкәа ахыпцшуа.

Итбаауп, илашоуп адунеи-ацсабара,
Ихапхьоит – иаххаштыр аутдәкьом хашуау.
Нак тытцшыак кәхтцароуп хакәтагь-цәа баагәара –
Анакәымха, иарбан – хаанхоит хашхытхәау.

Ха хит ахақәитраз абрака, хәарада, –
Хтазатәкьом уи автор хапыза имацәаз:
Хакәпоит, хәцәкәырпоит, хаилашуеит еикәтәарада –
Хахьынзакоу (хаказар!) – хакоуп абас!

* * *

Ак схаштызшәа сшыкоу спыкпыштыуа,
Есышыжь сындәылтцует аоны,
Ус амрагы халоит, ихышәтцует,
Ус алада италоит иаахәны.

Исыкәу ак шысхәара схаштуоу?
Исхаштуоу ак сзыланы ма?
Ма избаз сыпхыз маанашоу –
Уамакала ишәтызшәа хтама?

Ма сөызак игәы дасыргазар?
Дсымбазар стынхак исзыпшыз?
Жәа кәандак лмахацкәа дажәуазар –
Иац амҗан испылаз апхәыс?

Ма сабацәа ирфахьоу мц-ныхак
Сыкны сеикәнаршозар, иауеи?
Шәы-гәфарак сыцрыхоит, шәы-гәтыхак,
Сеихьыхо-сеипыхо саауеит.

Апстазаара – амшын уаф дызмыруа,
Снапкья-шьапкьо сшалаз саапсоу?
Ма даараза бзиа сыздыруа,
Сахьибо – сыччархэны саапшуоу?

Ма скыртак амоурц исыхьша,
Сызгаша уамак, уамазак,
Уи сымцахь иаармышьтырц исыкэша,
Сеицырку шэы зтаарак еицфак?..

Ак схаштызшэа сшыкоу спыкпышьтуа,
Есышыжь сындэылтцуеит афны,
Ус амрагы халоит, ихышөтуеит,
Ус алада италоит иаахэны.

ШАЛУА ТҢЫЦЬБА ИГӘЛАШӘРА

Иускәа нтәомызт ескьынгы,
Тәа змам ихтысхьан аңабаа.
Иңсы ааивыганы мышкгы,
Днамтәацызт имамкәа хәа-баа.

Дахьон апстазаара цөгашәа,
Аха дрымбацызт игәы кахан –
Ашьантәа шьантдоуп есымша!
«Ушцакоу?» –
«Сыкоуп ағьарахәа!»

Ахатцәгә иматцәкьан, аиеи –
Уа, зеиңш ахацәа рацәафхаша!
Изеикарамтәзаргь адунеи –
Уи дшашьтаз дашьтазан аиаша.

Даапсамкәа, даара даапсахьан,
Имоузар акәхап уаха псшьашья:

Драҳатза иеиттыхны дыштан,
Даагылазар дзышьтаз дахъазшәа.

Ииун 7, 1987

АХӘЫЦРА

Хәмаргақәак халтан —хразкы иалыркит,
Хәмарроуп шыта икәзоу – хан хлыкәнакит.
Дталама аутра, дыкәоума акәыфәра –
Иаабом, ихаздыруам, хагыашьтам хара.
Хәхәмаруеит, хәхәмаруеит, иаххәыцуеит зкы хкы:
Акьанцәа харцәоит иашәаххын аткы,
Аихамфә ианахтцәоит адәыгба – уцала!
Аханқәа харгылоит – уфәнал, унхала!
Хәарыхуеит, хәиғыхоит, ихәкәым еихсыгъ,
Арахә анахтцәоит, еитцәххуеит азыхъ.
Ацхагы хәхтцәоит – нырцә-аарцә еикәшәарцы,
Амцагы еикәхәтцәоит – икнах ахьурзы!
Хтацагы дааиуеит, илкуп агәыгәым...
Иахәзбо, иахчацо – сеидроу хәзғым!
Цстазаароуп, хәмарроума артқәа зегы –
Икәоума еигъу, еихәу даеакгы...
Хшымгәыгзо, насоуп данааиуа хзыхшаз,
Насоуп иангәахто – хәизныжъны дышцаз.
Лыбла хаакәакәара гәтыхала итәу –
Насоуп ианхәрхәо шака хәазатәу,
Насоуп ашәартагъ хәхшыф аназцо,
Насоуп – макъана ихаздырзом хәзцоу.
Насоуп – убранза хәикәыццышә хамцар,
Насоуп – убранза хәзхылтыз дхәхьзар,
Хлеигәыргъо, хлыкәшо, даабәп хәзхара...
Лусқәа рғы хлхәартә егъхамчым хара.

Хөмарга гөмырөҗыҗақәак халтан – хажьжьоуп,
Уаха закәызеи... ххәычқәоуп, ххәычқәазоуп.

Сентябр 18, 1984

Москва

ИЗБАН?

Избан изсеилыркаау макъана –
Арт ашәтқәа рызынтәык шканзо?
Избан изсеилыркаау макъана –
Арт амшқәа сзымхакәа ишынтәо?

Избан изсыдгалоу сышыцылам,
Исзымго, исзышьтымхуа зынза?
Избан сыззыкаттам зыспыло,
Цкәа сыбга еитцысхаанза шыжьжа?

Избан, изцәыртцуазеи еишьтала,
Са сгәы неифәызжәаша зкы хкы?
Избан? Сырнышәарцу аамтала?!
Избан? Зегь сзеицшхарцу мышкы?!

Избан, избан, ацшалас иалоу
Сразкы зысхыччозеи, избан?
Избан, нас, ажәџан сзахьнырхалоу,
Амтәыжәџа сытамзар, избан?

Декабр 15, 1986

АХӘААҚӘА

Ха ҳацстазаара еилацалоуп,
Иртацалоуп аҳәақәа.
Иахзаркуама, иахзаркуама
Иара хусқәа, хагәтакқәа?

Аха цсыцэгъароуп, ихатѳам –
Амшқѳа ихатѳу ркѳыншьара.
Апцѳазаара усгъы аурыла
Изакехѳзеи ашѳара?!

Еилацалазар – жәеинраалоуп,
Еилацалазар – жәаңкоуп,
Еилацалазар – дунеиуп,
Еилацалазар – игәгәоуп!

Цгара зкѣымгы нтѣара зкѣымгы,
Шьтыхны инеиуеит ахѣахы.
Иахзархѣозар – инагзатцѣкыан,
Иахѣагышьоит аѣахѣы.

Хәйзмазамоуп иахзыртәуазар,
Иахзаркуазар шака акуа.
Хәйзмазамоуп!
Илакәуазар –
Ауроуп ахәггы лазыркәуа.

Хамшкәа ркьәҭа ҭахьзанымшәо –
Баша псыҭроуп, ихатца!..
Мчуп, хайҭызкаауоуп акьәҭа –
Псыҭа знымаало зынза.

Новабр 24, 1985

АСАС МЗЫШӘ

Аюстаа мцацаа зны дыстааит,
Ашә шыаппықәла иааиртын,
Деҕабыҕ-ҕаччо:
– Бзиа ууааит!
Усыпшымзи – мап үмкын!

Амчра дуи хьзи-пшеи устап, —
Дахьынхалт аргама скалт, —
Иутахызар угба хыстап,
Тџаа змам устап, нас, амал...

– Хьзи-пшеи, мали, мчреи зегъ нышәуп –
Уара иумаз, наӁ уца!
Абни ажәа, ажәа мзышәоуп
Са сзырзышо – слахьынџа!..

– Исурбеит ухала уцсырта,
Шьта хагъзеилгашам мариа!.. —
ИӁазамкәа ихарта-сырта,
Аџстаа днынџабеит убра.

Баша дталозма уи сыхәа –
Амыждакәшәа дцеит сырхәы.
Кыргыи тџеит, абар, имџыкәа –
Схала сыкәтәоуп агәыцәхәы.

Фыстаарамзар – сдыррагъ спышәагъ
Рацәа исыџаркуеит, избоит.
Аџстаа мзышәагъ ажәа мзышәагъ
Усгыи ишеицу шьта агәра згоит.

Сзышагъ иамам уаха цсыхәа —
Хәи, рацәа дџаџшит сгәџа!
Сахьынхалароуп иџыхәа,
Аџстаа силазароуп шьта!

Маи 22, 1987

АХЪАЖЪ

*Ахъажъ аңсаатәқәа жәпакы
рхәашъа канайоит*

Зны иардәыноуп, зны иархыноуп,
Карматцысуп даеазны.
Ашәа ахәоит, абжы хазыноуп,
Гәазырхагоуп, цабыргны.

Иарбан цсаатәу ацсабарае
Зхәашъа азыкамто иара!
Иагъаезандаз уи мацара,
Ахы цәытцакны цъара!

Иаакыжкыжуеит иныбжъаршәны –
Ахъажъ – иаабац-ихахац!..
Ус ауп – дарбан зхатәы нкаршәны,
Тәым ашәала хъзы згахъаз?!

Апрель 25, 1987

* * *

Ашара иахубаартә ухы –
Амаалыкъ! – аштә иааталт.
Исзыгәагъуам ауп хәа – сшъамхы
Ларсны сагәзышан акалт.

Амш апоезиа зфаны
Иалоуп иззалхуа изы, избоит.
Иалсхуеит хәа мчыла ирфаны
Иалагаз – баша ихы ижьоит.

Ирзыразым гәнаха зухьоу,
Агәы итанарцшуам избалак.

Абар, уажә ицшыазар зыцсоу
Цсы зхоу зегь ирбоит, аха иааг.

*Маи 9, 1987
Переделкино*

АГӘАЛАШӘРА

Артцаф пхәызба, бтцаф хәычы
Уажәгы бааилоит ихағы:
Мшаёны бшибаз бтыпхаха,
Быбла тылашо имраха,
Игәы инықәыфлоит быбжы,
Еиларгыло ихәы-ижы.
«Сылашара, сгәазхара!» –
Бгәыдикылашан иара...
Аха излеигәағрызеи шыта –
Бгәы пшқа нтахап, хагеита:
Уажә даацәыртцыр бара бёы,
Ашла ихыфуа бтцаф хәычы.

*Сентябр 28, 1984
Москва*

АИЛЫТЦРА

Анахьгы иатәымкәа, арахьгы иатәымкәа –
Иабантәаауеи, хагарак атцоуп имцымкәа!
Иаалыркәан амацәыс хәытқьоит, ихысуеит,
Ируша иақәымшәо, ацстхәақәа еилысуеит,
Ицшам, ифыртыным – ицәыртцуам изхароу!
Иагьтәыуоит, иагыччоит, абар, апсабара...

Аилытцоуп, аилытцра, артқәа зегь здыргоу –
Азыни апхыни ртәы-рымаа еилыргоит.

Ақәакам, асыкам – гәыргәырроуп агәгәәхәа –
Иахылҕеааран иҕоузеи аилытҕра уаха!

Аҕаамтак реимак иззатода збашья?
Насгы, акгы рзеиламкәа, ирымоума еилгашья?!
Ргәы ааибагаргы – псытбада иааикәтәахуеит,
Еилырхыз аткыс ирзеилоу аанхахуеит.

Ииун 25, ииуль 31, 1986

АШӘА АЦЫМХӘРАС

Изызхәода изхылтцыз, иахынтәаауа –
Зегь хашьтызцаауа, шыарда зымчу
Ари ацстазаара – ашәа исызтымкаауа,
Исызтымкаауа – сгәатца иҕачу?!

Ари адгьыл затә...
Ее, ари ажәәан...
Ацсабара ду хәыцрагь захьзом...
Ари ашәа иахысхәаауеит ашәа —
Ари ашәа ахата сызхәазом.

ААМТА

Удәаза цәхәит,
Уқәатца цәхәит –
Унацшны уаацшаанза.
Иашьыз – дашьит,
Иархәыз – дархәит...
Хәмаршыа аздырзом аамта!

Март 31, 1985

* * *

Иацтәи амш зырҗхәоз иацралан,
Иара иалачоз шыоуы,
Идырҗоит иахьа хатала,
Идырҗоит мыцхәы ихтакы:

– Иацтәи амш ахы лахароуп,
Газарала, гхала итәын!
Иахьатәиоуп имрапхароу,
Иахьатәи – хразкы иатәын!

Ашәа ххәароуп хразказыхәа!
Ашәа рхәома, – ихәхәоит, ихәхәоит?!
Афстаа илымха цыгәоуп, ашышыхәа!..
Иахьатәи саргы истапхоит.

Аха ишәартахуп гха збартам —
Иахьатәи мыцхәы изшышыуа:
Иалырхуоуп хәа – иарбан иартә,
Уатцәы «ишәшы» рхәар – иасны изшыуа?

Маи 26, 1987

САЗЫЦШУП АТАК!

Сазыцшуп атак...
Асалам шәкәы акнытә

Изыоуеит абри ашәкәы,
Салалом рацәак.
Уахәапш, апхьаф ухатцкы,
Сазыцшуп атак.

Сажәа иашазар ичхә,
Ицьбаразаргь мацк.

Ухы тыскъазар, ихәа –
Сцәажәара сыркъаѳп...

Аха ушьтыбжь саҳазом,
Бжьажъароуп сызѳу:
Иаасымдыркәа цхъа сызцом
Сзыхуркъо закәу.

Нас, азыхъгы аеазоит,
Ёазназы имхынхәуа,
Нак инытцахәаша ицоит,
Дкәмлазар изжәуа.

Ижә иузеитцыхыз азыхъ,
Сузыцшуп саргы.
Иухнахма иара ухыхъ,
Итнацаама угәы?

Атак соур – икастоит
Уи атак саргы.
Цыхәтәантәихоит, иѳахтәоит
Такда инхаз ашәкәы.

Апрель 25–30, 1987

АХӘРАШӘА

Уа Нацқа Къагәа ахатца, рымхәеи...
Ажалар рхәамтәхәтә

«Баша рѳашума аиѳхаа итыкьасо?
Аиѳхаа итыкьаса илеиуа шыа-рѳашуп,
Уи шәарахым, гыгшәыгым изтцыкьасо –
Ашыа рытцкьаса ицоит ауаатәыѳса.

Ашыа рытцкыса ицоит ауаатэыѳса —
 Абарт хаипш зеипшыз, Анцэа ихацишаз,
 Анцэа иратэеишыаз ртэыла рзымхакэа,
 Нхытцынтэ ихытцны ххыртцэара иашьталаз.
 Ее, апсы кадыць, зхара ззымдыруа,
 Абри аума, нас, ртэышыас иамазоу?!
 Уа Мазлоу, ацсатэцэгъа – цсатэцэхага,
 Хьацэгъа-хьабзиа змамыз ахаангы,
 Уара уцсыцэгъара, уара уцагъара
 Шакаѳ ыкэнахда хьзыда-цэадаза,
 Иагъзакэгэнахаузеи сара исыкэужьыз,
 Абриакара ашыа сатцалан —
 Иарбан цстазаароу уажэшъта исымаху?
 Амѳы иалхымтгы сгэатцэа ак алымсуа,
 Тынч сышьталахуа, сыцэа мкыалахуа,
 Ашыжь ашара сапылахуа сеигэыргъан,
 Амра капхара сара сахыбаамхо,
 Хара сымамшэа ажэѳан аѳацхьа,
 Жэларык кэакэаса иара инамтцажъны,
 Агэы насыгъазшэа, сара саахэыхны,
 Абла сыхгылан цагъа снеиааихуа!..
 Уа, зегъ ириааиуа хэа хатца дыказам,
 Доус ианиашьа, иакэшэашьа ихатцашьоуп.
 Уа, иаххылапшу, уара лахъ сумтан,
 Сылахъ ианутцаз сара сахъзавымсыз.
 «Уа Нацха Кыгэа ахатца!» – рхэап инапшуа,
 «Уа Кыгэа рыцха!» – ихэап Кыгэа инытцакны.
 Мап, фырхатцарак згандаз хэа дашьтамызт,
 Ахъз-ацша даѳнагоит – ахъз-ацша еипхызуа,
 Анхаѳы ихылтцыз – нхамѳан дзыцэнымхозгы,
 Ижэлар дзызгэакъаз Бзыцын дрыланхон,
 Иара итэѳаншьапгы мызырц дакэгэыгуан,
 Хысгы имоузацызт цъара кэыларак.
 Ашьха дхалалон арахэ иманы,
 Ашьхараѳ дмачын иеипш шэарыцаѳгы,

Цаҕа архангы имхы тызасон,
Идгыл дныкэнагон ицсы зхыбаамыз,
Ихы деигзомызт ацэҕа-абзиаҕы,
Иара иидыруаз иацсуара ныкэйгон,
Нхара-нтцыралаҕ дынхаф нагатцэҕан.
Деыжэлан данцэыртцуазгы – деыуаф хатцатцэҕан,
Арпар еицлабны ацэҕара иахьеихсуазгы,
Атцыкыхэа зныккыара агэта нкылицкэон.
Икэлацэа, ифызцэа рзы деырпшыганы,
Дара абыргцэа рҕара рхаимырштуа,
Хэычгы-дугы иара дырнаало,
Калдахэараа зегь хатыр икэыртцо...
Адунеижэ насып нагзак ақэымкэа —
Шашьас иамоузеишь илахэы-џахэуа!
Иаалыркэан амцабз икыта иахрыжыуа,
Ижэлар еимызтэаз дрыхызаны драбашыуа...
Ииааиуа-еитцеиуа шнымтэо ззымдыруа —
Ашэа азырхэалап мыцхэы ихатцара,
Иара игэаҕра, иара игэымшэара,
Цсышьацэҕа шритаз нхытцтэи аимтэацэа...
Аибашыра анафсан еибашырахымкэа —
Даеа хазынарак уи иахылтуама?
Еибашырала ианытцуазтгы айгара —
Уажэы адунеи аҕны зегы еишыцэамхози...
Ахатца... Ахы иатцоу, ахы зхагылоу...
Иҕам, иагзыкалом хыда ахатцара!
Ипшыоу хашьхақэа рҕапхыагы ихақым,
Жэларык алеи абгеи рыҕрыхо ианыкэха,
Тынха дрымазар уахь изырееиша,
Рыпцэа ирытцалан икэган иргааит...
Еи, уара, атцла зеаваззо азэ затцэык,
Аасра хыла ушцаси ианшэартаха,
Уаргы схатцоуп хэа айкэа ушьахуп,
Ант, уеибгоу цызышьоз нхытцтэи атыпхацэа,
Уеикэыкантаруазха зыблақэа хукуаз,

Уаха иахьнышьталоз зыпхыз уалахыз –
 Уажә урбахуазтгы иагъа иухыччарын.
 Хаи, уакәйт, абаапс, ашәазызара!
 Цсыуа хатқак иахьанза дызхымца,
 Ахатца иатәам – саргы схы исзатәашьом,
 Уца, уоусыжьуеит, ухы уакәитүп,
 Уца, уршәацъхәафыз арт агәықәхақәа,
 Бзып ахықәан алаламбатә икалаз
 Нхытц иноугароуп иагмырха-иацымтца,
 Мазлоу ахымдыр атәым цхәыс дышлышьтаз,
 Иара ипхәыстәкыагы дшылцәызыз уа инацта!
 Уи акреилызцо кәыга дук лакәызтгы,
 Аанкылашьак илтарын лхатца махагъа,
 Шәытцәкыак лзылшәымтцаргы иара ихьзала –
 Дзыкәшәаз акәгәышьоуп, лылахь ааикәылтцап...
 Ее гьиди, зегь җәарак-җәарак рymoуп,
 Азәы итәы инахазар – җазә итәы иаахоуп,
 Адунеи хызфаауа цыызшьо рыцхак иоуп –
 Ацсра бзиа зыпсоу ззымдыруа...
 Еи, уара аилымга, алахьынтцацәгъа,
 Аха, уаасыхәапш арахь, сухоумырштын,
 Кәыцма лапсзамызт шәара ишәыласыз,
 Хьшыцбазамызт шәара ишәхагъежьыз –
 Абри иубо соуп, Напқа Кыагәа соуп!» –
 Ацакыа даавтын, апхзы напхьахәан,
 Ажәфан тцаула тца змам датцапшуа,
 Кыагәа даагылеит иеыриашаны.
 Дхысит ашәацъхәаф атцла иеавакуа,
 Аха дгылахуп Кыагәа дкамхакәа,
 «Ох, гәышьа!» – ихәахит ицсы ааивигазшәа,
 «Шәаала, сыжәлар, уажәшьта афныка!» – ихәеит,
 Зыпсы дапшәмахаз убра инивагылт,
 Ашьхақәа рылпха ззылашаз реааибарк,
 Агәырқхәа рәылархеит аифхаа ибжәаланы.
 Ихышхытәаны Бзып азиасгы,

[illegible]

Декабрь 15, 1987, март 4, 1988

* * *

Бызбеит – ибылахеит сыңсы,
Исхаштит сықарағы зынза.
Сзышьтоу, сзығу зегь – бара бзы –
Сыңхыз, са сцабырг, слахьынтца.

Мап, хэашьа змамоуп, бцъашьатэха
Ағар бахьрылоу бпырпыруа,
Азэк лафк набеихэар – имцаха
Сара ишсыцрало сбылбылуа.

Быхэмаруеит гэфарастғы сымкы,
Баргөырғоит, баркэашоит бғара.
Сара беилыскаауеит, бхатқы –
Быхэмарла, ибаамтоуп бара.

Сеилыбкаазозарғы бхата –
О, мап, сацәшәоит уи иахағы:
Ихәарехаз акәхума уажәшьта
Абзиабара шытызхуа агәы.

Сызлымтцуа салахеит азыжь,
Сейгәйдтцо срымоуп ацәкәырца.
Абастәкьа цхыраада сааныжь –
Уабаци, сыцкәынра, уаба!

Бызбеит – ибылахеит сыңсы,
Иаахәит сыңстазаара зынза.
Са сымшқәа инхаз зегь – бара бзы –
Сыңхыз, са сцабырг, слахьынтца.

*Декабр 20–21, 1983
Москва*

САЖӘЕИНРААЛА

Са сакуп сеилархханы
Бла иазгәамто дачк...
Сажәеинраала, табыргны,
Суташыцуеит мачк.

Адгьыл уакәша, жәѡан ухал,
Адуinei уахьза!
Уара уґапхьа сара уал
Сымазам, уца!

Сахеит, сахеит уа узы анышә,
Схылт амшынгьы убас,
Иагсыжът сыфатә, иагсыжът сыжтә,
Сыцәагьы сагәтаст.

Зны иацралеит амца сгәы,
Зынгьы атцаа талт.
Уа сышушьтаз ґазынгьы,
Цәгьалашәа сыбгалт.

Сзықәшәалакгьы – схы смырхеит,
Зымѡа ункажь цьара.
Уеиқәсырхеит, утасмырхеит,
Усыхьчеит уара.

Сара схачҳара, са сгәамч,
Са сыцсы цқьа ухаз,
Ацәгьа уцылозар – ухьамтц,
Сара сгәагь уғраз!

Ухы уоужьуп – уара тәыс
Уизкуам азәгьы!
Сухьынҳалом – ныкәгатәыс
Сумазам саргьы.

Сара исзымгаз, сзығәһараз,
Сзышьтазаз абра –
Ахақәитра са сцынхәрас,
Уст, ишьтых ура!

Уара уғапхә сара уал
Сымазам, уца,
Адгьыл уакәша, жәфан ухал,
Адунеи уахьза!

*Ииуль 1, 1988
Переделкино*

АҒАРА

Амшқәаггы ирымам ғәһара,
Атқхәаггы ирытдам цәғһара,
Мроуп, аацынроуп, пхәацароуп –
Чкәынроуп уи, чкәынроуп, ғароуп.

Иарбан узхьымзо – уанхьамтц,
Икам унызкыло тзамц.
Гәыграла итәуп адунеи, –
Чкәынроуп уи, чкәынроуп, аиеи.

Ссиркгы дупылоит убра,
Лцәажәара, лыччапшь, лыпшра...
Лыбла утцаакәкәалоуп ушцо, –
Чкәынроуп еитахггы узыхьчо.

Анасың шоуп зеггы рзы, –
Ах, изыртәхьада зыпсы!
Уамшьааит, акырггы ицьбароуп, –
Чкәынроуп уашьзарггы, ғароуп.

Ахьз-ацша инакәтцан умал,
Зныкала ишьтоутцашан уалтц,
Урт зызхахьада – хжъароуп, –
Цкәынроуп, дад, икоу, җароуп.

Ажәџан иатцәоуп ескъынгы,
Ашәабжы тытцәом угәы,
Гәахәароуп, гәагъуп, җароуп,
Җаазго иахъанзагъ иароуп.

Декабр 7–8, 1987

* * *

Уаанза икҗажыыз цъара кәакък,
Зынза ижъакцазахьоу шәакък,
Бцъар еибамгак еимырххо –
Фыстаароума ишәгәазырцхо?!
Усгы иткъом хәа шәшазыцшуа –
Дарбан сеидроу ишәцәашьуа:
Дыршьа змамоуп иантыџруа,
Дыршьа змамоуп иахьбыруа.
Иалашәхузеи, наӀ ипхьашәк,
Ма икашәыжъза, кәарак иашәт –
Датцхар ааста избалак,
Икалаанза уамак!
Абцъар шәкуазар – мыц зымхәо,
Ажәа шәхәозар – зымџа имхо!
Абцъар бжысует – икҗахар,
Ажәагъ ус ауп – итакхар:
Сеидроу уигъы итанархо –
Кәакък икҗыган иандырххо?
Абцъар кҗажыыз – ианкҗаха,
Ажәа – рыцхасшьоит иаҳа!

Ажәа кәамхароуп цьаргы,
Ажәа тамхароуп агәгы,
Ажәа т̄кьароуп – иант̄кьатәу,
Ажәа – аргамоуп ишхәатәу:
Агәра шаагац иагаларц,
Фыстаа хәмарган ӣкамларц.

МАЧК...

Хгәы тацнамҗырц атх еикәара,
Хабла хнамкырц ашәахәа –
Хаччацшь атцаз ацсабара,
Ал ишатцоу азахәа.
Мачк ҳахыччап ҳацәгьа анырхәо—
Сеидроу, устцәкьа ҳацәгьаны?..
Настгы ҳәацхьа шыоук анхырхәо –
Сеидроу, устцәкьа ҳацсаны?..

Мачк зегь зхьааугьы ҳархыччап,
Мачк ҳархыччап хьаа змам.
Ччашьа ззымдыруагь ҳархыччап –
Мачк дыччархәуп ччара злам.

Ҳаилгаларцаз шәыда-чгада,
Хусқәа аншәартоу есқьынгьы,
Еигьу хыхьчага збахьада —
Мачк ҳахыччалап ҳахгьы.

Ччацшьда алашьцарагь ҳхытцәап,
Дгьыли жәфани леихашәып.
Мачк ҳацстазаарагь ҳахыччап,
Иаргьы ҳхыччап иаҳа шәынтә.

Март 31, 1988

АХАҚӘИТРА

Сааит, абар, уа уғынзагғы, уаапшы,
Аңныш-ашәи, саңшәмахарц уңсы,
Сааит узгарц лашарак ахь ңыара...
Сарбан? Ахақәитра соуп сара.

– Уааит, избоит, уңбасшьоит ңабыргны –
Иарбану сахьуго сытганы?
Сузыңшызшәа иарбан иузырбаз?
Иарбану сзеигәыргъара иааугаз?

Ашьыжь шара абла сызтаңшуам,
Атдых ңәцара гәахәа сзартцысуам,
Ажәәан гәаәоуп, иамазам ңақы,
Ғама змамоуп адгғыл ңәымсаркы.

Баша ухы умыргәакын, агаза,
Истахзам уңхыраара зынза,
Сеилагоит уахьызбо иахагғы,
Узтаху дсыздыруам даәазәгғы.

Уааизар – уааи, сыкнаҳа даәазны
Сышьаңәала, схы алада ирханы!
Итцегь, итцегь амца еилатцала,
Итцегь, итцегь, итцегь укшала!

Рыңхашьара сыхәазом, игәат.
Салазароуп сзалымтцуа апылхат,
Итцегь сықәыжь, итцегь сыпхатца,
Бҕеитцыхрак аасумтан зынза!

Сычхара, сфырхатцара, сбылра –
Уатцашьыцла угыланы уара!
Уатцашьыцла стәыла ңыаҳаным –
Аңтытц даәа тәылак зеиңш аным!

Сыкан, сыкоуп, сшыкац сагынхоит,
Нак успыртцыр – схи сареи хаизхоит,
Иказам исылымшо еакы –
Ахақәйтра сылшом, ухатқы!

*Ииун 23, 1988
Переделкино*

АТЦЫХӘТӘАНТӘИ АФЫРХАТЦАРА

Атцых мамырцыгә аееитцых,
Адәныка зегь атцак итәан.
Афныкагь лашара хәа ееизак
Абаказ – цәашь рыцхак таауан.

Игәакьяцәа, игәылацәа (усгы
Дыцсгәышьон, ирбон) дырчацшьон,
Ицъаршьон ицсы хәаша зкызгьы,
Шьта игәакрагь цакыдан иршьон.

Ицәымгын уи атцых лашьцара,
Лашаран ицсы зызшазаз:
Ашарахь, ашарахь, ашарахь! –
Атцых иееитомызт цас.

Аашаанза дгәакуан, агәаша,
Даатынчхеит ус-ус шарцазы:
Дымгәакит уеизгьы-уеизгьы баша –
Ашамта иахыкзеит ицсы.

*Ииуль 12, 1988
Переделкино*

ҲАИҲА ЗЫМЧУ

Аныҳаара

Ҳаиҳа зымчу erylпха ҳамаз,
Ргәацха ҳамаз ескъынғы.
Мдыррак ҳахъырғы, ҳатамыз,
Цәгъа ҳгәы итамызт уеизғы.

Уаапсырала прашәа ҳмоуаait,
Хәычла-дула зегь ҳаибгаз.
Ҳахәштәарамцақәа шоушоулаait,
Фатәы-жәтәылагы ҳаикәшәаз.

Ҳарахә-ҳашәахәгы дырхага
Рызто рыламкьякьо мзыз,
Алацшыцәгъа илацш хага,
Илацш гага ицъам ианыз.

Амашәырғы алпха ҳамаз,
Алпха ҳамаз аихацсыхә.
Ҳахьцалакгы ҳамфәа хиамфәаз,
Ҳамра хнамфәоз хамыштыхәк.

Ҳаиҳа зымчу erylпха ҳамаз,
Анафс иацыз даеакгы:
Ҳаитца зымчугь erylпха ҳамаз,
Рылпха ҳамаз фбангы...

Декабр 17, 1987

* * *

Амра цхоит ихалан икажжы.
Амра, амра, убас укацхала!
Хаала-хаала иаафәуеит цдыск абжъы.
Хаала, стдыс, убас ушәахәала!

Ашәт быбышза ишәтуеит агәы аартны.
Ашәт хазына, ашәт, убас ушәтуаз!
Ашәт иазааиуеит ашьхыцгы пырны.
Ашьхыц, ашьхыц, ашәт убас уахаз!

Амра, ашьхыц, ашәт, атчыс неипшыны,
Рус иафуп, иафуп, иафуп абра.
«Җумтын!» – рызхәом ауп игәагыны —
Са схәара ртахзам зынза дара.

*Ииуль 9, 1988
Переделкино*

* * *

Ифән, икәыпшыны адунеи,
Ипшзан, ихаан, итәын ашәала.
Җаицлабуан аамтеи сареи,
Җаикәшон, җаинаалон ныкәашәала.

Ала-шьамх усгы иартчысуан,
Саргы сыгәгәан убас шьамхыла.
Саргы сапхныҗланы саауан,
Җаауан җаивасны җаиваххыла.

Сахымзо салагеит нас-нас,
Акырынтә җакәшаны җантала.
Сахьтәыуо саадхалеит хәычтас,
Акалт сацрыхо, сахьынхало...

Сумшәтан, аамта, уара
Еитах иувафша дупылап!
Сара сааншәыжь, шәцала шәара,
Сәарамфа пымтәакәа шәынхылан.

Ииуль 5, 1988, Переделкино

* * *

– Ҳахынзакоугъ ҳақәшәом анхашъа.
– Абас ауп – зегъ ҳниагәгәа ҳдоит.
– Иааҳадгылоит, иамазам цәцашъа.
– Аиеи гәышъа, баша ҳхы аажьоит.

Ҳаидашшыло ҳааины ҳааидтәалоит,
Изҳаҳтәалоит ҳоыза иҳаҳхаз.
Иҳалшои, иаҳцәызыз даҳгәалоуп,
Ҳаҳстазаарагъ ҳгәалоуп инхаз.

Уа ҳацәгъеи ҳабзиет неидхәыцло,
Иныркыло ртыц еилҳаргоит,
Еиҳарак, ҳаҳстазаара зқәызло,
Штцакыдоу аргама иаабоит.

Нас ашта ҳантыттуеит ашьшьыхәа,
Ҳнеилытцны ҳцагәышьоит ҳара.
Убас акәхап, ҳкәышхарц азыҳәа –
Ҳарт абла ҳтарцштәызаап аҳсра.

Анаоҫ уаҳзыцшыхыр ҳазфыху,
Иац еилаҳкааз акәзам зынза,
Амаҳаз ҳаигәтасуа, ҳаифыхо –
Иаҳхашттуеит ҳзызхәыцуаз уаанза...

Назаза уао дкәышхом аҳсрала,
Иркәышгам – иршәагоуп иара.
Ҳамкәышхарц азоуп абзарала –
Ацәцашъагъы зҳамам аҳсра.

*Ииуль 4, 1988
Переделкино*

* * *

Сышгәакуаз – лашарак каланда,
Исзымдырзо исыхьыз, саапшит.
Инықәпырт ауарбажә лақәланда,
Абардрағы чынчак – чит-чит.

Ашышьыхәа, ашышьыхәа, ашышьыхәа,
Ихиааланы цстхәа бымбылк цоит.
Афәы-хаа, ацшшәы-хаа, абжы-хаа
Еицхыраан ишсытцгәоггы збоит.

Избоит Ацсны ахы, Ацсны атцыхәа,
Ацәалкны сшахыцоггы збоит,
Сан лытәхәеипш, схәақәа схыхуа,
Ацшалас хәйтхәйтлә исындоит.

Декабр 7, 8, 23, 1987

АТЦЛАҚӘА

Игылоуп атцлақәа цъарак,
Игылоуп ртыцағ инахымцуа.
Ццакырак рымам, еикәшарак,
Моакы ианым еихьымза-еицымзо.

Са сеипш зехьынцъара еихом,
Еихозар – жәфанахьоуп иахьеихо.
Сара ажәфәан, адгьыл – ак сызхом,
Уамак сырәиашашәа урт реиха.

Схәыцхәыцуа рымтцағ снатәалоит,
Рыбгыцқәа хыхьынтә ихәйтхәйтүеит.
Бызшәак исзеилымкаауа рхәоит,
Арахь – игәакъазаны иснырхуеит.

Абар – атəым бызшəкəа зтəз,
Абар – зхатəы бызшəа зыцəтəымхаз,
Атəым шхатəымхазо зымбаз,
Абар, абар сахьтəоу сеитымха.

Ашышыхəа сгəатаны сыжьжьо,
Хəыгтəас сыртынчуа иахьантəарак,
Ашышыхəа атцлакəа зазо,
Ашышыхəа сыкəырцəоит са сшьара...

Изнымкьац ыкамзаргьы цəфс,
Иагьа игəтəеихьазаргь аамтала,
Сыцсы хəа акрыказар са снафс,
Ишмызуа здыруеит – тцлоуп изхало.

*Ииун 20, 1988
Переделкино*

* * *

Саамта мааицкəа,
Сгəысеанзамкəа
Салахəзшəа адунеи,
Иалсхырц истаху еилкаамкəа,
Ус сеикəшоит иахьеи-уахеи.

Декабр 20, 1987

АГƏФЫГЬ

Ажəсан тцəыуоит еихмырсыгь,
Цəцашьа хəамазам агəфьгь.
Рыжəтəгьы хəамазам цəыкəбарк,
Фəхə-фьымт хəаидхалт, абар.

Ҳақәиан ҳаттапшуеит атуан.
Ҳақоуп – ҳақамзаргъ ауан...
Бзиа ҳақагъы, цэгъагъы –
Ҳақоуп, шыцылароуп зегъы.

*Ииуль 6, 1988
Переделкино*

АХРА ИАҒАХАЗ

Саапсеит сара,
Сызхалом уаҳа,
Скарахт,
Мыч кәарак сыламкәа саапсеит.
Сандәықәлоз – иаақәлон адунеи ашара,
Уажә амра нхықәгылан иаапшуеит.

Саанхеит мѡабжа,
Иабаздыруаз исцеипшыз!
Сағаршәуп ахра агәта.
Уаха затцәык сеиқәхар,
Исхылапшыр Ажәеипшыаа,
Уатцәы схынхәуеитоуп шыта...

Анафс, есышыжь тјака иҒыхо,
Зегъ рҒапхъа ицәыртцуа храхуп еитагъы.
Иагъшыцызгоит уи ахра Ғыц изыхо,
Изцеипшу ззымдыруа зегъы.

* * *

– Ушцақоу? – хәа сиязцааит таҳмадак,
Исхаштуам иситаз атак:
– Сышцақаху... бзиак ианиаша,
Уҳәашъа сгәапҳом, дад рацәак.

Сышцакоу... хар сымам, ишубо,
Сатцапшуеит ажәфәан – ицқоуп.
Ишцасқәари, сыкоуп ашышьыхәа,
Сыкоуп ашышьыхәа, сеибгоуп.

Азәазәала сөызцәа сынрыжьуеит,
Рылымкаа, ишубо, саауеит.
Сызнымшәаша цыышьо санышәоит,
Чхашьа змазам сычхәуеит.

Абар, даеа мшыкгы сызшахит,
Амра схацхакит еиҥа...
Сышцакаху... сыкоуп ишубо,
Сыкоуп, исурхьуазеи шыҥа.

АЦСАБАРЕИ САРЕИ

Ацҥа еикәыцәашь мамикәара
Ҥақәтәан хәхәәеуан хара.
Ицсылмыткуан ацсабара,
Сыцсылмыткуан саргы убра.

Ҥзынеиҥамцшуа хгәы еидыццәалан,
Цгәа хәидхалан хәизыцшуан.
Ҥамкуа цҥстазаара тшәак халан,
Ҥәахәҥымтуан, хәицәгәышуан...

Усгы икәышми ажәфәан гәшәҥа,
Абла ххыми – шәыст ақәа!
Ацәыкәбарқәа иаша хгәата,
Ҥдырцәон цшыаалаза хҥахәхәа...

Сөықәтәан сналацшт ацсабара,
Са саацшит – иаацшит иаргы,

Ихабжамлацшәа гәынхара,
Нак иаххацәаит зынзагы.

Шака еибыхәатә уажә ихамоу,
Уажә иахзеилоу шака хкы:
Хамкуа пстазаарак тшәаха моу –
Уажә икәнахшьоит даҕа шәкы.

*Ииуль 14, 1988
Переделкино*

НАСЫЦ ЗМОУ

Азә анасыц абрантә игарц збаны,
Деимдоит,
Деикәшоит,
Дхәазоит,
Дкәақьоит
Абра дааны.
Уи баша игәы дагоит,
Ицсы дагоит,
Дназхысуа —
Ишибо илеикәыбгоит.
Дзышьтоу ига моу —
Ашьтамтагы ибом...
Абрантә насыц зызго дкалом,
Насыцгартам ара.

Дызбоит ҕазәы.
Убригы абра дааны
Дзышьтоу насыцпуп.
Аха ипшааны —
Ишарцоуп дзааз,
Иагыпшаауеит иара:

Уи анасың ишоит, ишоит абра,
Ихаҭагы длашоит, длашоит убас –
Уи иакара насыңгы змоу дсымбацт.
Насыңшартоуп ара.

* * *

Итэыцыпхьаза
Иаха ихъантахоит
Апсабараҕе зеггы.
Акы затэык –
Итэыцыпхьаза
Иаха иласхоит,
Итацэыцыпхьаза
Иаха ихъантахоит
Аамта.

Ииуль 22, 1985

АМЗА ЛЫЦШААХҚӘА

Ак азмырхакәа,
Абар, лабҕаба:
Кәыркәа хәычы, Кәыркәа ду —
Кәыркәақәа ҕба!

Амза лыцшаахқәа –
Апхын агәта.
Иахалаша-хаччоит
Амра алакта.

Кәыркәа хәычы, Кәыркәа ду —
Q-гәыграк еицуп.
Адгьылгы ажәҕангы
Рхаргалт, иртәуп.

Амш меигзарахқаа
Рыхаа-рыхчат
Уеигәырға-уалача,
Уаланха-уеат!..

Кәыркәа хәычы, Кәыркәа ду –
Акәыркәа ҫба.
Ах, икәыруеит,
Игъежьюеит, аха ишца!

Уеиламган, нас,
Уршанха-урлашә ианцо,
Рышьтақәа хъаан
Удәы цшза ианцо!

Ак азмырхакәан –
Рыҫбагъ еихьцшны,
Кәыркәа хәычы, Кәыркәа ду –
Акәыркәа еицшны!

Иуасхәари уаха –
Ҫба узто – ҫба игоит,
Ҫынтәны уангәыргъа –
Ҫынтәны угәырҫоит.

Кәыркәа хәычы, Кәыркәа ду –
Ацхын агәта...
Амза лыцшаахқәа
Уреицхызла шыта.

НТӘАРА ЗҚӘЫМ

Еимгеимцарак абра ҳаҫоуп –
Изакәыхзеи иҳарххо!
Нтәара зқәым ахьыҫоу наҫоуп –
Зегъ назаза ҳахьынхо.

Аха баша җахынҗалам
Еимгеимцарак ихазшоу:
Ихаздырам нактәи иалоу
Иалоу җдыргәышьоит җазлоу!

Нак җзеипҗызуа – цхызк аабозаргь –
Уажә абрака җазлацшуоуп.
Нтәара зқәым җәа кыркалозар –
Уи ахыкалогь аброуп.

Ииун 4, 1984

АЖӘЕИНРААЛАРА

Шә-хәаак сымоуп сара зны,
Шә-уск сыгәтыхоуп, сзыхьзарызеи?
Хәаа сымамшәа стәаны,
Ажәеинраала злазыфрызеи?

Хәаа сымам даеазны,
Стынчуп, срылгеит сусқәа рызегь.
Хәаа сымамкәа стәаны,
Ажәеинраала злазыфрызеи?

Анкъеипш, сыхаара лбара
Сцошәа, сәалакны лашьцарак,
Ус ауп... Ажәеинраала афра
Иатцоуп, хымцада, цхашьарак.

*Ииун 23, 1988
Переделкино*

* * *

Атцх угәжәажәо уаламхацзар,
Умш лашазар есқынгы,

Хәхәабжь улымха иаумырхацзар,
Лағырз тамтәацзар угәы.

Умта хаарак аумырбацзар
Зыхаа змуцаауа адунеи,
Уқәла ичарағ умкәашацзар
Гәыла-цсыла уаалеиҕеи —

Умцазо нас, уара утәала,
Сышьта ихухуазеи маза?!
Имгәартәыгам сажәеинраала!..
Рыцха, уфашәзаап зынза.

Ииун 11, 1984

АҚӘА

1

Абар, ашоура хеит ашышьыхәа,
Ашышьыхәа иналагт ақәоура.
Ари – са сзыхәа,
Ари – уа узыхәа,
Ари – иаҳзеипшу ҳацсгара.

Абар, иаҳзылпхоит ацсабара,
Макъана иамоуп ҳагәбылра.
Еитах ихәанажьуп ахара,
Еитах иаҳнычхауп ҳгазара.

Абар иахьхатаху ҳзызхәыцша,
Абар ҳахьырпхашьоу ҳара:
Еитахгьы ҳақәырзым ҳазқәызша,
Еитахгьы иалшоит ақәоура!

2

Жэйтэаахыс ҳазпылоз, ихазгэакьоу,
Ипстатдагоу зғаазхаз ақәа?
Жэйтэаахыс ҳзышыцылоу шыац аагагоу?
Иқәнаблаауоу мамзар арт адәқәа?

Ашьхыц, ус иаразнак ашәт уахамлан!
Ацәыкәбар уафымхәан, уара, атцыс!
Ах, итәымзааит уи атцәа қацшь шхамла —
Ани ацшқа инаган идьркыз?!

Хаилахан ҳазцәылоз шыапхырқаа,
Зышьтыбжь хгәатца италоз иашәаны,
Ҳазыцшлап уажә ҳцәытцатәан ҳлакәакуа —
Иаабац акәу здыруада — хшәаны.

Иаҳәапшуеит, ираххәозеи, хәатә Ҳамам,
Ҳабла ихазхырцшылом ахәычқәа...
Цәгъа ҳаухъазар — иааизыкәкәан аргама,
Уажә арахъ иаҳзархынхәуеит ақәа.

Ииуль 8, 1984

АТЫША АХЫҚӘАН

1

Адунеиаф уаха цстазаарак миуа,
Азә ихала зегъ ааццышәитәыр ауа,
Нас, абар, абар, абар ҳахъаанагаз —
Зқышықәсала зымч еихахауа иаауаз.

Ажәфан акәзам ҳарт иаҳиааиуа, ҳтазырхо,
Ажәфан акәзам ҳарт ихәхәо, ҳаикәзырхо:
Хъахәа-цахәада иаапшит иахъа икказа —
Ҳа хнапы ишаку аргама ҳлахъынцә.

Иахѣагылоз наӋ хариаины, ирыцѣганы –
Иахкѣахарцу хацсы зкѣахтѣоз уажѣ хаахѣны?!
Схаѣы исзаагом абри акѣын хѣа, ухатцкы,
Зкышықѣсалатѣи хацстазаара атцакы.

Хкы рацѣала ацѣгѣа-абзиа еилзыргахѣоу –
Иаахадгылеит уажѣ зегѣ реихаза ихадоу:
ХашпазныӋѣо хлахѣынтѣа, нас, хнап иаку?..
Шьтарнахысоуп цкѣа ианаапшуа хзакѣу.

2

Абри адгѣыл таирхар ауазар
Иара иахылтѣыз ауаѣы –
Уаѣытѣыѣса
Дахылымтѣуазар
Акѣхап
Ахаангѣы
Абри збартоу
Даѣа дгѣылк.

Март 13–15, 1985

ИУЗЫЦШУП АХѣЫЦКѣА!

Угѣежѣла, уеикѣшала,
Уатѣаз аидара укѣуа.
Уахѣцалакѣгы ухынхѣла –
Иузыцшуп ахѣыцкѣа!

Урт ахылтѣит угѣы,
Урт ахылтѣит уцсы.
Шьѣа уаазыхо зегѣы –
Дара рзы, дара рзы!

Урт ирѣоутѣар – ирѣоит,
Урт иршѣутѣар – иршѣуп,

Иуаазар – иуаахоит,
Иахзааигозеи хәа ицшуп!

Узыцсахша уаџсы
Дкалазом даџазәы.
Ргәы нтаџеуеит хәылпазы –
Уанрызней наптаџы!

Алу уатцаз-уахаз,
Иқәх аџыкагы ухы,
Уеилахаз, уеихәлахаз –
Аха ицқыз унапхы!

Мыц умун, мыц умган –
Иашахоит атдыхәтәа:
Уи җыпныхәан уашьтан
Ирзынхоит ахәыцкәа!

Урт узтартцаз хьантоуп –
Аха ишьтухыроуп шыта!
Зеигьатам лахьынтцоуп –
Иузыцшуп ахәыцкәа!

*Февраль 23, 24, 27,
март 12, 13 1986*

ИРХӘАП НАС...

Ирхәап нас: дагеит аџабаа,
Дааизар даҗын акрура.
Ирхәап нас: ихакәын дзызгәааз –
Ихала иркәәт ицсынтҗра.

Ирхәап: дзышьтазгьы жәеинраалан –
Дзышьуадаз ашышьхәа даатәар!
Деиларгахьан аџстаацәа ихалан,
Ируазма бзабаак ибар!..

Ирхәап, аха иарбан ирзымхәо?!
Аиашатәкьа маңфуп избо:
Дызхьымзаз аус ауп дзыцәнымхо,
Изымфыз жәеинраалоуп дызго.

Декабр 3, 1986

* * *

Хаамта анааилак,
Иахтахы-иахтахым,
Хазлытцыз
Анышә ахь
Хцароуп зеггы...
Издыруада
Шакаамта атаххо –
Убри халтцны
Хуаахарц еитаггы?

Ииуль 25, 1985

* * *

Цәахәа-цәахәала —
Жәоахырла, жәоахырла,
Шьяәа-шьяәала –
Ламысла, хатырла,

Уаагәатан хатала,
Иааухан, урфыхан,
Угәатцахь итало
Илакәу шытыбжы хаан,

Рифма хыркыла
Ублақәа хызкуа,

Гәшәмх җарыла
Ашьхара ухәнызго,

Жәеинраалоуп, жәеинраала,
Ифашьом, ифашья,
Мариаала, мариаала
Җдунеи зегь иахьзаша,

Җшза ханзырхаша,
Жәфәнгәшәпхьара иаша,
Шьыри, хазгаша,
Шьыри, хзаазаша!

* * *

Адгьыл самкуа,
Ажәфән самкуа,
Сшеикәшоз – ссанагт ахтәкны...
Иаасхәткәацын – сеихазамкәа
Уа иаасылгеит сыцкьаны.

Уаггы снымхеит – ссоит сыхиаала,
Схалоу-сталоу – зегь акоуп,
Хаарак салоуп, салоуп, салоуп...
Сақәшәеит – стыц ашка саагоуп!

Стытцит изулак сызтымтцуаз –
Адуinei тшәа сызтахаз...
Абри акәын сызмыртынчуаз,
Схәта исзымдырзо – сзышьтаз!

Август 19, 1988

АҶАНДАРАҶА

Ашға

Уа, дызбада, уа, дзахада –
Лыпшра-лсахъа деиҕааны,
Лышьтрагъ наганы, хэарада,
Илуа-илхэо зегъ хааны?

Дыҕаз ашьха, дыҕаз ага –
Уи даабар акэын хара,
Абри лѳыза агэазырхага,
Хлафсны хцозма ҕаҕара!

Даара, даара, даара, даара,
Даара, даара дахгэапхоит,
Аҷандара, Аҷандара,
Аҷандараҕа даагоит!

Изышьтадаз Калдахэараа,
Изыпшыдаз Уатхараа?
Икамлароуп шыта гэынхара,
Акгы ххаразам хара!

Арпар зѳузеи, бзиа збаша –
Бармышь, Блабырхэа, Ыьырхэа?
Зынѳы исхэан еипш (дара рхэашья!),
Гэында илышьтоу еицрыхэхэа?

Даара, даара, даара, даара,
Даара, даара дахгэапхоит,
Аҷандара, Аҷандара,
Аҷандараҕа даагоит!

Аацаа гылан Аацста ахықэан,
Иахзыпшуеит ишанханы,

Амѡа җартоит Абҗархықѡаа,
Җшаҗандаратѡѡу баны!

Дѡырцшьаа тацала җариааиуа –
Малла ибеиоуп – иаарычҗап!
Насгъы, җчарашка ианааиуа –
Харшѡла ишатҗамхо җдырбап!

Даара, даара, даара, даара,
Даара, даара даҗгѡацхоит,
Аҗандара, Аҗандара,
Аҗандарака даагоит!

Сентябр 2, 1987

АЛИСЕИ АЛИАСИ ИРЫЗКНЫ

Ишѡызбозеи, са схѡыцқѡа,
Иарбан, шѡыхқѡа кны?
Ицѡгъагѡшьахеит шѡҗатѡқѡа,
Шѡхѡыцгѡшьѡоит шѡтѡаны.

Мпылк шѡнас-ѡасыр адѡахъ наќ,
Мацк шѡыцсы шѡымгои,
Нас шѡанааилак шѡыҗемыргѡаќ,
Шѡызбатѡқѡа шѡмызбои!

Шѡааи, җаипҗхныѡлап җамҗакы,
Җаимҗакъаҗап нас,
Шѡааи, җахѡмарп җнапқѡа еибаркы,
Шѡааи – абас, абас!

Схѡыцқѡа сыхѡацшуеит: «Җа җаб
Рыцҗа, деилагеит!»
Сеилагап, сеилагацѡап –
Са схѡычра цазеит.

Са схəычреихагы иласны
Ицоит схəыцкəа рхəычра.
Са схəычреихагы ѳбаны
Ихьаазгоит иара.

Ииун 27, 29, 1988

* * *

Иубама, сзызхəыцуа еилургама?!
Иубап, еилургап, нас, уцшла:
Абзиа ыырбозар аргама,
Ацəгы цхауеит мазала.

Ацəгы иадыруеит имѳашьо
Цсьгерас иумоу зегы,
Иакəшəоит ианшəартоу аезашьа,
Иакəшəоит ужьашьа зынгы.

Иадыруеит аамтала ианцəыртцша,
Аамтала иантытцша ахапы,
Ахтыстагы адыруеит иахьхытцша,
Иадыруеит иахьылтцша ахəатəы.

Ацəгы иаѳутцаашагы амоуп! —
Абзиеипцш, ишьтыхцəан ахы,
Хзыргара иашьтам аргама,
Аецəырга-аеырцагы мыцхəы.

*Февраль 18, 20, 22, 1985
Москва*

* * *

Сара пстазарак сызхоит –
Пхьаҕа снеиларц сыццакуа...
Даеа пстазарак стаххоит –
Исырееирц сыгхақәа.

Аха, исоузаргы ҕаакы –
Сгәы сажьоит акәымзар, шыта –
Пхьаҕа сцахуан сыццакы,
Сышыта схыломызт еита.

Ииун 3, 1984

САЖӘА

Ахразагеипш сгәатца итыжьны,
Исразоит сыцсы ахтынца:
Мыцхәыс иамоу са сҕы иныжьны,
Уа уҕы инеиааит ицқьаза.

Сара сзыхәан иагьтакарыз,
Мца қьоуқьадыз сагьзыхәхо –
Уара узыхәан баша пхараз,
Шәахәарак ааугәзырцхо.

Март 25, 1985

* * *

Улеи арахь афныҕа!
Бзиала уаабейт!
Абар атәарта ахьыкоу,

Ҳамтакы уаатәеишь!
Унсырхом рацәак –
Ҳнеидтәалап, хнеиҶацшып,
Иахгәалашәаша ҳамоуп
Усгы – аҶатә-ажәытә.
ТәымуаҶтас угылоуп,
Иутахым утәар,
Цәсеицш избазом
Лассы-ласс ухабар.
Дарбан, сҶыза, усцәызга –
Исоухәар камлари?..
Амаахыр-бла лакәхап...
ЛныхәаҶагь ҳамкри!

СҶЫЗА УАХЬ

Азә ак уеиҳәоит,
Ҷазә Ҷак уеиҳәоит,
Ирцәагозеи,
Иагьа рҳәоит.
Узтахугьы,
Узтахымгы –
Уртахушәа реудырбоит.

Ус ауп, сҶыза,
Знык уанкаҳа,
Знык уанроулак кәкатәыс –
Иуеицәоу роуп
Зынза узмыхәо,
Узмырцәажәо зегь рытцкьыс.

Изыхәтоугьы,
Изыхәтамгы –
Уара аныкәашьа удыртцоит,
Иахьахәтоугьы,

Иахьахэтамгы –
Ухы ашышыхэа илауркөуеит.

Аха издыруеит –
Уара уфымтра
Шака көышра атаху,
Аха издыруеит
Уара утынчра –
Итдөахны иамоу закө мчу!

Аха издыруеит
Уара ухьаа,
Уара иухэыцуа маза:
Узлахыларызеи рышыта –
Мөак
Ицнамшөазац
Зынза?!

БАЖӘА ЗАТЦӘЫКОУП

Бажәа затцәыкоуп
Сзыргәыцуа иахьамзар уатцәы хәа.
Изыззои, исхәап!
Бажәа затцәыкоуп...
Акымзарак шәартам са сзыхәа –
Нарцәгы сцаны саап.

Бажәа затцәыкоуп –
Избашан нас амөа сызқәыло,
Избашан хықәкык,
Еихамло-еихымтцуа
Арт сымшқәа ишьяхәйтхан игылоу –
Ирхаларын цсык.

Бажәа затцәыкоуп
Сызгаша – ма сеикәзырхаша
Сара иахьа абра.

Бажәа затцәыкоуп...
Сацәшәомеи уи ажәа иацәшәаша,
Бзацәшәозеи бара?!

Бажәа затцәыкоуп...

Сентябр 24, 1981

АЦСШӘА АГӘХЬААГАРА

Гәҗыҗрак сықәхаит,
Хьаак сахәәеуеит убас,
Сгәы җатцәыуоит
Зан дыгәхьаазгаз хәыҗцас.

Схы еилацсазшәа –
Схала сцәажәо, сыбҗаҗо...
Шьыри, цсышәак,
Шьыри, цсышәак цахәцахәо!

Адунеи сацәтәымшәа
Сықәуп схы кәыншьо,
Сыхгы сзыжьжьом,
Уафгы дыказам сзыжьжьо.

Ацсы злытцхьоу
Атцла бҗыжәқәа кәахауа,
Снеиуеит схала,
Снеиуеит цәызда сыцшаауа.

Ацстазаара
Цсышәак атцамкәа зынза –
Цаара змам ачыс иафызоуп –
Ишшаза.

Схы еилацсазшәа...
Схы еилацса моу! – Анцәа иныс! –
Агәы кыдгылт ацсабарагы шыцшыз!
«Үа рад гәышәа ацсуа хацәқәа!» – нтырқьатәуп,
Дгылыи жәфани ацзаа шнақәдыргара ицшуп.

*Октябрь 8–9, 1983
Москва*

АЦЬНЫШ ИЦАСАЗ

Дағашәомеи зынзагы –
Ивкьоит алабкәа,
Акгы зламыз дағазы
Дықәнатцоит дыцкәа.

«Шьыри» сҳәартәеипш знымзар-зны
Дамкит ашәацхәа,
Дызит шысхәо – днаскьаны
Дцәытцаччоит ҟацхәа.

Цьаҳанымгы сцон сара,
Сцатцәкьон, агәра жәга:
Дшақәшәо збатцәкьозар убра
Ацьныш иқәнага.

ШӘКЫ РКЫНТӘИ АКЫ

Арт амшқәа, сызмоу сеимыркьо,
Ахәыцрақәа мцапшыны исыхкьо –
Зегь сҳәаргы стахуп, аха иааг –
Изнысцогы ццышәхап ақьаад!

Сгәы итыхо, исыцрыхо, сызго,
Исхатцәаз изыжьха игазго –
Шәкы ркынтәи ак ма ианазхәа –
Иалшоз ахәеитоуп сцәахәа.

Шәкы ркынтәи, шәкы ркынтәи акы –
Исзылцхароуп уигъы сразкы...
Ашамта иазнеихъеит асаат –
Ишкәакәоуп исымтцоу ақбаад.

*Декабр 3–4, 1983
Москва*

АХТАҢҢЫ

Мысль изреченная есть ложь.
Ф. Тютчев

Иухаштүеит иуаштаз-иугәараз,
Узлаказ, иухыз-иухыз,
Иузеицшхоит ихьтаз-итакарыз,
Имшыз, атахызар итцхыз.
Иухытцүеит ахәыцра узыркараз,
Иушәытцүеит иушәымкәа иушәыз,
Иумоу зегь шытоутцоит еидарас,
Иумоу зегь шытоутцоит мыцхәыс,
Анафс – узмышьтуазеи хьантарас,
Ашьшьыхәа уфхалоит, уцшыз,
Инулзаауеит – иамам мыч кәарак
Ацстазаара иулахә узкыз,
Анафсан убас еимгеимцарак
Лашоит адунеи зегь иахьза,
Бла иамбазац атца лашьцарагь
Аацшуеит (изурбода!) икказа.

Иухәап нас ажәала угәыҕекаара! –
Иубоит акгы шумам хәатәны:
Агәы ишаургоз ацсабара –
Ацәажәашья анутца инаркны.

Апрель 6–5, 1985

ХАЗ ШӘКӘНІ ИҢЫМЦЫЗ АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

* * *

Илсырдыруам хәа сағғәышьоуп –
Схы исзаншьалом сызташәаз.
Саазырфашьазаз лыңшышьоуп,
Ак сыгәфарамкәа сыштәаз!

Лықәла ахьырңар дызлагылоу
Азә датәамбазо, блала
Дсаңәажәошәа збоит хықәкыла,
Лыгчаңшь сылсуеит мазала.

Мазала – уи сара сзыхәа!
Имазахума ла лзы,
Ағар гәырхаагас изғыхәо –
Сара ишсылстгәышьо лассы!

Ани ассир илымбакәа –
Гәык қалап илзаамыртуа!
Дсыдызцалеи сызлыргәақуа,
Иарбан сгәатца злыртытуа?!

Дсылахәмаруазар имзакәа,
Лхағы имааиуазар зынза –
Рцәашьа шамам иаамбылзакәа,
Знык еиңралар аңәымса?

Мамзар лықәлаңәа зегь злақам –
Сықәра иатңылхзар акы?!
Устәқьа сеамтақәа лакфакра,
Схы снаха-аахапишь саргьы!

Урт ахырпар дызлагылоу
Азə датəамбазо блала,
Дсацəажəшəа збоит хықəкыла,
Лыгчацшь сылсуеит мазала.

1985 (?)

ИАХТƏУ – ИАХТƏЫМ

Иахтəу – иахтəым,
Хцабырг – хамц.
Сара игəастеит
Уаф дмыргəамтц:
Иахтəу –
Иеифахшо зегьы,
Иахтəым –
Иеимахкуа зегьы.

Ианвар 14, 1989

АНЫКƏАФ

Уекамыжкəа – ашə акынза,
Нас, агəашə, агəашə акынза,
Нас агəашə унаха цшьаала –
Амфа нагоуп – цшзала, цшзала!

Унанылан – агакынза,
Агакынтəи – ашьхакынза.
Уа шьхагəыла,
Уа храгəыла,

Мшынла-мшынла,
Дгьылла-дгьылла,

Жәфәанла-жәфәанла нас ухалан,
Адунеи уахыкәша уталан,

Тҗыла-тҗыла,
Мшыла-мшыла,
Хаала-хаала,
Мчыла-мчыла,

Гәамчи гәәхәеи рҗыра ныхны,
Нас ухыштрала уаахәыхны:
«Сымға, сымға бжатамхандаз,
Сцәымлашыцакәа сзыназандаз!!!»

Ус агәашә, агәашә аҗынза,
Уекамыжкәа – ашә аҗынза,
Убла иныцдыж уашта-угәара.
Ус афнынза уаапса-укара,

Ухы нықәтцаны –
Ох, гәышә!
Цәымтхаа бзиа!
Удсы шыагәышә.

Февраль 27–28, Март 16, 1989

АҖСНЫ АГИМН

Итбаауп адунеи, итбаазоуп,
Иагьбеиоуп, иагьыцшзоуп зқьыхкыла.
Ацсадгьыл атәы даеакзоуп –
Уи ауп зегь иреигьу атәыла.

Ишәтуаз Анцәа иишаз Ацсны
Ашәхеи амшыни рыбжьара!
Назаза иарцхоз иахызаны
Ицшьоу ахақәйтра лашара!

Уа хъзи-цшеи фырхатцареи згым,
Зыкънашықәса иааирала ицаша!
Бирақтцас ишьтыхны цсра зқәым –
Цхьақа, цхьақа инагала уиаша!

Ишәтуаз Анцәа иишаз Ацсны
Ашьхеи амшыни рыбжьара!
Назаза иарцхоз иахъзаны
Ицшьоу ахақәитра лашара!

Иахъзоит изызшоу аразқы
Ахачхара змоу Ацсынтәыла.
Ацсуара иарцшзоит зегъы,
Иартәуеит абри адгъыл цакыла.

Ишәтуаз Анцәа иишаз Ацсны
Ашьхеи амшыни рыбжьара!
Назаза иарцхоз иахъзаны
Ицшьоу ахақәитра лашара!

*Сентябр 6–11, 1989
Переделкино*

* * *

Хәыцра хаарак сцоит сыхәхәала,
Цеипш лашаракгъы сҕапхоит,
Станагалоит, ее, сыхиаала,
Ацәа сҕаҕазан – сагоит.

Амш иаркараз – стынчхоит, аа,
Ирахатхазоит сгәаҕа,
Шьҕа сымҕыхазаргъы хьаам,
Сагъызҕыхазари шьҕа!

Аха исыхоит апсабара,
Саанарцшыхуеит еитагы:
Иара иалымшазо лшарак
Иазырхатцхны са сгәы.

*Сентябр 7, 1989
Переделкино*

* * *

Сыхнагалеижьтеи итцозеи,
Ацәкәырцара ду абра!
Шака хтыс рацәа збахьоузеи,
Шака сафсхьоузеи хара!

Исыхтызгахьоу рацәазаргь –
Исыхтысхьеит, ицахьеит.
Иагъа зузаргь, иагъа схәазаргь –
Изухьеит, нас, исхәахьеит.

Иарбан җықәу сахьызхытца? –
Иатахызаргь иааигәазаз, –
Цхьака инхаз ауп хәа сьызхәыцуа,
Еимгеимцароуп – знык ицаз.

*Сентябр 8, 1989
Переделкино*

АМХАҢЫ

Заа сгылан (сара стәала),
Амхақынза снеизар җнак,
Үа иаанкылан иара ихала
Саб иҗеигахьан маҗак.

Уаха шытыбжык намыргакэа,
Саамырҕыхакэа дааны,
Дышсыхызыозгы смырбакэа –
Ацэа сшалаз иезаны...

Сгэатца итамлацыз уажэада,
Хьаак талт ицъашьатэны...
Са споехатцэҕьейт, хэарада,
Убри ашыжь инаркны.

*Сентябрь 9, 1989
Переделкино*

* * *

Акалэшэ иҕоуп ицашьа –
Дхагэтасуейт – дагыһацшуам даахэны.
Дзыргэамтцузеи, бзиаи ианиаша?
Дзышьтоузеи абри деиханы?

Хаитеихэарцаз акэзар хықэкыла,
Хыхь Анцэа иҕны дөазаны,
Хитцгэап, хнапы данхаргылап,
Дышьтаххып, дахкып дхаракны.

Хыхь дықэтэарцаз акэзар дызхало,
Хнаскыа-ааскыап, дшэартоуп мыцхэы!
Далкыан убрахьтэ даныбғало –
Хымпада дақэхауейт ххы.

*Сентябрь 9, 1989
Переделкино*

* * *

Абзиен ацэгьей, ахааи ашей —
Арака ицэыртцуейт зегь рыхкы,

Сеицыркуеит ахәахәеи аиашеи,
Исылоу җыршәоит сыхтакны.

Издыруеит, хәмарра сымфохымтцит,
Сызцом еидарада, сҗацәны.
Анахь-арахь сеикәшоит сеихьымзо,
Ицшуп аусқәа рацәаны.

Атышахь сҗахәит сгәы сәанымкәа,
Сеикәхеит, сагьтытцит сеибганы.
Сыртыст җәанатггы җәаханымггы,
Ара зегь сҗылеит җабыргны.

Иансылша знык ишакәхалакггы —
Ари аҗсҗазаара ахгара,
Анафс исхызгап сзыкәшәалакггы,
Инхозеи уаха сзыцәшәара!

Сентиабр 10–11, 1989

Перedelкино

УРТ РЫБЗИАБАРА

Җаалахәҗыххоит амфәан ианахҗыло,
Җрышьклапшуа инаскьяагоит иахьцо.
Җаибабазшәа җыц, убра хәатгылан,
Җнеиҗәпшыхуеит хартггы жәа мхәазо.

Шьыри, урт еигымхароуп аргама
Адунеи зегь агәаздырхауеит.
Иҗоуп урт мышкы еибамбар амуа –
Бзиа еибабоит, еиҗынтцәауеит.

Урт аацәыртцуеит – ааҗын җыц иҗыхоит,
Амра шьтытцуеит амш лапшыла иҗшьо.

Ашәапыцад ашәахәа иафыхәоит,
Ацәгәара наскьоит ахы цхашьо.

Рахатыраз иатдатәом ашәшьыра,
Аетә кыдлоит ажәфан ду тыртәаа.
Иатцагылан ашъыжь ашацкыра,
Хкы рацәала ашәа рхәоит ацсаа.

Рыкәша-мыкәша игәырғоит ацсабара,
Қыарала итәуеит, итәуеит агәы.
Рыкәша-мыкәша ҳақәйтхар анхара —
Ҳатцанакуеит рынасыц ҳаргъы.

Ианаҳцыло – ҳрықәныхәап гәаныла,
Ҳақәныхәалап рымџагь излацо.
Урт рыбзиабара ҳарт ҳайдкылан
Ҳамоуп, алацш ххуп ихамбазо.

*Сентиабр 13, 1989
Переделкино*

АҢСТАА ИЛАФ

Иагъа зундаз сара гәаша –
Акгъы сзеиҫымкааит узгаша.

Ахьта аҫастцан – амца еикәутцеит,
Амца уцрастцан – зыла иурцәеит.

Амџа узыскын – наӋ уахыкәшеит,
Ашхам устан – ахәшә азуцшааит.

Угәы анпыстцәа – уашта стуцеит,
Уа саанмыжкәа ахәгъы схуцеит.

Узысхымзарц ацха хыстцәан,
Еитах уааиуеит аҕыц хутцан.

Цъара схьуцааит, цъара схьухәеит,
Унасыхьзар – алаба схьухәоит.

Акы унатцаханы унхьамтцау,
Уаашьа злакоу ас иахьанза:

Нак сахуцап хара имгакәа,
Стыц унықәтәап – насыц шкәакәа!..

Саргьы стынчхап – изуам сымта, –
Уара иноугап сусқәа сымда.

*Сентябр 15, 1989
Переделкино*

* * *

Сара сашта зны саатытцноуп –
Уара уашта са сыштало.
Са сбызшәала зны сазхәыцноуп –
Са сышцәажәо уара утәала.
Зны сазхәыцноуп сара схьаа –
Уара ухьаа сгәы ишакьысуа.
Схы сазхәыцноуп сара заа –
Адуinei зегьы сшазхәыцуа.

*Сентябр 16, 1989
Переделкино*

* * *

Уажә бахылеит рхыцхьазара
Сара сфымта згәапцахьоу.

Иагыбырҕыхоит сгәалашәараҕ
Убри амш хара ицахьоу.

Ажәеинраала ибзыскыз бгәамцхеит,
Бқышә ишныкәыбтцазгы збеит.
Ус анакәха – уи егьамхәеит,
Ҷеирак шатцам агәра згеит.

Сашьтан, сашьтан ҕыцымтала
Иаазгарц ажәа снапакны.
Сзыргәатеиуаз ааилацала
Бгәаҕы иназгарц ицшзаны.

Иара усгы бара бзыхәа
Адәы сыкәын сеикәшаларц,
Дыршьак соур бгәы назыхәо
Сазыхиан иназыгзарц.

Санақәйтха знык хәарада
Бара бзыхәа ак аура,
Ҷак стаххомызт бматцурада,
Уи сазкызаауан сара.

Уи мацарагы гәахәтәыхьзаран –
Сара бзиа убас бызбон.
Ба бзыгәтасыз сымч-сылшара,
Гарта змамыз – хытцны ицон.

Аамта мац цахьоума иныкәха?
Ацәгы-абзиа – ртәы картцоит.
Снаскыагәышьеит саргы – агәыкәха,
Сгәы шыбхыбылуа снаскьоит.

Уажәшьта исылшоит усқан ааста
Еигы ажәеинраала афра.

Аха бзиа бшызбоз уаанза –
Бсызбом бзиа шыта сара.

*Сентябрь 17, 1989
Переделкино*

АБЗИАБАРА

Апстхәа ашәыхны ишьтатца,
Амш аеирыхны зынза,
Шыри-шыри, игәыхны,
Амра аеанатейт иартны.

Амахага наӀ уцшы –
Иутахузеи арт рґы?
Ртәышыа шґамазам уцсы,
Убла, убла – атәыршы...

Амрей амши – урт еизшоуп,
Реибабара ус ицшьоуп.
Бзиа еибабо мыцхәы –
Ах, ишґармыхьчазои рхы!

Исыздыруам, Анцәа иныс,
Сылацш цәгґазар – сґьям ианыз.
Рееиддырхалааит рызхара,
Җадыбзалааит рыхәштәара!

Сгылоуп, сгылоуп, сқәацазом,
Сара сышьтыбжь сырғазом,
Пґхашьатә шрымам еилсыргоит,
Аха исырпґхашьар хәа сшәоит.

Апстхәа ашәыхны, ицқьаза,
Амш аеирыхны зынза,

Шьыри-шьыри, игәыкны,
Амра аеанатеит иаартны.

*Сентябрь 17, 1989
Переделкино*

* * *

Атдыс дуқәа ашәа рызхәом шамаха,
Хыткьагоуп ирхыфуа рыбжьы оумаха.
Ишьтасуеит, имтасуеит, ижәылоит рыгәтых,
Пыцла, шыацхыцла еибытоуп еиқәных.

Икыруеит, икыжуеит, ихәхәоит, итәаауеит,
Итәыуеит, иашшуеит, игъежьюеит-ихынхәуеит,
Рымгәа иахамшәало иашытоуп, еимдоит,
Ирцыхьашәо рфоит, ирқакоит, иршыақьоит.

Ихәац-хәапза рчыкәқәа знык иандыртәы,
Уаха изышытоузеи – избоуп дара ртәы.
Атдыс хәычқәа ракәзоуп ашәақәа зхәо,
Аапынра еигәырғо, амра зхапхо.

Рыц хәычзак рзыцшаар, иныкәтәоит махәтак,
Ашәа нахымхәаакәа, илбаардом ғәтәк.
Атдыс дуқәа уаха ианрымам хәатәы –
Атдыс хәычқәа ихархәоит ассирқәа ртәы.

*Сентябрь 18, 1989
Переделкино*

ААТҒЫЛАРА

Иаацшит шысхәо илеихашәа,
Амш еитанакуеит цәгьашәа.

Хəмаршьас иамоу иара ус?
Самазаму сара усс?

Чмазарашьтахь еипш стыггоуп,
Сацхьа ицəырцуа гагакəоуп.

Гəахəа снаҗазом акгы,
Цшшəыдоуп, гьамадоуп зегьы.

Аматəажə еипш – исырхаз,
Цхьызы избозар шьтахь инхаз?

Ма сацыфлан сахьзахьоу –
Иааиран икоу ахь сцахьоу?

Баша сахьакəак еишьтоуп,
Мшəан, сызтоузеи – шоуроу хьтоу?

Изгой, мамзаргы иаазгеи?
Сзыкəнагалеишь адунеи?

Сьцəоу, мамзаргы саацшу?
Изакəызеи амшгы зфу?

Сара сьчхара зеипшроу
Еилнакаарцаз агəы итоу?

Иаапшит шысхəо имашьцаха
Илаха-фəхоит иахьа?

Хəмаршьас иамоу иара ус?
Самазаму сара усс?

Мамзар ськамкəан абра –
Ськоу цьысьшьозар сара?

*Сентябр 20, 1989
Переделкино*

АЖӘҢАН АЗЫ АШӘА

АжәҢан ҳаһиаалазан ҳалан аамтала,
Аладагь аҗадагь ҳзеипшын, иахтәын,
Бзиабарала, хаара-ңшзарала,
Насыпла – разкыла ҳаңстазаара тәын.

АжәҢан мацарағ назаза инхахьада –
Мышкызны зегьы-зегь арахь илбаауеит,
Нас акәхоит ажәҢан ангәнырго ҳәарада,
Ииасхьоу лакәк еиңш харантәи иааңшуеит.

Иагьңаршьоит иахьтәоугьы ғың ажәҢан ихалаз –
Урт ахә ахьырзымшьо изтоу рахтәнра.
Уи азбахә ҳазынак мыргакәан ашәала,
Изцеиңшу убрахьынтә арахь албаара.

Хартгьы нас, адгьылағ ҳааины ҳаатәазар,
Ҳахьтәыуоит – ҳахьынзалаз ғымтзо ҳазгаз,
Ахалара ҳгәахәоит ғазныкгьы иауазар,
Шьта ҳашәа зызкзоугьы иароуп – зеиңш җамлаз.

Ғыртуам аңсаатәгьы – ишыңыруа ихиаалан,
АжәҢан иахьынзалоу – ажәҢан рызхоит,
Уахьынтә ишлалбааз – ижәҢантәу ашәала,
Амахә инықәтәаны ассирқәа рхәоит.

Сентябр 20–22, 1989

Переделкино

* * *

Дыңбаран иара гәыла-шьамхыла,
Хыла-хшыҗлагьы днаган убас.
Адунеиағ даңәшәомызт ңынгыла,
Игәы аңәңомызт аиаша дзышьтаз.

Ихы ибон – абри ажәфән дыфхалан,
Абри ажәлар разкыла инирхо,
Абри адгьыл дахысны хатала,
Абри ацәгьа иану таирхо.

Зегь насыпк насыпк теигалон рашта –
Азә дишьтуамызт дзыхьзәз наптацәы.
Ихазыҳәангьы цсеивгарак дашьтан,
Агәра игон уи – иахьамзар уатцәы.

Илихыз амфә дынхымкьакәа уаха,
Иара илшоз дамеигзеит ихы.
Аха имазеит дзышьтаз зегь рыхьзаха,
Итцзазеит дшааиуаз, абар, ишьамхы.

Иажәра лаикәҳаит днацшны даапшаанза,
Амфә данхалт илаба иеантцаны.
Саргьы сәаасхан сааиуеит иахьанза –
Уи дахьанхалаз атыц инаркны.

*Сентябр 22–23, 1989
Переделкино*

ЗАН ДААНЗА ИҢЫХАЗ АХӘЫЦҚӘА

*Уан даанза умґыхан...
Агарашәа аҕнытә*

Зан даанза иґыхаз ахәыцқәа
Хреипшуп – ицшаауеит хара хәгәкәа,
Ишцаҳаури данымаагьы лассы?
Иаххылацшуагьы дыказам уафцсы.
Хәашәазаргьы зназы – ус-ус ишеит,
Хара-хара хәибажьжъазшәа хәауеит,

Акы ҳаёқәоуп – ҳатамыз ҳгазара.
Ҳаёызаргъы ҳаздырам ҳазгара.
Даҳпытцазар ҳазхылцыз ҳқацсаны?
Ҳаитымха ҳаанхазозар тдабыргны?
Иҳалтцрызеи шыта ҳҳалаза уафрас?
Зхы зпызаҳаз ҳашқақалои нас-нас?
Иахътымқьазацгъы бзиоуп, нас, ҳагәқәа –
Зан даанза иёыхаз ахәычкәа.

*Сентябр 24, 1989
Переделкино*

АМЦАЖӘЛА

Иарлашоит гәыграк схы-сёы,
Сгәатца хьта зталом – сыцхоуп.
Амца иёахәоу еипш, сгәаёы
Жәеинраалак тахәхәоуп.

Уи адунеи зегь иахъзоит,
Сызқәу адунеи,
Аацын арахь иаанагоит,
Иарёыхоит геи-шьхеи.

Ари ацсабараё зегъы
Гәыблыла иаапшуа иқанатцоит,
Сақара сыцлоит саргъы –
Сымцахә лашоит.

Иахъанзагъы саазго абас
Иароуп, ахатоуп.
Амцажәла рацхъаза изёыган иргаз –
Жәеинраалоуп сгәы итоу.

*Сентябр 27, 1989
Переделкино*

* * *

Уеилахоуп, уеилахоит есқынғы,
Узышьтоу, уззықәпо рацәзоуп.
Узыхъаз аайдкыланы зегъы –
Аихшьалаха умоукәан уцазоит.

Уаапсара башазма зынза?
Цстазааразма иумаз? Зегъ аартхоит.
Ари амџа иатцәахзом маза –
Умц-утцабырг нас еилыргахоит.

Уцала, нас, умџа нагзала –
Ари амџа иқәлан пхъақа ицо...
Зны-зынлагъ уаатгылан шытахъқа уцшла –
Ушьта иху роуп аихшьала кәзцо.

Сентябрь 28, 1989

ЗПАРТБИЛЕТҚӘА ЗБЫЛУА ШӘАХЪ

Шәа шәзакәзамзи, иарада
‘Еа цстазаарак зымбоз?
Шәа шәакәзамзи, ажәа наак
Азаххәар – ханзыртәоз?

Иаракәзамзи ишәпызас,
Ишәымазгы ламысс?
Иаракәзамзи ишәымаз,
Аргама шәара мчыс?

Ишышәтахыз, шәа шәтәала,
Хдунеи зегъ аашәырхәуан.
Шәыгенавакны (иманшәалан!)
Атәылагы цәшәырхәуан.

Иаацсатцѣкѣит шѣшахынхалаз,
«Иазхоуп – ахѣеит, – шѣнаскѣа!»
Иаацшит – анапцѣа аншѣытцнах –
Шѣзакѣытцѣкѣаз еилыкка.

Нас, иалаз зегъ аналышѣх –
Иазыжѣуазеи уажѣшьта!..
Абас атѣеи «хазына»
Дзаазазгы – хѣгеита!

Еитахгы шѣызхынхало
Ак гѣашѣтахуеит цѣара.
Издыруеит – аламала
Шѣцааѣѣырызозом шѣара!

Апрель 9, 1990

* * *

Уааи, сышьтых, ахы, суархал,
Суман ажѣфан ахъ ухал,
Анкѣеицш ассирѣѣа хѣцшаап,
Адуinei хѣхыкѣшан хѣап!..

Ауархалыжѣ цѣѣа ишьтоуп,
Аѣазышьтымхуа ихѣантоуп.
Снасзар – аѣырра ацынхѣрас,
Сабоуп иаалыѣырыз арахъ.

Иазытцѣан акѣхап ѣѣѣарак –
Иаасымпытѣабейт алакѣ –
Снапѣѣа сгѣытцѣа саатѣеит,
Стѣбырг ѣаза саатѣхейт.

Апрель 6–16, 1990

АПСНЫ

Абарт амш хәашьқәагъ неидкыла,
Нак, аимхәажә еипш, иахнахәап.
Халгеит шырхәо – ҟацхәа игыло,
Ацсны иамоуп ус доухак.

Иахәа иқәлаз ицәыс-жысуа,
Зынза иҳамызхырц зызбаз,
Ацсни ацсуааи ацәгъа рзызуа –
Рыцәгъа рзыгъашкып убас...

Анцәа дузза, хиаша гәатан –
Урт азнеигап мышмыжда,
Шатаҟ дроурым егъзымшато –
Хәа иҳамшатахыр еиҟа.

Зегъ еилызкаауа хкы-хкыла,
Зегъ збартоу – дыццакзом,
Хәипырхагамхар хәипыҟлан –
Уи хыхь-хыхыла акгъы избазом.

Иара идырра, иара ихәыцра,
Иара ичҳара хҟахуп...
Зышьтыбжь хагахаз азхыцра,
Хәгәқәа хамнакьарц иаҟуп.

Ацсны иацуп ауадафра –
Уи уажә акәым – есқьынгъы.
Ацсны иацуп ауадафра –
Аха иацуп аразкгъы.

*Маи 31, 1990
Ашьхаруаа Ақәа реузара амиш аены*

ХЭЫЛЦАЗТЭИ АҢЭЫШРА

Иеилыхха иаацэыртцуеит амш антцэамтэз –
Узыхызэз, узхыымзакэан инхэз,
Уназвыс-аазвысуаз, иуызгэамтэз –
Указаара, уеикэшара зызхэз.

Зака гэамчи лшареи рыхтынцэузеи –
Амач-сач ихыдоу, цэагы змам!..
Ассиркэа уажэоуп ианцэыртцуа, ибжэоузеи –
Иааигэазоуп, абар, хара цатэзам.

Зегь ааигэоуп – аха иунажом уаха,
Амш иунажом – аарла ацсы еивнагоит.
Ацарда еикэатцэхахара леимаха,
Икамкэа – узхэацшуа зегь аахнаооит.

Хэылцэзтэи аҗэышреипш адунеиае
Игэытшыаагоу ыказам цэаргы:
Аартра дук ахыкэ аҗны уаннеилак –
Ахэлара иааумнахуа зегьы.

Маи 25, 1990

АГЭЫҢРА

Хақэитрада, насыпда – гэыҗрала мацара
Хахыынзацо умбои – иахыынзауа хцалароуп.
Уцши шытахька – мардуантэс хэзлахалаз –
Зака абицара еилараа цэака ишыталаз.

Ххы хамжэзап хрыхызашашэа хатала,
Зегь хаблала иаабашашэа иахьала.
Мардуанкны абицарақэа хнархылап,
Харт хала интэоома – итцегь ауаа гылап!

Ииун 17, 1990

Переделкино

* * *

Аамта хеит, имчыдахт, иазынкылом –
Арыцхарақәа рҕаархеит хкы-хкыла,
Ана шухәо, уаацшаанза – ара –
Азхытра, адгьылтысра, абылра...
Иаахәит, еицакт, ицхастахеит ауаа,
Урылацши – иуааума ант иаауа,
Ирцәеилагеит акәышра, агазара,
Ицхаршьом амц, ацсыцәгыара, архәра!
Еичычеит ажәларқәа еибафоит чанчаны –
Ирзымфаша еимакны
Шәаагыл, иазхоуп, уа, шәхы шәазхәыц, интәаз!..
Саацшызар – схала сцәажәоит такәажәтцас!
Саргыи сеилагахьейт.
Уа уоуп инхаз.

*Маи 17, 1990
Переделкино*

АЛАМЫС ДГЬЫЛ

Ирзыршон адгьыл доусы иратәаз –
Хыхь ажәоан иқәтәан зегьы ирхатәраз
Ирхыкны дықәтәан зегь ирхатәраз,
Азәыкны ирхылацшыз Анцәа.

Ирбеит иахылацшыз, харамызт,
Рхы итамыз тәылак – цъашьатәык,
Цъанатк – ишоурамыз, ихьтамыз,
Цәгыа зтамыз адгьыл – ацшьагыц.

Ицшьан азыхь, ицшьан акәара,
Ицшьан адәқәа, ицшьан ахәқәа,

Ицшыан, еитапшыан ацсабара,
Ицшыан уи иалнахыз ауаа.

Ахэычи адуи рымч еицыртон,
Идырцшзон бзиагы цэгыагы.
Дара-дара хатыр еикэыртон,
Датэамба ивсуамызт азэгы.

Аду рацэамшыакэа иапылон,
Амачгы кэныршыомызт убас.
Иазшан, ианаалон уи атэыла –
Урт ирхэоз-ируаз ацсуатцас.

Инхон-инцуан ашыац мырезакэа,
Рхы хэаас имтакэан Анцэа...
Уа ирбоз ассир агэра мгакэа,
Ицшуан акраамта ашацэа.

Иахыкэтэаз ажэфан хыхь ахыбра,
Абри зегь збартаз илацшыны,
Абас, абас, абас анырба –
Уи адгыл иахьзыртцеит Ацсны.

«Ахала иацшааит ауаа иатэаз,
Рацэа иламыс дгылуп, рацэа!» –
Ихэан даапышырччеит ихатэраз,
Азэыкны ирхылацшыз Анцэа.

*Ииун 19, 1990
Переделкино*

АНХАФ ИБЛАЛА

Ханхамфа лкажыны хгылт кэцара –
Аиаша иахаргароуп!

Аиаша кѣамхароуп цъара –
Зехъынцъара иахъзароуп!

Ҳаипхныхәхәо хнеиуан, хашьтыбжь цәгъан,
Зегъ иахтахыз акакәын.
Азәазәала хаугозар – хуаан,
Ҳаидкыланы – ҳаицакын!

Ҳархыст игәых, иных, ишьых –
Ак нымхеит иахпынгылаз.
Ипшьаз ҳбиракгы хкын ишьтых,
Иахзеипцшыз, ишьапштәылаз...

Ҳаапшызар – хтәыла хымхәа шытан,
Уа ҳәапхәа ихәахәа-чахәа.
Ҳапстазаара зызкыз қәпаран,
Уи иалтцыз – аццышә, ахәа.

Аиаша иахкәахаз, абан,
Ифатцыгәгәан: – Шәзышьтоузеи?..
...Ҳашәтыхуа, ҳәалахуа – ианба,
Шьта ҫыц ҳара хзыхъозеи?!

Инҳалзаа ицазеи шакафы,
Қәпаран – ипсыда-инхада...
Иахәа дзыпцоузеи анхафы,
Анхамфәггы – қәпарада.

*Ииун 19, 1990
Переделкино*

«СНЕИРУ – СЫМНЕИРУ?»

Март мза. Рымшап
Калеит ацыгәкәа,
Ааттракәа рцәажәо,
Игоит рбыжькәа:

- Снеиру-сымнеиру?
- Арахь усымбан!
- Снеиру-сымнеиру?
- Убжы сумырхан!

Зны абла ташьыхуп,
Зны абла тыцьцьоит,
Март-мза ухәеит хәа –
Зны итцәыоит, зны иччоит.

- Снеиру – сымнеиру?
- Ёааны схәашан, хаи!
- Снеиру – сымнеиру?
- Уааи, рыцха, уааи!

*Ииун 21–22, 1990
Переделкино*

АМШЫН ЦХЫЗ

*Ich weis nicht, was soll es bedeuten.
Heine*

Иахысхәаара сзымдыруа сыкоуп,
Исзеилкаауам иамоу тцакыс,
Саазқәылаз аргама са сыбла
Иаахгылоит амшынаҕтәи хтыск.

Ағба мца мачзак акызар,
Зегь рапхәа абылфәы захауа –
Ахәынапқәа натцкьоит еижәылан,
Инхылоит амшын иҕыҕеуа.

Адрухәа игылоит амшынуаа,
Ирдыруеит ирцеицшу закәу,

Еитцамхакәа, азәк иеипш иагәыдлан,
Идырцәоит үрт амца иаку.

Акраамта ирхаштуам уи ашьтахь –
Ахъынапкъа рцашъа зеипшраз,
Ианшэартыха зыгба иазнымхаз –
Азы-мшын инахэлаз ицаз.

Изтынчхом анафсгы урт рыцаа,
Лассы-лассы пхызырла ирбоит.
Амшын кэызга-кэанда ихыхэхэала,
Ахэынап гэырмачгакэа цоит.

Ииун 23, 1990
Переделкино

АЗПШРА

Цшра-сахъалагъ хшыѡлагъ, аиашаз,
Ак лыгмызт, деикѡшѡан, урт рзын.
Амамзаара дналган дызгашаз,
Харантѡ азѡ дылзааип хѡа дыпшын.

Уа лаатграе, лгэы иҥамыз, лхы иҥамыз,
Даҥын ацэашь еицш абылра.
Еигэылацэан, зы-мшын рыбжамызт –
Дызнеиуамызт лымцан иара.

Иагъа-иагъа дықəхазаргъ амѡа,
Атцыхəтəан длызнеит дзығъхəраз,
Иаацəырган илеихəеит аргам –
Абрахъ, лара лышкə даазгаз:

– Ба быда ари адгъыл җакыдоуп,
Ба быда ари аҗәсангъы бгоит,
О, җстазаара сымам ба быда –
Убас сара бзиа бызбоит! –

Абар, уажә аҕәрышь еипш ичапшьза,
Лапхьаҕа даахеит ицсы...
Аарла иналҕықәлан ак ччапшьтас,
Нак иналҕықәбеит лассы.

– Суркьатоаап – бзиа сумбакәа! –
Уарггы сара сөыза уоуп, гәаҕ!
Иулшозар – сгәы самыргакәа,
Успырзаа уахызымбо нак!..

Иааикәлашьцеит арпыс агәаша,
Дыцсыдаха иҕынеихеит даахәын.
Ларахггы, лгәы кыдзаан, аиашаз,
Еиҕахггы лразкы дазыпшын.

*Ииун 24, 1990
Переделкино*

МЧЫЛА

Мчыла сықәлеит ацсабара,
Мчыла иаазгеит сҕаттахы,
Мчыла исхысхәеит атҕх лашьцара,
Мчыла схалеит ахәахы.

Мчыла итаскит арҕаш хьшәашә,
Мчыла исырлашеит сыһнра,
Мчыла схы иазысхәеит ашәа,
Мчыла исылтцит ауаһра.

Мчыла сөызцәа сыбҕа рыстеит,
Мчыла ипхастцеит саҕацәа,

Мчыла анхамҕа ҕыц еибыстеит –
Ипхыз иаламшәоз Анцәа.

Мчыла срыхан шьюук сырфыхеит,
Мчыла рынасыцқәа сшеит,
Мчыла исыркәашеит аеыхәа,
Ацхәахә мчыла иасыргеит.

Мчыла игәастеит схы аанкылан –
Са сыцстазаара зегь мчуп!..
Сахәом уаха сара мчыла –
Мчыла сықәтцеит хәа сафуп.

Мчыла сгәыцеит – аамта ееихап,
Снафсан хаала ауаа нхо...
Аха исзышьтымхуа зегь реиха –
Мчыла исышьтоу роуп ихәхәо!

*Ииун 25, 1990
Переделкино*

ИКОУ УМБОИ...

Икоу умбои – еилашыроуп,
Хдәықәтца, хадсхьазаргь – хаапшыроуп!
Ианбыкәыз азә ишьтахь хангылаз?
Хцаз цьызшьо дфашьоит ханкылаз,

Рышьта ханхылап хаахәны,
Арт амфа ианылаз иаапкны.
Икоу умбои, унацши –
Хыхәароуп икоу – хи-пси,

Уфызцәа урапысла, урыгәтасла,
Унхар утахызар – умтасла!
Аиаша, хазқәызхьоу уаанза,
Хаалаган амца ацратца –

Ҳаёйзаап еитах зегъ зёу!
Анафсгъы, умбои, иаҳзыцшу:
Аибарцсра, ғыц ииаиуа-итцеиуа –
Ҳашыцылахп уигъы ҳашнеиуа.

Анафсгъы – хьымзгъыс иумшъан! –
Абригъ ҳацёынхахуеит, умшэан!
Ҳзыцэшәахуазеи шьта – ҳазлацшхьоу!
Ҳацсыхуама еиҗах – зны ицсхьоу!

*Ииун 25, 1990
Переделкино*

АБРАҲАГЪ УБАС АУП...

АбраҲагъ убас ауп – кәпароуп,
АбраҲагъ наґ-ааґ – еиҒароуп!
Шьоук ахаа иазгагоуп, шьоук – аша,
Шьоук амц рґаґоит, шьоук – аиаша,
Мгәартәроуп зегъ зышьтоу, зегъ зызхәыцуа,
Рыцсыцәгъароуп рызынтәык зқәызуа,
Шьоук – амцхә, шьоук – амац еимдырххоит,
Досу – дара ирфо иахәхоит.
Шьоукы-шьоукгъы рылоуп – згәы ак амго,
Ирыцхаха, иҗаёахәа рламгәа...
Убартгъы зынхәауа – мгәоуп,
Ирзыфазоуп, хымпада, изго.
Еибафароуп иґоу, еизгыҒроуп –
Егъыґам абраҲагъ ҳзеигәыҒра!
...Лақәоуп, ауаа ракәзам сызёу,
Арахъ – ауаа роуп изеицшу...

Шьта еиҒахтәуа егъыґам – ҳлахаргъы,
Ахәахәдеицш ҳабжъамзи – ҳарфаргъы!

Ииун 27, 1990

* * *

Ахышә иаакылсуеит, ашә ахь ушыпшу,
Абзиабарейпш иааиуеит ажәеинраала,
Иазейпшуп усгы амш еилгоу, ишәшью,
Иныкәоит усгы уи ахахәатәала.

Иныкәоит усгы уи ахахәатәала,
Уахькылнагаша – уи атәы хазуп...
Уаргәырғәп зны, җазны уартәап гәырҗала,
Уаркәышп ма уаргазап – иара уатәуп.

Уаркәышп ма уаргазап – иара уатәуп,
Зны уарҗаастап, зны уарпшзап уи, хәарада.
Аха ихәатәуп, акы затҗәык хәатәуп:
Ишакәхалакгы – шыта узынхом иарада.

Июль 4–10, 1990

* * *

«Аҗстаа дрыбжбаланы икоуп иаазкәылаз,
Рхәоу еибакүам», – рхәоит ауаа.
Сзымыччо-сзымтҗәыуо уа сышыхныцсыла,
Сгылоуп абри захауа.

Аҗстаа са соуп хәа саацәыртыр аргама –
Слакәхап, рацәа сҗәашьятәхап:
«Аҗстаа дабакоу – ари уажә дабама,
Мачк деилацсазар калап!»

Рымшгы ргәы ахыткәкьам, рытцхгы ртахыткәкьам,
Хьаак, гәырҗа цәгьак иашьюеит.

Рхəоу еибакытəќьом, рыфны еицакытəќьом,
Урт лахə-лахəы еишькляцшуеит.

Ус акə, егыс акə – урт алтышт, хəарада.
Иалтышт, ирхыргашт, иацəцашт...
Афстаа их иазеигьу кайтəхуа збахьада! –
Аикəымшəа – еитəх дыбжыпцаашт!

Ииуль 13, 1990

АБЖЬЫ ХАА

Дгылы жəфани еилашьыхаа,
Сара сакəым – рхы рызбом...
Сааилнархт атəнтə ус абжы хаа:
«Ас мацара аамтə цом!»

Сама афынанахт ашышьыхəа,
Уи жəеинраалоуп – сацны сцоит,
Адунеи ду ахы-атцыхəа
Сылапш атəнзə иназоит.

Илахəыхзə апсабара,
Ғыц сабазшəа, сцəанашьоит,
Схағгы исзаамгоз хаара-бзаара,
Меигзарах исəанарчцоит.

Сназхəацшлакгы гəаартыла –
Ргəы аатуеит са сзын даргы.
Ари амш, ари атəыла,
Ари аамтə зегы.

Итəбуп, нас, ажəеинраала,
Мачзак акəзаргь – саазыртыз,

Стазырпшыз абас хатала –
Бзиабарала сгәы итәыз.

Уажәгы исзаафлот уи абжы хаа:
«Ас мацара аамта цом!»
Аипш зеипшу, иаха иахьсыхьуа
Дырны иакәло хәшәы збазом.

*Ииуль 13, 1990
Переделкино*

АЛБААШАРА

Җадахьала иара ахала
Амра җхалойт иххаза,
Иаргәыбзыгуейт ашәахәала
Нхытц-аахытц аеахьыкза.

Албаашара гәыргьахә иатәоу
Ашәа цәырыргоит аттар,
Анасыц еипш, амш хаа реато,
Ашәтқәа реаадыртуейт, абар.

Ацтац хыршәламкәа, икеикеиуа,
Ажәфан аиатдәара цшьоуп.
Адгьыл гәыцқьакнытә иҗеиуа,
Иара агәеипш, азыхьгы цқьоуп.

Ас уҗынах – уахьцалакгы
Амҗа кьакьаза иаартуп.
Узеилахан уззыпшлакгы –
Уа уахьбаазам, иутәуп.

Анахь – ашьхақәа гьазгьазуа,
Иказказуа арахь амшын.

Ари абна, ари акәаза,
Адунеи ду – зеггы рзын.

Хаарас иалоу аңсабара,
Анцәа иишаз, тҕакы змоу –
Ус ишоуп, нас – ихьантарам,
Сажәеинраалеипш – имариоуп.

*Ииуль 16, 1990
Переделкино*

АГА БҒЫЦИ АШЬХА БҒЫЦИ

Ага бҕыци ашьха бҕыци –
Ус барей сарей ҳаикәшәеит.
Убриақароуп – ҳнеидытцит,
Ус хазы-хаз ҳцеит, ҳцазеит.

Сыбла ихгылоуп – ба быхәмаруа,
Бхьычцапырха бцоит, абар!
Ах, иауазеи снабыхьзар уа,
Ҳшеицыз, хшеицыз ҳнаскьалар!

Ус ҳаикәшо, ҳаикәшо мацара,
Ҳхало-хтало, ҳпырпыруа,
Шьыри, анасың гәазхара –
Аңсабарағ зегь зызхьуа...

Аха, исхәеит ҳәа, шыта базхәыци –
Ари хәмарроума зынза:
Ага бҕыци ашьха бҕыци –
Аңша иазбон ҳлахьынтца.

*Ииуль 15, 1990
Переделкино*

ҲАРА ҲЛАКӘ

Ус ажәа хаақәак хыхь-хыхьла,
Ус лацшы хаақәак, ус лафк...
Ус маза-маза ҳаикәгәыцлап,
Ус аргама ҳаикәшәалап.

Ус ҳзыхызызатцәкьо хатала
Азбахә ҳзымхәазо игәағьны,
Ус ҳнахыкәша-аахыкәшо ҳааилап,
Ак захьымкьысуа итцәахны.

Ус ҳаибамхәуа, ус ҳаибамшьуа,
Ус иахьынзауа ичхауа,
Ус ҳаицәымшәо, ҳаицәыпцхамшьо,
Ус ҳаибамбаргьы ҳацсуа...

Ус ажәа хаақәак хыхь-хыхьла,
Ус лацшы хаақәак, ус лафк.
Ус маза-маза ҳаикәгәыцлап,
Ус иныкәаагалап ҳлакә.

Октябрь 4–11, 1990

АБЗИАБАРЕИ АҶАРЕИ

Иеибыхәан иказшәа, сырхаргалан мыцхәы,
Ахьацшхагь сымтакәа, иаасхадырштын зны схы,
Урт рыцбагь цеит, ишааз еипш, еиманы,
Саацшызар – стәоуп, абар, сыхбыл-Ҷбылны.
Срызхәыцт сеитарызхәыцт абарс-абанс,
Ицеит, ицеит, ирыстари гәыбғанс?
Нахьхьиза сырзыцшуеит рнапқәа еикәырша,
Иагьшцеинаало иахьеицу, Анцәа изша!

Ианамузахггы – сахатыр баны,
Урт бзиаc икартаз – ицеит еицны:
Ак адлапса еак cыдхалазтггы абра –
Cышрыцхартәуаз еилыркааитоуп дара.

Декабр 9, 1990

МАЛАНЫКӘЕИ МАЛАТӘЕИ

Фыцъа хәыларцәакәак ыкоуп –
Cгәы рыцәкаҳазеит cынтәа,
Руазәк ихъзуп Маланыкәа,
Еггы ихъзуп Малатәа.

Маланыкәа даацсоуп, дкароуп,
Мәакы дықәуп еcымша.
Акггы ихамшәалазо дгәароуп,
Ица иташәышәуеит аңша.

Малатәа дцазом адәныка,
Дахътәоу дгылом Малатәа.
Атуан иалыфруа фатә ыкам –
Ғашәа имоукәа дчит дантәа.

Дара рызбахә шьюуки ахлафуеит,
Шьюуки – иззымдыруа – ирахартә:
– Маланыкәа амәа дафоит,
Малатәа дагоит акәардә.

Ихы пхеишьан Маланыкәа,
Ас данықәха ауаа рқышә,
Дааит, даазеит дшаарыз афныка,
Ихггы нкылирхәхәом ахышә.

Дцеит адэны́ка иеы кэадырны,
Ари гэазтаз Малатэа.
Ртыпцкэа еитнырпсахлеит «идырны»,
Урт «ахшыѳтракэа» сынтэа.

Аха иацымлеит рынхамѳа,
Есымшааира еицэахо,
Ирбагэышьоит ишырзамуа,
Аха ирбартам изыхкьо.

Анс ирхацэо, арс ирхацэо –
Дрылахэмаруамашь изшаз?
Стэы рыцэкахаит арт ахацэа,
Даара игэнызгоит изыкэшэаз.

Декабр 13, 1990

АКЫЗҚАА

Иаакыжкыжны, илаца-ѳацан,
Рыжѳа цацакэа еинкьаны,
Абыб шытыцкьо иаагэацгэацын,
Ашта интыпрааит еиманы.

Сыршанхало, ихало, ихало,
Сыбла ишырбоз – ипкахеит,
Ажѳан атцахь итцаакэкэало,
Еес, иахызымбара ицеит.

Ржэытэра ѳрытцасын ирхаштхъаз,
Ахы ргэаланаршэт абас...
Знык иѳышьтнапааит ишиашаз,
Аха иааунажгэышьеит нас.

Мышкэак рышьтахь дара рхала,
Уаха рыламкэа интэаха,

Ашта итәаа-маауа иааталеит,
Җыз цәылдызқәаны җацхәа.

Гәнаҳак иатцалан иааргошәа,
Ипхашьошәоуп ишаауа,
Сара исбартам акы рбошәа,
Рыхқәа ркынаа ганха ицшуа.

Декабр 14, 1990

АМШ ХЪАНҢА

Хаарак атцазамкәан амш,
Ицәашьқәыпца итәоуп абартцәф.
Еиғу ааиаанза саапшуам –
Сыбла хызҗоит исымбарцаз.

Хәаак ытцахынхәуеит сгәы –
Ус иналкаан акгы сыхуам.
Икрым-җрымүеит алагы,
Ашәваз иадхоит агәы җығуа.

Цәам цәымкыр дук дҗырҗыруа,
Стелевизор дтоуп аашазар.
Апхзы илыҗруеит иара –
Дызмыртәода, мшәан, даапсазар?!

Сдәылтыр наҗ, аха иаба?
Сзаҗапшуамеи амш хлаҳәада!
Сара ишызбо санаба –
Иаргы агәы хынхәуеит, хәарада.

Игәра згондаз Анцәа ма,
Сиашьапкуандаз иара Аллаҳгы!
Ауахәама, аҗбаама –
Усс исымахузеи уахьгы!

Ацәыкәбар хәацәоит еиҭа,
Зегь гәырмацгоуп – ахаа, аша...
Сыңсыр, еиғзаргы уашьта –
Дызбазом сыңсы зыҭаша.

Ианвар 3, 1991

АЖӘЛАҚЪАФ ШАНА

Ассир иалашоу азә боуп,
Бцоит бымфасны быццакуа.
Ба бахьнеиз – аапынроуп,
Ашәтра иалагоит агәқәа.

Икалап бара бхата
Зынза имааиуазар бхафь,
Ас абзиабара шәтуа
Ишынбыжбуа агәқәа рфь.

Латцарамзар даеакы
Башьтам, илыбхуам ҭафара:
Мфасшақә илырхуеит шьюуы –
Мфасшақә илабцо бара.

Аха уи беитцанархо
Бызбахьада – бгәырғьо бцоит:
Ус еицш амрагы кацхо,
Зегьы ирышьтоуп, ирыхьзоит.

Март 25–26, 1991

АЦШЗАҚӘА ШӘАХЬ

Ишәылахон сыңсы убра саныказгы схата,
Зегьы ишәыхьзарц ишәышьтан шәахьцалак.

Изтынчымхеит саныҕамлагы еита,
Ишәхаҕыруеит, ишәхыкәшахуеит, агәәк.

Шәарт ацкәкәә, шәарт, шәытарак зынзам,
Шәахызбаауеит ишәылахо сыҕсы.
Цәахышһа змамоуп шәыпшзара зынза,
Уи тҕкы иазытцәахуам, иазытцәахуам касы,

Уи тҕхы иазытцәахуам...
Маалыкытас иҕахәхәә,
Апхыз цыанаткәә ишрылаз изыршаз,
Иабажәдыруеи нас, ашыжъ, шәызхәапшуа,
Ани ашәыта ишәну ахһаанагаз!..

О, апшзакәә, цәашык-цәашык шәыблы,
Аринахыс ишәнымхаларц лапштып.
Иаатынчхап нас ирыцхахаз сыҕсгы,
Ацәацәашь цәымза фәыхаа иаарфышып.

Ииун 1, 1991

АБҒЫЦҚӘА

Асҕак, иахһанза, ҳааирагъ лахһынтцоуп –
Иахгәалашәоит уи зкәашыымхакәә ҳәызцәә ицаз.
Цәгъеи-бзиеи ҳарт ҳазхаану рацәоуп,
Ак ҳавымст, акгы ҳағымхт иҳазшаз.

Апшалас ҳарцыруан, хагәтыхақәә ҳнархәон,
Ашәала ҳгәы ршышыһуан иахтаауаз аттар,
Ғазхыбаазамыз амра ҳазкапхон,
Ғарыхуан атых – амш ду ҳгәы пнатцәар.

Ихаст акырцх зынгы, ҳарзызеит афыртын,
Ғазных ачымазарагъ ҳтан...

Аха харгэгэон, хашьтыхны мчык хакын –
Ацстазаарахь хапшуан, уи хапхьа ишьтан.

Ицеит ицаз, ахьтэыуара иацсам!
Ацстазаара нагзоуп. Егьыкам шыта хайтказырхо.
Рацэак хаанхом – иааигэоуп шыта быгькапсан,
Атдыхэтэантэи шэахэоуп ихэарехаз хабафқэа зырцо.

Пша мачзак насп – ханфызаап амахэ нас,
Уахыкала, хьахэхьачарак камта.
Иаанымхап хашьтагы, ханызаазап убас,
Иаапшып зых иакэйтхаз ацстазаара ласза.

Хара хахаштзаны уи амфа инықөлахп ғыц –
Пхьақа мацара ицшуа.
Аха иаатгылан зныхгы иаахазхэыцп –
Уи цхыз иабаз шыоук реипш агэы хазхьуа.

Ииун 4, 1991

АНЦӘЕИ АУААИ

Икоуп фажэак, фажэа нагак,
Урт еицуп – Анцәеи ауааи.
Дкалазаргы хагак, цагьак –
Ицахьада урт ириааи!

Бзия хуама, цэгьара хуама –
Абриакаф зегь хайцшуп:
Анцәа ифапхьа зегь харгамоуп,
Ауаа рфапхьагь – зегь хаартуп.

Иагьафы сеицаркырц иашьтаз,
Иагьарыла рееибарк иааи...

Аха исымоуп урт ирхаштыз –
Са сырбоит Анцәеи ауааи.

Рызбахә мхәакәа, рылцха мхәакәа,
Цәыца сѡахом, зы сахәом.
Убри ауп сымшәа-смырхакәа
Сиаша зназгогь – маза схәом.

Икоуп ѡажәак, ѡажәа нагак,
Урт еицуп – Анцәеи ауааи.
Дҕалазаргы хагак, цагыак –
Ицахьада урт ириааи!

Ииун 20, 1991

ИМЫРХЬАА...

Имырхьяа уи дышьталеит,
Имырхьяа ибла нтааит,
Имырхьяа цхызк дынталеит,
Имырхьяа ларгы дааит.

Дааит, абар, иара дзызхәыщуаз,
Мшума, тцхума – зышьта дхыз,
Зышьта дхыз, аха дызхьымзаз,
Ицсы змеидарц итахыз.

Имырхьяа иацхья даакәтәеит,
Имырхьяа дылҕацшуеит,
Имырхьяа длықәшахатхеит,
Имырхьяа длыцны дцоит.

Ара бахчоуп, ара кәатцоуп,
Ара цшзартоуп, ара цшьоуп,

Акрыбжьоума, зынзак аатцроуп,
Ара цсеивгартан ишьтоуп.

Ара даазгаз имырхьаа –
Лыхъз еиликаарц итаххеит:
– Быхъз абзиараз ирхэааит?..
– Апсра бзиа, – лхэан, дааччеит.

Ииун 1990, ииун 1991

АРУПАП

Иахэалоз атцыс ашэакэа ахаштын,
Уамакэак ахэоит, абар, уаѳцас.
Итатэоуп аихац атцыс-акэашьда,
Иашьцылеит, ианаалеит изыкэшэаз.

Цсцарта змам, икэкыроу абна тоураѳ –
Шьта мышкгы иазымычхар калап,
Тып маншэалоуп, аа, ихьтам-ишоурам,
Шэарта ахьыкам иакэшэеит арупап.

Хыда-хшыѳда инеилажь-ааилажьуа,
Цьашьатэуп иаѳытцхэацэо иара.
Уи шьоукы иргэацхоит убас иахьцэажэо,
Ргэы пнатцэом – иаѳуп архэацэара.

Зны «мшыбзиа!» ахэоит «хэлыбзиа!» атыцан,
Нас «шьыжьбзиа!» ахэахуеит уа иаахэны..
Итатэоуп аихац атцыс насыпда,
Абз тахыстцэап сгэахэуеит инѳакны.

Дарцьалоит иаакэымтцзакэа – изыргэааз,
Дарѳхэалоит иахьынзалшо – изыжьжэаз...

Иабалак шахәоз еилкаан ауп заа –
Аханатә аихац иҗазыртәаз.

Ииуль 11, 1991

* * *

Мрагыларахь сахейт, сеихейт мраташәарахь,
Ладоума, җадоума – сманшәалам, иауам.
Аҗсеивгарта соуам, итшәарахт, итшәарахт,
Сзанаалом, сзанышәом – сахънеилак сакуам.

Исзалымхит тыпк итбаатыцәу, сызхымсуа,
Саатгылоит сшанхалан – исзаагом схаҗны:
Абри адунеи ду ашашәоуп сзызхәыцуа –
Абас еипш идуззан – агәы тшәазаны.

Август 17, 1991

Голицино

МЫШМЫЖДА

Икылцшуа итәоуп – маншәаларак ианақәшәа,
Ианааххашт – уи акәхоит аҗхәара,
Иаакылҗаны ҳаицанақып илакәшәа,
Җагънахәлабгап – иаххыччан азхара.

Иаразнак – лабахыла зегь ҳаилалап,
Уи амш ҳаибанаркып зегь чанчаны,
Иеилхархып ак аанмыжкәан аламала,
Иеилахтцап хыла-гәыла зегь аархәны.

Аргама ишьтаххып амц, аиаша мцахтәып,
Азыхкәа уаха имааиуа итахарбап,
Иахзыфо хфап, иахзымфогы цхастахтәып,
Җазнысыз амҗақәа ҳарҗашәп, иҳарбгап.

Иеибаххэап амбатэ-амхэатэкэа ґтызэзэала,
Итибахп хаблақэа, хахибашьяап ғатқак,
Инхамқатэны хамнқэа хаблып хнапала,
Нас хаказамкэа нақ хазцозар хцап.

Хабацахуеи – хыхьнеиуағ хартыхымхап,
Цьаргы хатэымкэа хаақөхап – ахуаада.
Нарцэыкағ хакамкэан, аарцэыкағ хзыхнымхэуа,
Назаза хтахэачлап инымтэо мышмыжда.

Уи кылцшуа итэоуп – маншэаларак ианақэшэа,
Ианааххашт – уи акэхоит ағхэара,
Иаакылкьаны хаицанакып илакэшэа,
Хагьнахэлабгап – иаххыччан азхара.

Август 18, 1991

ХЭЫЛЦАЗЫ

Хазхымзас аганахь ишьтахцтап,
Бацэымшэан, хыхьзап, ак хазбап,
Ихамоу иреигьу нахшэахцтап,
Хандэылтып, цсабарак аабап.

Ажэдан ду шықэгылоу гэахцтап,
Афада ашьха рхыжэфабжь.
Агэилкэа рыффы хаара хеахцтап,
Хеахаркэабап хьзыла хэылц-шэацшь.

Ихафсхьоу ант хатых гэлымтэахкэа
Еитахпылап уа хэылпазы.
Еитеибаххэап ажэа лыпшаахкэа:
Сыхаара, сымра, сыцсы!..

Ибасхэап быткы цшза шыбнаало,
Ант аймхэыцкэагь быхэда иахоу,

Еитахәашыа шбымам ажәала,
Ибасхәап шаҕа бысгәаҕхоу.

Напеибарк иаанахкылап амҕа,
Иахзырхәап хазбо хдыашыаны:
Абар Анцәа иишаз аргама —
Аҕаки ахкәажәи еицны!

Хызышазоуп, иахнаалоит, хеаҕшнахтдап,
Ишьтаххып уи ахра, иаагап...
Ихамоу иреигу нахшәахтдап,
Хандәылтцып, ҕсабарак аабап.

*Август 21, 1991
Голицино*

АХТЫС

Хабла агәра хзымго хшанхан,
Иаххәара хҕамшәо хәаҕшуан —
Рҕыҕьегь, рнапкәа еикәыршаны,
Ашыыжы игәахтеит иҕсны.

«Ахкәажә аҕны дышизтәаз!»
«Ахатта хазына дызмаз!»
«Раҕстаахә дырхыҕчеит рацәа!»
«Ее, дад, дырхаштит Анцәа!»
Шьта иаҕыа ххәап, иаҕыа ххәыҕп,
Аха зегь башоуп, хәкәытп:
Амцхәартәҕ хәкоуп хара,
Атцабыргхәартәҕ — дара.

*Август 22–27, 1991
Голицино*

СЫХЪЗ

Абрақа қытағы, җаблагы, моғагы –
Саныкам сыхыз ахымлароуп акгы.

Сазыразуп сызпыртчыз адунеи,
Ияхынзалшоз ияхълшоз саанагеит.

Иаха игэгэахеит хэа шэыкоума санца –
Сышьтнахуазтгы, сышьтнамхуази уаанза?!

Уи мчыла иахьнырхало иааганы –
Ижэбама сыхъз уиакара иласны?

Санца – сцазеит. Исмоуааит лахьынтдас –
Сыцсы гәеигәеиуа иқәхо гагатдас.

Абрақа қытағь, җаблагы, моагы –
Саныкам сыхъз азышьтыхуам акгы.

Август 28, 1991
Голицино

АХЫТХӘАА

Ассир салашоуп хәарада,
Ассир схәыцит, анцәа иныс!
Гәамчи лшареи акгы мшата,
Ассир шытысхит җататәыс.

Сакәшеит, савагыжът, игәстеит,
Иаасырхеит, инасырхеит,
Арс ишьтастцеит, анс ишьтастцеит,
Еигъу шыкам агәра згеит.

Схы сымѡаха мшыла-тхыла,
Ада збартамкѡа цъара,
Имфа-имжѡ, сымтѡа-сымгыла,
Са саѣын ауастара.

Исымпытапцѡон, еипысшыуан,
Салгеит шысхѡоз исцѡыпцгон.
Шьалашьынла ѣыц сахысуан,
ѡапхъа ишыказ еицѡахон.

Цсык ахастарц ѣыцымтала,
Сахон, сатцгѡон сеаѣшьаауа.
Зынза иѡашьеит тыхѡапцѡала,
Сыздынтѡалоз сцо-саауа..

Шьта иазызура сыздыруам,
Ассир иалсхыз адамыг...
Зхытхѡаа иакѡтѡарц изкѡадыруа –
Уажѡшьта ижѡдыруеит иѡаарых.

Август 29, 1991

Голицино

АКѢБЫРҚѢА

Алаф-қъафда

Са сыркыдуп атызқѡа,
Срышьѡоуп, срыхѡом акѢбырқѡа.
Сара скараха саатѡеит,
Дара тьцѡ-тьцѡѡа иаапшуеит.

«Ирцѡан алашара, ушьтал,
Уалга, ирлас, ацѡа уѡал,
Аѡуан хатѡатѡоуп абра,
Ацѡа уѡалаанза уара!»

Схыза сөылаҳәан сышьтоуп,
Апхын шоурагы хьантоуп,
Апхзы сьлхәатан ицоит,
Аха сцәытцыхәхәар – сырфоит.

«Уцәа тынчыз, умқәацан,
Уцәаз, хьаас хқаумтцан,
Уара дузза, узақароу,
Уахфалап – унтцәар хәа ушәоу!»

Атцәгы сылартцоит, избоит,
Убыскакгы ргәаг сагоит,
Сыцәар – цхызырла уаха
Скалоит хымцада сдагъха!

Зафа-зыткәак сәтәаны,
Даара, даара исгәапханы,
Сыбыз рылачаб икуа,
Исфоит шаанза акәбырқәа.

Сгәы еиланархынхәуеит шыжжы –
Иаха исфаз акәбыржжы,
Уажәгы сшынеибгоу еитах,
Исхыкәкәошәа збоит азмах,

Схы сгәахзамкәа сдәылтцуеит нақ,
Бзиагъ сыкоуп сара гәақ.
Сымкәағкәағзакәа дагътас,
Сағуп сцәажәоит хәа уағтас.

*Август 31, 1991
Голицино*

* * *

Хәта-хәтала, маң-маң сара сцәа-сжыы еизганы,
Иааибытан ифналеит сыңсы.
Заманала ишааиуа, наӳ ашәқәа наркны,
Идәықәлашт иааныжыны лассы.

Инижьюеит ус ацкәын итыц-ифната,
Мариала, акгы дамыргәӳ,
Изымдырзо ихы зыхиркәаз ихата,
Ихшыӳ лас дагоит хара наӳ.

Сцәа-сжыы иқбацтажәхаз еинызаашт зынза,
Хәта-хәтала, маң-маң, инеипхьбашт.
Инхашт цъара иамкуа сыңсы гагаза,
Изхалара азымдыруа инхашт.

Ажәытәтәи анхарта иагъараан иазхыышт,
Аха иазырґыцшам иаахәны.
Зныктәи агха затә убас иахьнархәышт –
Назаза игәеигәеиуа, изатәны.

*Сентиабр 2–3, 1991
Галицино*

АШЪАНЦЕИ АИХЫМЦЕИ

Лашарак сазкылсырц мѡахәастала снеиуан,
Иаантәеит амѡахәаста – бнаршәыроуп сахьцшлак.
Ее, сыбгагы иаалгеит «аґақ» – егьсзырґееиуам,
Иаасықәлашыцеит, салгеит – исзеихгом шыаґақ.

Иаасыдхалт дунеи дуззак иазноу сыгәтыха,
Схы зқәыскра сыздыруам, избом сахьцара.

Акымзарак сыхэом, азэымзаразэ дсыхэом,
Иаасгэйдтан сызшышагы дсоуам абра.

Акы затэык – сгэыграқәа шгэыграз инхазаргъ,
Исыцуп, снырмыжыт саннеи ахтакны.
Амцажәла еитахкыхп хәа сыкоуп хаибгазар –
Ашьантцей айхымцей – хаанхазар хаицны.

*Сентябр 4, 1991
Голицино*

АХЫЦҲЫГА

Сыбзиеи сыцэгъеи дук рыбжьам,
Иеицуп, сара истахы-истахымгы.
Цъанатгы снанагартә – сыцшьям,
Сыцэгъам – сагартә еипш цъаханымгы.

Мышкы санроулак рыххатәыс,
Сахьырго рзымдыруа илакфакуа,
Ирасхәап – збашья змам збатәыс
Ишьтыхны баша рхы шдыргәакуа.

Сахьыжәго шәашьтазар – сара
Иснаало икоу тыц затэыкоуп:

Шәыскәатц, цъаргы сгатәзам, абра,
Абра иаасашәраза сахьыкоу.

Абра санақәымшәо ақәнага,
Абра ианызба иашак шыкам —
ХыцҲыгас сшәымаз, нас, сыжәга,
Исымхны ижәга сара схыцҲыга!

*Сентябр 5–6, 1991
Голицино*

АГАГАҚӘА

Уара иуцуп, сара исыцуп –
Ҳара иҳацымкәан изцәыртцуам.
Акгыы цәырыргом иґыцу –
Рхала урт акгыы рызхәыцуам.

Иаххәо еитархәоит, иаауа еитаруеит,
Цәгъа иманшәалан, цъа мбазакәан.
Ҳашьта ихылан амшын иааруеит,
Гагақәами – имбаазакәан.

Инҳацрымшәо, ххатцкы ицошәа –
Мцуп, ҳаржъарц иаґуп реырәашәа.
Ак рызбошәа, ак картцошәа –
Урт иртцеит, иртцеит анхашәа.

Уара иуцуп, сара исыцуп –
Ҳара иҳацымкәан изцәыртцуам.
Акгыы цәырыргом иґыцу –
Рхала урт акгыы рызхәыцуам.

Ҳара ххбаа дара ирхбаам,
Ххыхьггы-хгәыхьггы рххымсуа иааиуеит...
Ҳанрызгәаагъ – ххы ҳазгәааит,
Ххы ҳзаиааиуазар – ҳариааиуеит.

*Сентиабр 7, 1991
Галицино*

УС ДЫКОУП ЦХӘЫСК...

Лхы угәалырцхоит убас – улґынцәаауа,
Леузааигәалтәуеит убас дааскязаны.

Насып зауһыу са среиғууп хәа ушыпшуа –
Уааныжһны дцоит угәжәажәо унартәаны.

Уешһы, уеыкнаһа, уеыкдһа дцеит, дцазеит.
Ус дшоуп лара – дагһхәхәран дыһам шыта.
Уеиламган, уеынкыл, нас, цас иһалымтцеит,
Уагһашһтамлан стацшуеит хәагһы лгәата.

Лара духаршт – ухы еилкаала уаахәны,
Гәынхәтцыстала уазнеи угәи итаһаз:
Издыруада уи атқан аезаны
Иузымдыруа итатәазар узыһһаз?

Упшаа, уеимда, зегһ ба, зегһ ттцаа хәыц-хәыц,
Ус дыһоуп цхәыск – дызцымлазгһы дыбжоуп,
Дызпылазгһы – узыкәшәаз убоит, уазхәыц,
Ус дыһоуп цхәыск – ухы улырдырырц дшоуп.

*Сентиабр 8–11, 1991
Голицино – Аһәа*

* * *

Азәазәала испыло, сызпыло,
Азәазәала – бзиа зегһ збоит.
Ауаа рацәа еидкылан – сгәы рхылом,
Ауаа рацәа еидкылан – срыцәшәоит.

Издыруада цша цәгһас ихзыжһуа,
Ихытцынгһы – бзиац ззынмыжһуа.
Ихәаадоу амшын игазго,
Аныжһракәым – иһоугһ зырбго.

Ухатцоуп, нас, ажәлар урылан,
Иахһеихаз, иахһдәыкәлаз умцан!

Рхы итагал, урабжъа иаанкылан:
«Шәабәкәу рхәеит, ус кашәымтқан!»

Ее, знык иантдысы нахыс башоуп,
Амшын ду – ахагара ззааз!
Ицоит инаухысны иахыцаша –
Уцшыаз, атахызар унцәаз!

Азәазәала исцыло, сызцыло,
Азәазәала – бзиа зегь збоит,
Сыпсы златазоугы урт рылоуп,
Аха реанеизырго – сшәоит.

Издыруада цша-цәгъас ихзыжъуа –
Ихәаадоу амшын игазго?
Издыруада ацәкәырц реыззыршьуа?
Издыруада инрыжъуа, идырбго?

1991 (?)

АТЦЫХЭТЭАНТЭИ АЖЭЕИНРААЛАҚЭА

АГЭӨАНЦАРА

Узхылтцыз уан, уашья-уахәшья,
Уфыза-упыза, уқәла-угәыла,
Ужыра-ухыра, уныха-уцшья –
Шьяппықәла урысит инейдкыла.

Унеила уцәгья нагзала,
Агәымбыл-гәәфа-газа-цагья,
Сатәамба усхычча, сгәы цжәала:
«Ифла уи уажәеинраала еицакья!»

Ианумам уаха еак удафс,
Ианумам гәфарасгьи цынгылак,
Узхысыз уламыс анафс –
Узхыччо сажәеинраала уцылап!

Уекодкья-уешья, уматха-удагьха,
Уи высшья узағарым еибгала,
Узымқәацо цхьака-шьташька,
Уччархәха умфа-кьяшь уанхалап.

*Август 1, 1992
Ақәа*

АБЫРГЦӘА

Абыргцәа хатыр еикәыртцоит,
Абыргцәа рмаршәа ейбакуеит,
Рыматц ейбауеит, еихзызоит!..
Сахьрыхәацшуа сгәы цшаауеит.

Рышықәсқәа цеит иццакы-ццак,
Цәгъеи-бзиет зегъ реиуахкы злаз.
Рышьтаһька – цстазаара дуззак!
Рацхьака – иарбан иззааз?

Лассы-лассы ирбозаргъы цхызла,
Ирыгымзаргъ хьааи гәырфети:
Ирылазет рымға ианызлаз –
Рыгәагърей, ргәамчи, рғарей.

Абыргәцәа хәтыр еиқәыртцит,
Абыргәцәа рмаршәа еибакует,
Рыматц еибаует, еихзыцит...
Сахьрыхәацшуа сгәы цшааует.

Август 4, 1992

Акаа

АЦОУРА

Сара апстазаара агәра згон,
Итцегъ еғхашашәа збон,
Ашәа схәон, исхәон, исхәон,
Агәы шытысхырц исырехәон...

Схы илтацит иаахәын иара,
Абар иалцыз арехәара.

Саахәын салагт арцъара,
Абла ихыскылет зқы гра,
Ацәгъа излажъыз асырбейт,
Иалзгап, еиғыстәып сызбейт...

Схы илтапеит иаахэын иара,
Абар иалтцыз арџара.

Иагьсырџьом уажэ, иагьсырехэом,
Ацэгъагь схэом, абзиагь схэом,
Пџьаала сатцалан изгоит,
Исызкажьюам, агэра згоит...

Иаабап сапхьака иснархэо —
Убри ауп иагьтцоурахо.

Август 5, 1992

* * *

Рызбахэ сымоуп шэты быбышкэак,
Рызбахэ сымоуп етџэакэак,
Лызбахэ сымоуп пхэызба тџерышкэак,
Тџарақэакгы – пџзазақэак.

Ацэгъа-мыцэгъа зака еидара
Сыхэда иқэхауа сымхэап...
Урт идурхьуазеи – иагьараан
Иуџагылап, уеикэдыршап.

Угэы тыркъап, ухы тыркъап,
Рылџа еилахэашь уџачып,
Ана ипхоутџар, ана ицэыркъап –
Ирныззала зықџамчтыц...

Уртқэа ракэым сара исбартоу –
Ихаау сашьтоуп, итцоуроу,
Иаха ицқьоу, иаха ишэартоу –
Иаха зырхэашьра мариоу.

Са срыхзызоит шәты быбышқәак,
Аетә – хыбла тыцыңақәак,
Шәыта знымгы пәәызба тәрышкәак,
Царақәакгы – цшзақәак.

Август 5, 12, 13, 1992

ΑΠΟΕΜΑΚΘΑ

ҚҒАЛЫШЬ ИБАҚА

Ақ Қғалышь дтахеит ица Асланбеи ичарқғарала,
аха Ацсны Урыстғыла адцара алахьынтца избахьан.
Атғурых ағнытғ

Ашьыжь итынчуп, ицқбоуп ацшахға,
Ажғфангы пта затцөык аттам.
Ашьха зыш иавтцыз амра ашғахға
Иғалашо, дгылоуп ахатца.

Ицылахьеит ацғгьей абзиеи акыр,
Иқғрахь дымнеизеит ус баша.
Изара мацғазуп, итбаауп ижғағхыр,
Хьышьтрак ирылтцыз, о, дғашьом.

Ихазыр еиварыпцаа ичацоуп игғышпы,
Икама, итапанча цығ-цығуеит,
Иахға хэыш иакғуп тынч инапы,
Ижакья шыта ашлара ахығуеит.

Гғырғароу, гғакроу, ма дағеаку,
Иарбан иану ихағсахья?
Издыруада ихэыцра, игғыгра закғу,
Иарбан дызхьымз аз ағаха?

Иарбан цэқғырцоу уажэ дызлоу даапцаха?
Иқғыгғғо иарбан еидароу?
Ахтысқға, ахтысқға дыркуп деимырхха,
Инымтғо-ихыртғагоу мацара...

Бгак амгәа иҗазаша шытәак еимакны,
Зыкыи Мачагәеи еилалан,
Еипыртцит наҗ-ааҗ лабақәак еимданы,
Еизыгуа нырцә-аарцә еидынхалоит.

Аиҗара ашыаҗа акра мариазоуп,
Насгыи игъацоит иара ахала,
Уи зырцәыцәыша зынза ирацәазоуп –
Ашыаҗа узытхуам марияла...

Даҗә-ипа Мада Дшыанаа ртыпха
Мап аницәылк, ихымзгишан,
Цсышыацәгъа литеит, аҗама лгырхәа –
Лашыазатцә дынхеит иеизымшыа.

Мада храгәыла дхытцны дцазеит,
Имариа зыҗамлеит уаха.
Даҗәаа рынхарагыи амца ахацеит,
Уахыкала иццышәха илеилахәит.

«Сатәамбаҗәа дцәажәеит, ибароуп сзакәу,
Цыгрыц хәа изышытоу сара сакәзар,
Издыруеит, издыр, азхарамфа изутәу,
Избоуп, ихасабуп, хәара ақәзам.

Адунеи зегъ аахәыргыи, иаахәит, егъоурым,
Иарбахын уи сара исзалоу,
Марчыҗ дысзымшыаазар – усқан суафым,
Сеиқәа касыжъуеит са схала!...»

Уаф дихәом, уаф иихәо дазхәыцуам Цыгрыц –
Даанызкыло дыҗам дунеиаф.
Абраҗ Датлыҗәагыи итыора дантытц –
Жәы нижъуам, цъма нижъуам дахънеиз.

Ишьтибахын ргәағкәа Иналааи Цанааи,
Еидхалеит, еилоуп хыла-гәыла.
Еинраалашьа рмоуит, жәларык рыбжьыцсааит,
Хәатыхла наҕ-ааҕ еиҕагылоуп.

Аимхаа Уазберггы еизиган шьоукы,
Тынч, иазырхәыцны инареихәоит:
«Ахцәас хзымпхьазаз уи Қылышыажә ихы
Атцәфан иахаҕмырсыр, хтахеитоуп»...

Гьеч Батыр, Магь Хәагәыл, Татыгә Маршьан –
Запшь-ица Алыбеи дрыгәтылак,
Ак дыршоит, ак дыртцәиуеит, иавоуп аган
(Дхынхәызаап Алыбеи Тырқәтәылантә).

Ахтысқәа, ахтысқәа, ахтысқәа ҕапхьа,
Хы змам, тыхәа змам, ихыртцәагоу...
Аз иаго изыхәа, утахызар ухәхәа,
Шьтыбжьык иахауама инырхагоу!..

Ашьыжь итынчуп, ицқьоуп апшахәа,
Ажәфанггы пта затцәык атцам.
Ашьха зыш иавтцыз амра ашәахәа
Иҕалашо, дгылоуп ахатца.

Сыдгьыл хәыч рыцха, – дхәыцуеит иара, –
Сыдгьыл, мышгартас унхома?
Дарбан иахыло наҕ-наҕ сахтынра?
Смазара хәмарга-еимтцәатәхома?

Анык илыхшаз еиҕагыла еиқәцо,
Ишнибахуа – атәымуаа рхатәома?
Иаххылацшу, уа зегь зымчу, зегьы збо,
Абриггы убзоурала иҕалома?..

Дааиуеит Бакланов-аинрал, дааскьазоит,
Инызкылои ар ду ижэыло?
Аублаа еилакәакәа даауеит, дыццакзоит,
Асаз ниртцәеит иҕагылаз.

«Игәыхтәуп, иныхтәуп зынзаск абнауаа! –
Иеибашьцәа дрыцхьоит ргәы рхатц.
– Ахьз-ацша, амал ду хзыцшуп хара уа,
Хнеип, нас, иахьеигьу хабаци!..»

Сыдгьыл хәыч рыцха, убылуеит, узытуеит,
Утынчымхеит ҕынла, уахынла,
Ублакәа гәакүа ицшаауеит, ицшаауеит,
Мәа рбома урт амца анырхыла!

Иками шьтыхшьа змазамгьы зынза?
Иарбан шәызтцало, ишәызгома?
Шәазхәыц хы зхагылоу, шәазхәыц, ак шәызба, –
Збашьа змазатцәкьам жәбахьоума?!

Агәаҕақәа, аҕаҕақәа еигәныҕуеит зегьы,
Ргәы иҕоузеишь, ргәы иҕоузеишь ахацәа?
Зхаткыс иаиааиуа изы ишәартам акгьы,
Зхытцәкьа запысыз дабацой?..

Адәхәыпш иатцәа хыгьежь аккара агәаны,
Ахәы цшза хәыч амтца иахьышьтоу,
Зымпахь имнеиуа аламала игәагьны,
Извысуа, хара-хара изхыкәшо,

Аусқәа еилыргашьа хәа змам еилзырго,
Ирхаану, о, иагьа гәакра,
Ашыкьбжы ауухәа избан изахго,
Избан ҕацхьа изтынчрам абрака?

Дыдрыцшь аныха ду амтѣн иахѣа
Ажѣлар нагылт ишьамхнышла,
Уа инапкѣа шытыхны жѣѣанахъ ирха,
Дцѣажѣоит тахмадак деикѣышла.

Дцэажэоит. Макъана дыгэгэоуп деикәҥаца,
Иблақәа амца рхыхәхыла,
Еитархэоит егырт зегь уи иихәо нагза,
Амрагы пшүеит ирхагыла:

«Үа, харт иаххылацшу, харт хазхыыцшу,
Издыруа уа уоуп ихацсыхеоу,
Ихамаз уа улпха-угеацха, зегь зымчу,
Хзутаазгыы үс дук иатцыхеоуп –

Ияхъа җоуба шыҗаҗоит умҗан абра,
 Җарт зегъ җазәыкны җашгыло,
 Шәартак ааныҗны хшымҗо җара,
 Аурыс җәатыхла хшиҗыло,

Уи аңныш ишиахамто хадгыл җатдак,
Ғасгы дышхамоу назаза,
Абриаҗ иахҗызам – хшимеигзо зынза,
Ишахто кәпеилатдәҗа ишҗаза!...»

Амра аташеамтаз аарла илашоит,
Икараха, иналымшо уаха,
Атцлакеа иерывакуа, цшыаала дааскьоит,
‘Еымтзакеа дгэыргьоит апсцеха...

Ахтыскәә, ахтыскәә, ахтыскәә җапхъа,
Хы змам, тыхәә змам, ихыртҗаагоу...
Аз иаго изыхәә, утахызар ухәхәә,
Шьтыбжьык иахауама инырхагоу!..

Ашьыжь итынчуп, ицкьоуп ацшахәа,
Ажәџангы цта затцәык атцам.
Ашьха зыш иавцыз амра ашәахәа
Иҟалашо, дгылоуп ахатца.

Дхәыцуеит уи: «Дарбан иснызбо мышкы,
Дарбан издыруа са схәаа?
Шә-мџак ркынтәи – иалхтәуп акы,
Издыруада иалхтәу, нас, заа?

Исызбон избатәхар адунеи зегь аҟеипш,
Исызбон, еилсыргон зегь хәта-хәтала,
Аха исылшом, иссызбом Ацсны-дгьыл аҟеипш,
Са исзыцшу, снап иану лахьынтцала.

Иалшоит хазкәымгәыгзо дхаур тынхас,
Акалашәа ишоуп ацсабара,
Иалшоит зегьрейха хзыкәгәыгуа дхагәтас,
Ҷаитар атыша лашьцара...»

Ацәкәырц ифрылсуа иааиуеит анышь,
Нахьхьи цъара, абан, ихыхәхәала.
– Издыруада дхытцзар! – дгәыцуеит Қыалышь,–
Сычкәын даауазар дыбналан?

Шьта зегьы идыруеит, еилкаауп, асултан,
Иаргьы саргьы хзеилгом лыцхала.
Акызатцәык сахәоит – сычкәын Аслан
Анцәа дысзааигааит еибгала.

Уа, сыхьшьыцбабла, уааи уласны,
Уабгьы шьта исылшои, тахмадак,
Аамта цәгьак хтагылоуп, уазхәыц уаатәаны,
Уазхәыц ҳа Ҷацсадгьыл тынхада.

Ҳагара, ҳашъхара, ҳабнара, ҳдәы
Ҳарт ианҳазрымта еиқәырхашъак,
Ҳъаас изиоури атәымуаф ҳа ҳтәы,
Ҳа ҳауми уи иазташа збашъак.

Ҳажәларгы абаҲаху уаанзеипш уажәы,
Иалазхъеит аамта еикәшара.
Ҳтак еицтадыршәуама инхазгы еиқәшәаны,
Рымчқәа цсаҲоуп хара-бҲара.

Шьоук алада иахеит, шьоук аҫада ихытцт,
Шьоукыхгы – жьыхәтак иахъаниаша.
Ачархәацәа ракәзар, иҫеиит – ахыцәхәыц!
Иҳашьклацшуа ихашьтоуп реырҫашъа.

Еидкылашъа рмоукәа, абас ианынха,
Уаҫеимшхароуп ҳажәлар зызкылсуа.
НаҲ-ааҲ ҳаҫацәа зегь еицҳажәлап хаха,
ИгәытҲьагахап ашьтыбжь ирхылтцуа.

Еиҫыршап, еихыршап, ҳа ҳадгьыл дрыггап,
Утаҳызаргы ухәхәа – изаҳауада.
Ҳацсымкәа, ҳабзамкәа, науртцас ҳаанхап,
Анаур шәартас изкуада.

Цсадгьылда, ҫныда, ҳабжы ҳмаҳауа,
Ҳардагәап ашыкыбжь иҫеиуа.
Ҳтәылаҫы ҳтәымны, ихагәтасуа, ҳгиуа,
Ҳхьымзгыдаха ҳақәхап ҳашнеиуа.

Аха хәацацшьтцас атаххәа ҳантас,
Ҳаблақәа таххрым ҳнапала.
Ҳаҫоуп макъана! Шьапцықәла азә дҳагәтас
ҲаизықәгатцәҲьо ҳаҫам мариала!

Игъежьюеит, игъежьюеит, иара атәы канатцоит
Адгъыл ҳазқәу-ҳазхьынхалоу,
Зны цақа икоу ақәцәахь иагоит,
Уантә ҟацхьа иаман италоит.

Ицәхәырахан, аршәаа хәа инықәсуеит апша,
Анкьа зны ибаҳчаз атәыла.
Анкьа зны ицәхәыраз атәыла иахьа
Ишәтүеит, икакачуеит зегърыла.

Атқан иланагеит стәыла иахьа,
Анкьатәи амчхара абакоу –
Егри Цсоуи рыбжьара ибжьахеит ибжьахха,
Ишыкало сеидроу нақ-нақгъы.

Иабакоу атәымуаа зырзызоз ҳбирақ,
Ҳфырхатца бжыы игоз ағъарахәа?!
Сычкәынра ззымдыруа, о, сара агәақ,
Сажәра дахыччар – сыгәнахауп.

Злахьынтца иаҟсны ицахьада цсызхоу,
Иҳамам лакҟакра-лацшыра,
Ҳаиқәхозар, уиакоуп ҳара ҳаиқәзырхо –
Аурыс ҳәынтқар ду ишәшьыра...»

Инхызлоит анышь хәыч, иахьцаз имбазо,
Шәахтас – ишааиуа иныхбалоит.
Дгылоуп бақак еипш Қылышь дымтысзо...
Мши-тқи еихытүеит, еихалоит.

Ишьтытдааит-ишьталааит амшын ацәқәырца,
Убас иагъа халааит-ибғалааит,
Анацхаҟ усгъы еилкаауп иуахта –
Идгъыл ддамығноуп дшанхало.

Ашықәсқәа ихырҟои-ихыртуеи шака!..
Ашықәсқәа ирхыхәхәо назаза,
Апсны-дгьыл ишьтыхны иakup ибака –
Апсны-дгьыл зыпсы атоу ахатца.

1972–1973

АПХЫНТӘИ АШӘА

Сфыза-сықәла, уааи, ҳаицныкәап,
Ҳцап са сқытахь ҳаиманы.
Сқыта гәакьахь, саб ифныка
Са сцалоит ес-уажәаны.

Ахәафьтәкьа игылоуп ҳкәасқьа,
(Амрагь ныкәтәалоит ҳхәафь!)
Амфадугьы амфәхәастагь
Ҳнаргоит хыхь – амзырхафь.

Амашьына ҳа хантытцлак –
Амфадугьы уа иаантәоит,
Амфәхәаста халоит итцегь –
Ашьха фьтцахь ифаскьоит.

Ашта тцла иатцәак тагылоуп,
Атцлеипш – аштагьы иатцәоуп.
Уахәапш зтыхәа ду бымбылу
Ҳлагра, злымҳақәа фьтцәтцәоу!

Аха уи уара уацәымшәан,
Ҳарт иахпылашт икәашо,
Инаххыкәшап иаакрым-фьрымшәа,
Усоуп «апсшәақәа» шахәо.

– Хәдыш, уара мыжда, шәышпакоу,
Шәыгәкәа бзиоума зеггы?
Ухала уныжны, атаацәа абакоу,
Амхы иалоума уажәгы?.. –

Җлагра Хәдыш атак камтакәа,
Ашьхәа икәгыеж, иццакзап.
Ашьта ххылар – ххымкәазакәа –
Ацшахәарханза хназап.

– Бзиа жәуааит!
– Бзиа жәуааит! –
Хнарзыпшып амхы зрашәо.
Даргы аатгылан:
– Бзиа жәбааит!
– Унан, шәаама хазкәыхшоу?!

Угәыдыркылап, сгәыдыркылап,
Апсуатцас шәеибасырдырп...
Хнеины уа рыгәта хнагылап,
Хрыхәап реагакәа хдыркырц.

Урашәахьоума уара ахаан?
Ақалакәае мых лартцом.
Нас, иуасхәап сара заа –
Арашәарае уаф дсыхьзом.

Җнак шыыбжәаанза са икастәо
Апхзы казымтәац рацәоуп.
Са сырфызам урт, изхаштуа –
Анапкәа аусураз ишшоу.

Җа хәцстазаара зырбеио,
Җа хәцстазаара зырцо –

Акруроуп – ха хгәы кеикеиуа,
Ххы кеикеиуа ханзырхо.

Хеага-рчагакәа цхафыруа,
Хахап, хахап хамтакты...
Кәыту, шәишәиу са исыздыруам –
Хәишәа иқәлашт уаха акы.

Нас иаацәыраагап рерашья!
Дарбан қытада инхахьоу?!
Сара сқытауаа рынхашья
Унеины зныкыр иубахьоу?

Сөыза-сықәла, уааи, хәицныкәап,
Хцап са сқытахь хәиманы,
Сқыта гәакяхь, саб ифныка
Хәиццалап ес-уажәаны.

Иутахзами хәицапылар
Сқыта бахчафь шыжбы?
Иуахяхьоума шырцазыла
Хара хтарақәа рыбжы?..

Амра мгылацт... Амра мгылацт,
Аха ифыхахьейт аттар.
Ашәа бзиақәа хкы-хкыла –
Иалх уа иутаху, абар!

Тцәтцәа итцыс иахәойт иакәымтца,
Тцәтцәа игәымбылра дшагаз,
Ишиқәхаз агәнаха дызтымтца,
Хәажә атыпан ахәфа шааз.

Ихарамкәа бжы хазынак
Аафуйейт, хауала изфаны –

Уи ардэыноуп, уи ардэыноуп,
Иамоуп гэалакгы, узырфы:

Ахьшыцба мыжда ишцханарсыз,
Уи, иахымзаша згэыхэтэы,
Ишахароу – иахьахаштыз
Иреигъу ашэакэа зеггы.

– Шэиу, шэиу! – амлағэырггы
Шьыжънатц ашэира агэацхоит.
Бжы ссирк амам абағырггы,
Аха усгы ак ахэакэоит.

– Чырр-чырр, тцаа-тцаа! –
Ацхын шоура иацэшэаны,
Ахьта иахэоит чынчак заа,
Азын тцаарц игэгэаны.

Ты цымшыыдак абна ккараф –
– Кыуу, кыуу! – игэыроит.
Нас – иацэымшэои ашыжъ шара –
Атцла гэафара илтапкоит.

– Цэатцэа-тэиу, шэиу-кыиу! –
Доусы ишырдыруа ишэахэоит.
Сарггы издыруеит сахьатэиу –
Са сышқытантэу сынхоит.

Сашэа иалоуп ашыжъ заа,
Нас – атцарақэа рыбжы,
Ашъа ифавтыз амра-таца,
Нас – ақэатцара еихашышы...

Амра шаша, амра гэыраз
Ас гэыблыла изызкацхо –

Сара сқытоуп, нас, иудыруаз
Уи лымкаала иагәапхо.

Уахәапш, уахәапш, нас, аңшышьа
Амра анцәыртцуа хара хәы.
Жәа мхәазакәа – шақа псышәа
Уанахәозеи ахафы!..

Сөыза-сықәла, уааи, ҳаицныкәап,
Хдәықәлап агантә ҳаиманы,
Сқыта гәакыхь – саб ифныка,
Уа ицъанатуп уажәааны.

Иноуцылап сара сқыта,
Анапқәа еитцыхны иузгәыкуа.
Адгьыл тбаара, ахауа зөыда
Уа укартцап зынза уцыруа.

Настгы иуасхәап са сзызхәыцуа –
Уиггы, хымпада, ихәатәуп:
Ус мариала уаф дызнымсуа
Ашьхацамфаггы ҳзыпшуп.

Дҳамоуп пызара кәзтәаша
Ахьча – саб иашьа Дафас.
Аха мацзак ҳаазыцәшәаша –
Ушьамхы цсыехарушь, афаст?!

Са санду лымгәал агъама
Знык иануба – иугәапхашт,
Настгы, ипыршәахьейт аргам –
Икам еигу ашьамх ахәшә.

Ацәылашараз сноухагыла
Уфасыргылап – ҳааласып.

Амға Ұнықалап хатқа гәыла,
Арахә җама җнатцысып.

Амра агыламтаз ақыта
Шытахь иааныжъны, хъаскъалап.
Дыхъчахъоума ахъча бжъыда?!
– Преит, амарцакъа! – ххэалап.

Ацста ккара, ацста ккара! –
Ффы хаа, ффы цьбарак ахуп.
Ахьыр-хьырхәа настха кәарак
Амфа илнахыз иануп.

Арахəхəырта уа иманшəлоуп –
Рымч аатартцап хшыамаҥа.
Акы хнацхап харгыы пшыаала,
Нас хсагыланы – пхыаҥа!

Уатә шыыбжьышътахь ҳа хрызкылсуеит
Ашьха цәхәырақәа рхата.
Актәи ахәдаара ханхытцуеит,
Нак инхахуеит даҭа хпа.

Хңеилап, хңеилап хғәы камыжъкәә –
Амҫа пышәага хануп.
Хңеилап, хңеилап хғәы камыжъкәә –
Ашьха пагьакәә хзыпшуп.

Лассы хңеиуеит шыґа хамтәакәа
Қыта жәйтәкаҕ – шыхагәаны.
Жәйтә хатгәынқәоуп уажә убрақа
Икоу – тытәала ихфаны.

Ахра тәцара, ахра тәцара
Бааш җасабла иназкәыршоу,

Иуархалха дэеиужь тбаарак
Цъашьатэыла икэйтза ишьтоуп.

Даш-иқыта – иумахацзар
Акэхап иахьзу уи атыц...
Уажэ иабакоу урт ахацэа,
Анкъа измаз абра насыц?

Рырахэ-рышэахэ, тынч ишыказ,
Дара рдәтала ишынхоз,
Нхытцтэи атауад Башлыкэа,
Дашаа рчеицъыка зфалоз,

Аурыс ир ду има дхытцын,
Амца рыжэйтцеит абра,
Агэра ргозма зынза пхызынгь –
Асеипш чархэарак дара?!

Бжъаха-бжъымш ашэакъ еилартцон,
Изыцхъазода шакаф нтэаз.
Жэантэ ижэылон, жэантэ ихьатцуан,
Амитэ рылшон – митэ ианиаз.

Хэфы затцэык роуп – хэышэфык иказ
Рахьынтэ – абжъымш аены инхаз.
Амахагъа уи Башлыкэажэ
Абасоуп қытак шыниртэаз.

Уаха шрылымшоз анырба –
Дашаа рыбахэ, уазыцшы –
Хэфык инхаз убрахьынтэ ица,
Реартэит арфаш еилашы.

Тынчроуп, тынчроуп иахъа абрака –
Уафцсы зхылахэоу дахзам...

Ҳадгъыл рыцҳа, иагъа гәафра
Ирытцоуп ус – тоурых ианзам.

Мамхәырц пагъа иағанходаз?
Дарбан Дамхәырц итантәаз?
Бгьоута нырцә зыцсаса хәуадаз?
Дарбан Бзышъха тзыртәаауаз?..

Урт ацсыуаан, иуаа пагъан,
Рхыцхъазара рацәазан –
Абарт ашъха дгъылкәеи агеи
Жәфонтә доухала ирзыптәан...

Ҳнеилап, ҳнеилап, сфыза-сықәла,
Ашъхацамфала ҳцалап.
Ҳнеилап, ҳжәйтәгъы ҳәатәгъы шытыхуа,
Зегъы ирбартаны икаҳтап!..

Шьта ҳазнеиуеит ҳара ҳашъха,
Ҳашъха – ашъхақәа иреихау,
Цақа инҳажъуеит ацта кәашқәа,
Зегъы ирхыхәхәо – ҳара ҳауп!

Знык ҳанхала, уа ҳнагыла,
Ҳабжъы ҫтаагап игәгәаны:
Нагзара ақәзааит ҳара ҳтәыла,
Ҳа ҳацсадгъыл ду – Апсны!..

Еибах-еибафоит арфаш хьшәашәа,
Хыгәтцәы италоит икәкәаза.
Ашъха иргәылтцуа Ажәеипшъаа рашәа
Цәа-тарзызагоуп зынза.

Атрым ицоит ақәасабгъы –
Ахра гәапшъ ҳахъаҫапшуа.

Хыхъза икӕгылоуп абӕабгъы –
Бӕацъма гӕартак зчацъшауа...

Срыгъхӕароуп арт абахӕ ӕыцӕкӕа,
Ажӕџан еипшу азиаӕа.
Зегъы иреигъу ашӕа ӕыцӕкӕа –
Абра, абратцӕкъоуп иахъиуа...

Иуахахъоума шъха бызшӕала
Дцӕажӕо зныкыр саб иашъа?..
Ашьха ирымоуп дара ирнаало,
Дара ирхылтцыз абызшӕа.

Уи иахыџеит арџаш шыкъбжъы,
Асыпса ткӕацра, азхыгъеа,
Ихӕу ашьауардынкӕа рыкъбжъы,
Афыртын цӕгъаӕа рхыпша...

Хӕа хъыткӕаша, хъыршанхаша –
Иахъыпшуп иагъа маза.
Ирацӕоуп хара хъыхъзаша –
Хамџа нагоуп хараза.

Ацсынтӕыла ахи атыхӕеи
Харт иаабароуп хӕхъзаны,
Уи агӕыргъареи агӕтыхеи –
Харт ихамоуп итатӕны.

Апхын, апхын гӕазырхага,
Хамџа цшзала хӕхъыгза!
Указ, хамра лашарбага,
Указ, хажӕџан, уцкъаза!

Ииуль 23 – август 23, 1976

АЦЫЦЦӘАХА

1. Ацхыз баапс

Ашьыжь! Ашьыжь гәазырхага!
Апшаҳәамфа тбаала сцоит.
Еидеырбалоит ашьхеи агеи.
Иахьа меышоуп. Амра цхоит.

Уи ахьышәахәа сызфыхәо –
Сдақәа ирталоит аешаны,
Сгәатца итыфועит илахфыху,
Игәыбзығу ашәаны.

Убри ашәоуп, нас, са сықәла,
Сара стәытцәкьа – зегь рыцкы...
Снеиуеит схала сымфа сықәла,
Смыццакы.

Ганкахьала мшын иатцәароуп,
Цша хаак хытцуеит ахәхәа-хәхәа.
Ганкахьала хан хытцәцароуп,
Баҳча-шәтышрала итаҳәхәа.

Бзиа избоит ас гәырфа-гәтыха
Зцым ацсшьарамшаз сара
Сықалақь ахи атдыхәи
Збарц сантытцуа ныкәара.

Ғыц сахысуеит, ғыц игәастоит
Амфа, ашта, ахан, апарк...
Ибжьасыжьюам амфахәастагь –
Истахуп зегь ғыц избарц.

Истахуп сыбжьы неитдыхны
Ашәа рзысхәарц сызлацшуа,

Ицкъа-зѡыда-итамбо зыхъны,
Уи рызнеиларц иазгѡышыа...

Сылапш нрықѡшѡеит ѡадахъала
Ауаа еилысуеит ижѡпаѡны,
Цѡоук еидарақѡак рхъынхала,
Цѡоук еидарада, итацѡны.

Саргъы сналалт ацъырмыкъа!
Хамтак сналапшыр стаххеит.
Ус, сыпшызар, избои!!!
Зныказ
Схы агѡра сзымго саашанхеит:

Хачоуп иапхъа еикѡырчақѡа
Иқѡу, иитиуа иара!..
Сыртѡѡ иакѡын...
Уажѡ дабақаз?!
Уажѡ дабаѡушь иртѡѡра?!

Ажѡѡан шызбоз – иаагѡыргѡырит,
Иааилаѡынтит зегъ убра:
Иааиуа, иааиуа, иаасѡагылеит
Сара сықѡлацѡа рхѡычра...

Ашьха дықѡгылан дмақаруа,
Хқыта далапшуан ага.
Ус иаацѡыртцит хара харуаа,
Хаззыпшыз иахъа-уаха.

Хқѡатѡафьтцѡкъа абзарбзанқѡа
Надыргылт ирацѡаны...
Хамч хазнамго,
Хамгѡа тамкѡа,
Хдон хѡыч гѡартѡак хѡцѡакны...

Мѡа иацнымыз ѡнык ахала
Игылан гѡѡакаѣ убра.
Хнытаргалеит хаилацала,
Адашьмаѣоуп хагыахьдыриа.

Бгахѣыцкѣакгы еибарууан,
Урт инрымаадон харгы.
Ахѣса халабжьон:
«Шѣымтѣыуан,
Ара ишѣартам зынзагы!..»

Адунеи хѣа цхыз пылхатын
Харт зегь рацхьа хназлацшыз.
Хыза дуззак хыхь ихакѣын,
Гѣакран уа, хѣаеран хазѣыз.

Ажѣыр-жѣырхѣа хцѣа хацрыхон,
Хцѣа хацрыхон ахѣыцкѣа,
Азкѣа жѣылон уаѣ дырмышѣо,
Ицхауан акатцакѣа...

Хзыхдыркѣозеи?
Хазлашѣазеи?
Уаха инымтѣазои ари?!
Арт абыргѣаггы зыршѣазеи!
Ихѣытхѣытуеит, уаазырѣи:

«Ахауа иалартѣоит хазгаша,
Акаамѣтацшь хазкашѣоит,
Хѣыцгы-дуггы уаѣ дзаѣѣашам,
Хала шаацшуа хантѣоит.

Хамгѣа италоит ак митѣыла,
Хшеимхѣо хақѣнахуеит ѣакгы,
Ашхам аурыжьуеит хкы-хкыла,
Иѣоуп хшыччо хазгоггы...» –

Зегъ ҳапсуеит, аха измааноузеи?
Изахъзузеи ацсрагы?
Абриакара ҳзацәшәозеи
Уи зегъы?

Сшеимхәо, сшеимхәо...
Исзыхгашам...
Срыцхауп сшеимхәо сеихәлачыр.
Амгәахь акәымхааит сызгаша –
Срыцхауп уитцәкьа сахәнатәыр.

Ашхам ҳалартцааит уахатцәкьа –
Ари ацхыз баапс нзыртәара,
Ашхам – сзырччо сызхаратцәкьа,
Ашхам – сшыччо сызгара...

Ишазомызт,
Ишазомызт...
Ҳхыза ҳахәәеуан убас –
Интәазомызт,
Интәазомызт
Уи алаламбатә ҳазлаз.

2. Акыкахш ацынхәрас

Сылапш наидхалт еиҗа...
Ашоура изихымгозаап шыҗа,
Дгылоуп, абан, кьаҗзатцәы,
Пхашьарак аным ихы-иҗы...
Дысхаштит ҳәа сшыҗаз зынза,
Дыхәхәоит, иҗабаба иҗатца:
«Шәсыкәшала ахаҗа зҗаху,
Шәаханы ижәга изҗатцахәу,
Иавжәымган мчыла шәыпсы,
Зҗыбақәа тәу, шәааласы!

Духэазом ауа-атынха,
Парада, ухатоуп, унха,
Измоу – акрифоит есқынғы,
Уаха изтахыда «акгы!..»
Аахэафцэа азэ дцоит, азэ даауеит,
Сахьгылоу са сцэа стыпсаауеит.
Ус-ус сназыпшыхуеит ххэычра,
Иаацэыртцуеит ихэафсхьоу хара...
Уаргы саргы ашыз ҳархатан,
Алпхынра дуззак хаштан.
Хқыцьқыцьуан жэа-хызакгы хзымхо,
Ашоурагь хтанаршэуан ҳацэнымхо,
Уи ҳаалтцыр – хандэылтцуан ҳгииуа,
Хнатэон цыара ҳабла таауа.
Ҳақан ҳацсымкэа-ҳабзамкэа,
Ҳацстазаара цэак аҳазамкэа.
Иабаказ ашыз кадыць ахэшә!
Измадаз мамзаргы уи ахә!
Мамзаргы – уи ацшааха змадаз!
Ҳа ҳөызцэагы ус шакаф шытадаз!
Абас еипш ханрыцхаз ҳара,
Иагыфа-иагыжә изхара,
Иугэаламшэои дшыкақаз хгэыла!
Нацънатэгы деиқәшэан уи зегърыла.
Адунеи еиқәыбгатцәкьаргы, еиҫа
Иалихуан хымпада ихәта.
«Зегы-зегы нтэозаргь интэааит!
Интэааит – са сымгэа сыртэлааит!»
Ичкэынцэа рфыцьегь еипшын,
Апхынгы рпалтақэа ршэын –
Убас, дара ртэала, иеырбон,
Уаргы саргы хгэы ҳадыргон!..
Ҳа ҳабацэа аибашыра ашыра
Ианалаз – иа дытдан ашәшьыра.
Идуззаз азэ диман тынхас,

Уиакәхап иара дызланхаз.
Җа җимамызт хьяас зынзакгы,
Җа җзыхәа игәагыазма җатцакгы.
Инытцакшәа ихәон иаргы абас:
«Иказоу малуп тынхас!»
Сацъал ааигәамзи саратцәкья,
Сацхьатцәкья игылан апсратцәкья.
Аха җенак
Шьыжьымтанк
Уара уан
Исҗалтцеит ахына сзаалган.
Иашан, аха –
Уҗы иузтатцозма!
Иашан, аха –
Ихәшәызар – сацәшәозма!
Ицъаршьон убыскан сызбоз –
Ахынатцәкья ус иахьсгәапхоз.
Иөежъза –
Сшаргәыргъоз җәарақәым,
Аөежъ –
Са сзы иреигъыз апштәакәын.
Уаргы саргы ашыз итнафааз –
Ахыноуп җаишьцәазтәыз абас.
Акыкахшеипш еицахфаз аша
Ахаан иаххаштүа җқалашам.

3. «Сан абыстаушыа лыздырзом!...»

...Азә дыпхеитцеит, азә диргәааит,
Цьоукгы никылеит даарыс...
Икаитцозеи, җаи, дынтцәааит,
Иеаҗишьаауеит ақәрышь.

«Ахә җароукзацәеит ухача,
Даеа мацзак уеитцаха!»

«Ари быстоума, ахə сырмачуа,
Уан лбысташка уеиха!»

Мчыла, мчылатəкьа сєынкыла,
Сихəацшгəышьоит дычхауа.
«Иумфааит!» – схəеит гəаныла,
Сцеит сахьгылаз снейлыууаа.

Цшьаала ус сынтанагалеит...
Сықəла, усгəалашəеит еитах.
О, зегьы-зегь хə харнаалоит,
Аха ихəмоуп азəы игəаг:

Хəра хəцшзара иазцасуа,
Хəра хəхаара зырцəо,
Хəра хəишəа тбаа иагəтасуа –
Хəра хəишəа тбаафьы ичо...

Са саалыкəыхшоуп зегь рацхьа
Уан агəыраз-гəытбаа ицшьоу,
Ихəлалха, ибарақьатха,
Кыркəа зчеицьыка сфахьоу.

Атцаатəы хəа – нас дызустə
Лара леицш изчацара!
Уи лыкəтыжь,
Лтцəйтцəыра,
Лбыста –
Аилаць аихə итар-таруа...

Аха исхəароуп...
Ёакгы схəароуп,
Исутазозаргы гəыбган:
Уан ишлыдудтоз ахара,
«Льщəгьа» шухəагəышьоз уан?..

Амлакра калеит баапсыла
(Хартггы хжыцэза хазхахъан).
Хэыгггы дуггы хнейваргыла,
Амфадара хагахъан.

Илулакггы, илхэалакггы,
Уан шэеитцалаазон таацэак.
Шэаалгон ус – ишакэхалакггы
Илыцшаагэышьон уахтацсак.

‘Енак иаалымтэазан ашыла...
(Иупсахп, агэылацэа еимуркбап?!)
Ишэымтцалтэазаап таацэаныла
Цсымышытыгас акъаткбат.

Уи быстаз цышыа угэазыхэа,
Унахалеит уццакуа...
Изакэызеи, мшэан, уаазыха?!
Амца нрылкэеит унапкэа.

Унацэкъаракэа ирхататаз
Акъаткбат тэага рхыкэкэа,
Утккэеит нак – ушьамхы уеата,
Уцеит агэыларахь ғытуа:

Сан абыстаушыа лыздырзом!
Аа, игэашэта снацэакэа!
Сан абыстаушыа лыздырзом!
Шэрыхэапш, аа, снацэакэа!...»

Иччарызма,
Итэыуарызма –
‘Фашэа змамыз зынзаггы?!
Да ишырмазас уархэарызма
Акъаткбат ахатаггы?!

4. Уаха уи днеираны дыказам Акәа...

– Тәу, уара апхамшыа! – ихәан, дниасит хатцак,
Цкәынакгы дицуп, иара дицахап. –
– Абри ацәаңеыга ифызцәа ианраза,
Хақалақь Акәа аффы дыргазап...

Хаи, уара ахатца, аиаша ухәагәышьоит,
Хақалақь хәаас иаурымаху арт.
Уи шақа рзалхуа мацараз иаагәышьоит,
Рыцсы цәгъазагәышьоуп – ишеибгоу ирфартә.

Иабардыруеи урт ҳара ҳыза дызхымзас,
Иабардыруеи хәаасгы исымоу схаҭа.
Икалап ирымбацзар,
Ирбарцгы ртахымзар –
Ха ҳыза дзыцрымтцау,
Дзышьтаху еита...

Уаха уи днеираны дыказам Акәа,
Уаха даниашам уи Акәа «ахы иҭоу»,
Уаха дрыниашам ахан дукәа уақа,
Амшынгы даниашам уи уаха, мамоу!

Уахаггы иаб дихьынхалашам:
«Баба,
Хаитгы уа уеицш ишлахьоума ипатца?»
Уаха даниашам иахьырзуа ачабаба,
Чахык идыркышам –
Иаатыхны,
Ипхаза...

Акәақа дцон иара иаб аказыхәа,
«Акәақа сга!» – хәа дихьтәыуон Уархан,
Дтәыуон ҳа ҳыза хәыч, ҳақәла акыжыхәа.
– Уаагыл, пхашьароуп! – хәа дилабжьон иан.

– Хәлаанза уқәхоит, нан, Ақәа шыапыла,
Аракәым, анакәым... узцом, ухәычуп.
Уаб аңырмакыае еидарак ашыла
Игароуп, умбои, нан, ауалхәацәа цшуп,

Иагыараан уахъзап, нан, иубап, нан, уи Ақәа,
Цыакыр ицап хәа уацәшәома, агаза!
Жәа-шықәса ухымтыцт, макъана уабакоу!
Уаб уаха имам уажәытәкыа зынза... –

Аамта абакоу! Акырза еитасит!
Дунеигы дахысит, абар, уажә дуафхан.
Жәа-шықәса рнафс еа фажәижәабагы мфасит,
Ақәатәкыа усгы дзанымиеит Уархан.

Ақәа хәа иибаз – еакытәкыоуп, илакәзам,
Ахы хәа дзышьтазгы – Ақәа итазам.
Хәйтгы дызгәылтыз амшын – ари акәзам,
Уажә Ақәаа рчабабагы – ффы-хаак ахзам.

Иалшоны иказар – цшрак камтазакәа,
Деиладәықәлон – ассир ицшаарц хәара зқәым...
Уаха даниашам уи иидахыз Ақәа –
Изит, иабакоу – хсаалак ианым!

5. Зыда-кәараш

Иахпыртцит назаза,
Ианцозгы хамбеит,
Ашыжытәи зазан
Хәа хқәыцшра нкабеит.

Ианҳамаз – инаххуан,
Иахнымтәоз хгәырффон,
Аарлахәа ишьтаххуан,
Уи хабга цнатәон.

Бзиарас иалаз
Ҳамбазар акгы,
Избан, нас, уи гәалас
Изҳамоу уажәгы?!

Ашкол ахь ҳцагәышьон
Еимаада бжеихан.
Акласаф ҳтәагәышьан
Ҳқыць-қыцьуа – ҳлахәуан.

Иахшәымызт, иаххамызт,
Иахфамызт ҳара...
Ихаамызт, ишшамызт –
Иашан ҳа ҳхәычра.

Уртқәа закәызеи!..
Ҳбызшәатцәкә ианас,
Ҳцәа ҳаатәзызеит:
Ҳзеигәыгузеи нас?!

Ацсышәала ҳцәажәар –
Изыршьои цәгъарас?!
Октябрь ҳажъазар?!
Ҳажъазар «Къараз»?!

О, мап, уи калашъа
Змамоуп зынза!
Ҳаилазго, ҳзырфашъо
Ак ҳалоуп аеза.

Атыф еипш, ха ҳамра
Уиоуп иахапаз,
Ҳхақәитратцәкә аамтала
Агәра ҳзымго ҳказтаз...

Иҗоуп иахзымтцо
Бышәак – итцоурам,
Ахара изымтцо,
Разҗы лаша змам:

Аешья ихыччо,
Ишхаму цәгъашәа,
Ажәлар еичзырчо –
Иреицәоу абышәа.

Иреигъу бышәакоуп
Ихамоу зегъы,
Аазагоуп, гәйтгагоуп,
Гәадуроуп иаргъы.

Гәыхәпыхшуп уи злытца –
Убас еипш ицқоуп.
Җазхылтцыз ахзызо
Ихартаз бышәоуп.

Ацстазаара агъама
Иароуп иахзыркуа,
Аиашатцәкья аргам
Иароуп иаазыртуа.

Уи хцәызгәышьар – усқан
Ихамеи хәатәыс,
Ицәыраагои усқан
Җацхамшьо хаҗыс?!

Бышәа рацәа хкыла
Иеырбозар зегъы –
Ацсышәа хаа бжыла
Наҗахтып ҳаргъы.

Бжы затцәла ирхәо
Ашәа зыгәгәам.
Бжы затцәык ззымхо
Ашәагь зпыруам!..

Шә-гәтыхак, шә-еидарак
Ха хқәыцшра иагон,
Инымтцәо еидарак
Иаґан, игәагәон...

Ртцафыс хара ихамаз
Дызбоит уажә ара!..
Ламыс шыаґа зламыз –
Дазкын артцафра.

Абар, аґьырмыкьаґ,
Ицара еикәарґеуа,
Даан иахьа цәыкьа,
Дгылоуп ґытуа:

«Ижәбозар са схача
Иафызозу – сышәшы!
Иацназго – мачуп –
Арахь шәааласы!»

Харт уафра злымтцуа
Бнауаас хзыцхьазоз,
Харт цара ззымтцо
Шьоук хакәны хазбоз,

Иарбан тоурыхыз
Дызґыз хартцара?!
Иарбан изнихыз
Ихаихәоз иара?!

Насгы иҳазхымғоз –
Дыхәхәон ишакәым.
Ихшыҫ ахьазымхоз –
Иапшыын итачкәым!

Цоуп, дкәйтхейт уи мачзак –
Ианикәшәа ихата,
Аха зынзатцәкьагь
Дыбжамызт еита...

Напхыцла, напхыцла
Напхыцла игьгьаны,
Дырра хыц-фыцкәак
Еизахгейт, цаны.

Абызкатахагь
Ахац аҫапцәейт.
Аката еилахает,
Ус амрагь хәацчейт.

Ха хзыиас ахьыштрахь
Иаахәит, аха еитах
Урт ашыкәсқәа рышьта
Дамығны иаанхат:

Ха хдәы-иатцәа-мәашьа –
Ихнымхәуа хәара –
Изыда-кәарашха
Иагәылхәоуп иара.

6. Сеилызкаауа шәахь

О, са сыкәлацәа, хаипымхаает,
Еицызхалашо етдәак.

Шәсыдсырхалом, шәускәа нымхааит,
Сара ишәасхәозеи рацәак.

Адунеи аґы зегь реиха
Са сеилызкаауа – шәа шәоуп.
Адунеи аґы зегь реиха
Са сзықәгәыцуагы – шәа шәоуп.

Са сахьыкало – санееиха –
Шәыгәтаґоуп.
Са сызкыртоу – санцаршеиха –
Шәара шәоуп...

Ҳа ханысит амґабжара –
Уашьта еихшьалакгы атахуп.
Гәнаҫа иатцоуггы хабжьара –
Илактатцәкьа интаҫәатәуп.

Дцәажәоит хґызакгы иеырмадуа,
Дрылахәзамшәа цәгыара зуз:
«Ацстазаароуп зегь зыхәшьадуа –
Иаамтагәышьан ускан ус».

Доусы ихара – иа дахәхароуп!
Икоуп усқәак – ирххатәым:
Зынза ацстазаара иахарам,
Зынза тәымүаґ дызлахәым!

Пхьа ҳпазозаргь мыщхәы еикәґымтуа,
Иаҫгалароуп акы агәра:
Икоуп Аламыс ицымґеуа,
Икоуп Еицамкуа Ауаґра...

Ғаказынггы, сґызцәа, сшәыхәоит:
Са сышцажәбо, са схата?

Сахьцалакгы сгэатца итыхоит:
Тыңс иныскылои шэыгэҭа?

Цәала сцәажәазом ахаан,
Исатәам самхаҳәар стахым.
О, иеырбагазам ахьаа!
Ҳара ххьаа шытых иаҳкрым.

Ҳацәгьазам, нас, уажә ҳахьааихьоу,
Иҳакәгазааит агәырџа,
Ацәгьа-мыцәгьара ҳазиааихьоу
Шака сгәалашәои сара!

Игәыпцәагамхарц – ибжъажьуп,
Абжак цәыргам – иҭахтәоуп.
Исзымтәахызоуп сызлацәажәо,
Жәабжъ еизадам – цыпцәахоуп.

Икан амшқәаггы илашараз,
Икан гәыҭракггы мхәашьзо.
Сеикәзырхазггы урт рыцхароуп –
Уиггы сҳәароуп санахьзо.

Исхәаз акәзам сара сашәа.
Са сызчычоу даҭақзоуп:
Амџа иашоуп!
Амра шашоуп!
Ажәџан саркьоуп!
Ашәахәоуп!

Ианвар – март 1977

ИЦОИТ АЗИАС

Афантастикатә поэма

1. Аибабара

Адунеи атынчбжыи гон тчыуухәа,
Агәы каршә азиас цон ашышьыхәа,
Адгғыл шыацран, ашәтқәа шәтуан хкы-хкыла,
Ирфышыган арха тәын хаа-ффыла,
Ажәфәан иалан амра – ихалаз мпылха,
Ажәфәан иалан апстхәа хыи-бымбылқәа,
Дааиуан арцыс – ишыапқәа дааргон,
Зқышықәсала, убас даауазшәа ибон.
«Нас, иабантә-иабанза абас мацара?!» –
Ишыта ихын уа так змазам азтаара...
Даацса-дкаран.
Ицсы еитеикырц хамтакы,
Дтәеит ашыацраф,
Ибға надтцаны тцлакы.
Иахынтәаауа, иаазцо, изышьтоу ахаштны,
Ицоит, ицоит азиас ашытра итаршәны...
Даашәа-зызеит ус,
Изымдырзо дзыршәаз,
Дфеихеит дгыларц,
Аха дзымқәацеит дахьтәаз:
Иааихацеит хьантыцък, итыфха, мамикәарак,
Иааиҕачцеит инашьтархх нас мацәыс качцарак –
Аеыц-еыпцхәа амца ахылкьо ижжаза,
Ак ааихагьежын, иаатәахит ааигәаза.
Амтцәышә еипшын, амаа змамыз, зхы лахаз!
Ақәцәа шықаз хышәк аатит уа дшазыпшуаз,
Пцхәыск даатытцит – дгғылкаф устыи зеипш дқамлац,
Ишқа дааиуеит, ажыи амырхьуа тцака ашыац.

Уи диҕалашеит,
Диҕалашеит убас,
Уи дихалашеит,
Дихалашеит убас,
Дышлыхаащуаз,
Дышлыхаащуаз дшанханы,
Лнапы изылкьеит,
Лнапы изылкьеит дааскьаны.
Разкы шкэакэа...
Дипхьоит, дналыцхьоит лара:
«Уааи умшэакэа...
Уаала усыцны ныкэара!»

2. Жәаҕаҕык атыцхацэа

Жәаҕаҕык атыцхацэа,
Ах, ицъашьатэҕэоуп!
Исзырура рзымдыруа,
Иаасыкэшаны итэоуп.

Ажәған еипшуп рыбақәа,
Рыччацшь – ашәахәа.
Жәаҕа насыц рееизакны,
Аа, иахьсызкацха.

Алашә иҕблэк иитаху –
Сақәшәеит сара убас:
Срылацшуеит ашанақәа –
Далсхуеит исгәацхаз.

Иалухуа хәа дарбану –
Рызынтәык еипшуп,
Иалухуа хәа дарбану –
Рызынтәык сыртәуп.

Еихытаруа рзарақәа,
Рнацәкьарақәа еитцыхәхәа,
Иџагылт атыцхацәа,
Иаақәгылт ацәахәа.

Бырфынцсароуп рыматәа,
Рцәа-ржы еилыцхаауа,
Жәаџаџык еицсеихырхәеит,
Иааскьаны исџацшуа.

Цшьяала-цшьяала-цшьяалаза,
Шәахәабжык хааза,
Иара ахала исыханы,
Сџышътнахуеит сласза.

Ус агәақьхәа аинкьара!..
Снышътаст хьшыцбатас.
Шьаратынуп, чарироуп –
Уас-уас-уас!

Атыцхацәа рееибаркны,
Исыкәшоит сырхьырпшуа,
Акәашара салашны,
Сықәуп сшьяцәхьртәуа.

Кәашарада акымзarak
Ы́казам цьаргы,
Акәашара-aikәшара
Халазџоуп зегьы.

3. Азсара

Мшәан, сабакоу,
Изаке пхызузеи сызлоу?
Сыбла аацшуеит ауп,

Сеилышшоуп соуразоуроу...
Сацхьа дтəахуп ани –
Саазыцхьаз апхəыс,
Снеилыбзаахит
Уи лнацəкьарақəа анысхьыс.

– Нан, утынчыз, – нас даацəажəеит даалашан, –
Сыцба утоуп, нан, сара исыхьзуп Цьацьаран.
Узцыкəашоз ажəафəфык зегь ейхəшьцəоуп,
Ажəафəфык сгəазхарақəа схəыцқəа роуп.

– Апхəыс лаша, мра кацхара, Цьацьаран,
Зылцха шанəу, иаартны ихəа нас, ибымзан:
Иарбан тəылоу, иарбан дгьылу ххы зықəкəу,
Иарбан мшыну хəзтоу хəгба дузза зху?

– Агба хтəлан ажəфан мшын ду хəлоуп хəрт,
Ххы зықəкəу атəыла-дгьыл ааигəоуп шыта, абар,
Уст, исымх аланарцшыга, уцшы уара –
Жəафə етцəа етцəак рылыччəит хара,
Убри аетцə, зегьы инрылкаан икацхо –
Хара хəдгьыл, хара хтəылоуп хəзқəынхо...

Салоуп ажəфан схəууала,
Аетцəақəа зсəит,
Жəафə етцəа ирылыччə,
Ажəахатəи збəит.

Кацца-кацца, ейтакацца,
Ассир сазыцшуеит,
Иаха-иаха аеитцыхуа,
Цшьаала иазхəуеит.

Жəафə етцəа зхара хəа
Рыманы збəзом,

Ажәахатәи иацлахъеит –
Сылапш ахъазом.

Адгъыл усгъы исбартазам –
Хараза сцахъеит.
Ағба шана шәартазам,
Уи агәра згахъеит...

Етәа рацәа инымтәазо,
Ифымтәазо иаку,
Иабахоу, нас, рымџақәа,
Иарбан ирхықәку?

Машәырк амџан иақәымшәо,
Ирхылапшу мчык,
Абарт зегъы мџақәытцо,
Ирызто цакык –

Иарбану ма дарбану? –
Уи азтаара ныжъ,
Иалоуп ацсабара ду,
Иалоуп зегъы азыжъ .

Аанџасрада азсара
Салазџоуп саргъы,
Акымзарак уахагъы
Иказам цьаргъы.

4. Цьацъаны

Илакәтәылоуп Цьацъаны,
Сазыпшуеит ицъашъаны,
Мап, исзеитахәом сара
Сыбла хызкуа иахъа абра.
Цьацъаа рыжәфан лашьцазом,

Цъацъаа рымра ташәазом,
Рыдгъыл – иарбан узхәацшра,
Иблахкыгоуп зегь убра.
Ашәапыцъап рацәазоуп,
Шәты-быбышла ихәазоуп,
Ахьыр-хьырхәа азыхькәа аауеит.
Ахьтәы цсызкәа ртыбзаауеит.
Афонкәа гылоуп – ишьтыпраап,
Ашта унталар – ушанхап,
Иблахкыгоу сара убас,
Цсыуа штатцәкыакгы сымбац.
Ацсаатә еицшуп ауааггы,
Иеилыхха-ласқәоуп зегьы,
Убла ихшәалар, цдабыргны,
Иузыххрым игәаггы,
Рыччацшь амреипш илашоит,
Ражәа усгъы ахы цнакоит,
Ирхәо-ируа зегь еиҕкаауп,
Зегь аргамоуп, зегь еилкаауп,
Икам ацәгъа, икам амц,
Дыкам рыцха, дыкам гәамтц,
Дыкам цсыцәгъа, дыкам шыыц,
Икам гыгчра, икам цәыз.
Ирыздырзом еибашьра,
Ирыздырзом еигара,
Амла, ахьта, ахтәара,
Хысбжыы нықәмыҕзац убра.
Иалам усгъы зынза ржәар
Итцакыдоу ажәа «ар».
Дгъылк еицыкәуп, еицтаацәоуп,
Цъацъаа рызынтәык еишьцәоуп,
Рыдгъыл рымам еикәшаны,
Баагәарала икәыршаны,
Икам ус хьанта зыжәлоу,
Барақятроуп зегьы злоу,

Уақа ашәәқәә рацәоуп,
Ажәеинраалақәә рацәоуп,
Иҕырбартоуп хәара зқәым –
Зеипш харт хадггылаҕ ианым...
Ех, ихазтада хара
Уи аҕыза агәазхара!
Цақа хадггыл еимырхха,
Ишеимахкуа хантцәаха –
Иалихыхуазеи изго –
Ихамбакәоуп хаштабго...
Хшыфрас иалоузеи ахшыф –
Ари ацәгъара кәзтцә!
Ғыфрас иалоузеи аҕыф –
Ғәра иазнымкылазо ицә!
Иеибарцсаит алақәә,
Иеибарцсаит ахәәқәә,
Усс ирымоузеи ауаа?! –
Хцъаршьоит хыхьынтә иахзыпшуа.

5. Жәәфә тәыла

Атыпхацәә шжәәфәфыкыз
Саарыгәтыларкит ҕапхъа,
Сыкәә инталан ишзынтәыкыз,
Смаҕра интыст ишәахәаха.

Дарггы ҕхалейт, сарггы схалейт,
Мап, уархалла сымпырзеит:
Снапқәә сывапсаны схала
Саамацәысын – сцеит, сцазеит.

Жәәфә дггылны сапхъа ицәыртцит
Жәәфә етцәә сыззыпшуаз.
Уа сырхапырны сырхысит
Жәәфә дггыл ахъзы зхьыршаз.

Жәаға тәыла хиоуп зегърыла,
Урт атыпқацәа ирызшоуп.
Ржәағафыкгы шәәхәабжьыла
Схы-сгәы италазеит, сыткәоуп:

Хамра хаара, ҳа ҳгәапхара,
Адгъыл хшара, ауафы.
Цсра зқәым иалоу ацсабара,
Цсра зқәым арпыс, узырфы,

Узызшоу абзиабара
Абра иуоуеит тыхәтәа змам –
Жәаға насып, жәаға чара,
Жәаға тәыла зеигъатам!

Ҳан иаххылапшу, ҳатамыз,
Бизыпшуандаз иахбырбаз –
Уа ҳхы итамыз, уа ҳгәы итамыз –
Ҳхы-ҳгәы далатдәеит убас...

Жәаға дгъыл дырхысит дхацны,
Жәаға-мч илоуп итәахны,
Аетдә шаша хыла дасны,
Ҳакәа интеипсоит ифырпны.

Адгъыл ышытьихуеит цнапыкла,
Амра ифатцакны ирпхоит.
Ажәған днатәхәан – ашыа афықәла,
Ацсы ахалан еикәапхоит.

Амахә фатцәкыа уи дназхысыз
Гәазырхагахан ишәтуеит.
Дрыцхахатцәкьоит уи дызцәызыз –
Длакәха дхакәша-ҳазгәыкуеит.

Уи днасыцны хара дхатоуп –
Ида ацстазаара хгэы ахым.
Хаипш зеипшу иоуп, хара дхатёоуп,
Дхамаз, уахагы хтахым.

Хан лашара, аа, гэтыгыгала
Хбыхёоит – харцыс бизкапха,
Цака идгылаф иахъала
Дрыцхауп, илшой, дхазнырха.

Дрылахтома зпеипш еикёароу –
Иахъа икоу, уатэы ицсуа?
Иназазоу хапсабара
Дхама халаз хызгэышыа.

Шьыри гёнаха шьыри гёнаха,
Шьыри зыша-зышаза,
Шьыри гёахёа, шьыри гёахёа,
Шьыри гёышьа-гёышьаза.

6. Жёангёашёпхъара

Сагыбзамкёа, сагыпсымкёа...
Изакеыхзеи сгёы казцо?
Уаф дахьынтёаауа имдыркёа –
Дыршьа имоума дахьцо?..

«Иарбан хёыцроу збоит иухалаз –
Агёырфа-цёгъа уеаумырган,
Угётакы назоит ахала!» –
Лыбжы сзаафит Цъацъаран.

Иаадыды-мацёысны, ихысны –
Адунеи кказа иааимкёеит,

Жәфәнгәшәпхәра агәшә сынтысны,
Дгьылк хәа снықәлеит – сыбла хкуеит.

Сацхәа ицәыртцит Ацсынтәыла,
Нхытцгы аахытцгы иахызаны,
Агагь ашьхагь неипынкыла,
Лацш ахымзазо итбааны.

Жәытә ацсыуаатцәкьоуп иаху уа –
Рыцшра-рсахәа, ргәы-ргәата.
Жәытә ашәацбароуп иахыфәуа –
Аетцә зыкәашәо фәада.

Баша сшәозаарын аамтала –
Сымфә еитцыхны илашаркуп:
Цсышәа хаала, цсышәа цшзала,
Цсышәа цқәала адунеи тәуп.

Зышьта анызаахыз ианзамкәа,
Аха иалазәз сыцхыз –
Зеиуахкыказам аханқәа
Аамта зеибафа иаазхытцт.

Аипш хазына зчапахәада
Дгьылкафә уаха фәацбарак!
Аипш гәадурагы змазада
Дгьылкафә уаха фәа жәларак!

Игәыгуадаз ма уафхшарак,
Ас иаацәыртцуеит хәа мышкы
Ажәытә фыра – ацсабараф
Фырас икоу зегь рыцкы!

Сцәа ианыруан усты ишмызуаз,
Ишысцылахуаз фәцхәа...

Апсуа ыыра пшыа сзызхэыцуаз –
Иахъа, абар, иахъсызкапха.

Акакала абгъыцкэа еихыхуа,
Аа, иахъыску снапакны,
Ажэйтэзатэи са сыгэтыха –
Апсуа жэйтэзатэи ашэкэы –

Уаф дызтало, уаф дызхало,
Уаф дзакэхаша – уаф дзакэхо,
Тоурыхс икоу зегъ зынзало,
Икалаша цхьака изхэо!..

Нас, абар агэы казмышьюа –
Мазас иатцоу Апсынра!
Нас, са сгэыгра, исхэо-изуа –
Зегъ цоуратцэкьюуп, итцоура!

7. Ацхаражэхэаф

Гэтыха сымам, хъаа сымам – исыхцоуп,
Сфы фейыхны жэакгы сзымхэазо сышьтоуп.
Ируа-ирхэо зегъы збоит, исахауеит.
Атыпхацэеи дара рани сырзыпшуеит.
Урт аасыкэшан еилацэажэоит рхы еилакны,
Цъацъаран даатгыла-аатгыло, дмыццакы,
Ччапшыгы лэыкэым, хаарагъ атцазам лыбжы,
Дцэажэоит, дцэажэоит – еилагылоит са схэы-сжыы:
– Икоу шэасхэап, сылашаракэа, шэзырфы –
Абар, шэихэапш, дышьтоуп хапхъа ауафы.
Ипшра-исахъа – арцыс бзиахэ, хэара зкэым,
Дышгэацхарахт дгъылк иахшароу уи атэым.
Хыла-хшыфла хэыдак шиакэым еилыргоуп,
Имч-илшарагъ шыарда шатцанакуа боуп,
Гэыла-цсылагъ уи дахзааигэоуп хара,

Аха, мап, ижәдыр, дызхаланхом абра:
 Ацсабара ду, назаза харт хазлоу,
 Еимгеимцаракоуп даналоу – нас мамоу.
 Уажәазы дхашьтыроуп, дцароуп уахь – дахьяаз,
 Цқьа дрызхәыцп абрақа иибаз, дызлапшқәаз.
 Далақамзаргы макъаназы митәык –
 Далақамхои снапы зхьысыз сара знык...
 Ишья бзиоуп –
 Ашья илоуп уи цсра зқәым,
 Ицәеижь акәзар –
 Ацәеижь иқәуп уи цсра зқәым,
 Ихшыџ бзиоуп –
 Ахшыџ имоуп уи цсра зқәым,
 Гәәталагьы-хәталагьы –
 Уи цсра зқәым...
 Дқалар илшоит,
 Хара хаипш, дмажәуа-дымпсуа,
 Дқалар илшоит
 Уи зегь иоуа даазызхьуа,
 Дқалар илшоит
 Ажәџан хыла ишьтыхны иго.
 Дқалар илшоит
 Илам шықам еилирго.
 Даазызхәыцуа, игәы иташәо назо дқалоит,
 Бзиарамзар цәгъара ихтамшәазо дқалоит,
 Дыпстхәа шкәакәан жәџанаџ дыцәап игәапхар,
 Дшәахәаны дуней дахытцәап игәапхар,
 Дыхьтәы мақан шәзара дакәшап итаххар,
 Дразқы лашан шәыкәа дталап итаххар...
 Аха уи анбыкәхо – ус имариазам,
 Иахьязыхәан, мап, уи хауара дапсам –
 Изпырхагоу зегьы анызхуа, зегь зшыуа,
 Уи макъана дгьылтәуп, дгьылтәуп иказшыа.
 Ацсабара хыла-гәыла – хабга аниоу, –
 Иара итәала зегь иркшоит ауразоуроу...

Дылбаахашьтып,
Иаабалап нас-нас дзакәхо,
Хархылапшлап иеипш зеипшу, уа тәка инхо,
Урт – макъана бзиеи цәгъеи еицзыхтәшәо,
Зыгәра еибамго зыдгьыл икәу еибаршәо,
Дырзахашьтып цхаражәхәафьс уахь ауаа,
Иазызырфьп иара икынтә ирахәуа...
Иргәалашәап
Тыси-хәыхәи рбызшәакәа,
Иргәалашәап
Ашәапыцяп рбызшәакәа,
Иргәалашәап
Акгы шыкам гәтә змам,
Иргәалашәап
Акгы шыкам хәартә змам...
Издыруада, амахә цырымко изыкәтәоу,
Ишнеи-шнеиуа акы еилыркаар изышьтоу.
Ус, машәыршақә ацсабара ишаным,
Ауаатәыфса рхала ишнымхо, ишзатәым,
Адгьыл кьала ишықәнамгалаз еилдыргар,
Адунеи ду ишахәтаку агәра ргар –
Ускан затцәык
Хаипш зеипшу ракәхар әуеит,
Рыпстазаарагь
Тыхәапцәадахар әуеит...
Урт рымдырроуп – ргәыгреи рцеипши зегь зыцкьо,
Урт рымдырроуп – рыдгьыл азатәра зыхкьо.
Уи амдырра иағагылароуп ахшыф.
Ауаатәыфсагь агәра рытоуп уи аеыф,
Убри акәзоуп, нас, еимаздаша зегьы,
Гәахәтәыхьзагас икоу хыхьгьы тәкагьы.

8. Атыпхацәа рашәа

Фызак дхамоуп ацсабараф,
Дыкәуп дгьыл харак цъара,
Апстазаара хаара-бзарас
Иалоу хайлзыркааз хара.

Указ, харцыс, указ цшзала,
Хцоит уааныжъны, хгәацацха,
Хцоит уааныжъны, хцоит аамтала,
О, ханбеикәшәахри фацхьа?..

Знык абзиабара анфыха –
Хьатра ззымдыруа ацәкәырца –
Ихнатазгьы тәаха-цшыха
Рымто инанагоит ишьтцаа.

Икагәышьам Цьацъантәылан
Уи афыза ацәкәырцара –
Зегь зымехазкуа, зегь зцынкылан
Изылшаша цхьацара.

Хтәыла еинтәыла игәазырхагоу,
Харатәылагь икацхо,
Ак затцәык, абар, нас, иагу –
Адгьыл шыа-цкьа цахәцахәо.

Кәанда-цандоуп фхәарапцәада
Адунеи ду хазлазоу,
Кәанда-цандоуп хажәфәан хәаада,
Кәанда-цандоуп хацсы итоу.

Шеишыкәсала аамтеикәшара –
Хьта цәгьа, шоура цәгьа зтазам,

Иблахкыгоу ацсабара,
Амш лашара цстхәа зыхзам,

Иамазамкәа хыцхьазара,
Ашәт мацара ҳазлацшуа –
Арткәа ирафсуеит еимгеимцарак,
Уи ашья цьбара иаршуа.

Нас иазымдырзо цынгылак,
Уи мышкызны ицәкәырцо,
Икәлап, икәлап х-Цьацьантәылагь
Хжәафә тәылагь – зегь еимдо.

Аха икоуп хзыргәатеиуа,
Җазмыртынчуа даеакы:
Җара ихаланхаз дышнеиуа
Җара дхаипшымхои мышкы?!

Уи афызатцәкәа камлароуп –
Хгәы еидыцтәалахуа зынза...
Җналалахуама ацсабара
Бзиабарада итааза?!

Җарцыс хаара, указ цшзала,
Җцеит уааныжьны җара шыта.
О, ханбеикәшәахри аамтала,
Адгьыл хшара, хгәыгырта?

9. «Ажәлар, шәхатцкы!»

Еитакра дук ыкам дунеиаф,
Ишыгьежьыц адгьыл гьежьуеит.
Азиасгьы шнеиц инеиуеит,
Ишышәтыц еицш архагьы шәтуеит.

Ацстхәа хьзыркыра бымбылқәа,
Ишызсалац жәфанаҕ изсоит,
Амрагы шхалац, импылха,
Ихалан ихаууала ицоит.

Еитах гәазырхагоуп ашьацра,
Уи атцлагь еитах иҕырбоит...
Еитах убри арцыс уи атцла
Иенадтцан дышгылоу рбалоит.

Зны инапқәа жәфан ахь еитцыхуа,
Ибла тырхахан дыцшуеит.
Зны цәка дхырхәоит ашышыхәа,
Дшьамхнышланы адгьыл дагәзуеит.

Зны дықәла дкәашахуеит ассахәа –
«Атыцхацәа, шәааи, снапқәа шәкы!»
Даатгылахуеит... Нас аҕацахәа
Дагьналагоит:
– Ажәлар, шәхатцкы!

Шәышпацәоу, шәеицгыл, шәеибарҕыха,
Ишәыхъзеи, хәхәабжъык шәмаҳазои!
Уатцәынза хәа ихазтада ацшыха –
Атыша хтабгоит, шәымбазои?!

Иагоит, иагазоитеи, иахьзода –
Ацша цәгьа имтцанарсит хтоурых!..
Уа сара гәәк сыгәра згода?
Ара креилзыргода?.. Ных-ных...

Еитах деилашәахуеит ихала,
Дагьуеит, итацкәымгьы ирххоит.
Уамак «Цьацьаран» хәа дихалеит,
Цҳаражәхәарак азбахә ихәоит.

Ихтыгэлоггы:

– Далагт ақәашьда,
Изаахт лахьынтцацөгъа изаара...
Ауаа зегъ ахрытара иашьтам –
Дуцылашам хагак цъара!..

«Цъацъаран...

Цъацъарахкәажә... лыпцхала...
Цъацъа ллыхәта, лымтцёышә...
Цъацъа лсаан...»
Ус-ус ихата иагъиххалеит
Ахьз иҕакыз – Цъацъаран...

Еиҕах гәазырхагоуп ашьацра,
Атцлагъ еиҕах иеырбоит.
Икарахаз арцыс уи атцла
Иенадтцан ихала дгәырфоит.

Тцыск, Цъацъанытәи илбаазшәа,
Иацхъа иаатәоит иааскъаны.
Инихәацшны, ихъаа еилнакаазшәа,
Ицахуеит иахъааз ицырны.

Апстхәа хьзыркыра бымбылқәа
Уа жәфанаҕ ишызсац изсоит.
Амрагъы шхалац, импылха,
Ихалан ихаууала ицоит.

Азиасгъы шнеиц еицш инеиуеит –
Иахаштхъеит, иазхәыцзом избан.
Азтцарагъы тақда игәәтеиуеит:
«Ианбанза, ианбанза, иабантә?»

АХӘЫЧҚӘА РЗЫ

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

УА МШЫБЗИА!

Уа мшыбзиа!

Уа мшыбзиа!

Разкы шкәакәә,

Разкы бзиа!

Уа мшыбзиа! –

Бзиа схәапи,

Сани саби

Ргәы кастапи!

Уа мшыбзиа, шәкәи тетради!

Уа мшыбзиа, ыгәи қяади!

Уа мшыбзиа!

Снықәлап сығауа,

Исыргәыргәап сыбжы зхығауа,

Саазыхьзо зегь уа исырғыхап,

Амш лашарахь срыха-рыхап!

Уа мшыбзиа, амра хаара,

Ага кьакьа, ашьха наара,

Иблахкыгоу ашта-агәара,

Ашәапыцяп, ақсабара!

Уа мшыбзиа – бзиа збаша!

Бзиа ухәар – ибжызуам баша!

Уа мшыбзиа! –

Цсышәа хәашьоуп,

Еибабашьоуп,
Цхьаӕа нхашьоуп!
Уа мшыбзиа,
Амӕа бзиа,
Разӕы шкӕакӕа,
Разӕы бзиа!

АТЦӘАХАХА

Амахӕ икӕтӕоуп,
Амахӕ кнаха –
Ззамӕа тӕапшыу
Атцӕахаха.

Аа, уаагыл,
Уаагыл, итцасым –
Мчыла ифӕумцаан
Умтцасын!

Зны дахныхӕап
Атцла еитазхаз,
Иавагъежны
Ашьапы збахаз.

Адггыл хныхӕап
Уи зыкӕгылоу,
Ажӕӕан хныхӕап
Иахагылоу.

Иара злиааз
Аамта хныхӕап,
Дӕеазныкгы
Ус хаахырхӕап.

Нас иааѣаххып
Амахэ кнаха
Ззамѣа тѣацшыу
Атѣаахаха!

Ианвар 31, 1989

АХЭШӨТӨРА

Аѣстаацѣа ран
Дычмазаѣхан,
Лхала деицѣкысуа,
Аатѣраѣ дышьтан.

Дрыцѣасшьан уа,
Саагылт сълѣацшуа.
Усгы насалѣеит,
Дтѣыуо, дашшуа:

«Сычкѣынцѣа бналт,
Сыпѣацѣа бналт,
Раб атѣлаѣыстажѣ
Датѣахт ачалт.

Дсымам тынха,
Нан, сеиѣырха:
Гѣыкала исѣоутцалак
Сыхѣоит – уеиха!»

Сыбла иабон –
Лаѣбал ааигѣон,
Уажѣы-уашьтан, аа,
Лыпсы мыцѣа тѣон.

Сықәгъежът убра,
Дацәызгарц ацсра.
Лшоурагъы даара
Ишьтытцхъан лара.

Илҕастеит анышә,
Ажъакца, абҕыжә,
Илыстеит таблыс
Ла лҕәых – акъынтыжә.

Даакәтәеит лассы,
Иааивылган лыцсы,
Длаҕеыхза, деихаччо,
Илхалтеит лкасы.

Дгәыргъон – тынхас
Сахьлызкашәаз,
Лафстаара лхаштын,
Дхырхәон уафцас.

Ианвар 31, 1990

АИБАРШӘРА

Мыми Мыми еибаршәеит,
Еибаршәан наҕ-ааҕ ицеит.

Избан акәзар,
Рыҕеқәа зәзәамызт,

Избан акәзар,
Рыхқәа хәамызт.

Еибаркымызт рхәынтцәрақәа,
Арма-ҕырман ршьатцақәа.

Рцъыба хьызжәоз
Җаса- масан,

Ирхыкәкәозгы
Амбатә – җазан.

Мыми Мыми, шәмаашьалан,
Уаха шәеибамыршәалан!

Октябрь 30, 1989

АУАРДЫН

Ахәда соықәтәеит ауардын,
Иаасиркит сабду ачын,
Сиццон абнахь мҗаагара,
Амҗан дсацәажәон иара:
Ауардынгы кәыншьатәым,
Җкәаңа-җаңаҗ – зейгь аным!
Уи ахьхало, уи ахьтысуа,
Иахьаҗало, иахьаҗысуа –
Адам здамгы даҗаақы,
Иалшо икам зынзагы.
Аҗадара иаҗахар,
Ацәкәа рыхәда ласцәахар –
Ускан рыхәдахь уҗаскыа,
Ргәы зрыцәгәаша бжыкгы тга!
Ауғә рыхәда ианаршьуама?
Иманшәалоушь ағьатама?
Цкыа иҗахәоумашь ахәцырха?
Икәадазар – иаарыхха!
Иалымшәазааит аклатцәы –
Иааг убригы ухаҗы!
Абжы цәгьазар ауардын –
Имазеиуп асапын,

Ацэхъа итами – иаархэата,
Иатшь алыра – ифыжуам шыта,
Лада утал, ъадагъы ухал –
Бжыда ихагъежъп абарбал.
Ацэкъа шпакъоушь итцахъоу?
Урт аапсазаргъ, иаурызхъо,
Рыцсы реивырга, иаартынч –
Ачарт иакъоуп асапыць...
Тынч уаатгыл ухаџагъы,
Уаанапш-аапш хамџакы,
Уаарызхэыцлароуп уажэнатэ
Уцшаа-уцэыз, утэым-уфнатэ...
Баша хэмаргам ауардын,
Иагътоурыхуп уи хъа хзын,
Иагътоурыхуп, еиџагъы –
Иалшо маџым иахъагъы!..
Еех, ажэытэ, ажэытэ ханхашъа
Рыцхарами ианхъацэфашъа!
Сабиц, сыгкэынра ицахъоу...
Ацэкъа урмысцэан – о-хъоу!

Сентиабр, 1985

МАС ИХЭЫЦРА

Мас хэыгъ
Ацэажэара
Анитџаз
Уажэоуп.
Ицэажэара
Маџзаргъ –
Ихэыцра
Рацэоуп.
Аџкэынцэа еицлабны
Ампыл иахъасуа,

Дрыхәацшуа дхәыцуеит
Арцыс хәыц Мас уа:
«Алада иџуа,
Аџада иџуа,
Мпыл рымбазацшәа,
Ассир ианиазшәа,
Арт зегь
Еивасуа,
Арт зегь
Еижәхасуа,
Мпыл затцәык иашьта,
Изыкәузеи аштә?!
Ампылқәа
Акака
Рхьыкзазар
Дара –
Ампыл
Иамысуази
Нас
Рызхара!»

Август 3, 1979

АШӘАХӘА

Ахышә иавтыцхан, абан,
Игәыбзыцуа, шыжьымтан
Азхаз иаакәтәеит, ихьзыркха,
Ашәахәа ссир, ашәахәа.

Тцисгьы ныкәцшын ацатца,
Ицеит атримхәа иласза,
Иакырц, иафарц, ихьзыркха,
Ашәахәа ссир, ашәахәа.

Аха баша имтаст, ишьтаст,
Тцис иазымкит изышьтаз,
Ац иаҗамшәеит, ихъзыркха,
Ашәахәа ссир, ашәахәа.

Тцис хәыц-хәыцуа таҗа итәоуп,
Абҗа иқәтәоу – ашәахәоуп.
Мтцарсшьа змам ауп, ихъзыркха,
Ашәахәа ссир, ашәахәа.

Сентябр 19, 1990

ЛАК ХӘА СЫМОУП...

Лак хәа сымоуп – атачкәым,
Итачкәымзаргъ – цшзара згым,
Цина жәлами – иазхазом,
Ичыгә-чыгәуеит – ицхазом,
Уаха шаанза ичапшьоит,
Иахъа хәлаанза еикәшоит,
Иҗуа исышьтоуп сахьцалак,
Афатә хиоуп иагәапхалак –
Ашә, абыста, акәац, ахчат –
Иагъа узаҗозаргъ иат!..
Аха иауҗаз абазом,
Иабазаргъ – иагәапхазом,
Иуҗапшыхуеит – итцегъ ааг!
Иқъачақьуп, иқъачақь!
Мачк «ирзыуаам» ацыгәқәа,
Мачк «ицәибақьоит» рыгәқәа,
Аха ирымоу еимактәыс
Сара исыртазом збатәыс!
Спина кәыҗоуп, игазам,
Аипш зеипшугъы рацәазам,
Абаҗхатәрақәа сырбо,

Сацхьа ихәмаруеит иеырбо,
Ихәазоит – мгәацәха-мгәацәха,
Икәашоит – шыацәха-шыацәха,
Иахьа хәлаанза еикәшоит,
Уаха шаанза ичацшьоит,
Спина, спина – шәара зкәым,
Ампыл, ампыл – аҭацкәым!

ИАХЬА МХЫК ЛАЗЦАЗ АҢЫ

Ацых цәцоуп, ашоура хеуп,
Тынч азазахәра иаҕуп,
Ашыац иахоит адәаҕы
Иахьа мхык лазцаз аҢы.

Амза халан икаццоит,
Гоума-шьхоума – зегь лашоит.
Ғаҕеи-рхеи ладеи-Ғадеи –
Тынчроуп, цсшьартоуп адунеи.

Дгыли-жәҕани рхәоу акуп,
Ацых ргәыцәхәхәан иркуп,
Иахьа мхык лазцаз аҢы
Ахатыраз ҕыртуам, ҕы...

Ацых тынчра уаха абра
Иалахәааит азхара,
Ацсы ашыааит ишахәтоу –
Уатцәгы мхы тбаак зацхьа ишьтоу!

Ииуль 23, 1988

АЦХЪАЗАРА

Акы-ѡба ззеицымтѡ – дзынхом,
Дынхазарггы – дыцшзахом...
Цыкъәреи лапкъак аатганы,
Арбагъ иастеит иѣырпны,
Насггы иастеит ус адтѡ:
– Угәггы рѣыха, акггы тѡ,
Уст, уахалан ипхъаза,
Цыра-цыра зегъ еицтѡ!

Арбагъ исхәаз еилнакааит,
Еилнакааитаз иѡны иааит!
Акакала ирыхъзаны,
Акакала ипхъазаны,
Цыра-цыра илбааданы,
Иаасѣапшит зегъ «еицтаны»:
«Салгеит, сшатѡамхаз убоит,
Итѣгъ ааг – исыпхъазоит!»

АЦСЫЗКѡЫ

Амра халоит хәыч-хәычы,
Сытѡгәыр таршәуп азтѡчы.
Азтѡчакәзар – иказказуеит,
Апсызкәаггы еилаѡ-еиласуеит,
Шьоук ааскъахуеит акәарашка,
Исдырбахуеит ргәыштѡ кәашкәа,
Ирѡахушәоуп сгәы дырѣыхарц –
Сытѡгәыр мѡасшакә ишаѣыхо.
Уажәы-уажәы сытѡгәыр сѡахоит,
Аха башоуп, сгәы сажбахуеит,
Апсыз акәым, хәацггы аѣаршәым –
Иаѣырѡаахъеит, ус итаршәын!

Уажәшьта сыхәацқәагы нтәоит,
Дара ацсызқәагь ганха ицоит...
Ицалааит, егьоурым, нас,
Саргы ашоура сәасыркрым, нас,
Шьыри-шьыри схәароуп шьта,
Азы сәзсароуп схәта!
Зны дагьтасла,
Зны жәфәтыхла,
Зны хәзаатәила, –
‘Еишәа уерыхьла!
Ацсыз срылоуп сышьқыруа,
Амроуп хыхьынтә исзыцшуа –
Уи сыцсызкышәа агәацхоит,
Азы стыцдыргы сарцхоит!

АХӘМАРРА

Тцис иакит ахәынац,
Иагьмачым, иагьмыцхәым.
Хәынацы хазынак,
Уаха назтахым.

Иафом, иазыцшуеит,
Иоунажъеит –
Иакүеит,
Ихәмаруеит Тцис абас,
Уазхәыц иагәазырцхаз!

Ишыхәмаруаз – иацәцеит,
Ахәмаррагь аантәеит.
Абз ақышә ахышәуа,
Уахәацш Тцис шыцшуа!

Ипшаауеит агэы
Тџиба, Тџис – ацгэы.
«Дәеазны ҳаикәшәар –
Ҳазхара ҳаихәмарп».

Уи аҳэынац уаҳа,
Хәмарра шыта иаараҳа –
Тџис иамыхәаит хыхь,
Тџис иамыхәаит гәыхь!

Ииуль 14, 1989

АШӘИШӘИҚӘА ЗААЗАХЬАДА?

Ашәишәиқәа заазахьада?
Рхы зшышьхьада, изыжьжыхьада?
«Шәи-шәи-шәи» ҳәа ирыцхьада?
Изыхьтәыуо еилзыргахьада?

Ашәишәиқәа заазахьада?
Ахәац цьацья зыкәшәахьада?
Иабылхьада, зжыы зцахьада?
Знапсыргәытцахьтә ирфахьада?

Ашәишәиқәа заазахьада?
Ирхагыла изыхьчахьада?
Ашәа ирнаало зызхәахьада?
Ахьшь ирхало зыршәахьада?

Ашәишәиқәа заазахьада?
Ҷыргәац шықартцо збахьада?
«Аат-кәыл-кәыл!» ҳәа зархәахьада?
Убри ачча ианаркхьада?

Ашәишәиқәа заазахьада?

Сентябр 19, 1985

АУТРА

Санду лутра убас еиҕаауп,
Акәчышь зкылымсуа иҕахкаауп,
Җаскынк атҗам иаҗырхагоу,
Даара җшза ирашәоуп, икәакәоуп.

Зыффы уҗылахъоу харантә –
Ахәсхәа, атҗыбра, арахан!
Аха иакәлаз – уи анашоуп,
Аха изакәымлар – ибашоуп!

Ара җыцоуп, ана җыхоуп,
Ана хәылуп зыбҕы еитҗыху.
Ииатҗәкакараза – уҗшы
Ишанаалаз аҗымшы.

Аҗыш шатҗамхаз убама!
Ахәсхәа анафс – абан акама.
Итдыртәааит ари аган –
Апырпыл, апатырҗан.

Атҗытҗындрагъ, аа, еиҕахауп –
Бна тҗытҗындразам – еихахауп!
Акарпыжәгъы шыҗаҗәак,
Аанда ихалоит аҗабақ...

Икалом аутра ахала –
Илаазоит санду лнапала,
Саргъы слыҗхраауеит дахътоу, –
Илҕыстҗаауеит иаҗахқәоу.

Нас ианааиуа ҕааны җшзала,
Ғааны җшзала, саргъы схала,
Схала сталоит утрак шыҗых –
Исаазоит аутраҗых!

ИСТЕИТ АЗСАШЬА САРА...

Истеит азсашья сара,
Исыздыруам аапсара.
Шәәаи, хайцхныфлап хайсаны –
Адәәкнакәым – азақны.

Акалмахаипш скалаза,
Сыбаф сцәыласуп зынза.
Сныкәоит адгылаф сымшәо,
Амшын схылоит са сызсо.

Дгыли мшыни рфы сыгәгәоуп,
Дгыли мшыни зтәу са соуп.
Уажәшьта апырроуп инхаз –
Истоит апыррагь убас!

Февраль 7, 1976

АРБАГЬ ШКӘАКӘА, АРБАГЬ ЧЫГРА

Арбагь шкәакәа, арбагь чыгра,
Рхабла иамкуашәа – Цымеыгра,
Икалом инеифапшны –
Иааибакыроуп чан-чаны.

– Сара соуп агәазырхага! –
Аеарбабоит арбагь шкәакәа.
Арбагь чыграгь агәы тыга:
– Сеипш дабакоу аблахкыга!..

Рыфбагь, рыфбагь мыцхәы ицагьоуп,
Ирпырхагоугь убриакоуп.
Анафс, еифыргои рацәак,
Сара срыхәапшуеит иахбак:

Рыѡбагъ рикакѡа кацшуп,
Рыѡбагъ ґтышьала еицшуп,
Рыѡбагъ ҳаблак еицатѡуп –
Изырцагъаз еилкаатѡуп!

– Кы-кы-кыу! –нырцѡ-аарцѡ еиқѡґыртуа,
Еибабаргъы – рымч еибырто,
Уаҳа ирмоуааит хыхъра-гѡыхъра –
Арбагъ шкѡакѡа, арбагъ чыгра!

АЗЫН

Са сындѡылтцит адѡахъы,
Асы кажбуп шыамхахъы.
Амра цитцу канатцан,
Ацта инавалеит, абан.

Рдѡынак ылатѡан ачыкъ,
Иґықѡґықѡшѡа ауит хѡычык.
Ацшыц иамхоит ашшагъыч –
Ацакынтѡѡуп иахъагъыч!

Ашѡапыцяп қѡацазом,
Ашѡыб кыдуп, ицазом.
Ацсабара еихашышы,
Иазыцшихуп ґыц асы.

ДАДУИ САРЕИ

– Дадуп ухъзупеи са сзы,
ґѡа хъзык зуархѡозеи хазы?
Дадуп сиязцааит изгѡагъын,
Усгъы сеихѡеит даасѡацшын:
– Зегъы иреиғъысшыѡит сара

Ахъз исатѳоушьаз уара.
Хай, дааукѳыхшоуп даду! –
Длакѳны схы днагѳзит сабду.
– Дад, уѳѳышыз, дад, узха,
Ууаѳха, дад, ууаѳха! –
Дсыпхѳоит дад хѳа ихатагѳы,
Убри сеигѳырѳоит саргѳы.

Октябрь 30, 1977 (?)

АДАГЪ ТАКЪА

Адагъ Такъа,
Ахѳынтакъа,
Бѳа цѳикѳара,
Мгѳаш тѳакъакъа,
Агѳы рѳыцны,
Ахы рѳыцны,
Аѳаѳ икѳѳѳоуп
Азы итѳыцны.

Иахъыѳтыцыз –
Ланарцшыроуп,
Иахъныкѳѳѳазгѳы –
Шѳац кашъшьыроуп,
Абла ирбо
Зегѳы ссируп,
Ашѳѳ иахыкѳѳо
Хъычѳаѳыроуп.

Мшы лашароуп,
Мра капхароуп –
Аѳарбароуп,
Аѳарѳхароуп!
Изымуада
Тынч иаатѳаргѳы!
Изеицѳада –

Иааеырбарггы!
Тынч итәааит –
Иагәацхазар,
Иеырбааит –
Еырбатәхазар!
Аацынрами –
Шәакгы ахәааит,
Измахацгы –
Абжы рахааит!
Аха, ус –

Иахынтәааз збада,
Изгәацхада?! –
Изтаххада?!
Уа иаацәыртын
Цстхәа цәыжәжәарқәак
Иларышьтит
Қәа цәыкәбарқәак.

Адагъ Таҕьа,
Ахәынтаҕьа,
Бҕа цәикәара,
Мгәаш таҕьаҕьа
Аеабатцәахра –
Ианхымкәа?
Иаакәаҕкәаҕит
Иатахымкәа:

«Икаутцозеи
Ас шәахәашьас?
Икаутцозеи
Ас еырбашьас?
Схыбра абаҕоу,
Схаргъ абаҕоу,
Нхашьа сымамзаап
Араҕа!»

Ибаазар
Ацәымҕын даара –
Хыла
Иалацалт акәара,
Цака икәыкәза
Итцаатәалоуп...
Уаха ишцоурыз
Уара утәала?!

1985–1988

ЦЫРА

Атцла еитеихаз
Ашәшьыра
Дааины датцатәами
Цыра.

Настха,
Иатцпраауа ашьамхы
Абан,
Иирашәаз имхы.

Еитцыхыз азыхыгы
Уахәацш,
Итцхәраа иааиуеит –
Иарбан уаха!

Иарбан уаха –
Дынхафуп,
Ацъабаа
Збо уафуп.

Даара, даара
Ибзиоуп, аа,

Аңба иацу
Абзабаа,

Шьыри-шьыри –
Чыра инхашьа,
Итцла ашәшьыраә
Тынч итәашьа!

Ииуль 26–28, 1988

УАРХАН

Иаб дфайтцацшын Уархан –
Иаб дуаф дуззан, иа дхәычзан.
Ахангы дфатцацшын Уархан –
Ахан иа ифызцәа шәфык ачуан.
Ахра җкьара дфәҗацшын –
Игәыткьаган, имитәын.
Ажәфан дфатцацшын Уархан –
Икашәеит ихылца ихшәан.
Зегьы ихыхәхәоит уажә Уархан,
Зегьы дрытцацшуеит Уархан,
Аха изымхашеи мышкы,
Нас дахьымзoi игәҗакы:
Дгылашт иаб диакараха,
Инапала иҗашьатәха
Инаиргылашт иагьа хан!
Дхалашт ахрагы уашьтан,
Уи зегь реиха дхаракны –
Ажәфан далалашт дпырны.

Маи 13, 1977

АМШӘХӘСИ АНБАНИ

Анбан астан амшә,
Са иасырпхьон жәамш:
«Нам-нам, нан,
Нам-нам, нан!» –
Абри ауп иатқаз,
Анбанаҕ иабаз!
– «Нам» зыхьзузеи, амшә,
Узыхалаз жәамш?!

Анбан инагәтас,
Амшә иахәеит абас:
– Амла иахьзуп «нам»,
Анбан уи анзам!..

– «Нан» зыхьзузеи, амшә,
Уздынтәалаз жәамш?!
Амшә ааскьан шыаҕак,
Иканатцеит атак:
– Са сызхылтцыз сан
Азоуп изысхәо «нан».
Сныжьны ицеит, избом,
Анбан са исызтцом,
Нами нани схәоит,
Q-ажәак са исызхоит:
Нам хәа са сыхәхәар,
Нан аауеит иахар.
Ианымааггы сыцсуеит,
Амла цәгъа сакуеит,
Анбан – уа итчала,
Са – крысҕатчала!..

– Амла ушпакуеи, амшә,
Җенак круфоит җажәантә?!

Ҳашъхымзақәа тацәит,
Арахъ уа умгәа мтәит.
Акрыфараф утәгәоуп,
Ацарафы укәадоуп,
Уца, хаинаалом, амшә,
Абна улаз – мѳамш!
«Нам-нам, нан!» –
Уахътәыуо уашьтаз уан.

АЦКӘЫН ГӘАМТЦИ АМТЦ ХӘАТӘХАМТЦЕИ

Ацкәын Гәамтци
Амтц Хәатәхамтцеи
Ртоурых уасхәап,
Уеилахамзар!

Аитцаркәакәа
Шифоз Гәамтц,
Аишәа акьыцшьаф
Иаакәтәеит амтц.

Гәамтц иаразнак
Амтц дазытцкәеит,
Иеитцаркәакәагъ
Лаимпытцкәеит.

Ахы инақәшәеит
Тцис агәакъ,
Тцис агәықәха
Дәылкәеит накъ.

Адэны итэазшэа
Иазыцшуа,
Дамшэггы нашьталеит
Ишуа.

Кэти шэишэи
Прит наќ-ааќ,
Кэата рцынак –
Уаа-аќ, уа-аќ!

Аанда хыла
Иаст ахэыс,
Аштэ иакэшеит
Хынтэ аетцыс.

Хынтэ ихышэтит
Алагъан,
Ицэгъахеит
Уаќъан-чаќъан.

Мшэан, иабакоу
Зегъ зыхќъаз,
Абысќак
Итызшэахаз?!

Амтц насыцда
Тахахъазаап!
Ажэтыс намтцасны
Иакхъазаап!

Гэамтц игэамтцраггы
Љбахеит:
Еитцарќэаќэада
Дынхеит.

Абас рыхыт
Амтц Хэатэхамтцей
Амтц иазытцкьаз
Ачкэын Гэамтци.

Ари мцызаргъ,
Сара изфызар –
Икалап
Акы иазкызар!

Ииуль 31, 1988

‘ЕААНЫБЗИАЛА!

‘Еааныбзиала,
‘Еааныбзиала!
‘Еааны – абзиара,
‘Еааны – ақьиара!

‘Еааны – аиашара
Ацсны ашашараф!
Гэыргъафхэашала
Амра фхашыло!

Хара ҳацшәмара
Ҳамазкуа – дызуа!
Хара ҳауафра –
Ҳацсуара еитцытуа!

Хата-хатала,
Фната-фнатала –
Аизҳара ҳаман,
Аихъзара ҳаман!

Ацэгъа мчыданы,
Ацэгъа бжъыданы!
Хамшқәа зфьданы,
Хатцхқәа зфьданы!

Хасны – абзиара,
Хадэны – абзиара!
Ҷааныбзиала,
Ҷааныбзиала!

АМРА

Амра, амра, амра!
Ахаара, агэыкра!
Ажэфон атцамцамра!
Азын. Ацсынра!..

Бжъаха-бжъымш ихымкәа,
Амчыбжъ нтакәкәа...
Уаха натахымкәа,
Сгэы цнатцэон ақәа.

Дгыли жэфани срыхэо,
Срыхэо скаианы,
Мрада ишыкам псыхәа
Назгеит ргәакны.

Рыцстхәа зыфа – рхыза
Кнахан идырбеит.
Ашьхара неимызак
Сыцсала икәеицеит.

Мызкы абас ицароуп –
Аилгашъа зеицшроу!

Настәи – усгы җарроуп!
Нхароуп – ааңынроуп!

Амра, амра, амра!
Ахаара, агәыкра!
Ажәәан атҗамтҗамра!
Азын. Аңсынра!..

*Ноиабр 28, декабр 21, 25, 1989
Февраль 5, 1990*

АРҖУ, АРҖУ ХӘҖҖЫНЗАРА...

Арҗу, арҗу
Хәҗҗынзара,
Илухуазеи
Абнара,

Уахынкаҗо,
Уахәаакаҗо,
Җаскыын заза
Уакәабо?

Сҗоит аҗныҗа
Усыманы,
Уа уҗалоит
Уаңшәыманы!..

Арҗу шытысхит
Снахъзаны,
Нас исыма
Сааит аҗны.

Аеартынчуам,
Аеарххоит,
Сара исырцэарц
Ашәа схәоит:

«Шьышь наани,
Уанани,
Ахьтәы гара
Угарами,

Уцәа, сартцу,
Сыхаара,
Нас уара
Уанҕыхалак,

Халацшып
Иушәутцара,
Афатә –
Иарбан иуфара!..»

Артцу шытастцеит
Ахчаҕы,
Ацәа италеит
Хәыч-хәычы.

Артцу арцәеит
Сара сашәа,
Саргы сарцәеит
Сара сашәа...

Са санҕыха
Шьыжымтан,
Артцу гылан
Ицахьан.
Алағырз

Цәыкәбарқәа җба
Ахчы илаҗәан убра!

АРБАҖЪ ИКА-КАЦШЪ

– Арбаҗъ, арбаҗъ, кы-кы-кыу!
Бзиароумашъ изызкү?
Бзиаразар, узырҗы,
Ухы сықәкны даҗазны

Җутыр – иаазгап уара узы
Хәази шырзи еилаҗы!

– Кы-кы-кы-кыу!
– Уааи, нас, арахъ,
Хәази шырзи –
Абар меигзарах!..

Уаха җымтзакәан,
Арбаҗъ ааскьеит,
Аика қацшыгы
Мыцхәза иаақацшьхеит:

Җызада, ахала
Амал иахьахалаз
Иеигәырҗеит, рыцха,
Ма ицханашьеит.

Февраль 5, 1990

АКӘЧЫШЬ

Акәчышь гәамтцует, ихәацәоит,
Цәыуа-тәыуа канатцоит,
Игәытшыаагазоуп абжы –
Еилагылап ухәы-ужы.

Икалазеи, уара, акәчышь,
Узықәшәазеи мықәшәатәыс?
Мла уакызар – имариоуп,
Хьта уакызар – имариоуп!

Хәази шырзи утахым,
Ацшырцәацәагы угәы ахым!..

Амра каххаауп, амш еилгоуп –
Ахьта ушамкуагы агәра гоуп.

Ус анакәха – баша ушәеит,
Ус анакәха – шыта уеикәшәеит,
Ус анакәха – уаазырфишь,
Ашта атыхәахь унацшишь!

Икыкә-кыкәеит иуахартә,
Аанда ицәытцыпшуеит акәарт!
Цәыуа-тәыуа иазырха,
Уткьа, уан ашка уеиха!

Февраль 1, 1990

«АДӘЫҒБА»

Иааиуеит ахәыцкәа,
Иааиуеит еицрыхәхәа,

«Адәыҕба» ихәмаруеит урт:
Гәырҕ-гәырҕ-гәырҕ!

Ашьтыбжь дыдраха,
«Адәыҕба» ду тәаауа,
Иаакәлеит амзырха,
Ашьацра кәахауа:

– Ага уцозар – уааи!
Ашьха уцозар – уааи!
Ацуныхәахь,
Аимтәакьачахь,
Азлагарахь – уааи!

Хдәықәлоит, шәеишьтагыл,
Расидац, Франкьыл,
Мрамза, Дыгә, Адгәыр!..
Гәырҕ-гәырҕ-гәырҕ!

Ноиабр 16, 1989

АЖӘЕИНРААЛА – ЦСЫШӘА ХААЛА

Акьаҕ ишәуп –
Икәакәацшыуп,
Аимаа ишьоуп –
Итатацшыуп,
Иара дкәашәуп,
Иара дташәуп,
Иани иаби
Рыкәа дтаршәуп,
Иаайдтәалан
Цсышәа хаала
Урт изацхьоит

Ажәеинраала.
Хара имгакәа, –
Цшзала, цшзала!
Дацхьо далагап
Ихала.

Ииуль 29, 1988

АКРЫФАРА

Ари – уан лзы җатцак,
Ари – уаб изы җатцак,
Уахәшья лзыхәангы җатцак,
Уашья изыхәангы җатцак,

Цис азыхәан, Дамшә азыхәан,
Арбаҗ икаҗацшь азыхәан!..
Баша сушьтамзар иахьяк, –
Сара сзыхәангы җатцак!

Март 15, 1988

ЦИС АПАЦАҚӘА

– Акы, җба, хца,
Цшьба, хәба, фба!
Шәааи, иҗапхьазап
Цис апацақәа!

– Миау, миау, чыф-ф!
Сара сҗатцақәа
Шәара цхьазатәыс
Ишәызтада, ахәыцқәа?!

Март 15, 1988

ЧАКӘА-ЧАКӘА!

Чакәа-чакәа!..
Чакәа-чакәа!..
Иеикәырчакәа,
Иеикәырчакәа!

Тәа мырхзакәа,
Нас, абрака
Иеикәызтада
Ари аҗәакәа?!

Манча дыкәтәеит
Мац икәакәа,
Диехынтәалеит
Уа Батакәа.
Тац данныкәтәа
Хыхьза ркәакәа –
Рыцшьыкгы
Леикәахит уака.

Рыызцәа инхазгы
Нак имцакәа,
Уа инарыкәхит –
Разкы шкәакәа!

Җыртуеит, җыртуеит
Зеггы убрака:
Чакәа-чакәа,
Чакәа-чакәа!..

Хәмарра бзиоуп –
Иафымцакәа,
Иаздырхозар –
Са исмырхәакәа!

Сентябр 29, 1989

ЦӘАМТХАА БЗИА!

Зегь артынчуеит ацәа рхалан –
Нхытц-аахытц, афни адәни.
Уатцә шыыжбынза шыта лыпцхала,
Цәамтхаа бзиа, шыышь-наани!

Ашта атдыхәан ихырсысуа,
Ацәа италахьеит аетдыс.
Ипхъарылан ичыт-сытуа,
Ицәеит амахәтаә атыс.

Нырцә апкызраә ицәоу зыцәоуп,
Цхызла иалапшуеит алакә,
Арцу кәапза ашьацраә ицәоуп,
Уигъы цхызуазар калап.

Ибымбылуп уара уиарта,
Уцәа уталахан – рахат,
Укәша-мыкәша икам шәарта,
Икоу гарашәоуп – уеат.

Амза аценцьыр илагылан,
Уцәоу, уцәаму абоит,
Амаалықыцәа рхы неидкылан,
Ицәоу рынасыпцкәа ршоит.

Зегь артынчуеит ацәа рхалан –
Нхытц-аахытц, афни адәни.
Уатцә шыыжбынза шыта лыпцхала,
Цәамтхаа бзиа, шыышь-наани!

Ноиабр 13, 1989

АҒАЦА

Лкасы шкәакәә
Цыруа илхоуп,
Лытцкы шкәакәә
Лшәуп, дкахәхәоуп.

Леимаа шкәакәәгъ
Ус ицшзоуп.
Зегъы лзыззахыз –
Са соуп.

Дыкҕагылоуп
Ғымт акәакъ,
«Ғацамш!» лзырхәоит
Дызбалак.

Амра еипшуп
Лхы-лҕы
Сҕаца-сыкьянҕа,
Схәыҕы!

Дыблахкыгоуп,
Илыпшнуп,
Лыцсы ҕатҕо
Дизыпшуп.

Уигъы даазымгой
Уажәы –
Изахны салгеит
Икәымжәы.

Ачыхә амоуп
Ихтырца,

Быззыпшыз иоуп –
Ацсха ица!

Нхытц-аахытц
Дырхысны дааит,
Бызбахә иархәахьан –
Бицшааит.

Шьыгрын еимаа –
Шьацәхыртәы,
Каитан зара –
Ахьзыркы!...

Стаца-сыкьянцъа
Длашоит,
Аха ҕылтуам –
Дыпхашьоит.

Декабрь 31, 1989

АРБАҒЪ-ЧЫШЬ

Амра анфатцхахоз
Шьыжъы,
«Кы-кы-кы!» –
Иаагеит абжъы.

Иарбан ҕызтуа?
Ғызтуа кәчышыуп,
Арбағъ-чышь
Иатцоит аҕтышыа.

Җынтәгы, хынтәгы:
«Кы-кы-кы!» –

Аарла итысуеит
Акыркы.

Иамазамкәа
Сабша-мөйша,
Иатцалароуп
Ус аҗтышья.

Абжы трыхәтәза
Икаларц,
«Кы-кы-кы!»
Иаатнаркьаларц.

Октябрь 30, 1989

САРА СБЫЗШӘА

Сан дацсыуоуп,
Саб дацсыуоуп,
Са сацсыуоуп
Схатагы.
Сани саби
Исдыртцазоуп
Сызлацаажәо
Сбызшәагы.

Са сбызшәала
Исхәоит мариала,
Иарбан? –
Истаху зеггы.
Уи са сажәоуп,
Уи са сашәоуп,
Иалафашьом
Даҗакгы.

Уи ацсышәоуп,
Уи уафышәоуп,
Җыза цышәоуп
Есқынғы.
Сан дацсышәоуп,
Саб дацсышәоуп,
Са сацсышәоуп
Схаҗағы.

Октябрь 17, 1979

ДАМШӘИ МУРЕИ

Дамшәи Муреи неиҗапшит,
Ашыр-сырхәа инеиҗаххит,
Аха тынч инеиҗафәит,
Илеикәша-әеикәшашәа руит.

Иаахәыц-хәыцын ашьтахь нас,
Инеидытит сшырзыцшуаз.
Сара сеигәыргәеит убас –
Урт еибамфакәа иахьцаз...

Рымфа – изеивымсуа итшәазам,
Рыдгьыл дууп – ихкаазам.
Дырдырхагамхар газак –
Еимак рымазам зынзак.

Август 3, 1979

СЫМЗЫРХА

Ижәбахьоума сымзырха? –
Шьац уархалны ишьтоуп.

Икәеицеиуа ииаттәаха,
Шәты-какачла икәтцоуп.

Ухәы ныкәтдан акруфартә,
Сашта цқьоуп убас.
Избалакгы даашанхартә,
Иблахкыгоуп нас.

Итагылоуп агәтаны
Ихыгъежьза тла дук,
Инапала иааганы,
Еитеихаз сабду.

Шака жәабжь, шака хтыс
Атла иахахьоу,
Амахә икәтәан шака тцыс
Ашәәкәа рхәахьоу...

Хәашьа сзатарым сара
Сашта сгәзырцхо.
Еигъуп шәзааиуазар сасра
Сқытағ сахьынхо.

«Цсыуа штатцәкьоуп! –
Идырехәоит
Амзырха сызқәу.
– Амзырхалатцәкьагь иубоит
Апсуара закәу!»

Октябрь 18, 1979

ТИЦУ, ТИЦУ!

Титцу, титцу!
Дҕыхоу, дыцәоу?

Дёыхазар – дьгчча!
Адгьыл ґыхеит,
Ажәфән ґыхеит,
Арґыс, дёыха шыта!

Цитцу, цитцу!
Амра гылеит,
Амра ґхеит, дыґшы!..
Арґыс дёыхеит,
Арґыс дгылеит,
Дгёырґо дцоит шыжы.

Ахәыґ бахчаё
Иаґхә инеихёу
ґшыми ахәыґқә.
Арґыс урґ зегь
Аґсшә реихёоит:
«Шы-жы-бзиа-қә!»

Октябрь 16, 1977

ЧАШӘИ АЧАШӘИ

ґыбра фы-хаак ахґаны,
Нас аґсыуала ихыркны,

Чашә илымґартґеит ачашә,
Аха далакысуам Чашә.

Ус анакәха – идыруп заа,
Хара х-Чашә акы дшарґәаз.

Аха илаҳамхәар ауам –
Лчашә лымфакә лызҳауам.

Насгъы, илдыруаз, изатэзам –
Чашә дангәау дыцшзазам.

Икалозеи, Чашә, быччар?
Икалозеи бчашәггы бфар?

Зәыбымтуазеи зынза, Чашә?
Харас иамоузеи ачашә?

Октябрь 29, 1981

ТЫХӘ!..

Тцис, утцыхәа гра сыхьшыуа,
Сшьапы узакәшой усәацшуа?
Иутахузеи уажә абра?
Круфахьеитеи узхара?

Угәы җнапцәазар иахъа аҗны?
Усышьтып наҗ ашә аартны?
Иутахызаргъ уцә, умшәан,
Ацәартеикәтцараҗ, абан!

Уаха шсымам умбазои?
Ухала ухәмарыр җамлазои?
Сшьамхы узыкәтәои ухәнаны?
Мшәан, уабацои уеиханы?

Тциба, Тциба, Тциба, Тцис,
Сышәҗәы ушашьтоу уара уныс!
Аха узапхьом, ихамзап,
Уаагыл, сзыпхьо насыгзап!

Наҗ ушнахара ушьапхыц!
Сышәҗәы устом пыжәжәатәыс!

Сара исанахэоит ашәкәы
Ажәабжь ссирқәа зегь рыхкы.

Нас иузеитасхәап уаргы,
Ибжәамыжкәа урт акгы...
Аха убранза – наӀ устыхә!
Тыхә...

Апрель 29–30, 1979

ЗЕГЬРЕИХА ИГӘГӘАДА?

Уада иеиха –
Дыгәгәоуп Сада,
Сада иеиха –
Дыгәгәоуп Лада,

Лада иеиха –
Дыгәгәоуп Уада.
Рыхык рахьтә
Зегьреиха игәгәада?

Ииун 30, 1979

ХАРА ХБАРЦАҢ

ХбарцәҢ ажәтцыс цшқақәа хыуп,
Рпыцқәа ҟеижьза ишьтых иркуп.
Тәамҟахә амам, ран цшаауеит,
Афатә аман ирзаауеит.

Уи анырбалак даргы
Рығқәа еицеихырхуеит зегьы.
Ихбыкыр хәа сшәоит сара,
Рыхқәа тыргацәоит рытра.

«Аа!
Ғатцак!
Ғатцак!
Ғатцак!
Иааг!
Иааг!
Иааг!
Иааг!»

Ран иауама акы бжъахо,
Зегъ еипшноуп ишагәапхо.
Зегъ акакала ирыхъзоит,
Ирызхаша рғанатцоит...

Шьта икалеитоуп рызхара –
Рыхкәа тыргазом рытра.
Иаачыт-сытын хәыц-хәычы,
Иааибартынчит рытраҕы.

Ран хәыц-хәыцуа хамтакты,
Ирхатәан аеырхакны.
Нас аганахъ иааскьаны,
Иаачырчырт иагәапханы.

Октябрь 17, 1977

АЦГӘИ АСАРКЪЕИ

Ианыцшылт асаркьа ацгәы –
Иаатагәырғъеит нас агәы:
«Шьта хәихәмарлап хазхара,
Сфызак ыказаап ара!»

Асаркыа инавацшит, абан, –
Аха «афыза» аеазахьан.
Асаркыа инадгылахт иаахэын, –
Абар, еитах «афыза» цшыи...

Асаркыа иакөшоит ацгэы абас,
Цыашьатэыс иакит иабаз:
Асаркыа «ишаватэоу» абоит,
Аха инеиаанза – аеазоит.

Ианамыхэа, инаскыаны,
Инатэеит агэы нханы.
«Хэынацымзар, сара абас
Ишэаргэындоу цгэык сымбац!»

Тцис иазеилымкааит ахы –
Хшыфла ибеиамзаап мыцхэы!

Октябрь 22, 1979

АМПЫР, АМПЫР ШЬАПЫ ЗЦОУ...

Иахыынзалшоз уеырцагъа,
Иахыынзалшоз уеырбаба,
Укөлеит, арбагъ, амзырха.
Иахыынзалшоз ухэда тыхны,
Иахыынзалшоз инеитцыхны,
Ёутит ушьтыбжь уамаха.

Ампыр, ампыр шьяпы зцоу,
Адыгацъа тэыфа зхоу!

Икалазеи, узыниазеи?
Акикихэа убжы зургазеи?
Ухы насыкэкишь даеазны!

Митә калазшәа умышәхәазакәа,
Нас иаацәыргеишь узыргәакуа,
Иутаху еилырганы!..

Ампыр, ампыр шыапы зтцоу,
Адыгаца тәыға зхоу!

Иахынзалшоз уеырчихны,
Иахынзалшоз ухәда тыхны,
Ғутит пәсеипш еитагы.
Ухәхәагәышьоит ура баша,
Иухәо иамам еилыргаша –
Ихыткәагоуп – уаха акгы.

Ампыр, ампыр шыапы зтцоу,
Адыгаца тәыға зхоу!

Апрель 28, 1979

АДАҒЫҚӘА РАШӘА

Еицтаҳәхәошәа рееибарк ҳацшыак,
Адағықәа ирхыґуеит ашәак...
(Итымкәакәа икам рыхқәа,
Ибыр-быруеит акәыбырқәа!)

Адағықәа рзаға дырехәоит.
Адағықәа рзаға ргәапхоит.
Убри уамашәа иаабарым,
Адағықәа ргәы нхархарым.

Рзаға инапыртцны дара
Ахаан имнеизацт цара.
Ирдыруоуп ирхәо – кәағ-кәағ...
Уаха акгы рзаццом, шәыркәатц!

Октябрь 24, 1979

ИШТӘОУ ЗЫЗХАЗ

– Мгәа мацара –
Зара змам,
Хы зхагылоу –
Хшыф зызтам!
Уеузышытымхуа
Абыскак,
Узырчызеи,
Акабақ?!

– Саашьаны
Сыштәаз цъарак,
Изымбакәа
Ицеит пхынрак.

Шьта
Исымдыргәышьои
Сзыхъаз:
Дәаастахоит –
Иштәоу
Зызхаз!

Ииуль 29, 1979

КЫНЫКЫНЫ ПАФПАФ

Кыныкыны Пафпаф
Иани иаби
Илагәыргъон,
Рпазатә иакәын.
Дырмаазози
Заза икьмырсуа,
Атыс хшытәкьа
Игмырхакәан.

Къыныкыны Паѡпаѡ
Иани иаби
Ркѡакѡа дшықѡтѡаз
Дықѡтѡагѡышьан.
Ихаразеи,
Ибаргызеи,
Иихѡалакгы
Калагѡышьон.

Къыныкыны Паѡпаѡ
Шьта дарцысхеит,
Аха акымзарак
Дазкымхеит.
Иангы иабгы
Хкѡакѡа улбаа рхѡеит,
Аха албаара
Итахымхеит.

Август 17, 1979

«ЦЫТ»

Абхѡасамтѡан ашѡт быбыцкѡа
Еилысуа ихѡмаруан, икацсон.
Хѡа хѡзѡызеи – Аѡа, Быѡа,
Баѡарныкѡа... – «Цыт» кѡхѡѡн!

Аѡа дыѡуан аѡаѡарахъ,
Быѡа иѡеизон амхаѡы,
Баѡарныкѡа дѡѡон акѡарахъ...
Азѡа дынхон амзырхаѡы.

Аѡа-Быѡа-Баѡарныкѡа...
Са сынхеит атѡыхѡтѡаны.

Ицазазаап доус рыџныџа –
Сыштџаз сыблаџџа хџаны.

Са сааџшызар, азџгы дыџам...
Астџџа хџмаршыагы жџбахџу!
Аџа!
Быџа!
Баџарныџа!..
О, шџабаџоу?
О-хо-хоу!

Февраль 23, 1976

АПСТХџА ЗАТџџЫ

џадахџала,
џшыаала-џшыаала,
Ихиаала-хиаала,
Имыџџакџо,
џстџџак аахылан,
Уа иаатгылан,
џытџк иџшыхџуан
Имџысџо.

Жџџан иатџџара
Ахи атџыхџеи
Иамбеит џызак
Иззыџшыз,
Аџштџџ ахаџаит,
Агџы нџаџаит –
Иеилнакаатџџџеит
Ишзатџџыз.

џшакгы амысит,
џџакгы амысит,

Иара ахала
Иаатцысит, Аеынеитцнахын
Жәәан тјаулағ,
Ашьта анымкәа
Иаазытит.

Маи 14–15, 1982

АҲӘЫС

Ашьыжь заза шытабахьеит,
Адгьыл азқәагьы пҭахьеит,
Ҳәыск адәхәыцш иатәағ итәоуп,
Уи анылкашәаз уажәоуп.

Ангы аблақәа разза,
Уи иахыбаауа зынза,
Абыз цыаця ахьырхәазо,
Иахагылоуп ирыбзо.

Иәагылт аҳәыс еихан,
Инзыкәгылаз адгьыл гәгәан!
Ус акыр, акыр ицшаан,
Ачыргә иакәшәеит атдыхәтәан.

Иагәацхатәкьян ахш ацәоит,
Уи шыта ишәартам, игәгәахоит,
Ан аехырнаа иазыцшуеит,
Иара атдыхәа хәыч цысуеит.

АИБАДЫРРА

– Амра сыхъзыртэит сара,
Амра сеипшны скапхаларц,
Сфызцәа хәмарларц рызхара,
Ашәт-какачқәа рызхаларц.
Уара... иухъзузеи уара?

– Ахра сыхъзыртэит сара,
Ицъашәтәузеи, нас, ара!
Ахра сеипшны сыгәгәахоит,

Ахъз исыртәз сапсахоит.
Бара... ибыхъзузеи бара?

– Хьтыс хәа сыхъзыртэит сара,
Атыс еипш ашәакәа схәаларц,
Амреи Ахреи шәгәазхаларц,
Шәааигәа сыказарц абра,
Харт хәифызцәаны хқаларц.

Амра гәырған – икапхеит,
Ахра гәырған – илашеит,
Урт рыбжьара атцыс цыруеит,
Шәахәабжьыла адунеи тәуеит,
Ашәт-какачқәа рызхауеит.

АХЪЗЫРТӘРА

Фызак дхамоуп, дыцәгъазам,
Уи хигәтасыргыи хтахзам,
Аха изахкуеит цәахәақәак,
Игәы иамыхәаргыи рацәак.

Иан лчацькәа ифоит Махаз,
Ишәымбои шаҕа ихаҳаз!
Аха иалхәо ҕаитцазом,
Заагаратцәҕа длызцазом.
Иан диргәырҕазом апа,
Цхашьаратцәҕоуп, аха ишпа!

Җа хатәеибазом Махаз,
Уи ауп имала дзынхаз.
Иара иқәлацәа ха хауп,
Дрышьтоуп ҕызцәас иҳаихау.
Дырхьынхалоит, аха, цьым,
Уртҕы ицаҕьоу дыртахым.

Мшәан, дызхацымзеи Махаз,
Ныҕәара ианцоз ҳакласс?
Абга дафар хәа дшәаны,
Уи дыздәылымтцит аҕны.
Абнаҕ абгақәаҕ аабейт,
Җара ҳакәым – дара шәейт.

Илхәо зылхәои артцаҕы,
Махаз, иухъзеи, уаазырҕы!
Дтәоуп акласс аҕны иара,
Илацш кыдхалеит цъара:
Ихшыҕ дааныжъны иаапсаха,
Икыдла иҕеиуеит алаха.

Мпылҕы имахуп Махаз,
Җалакьирсуама зынзас!
Җа ҳаимырсуазарҕы еита,
Асшъа итцандаз ихата.
Асшъа злеитцари, шәазхәыц,
Имамкыкәа ҳаницрытц!

Чынчак аатраѣ иаачырчырт:
«Махаз, иухъзеи, чыр-чыр-чырт!
Чырт, иссируп Апсынра,
Аха излоудыруеи уара –
Иумахацзар тдыск абжы,
Уцѣалахозар ес-шыжы!»

Уаха изахъхъазом Махаз –
Ихала игѣеитап иахъѣынхаз.
Икаижыыр играқѣа –
Икахажыуеит хъѣахъѣа!

АПША ХАГА

Иаатытдын гаѣала,
Пша хагак наѣалт,
Апстхъѣақѣа еижѣцала,
Иама иаахалт.

Ишабоз апсабарагъ
Аагъыргъеит, абар!
Аарѣароуп, аарѣара,
Изыпсозеи цѣықѣбарк!

Агѣра неиужъзан,
Инықѣлеит апша,
Аршѣаа инеиужъзан,
Иасит ашақѣ.

Атцлақѣа ирысын,
Рыпсы иахънарпшит,
Ахыбрахъ итрысын,
Ахышѣ тапнаеит.

Амѡақәа ирнылеит,
Асаба еизыхәхәо,
Ижәылеит, иқәылеит –
Ишалшоз ихәхәо.

Ацтақәа реиуагь
Аанмыжкәа ихнацеит,
Ус, абла цеицеиуа,
Амра лкацеит...

Ижьоуп ацсабара,
Иабақоу ақәа?!

Ацшага хәарчаруа,
Ицеит илтакәкәа.

Цәқәырцоума, цақьоума
Ахы зыннақьаз?
Азәыр иаҳахьоума
Ахы зыхнарқьаз?

Ишхыдаз, ишхагаз
Еитах иаҳнарбеит:
Уи цьшьада-хаҳада
Ахы танархеит.

Маи 17–18, 1979

АШЪХАРТЦЫС

Азын ахьта илбаанацан,
Сашта шәартамкәа иабан,
Иааины иаакәтәеит ашъхартцыс,
Иаламѡашьо даеа тцыск.

Улапш алахартә ицшзоуп,
Бжъыхаа-бжъыссирзак ахоуп.
Цъара иамкуа, ипыр-пыруа,
Афатә иашьтам ацсы мтәуа.

Икоуп асас ишихәтоу –
Иабоит рахатыр изтоу.
Псадгьылс иамоуп ашьхарцы,
Иалашыцылам хара хдәы.

Пшәыма бзиатцас абра
Уи сахылапшып сара,

Афатә астап ирхәаша,
Цисгьы цхастап наӀ иршәа...

Истахуп уи сагәацхар,
Сара саштаӀ иагьынхар...
Аха избоит – шаӀа игәыкуа,
Ашьхатәыла иазыцшуа.

Маи 22, 1979

АЦСЛЫШ

Аеыкәаба-аеырхьны
Иаатытцызшәа азы,
АхықәаӀ игылоуп,
Ипыртлан ахцәы.

Ацшалас хәыт-хәытуа,
Игәыбзыцуа ак ахәоит,
Зны-зынлагь ацслыш
Ахцәы незнахәхәоит.

Амра ианашьтуеит
Мпахьшьыс ашәәхәә.
Саркьан азыжьгы
Цырцыруеит тҕака.

«Сыхаара сыпшза!..»
Иахзызоит зегьы.
Ацслыш цхашьазшәә,
Ҷнатуам зынзагьы.

Аблақәә азхымтуа,
Иаарымтҕахт иара.
Иахәапшуеит рыбла
Рзакәымго дара.

Аеыкәәба-аерыхьны
Иаатыцызшәә азы,
Ахықәәґ игылоуп,
Ицыртлан ахцәы.

Октябрь 13, 1979

СХЫЧПАЦЫР

Кәыркәә шоура,
Шьыбжьагәы...
Амра инцәытцуам
Зынзагьы,
Схычпацыр хәыч
Тәам цьара,
Ашәт иахоуп
Ицыр-цыруа.

Имақаруеит, имақар,
Изакәызеи? – Аҕакар.

Иатахуп,
Избоит, абар,
Схьычцапыр хэыч
Танархар.

Аха ишәасхәароуп сара –
Шәартак ыказам ара,
Баша прыгазам, ижәдыр,
Мтцәыжәфас иамоу схьычцапыр:
Ицшандагоуп – ианакья,
Атакар агоит ицкья.

Схьычцапыр хэыч
Гьежъ-гьежьюеит,
Ашәт иахыкәшо,
Ицыр-пыруеит...
Ассир шәашьтазар – абар,
Ашәтгы ацәнахьчоит атакар.

АПХЫНТӘИ АҚӘА

Ақәа налагеит, абар,
Ихеит, изит атакар.
Ргәы тагәырғьоит абыгькәа,
Ргәы тагәырғьоит аурақәа,
Ргәы тагәырғьоит ахәқәагьы,
Ргәы тагәырғьоит адәқәагьы...

Итцегь аштә иатцәахашт,
Итцегь ашәтқәа рацәахашт,
Итцегь амра лашахашт,
Итцегь адгьыл еикәапхашт...
Иауеит апхынтәи ақәа,
Иауеит апхынтәи ақәа!

Зегъ ирыхэаша казто,
Хэыда-цсада зегъ заазо,
Ацсабара, иахъа абас
Ақға бзиаза ҳзырбаз –
Уҳалалраз истахуп
Сара иуасхэарц: «Итабуп!»

Ииун 22, 1979

АХЭЫЧРА

Цъашьатэыла ицшза-ҳалалу
Ҳамтак ҳатэашьоуп ҳара,
Зны затэыкоуп уи ҳаналоу,
Хъзысгъы иамоуп – Ахэычра.

Ашьхыц, ашэтыц, амра каххаа,
Ацстхэа шкэакэа – еидара змам,
Адгъыл гэыраз, ажэфан бла-хаа,
Ашэтқэа ртэыла – шэшъык назхам...

Ҳазыцшуеит, абар, ҳгэазыхэо,
Уи – иаҳзымбаз ҳазхара,
Ҳа ҳзы илакэу иахъазыхэа –
Анкъа итабыргыз ҳхэычра.

Ашта итоуп игэыргъа-хэмаруа,
Аччацшъ хьырфашны ихьгеео...
Амшгъы, абға ртынч икэаруа,
Ицоит – ишныкэо дмырбазо.

Цъашьатэыла ицшза-ҳалалу
Ҳамтак ҳатэашьоуп ҳара,
Зны затэыкоуп уи ҳаналоу,
Хъзысгъы иамоуп – Ахэычра.

Амҫа зырлашо насыцуп –
Аипш абакоу җаңыра!
Иухәо ахыкало цша-тыцуп –
Уацыз, уашьтаз, уахьзала!

Ииуль 16, 1979

АМПЫЛ, АМПЫЛ ЦШАТАЧЫ

Ампыл, ампыл
Цшатачы!
Ампыл, ампыл
Цшатачы!

Ампыл дасит
Мас хаха,
Аха ампыл
Цеит ганха.

Дасын
Алада ирханы,
Җада идәықәлеит
Иеиханы.

Дасит арғыарахь
Даахәын,
Иавалт армарахь,
Ибрын.

Амрагыларахь
Данас,
Мраҗашәарахь
Цъара икҗаст...

Амба гылоуп
Итбааза,

Ампыл авсуеит
Хараза.

Ианихымхэыц уаха,
Нас
Дынкахэыцуа дгылеит
Мас:
«Ампыл, ампыл
Цшатачы!
Цшатачымкәа –
Цәатачы!

Ихәатәхамтцоуп,
Хай, рацәа,
Нак иахыхтәуп
Иара ацәа!..»

Җакуп ирхэыцуа
Ианиаз: «Ампыл
Җеишәа
Дзасуам
Мас.

Ампыл, ампыл
Цшатачы!
Асшәа итцароуп
Хэыч-хэычы».

АШШЫЦХЬЫЗ

Сара исыхьзуп Хәынапы,
Сара исыгуп анапы.
Сеипш ирыцхау дҕаларым,
Цыла змам – цәабаа згым.

Амра анылташәо инаркны,
Сус сазнеиуеит сыццакны.

Шаҕа кастәозеи апхзы,
Икылстәоит изулак атзы.
Уашьта асналароуп инхаз,
Сымлашьуеит, арахь, интәаз.

Аха дцәыртәуеит ҭ-шьапык
Рыла иныкәо цъашьатәык.
Акы еилартәиуа дааскьоит,
Даины скылҳара ижәагәоит.

Нхашьа сымазам сара,
Убри дыканатц убра:
Уаха шаанза сызғу –
Аапхастеитәуеит сшизыпшу.

Ибатәзами уамашәа –
Сахъазымгац агәыпжәа?!
Уаха ак иазхәоггы дҕамлеит,
Рацәа сшибарыз сибейт.

Иашак шҕаказам цъара –
Сзыхиркьо шәазхәыц шәара!
Даара сшәыхәоит, хаилшәырга,
Шәарт ижәдыруеит ақәнага.

Тҕаҕа иатцафуп снапы:
Хәына-хәына-хәынапы.

Ииуль 26, 1979 (?)

АЧАШӘРА

Арцу скит
Атәартаҕы,
Арцу ала –
Аҕыршы.

Аҕыршы ахәмарра
Асыртҗеит,
Нас исыман
Хәыкаҕ стәеит.

Сҕыршы хәмаруа
Ианаба,
Хлантды италеит
Ахышыыцба.

Акат исхаз
Уи иабозма,
Акат иалахаит,
Изцозма!

Сара стәырҕеит,
Аха ишпа,
Искит маанала
Ахышыыцба!

Уигы бзиоуп,
Аха нас –
Ахазыноуп
Цхьаҕа инхаз.

Ахышыыцба сыбжъеит
Лассы,
Җыза бзиахт уи
Са сзы.

Сыхышь хэыч
Аблақәа тҕаца,
Смахәар иқәтәан
Иласза.

Сла шәарыца
Снацхьейт: «Шәйт!»
Иаргыы гәырҕан
Иааласит.

Снылалт издыруаз
Тәартак,
Слаҕра инытцнарпрааит;
Ачак.

Сыхышь ашәақь еицш
Итҕьаны,
Иакит ача
Иахьзаны.

Сара снеины
Ацсы штаз,
Ача амҕәйтцсымхи
Сзышьтаз.

Имариам,
Ижәбоит зеггы,
Ача хәчынзара
Акраггы.

Аха исоузарггы
Мариак,
Сзалагәырҕомызт
Рацәак!

ААЦЫН АШӨА

Иучырчыруазеи, атдыс?
Иучырчыруа иамеи хъзыс?
Са исыздыруам убызшөа,
Аха иссируп уамашөа.
Абриаҕара игэыку,
Иарбан уашөақөа зызку?!

– Аацын гэыргъахө, аҕара,
Шөти какачи рызхара,
Амра шаша акапхара!
Иарбан уаха изызкхара!
Иарбан уаха, ихөа уара,
Ашөа иреитгу хзырхөара?!

Маи 15–16, 1977

ЦСТХӨА ЗАТЦӨЫКОУП...

Цстхөа затцөыкоуп
Рапхъа ихалаз,
Цстхөа затцөыкоуп
Амра ицөхалаз.

Цстхөа затцөыкгы
Зышытазозеи!
Цстхөа затцөыкгы
Зхөартазоузеи!

Аха, абар,
Афызцөагъ хытцит,
Ажөфан дузза
Урт нахытцөеит.

Иаамацәысит,
Нас иагъхысит,
Ақәаршыџгы
Адәқәа инархысит...

Цстхәа затцәыкоуп
Зегъ зырфыхаз,
Цстхәа затцәыкоуп
Хзырлахфыхыз.

Октябрь 22, 1979

АШӘТЫШ

Ашәтыш, ашәтыш, уцшзаза,
Сааины сүхәацшуеит шыжьза.
Сгәазырҳага, сгәацҳара,
Усызбома сызҳара.

Заза бырлашла укәабоуп,
Мра шәахәала уеилаҳәоуп...
Ашәтыш, ашәтыш, узҳала,
Уфы хаара сырҳала.

Уа уанызбо уразза,
Убла тылашо, угәыкза,
Сгәырғәа-гәырғоит есқынғы,
Уара сүеицшуп схаҭаҕы.

Заза бырлашла скәабоуп,
Мра шәахәала сеилаҳәоуп...
Ашәтыш, ашәтыш, сгәазҳара,
Уааигәа сыказ сызҳара!

АШКОЛ АХЪ

Иааит ашкол ахъ ацара,
‘Еаанбзиала, атцара!
‘Еаанбзиала, атцара,
Хыла-хшыџла цхьацара!

Ныхџоуп, гџыргъамшуп ари,
Мышьтабзиа мшуп ари,
Иахтџу иаша мџоуп ари,
Илашара мџоуп ари!

Ашьыжь зазала изкџабаз,
Анакџ абахџ акны изгаз,
Ацсабара зегъы убас
Иатџоу атџаххып мазас!

Тцарадыррала хара,
Зегъы ихџаур азхара –
Ускан иацлоит акара,
Хан-хацсадгъыл Ацсынра!

АПОЕМАҚӘА

АМШӘИ АБГЫЗРЕИ

Азын тыѳрак наӳ ицѳытѳан,
Ашьаргѳытѳа абз ахьшьуа.
Аацын амшѳ атыѳра итытѳын,
Адѳы инықѳелеит имлашьуа.

Ацсабара цѳѳѳуп макъана,
Атѳла ирымам иатѳабгъык.
Иузырбода шѳырк агъама,
Иузырбода ѳа фатѳык.

Ус ишѳоз, иаагылт иѳыѳза,
Алаѳш нақѳшѳеит иааигѳаны –
Иблахкыгаха, ибыбышза,
Бгызрак гылан ахѳаны.

Агѳы тгѳыргъааит, иара атѳала,
Бжъы ѳаастала ашѳак ахѳеит.
Инеины, ихѳыѳуа, аѳырманшѳала,
Абгызра амѳѳѳ инатѳеит:

«Ари атѳла шѳѳтит зегъ раѳхъа,
Нас зегъ раѳхъагъы иѳалап,
Сазыѳшыроуп, ус анакѳа,
Сара истѳуп, исыхъчалап!»

Ааигѳа-сигѳа цъара иѳъалан,
Ак аацѳырѳыр – ибыбуан,
Амшѳ абжъыцѳгъа рзыгѳытѳъаран,
Рышьѳа дырзырѳ иѳцакуан.

Иқәларызма нас уи амқан?
Цсааи гыгшәыги зымға ицеит.
Абгызра ифәлеит ус акәамқа,
Амшә алымхагь аақәацеит.

Ҷнак җажәантә иабон ағыама,
Ахәнара-албаара иафын.
Икамлеитеи фашьяк аман –
Игәытцшыаагаха итәытцәын...

Амшқәа еицылан – амчыбжь рылтцит,
Амчыбжь – амзахь иццакит.
Аацын ацхынрахь ихытцит,
Нас – тагалара интацшит.

...Иазцалон ақәыцъма ажәгәара,
Цыхәабаба кәтыжыла ичон,
Бхәеи, лаҳаи, тамеи атцара, –
Ирфо рфон, ирзымфо ргон.

Аеш иакәшәеит азхаратцәкьа
Акакани арасеи,
Ашәыргәында хәыҗ ажьатцәкьа
Утра-сытра тнамырбзеи!

Ашьхарпаға адацгы нымхеит,
Ашьхаражьқәа еилабаахьеит,
Ацрыц, ашөрыц – иагырзымхеит –
Иашьтаз-иақәшәаз ирфахьеит.

Кәкатәык... аха иабакоу?
Аамта цшызма – ицырхьеит!
Амшә анынацш амла игәакуа –
Азын хьшәашәа шааз абеит.

Ашәапыцәац асы рықәҳаит,
Асы қаҳаит шьамхахьы.
Ҷыцха икажьуп амшә агәықәха,
Зынза иатцзааит ашьамхы.

Амшә-ацсыцәгьа аҶуп ахәыцра –
Ишбзамықәхаз шыта иабоит:
Цоуп, зегь рацхьа ишәтүеит абгызра,
Аха зегь рышьтахь икалоит.

Ианвар 24, 1976

САБАЖӘГЬАЛЕИ

Ашьха дузза ашьапаҶы,
Амшын тәула ацшаҳәаҶы,
Пхәысеибак дынхон цьара,
Длыман ца затцәык лара,
Ихьзын уи Сабажәгьалеи –
Аоны дтәан иахьеи уахеи.
Аха Ҷенак дыхталкит иан:
– Амш хазыноуп, ус умтәан,
Нан, унтытцыр, ак каутцар,
Ак убар, нан, ак уаҳар...

Уа Сабажә-Сабажәгьалеи,
Икаитцозеи, днамгәагәеи!
Ишицәымгыз дгылт иара,
Дцеит уардынла мҶаагара.

АмҶы еизиган дынтәаха,
Иуардын иакәтца даацсаха,
Дшааиуаз – иацхьа ак кәеицеит –
Гәырк цырцыруа инеиҶацҶеит.
Иаашьтых иакәиршәт ауардын...

Иан длызхэыцуеит: «Бмыщцакын,
Иагъа исцъыбшьап ибсыркыр,
Ицырцыруа абри агэыр!»

Дааит афныка, хэылбыгеха,
Иан дпцылеит деилыхха:
– Уа Сабажэ-Сабажэгъалеи
Иубеи, жэабжъыс исзааугеи?
– Нан, са избаз-исаҳаз
Зегъы иреигъуп ибзаазгаз,
Магъа бымазар захтэыс,
Бтэаны рызахра бафыз,
Гэырк аазгеит – акашэарах,
Суардын иақэуп, бнеины иақэх!

– Унан, уан, Сабажэгъалеи,
Илымбондаз адунеи,
Уи шыта изхьеит, иаабазом,
Агэыр уардынла иааргазом:
Укьаф иалоуцар – иааугон,
Нас саргъы сзахуа снатэон.

Даара дхэыцт Сабажэгъалеи,
Дхэыцт акыр иахъеи уахеи.
Иан крифалтзон, иара дтэан,
Аха ҕенак дыхталкыхт иан:
– Нан, унтытцыр, ак кауцар,
Ак убар, нан, ак уаҳар!..

Уа Сабажэ-Сабажэгъалеи,
Икаитцозеи, днамгэагэеи!
Ишицэымгыз дцеит иара,
Ихахъынахаз цъара.
Ус дышнеиуаз, даатгылт –
Ласбак тэыуо иааицылт,

Ибажэгэаламуан иразза,
Дагьаргэыргъеит цэгъалаза:
«Исыбаргузеи, исыма сцап,
Салахэмаруа тынч снатэап,
Сангъы исцбылшыап – дласзаны,
Схэы калтап ихаазаны!..»

Ифышьтихит аласба,
Аха ишпазиуеи, ишца?!
Икьаф иалеитдарц дафуп,
Иарах – ахэхэара иафуп,
Апсы мацхеит – ианиргэаф,
Дцеит иааныжьны иаргъы наф.

Дааит афныка хэылбыгеха,
Иан дицылеит деилыхха:
– Уа Сабажэ-Сабажэгъалеи,
Иубеи, жэабжьс исзааугеи?
– Амфан сақэшэеит ицшзаза,
Ласба бзиазақ граза.
Скьаф исзаламтцеит, ицсит,
Наф инкаршэны саахынхэит.
Бара бакэзами изхэаз,
Скьаф иналатцан иаазгарц?!

– Унан, уан, Сабажэгъалеи,
Илымбондаз адунеи,
Рыцха, гэыртас аласба
Укьаф ишпалоутцоз, ишца!
«Шэит» хэа унацхьар – иахауан,
Ушьта ихыланы иаауан.

Даара дхэыцт Сабажэгъалеи,
Дхэыцт акыр иахъеи уахеи.
Иан крифалтон, иара дтэан,

Аха җнак дыхталкыхт иан:
Нан, унтытцыр, ак каутцар,
Ак убар, нан, ак уахар...

Уа Сабажә-Сабажәгәлеи,
Икаитцозеи, днамгәагәеи!
Ишицәымгыз дцеит иара
Ихахынахоз җара.

Ус дышнеиуаз, ааигәаза
Жыак ахытәаз ибеит аеза.
«Шәит!» хәа дацхәеит аҗыа итәаз,
Аха ишьтыбжы назаҳаз –
Итцкәан атрымхәа инеитцаст,
Абнаршәыра хыла инаст.
Иацымныкәеит аҗыа «шәит»,
Иаргы дгәаан даахынхәит.

Дааит афныка хәылбыҗа,
Иан дидылеит деилыхха:
– Уа Сабажә-Сабажәгәлеи,
Иубеи, жәабжыыс исзааугеи?

– Избеит амфан аҗыа штәаз,
«Шәит» анысхәа, нак еитцас,
Абнаршәыра иасны ицеит,
Сара исыцны имаазеит.

– Унан, уан, Сабажәгәлеи,
Илымбондаз адунеи,
Иацныкәозма аҗыа утрышә,
Инагәыдумтцоз уеигәышә!

Даара дхәыцт Сабажәгәлеи,
Дхәыцт акыр иахәеи уахеи.

Иан криҕалтзон, иара дтэан,
Аха ҕенак дыхталкыхт иан:
– Нан, унтытыр, ак ҕаутсар,
Ак убар, нан, ак уахар...

Уа Сабажэ-Сабажэҕалеи,
Иҕаитцозеи, днамгэагэеи!
Ишицэымҕыз дцеит иара
Ихахыынахоз цъара.

Ус дышнеиуаз, даныцшы –
Оыцъа ахацэа, апхзы рҕашы,
Иқэын ағара, ицэағэон,
Ацэқэа ркын, амхы лартзон.
Уа Сабажэ-Сабажэҕалеи
Дырфегь ассир ҕаимтцеи:
Ишьхэа даақэгьежын, иеигэышэ
Нарышьклеитцеит ацэқэа иршэ.
Икаҳаит ацэқэа руақы,
Ицитцэазаап ашьапы.
Ацэқэа зкыз ргэы пжэазеит,
Уа илаижэлан дрыпҕазеит.
Дхэахэан, ибла ахытоу умбо,
Ддэықөлеит ишьтахьҕа дгэагэо.

Дааит аоныҕа хэылбыгеха,
Иан дицылеит деилыхха:
– Унан, уан, Сабажэҕалеи,
Иҕалазеи, узынииеи?!

– Мцуп исабхэақэо зеггы,
Бхэатэы хастцом зынзаггы.
Са сышнеиуаз, саныцшы,
Оыцъа ахацэа, апхзы рҕашы,
Иқэын ағара, ицэағэон,

Ацәкәа ркын, амхы лартцон,
Схамыждараз ацәкәа иршә
Инарышыкластцеит сеигәышә:
Цака икаҳаит руақы,
Ипцәазазаап ашыапы.
Ацәкәа зкыз сыркын срыпкеит,
Изулакгы, сыцсы згеит.

– Унан, уан, Сабажәгәлеи,
Илымбондаз адунеи,
Уа уанрықәшәа ацәкәа зкыз,
Ишпоузымдыр ихәатәыз:
«Бзиа жәуааит!» нахәаны,
Уцон ашышыыхәа уеибганы...
Даара дхәыцт Сабажәгәлеи,
Дхәыцт акыр иахъеи уахеи.
Иан криҕалтцон, иара дтәан,
Аха ҕнак дыхталкыхт иан:
– Нан, унтытыр, ак каутцар,
Ак убар, нан, ак уаҳар...

Уа Сабажә-Сабажәгәлеи,
Икаитцозеи, днамгәагәеи!
Ишицәымғыз дцеит иара
Ихахынахоз цъара.

Ус дышнеиуаз, даатгылт –
Цсыжцәак, аа, днархагылт,
«Бзиа жәуааит!» хәа неихәеит,
Нас ацсыжцәаггы ҕеихеит:
– Бзиа аауазар умбазои!
Хзыниахъоу хзумырхазои?!
Анышә дахтоит қытак ран,
Арныг, ҳабла уеаумырбан!..
Икаитцозеи, дааццакит,

Дмида-гәидаха дхынхәит.
Дааит афныка хәылбыгәха,
Иан дицылеит деилыхха:
– Уа Сабажә-Сабажәгәлеи,
Иубеи, жәабжыс исзааугеи?

– Нан, сышнеиуаз, цәа саатгылт,
Цсык дахьыржуаз снархагылт,
«Бзиа жәуааитгы» насхәеит,
Урт ацсыжцәаггы фәихеит:
«Бзиа аауазар умбазои!
Хзыниахьоу хзумырхазои?!
Анышә дахтоит қытак ран,
Арныг, хабла уеаумырбан!»

– Унан, уан, Сабажәгәлеи,
Нан, ацсыжрафәи уаннеи,
Нак инкажыны ухтырца,
Уцәыуо унықәымлоз убра!..

Даара дхәыцт Сабажәгәлеи,
Дхәыцт акыр иахьеи уахеи.
Иан крифәлтцон, иара дтәан,
Аха җнак дыхталкыхт иан:
– Нан, унтытыр, ак каутцар,
Ак убар, иан, ак уахар...

Уа Сабажә-Сабажәгәлеи,
Икаитцозеи, днамгәагәеи.
Ишицәымгыз дцеит иара
Ихахьынахоз цәара.

Ус дышнеиуаз, даныцшы,
Жәларык гәеитеит штәкафәи.
Чаран, гәыргъаран убра,

Аха даалаган иара,
Дтэыуо днықәлеит амзырха!
Апшәмагъ дытқкеит дҕахәатәха:
– Дарбан сгәыргъара зңабо,
Лағырзыла сызкәабо?!
Дабатәида аҳаиуан?!
Сашта дтышәца, дсышәмырбан!

Ажәлар ижәларц инеихеит,
Аарла уантәи ицсы игеит.
Дааит афныка хәылбыгәха,
Иан дидылеит деилыхха.
– Уа Сабажә-Сабажәгәлеи,
Иубеи, жәабжыыс исзааугеи?

– Нақ быскәатц, акгы зымбеит,
Уаха сылшом, саапсазеит,
Мцуп исабхәақәо зеггы,
Бхәатәы хастом зынзаггы,
Шьта сыбшьырггы снақәацом,
Афны сыкоуп, цьарггы сцом!..

Уаха дтытуам амзырха,
Дтәеит назаза дгәырфаха...
Зеггы акака ианырҕу,
Зеггы акака ианрызку –
Ашьха дузза ашьапаҕы,
Амшын тәула аңшахәаҕы
Дтәоуп дыштәац Сабажәгәлеи,
Хаарак аттам идунеи.

1977 (?)

АССИР-БАҚ

1

Асеипш ассир захахьада!
Асеипш ассиргы збахьада!..

Икан анкьа бгахьычкь,
Нымха-хымтцәа мыждатцөык.

Алашьцараз абна инылтцуан,
Ақытарахь имфохытцуан.
Уаха шаанза игәәгәо,
Ирытдан аатцрақәа имлаго.
Шамахамзар, аламала
Кәчышьк азымгацызт мариала.
Аффы рәасуан алақәа,
Иназытцкьон иццакуа,
Ацшәма дфыхан
Атрышә дасуан,
Алажәқәагы ацрас-ацрасуан,
Амфә ахадырштцуан излааз,
Иаргы дәықәлон ажәырт иас.

Цъара ицхартцон,
Цъара ибгартцон,
Ажәакала – цәгьа идыргәамтцуан,
Кәтабаа рыцхак иахкьаны,
Инарцагәышьон ацсракны...
Аха итәеит уахык ихәыцуа:
«Срыма иқәуп сырхыс-хысуа,
Идыркацааит сара сцәа,
Уаха кәтытцрак саназца!»

Уи уажәакәым,
Уи уажәакәым,

Анкъа илакәыз –
Уажә илакәым:
Сеаламхалакәа
Рацәак,
Азбахә шәасхәап
Ассир-бақ!

2

Цәыха-цәыфа абгахәычы
‘Енак иџхалан ахәаҕы,
Шыжь ақыта шалаз ацәа,
‘Енатит акикихәа, мцацәа:

«Уа, шәабакоу,
Абаацсы,
Ацәа шәаламхан,
Шәласы!
Алаламбатә
Тцәахны исымоуп,
Сызшәыпхьогы
Убри азыноуп!
Истахуп
Зегы ишәсырбарц
Ассир, ассир,
Ассир-бақ!»

Ассир-бақ хәа захахьада!
Ассир-бақ хәагы збахьада!
Ссирзак акәзар
Зеипцш хамбац –
Ассир, ассир,
Ассир-бақ!

Уажә иазгәахтап ус абра, –
Икан анкәа агазара:

Агәра ргон ирахалакгы,
Иазыпшымызт амц зынзакгы.
Агәра ргеит абгахәыцгы,
Убри цьахамшыап ҳаргы.

Шьыри, шьыри,
Избалак –
Ассир, ассир,
Ассир-бақ!

Уа зегь җыхеит,
Уа зегь гылеит,
Амҗа рибамто,
Инеижәылеит.

Рацхә иприт ачынча Цыт,
Иашьтапалеит артцу Цыт,
Ала Мтјарси ашьхыц Хьыци –
Ага бҗыци ашьха бҗыци,
Жьабаҗь Жьакәыр,
Зыс Цәысжьыс,
Лымхадугы – иара аныс,
Алым Бытәи
Мышә гәамчами,
Амҗа иамкуа,
Уахь еишьтами!
Хәыцрак акәзоуп ргәы иташу,
Урт азхәыцуеит ирзыцшу:

Ассир-бақ хәа заҳахьада!
Ассир-бақ хәагы збахьада!
Ссирзак акәхап
Зеипш хамбац –
Ассир, ассир,
Ассир-бақ!

3

«Ла иабо, – рхәеит, – хы иацсоуп!»
 Ацстазаара ус ишоуп.
 Ассир азбахә ашьха ирхытцит,
 Амшын нырцә ахь наҥгы изхытцит,
 Зеггы ирхысуеит, рыхқәа тҕьо,
 Иалацәажәоит еимырҕьо:

Ассир-бақ зыхьзу жәбахьоума?
 Уи зымбацгы крибахьоума?

Шьыри, шьыри,
 Избалак –
 Ассир, ассир,
 Ассир-бақ!

4

Илагылоуп абна қәацәк.
 Ғырак адуп: «Ассир-бақ».

Ас еипш ассир ианиахьада!
 Ас еипш ассиргы збахьада!
 Амҕа рымоуп изызшәаз –
 Кәрышьк еиттамкәа ғыхтыцсас.

Хәаца-маңеи,
 Цсааи гыгшәыги,
 Иназымхәо ғыки бзыки,
 Рхыцхьазара рацәаны,
 Еилагылоуп еизаны.

Ацхын – амра ианарцеиуа,
 Азын – ахьта ианарҕеҕуа,
 Акгы хьаас икартцом,
 Ассир мбакәа
 Шьтахьҕа ицом.

Кәрышьк азыхәа –
Изцыхьамшәода!
Ассир-бақаз
Кәрышьк зымшәода!..

Амшггы уаха имласзо,
Ацгәы таркызшәоуп ишцо.
Амш цагәышьоит, мап, итгылом,
Аха дара ргәы тагылом:

Шьыри, шьыри,
Избалак –
Ассир, ассир,
Ассир-бақ!

5

Уи ақәацә хәыч агәтаны
Итәоуп, аихац хәыч итакны,
Ассир-бақ хәа зызбахә халаз,
Зегь абас еидызыпхыалаз.

Азәазәала илеины ирбоит,
Избалакггы – уа ишанхоит:
Абла бақәқәа ахагәта иқәтца,
Итәагәышьоуп, рыцха, икәыкәза –

Ассир-бақ хәа изфәу – мбатәуп,
Ассир-бақ хәа изфәу – дағуп!

Ас еипш ассир захахьада!
Ас еипш ассир ианиахьада!
Избахьада, нас, цъара
Ас ламысдатцәкба ажъара!..

Анкба иқаз даҕаа аамтамзи,
Ас еипш ассирқәа рацәамзи...

Иказ ыкан – егьюурым,
Җдо-хаауа – ихарцъацээрим!

– Цыхәабаба, ухы еилацсама?
Мшәән, иабакоу ассир шана? –
Инеихаччоит ахаҗы
Ацәәтамза-цәәтачы:

– Абар иахьыкоу ассир шана!
Убла иамбои, улашәхама?!
Уара уда избалак
Илакәыршьоит ассир-бақ,
Рызынтәыкгы
Чча-ччо идәылтцуеит,
Изымбацгы
Җзымҗахытцуеит:

Шьыри, шьыри,
Избалак –
Ассир, ассир,
Ассир-бақ!

– Ассир-бақ збахьоу рацәазар,
Избахьоу зегь гәыргьо ицазар,
Рызынтәык газацәаны
Икалатцәкьозма, цаны?!
Исхәо егыкам
Нак сақәытпи,
Иатцоу здырхуада,
Саахәыцпи!
Ссирзак акәзарггы калап...
Умш аабзиахт –
Шьта сцалап!

Иахъа-уаха уа имѡахытцуан,
 Арс иѡналон – анс иѡнытцуан.
 Рхы агѡра рзымго ицон избаз,
 Ргѡы хытхытцуан изымбац:
 Шъыри, шъыри,
 Избалак –
 Ассир, ассир,
 Ассир-бақ!
 Асеипш ассир захахъада!
 Асеипш ассир ианиахъада!
 Мдырроуп иѡоу, Анцѡа иныс,
 Аѡстаа изыхъа ѡатцахъыс.

Акакала аѡѡрышькъа еикъѡылеит,
 Цыхъабабагъ ханк аргылеит.
 Ассир-бақ иабзоураны,
 Хыхъ иѡықѡтѡеит ихѡнаны.
 Наѡ еимажъны атыѡра хъшѡашѡа,
 Иатѡагѡыргъон амра шаша.
 Анкъеипш уаѡа ихъѡынтѡаха,
 Ажѡырт иахозма интѡаха,
 Алажѡѡатѡѡъа уи дыргѡамтцуа,
 Цъара ипѡхартѡо,
 Цъара ибѡартѡо,
 Кѡѡышьк азын аѡсы тѡуа,
 Аатѡра иавазма игиуа!

Аѡѡыгчан хыразныла,
 Инхагѡышьон ус разкъыла...
 Иажъан, иаѡатѡан излаз,
 Ахы ныѡѡагон аѡѡас.

Абас иѡоуп, ахѡыцкъа,
 Ассир-бақ атызшѡақѡа.

Ари ажэабжь баша лакэым,
Шэаргы иззеилымкаауа шэакэым,
Тцыхэабабоуп уи зызбаз
Хшыџла имаџуп – агэра згаз!

Дарбан, мамзар, уажэ иахьала
Ассир-бақажэ иахьынхало!
Зегьы ижэдыруеит, изатэым,
Цшак ахьаслак ишџатэым.

Амџа икэуп иагьа цшалас,
Урт ацшаласқэа идыркъалаз –
Цоит еивас
Иахьабалак:
Ассир, ассир,
Ассир-бақ!

Октябрь 1–4, 1978

КЭЫБРЫЦ

Қэыбрыц дахьатэиу

Қэыбрыц дызбахьада,
Дзымбацда шэа шэахьтэ?
Избахэқэак шэасхэап,
Шэаасыдтэал арахь.

Игэеилгара бзиоуп,
Ихшыџ еилфаџоуп,
Ацшалас даңысуеит,
Иухэап – дыфцыркъоуп!

Ихьызгьы цэгьам, нас,
Иауазеи, шэазхэыц,

Ихагам ицагъам,
Ибзиоуп – Қәыбрыц.

Иара дахъатәиу
Хамхәаргъы – ицшзахом,
Цсадгъылда ахала
Ацысгъы зынхом.

Алада – мшынуп,
Аџада – шьхоуп,
Ашьхеи амшыни
Ицсадгъыл рыбжьоуп.

Атәылақәа иреиғъым,
Мамзаргъы иреицәам,
Ус еицш атәылақәа
Усгъы ирацәам.

Ажәџан – иатцәа цқъа,
Адгъыл – ачашә,
Инымтцәазо – амџа,
Ажәлар – агәацшь!

Изуам арака
Икауыршәыз арыц...
Ажәакала – дызраны
Дыкам Қәыбрыц!

Рацхъатәи аиқәшәара

Татрашь-Гьаргъалашьи
Стиопеи ҳарғым,
Ижәдыруеит урт рызбахә,
Ирғыцны ихәатәым.

Аха ишәхәазомеи
Кәыбрыц изы акгы!
Уи Стиопеи Татрашы
Дрейцәам зынзагы.

Ажәсан ихы аттакшо.
Дгылам дауны,
Иқәлацәа рааста
Дыкоуп дхәычны.

Аха дыкәныршыазом
Рықәла даргы.
Еицныкәоит, еицыхәмаруеит
Урт ескынгы...

Аштае еидшыланы
«Цыт» иахәаеу,
Хихәацшып хнеины
Хфырхатца дзакәу!

Ачық хәыч дагәылала,
Иеизеит Кәыбрыц,
Цшаашья анимоуза,
Изфьртит: «уаацәыртц!

«Цыт» афы иамуит
Иахьала – иаабоит,
Аха җа хәмаррак
Акынгы хайқәшәоит.

Уака иумыхәар
Калоит ухәычра!..»
Кәыбрыцгы деитцамхо,
Даацәажәоит убра:

«Сеидроума, сөызцәә,
Иаабан, нас иаабан,
Макъана ҳабакоу,
Иагъараан ҳаикәшәап!»

Ампыл асра

Татрашь-Гъаргъалашы
Кәыбрыци еикәшәеит,
Рымала ампыл
Еицасырц рызбеит.

Амбақәа адырсит
Адәеиужь наҝ-ааҝ,
Урт ирхадырсит
Наҝ-ааҝ ҟ-бираҝк.

Азбаҟ даагыланы,
Дасит атыршә.
Ажәҟан иналалеит.
Ампыл андыршә.

Татрашь инаивҝан,
Иантала тҟаҝа,
Дамтҟасны дытҟҝеит
Кәыбрыц-афцырҝа.

Аха Татрашь уи
Дишьтуазма рацәак,
Еразнаҝ дихъымзеи,
Еихиган шыаҟак.

Кәыбрыц дкәыр-кәыруеит,
Кәыбрыц дкәаратҟоит,

Армарахь дыфны,
Аргъарахь дцоит.

Дымпылха иекаиршэын,
Татрашъ дихъашеит!
Дымпылха дышътыцан.
Амбахь деихеит.

Дикыргъы – димпыткъоит,
Димкыргъы – дицэцоит...
Татрашъ-Гъаргъалашъ ду
Иускъа цэгъахоит.

Ианамуза – амбахь
Ишилшоз дытрыст,
Кэыбрыц уа даннеиуа –
Дабацо – дикырц.

Амба ишэахатцэъеит
Татрашъ-Гъаргъалашъ.
Ицэгъеитэит,
Ицэгъеитэит
Кэыбрыц хэыц икэашъ!

Анахьи
Арахьи
Кэыбрыц дшакъ-шакъеит,
Дихыкэшеит,
Дифыкэшеит –
Неишъа камлеит.

Атдыхэтэаншэа игэеитеит –
Амџа ааимкъеит:
Кэыбрыц хэыц Татрашъ
Ишьапкъа днарбыжъкъеит.

Ампылгы шыкыз
Амба дынталт.
Ифызцаггы гөйргө,
Ацыцяхаа иааилалт.

Татрашь-Гьаргьалашьгы
Деихаччеит убра:
– Избоит,
Иахыспуго
Рацазаап ура!

Кәыбрыци аҗыци

Илакәу, иаргамоу
Сыздыруам схата,
Кәыбрыц дзыкәшәахьоу
Ирхәоит шьоук еита.

Азиас хышхытцәан.
Ицоит еилашуа,
Кәыбрыц дымтцанарсит,
Абар дахьашьуа!..

Армарахь,
Арғьарахь –
Даршәуан наҗ-ааҗ,
Дыцәгьамкәагь азсашьа
Идыруан, агәәҗ,

Аха, иабаҗоу,
Данархәом ихы,
Азиас анхытцлак –
Ишәартоуп мыцхәы!

Иақәнакт азиас
Уи дцыхаа дагарц –

Ачык-ачык игхейт
Ацаф даннакьарц.

Убыскан дазытрысит
Иааиуаз атэыц,
Иаразнак атэыц
Дахьынхалеит Кэыбрыц.

Атэыци Кэыбрыци
Азиас иакьоит,
Аха ишазымхэаеуа
Шьта еилнаргоит.

Ирхыкэласуеит баша,
Егьрыхуам дара,
Изса-зсо,
Хыхь-хыхьла
Ихуп азы убра.

Рфыцьягь тцаакэрылом –
Убас иласуп!..
Иаха-иаха
Афыкэ ахь
Анеира иаеуп!

Митэеикэатцэа ихыган,
Дызхытцит Кэыбрыц.
Абас деикэнархеит
Кэыбрыц уи атэыц.

Еазэызар, хэарада,
Дтцаакэрылон азы,
Атэыц иннакыло
Дабакоу еазэы?

Цышбада,
Хахада,
Дагон дылтахэах...
Кэыбрыц
Икэыбрыцра
Ихэеит еитах!

Кэыбрыц ифызцэа рашэа

Хыза бзиа
Хашэа далoup.
Ашэа бзиа
Харт иахуалуп.

Ашэа ззаххэо
Ха х-Кэыбрыц иoup,
Ашэа заххэо
Усгы ицрыцоуп.

Алым деицшым
Уи зынзасгы –
Иоура мачуп,
Дфархьуп насгы.

Аха усгы
Уи деиҕкаами,
Иказшьала
Хагэқэа ҕкаами.

Хахьцалакгы –
Уи дхагэтылоуп,
Уи дзыгэтыламгы –
Деитымуп.

Уи дахьыкоу –
Икам гәҗыҗра,
Икам хыхъра,
Икам гәыхъра!

Икоуп, икоуп
Ачча-хәмарра,
Амш лашара,
Амра цхара...

– Икалазеи,
Мшәан, Кәыбрыцхеит,
Икалазеи –
Укәыбрыцхеит?!

– Ахъы иаҗырцшны,
Са сыршазаап,
Нас, ахъеицш,
Саргы схәыцхазаап!

– Уа Кәыбрыцхеит,
Иуфо зуфои?
Икалазеи –
Изумыцлои?!

– Са сымхәыцкәа
Крысфацәома!
Са сымхәыцкәа
Сызхацәома?

– Уа Кәыбрыцхеит,
Заа уххәеитеи,
Узымха-зымцо,
Уахцәынхейтеи!

– Изтаһыда
Агәыцә изхымхәаз,
Акгы зәамлаз,
Ак зытнымхаз!..

Уа Кәыбрыц,
Ихагымхаша,
Хақәла бзиа,
Хәыза мәашә.

Уи дахыыкоу –
Икам гәфьцъра,
Икам хыхъра,
Икам гәыхъра.

Икоуп, икоуп
Ачча-хәмарра,
Амш лашара,
Амра цхара.

Кәыбрыци ашахмати

Аицлабра рymoуп
Афар – атәәцәә...
Кәыбрыц уажә
Дыззымдыруа
Дцъаршьоит рацәә.

«Хаит,
Ихы итоузеи
Абри ахәыцза!

Дшыхәмаруа уихәацш,
Деитамхо зынза!»

Жәаха стол гылоуп,
Жәахафык тәоуп,
Кәыбрыц хәыч дабакоу? –
Астолқәа дрыбжьоуп.

«Шах!» – ихәоит имфатә,
Дымфасны дышцо.
«Шах!» – хәа дырхысуеит,
Зегьы днарыхьзо.

Арцарцәа нагақәа
Тәоуп рыхқәа кны.
Ихәыцуеит,
Ихәыцуеит,
Зегьы-зегь неипшны.

Еицритеит уи зныкала
Жәахафык шах.
Икфеицалт атшәара,
Изицәцахуама шьтах!

Еилыркааит азәазәала –
Егьрылиршом, мап.
Кәыбрыц мыжда «шах» ихәар –
Иаанагоит «мат!»

Кәыбрыци атдыс авақыци

Атдыс хәычы цыц фежь
Атра иныхшәеит.
Кәыбрыц уа дышнеиуаз,
Иацхәа инкашәеит.

Атдыс пшқа цакь-цакьуа,
Амфәхәаста ианхалт...

Кәыбрыц уи дахзызо,
Инапы инаниртәалт.

Ҷеишәа данахәапш,
Аусқәа цәгъазоуп –
Амтәыжәфақәа рзымҳазацт,
Азвакъыцк цтәоуп!

Деитдамхакәа инақәитцт
Ицшаан ахәырбгъыц,
Ахәра чабрала
ИҶеиҳәеит Кәыбрыц.

Ифышьтых атра
Иныхиртәалт дазгәыкуа.
Ангы чырчыруа,
Иахъзеит иццакуа...

Еиқәхеит,
Егъамыхьит.
Ибзиахт атдыс.
Инхыцпраан ицеит.
Акыр тцуеит уиаахыс.

Аха ибжъамыжъкәа,
Есаапынра
Кәыбрыц хәыч ифнаштаҶ
Иаакылсуеит иара.

Ара-махә инықәтәаны,
Ашәа изаҳәоит.
Ашәабжь аҳабла
Зегъы иахънақзоит:
«Кәыбрыц Кәы-Кәыбрыц,
Свакъыц, свакъ-вакъыц!

Тдыс-тдыс-тдыс-тдыс!
Кәыбрыц ухатқыс!
Кәы-Кәыбрыц
Кәы-Кәыбрыц!
Кәы-Кәыбрыц!
Кәы-Кәыбрыц!

Аеырыѳраѳ

Ажәлар хәыѳи дуи
Лыхнашта дыртәит.
Аеырыѳра иалагт,
Аеыѳқәагы прит.

Аеыѳқкәынцәа аеыбґа
Иқәиеит зынза,
Рлымхаѳ ахауа
Шәышәуеит итарза.

Абар, инарылґеит
Аеыѳқәа ееиқәак,
Адгыл иахымсуа,
Иласуп ашьапқәак.

Иахәацшуеит ажәлар
Уи цыашыаны:
Иқәлама ахала
Лыхнашта иааны?!

Аеыѳқкәын дабакоу?
Азәгы дибазом.
Аха зынзакгы
Аеы мѳахґязом.
Ассир убар
Утахызар – абар!

Ассир убар
Утахызар – абар!..

Иацхьака иехырнаа,
Татрашь даныцшы,
Еразнак дидырит
Иақәтәаз аеы.

Дидырит,
Изҗитит:
– Уейтҗамхан, Кәыбрыц!
Иоунажыт аеыҗгы,
Егъагым ипрыц.

Зегы-зегъ даагәртеит –
Азә дақәтәоуп аеы.
Еихаччоит дыздырыз
Иҗызцәа рхы-рҗы.

Уи дакәша дантала,
Аиааира ганы,
Ажәларгы убыскан
Дырбеит дааигәаны.

Дырбеит афырхатца
Кәыбрыц ихатә...
Ахалатцәкьа аиааира
Азгозма аеиқәа!

Иагырхәеит:
«Абасеицш
Аеыҗкәын дзықәтәаз,

Ицьюшьартә иҗам
Аиааира ахьагаз!»

Кәыбрыц иҳаскын

Икоуп ҳаскынжәлак
Ақытаҕ җара.
Кәыбрыц иҳаскын хәа
Иашытоуп иара.

Арахә ирыхәоит,
Рызға рыхнаоит.
Ибзаины,
Акгы рмышуа,
Ацәа рханатцоит.

Атәыға зхагылоу,
Атәыға зхам –
Цырак узтазар,
Уаха атахзам.

Уи акәхап,
Ақытаҕ
Иубоит уахыпшуа,
Арахә цыҗ-цыҗуа
Иахықәу ихәуа!..

Иабду иоуп изҗитцааз
Кәыбрыц убри ахәшә.
(Уаҗ қыазак иакәын
Җсата шкәакәа Махә.)

Ихәшәқәа зегь башахар
Арахә рхақым,
Шәашьтал хәа реихәоит
Кәыбрыц иҳаскын.

Кәыбрыци аңныш Чыгрыци

Иңхызу,
Иңхызму
Җаздыруам, шәымбои...
Аңхызи
Аиашеи
Еиқәшәаргы камлои!..

Амға даныла,
Дышнеиуаз Кәыбрыц,
Илаңш наиқәшәеит
Аңныш Чыгрыц.

Зны дааигәахоит,
Дағазны дхарахоит,
Ауаргала дақәтәоуп,
Ихала дгәалоит.

Изблак еимахәлоуп,
Изблак тыңыңоит.
Аңтақәагь хыжылоуп,
Амрагь каңчоит.

– Абзиара умаз,
Сыуа Кәыбрыц,
Цқьа ҳаибадырқәап,
Арахь умғахыт! –

Кәыбрыцгы даатгылеит,
Убри дңашьаны.
Иажәа ирғыцит
Аңныш дласны:

– Иуасхэоит имзакэа,
Уансықәшэа иахьа,
‘Еишэа игэынкылан,
Уазхэыц са схэахьа.

Уныкэа схэатэала,
Ушыкало убап,
Ахныкэгашьа бзиа
Сара иусыртцап.

Еснагь иужьалароуп
Узлоу ант ауаа.
Уиалоул макьана
Саргы сызлаауа.

Иузалгом феидак
Акрура-кырхэара,
Баша мышгагоуп
Узёу атцара.

Аламыс акэзаргы –
Нак ишьтатца,
Иузеигьу мацара
Уазхэыцуа, пхьа уца.

Уашьцэа дара-дара
Еичурчар – еислап,
Ухала унахаланы
Рмал уфалап.

Уаргы-саргь хайцныкэап,
Хайцгылап,
Хайцтэап.
Абри адунеигы
Хэ хтэала ихаркшап...

Ацьныш Чыгрыш ус
Митэыла дхэацэон.
Есааира Кэыбрыц
Деиладшэон,
Деицрашэон.

Дагытцкьеит,
Дагыхэхэеит:
– Усцырц, алахша!
Уара сымѡахукьо –
Са сақэтэам ацша.

Узбахэ хэанхэахла
Сара исахахьан,
Аргама усымбацызт
Абас, амишэан!

Агэымха-гэырмачга,
Ацэацэыга-фыѡгар,
Деилоугаргы улшоит –
Газак униар!..

Гэадурас са исымоу –
Сызлоу ауаа роуп.
Ауаѡра – цшэымоуп,
Амалажэ – уаароуп.

Агэамчи
Ахачхареи
Зхылцуа акруроуп,
Хшыѡла сеибызто
Сызѡу атцароуп.

Аламыс акэзар –
Сзықэгэыцуа цэашьуп,

Цхъа цагас исымоуп,
Ламысда – слашәуп.

Сашьцәа сахьрылоу –
Акгъы сацәшәазом.
Зашьцәа ирыгәтасыз –
Хара дызцазом.

Дыцънышуп,
Дцәыршәагоуп
Убри – уа ухатә!
Уз абыржәыцәкъа,
Уз, аҕаастә! –

Ацъныш дшәазызеит,
Дышфашәызгъы ибеит,
Асаба фаргылан,
Дныгтаба дцеит.

Кәыбрыц иашәа

Схы сахашшаауам
Сара –
Аура сымоуп –
Сызхара.

Уаҳа сзымҳар –
Егьоурым!
Исызҳаргъ –
Соуцәахарым!

Ҳазынтәык
Ҳаиқараны,
Адәы хнықәларгъы
Ҳаицшны,

Хаарак атдан
Избазом,
Хаипш гәйрҗыггагь
Калазом.

Ахшыџ игзамызт
Абас –
Харт хаиламџашьџ
Хазшаз.

Акьяџ датџамба
Ау дымцар,
Рџыцьягь бзиа
Еибабар,

Абри иахьзу –
Ауаџроуп,
Зегьы иреигьугьы –
Иароуп.

Ау дахьаматџам
Цьара,
Акьяџ даматџоуп
Убра!

Акьяџ илымшо
Ѵакы –
Илшоит ау
Иаразнакы.

Хайџызараџ –
Уаџ дмыцхџым,
Хайџызараџ –
Уаџ дхџычым.

Ау – длаҕәуп,
Акьяҕ – дөазап,
Иаҕа ус ду
Ирыхъзап.

Ахшыҕ игзамызт
Абас –
Ҳарт ҳаиламҕашьо
Ҳазшаз.

Изызходаз
Хаҕ затәык!
Изызходаз насгы
Бжык!

Ахьяжьқәа роуп
Хаҕгы змам,
Ахьяжьқәа роуп
Быжыгы зхам!

Еицтакыжуашә
Ҳаңшыак –
Рашәа хаарада
Уацәшәап.

Хшыҕ ду иман, нас,
Абас –
Ҳарт ҳаиламҕашьо
Ҳазшаз!

Абааш акны

Апионерцәа
Меышак аены,

Рпыза драпгыла,
Интытцит еицны.

Ажэытэтэи абааш ахь
Ицоит ныѳэара.
Кэыбрыцгы, хэарада,
Дрыцуп убра.

Амѳа иахықәу
Ихэмаруеит, иччоит.
Амра хафыгыежъ
Лашоит, икацхоит.

Инытцсит аккара,
Иѳхалеит ахэы...
Абааш ахь икылсит,
Цѳа мбакэа мыцхэы.

Уи амтѳан иаагылеит
Аѳар еикэшаны,
Рпызагы даагылеит
Уа рыгэтаны.

Дналагт ашышыхэа
Абааш аѳоурых.
Аѳар акгы раѳшэом –
Ицшуп рыхқэа шытых...

Ақэылацэа шқэылоз
Лассы-ласс абра,
Ишрылымшоз усгы
Абааш агара.

Рабдуцэа рфырхатцара,
Рыгэагыра, ргэамч,

Рыцсадгьыл азыхэа
Ишгылаз ихьамтц!

Ишықәцоз иазэыкны
Адугы ахэычгы,
Ақәылацәа шыргоз
Иғәых есқынгы.

Инацылтеит настгы
Ишәартаз хтыск.
Избахәгы ралхәеит
Иналкаан арцыск...

Ар тқа змазамыз
Абааш ахь ижәылт,
Абаахьчацәа ракәзар –
Ашәарта интагылт.

Бжьымш еицынкылан
Фырхатцала иқәцон,
Аха иаха-иаха
Рымч кәадахон.

Афатәгы рымтәон,
Ирымтәон азгы,
Убас есымшааира
Интәон рцапхангы.

Убыскан даацәыртцит
Арцыск ихэычзас,
Абри шәа шәфыза
Кәыбрыц иакараз.

Абааш ду дынкылкәраа,
Дцеит дласзаны,

Ақәылацәа ртәарта
Дазнеит иезаны.

Урт даурызгәатахуаз,
Атцхгы лашыцан.
Атцх лашыцазамзаргъ,
Дызбодаз – дхәыцзан.

Иалеитцеит ашхам
Рыфатә зегы!
Дхынхәит егьимыхкәа
Итыц ахь иаргы.

Ашыжь ашараз
Итынчран убас...
Ақәылацәа еилажын –
Ашхам иагаз!

Абасоуп ишыкоу,
Иаххәап еитагы:
Егьрыхуам еидгылар –
Адугы ахәыцгы.

Кәыбрыци ашыци

Ахьз-ацша ахыкоу –
Ашыцрагь калоит.
Ашыцра-цәгьахәыцра
Ашыцфы дахәхоит!..

Изара ду нкылан,
Даацәыртцит Ашыц,
Ҷитит аргама:
– Узымцеит, Кәыбрыц!

Избоит,
Шьоук иузырхәо
Мыцхәы ухнацаацәан,
Иухаштит хәа сыкауп,
Афызә, са сцан?!

Хаисып хлеифагылан,
Иулшогь аабәп!
Ухьз-уцшагь ухәом –
Аман усырхәәп! –

Ашьыц ихапыцқәа
Ирытцгон афәа.
Иблақәагь амца
Рхын, иара нтцәа.

«Ее, гьыди, сабиц,
Сишьуеит агаза,
Сымш дацырахт,
Ари дцәыггаза!»

Кәыбрыц даахәыц-хәыцын,
Даацәажәеит убра:
– Астцәкьа убзамыкәны
Усшьазомызт сара.

Атәыфақәа сывам,
Ишубо, суафуп,
Атдыхәагьы сывам,
Схапыцқәагь еакуп...

Уеисла, нас, сыцәапшь,
Иахьықәу абан –
Иақәшәәп хәа сыкоуп
Убри уара уцан!

Мамзаргы – сла Дамшәи
Уареи шәеибакы!
Уи мап уцәакрым нас,
Ицшуп, ухатцкы! –

Ашыц ихапыцкәа
Леихеикшахт – аҗақ,
Итацкәым дуқәа иратцәан,
Иааихигеит шыаҗақ.

Убра дагъзахымсит,
Дныцакка дцеит:
Дамшә ахапыцкәа
Аарцшны, инарбеит!

Дгъежит ахәацахәа,
Игәы дахацжәо.
Ишьклацшуан
Дамшәгы,
Атыхәа рышәшәо!

Кәыбрыцгы даацәажәеит,
Ила дзыцшуа:
– Дзыкалом хәыцъагы
Хшеицу хазшыа.

Амчи ахшыфи
Еицызар – умшәан!
Уихәацш ахшыфда –
Ашыц-амишәан...

Кәыбрыц изы ашәа

Мац-сачкоуп ишәасхәаз
Ара сыццакшәа...

Иазхазааит иахьала
Кэыбрыц итызшәа.

Дызхысхьоу,
Дызтысхьоу –
Акырза ирацәоуп,
Макьанаггы иапхьака
Амѡа ду шытоуп...

Иззымдыруа дыкоуп хәа
Сыкам шәа шәахьтә –
Амѡақәа шкьякьам –
Ибылгьартә акәтагь.

Аха агәра згоит
Агәра згоит,
Агәра згоит:
Кэыбрыц афырхатц
Имѡа дахьзоит.

Хатала дхәычызаргь,
Гәатала дҕацоуп,
Убас деилкья-еилҕәыщәуп,
Дцыруп,
Дымцоуп.

Иоура хәычуп хәа
Дыкәнушья уакәытц –
Узацлабша,
Узхьыцшыша
Дагьрейгьуп Кэыбрыц...

Акалашәа икоуп
Адура-ахәычра,
Мацк уи хазхәыцыргы
Халшоит абра.

Ауракәым иҕоу,
Акьяҕраҕы – убас,
Дуаҕ дууп
Аус ду,
Ахтыс ду зырҕиас.

Иоура хәычуп хәа,
Дыкәнушьа уакәытц –
Иреитҕу уа уҕызцәа
Дыруазәкуп Кәыбрыц.

Уи уара ухала
Иубозар ҕалап.
Макьяна иумбозарҕ –
Унықәлар – иубап!..

Ацстазаара дуззаҕ
Ак шәартас имкы –
Дарбан ихьамтца,
Иазнеиуа зхықәкы?

Дарбану, амра
Ахататцәҕа анлашьцо,
Аччацшь лашара
Зыцәмызкәа цхьа ицо?!

Кәыбрыц иоуп уи –
Ахьз-ацша
Змоу есымша!
Кәыбрыц – Ауаҕ Дузза,
Кәыбрыц – ахькәыршәа!

1979 (?)

АБНА ЛАКӨ

«Сарҕа-сарҕатәи сҕачкәым!
Сарма-сарматәи сҕачкәым!» –
Абас иалагоит алакә,
Нас ҳахькылнаго хбалап...

Амшө шыыжык –
Ақәыцьма иаңхьеит,
Ақәыцьмагы –
Абга иаңхьеит,
Абга мңшыкәа –
Ажъя иаңхьеит.
Аизарагы
Нас уиакәхейт.
Иааидтәалт
Абнара агәтаншәа:
Амшө,
Ақәыцьма,
Абга,
Ажъя.

Амшө иауан ахантәәфра.
Ус иагьналагеит иара:
– Сарҕа-сарҕатәи сҕачкәым!
Сарма-сарматәи сҕачкәым!
Шәанацьалбеит,
Ҳабна хыршыааит,
Шәанацьалбеит,
Ҳкәара тыршыааит,
Ҳзаәа-зыткәәкәа
Тәбеит,
Ҳтыәра-ңстыәрақәа
Еилабгеит...
Шьта ҳаркуеитоуп

Ҳаимлаҳәә!..
Уара, ақәыцьма,
Угыл, ихәә,
Уалацәажәә
Аус-аҳәыс,
Уа уоуп издыруа
Еихабыс!
Сарҭа-сарҭатәи сҭацкәым!
Сарма-сарматәи сҭацкәым!

Ақәыцьма гылан
Иааскьаны,
Ицәажәеит
Амца ацратцаны:
– Сымшә хаҭылаша
Ухатцкы,
Уара исыдутцә
Зегьы
Са иҭастоит,
Аха зынза
Хусқәә
Ирымам
‘Еырқәаца:
Иамхзар еигьын
Абга наҭ,
Аус иаматәам
Рацәак!..
Абга гылеит
Иццакы,
Уигьы цәажәеит
Амца аркы:

– Хамшә хаҭылаша
Ухатцкы!
Хқәыцьма псыцқьа

Удсаткы!
Са саиааиуеит
Снапынтца,
Аха ишәасхәароуп
Имза:
Избан баша
Сызтахо?
Ажьоуп
Хусқәа еитказырхо!..
Иаақыць-қыць,
Ацәа интас-тас,
Ажъя налагеит
Абас:
– Хамшә хағылаша
Ухаткы!
Хқәыцьма цылаша
Удсаткы!
Сыбга-сыбга,
Слахьынца,
Баша ихышәымтцәан
Сцатца,
Стдыхәа сашьтам,
Ифәхтәоуп,
Стдыхәа хтәазаргы –
Сеибгоуп,
Слымха дуқәа
Рыгәра жәга,
Хара шсымам
Еилшәырга...
Иасыркааит сара
Сышә,
Зегь ахарамзар
Анышә. –
Иахәлашәазшәа аҳаңа,
Уаҳа нацнамтцеит ажъя.

Ақәыцьма тәоуп
Ацсы заны,
Абга тәоуп
Ацсы цаны.

– Изакәызеи исахауа! –
Зегь арзызартә
Ихәаауа,
Ифатцыббит амшә ахьтәаз. –
– Ааит,
Ушпапси ушыбзас!
Уара, ақәыцьма,
Угәра ганы,
Баша усымазма
Уртәаны!
Саргъа-саргъатәи стацкәым!
Сарма-сарматәи стацкәым!
Хусқәа цәгъамхарц
Цхьаказы,
Абри умаз
Иахъазы! –
Амшә тацкәымла –
Ақәыцьма иасит.
Ақәыцьма гәаан –
Абга иасит.
Абга гәаан –
Ажъа иасит.
Ажъа гәаан –
Анышә иасит.
Анышә иачхауеит зегъы –
Уаха акымзар акагъы.

Абна хшьаауп,
Акәара тшьаауп,
Атыфара-цстыфарақәа

Еилабаауп.
Абна ихыршыааз
Агэаншэа,
Акэара итыршыааз
Аханшэа,
Аизарашьтахь
Амшэ тэаны,
Ус ахэахуеит
Ашэаны:
– Саргъа-саргъатэи стачкэым!
Сарма-сарматэи стачкэым!..
...Абра ицахамтцэар алакэ,
‘Ееикахь хкылнамгар калап.

Ииуль 20, 1979

ШЬХАН-ШЭАРЫЦА ИЦА УАХСИТИ ИАРА ИФЫЗЦЭЕИ РЛАКЭ

Ажэеипшыаа дуқэа ззылыпхаша
Шьхан-шэарыца ица Уахсит,
Зхымта камшэац баша-маша,
Ашьыжь дгылан, дааласит.

Арцыс гэыраз, арцыс нага
Иабцъар цишэахьеит, мцахэом.
Зегы изеипшуп – ашьха, ага,
Амфа днықәлеит, деитцахом!..

Амра цхозма, аурт шэышэуазма,
Амфа шэартазма уамак,
Адэқэа шэтуазма, адэқэа цэхэуазма –
Уртқэа ханахэом алакэ.

Цъара дхало, цъара дтало,
Арцыс шъардаггы днаскеит,
Шәарах затцәык, ус ма икьалан,
Ашьта икыртәеипш егымбеит.

Дкара-уара, днылс ахаџа,
Ккарак днытцалеит цъара,
Нымџахытцшәа атцла гәаџа,
Амшә тафџышәо ибеит убра.

Уи зышьтазеи? – ацха иашьтан,
Абыз нықәнашьуан ақышә.
Ацха абаказ? – атцла иаман,
Атцла иамтцагьежьюан мышә.

Деитцахозма – ишәақь неихыхны,
Амшә апсырта инаирбеит.
Дгәазтаз амшә аеыџеитцыхны,
Уа иаатгылан, ус ахәеит:

«Аа, сумшьын, сумшьын, сыгәнахауп,
Истахым сара цәгъарак,
Сувагылап ағъарахәа,
Уа узы исылшап хәартарак».

Ас ианихәа – иабцъар длахеит,
Амшә аайдгылт иааскъаны.
Нас уи акәхеит, ари лакәхеит,
Амџа инықәлеит урт еицны.

Амра цхозма, аурт шәышәуазма?
Амџа шәартазма уамак?
Адәқәа шәтуазма, адәқәа цәхәуазма?
Уртқәа ханахәом алакә.

Ус ищцоз, ищцоз, еиҥахгы,
Дэыбгак рымҕа неихнатҕеит.
Аха изымцо анахыгы-арахыгы,
Абцҕар шнаҕаикиз абеит:

«Аа, сумшыын, сумшыын, сыгэнахауп,
Истахым сара цэгҕарак,
Сувагылап аҕарахҕа,
Уа узы исылшап хэартарак».

Ас ианихҕа – иабцҕар длахеит,
Абга аайдгылт иааскыаны.
Нас уи акэхеит, ари лакэхеит,
Амҕа иныкэлеит урт еицны.

Амра пхозма, аурт шэышэуазма?
Амҕа шэартазма уамак?
Адэҕэа шөтуазма, адэҕэа цэхэуазма?
Урткэа ханахэом алакө.

Ус ищцоз, ищцоз, еиҥахгы
Рымҕа жҕак инеихнатҕеит,
«Ғак» аргеит Уахсит ишһақыгы,
Ус, уаҕтас, ажҕа иахэеит:

«Аа, сумшыын, сумшыын, сыгэнахауп,
Истахым сара цэгҕарак,
Сувагылап аҕарахҕа,
Уа узы исылшап хэартарак».

Ас ианихҕа – иабцҕар длахеит,
Ажҕа идгылт иааскыаны.
Нас уи акэхеит, ари лакэхеит,
Амҕа иныкэлеит зегь еицны.

Амра цхозма, аурт шэышэуазма?
Амфа шэартазма уамак?
Адэқәа шәтуазма, адэқәа цәхәуазма?
Уртқәа ханахәом алакә.

* * *

Дцоит Уахсит, ифызцәа ицуп –
Амшәи, абгеи, нас ажъеи.
Ихаздыруам шьхак дынхытцу,
Ма дахысзоу адунеи.

Дықәуп,
Дықәуп,
Дықәуп,
Дықәуп...
Цәхәырак дықәуп, интәазом.
Уа, дыпшызар – ашәшы ифықәуп,
Дтәоуп тахмадак – дқәацазом.

«Икалазеи, ас гәырфала,
Уацәал ааира уазыпшыны?
Узықәшәазеи, рыцқа, ухала
Абрака уеушыыр утахны?»

Атахмада ихы даафахеит,
Ихәыцра далнахын иахаз,
Аарла дцәажәеит: «Сара уаха
Сыкам, сцәахажәоуп инхаз.

Мчык сызнымхеит, ахлахәада –
Сымцахә ырцәоуп, сыбға пцәоуп.
Сцәзатцә дызит слашарбага,
Уажә, абар, дхахәны дышьтоуп.

Ацъныш-такэажэ лыцсы далтеит,
Лдырды атцыхэа дафашэан.
Уи лдырдцыхэа зкысыз далгеит,
Даахахэылтэуеит хагеитан.

Шэзыкэнагалаз хара хтэыла,
Ауаапсыра нлыртцэахьеит.
Уахыпцшлакгы – хахэыршэыла
Ахы-атцыхэа зегь лыртэхьеит.

Абни абахэ ҕааста акалтаф
Дхахо лқәацэажэ дыфнатэоуп.
Азэггы длафлыжьюам длызгэамта –
Дзықәлыршэаша усгы избоуп.

Псыхэа лымам, дтазырхаша
Хатца дыказам цьаргы.
Ухынхэыроуп, арцыс, баша
Уталырхоит, умцан уаргы».

Цэгъа игэырфөеигеит, цэгъа дархэыцит
Шьхан-шэарыца ица иахаз.
Амца ицралеит, амца ихысит,
Амбатэ цэыртцуан дахыпцшуаз:

Ауаф сахъа змоу ахахққаа
Улапш рхымзартэ ирацэоуп.
Ацъныш-такэажэ иагъа гэнаха
Калтцахъазаргъ – иацхъа ишьтоуп.

Нас дхынхэуазма – лышьта дхылеит,
Шьхан-шэарыца ица Уахсит.
Ифызцэа ракэзар – иацхъа игылеит,
Зегь еидгыла инатцысит.

Цқба инацшызар – алфатцә халоит,
Абахә иакәшоит еикәаза.
Уа даатгылт Уахситггы цшыаала,
Ифызцәагь икәшеит ааигәаза.

Амшә аагылан, аеыркәышны
Ус иаацәажәеит: «Уажә ҳара
Ҳмыццакыкәа, ҕеишәа ххәыцны,
Ҳашьталароуп лтархара.

Ҳеылҕахажьыр – уи лдырдтцыхәа
Ҳазлацәцозеи ҳаибганы!
Аха иҕоуп даҕеа цсыхәак,
Уи ҳазбароуп ҳлатәаны.

Сара исылшоггы нашәасхәап,
Шәара ишәылшоггы нашәхәа,
Зегь ҳалшарақәа неицаҳтцап,
Хаха ҳнеирым – иаашәычҕа.

Са сылхыкәшан, абахә кнаҳа
Схалап ақәцәахь сеиханы.
Цақа ибгастцалап агәгәахәа
Уантә ахахәқәа рыбганы.

Ацъныш-такәажә уи дархагап,
Лқәацә дындәылкәап дбыр-быруа.
Дгылар – дқаҳап, дгылар – дқаҳап,
Лашта дықәхап дгъежь-гъежьюа».

Амшә аналга – абга налагт:
«Сарггы лааттраҕы сыҕеза,
Стәаны суулап бжыы ҕаастала,
Лгәахы кыднахыртә зынза».

Ажъа цѣажѣит: «Ус анакѣха,
Лыцсы лылзауеит ларгы,
Саргы снеины, слымбазакѣа,
Имѣасырсует адырды».

* * *

Ус неибырхѣит, ус иагынкѣит:
Амшѣ ахахѣкѣа бѣанатѣит –
Дыдратѣас абжыцѣгѣа рхылкѣит,
Абга ауура ныхнатѣит.

Адъныш-ѣакѣажѣ лкѣацѣ даадѣылкѣит,
Лдырды шытыхны дбыр-быруа.
Дытѣкѣит-дыѣит, дытѣкѣит-дыѣит,
Илуа дакѣшѣом, дгѣежъ-гѣежъуа:

«Сыбѣа-сыбѣа, сымгѣа-сымгѣа!
Сдакѣа-сдакѣа, сыхѣда, схы!
Аа, свакыцѣкѣа, аа, сгѣышѣлымхѣа!
Аа, сваныза, аа, сшыамхы!»

Идыдует ахахѣ ибѣало,
Нас ауубжы – чхашѣа змам...
Ладахѣала, ѣадахѣала,
Дахѣцалакгы – лшыапкѣа акуам.

Даакыцъ-кыцъын – лыцсы лхахаит,
Лыкѣаша-мыкѣаша иаалашѣеит,
Уа лдырды лымпытѣшѣа инкахѣит,
Нас, иѣшуазма, ажъа кѣырзеит.

Хык захымзо, лапштѣашѣаран,
Адырды шыѣнаѣаан иприт.
Иахнамыртѣит еимгеимѣарак –
Шыхан-шѣарыѣа иѣа инаркит.

Амшә аатгылеит, абга нкылцшит,
Алымха аркьацәзеит ажьаггы:
Ацъныш-такәажә дфатцпеит мпылшәа,
Дкаҳаит, дыцеит еитаггы.

Псышьацәгъала жәахантә дакәшеит,
Дхәазаны дахыст адәы.
Нас дыцшызар – лылацш нақәшәеит
Арцыс иикыз адырды.

«Аа нанькьа... нан, кәыхшаша,
Сыцкәын, сыцкәын, сбыр-бырфын,
Иац ацшьаша, иахьа ахәаша
Уара уаaira сазыцшын.

Сдырды уцшаама, нан, уаафәхеи,
Уааласы, нан, уааласы!
Гәыргъафәхәашак арт афәха
Ирхианы итцәахуп уа узы.

Сызлаха-ха-ха-ха-хахо,
Сдыр-дыр-дыр-дырды – сыцсы!» –
Днапырхаха-шьапырхахоит,
Лцынтца икылсуеит азыцсы...

Шьхан-шәарыца ица длызжьозма
Ацъныш-такәажә – псыцкьа зхам.
Лгәыргъафәхәаша дазыцшуазшәа,
Лыгәра игозма гәра змазам!

Инеифитцәан лдырды афәфәхәа,
Иршәны ылышьклеитцеит убра,
Ибла ишырбоз нас афәфәхәа
Дналагт ацъныш абылра.

Артцәаа нхылтцеит лымхатцхыган,
Амцабз абахә иаҕашуан.
Пшатлакә хаган лашта дықәын,
Алҕа еиқәара тцәйтцәиуан:

«Слымха-слымха, спынтца-спынтца,
Сыбла-сыбла, стдыхәа, сган.
Аа, снапхыцқәа, аа, сшыапхыцқәа,
Аа, схапыцқәа, аа, счапан!»

Дук мыртцыкәа дцеит дыццышәха,
Лыццышә нықәнагеит ацша.
Ус ашышыхәа адгьыл шәтышха,
Иацхәа ицәыртцеит дахыпцшуа.

Хәычггы-дуггы рыцсы талеит
Адырдтыхәа иагахьаз...
Хәашьа хзатарым ажәала
Шака гәырғара калаз.

Амшә кәашоит ашыапкәа еишыкларсуа,
Абга – ацынтца шытархәазо,
Ажьа пшума – итцо-ишьтасуа,
Иқәуп уа цыгәхыршәт катцо.

* * *

Дцоит Уахсит, ифызцәа ицуп –
Амшәи, абгеи, нас ажьеи.
Ҳа иҳаздыруам шыхак дынхытцу,
Ма дахысзоу адунеи.

Цъара дхало, цъара дтало,
Арпыс шыардаггы днаскьеит.
Шәарах затәык, ус ма икьалан,
Ашыта икыртәеипш егымбеит.

Ус дышнеиуаз – тэылак далалт,
Дахыцшлак – ақапқақа,
Ладахъала, җадахъала, –
Игэйтшыаагоу ашэиқа.

Амшэ иазытцаахуам агэала,
Абга алабжыш кашуеит,
Амҗа икәуп зегь гәырҗала,
Ажъа алымҗақаа хышышыуеит.

Ус даацәыртцуеит лыбга цыкәза
Амҗа атыхәахь такәажәык,
Цгәык шәарыцоит абла тқыкза,
Длабаркыгәуеит лыгажәык...

Уарла-шәарла, цкәа инацшызар,
Ауаа шыказ еилдыргеит,
Аха усгы лыгажәымзар,
Такәажәымзар уаҗ дрымбеит.

Дара уртгы неипынкыла
Ашәеикәароуп ирхыкәкәо.
Цъара пхәызбакгы дырцылом,
Цъара рцызбак – деибаго.

Диазтаагәышыеит нас ашышыхәа
Дназыдгылаз лыгажәык:
«Изыкамлазеи шәара шөзыхәа
Зегы ирзыкоу цъара мшык?

Изыхҗоузеи иахъа шәшыла
Абри ажәфан хазтацшуа?
Изыниазеи шәара шәтәыла?
Иарбан гәәкроу шөызхәәеуа?»

Инаитцаргәа илабашьа,
Атахмада дцәажәеит тынч:
«Уа згәыхәтәымфә назыгзаша...
Митә азыкалт хара хцьынцъ.

Хтәыла дақәлеит хгәыла мцацәа,
Иҳақәмақаруаз есқьынгъы,
Лаба ҟышьтызхуаз ахацәа
Абцъар шытыхны ицеит зегъы.

Ханхагәышьеит харт абрака
Зшьамхы инанамгоз шыоукы.
Иҳазмырхакәа уи агәакра,
Иааҳазцәыртцит даеакы.

Уаф даныкамла изыцәшәаша,
Хбааш ифхалеит агәылшьап:
Амца аҟытцуеит иара интцәаша,
Имақаруеит: «Шәызбылзап!».

Афатә ҳақәнәтт: тәтапсарала
Пцәызбак дахтоит есымша.
Атцәы лықәшәеит уажә иахьала
Хлашарбага – ах ипцә.

Хәх ипцәзатцә дигәаггәышьеит,
Ижәлар, идгъыл еикәирхарц.
Уи шыыбжышьтахь даагагәышьоит,
Агәылшьап агәы кахцарц».

Ари ажәабжь цәгъа игәыпжәагахт,
Иеыршьыгахеит мыцхәы.
Амшә ахьылаз зынза ихагахт,
Аха иакажеит ахы.

Абга абла зынза иттытцит,
Ахапыщккәа аҗға рыхга,
Ажъя алымхақәа җеиттытцит,
Иааилагылт аҗатқаәа.

Цәҗа игәырҗеигеит, цәҗа дархәыцит
Шьхан-шәарыца иҗа иаҳаз.
Амца иҗралеит, амца ихысит,
Аха дыттымкҗеит хаха.

Ус нареихәеит тынч иҗызцәа –
Амшә, ақәыҗма, нас ажъя:
«Хьзи-цшеи гәәкреи җарт еиҗызшо –
Җаиҗапылап агәылшьап!

Аха, ижәдыруаз – хаха җажәлар,
Амца җажәнатҗашт иара,
Иҗазамкәа җауа-җажәла,
Зегь җлеикәыццышәуеит убра.

Савтагылап ашәәҗ снейны,
Хыхь абаашаҗ сыхәнаны.
Шәыхҗык шәтәап ааигәа шәмазеины,
Җаит анысхәа – шәыхианы!»

* * *

Ус неибырхәеит, ус иагьныкәеит:
Дхалт Уахсит абааш дласза.
Иҗызцәа ракәзар – наҗ адәныҗа
Реырхианы итәахҗеит маза.

Ашә дынкылҗшит иҗоу збап хәа
Шьхан-шәарыца иҗа Уахсит.
Агәылшьап асаса раҗа
Цьаҳанымтҗас дынтәҗшит.

Усгы ахәахуан абыз тыхуа:
«Сымгәа бталар – баасырцхап,
Спынтца итасуеит ба быффы-хаа,
Бааи са сышка, сгәазыр...хаң!» –

Агәылшьап асаса еихыхны,
Иналзытрыст ах ицха,
Иацсуа кама атра иаатыхны,
Длеит Уахситгы дуамаха.

Хайт анихәа – ақыц-сыцхәа
Ифызцәагь кылкьеит имцаха.
Агәылшьапгы, ахы ршьышьып хәа
Ишымааз дырны, ижәылт хаха.

Инаимто зынза цсаха,
Амца ижәнатцеит Уахсит...
Ифыртынха зны дышьтнахит,
Зных акәакь дыкәанакит.

Амшә убыскан абга иласын –
Абга фкылжәеит агәылшьап.
Абгагь амгәа илацрасын,
Амгәа лкылжәеит агәылшьап.

Ашацахәа атдыхәа илахан –
Ацкәа налацсит ажьа.
Уаха-саха, уаха-саха,
Инеилыхеит уамашәа.

Абга ахькылжәаз – амца фхәытцкьеит,
Амца лхәытцкьеит амгәацәа.
Агәылшьап атдыхәагь хәытцкьеит –
Амца дәықәлеит итцарза.

Абҫа икылкӧн, амгӧа икылкӧн,
Ахы-атдыхӧахтӧ – амца кшон.
Амца шыра адӧныка идӧылкӧн,
Ус маҫ-маҫла амца нтӧӧн.

Иамтӧеит амца – шыта изафьтцуам –
Баша лӧахӧашык нафьббит,
Нас ааигӧа дазнеины, ахытӧкья
Нхицкьяаит камала Уахсит.

Агӧарахӧа уа илеикӧахаит
Агӧылшыап цӧыршӧага еитцхӧа.
Нас дышытцааит ашацахӧа –
Дарбан жӧдыруеит – ах ицхӧа.

Ихӧда днакӧшеит лнапкӧа еитдыхны,
Иааит маҫ-маҫла лыцсы ицаз.
Ус даацӧажӧеит лфь ӧеихыхны:
«Уа уфь сыкоуп, сеикӧзырхаз!

Абыржӧытӧкья харт хайццароуп,
Саб иахтныка хаиманы,
Сеикӧзырхазгы уисырбароуп,
Икоу схӧароуп иаахтӧаны.

Са сгӧы ушақӧшӧаз схӧап имзакӧа,
Сгӧы шизымцо даӧа рпыск.
Сабгы дықӧашам длак-ӧакуа –
Уара уалихышт махӧыс!..»

Аетӧ шаша зыкӧа италаз,
Даашанхалеит, аха нас,
Нас даацӧажӧеит зынза цшыаала,
Ацхыз даалтцызшӧа дызлаз:

«Сыбла тшаша, сымрахэага,
Сгэазырхага, сынцэартцыс,
Ба бансоугы лашарбагас,
Сара исымоузеи хэатэыс.

Аха исылшатцёкъом иахьала,
Амѡа сашэахьеит цэгьала.
Уатцэы сталап башта еинаала –
Аашар сымѡа базыцшла!»

Ах ипха ссир лымѡа днықәлеит,
Лгэы дтагэыргьо, дааласны.
Даацса-дкара иаргы днықәиеит,
Уада чыдак ахь дцаны.

Иара иѡызцэагь хэахэа-чахэа,
Уаха нрылымшо иаапшуан.
Иаауцѡашьартэ ахаѣсахьа –
Амшэ ақьышэ, ацынтца чхьан.

Абга гылан абла азхымтуа,
Абга загьха, атцыхэа цэхэны.
Ажьагьы зазон азѣымтуа,
Алымха рцшзагақэа еикэахэны.

Дук мыртыкэа нас ишьталеит –
Ацэа рықэахьан зегьы.
Амза ѡавтцит абахэ цшьаала,
«Цэамтхаа бзиа!» – ххэап харгы.

* * *

Цэамтхаа бзиа... Мап, уахала
Цэамтхаа бзиа атам абааш.
Дтэан иеыпцхьак адэахьала,
Ах иеыхьча – агьангьаш.

Шьхан-шәарыца иҗа дахьыцәз
Ашәаргәында ашышьыхәа длеит.
Абцъар еилнахуеи, мцахәыцәа –
Амахагъа иҗама иҗеит.

Нас дындәылҗеит игәы тыҗо,
Ах иҗҗа дналыхъзаны,
Дналҗагылеит пхәа дмышьтыкәа,
Иҗама аҗынҗа налҗакны:

«Ма – быҗсыроуп, ма – быстәхароуп,
Хәашьа боуам зынза мап,
Сара сакәушәа набхәароуп
Ахы хызсаз агәылшьап!»

* * *

Афырхацәа агәгәахәа иеыжәтцит,
Ртәыла дықәцаны раҗа.
Агәырҗа шыкьбыжь җаҗхәа ихытцит,
Чара дуззахеит иахәа.

Чкәыни зҗаби еидеырбалоит,
Абыргцәа иргәалашәоит рҗара...
Дылбаауашәа ажәфан пшьаала,
Ах даадәылтцуеит иахтынра.

Иарҗарала – иеыхьча дгылоуп,
Иармарала – иара иҗҗа.
Урт аҗыцәа рнапқәа нкыла,
Ус даацәажәеит: «Шәааскьақәа!

Шәихәапш, сыуаажәлар, дыжәдыруаз
Сара сымахә иҗгәапхаз –
Сара сәыхьча, сара сгәыраз,
Са сыҗхазатә деиқәзырхаз.

Сара сахра, сара стәыла
Дахагылар қәнагахап –
Хатқа гәыла даҫагыла,
Ахы хызсаз агәылшыап!»

Амахагәа дгылоуп цагәа,
Ицатқа ҫежьқәа қәац-қәацо.
Ах ицқазатцә – агәйтшыаага –
Лағырзуп илҫысны ицо.

Аха дарбан, уажәазыхәа
Хыс изкуада даазықәшәаз?
Уи акымзарак налзымхәо,
Лаб иеыхьча дыширшәаз?

* * *

Иамбац ыкам ацсабара,
Иамбац ыказар – шәазхәыц,
Хыхь абаашаҫ иахьа ашараз
Шәахәацш икалаз ахтыс:

Шыыжь иҫыхан иҫагылеит –
Амшә, ақәыцьма, нас ажьа.
Рҫыза иуада илыҫнашылеит –
Уа иагьнылагылт ашыа.

Инеихагылеит цсы иҳазамкәа,
Шьхан-шәарыца ица дышьны.
Ихи ихәамци еихазамкәа,
Ихәда камала ихсаны.

Насгьы ирдырит: рыцхарала,
Гәнахарала – дшыцәаз дшыуп.
Амшә хәыц-хәыцуа аказшыала,
Ус ахәахт: «Акы збатәуп!..

Са сазэыкны – ихы шытысхуеит,
Ихэамц иамаздоит... Шэара?»
Абгагы цэажэоит: «Сыбз нахысшыуеит –
Ихахэда еипысшыуеит иара убра...»

Ажыа ахыглаз: «Ус анакуха –
Уадафк ыказам инхаз:
Сара снейны санифатэхэа –
Ицсы талоит иаргы нас».

Имтэазакэа, хара имгакэа,
Рускэа ирылган иааифацшит,
Ус ишгылаз имқэацакэа...
Дыфкетэеит ашырхэа Уахсит.

Иара ифызцэа шака игэыргъаз
Харт хеазахкыргы – ихазхэом.
Дызвагылоу зфыза гыраз –
Шэартак шэартас ицхъазом.

Икэшамыкэша цкъа дыцшызар –
Ашьаршэы шахъаз ибеит.
Гэнахарала убра дышшыызгы –
Уи дымфашыо иааилиргеит.

Фымт иаразнак даалызхэыцит
Ажэа изтаз – ах ипха...
Хьтак наилсит, мцак наихысит,
Нас днатрысит дыцшаха.

Шьхан-шэарыца ица хықэкыла
Имфа цоит ахтынрахы.
Ифызцэагы ицуп еишьтагыла –
Иазынкылашам ахгы.

* * *

Амахагъа дгылоуп цагъа,
Ипатца ъежъкъа къац-къацо.
Ах ипхазатцэ – агъытшыаага –
Лагырзуп илфысны ицо.

Аха дарбан, уажэазыхэа –
Хыс изкуада дзыкъэшэакэаз?..
Ажэлар гэыргъоит ргэазыхэо,
Ах ичарафэ иахъа иааз.

Шьоук ахысразы еицлабуеит,
Цэкъарак кыдыртцеит – акэтагъ.
Аштэ атдыхэахъ шьоук еиззатэуеит,
Шьоукгъы хъзибартэуеит арахъ.

Аха ус иаразнакала
Иааибартынчит зегъ убра:
Шьхан-шэарыца ица дааталеит –
Цъашьатэшэа икалеит иаара.

Ах ипхазатцэ артцэаа нхылтцеит –
Лылапш икъэшэеит деикэзырхаз.
Амахагъа ицэа дтазызеит –
Хэи, рацэа дыпсит дшыбзаз.

«Икалазеи, сымра цхара?» –
Ах дналазтцааит ипха убас.
Лара днатцкъеит – ахыткъара –
Дыѿ дицылеит илгэацхаз.

Лылабжышкъа дызхэаеуазгъы,
Ишафыц иафын аара.
Ахы-атдыхэа дзыкъэшэахъазгъы,
Имариазма ахэара!

Лыцсы еивылган, нас даарылацшт,
Ицшуп ажэларггы мтцысуа.
Иаршанхалан еилагылоуп –
Цхызшэоуп илхэо шрахауа...

Амц назаза иннархахьада? –
Уи тархагамхар ауам.
Нас аиашагь зхэаезахьада? –
Иагьа цсырггы, аиаша цсуам...

Ах даацэажэеит хыма-цсыма:
«Ацэгьа мѳасит, ацэгьа цсит...
Афырхатца – сара сымахэ –
Шьхан-шэарыца ица Уахсит...

Амахагьа шэисны дѳашэхэа,
Уаха сыбла дашэмырбан!»
Ах иауиртахуаз ахэаха –
Исны дѳархэахьеит, абан!

Аеыхьча аетдыхэа дадѳахэалан,
Ашта дныкэхэа дама ицеит.
Агэыргьа шыкьыбжь ѳацхьа ихалан,
Адунеи аеахьнагзеит.

Харт иаххэарггы, ихамхэарггы –
Чара ссирзахеит ара.
Амца ацрартэеит аѳарггы,
Абыргцэагь ыкэлеит кэашара.

Амшэ кэашоит ашьапкэа еишькласуа,
Абга – апынтца шытархэазо.
Ажьа цшума – итцо-ишьтасуа,
Икэуп уа цыгэхыршөт катцо.

Шәәхәарала шьоук рыеңышәо,
Кәашарала шьоук еикәңо,
Уаф дашьымкәа, уаф дымзышо,
Зегьы агәыргъара ргәаңхо,

Зеипш ахаңәа рызхалаша,
Зеипш атаңа – дкат-като!
Зеипш ачара ҳахатәаша –
Арт шәареи сареи ҳантәо!

Сентябр, октябрь, 1979

ЛАКӘ ИҚЫТАНТӘИ АЛАКӘ

Лакә-лакә-лакә...
Сеимдо сышнеиуаз –
Аҳ игәара сынташылт.
Аҳ иңҳа затәгьы дшеишеиуа,
Снеира деигәыргъан дысңылт.

Лакә-лакә-лакә...
Атдыс чырчыруан,
Амахә ашәтың ағышәшәон.
Лакә-лакә-лакә...
Арашь кьыркьыруан,
Амға нымтәәзо еикәшон.

Амат тагъежьюан Маткәара,
Артцу иаршон апатца.
Атқан ытдың атқангәара –
Бнаңә дук нарцон иңхатца.

Уа шьхарңыла,
Уа гағала

Уа жәфәнгәыла
Сцон сара.
Атдлагъ збеит ачацькәа зәалоз
Уажә иабәхәтау ара!

Лакә-лакә-лакә...
Җамцап харакгы –
Шәә шәзырфы – сара сыхиоуп.
Лакә-лакә-лакә...
Абар алакәгы –
Лакә иқыта ҳапхәа ишьтоуп.

* * *

Ахьча Такәа ицъма Закәа
Җнак иахьгәартцыз имхынхәзеит.
Ашьта дхылан днамтәазакәа,
Дшашьтаз бна-цәгъакае дахьзеит.

– Закәа-цшзакәа,
Улахь җаша
Разкы анызаарын, абар!
Уажә сааухымзахызтгы,
Баша,
Баша унылазуан абард!

Такәа Закәа иапхәа иргыла,
Има дшааиуаз – ижәфа тҗеит,
Дзынеиҗамтцуа пкызрак дылахт,
Алашьцарагъ неихатәеит.

Аха Такәа игәы неицәмкуа,
Даанапшызар –
Ихааза –
Илапш нақәшәеит харацәамкәа,
Нырцә лашара хәчык тааза.

Тзы змазамыз,
Шьака зтцамыз,
Абна иларшәыз ақәацә
Фныс илыман цсыцкьа зхамыз
Ацъныш такәажә гәамшьыргәацә.

Еынла дтынчын уи маалықышәа,
Лқәацә даадәылтцны дкәапза дтәан.
Тынчран иказ лыкәша-мыкәша,
Лырбагъ ацшь ахы лшьышьуан.

Аха леалак алашыцара,
Деыжәлон,
Джәылон дуамаха:
Лқәыцъма днақәтәан ахыткьареипш,
Дцон ақытахь есуаха.

Цәгъа илыргәамтцуан,
Цәгъа илыргәакуан
Уи дахънеиуаз, хәгеита!
Арахә дрысны илфон, илкәакәон,
Лыцсы тәыхуамызт еита...

* * *

Лакә-лакә-лакә...
Ицоит алакәгы –
Амрагъ амзагъ еицақхоит.
Агәра ргоит изаҳалакгы,
Саргы сеигәырған исхәоит...

Ацъныш такәажә лқәацә еицакьа
Такәа днадгылт уажә, абар.
Ус, даадәылтцит ларгы убрака –
Тажәцәаталазагәадар.

Икыжэ-кыжэ
Илшэугы илхоугы –
Зегъ азага-баа рхыкэкэоит.
Илфо здырхуада, лѣы иѣоугы,
Егылымфозаргы – дѣамкэоит.

– Уа хэылыбзиа, адшэма бзиа,
Сбыдкыл, сбысасуп уаха!
– Ауаѣ бзиа, ауаѣ кыиа,
Мап уцэыскуам, сгэацацха! –

Ахьча дналыцхэит лыѣныѣа,
Деигэыргъазшэа лхэит иаара:
– Тэымцъарам,
Уѣноуп уахыѣоу,
Уцэа уныкэиан узхара!

Дыкэиоуп Такэа.
Ла дгэам-гэамуа,
Дыкѣагэамуеит лыкѣыѣра.
Закэагъ аблакэа шамшамуа,
Азхаз икэгылоуп убра.

Ацъныш тэжэ-баа ус налхэыцит:
«Такэа дсырцэап – Закэа сѣап».
Лыкѣыѣражэ дыкѣалт-дыкѣытцит.
Такэа дыцэом: «Илуа збап!»

– Нан, узмыцэои, Такэа еинаала,
Атдых тынчуп – лакгы шуам!
– Сыцэа кыалеит шыта уахала –
Сан дысгэалашэит, иауам.

– Уан ишцалуаз уцэа анкыалоз?
– Сан абас еицш калтцалон:

Атахызаргы шә-тхык еихалоз,
Лыхәтак азна амшынз аалгон.

Аилаць сзылуан уи азала,
Саргы сеилахан исфон,
Нас сышьталон – ее, сыхиаала,
Ацәа хаара сама ицон.

– Уи мариоуп! – ахәахагь имта,
Лқәыцьма лышьхәа нарбаны,
«Хаит!» – налхәан, ахышә дынкылца,
Дцеит алыхәта кынцааны.

Нак дандәылзаа ацьныш цәаха,
Такәа Закәахь дыццакит,
Аха, абар, асаса раха,
Лырбагь хәхәарц аеазнакит.

– Ааит, уара ацьныш, уз! – анихәа,
Ацәартгәатцахь аеазеит.
Закәа ндәылиган ашьшьыхәа,
Амәа инықәитқан – ицеит.

Днықәтәахт дааины ацәартагәтцыхәа,
Тажә длызхәыцуеит:
«Дахьырхәтәуп!
Хацуқыта еазназыхәа
Дзаламлартәеипш дфәкәатәуп!»

* * *

Лакә-лакә-лакә...
Ахахәқәа цәажәон.
Абга атцыхәа ацсыз акуан.
Амшә ақышә азыхәашь ажәуан,
Амгәа тәуан – ахы тацәуан...

Ускан Тажә амшын дзыхгыла,
Лус дафын,
Апхзы лфашын:
Лцѣацѣ лыхѣта азы ннакыло
Иѣалтѣит – излалырчын.

Нас амшынз итылтаз лыма,
Лқѣыцѣма днатѣакъан – дытѣкѣит.
Лқѣацѣ дааѣнацалт – акыртѣыма!
Илхѣо лфамшѣогъ даашанхѣит:

Дыѣоуп ахъча – иѣам ацѣма!
– Аччархѣ Такѣа, – лхѣеит дааскъан, –
Са сжѣаны усыцѣцоз цѣушьазма?
Уажѣ дугѣаласыршѣап уан! –

Деимырхѣакѣа,
Игѣиѣанзамкѣа,
Аатѣа дук неихалырѣеит.
Ахы нѣалхѣан цѣа мбазакѣа,
Лнапкѣа еиынлѣкъан,
Дааѣамсеит:

– Ацѣма сцѣыззаргъы уахала,
Ахъча дсымоуп дѣахѣаны!
Ибѣа кыдсыршѣап қѣнагала,
Сеихатѣы лаба цѣшааны!..

Такѣа дѣасит аатѣа хыла –
Тажѣ дандѣылтѣ лабаагара.
Иара дтытѣын – лқѣыцѣма аанкылан,
Аатѣа илѣеитѣеит ицымхѣара.

Аха адѣныѣа дымѣазакѣа,
Дхалан дѣыѣѣтѣеит ахѣбылра.

Тажә даафналеит хара имгакәа,
Лаба дуззак лкуп убра.

– Устеит, Такәа – лаатцәа дасуеит,
Лқәыцъма тытцәауеит цәгъала.
Лара дгәырғоит: – Сыцсы устеит!
Сқәыцъма лапс еипш утцәаала!..

Шьта дысшьит хәа, ицсра дахгәакуа,
Иаацлыртлеит лаатцәа дласны:
Такәа итыпан – еилакәаакәа,
Лқәыцъма нлымтцахайт ицсны.

* * *

Лакә-лакә-лакә...
Иаххәап аргама –
Ацәгъа ахьугалак ицәгьоуп,
Цшак нагәтасны
Нак иазгама –
Усгъы ипсыдазам, игәгәоуп.

Лыбла шхамқәа
Амца рхылан,
Тажә-мыждакәшәа деилапсеит,
Зны дышьтасит тцака хыла,
Нас дангыла
Хынтә деикәшеит.

– Хаи, сышцакәуах уара интцәаша! –
Лқәацә даафнагъежыит лара:
Имахызма Такәа езашъа –
Ишьапқәа шьтасуан асаара.

Дист еитәхгъы,
Деимырхәакәа,
Лаатцәа ду неихалырцахт.

Ахы нѣалхѣан цѣа мбазакѣа,
Лнапкѣа еинылѣан,
Даакамсахт:

– Сқѣыцѣма шыызаргѣы уахала,
Ахъча дсымоуп дѣахѣаны.
Ибѣа кыдсыршаап қѣнагала,
Егѣи сѣыр лаба цшааны.

Такѣа дѣасхит аатѣа хыла,
Тажѣ дандѣылтѣ лабаагара.
Лырбаѣ аѣшь гызмал аанкылан –
Аатѣа илѣеитѣахт иѣымхѣра.

Аѣъныш дааихын лаатѣа дасуеит,
Лырбаѣ тыѣаауеит цѣгѣала.
Лара дгѣырѣоит:
– Сыѣсы уаѣеит!
Сырбаѣ аѣшь еиѣш уѣаала!..

Шѣта дысѣыит хѣа, иѣсра дахгѣаѣуа,
Иааѣлыртлахт лаатѣа дласны:
Такѣа иѣыѣан – еилаѣѣаѣѣа,
Лырбаѣ нлымтѣаѣаит иѣсны.

– Хѣи, сушьзазаап уара интѣаша! –
Ддѣылтѣын дишьѣалт – аха дааг!
Лқѣыцѣма лытѣшьаауп – лѣыза мѣашѣа,
Лыбѣаѣ нылаѣѣѣеит – аѣѣѣ!

– Сырбаѣ-сқѣыцѣма!
Сыхъча-сыѣма!
Сырбаѣ!
Сқѣыцѣма!
Сыхъча!
Сыѣма!

Хәлоума-шоума?
Сыбла тшәоума?
Лада сцома?
Җада сцома?..
Пхәака дахан –
Шьтахька дкаҳаит,
Лыбла итасызшәа аихатцәы.
Акгы анлылымшаза уаха –
Шьытцәрак налылжәеит лыхцәы.

Лмамыршәага-бжыцәгъа нхылтцәит,
Лнапкәа җышьтылхын иртцәахә,
Дмыркатылхан атцла нхылтцәеит,
Имкакакәа илфеит ахахә.
Адагь дақәҳаит,
Амат дацҳаит,
Лпынтца иацәагәеит анышә;
Адгьыл дацҳаит,
Ажәҗан дацҳаит,
Дацҳаит настгы
Лхата лқышә.

Ускан Такәа, мшрак ианиаша,
Дцон аҗныка деиханы.
Ицъма Закәагь абла тшаша,
Агәашә иадгылан ицшны.

* * *

Лакә-лакә-лакә...
Ишуазаап лакгы –
Хтәашъа еишуазар калап.
Лакә-лакә-лакә...
Интәеит алакәгы –
Лакә иқытантәи алакә.

Дыкам,
Дықэзаит аңныш цсыцэґа,
Абна днылахэаша дцеит.
Ахьча хатца ғәыцқәа-цсыцқәа –
Нырцәґа тынч ицсаса хәуеит.

Ибаргәузеи – ауаф қыиа!
Сарґы убрантәоуп сахьаауа...
Разкы бзиа,
Цсынтры бзиа,
Цәымтхаа бзиа – изахауа!

1983

ҒӘАКҢЫН ИЛАКӘ

Хәыцґы дугы изаҳалак –
Изгәацхаз иртәуп алакә.

Икан қытак мыцхәы итбаамыз,
Аха усґы мыцхәы итшәамыз,
Иаабац қытан изеипшыз,
Нхара-нтцыран ауаа зәыз,
Цәағәан – рыдґбылқәа рцәағәон,
Латқан – ирцәағәаз лартқон,
Рашәан – илартқаз драшәон...
Нхафык икеитқоз картқон,
Ирышьтуамызт усда мшык,
Иахьа хәлаанза акрыруан,
Акрыруан, аха митәык
Цыла рымамкәа иаауан:
Афатә агын рыкфәыфра,
Афы тамызт рыфцара,
Рырахә хьомызт,

Рыпсаатə цомызт,
Дара-дарагь
Рхəуу еикəшəомызт.

Мшəан, излакалои еикəшəашьа –
Мазала иахьа-уаха
Уи ақыта иеырѡашьа
Аѡстаа далан дмыждаха:
Ацха хыртцар – иѣакəон,
Азы еитцырхыр – ихəынгон,
Ашхытə атцеитцон рымхы,
Ашхам алеитцон рхəы,
Бзиа иуамызт цəгьа баны,
Нас дырхыччон днаскьаны.
Даара игəакхьан анхацəа –
Аѡстаа дрылачон рацəа,
Усгьы ироуамызт икырта,
Длацəкəуа далазан ақыта.

Аха ѣнак анхацəа рахьтə
Хатцак дгылт – измаз агəагь,
Уаха ззымычхаз Гəакьын
Ддəыкəлеит ицсахы еибакын,
Дашьталт аѡстаа итархара:
Дышцеизымпшаари цьара,
Знымзар зны уеизгьы дихьзап,
Ма дыпхейтцап, ма дишьзап!
Нас ибеиахап реаѡра,
Рырахə-рышəахə, рыкьѣѡра,
Рыцсы еивыргап анхацəа,
Ицсы еивигап ихата,
Дыкəцап ажəлар рразкəзы,
Ишəтып ркьытагь пхьаказы!

Цъара дхало, цъара дхытца,
Дцоит Ғәакъын абас дхәыц-хәыцуа...
Дымцазацкәа хараза,
Азә дааицылеит дыпшзаза.
Апсшәа ааибырхәан дара уа,
Иаатгылт рөыцъагь еиҕапшуа.
– Ак уасхәашан, уаазырөы,
Умөа абахоу, анхаөы?
– Аөстаа сишьтоуп, дсыпшаауеит,
Даныспыхашәа – дысьуеит!
Ируа рпыло ауаа нхааит,
Са стахозаргы стахааит!
– Аөстаа иакәзар узышьтоу –
Уацхәа сгылоуп – схата соуп,
Ухы уакәгыгуазар, уааи,
Ушысиааиуа збап – усиааи!
Джәылеит амшә еипш уа Ғәакъын,
Иеиқәцеит рөыцъагь еибакын –
Иааидыххыла
Махцә-махцәыла,
Еитагьежны
Бҕартцахыла,
Маҕакрыла,
Хәдацәакрыла,
Цәгьа баапсыла еибақьеит,
Маанас ирдыруаз картцеит:
Аөстаа – ҕеаршә,
Шьяпҕеаршә – Ғәакъын,
Аөстаа – таршә,
Цыгәхыршәт – Ғәакъын!..
Аха дкаҳауам азәгы,
Иеибақьахуеит еитагьы...

Даара акырза еиқәцахьан –
Аөстаа дкаҳаит имч кацсан,

Игәы длықәтәеит уа Гәакьын,
Дихәәеуеит, абар, дикын!
– Аа, сумшыын – таслым, таслым!
Иахьарнахыс сыцәгъауфым,
Унапафы сыкоуп, сшата,
Зынза итыумхын сыпсы,
Сушыыр иарбахын иунаҭо: –
Адәы сықәзааит ура узын:
Сара скынтә напык ахы
Уара иуоулап есымша,
Шықәсык ала хәдацәахы
Ахы уалатәап, уцшла!
Уанфыхалак ес-шыжы
Ифышьтухуеит тынч ухчы,
Иаатцухуеитоуп уи ахы –
Иарбан еигъу ҕатцахы!
Дааилнаршшеит Гәакьын иаҳаз:
«Сара сакәын разкы змаз,
Мшәан, исоуазеи дысшыыр,
Иеигъми доусыжыыр, дсышьтыр?
Цъа мбазакәа амал сырхап,
Цъа мбазакәа сагъынхап!»

Афстаа дгылан дцеит дкьахә-кьахәуа,
Дааит Гәакьын афныка игәахәо,
Цәгъа дахыццакуан амал –
Уаххьа заа ифан дышьталт.
Ашыжы днатцапшын ихчы –
Напык аатцихит ахы!
Адырфәены шыжыгъы убас,
Адырхаены шыжыгъы убас,
Мчыбжы накьак иара убас
Ахы иоуан дзығхәараз...
Аха нас...
Фәпхьа шаанза даапшын,

Ихчы ышытихзар Ғәкьын,
Иатцамызт зынза хьы –
Ахгьы налкьейт игәахы.
Адырғаены шыжыгьы убас,
Адырхаены шыжыгьы убас,
Мчыбжы накьак иара убас –
Ахьы имоуит дзығәһараз,
Ағстаа уаха акгьы ааимгеит.
Ғәкьын ихьыз еилиргеит:
Уахагь дыкам даараны,
Дыңшаатәыхуп дағазны!
Амға днықәлейт, игәы прәәит:
«Амазара ду сыңәәит,
Ағстаа дсылахәмарт раңә,
Ус дахьынзацогьы збап,
Дааспыхьашәар, ихәдаңә
Пәсеипш снытасны итдыскаап!»
Цьара дхало, цьара дхытцуа,
Дцоит Ғәкьын абас дхәыц-хәыцуа.
Ағстаа дгылоуп – даныпшы
Зны иахьейқәшәаз адәағы –
Дгылоуп далаччо ипатца,
Цәгьара итәмшәа зынза.

Днызкылозеи шыта Ғәкьын –
Ағстаа дижәлейт дыццакын,
Пәса ишейқәпаз еипш ейқәңейт,
Еибарбылгьейт, еибарпңейт:
Ғаңхьа игыла
Иааидыххыла.
Иааидыххыла,
Махцә-махцәыла,
Еитәгьежны
Бғартцахыла,
Мақакрыла,

Хәдацәакрыла,
Цәгъа баацсыла еибаķеит,
Маанас ирдыруаз кәрцеит:
Афста – екаршә,
Шьапғаршә – Ғәакьын,
Афстаа – таршә,
Цыгәхыршәт – Ғәакьын!
Аха датцахом азәгы,
Иеибаķахуеит еитагы...

Даара акырза еикәпахъан –
Ғәакьын дкаҳаит имч кацсан.
Афстаа диқәтәан дихәәеуеит,
Ибла шаацшуа дишьуеит!
– Аа, уаагыл! – ихәеит Ғәакьын. –
Сушьуеит усгы, умыццакын,
Аха суазтаауеит акы,
Атак сымтакуа сумшьын!
– Иарбан зтаароу, ухатцкы,
Уаха сымам, уццакы?!
– Актәи ҳаикәпарағ укаҳаит,
Афбатәиағ сара скаҳаит,
Рацхъа иуламызт рацәак,
Узыргәғәазеи уажәы аскак?!

– Атак устап, узырфы,
Икоу уасхәап, анхафы:
Рацхъа сшыказоуп уажәгы
Сшыкоу – иацсымтцеит акгы...
Уара уеуцсахт, агаза,
Умчгы иагхеит хараза:
Рацхъа уашьтан уара аиаша,
Уқәпон ужәлар рразказы,
Ашьтахъ – малуп узырфашъа,
Ахъы уашьталт ухазы,

Убриоуп уагытазырхо! –
Ихэеит аостаа иерыггэо...
Хэатэыс имоузеи Гэакын?!
Абыржэ дзеикэхар, ҕазназын –
Дыкэпаоһомыт ахьазыхэан,
Ахьазыхэан, ихазыхэан –
Дыкэпаоһон уи ауаа рзы,
Иара иоһызцэа рразказы.

Абас ханахэоит алакэ –
Хапшлап икало наһ-наһ.

*Ииун 3–5, 1987
Переделкино*

ГЭАТАС ИЛАКЭ

Лакэ-лакэ-лакэ, сышнеиуаз ҕенак,
Абжьышьхак снархысын наһ,
Лакэ игэара сынташылт,
Лакэ игэараҕе лакэк ааспылт...
Қытак иакэлеит ар ду хыт,
Рхыцхьазара – ахыцэхэыц!
Лаба оһышьтызхуаз еицгылт,
Ахэатыхла раҕа ипылт,
Аха дрылазам Гэатас,
Ирыздыруам дахьагаз,
Амхы ишалаз уажэ ааигэа,
Амшэ ду зхэынчаз ишьтагэа!..
Ахэхэабжь, атцэаабжь ааигэахоит –
Гэатас аитцаркэаһэа ифоит,
Дтэоуп ашэшьыраҕе, дыццакзом,
Акгы хьаас икаитцом.
Иашта итеибацалт, абар,
Уаха рылам – еибаркарт,

Ижэлэр кѣарцалеит зынза –
Аха икѣдоит атцыхэтѣанза.
Абыржѣеипшоуп еибашьѣык,
Еибашьѣык данраѣсуа шѣѣык,
Иара ашѣшыраѣы дтѣаны,
Даара, даара игѣацханы,
Хатыр акѣтца, дмыщцакзо,
Шѣартак гѣѣарас икамтѣо,
Цѣам дук мхатѣ дула дахоуп,
(Уи дзымбаз иан лымгѣа дтѣоуп!)
Иаабац цѣамк акѣым иара –
Мариа усым атарцѣра!..
Адунеи аахѣуеит, ибгоит,
Ижэлэр ивараѣ икѣдоит,
Иаштѣ шьтырхит, еибашьроуп,
Хыла-гѣыла зегь еилоуп,
Иацѣынхода, сеидроу, шьта –
Акаамѣтацшь ахатѣ!
Ана дракѣдоит азѣ ааѣык,
Егьы икѣшахѣеит жѣаѣык,
Жѣохѣѣык драбашьѣуеит Тѣлабган,
Жѣафѣык дрыхѣом Алухан,
Кѣах-кѣах-кѣах! – ашѣакъкѣа тѣкьоит,
Бзарбзанк «агѣыз!» аатнаргоит,
Бгьыжѣи мѣабзи еиларѣынт,
«Агѣыз! Агѣыз!» – даѣа ѣынтѣ...
Ргѣы мытрыскѣан еитагьы,
Икѣдоит икѣлацѣа зегьы.
Аха рымчкѣа кѣадахоит,
Амацѣаз ахы итѣахоит,
Лассы ирыкѣшоит раѣацѣа,
Нас иаарылгоит иныртѣа.
Абыржѣеипшоуп еибашьѣык,
Еибашьѣык данраѣсуа шѣѣык –
Иеитѣаркѣаѣа иѣоит Гѣатас,

Абжа илеицахъеит абас...
Аға дшааиуаз иахәа икъеит –
Ицъам иакәшәан – иааикәнакъеит!
Амца ихкъеит
Убра Гәатас,
Дгәаан,
Дрылалеит
Даутас:
Иарма нап
Арахъ икъан –
Жәафык шыталеит ишытыкъкъан,
Иаргъа нап
Аникъа знык –
Уа даарылгеит җажәафык!
Даарылагъежът –
Афыртын,
Уаа-шәфык хитәхәалеит амшын,
Данрылаҳәхәа артәаа нас,
Иааитагәгәеит егырт инхаз,
Зшәмх иагаз – реадыргеит,
Зшәмх иазымгаз – уа ишытахеит,
Дыриааит, иқәицеит абас,
Ар даарылгазеит Гәатас.
Ижәлар еикәирхаз зегъы
Икадыршәуам ихатқы,
Рнапы дықәдыргылт дышьтых,
Ддыршәит, дхалартцеит зны хыхъ,
Абас иеигәырғоит жәлара,
Аха дгәырғазом иара,
Ибла ирхылом зынза ччаңшь –
Иигәырғозеишь адауаңшь?!
Ихы җышьтымхзо дааскъан,
Нас ашәшьыраҗы даатәан,
Ицъам дахәаңшуеит иңеыз,
Ицъам – аитцаркәәкәа зныз,

Хазы имхатцә ду каршәуп уа,
Дтәоуп Гәатас игәы пшаауа.
Ижәлар дрыцхашьо изыпшуеит,
Арахь аччарагь иакуеит:
Амхы ишалаз уажә ааигәа,
Амшә ду зхәынчаз ишьтагәа,
Аскак ар ду тазырхаз,
Аскак ажәлар еикәзырхаз –
Цьамк изыпшаамзар еита,
Дахыпсаатцәкьоит, хаҕеита...
Алакә салгеит, ухаткы, –
Уашьта уиартахь уццакы,
Ацъам сывам, тцабыргуп,
Цьам дук устаргьы имыцхәуп,
Амцхә иачычаз – ескъынгьы
Иарпцшом, иарҕаастоит зегьы,
Зегьы иреигьуп ақәнага,
Абри уатәасшьоит, ига,
Тцәыцак устоит ахыртцәы,
Пцшала иҕыхаша уатцәы!

АМЦ-УАА РЛАКӘ

Ари лакәуп, ма иаргамоуп,
Иапхъаз – ацха гъама игъамоуп,
Хәшала-хцатла ихәы чацоуп,
Хьы-разнылагьы дкәабоуп!

Мцымзар тцабырг иҳәазомызт
Амцхәаф Мац,
Амц имхәакәан иркъацзомызт
Мышкы ашьац.
Мцла мацара дыгхәафын,
Мцла дыфхалон ажәфан хыхь,

Амц имхээр – дychмазфын,
Изцысуан ахыхь-агəыхь.
Дмыцəазакəа пхыз ибон,
Дымкəацакəа нхыт дагон,
Ица итамыз илагон,
Ифы итамыз икакон,
Уама ифытцхəацəон, дафын,
Рыфкəа раха шьюукгы пшын,
Амцхəаф иажəа, имц, иуаз –
Агəра ргон ирахауаз –
Иргəапхон!
Мцымзар тцабыргык цьара
Иказамшəа рбон дара –
Имцуаахон!
Аамта цон, ицон убас,
Амцхəаф амц еитеихəон дас...
Икəша-мыкəша дызланхоз
Иртцан амцхəара зегьы,
Даара дцьаршьон мыц зымхəоз,
Игəра ргомьзт зынзагьы.
Икан жьа-мжьала ижьаны,
‘Еада-уацла икəабаны!

Хьы-разныла
Ха хкəабоуп!
Хəшала-хчатла
Ххəы чацоуп!

Амц-уаа рлажəкəагьы цыгəтцас,
Хəынац кəрынан изышьтаз,
Ахыу-хыухəа рцыгəкəа шуан.
Амшə аарцыхьашəар иршьуан.
Асасааирта цырцыруа
Иеилдыргон уа ркəыцьмакəа,
Карматцароушəа ичырчыруа

Амахә иқәтәан рыцьмақәа.
Рқарматцарақәа цакны,
Амхы италон ес-аапны.
Хьаада иқыа,
Цәызда ицшаауа,
Раштаҕ игәыруан ркәытқәа.
Акәтытцраҕ ихтәалан,
Нак икаркаруан –
Хыртцлагьдагы итцон рхәақәа...
Абас амц-уаа рхәоу еибытан,
Дара ртцас ала иаауан,
Амц-зыхь лыхәтала иаатыртан,
Иатцашышь ақәыркь-кәыркь иржәуан.

Ишнеи-шнеиуаз
Ус аамтала,
Рымч антала,
Рқаф антала,
Илеибыртан рыжәахыр,
Ишьтарцеит амц-хан ауасхыр.
Шьақас иатцадыргылт амц,
Амцқәа ирылырхит атзамц,
Амц-хыб нақәтцаны иаатәеит,
Амц-хан кәапца иаарчацеит.

Хьы-разныла
Ҳа ҳқәабоуп,
Хәшала-хчәтла
Ххәы чацоуп!

Уи аханаҕ амцхәаф Мац
Хыхьза дтәан,
Игъежьюамызт иблахатц,
Ахра иуан.
Егъырт асны
Инхон-инцуан,

Амц аадрыхуан,
Амц драшәон,
Амца натцатцан ачуан.
Амц уны иаакных ирфон.
Атцарауаагь дара ирылан –
Мцын итыртцауаз хықәкыла,
Ажәеинраалақәагь рыфуан,
Амц-хан иасзаны идырехәон,
Мац дахьтәаз игәазхауан,
Деикәацхон, ихы игәацхон,
Мцла дзаазоз уа рхы ишышыуан,
Мыц зымуаз дибар дишыуан.

Хьы-разныла
Ҳа хкәабоуп!
Хәшала-хчатла
Ҳхәы чацоуп!

Атцабырг абаказ –
Иагәтасхьан хара,
Избанзар абрака
Иатыцмызт иара!
Аха назаза
Атыша иагама,
Ицсыма ишыбзаз?
Мап, цьушьт, еибгами,
Иаакәлеит аргама
Атцабырг цшатцас!
Абар, агәарахәа
Ицеит илеилаха
Амц хан ианас!

Хьы-разныла
Ҳа хкәабоуп!
Хәшала-хчатла
Ҳхәы чацоуп!

Иахьнырхалан ицсы ахац,
Дцеит дахьырымбара Мац.
Амц-уаа ракэзар – рымц-хан
Кэыбаса иларыққан,
Изалтуам, рнапқәа дырххоит,
Иеилауатыруеит, ихәхәоит.
Иахьтәыуоит атцабырг ицхартцаз:
«Хашрыцқау умбои, иумахаи?
Хухәоит уара хаикәурхарцаз,
Хтахоит уара удлацса, уааи!»

Амц-уаа рхала ирхаз амц
Убас иашьахаит, иапахт,
Рхы рзацәгом – иацәыргар рхәамц,
Рхәамц акуеит рхы ргар еицах.
Иалазгалаз амц абас,
Абри ацәгыара дзырбаз –
Рпыза дрыхәазом цьаргы,
Игәаг рымоуп уажә даргы!
Акгы рхарамшәа рхата
Ишьтоуп амцхәаф Мац ихьзарц,
Дрыцхамшьакәа, хагеица,
Ҷадауацла дыркәабарц!
Аха дыкам, дааг, нас, аа,
Ихы дырны дрылтцит заа,
Дара жьа-мжәала ижьаны,
Ҷадауацла икәабаны.
Рыла тибахуа иааичырчан,
Амцхәаф Мац абас дырхыччан,
Ихатагы ихы дахыччан,
Днықәзаа дцеит –
Алакәгы нтәеит...
Хацәап шыта –
Харгы хаацсеит.

Ари лакәуп, ма иаргамоуп,
Иацхъаз – ацха гъама ргъамоуп,
Хәшала-хчатла рхәы чацоуп!
Хьы-разнылагь икәабоуп!

Август 1–2, 1992

АИҒАГАҚӘА

АУРЫСШӘАХЫТӘ

АЛЕКСАНДР ПУШКИН

* * *

Жәлары зегъ зну мѡадукаѣ акѣзааит,
Ма ныхәартак сыѡназ цъара,
Ацъдъахәа ахыырцаргъ срылатәазааит –
Сыртәыртәуеит схәыцрақәа сара.

Исхәоит: азиас хамтцанарсуеит,
Иагъа ханхаргъы ирацәаны,
Мышкызны ҳазынтәык хамѡасуеит,
Иахзоужьуп хамшқәа цхъазаны.

Ма ацъ жәижәых затцә сазыпшуазааит,
Са схәыцуеит: атцлақәа зегъ раҳ,
Саргъы, сызлоугъы – ҳаѡнахуазаап,
Ҳазхылтцыз шаѡнахыз, еиҫах.

Ма апшқа гәыргъахә дсырхәмаруазааит:
– Сычҳа, саҫамыз! – сгәы цшаауеит. –
Сара сканзоит, уарах – ушәтуазааит,
Са сцоит – атыц узҫасырцәуеит.

Абасеипш хәыцрала инаскъазгоит
Арт амшқәеи атыхқәеи зегъы,
Урт рахьынтә иарбан сацбал аазго? –
Исымоуп гәтыхас есқьынгъы.

Ацсцәаха гәымбыл сҫаирхома,
Имцапшыу сшалоу еибашьрак?

Ма схала мѡакаѣ даасыхъзона?
Ма снышѣнап соуру ѣаѣара?

Са сѣа-сжы хышѣашѣа псахазамкѣа,
Ианыруа иѣамзааит насыпѣ,
Аха истахуп ихараѣамкѣа,
Сабдуѣаа рывараѣ зѣаѣыпѣ.

Уа хыхынтѣа иааѡуа гѣыргѣа-ччараз,
Ишѣтуаз, ихѣмаруаз аѣара,
Зегы-зегъ ззеипшу аѣсабарагъ
Назаа исхаеырбоз убра.

1829

ЕВГЕНИ БАРАТЫНСКИ

* * *

Раѣхѣа адунеиаѣ данѣѣыртѣа ауаѡы,
Данрейхырхѣоз ассирѣаа иибоз,
Ианимамыз уи зегъ хѣыѣ-хѣыѣ иѣѣааны,
Хѣыѣѣас дызлаѣшуаз агѣра анигоз,

Иахыынзалаз уи аѣсабара игѣы-иѣсы –
Убас дагѣаѣхон аѣсабарагъ,
Зегъ рейха дзыѣгѣыѣуазгы ѡызан иа изы,
Иагѣѣаѣѣон игѣаѣѣоу бызшѣалагъ.

Амѡан уи шѣартѣа шипѣеипшу абар –
Иоунажѣуам алаѣѣа кыруа,
Иѣеипш дазырхѣыѣуа, ишалшо дѣахар,
Иѣеникылар шейѣгыиз ирдыруа.

Ақәыцма леишәацәгъа ицнагалон зынгы –
Дзыцәшәози, нас, имѡа маншәалан:
Ахацәа драцгыла, цхъа днеиуан иаргы,
Аѡныкагъ дхынхәуан хьызла-цшала.

Ацәхәыраѣ ихалар ахәыхәкәа цыруа,
Дшеикәшәоз идыруан насыцла,
Иреигъу ацхәызбагъ, лыхцәы ссир шыкыруа,
Дааигон акаитан-зара, ахьыбла!

Нас дкәышхеит дышнеиуаз – ихшыѡ агәра игеит,
Дагәтаст илапыкәшәа-ицәанырра...
Ацсабарагъ агәатца дызтамцшуа ихнаѡеит,
Дахькылнагогъ илшом адырра.

1839

ФИОДОР ТИУТЧЕВ

АБГЪЫЦҚӘА

Ацсатцлакәа тынчза
Игылаз цъарак,
Алзынрак ахьта
Иацәымшәо зынзак,
Акәымгъ иатцәа рыкәуп
Абгъы хәа – гә-зызтам,
Ахаан имѡажьхаргъ, –
Ахаан шыа злам.

Ҳа ҳакәзар, ҳласқәами,
Ҳашәтуеит, ҳдырцыруеит,
Амахә ҳарґәалан,
Аамтала ҳсасуеит.
Алпхынра дуззак

Насыңла хлашан,
Амра гәйбзыгуан,
Азаза хәахәуан.

Ус рашәақәа ирылган,
Ацарақәа прит,
Ашәтқәагы еилаканзеит,
Амрагы шәшыт.
Иабахтау хартгы
Хшыкнахау хкычыр,
Еигъзами хныжны
Ихацәцаз рахь хацрыр!

Ацшацәгъа-фыртынқәа,
Шәласы, о шәласы,
Амахә гәыптәага
Хзыхгатәкьом шытазы.
Хамтарсны шәытрыс нақ,
Ихалшом ацшра...
Шәыпры, нас, шәыпры нас!
Шәа хшәыццоит хара.

1830

АҢЫМТРА

Ашышыхәа, җымтзакәа уцала,
Угәтыха, ухбаа зегь зала,
Урт жәәан икыдло етәатцас,
Угәатца иақәйтны итазас,
Убрака игыла-иташәалоз,
Убжы мыргакәан урзыпшлоз.

Ахы злацэырнагои агэы?
Еилкаашьас имоузеи җазэы —
Уара узакэу, уцсы златоу?
Имцуп агэтыха – хэашьа змоу,
Азыхь урфынтыр ихэашьуеит –
Уи җымт уаҗыхәаларц иаауеит.

Угәатца уцстазаара такза,
Угәы дунеиуп – итбааза –
Маза зкыы тоуп иҗашьатәны;
Ашыкьбжыы иамхәаеырц адәны,
Еицакра рмыхьырц – урт тәахыз,
Убраҗа цәымзаны иакыз.

1830 шықәса иахыгам

* * *

Апстазаара хзыкәнаршәалакгы,
Агәыгра ссирқәа хгәы итаҗеым.
Инхоит наунагзатәи амчгы,
Нас апшзарагы еицакра зкәым.

Нас зегь ирзеипшу дгьылтә канзарагь,
Ижәфәнтәу ашәтқәа рахь изцом,
Аенышыбжьонтәи аҗакаразгь,
Азаза ирҗықәу рҗабазом.

Игәыгра ахаан иеиҗьазатцәкьом
Еснагь агәыграқәа ирхьыпшуа.
Абраҗа ишәтуа зегь канзатцәкьом,
Зегьытцәкьа мәасуам хазлапшуа!

1870

АЛЕКСАНДР БЛОК

* * *

Апкызыртае, акалакы ныжыны унаскыар,
Ахабла гыгтшыааган зегырыла.
Уа инхон апоетцаа. Дара-дара еикешаар,
Иатейбамбо ус инейдылон.

Уа башаза ихалон амра жжаза,
Абаарае лахейхра каломызт.
Ашжэрей аусуреи рыда зынза
Уа инхоз еа дунеик рбазомызт.

Дара-дара цэгъа еибарехэон ианашылак,
Ирхэон ирешэозгы имшэазакэа.
Ргэы еилахынхэуан ашыжъ. Уиашытахъ рыгехъак,
Аусура реартон имцшзакэа.

Алабааипш ирдэылыгэгэа ркыалакэа нас,
Амшын акэеицеира ихыпшылон.
Ахцэы бырфын тыпцацаа рыбла нзыкешэаз,
Ирэгыгэхэааны ирышыклацшуа игылон.

Ирхэон игэыбзыгха аамта ссирк атэы,
Ашэкэтыжышцаа ирзыцэхауан иасны.
Шэтыш хэычзак, цташ хэычзак хэаас икы,
Урт рылагырз леиуан ирешашны.

Инхон апоетцаа. Нас иарбан, ихэа,
Уа уеиха урт рахэума изхацаоу:
Узхамшэало уускэа уркын уеимлахэа,
Изыхэашыха урылоуп иуэатцао.

Мап, сымш! Уа уоуп мыш лашарак зымбаз,
Апоетцәа, ианамух, ирымоуп:
Ахцәы бырфын, ацташ, аамта ссиркгы убас...
Ак ыказам урт уа иузылоу.

Утәоуп уара уцхәыси ухи еикәнарго,
Узинқәа узхоит иҕахтәазаргъ.
Апоет адунеи зегъ ижәуеит итыркәкәо,
Уи зинк дызтазом – итбаазазаргъ.

Алажә еипшггы сцәытацсааит аатцраҕ слахәуа,
Апстазаара схалааит сеиҕыхуа,
Еиҕах агәра згоит: Анцәа иоуп сызтәахуа,
Фыртын хаауп исхоуггы игәыбзыгуа.

1908

ЖӘАҢАҢЫК

Апоема

1

Атх еикәара,
Асгы шытоуп.
Икәмақаруа,
Ижәыло-икәыло пша тәытәзоуп.
Уи ацшацәгъа
Адунеи зеггы иахьзатцәкьоит!

Асы шкәакәа еиларгьежъ
Ишьтнахуеит ацша.
Асы атцака – тцаауп цәгъашәа.
Инықәгылаз – днықәтәыр,
Дарбанзаалак ҕыцха
Дцоит дықәкыа – ах, рыцха!

Ахыбрақәа наҕ-ааҕ
Ашаха рыбжъданы,
Ихшъуп аплакәт:
«Аизара иазбааит аусқәа зегъы!»
Аҕакәажә – лылагырз леиуеит,
Илзеилкаауам, дгәәтеиуеит,
Иамаркузеи, иабатаху, иаба,
Абриаҕара итбаау аба?
Зака шыапкәырша рзалтдрызеи уи ахәыҕқәа,
Урт иршәым-ирышьям – ршыапқәа хычча.

Аҕакәажә дыкәтрабааха, асы пуа,
Дылхо днеиуеит убра.
– Ох, Анцәа ҕазтәцшуа!
– Ох, абольшевикцәа ҕтарцалоит адамра!

Ацша ҕацоуп баапсыла,
Атцаак еицәазоуп.
Малуафык, аа, дахыгылоу,
Ицынтатцәкыаҕ тахәхәоуп.

Ани дарбахын? – Ихәхәы лашьтны,
Кәындкәындроуп дызфугы, ибжы хәәены:
– Амаҳаҕацәа!
– Итахеит Урыстәыла!
Дышәкәыфә цаҕахап –
Дажәаркәзоит дахыгылоу!...

Абан дахыцәырцуа
Ицшь кахәхәа ҕазәҕы.
Иарбаншь узырхәыцуа,
Апап ухатцкы?

Иугәалашәоу, цасаз
Умгәа рчны ушаалоз,

Иарбан ыарсахъаз
Ауаа ирѣаурччоз?..

Лхамы дташышы ахкѣажѣ, абан, наскъагы,
Лѣызак лхы налыкѣылкын:
– Тѣыуаран, тѣыуаран хазѣыз харгы...
Адык! – аашытлыргеит дныкѣкъан,
Леагъааитцылхт убра.

Хай, хай:
Дышытых уааи!

Хѣмаршыа цѣгъала ихѣмаруеит,
Афыртын аапкуеит,
Изыхъзо ркалткѣа шытнахуеит,
Зегы еилнархаауеит,
Иахоит, иажѣжѣоит рацѣа
Аплакат хтакы:
«Аизара иазбааит аускѣа зегы...»
Иаанагоит ажѣакѣакгы цытѣтѣа-цытѣтѣа:

...Аизара хаман харгы...
...Абар, абри аѣнаѣы...
...Ихазбеит –
Ишытаххит:
Знык азы – жѣаба, шаанза – ѣажѣи хѣба...
...Убри деитцаны азѣ даахашытуам – ицѣѣоуп...
...Хацѣап, иазхоуп...

Атцх наскъахъеит.
Амѣакѣа тацѣхъеит,
Нкыдыгѣгѣала рыцхак
Дгылоуп деицъыцны,
Ацшагы шышыѣеит...

Еи, ахлахэада,
Уааишь арахъ,
Хаагэыдибакылап...

Ача!
Сабацари, гәәк?
Уца нак!

Ажәѡан шәикәара – шәахәа злам,
Агәаг шәикәара тѡа змазам –
Агәкәа еилазыршыз...
Агәаг цәгъа, агәаг цшьа...

Аѡыза! Угәуеаныз,
Амарцъа!

2

Еиланарѡынтуеит ацшатлакә, асы.
Жәаѡаѡык неиуеит, абан, цхагәазы.

Ршәақькәа нтарс – аґақ, аґақ!
Амцабз хәытқьѡит уахыпшлак...

Ртатынкәа рґарқәацә, рхылца рхаргәагә,
Рызкәа иадцатәын туз, аха иааг!

Ахақәитра, ахақәитра,
Цьарсахъада, ах!

Кәах-кәах-кәах!

Ихьтацәгьѡуп, аѡызцәа, ихьтацәгьѡуп!

– Ванкеи Каткеи аѡыжәыртаґ итәѡуп...
– Лара лқылцад акеренкақәа тѡуп!

– Ваниуша дбеиахт ихата...
– Ҳара дахтәым, дсолдатуп шыта!

– Ы, Ванка, амалуаф, алахша,
Иаабап, нас, иалуго уаха!
Ахақәитра, ахақәитра,
Цьарсахьада, ах, ах!
Каткеи Ванкеи уажә анахь
Изфү здыруада – ахлымзаах?..

Кәах-кәах-кәах!

Амцабз хәытқьоит – уахьыцшлак...
Рабцьар шытых ицоит еицфак...

Афызa, умшәан, ушәақь аанкылан,
Иагәыдтц, уаеиғзан Урырстәыла —

Ишьамтлаҳәу,
Инеитамхәоу,
Итәарфәфәу!

Ех, ех, цьарсахьада!

3

Ицеит, ицеит ҳара ҳхьырцар,
Ар Қацшь иалалеит дара –
Ар Қацшь иалалеит дара –
Ахақәитразы қәцара.

Ех, ацстазаара, уабақоу,
Гәақроуп, гәырфәроуп!
Рышәтатәы хьыжәкәыжәуп,
Рабцьаргьы уаароуп!

Харт амалуаа пыхха иҥахтоит,
Адуinei зегъ амца аҥрахтоит.
Ҫыкәабaгac – ашьаршәы! –
Анцәа уҥахәа, уахзыцшы!

4

Асы иҫанахәоит урт ирышьтоу, дыхәхәоит,
Ванкеи Каткеи ықәхысаа ицоит —
Аеыуардын иахьынхалоуп
Фымца лашаракгы...
Ах, ах, ацсра зықәшәаз!..

Исолдат шьнел ҫаза бҫаагәышьахуеит,
Ихы-иҫы бзамыкәза иаацшгәышьахуеит...
Иршоит, иршоит ипатца еикәатцәа,
Ипатцагы иршахуеит,
Лафқәакгы ихәахуеит...

Абар, нас, Ванка – ижәҫа тбаауп!
Абар, нас, Ванка – иажәа еиҫкаауп!
Катка еилымга дгәыдикылоит,
Ажәа хаала дхихуеит...

Лара ләынхыршәтшәа даацшуеит,
Лхацыц бырлашқәа лашоит...
Ах, бара, Катиа, сара с-Катиа,
Сыхәдатқәашәааду...

5

Быхәдаҫы макьанагъ, Катиа,
Ахәызбатыц цқьа имҫьазацт.
Бгәахәпы илатцак, бара, Катиа,
Анапхыцтыцгы мҫьазацт!

Ех, ех, бкәашала!
Бшьапы цшзақәа цқьа иаарцшла!

Уаанза ибшәыбтцалоз цьоухарын –
Уашьта ибшәыбтцо сымбари!
Уаанза иалыбхуаз – дфицарын –
Уашьта ибоуа дсымбари!

Ех, ех, ус бцала!
Ак сгәы итцалейт цәгьала!

Дыбгәалашәоу, Катиа, скама
Ани афицар иахәхаз...
Иара убриггы бхы итыкәкәама,
Бара ахәымга, бара хаас?

Ех, нас, ҥацхьа сгәы катца,
Снаган бышьтахь сышьтатца!

Закә қылпад ссирыз ибышьаз,
Шоколадла бчон бәамкәо.
Иункерцәамзи уаанза ибышьтаз –
Уажә салдатцәоуп беимзыркьо?

Беимдырххоз, нас, беимдырхха!
Быцсы тынчхап ус иаҳа!

6

...Еиҥах дҳақь-псықьуа деиханы,
Уи рымға питцәоит дрыхзаны...

Уаагыл, уаагыл! Андриуха, уиныс!
Петруха, иацхьака униацыс!..

Трах-тарарах-тах-тах-тах-тах!
Асы еилафынтуа ихалт еиҥах!..
Деиҥаҥейт Ванка – дкәаратҥейт...
Ухыс ҥазнык! Ухыс, дуцәҥейт!..

Трах-тарарах! Уашьта иубоу
Атəым пхəыс лымтцарсра зеицшроу!

Дыбналт ала! Уцаз уажəы,
Сухьзап, уабацари, уатцəы!

Дабакоу Катка? – Аа, дышьтоуп!
Ахызатцə кəапза лхы итатəоуп!

Изтынчхоу, Катка, шьта быцсы?..
Бышьтаз, уа былажьыз асы!

Ареволиуциаз убас есқынғы!
Ацəа иалазам ҳағацəағы.

7

Жəафəфык уа рееивахала,
Рабцар шьтых пхəа ицоит еита.
Ауəфшра кəзтаз, гəырфала,
Дытəны дыкоуп деиқəпата.

Илакта фəитцихуам, гəнаҳа,
Икəша-мыкəша зегь лашьцоуп.
Дцоит мыждақəшəа, фəитзом уаҳа,
Ихы-ифəы маапшуа итəхəхəоуп.

– Улахь зеиқəузеи, афызə?
– Ас уеицакыртə, уцшқахоу?
– Ҳаи, Петруха, уцəбафызəап,
Мамзар, Катка улхыцсауоу?

– Ох, афызцəа, уи ацхəызба
Са сыпсуан сылфəынцəааны..
Дқамлазацызт лара лфызə,

Атцхкәа хрылан хайманы...
– Лара лыблакәа имацәысуаз,
Амцабз апыркхәа исзыркуаз,
Насгы лыана цшза сназхысуаз,
Лыхәда илатцак санагәзуаз,
Ех, сеиларгазеит, аф зысыз –
Исыздыруам дзыхсыркхаз... ах!

– Кох, узлажкәоузеи, уакәымтцуа,
Петка, упхәысхама уара?
– Урткәа еиларго, ирызхәыцуа
Уаф дузыпшаарым ара!
– Цхашьарами укыцкыцуа!
Уалтц, ухатцоуп агәырәа!

– Аха змада уара угәтыха,
Ари аамта хазлоу,
Иагъа хдылап цхәаказыхәа,
Убри ааста еицәоу!

Ус Петруха даалахәыххоит,
Мацк иааитакны иныкәашәа.
Иеириашоит, ихгы шытихуеит,
Акгы ихәаазам еицәа.

Ех, ех! Еицәгы
Гәнаха датцазам азәгы!

Ашәкәа ееила иашәыркла,
Икалахуеит архәрақәа!

Агәыхәгәйтцәақәа уаха –
Икыдыртцоит рыпсәта!

8

Ох, уара, агәырѡа-гәыцтәага,
Агәырѡа-гәықәха,
Амалаеыршыга!

Аамта схызгап,
Исхызгап убас...

Сыцсы аавызгап,
Иаавызгап уаѡтас...

Сгәаг зегь ихызгап,
Ихызгап сзыхьзас...

Ахәызба ызгап,
Дахәхап зацьал ааз!..

Уеикәасырхәып, амалуаѡ, уабацаришь!
Ушьа жжәып саташышь,
Лшьа зуп сгәы исзаламхыз,
Исымпытацсыз...

Лыцсы ртынч, ҳазшаз, уара уматцуѡы...

Ари гәґыгьрацәгьоуп!

9

Изыѡуп ақалақь неимазак,
Абааш неватәи еикәпатоуп,
Уқәыл-ужәыл иагьа утахызаргь –
Узбода-узкуада – зегь шәақьоуп!

Амалуаѡ амѡагәтан ицынтца,
Атцаа иґнамхырц итәахуеит.

Атцыхәа агәытцарены ла рыццхак,
Еицдыцны ивагәгәа иаапшуеит.

Аламлашь деицшуп уи амалуаф,
Азтцаара дыргеицшгы дхәахьеит.
Ажәытә дунеиггы мчыдан, аарла
Инафс, алажә еицш, ивтыцшуеит.

10

Афыртын шацхәа имақаруеит,
Еиқәтәазом, еиқәтәазом!
Илашыцароуп, илашыцароуп,
Уацхәа игылоу дубазом!

Асы халоит игьежбуа,
Рыбла тнахуеит изғахәуа.

– Ох, фыртын баацсуп Анцәа!..
– Петка, хурцхашьеит рацәа!
Дарбан нцәаху зыхъз ухәаз,
Иарбан бзиас иуирбаз?
Ухы иагуп уара, аиашаз,
Цқъа уазхәыцишь узырфашъаз,
Иарбан артқәа узырхәакәо –
Катка лшъакәхап иухыкәкәо?
Ареволиуция еибашьроуп, идыр!
Уишато дыкам уага – думшьыр!

Цхьака, пхьака, цхьака,
Аусуцәа, цхьака!

11

Ицоит урт рызынтэыкгы шеицу,
Ржэафэыкгы – нцэа дызмам,
Зеггы ззеицшу,
Рыцхашьара злам...

Цэгъароуп икоу рага изыхэан,
Рабцъар иқэкуп мыц зымхэо...
Афыртынггы уаф дамыхэо,
Игъежы-хынхэуеит ихэхэо,
Иамазамкэа хэарта-цсыхэа,
Асы еиқэнажьюеит еизыхэхэо.

Абирак қацшь
Цырцыруеит.

Ашьапышьтыбжь
Иардыдуеит.

Аға хэымгагы –
Аа, даадшуеит...

Уахггы-еынггы рыбла тнахуеит,
Рхы рыхнахуеит
Урт аурт...

Цхьака, цхьака,
Аусуцэа, цхьака!

12

Цхьака инеиуеит шыаға еиқэшэала...
– Зэыззаз уарбахын уа, еи!
Абирак қацшь ацша иала,
Рацхьакала ицырцыруеит...

– Еи, адә икәһаз уарбан уа?
– Абирак кәцшә шытызхыз уарбан?
– Цәгә илашыцоуп, дызбартам цкә!
– Цәыркә-цәырас иааиуа уарбан,
Афнкәа уерывакуа маза.

– Уцсы штоу уесутар еигъуп,
Уахыцалак усыцшауеит.
– Еи, афыза, абцъар уқәкуп,
Уалга, уехат, мамзар, уахшыуеит!

Кәах-кәах-кәах! – Анахыгы арахыгы,
Афныбжъара ахысбжы еиныфт...
Инеиужны ауртгы ччахуеит,
Асы шытнахуеит еиларфынт...

Кәах-кәах-кәах...
Кәах-кәах-кәах...

...Ус еиццоит ацшацәгә гәыхны –
Рлажәгы аауеит ибгархәазо.
Абирак шыаршә рацхә ишытыхны,
Аурт уалцшынгы думбо,
Хызатцә ыкамкәа дызго,
Асы еиларфынт бырлаш дала,
Ицшқарахзоу ныкәашәала,
Ишәт гәыргын шкәакәа еилыцхо,
Рацхәа дцоит Исус Христос.

МИХАИЛ СВЕТЛОВ

ГРЕНАДА

Зны хнеиуан ашышьыхәа,
Зны хжәылон цъара,
Харт «Иаблочко» – ашәа
Хқышә иқәкын убра.
Ах, ашәа, уи ашәа
Ахаштуам уажәгы
Ақаруа хаскын-ға
Иафычо адәгы.
Аха сара сөызә
Дышьтызхуаз ғаакын,
Уи дгыл харак азбахә
Еснагь иғаакын.
Дшәәхәон уи гәыблыла
Шьыжы-хәылпазы:
«Гренада, Гренада,
Гренада сыпсы!»

Ихәон абри ашәа
Ғырхәала иара...
Иабантәааигеишь арцыс
Аиспанцәа ргәырға?
Ихәа, Александровск,
Нас, Харков, ихәа:
Шәкалама аиспанцәа
Шәрызгәакыан иаха?
Ихәа, Украина,
Абракәзами, нас,
Тарас ду Шевченко
Ипсы ахьағхәараз?
Иабантәааугеи, сыуа,
Ари ашәа хазы:

«Гренада, Гренада,
Гренада сыцсы?»

Уи арцыс игәтыха
Ааиртуеит дмыццакы:
«Гренада хәа тәылак
Сыцшааит ашәкәәҗы.
Хъзы бзиоуп, хәарада,
Ицшзоуп уамашәа,
Испаниатәыла
Иагәтылсоуп, сашья!
Са сқәацә хәыҗ ааныжъны,
Уахъ сцоит еибашьяра,
Адгьылқәа рзысшарц
Нхафыжәлар убра.
Шәынсыжьюеит, нас, сашьцәа!
Шәымшәан сара сзы!
Гренада, Гренада,
Гренада сыцсы!»

Иткьон абзарбзанқәа,
Ибгон адунеи.
Харт аибашьяра иалаз
Аабатцәкьон, аиеи.
Хашцоз амра гылон,
Хашцоз иташәон,
Инрылымшо уаха,
Хазгоз аәқәа аацсон.
Уа «Иаблочко» – ашәа
Цхьа иргон хескадрон,
Уи ашәа гәытшьяага
Дунеи архәацәон.
Иабакоу, мшәан, уашәа,
Са сфыза, уаацшы:
«Гренада, Гренада,
Гренада сыцсы!»

Иеы днахышышыт уа
Ахызатә зықәшәаз,
Уажәада зкәадыр
Инахымтца иаауаз.

Са избон: амза шнеиуаз
Иаатгылеит цъара,
Цсы зламыз иқышәқәа
Инрықәбеит: «Грена...»
Дабааху сыуа,
Дахцәызит зынза,
Уахь, иашәа ссир има,
Дцахьеит хараза.
Убринахыс идгыл
Иахымфыцт ибжы:
«Гренада, Гренада,
Гренада сыцсы!»?
Ифызцәа ирызгәамтеит
Иара дыштахаз,
Урт «Иаблочко» – ашәа,
Иафын ишафаз...
Аха мраташәараз
Ашәацшь қацшь, иубартә,
Иналацәеит алагырз
Еицшыз цәыкәбарк...
Апстазаара иазбеит
Уажә ашәақәа фыц.
Ишәартазам ашәа,
Ахьырцар, шәақәытц!

Гәырҟада, гәырҟада
Цхьа шәнеила шытазы...
Гренада, Гренада,
Гренада сыцсы!

1926

ЛЕВ ОЗЕРОВ

* * *

Сыцсыр стахгэышьям аапын агэтаны,
Аға антцысуа, ианышәтуа ацсабара,
Ианыцқоу ажәған хәаада са сханы,
Ианеигәырғо зегы-зегь амра цхара.

Нас ацхынразгы истахым ацсра,
Санахәацшуа абгы иатәа еипынчыла,
Агәил аффы смаҳакәан сызхара,
Сөысзымкәабакәа икәандоу қәаршафыла.

Ацсра хьантоуп тагалан еихагы,
Абахча қуа иангылоу шәырла ихыбны,
Ишны имеикәтәакәа итастәаз аф-ғагы –
Сышпацари абартқәа ус иааныжыны.

Сыцсырцу, нас, сара азын мшы аены –
Излазгәағрызеи, уаха гәсызтазами,
Исшыуама сөызцәа-стынхацәа лаҳәны?
Аацнынзагы ушыта рацәак бжәзамеи!

* * *

Са снейуеит, сымфа сацхьа ишьтоуп,
Уа хәыцрак схоуп.
Гәаныла исхәоит – ари лашоуп,
Ари лашыцоуп.
Ауаа ғанамлацзар афны –
Макьана фным.
Амш қамлацзар усла итәны –
Макьана имшым.

ИУРИ ЛАКРБА

АИЦХНЫФЛАРА

Амфаду!
Хара х-«Волгагъы» шьтхыс
Хама ишфөиуаз,
Афон ҳамфөазацкуан,
Хаахатцөины
Хназвалаз аетцыс –
Афөанахт ихаваххы ифатцкьан!

Уи аицлабрахь ихацхьоит имшөа,
Иаанымхакөа иагьааиуеит ишьтхысаа...
Хаи, аныкөцаф,
Иаармач хныкөашөа –
Ихацысааит аетцыс,
Ихацысааит!

Ацсуа хацөа рыгөкычга ацхьарца,
Аөказара хьзы змоу инеиужьны,
Абри адгьыл афеицш-лахьынтца –
Зегь рыхьзала ихашьтып ихацыжьны!

АЖӨЫТӨ БАХЧА

Хжөытө бахча ахызаауеит шыта,
Хатцлакөа шөтуам, акгьы рфалом.
Ишпахаура, ицахкап, сашьа,
Рышьтакөа нытцак еихала.

Икөаагап ахьа, амытцмыць,
Еитымтцас игылоу атцөатцла...

Икәаагеит рышьа́та нмыжъ,
Икан – үажә и́кам ақәатца.

Анкъейпш еицлабны шыжыы
Атцарақәа ирхыџуам ашәакгы.
Урт атцлақәа ирымтан уажәы
Ихамандаз ма пхьарцақәакгы.

Ишышәтуаз рхәарын амытцмыць,
Ишышәтуаз рхәарын урт атцәатцла.
Иахашәышәуа цшацгәбоуп еиужь,
Сыла итахәаху адәаза.

АГЭАЛАШЭАРА

Хаштра сзакъым – чарак ҳаман,
Афы еикъахтӕон меигзарах.
Уажӕ сыпшгъышьоит – зӕыр дынхама,
Сфызцӕа сзеизгазом еитах.

О, сашәақәлацәа, шәабақоу? –
Ғыстуеит – иказам атак.
О, хнейпыртцит ихамбакәа,
Имырхәаакәа рацәак.

Зегъ анеилкааха нас-насоуп,
Зегъ аргамахеит шытазы:
Азә дшәаргәындоуп, азә дфырхатцоуп,
Доус дзакәыз аапшит лассы.
Анкья ҳазынтәык ҳазәыкын,
Ҳампахь иаазгодаз цәгъара!
Ицагәышьеит, икан – икам
Үи ҳаидызкылоз ҳәара.

АИҢНЫҢСАХЛАРА

Асаат ахтныстцеит
Аапынтәи акәыкәу,
Ғнатлап
Анхара-антыра сгәы азтатто.
Смацәаз ахтныстцоит
Ачча лаша зҕықәу
Акәарацча – аккара рҕыхо ицо.
Асаат, акәыкәу,
Амацәаз, акәара
Иахтныстцоит арт зегь
Чарак сзыҕхәароу –
Ацхәахә згаз аҕыо
Иазыруа чарак...
Исыман ҕыок зны
Убасеипш ифцыркәоу.

Асаат, акәыкәу, амацәаз,
Акәара, ачара –
Илхтныстцоит цхәызбак
Арт зегьы срыгәтас.
Уи лыда
Нхашәа сымам ацсабараҕ,
Уи лоуп аргама
Иахәа абас сзыткәаз.

Иахтныстцоит арт зегь
Лыччацшә гәазырхага,
Уи лылаҕырз гә-зызтам,
Сызго сбылны,
Уи лыбла
Зны сзыргәырҕо, зны сзырхаго
Икама ццышәха
Исылало ҕазны.

АХЫШЬ АГӘХЪААГАРА

Исгәалашәоит, иоусыжът – уца!
Иоусыжът – исыхәомызт уаха.
Ажәфан аапшуан ихәашьза,
Иатцамызт адгьыл цшзара хәа.

Хынтә иблакьейт уи аены,
Хынтә ганха ицейт – имәахытцит.
Иоусыжът нақ, сгәы азынханы,
Иоусыжът, избанзар – ибжысит.

Иоусыжът иахыхны ахышьытцәтәа,
Ианыстаххо сеидроу мышкызны.
Сәацшызар ус, хыхь, изатцәза,
Сыхьшь дырқацазшәа еитцыхны,

Ажәфақәа еикәамцсо зынза,
Жәфанағ ицсыр атахызшәа
Игьежьюан, игьежьюан ахышьыцба –
Избон зыгәра сзымгазо цхызшәа.

АГЕРМАН БЫЗШӘАХЫТӘ

ИОГАН ГИОТЕ

* * *

Ашьхара цшьяала
Иахалеит ашәшъы.
Атцарақәагъ абнахьтә
Иааџуам рыбжьы.

Итцысуам цъара бгъыцкгъы,
Итынчхеит зегъы.
Уаамыццакын, нас,
Утынчхап уаргъы.

1780

ГЕНРИХ ГЕИНЕ

ASRA¹

Асултан ицқа хазына
Хәылпазыла тцака длалбаан,
Афонтанқәа рашәа ләатә,
Лахтынрацхәа тынч длеиџеиуеит.

Есыхәылпаз уа науртцас
Тәымуаџык – арцызбак – дгылоуп,
Афонтанқәа рыцпхь наиқәтәо,
Есымшааира дшъада-цәышхо.

¹ Ари ажәа «ацсуа» хәа аанагоит.

Ахкәажә цхәызба убри дгәалтан,
Хәылпазык убас днаиазтааит:
«Са истахуп уа ухъз еилыскаар,
Уабатәиу, улышьтрада?»

Атакс арцыс: «Махмыт сыхъзуп,
Еимынтәылатәуп. Са сышьтра
Цьалс абзиабара рымоуп...
Иааигәазоуп шыта саргы сацьал».

ИОГАН БЕХЬЕР

АБИРАК

Данкаха, ифызцәа еипчеибатца инеит.
Ишпаруаз, ихырфеит чабрала ихы-иҕы.
Ачабра еразнак ишьала иҕацшьхеит.
Ашьа иҕыкьасо дышьтан адәаҕы.
Дызгылом уи уаха. Итәахуп ихы-иҕы.
Бирак кацшьуп ахатца хаҕыс итынхаз.
Бзиала, аҕыза! Биракс уа ухы-уҕы
Иахьарнахыс иҕама хцалап хара инхаз.

1932
Еиҕагоуп февраль 25, 1968

ЕГЫРТ АБЫЗШАҚА РАХЫНТӘ

ҚАРЫМ МЫХЦ ¹

СЫЗЛОУ ШӘАХЬ

Ацикл «Абазашта» ақнұтә

Ашәқәа аашәыртлароуп лассы-ласс,
Иаартызааит ахышәқәа!
Шәзырфы! Ишәахауама?! –
Бжы ссирқәак аафәеит харантә:
«Радеда» пшза рыма
Ихафсхәу ашәышықәсақәа рышқа
Ицоит урт, хазхылтцыз,
Ихазтаз Ацсадгьыл хара.

Ашәқәа аашәыртлароуп лассы-ласс,
Иаартызааит ахышәқәа!
Шыжь заа ишәырфыха –
Изырфып, ирахап ахәычқәа:
Ашәуа ҧырпынбжы шырхыфәуа
Арт хашьха даушқәа,
Шақа игәазырхагоу
Хәеҧазацәа инеиуа рбыжьқәа.

Ашәқәа аашәыртлароуп лассы-ласс,
Иаартызааит ахышәқәа!
Ҫсызхоу уаф дҧалома
Ажәытәашә абжы змахауа:
Кына ицха² лылабжыш леиуеит

¹ Абаза поет.

² Кына ицха Минат – ашәуа лакә тыпцха. Ирхәоит лхата данцсы ашәа лтынхеит хәа.

Рѡашшѡа ихышхытѡа,
Ижѡдыруама уи
Зака зкъышыкъѡса иргѡылсны иаауа.

Ашѡкъѡа аашѡыртлароуп лассы-ласс,
Иаартызааит ахышѡкъѡа!
Ха хгѡыргѡоит уажѡы,
Аха хгѡыргѡозма ас ескъынгы:
Ирблыз ха ханасыц
Еикѡыхышѡашѡа ишьтамзи иццышѡха,
Ха хшыала икѡабази закантѡ
Абри хадгыл зегы!

Ашѡкъѡа аашѡыртлароуп лассы-ласс,
Иаартызааит ахышѡкъѡа!
Хгѡыргѡабжы неилааит
Ашѡышыкъѡсакъѡа рышка пхѡака.
Икалоит ха хацстазаара
Уажѡеихагъ итцегъ ишѡтышха,
Икѡакѡаза рымѡагы нагаз
Ацеипш лаша акынза хагѡкъѡа.

Ашѡкъѡа аашѡыртлароуп лассы-ласс,
Иаартызааит ахышѡкъѡа!
Шѡзырѡы! Ишѡахауама? –
Бжы ссиркъѡак ааѡуеит харантѡ:
«Радеда» цшза рыма
Ихаѡсхѡу ашѡышыкъѡсакъѡа рышка
Ицоит урт, хазхылтцыз,
Ихазтаз Апсадгыл хара.

СЫЦСТАЗААРА

Ааңынра мѳасуеит,
Апхынра хталоит –
Са сѳеиуеит сышиашоу
Ашьха саҕалан.

Апхынра мѳасуеит,
Иааиуеит тагалан –
Са сѳеиуеит сышиашоу
Ашьха саҕалан...

Шьыжыказ шѳагылан
Ашьхахь шѳнапшуазар,
Уи ақѳцѳан ихалаз
Аныкѳаѳ дшѳымбозар,

Алада агѳаѳахь
Шѳеимымдан лапшыла:
Ашьхақѳа ирхапѳура
Ауарбақѳа шѳѳрылапш!

ЦАНАШѳ ХАЗАРАТ¹

СЫБЗИАБАРА

Абырг дысгѳапхоит сара – агѳашѳ апхѳа итѳѳу,
Ажѳабжь хазынақѳа ихѳоит дзыниахѳѳу.
Бзиа дызбоит иара убас ескѳынгы –
Забду дызмыртынчуа, цѳа изымтѳѳ ахѳычгы.
Бзиа избоит: абду, дмыццакыкѳа рацѳѳк,
Кѳышрала ишыкаитѳѳ азѳѳарақѳа рѳѳк,
Амаѳа ипшышыѳа – ак иаѳшѳѳзар хѳѳ дшѳѳны,

¹ Аедыгѳа поет.

Абду уи дышихэацшуа дыгэцаракны.
Са сзы игэазырхагоуп абду данҕахо,
Сгэыргбоит иахьыздыруа игэыцра дзырцхо:
Уи амџан дызхысыз, иибаз-иаҳаз,
Имата изынижьюеит ицышэа ирҳаз.
Абырг дысгэацхоит сара нас ҕаказгы –
Имшқэа анхьантазгы – дымтџыут зынзагы.
Бзиа дызбоит уи, дрыхызо ахэыцқэа,
«Ишэызҳа, дад, ишэызҳа!» – анихэо дгэыкуа.
«Узҳа, дад!» – даргэыргбоит ари заҳауа,
«Узҳа, дад!» – даркэышуеит ари заҳауа.
«Узҳа, дад!» – уи ауми ҳаргы ҳаззырҳаз,
Уи ауми абас еипш иахьа ҳазрыгэғаз!..
Бзиа избоит абдуи аматеи сара,
Бзиа избоит иазэыкны изџу цхьацара.
Убас еипш иазэыкнатцы урт есқынгы –
Амрагы цхоит, изазоит амхқэагы.

АМЦАЖӨЛА

Аибашьра
Аамта цэгъан уамаза,
Амцажөлаз хгэылацэа
Аауан шарцазза.
Иабаказ аспичка –
Уи рымамызт азэгы,
Амцажөла иашьтан
Ускан зегы.
Ҳанду рыцҳа, шьалла
Зхы-зџы таҳэҳаз,
Датэҳэан еиқэылтцон
Амца иҕаҳэаз.
Ахэа неипхышышьаан,
Акэицқэа аалырцшуан,

Амцагъ – дадырызшәа –
Ус иааибакуан.
Рацәала ичышәыз,
Ихыблааз лнапқәа,
Алџафџы рхымзи,
Ирхымтџуа зынза.
Иҕамызт урт реиҳа
Ицҳаз анапқәа.
Ажәларгъы хырхәо,
Ицон иццакуа...
Санду леипш убас
Истахуп есқынгъы
Сахънеилак иназгарц
Апҳара саргъы.
Анасыц рыстоз
Дунеиаџ аҕаа...
Дарбан – уи атқкыс
Еиҳау зыцшаауа!

АСКАД МУХТАР¹

АЗАКӘАН

Адунеизегътәи аидибахалара –
Жәџантә планетақәа рхала ирызкнү?
Җара ҳайдгылара, ҳара ҳаиуара –
Җа ҳзакәанқәа мамзар даеакнү?

Җайднамхалазои ҳагәқәа рыпҳара,
Җаҕами агәырғъараџ, агәәкраџ ҳазәны?
Адгъыл дзыкәғъацом, мап азәы ихала,
Җаицуп ҳарт зегъы. Азәгъы дҳалтџуам дзатцәны.

¹ Аузбек поет.

ЧАШЫТ МУҤАЗ¹

АЦХЫЗ

Ан лгәалашәара

Сан ашәхымс дынхытцит,
Сныжъны схала.
Дцеит –
Афныҕа уаха дымхынхәуа...
Аха ақыта аныцәоу итаҳәхәа,
Зны-зынла
Дысзааиуеит лара цшәаала.
Лара лакәым, лыгагоуп иаауа,
Лышьтыбжь слымха итафәуеит
Ацәа сшалоу.
Лара шлакәу здыруеит
Уи лыбжьала.
Дааскьаны даагылоит, лгәы цшаауа.
Дысзыцшуеит гәыблыла
Сан – сгәацхара:
«Иумозеишь,
Акрькоума узынхьуа?»
Сыбла хыстыр – дныцaboит фацхьа–
Сымала
Сагәылоуп атц еиқәара.
Сыцәоит са сымгәақуа
Ус фацхьа.
Сан днаскьоит ашәхымсахь
Цшәаала, цшәаала.
«Сан, баагыл, бымцан!» – хәа
Сылхынхалоит,
Фацхьа сәыхоит – ицәоуп зегь таҳәхәа.

¹ Акабарда поет.

ГАЛАҚТИОН ҒАБИЗЕ¹

* * *

Иарбан вулкану иткәаңыз анака?
Атх лашьца иналкяз иарбан мцоу?
Зшъа цкъа катәода? Дпоетуп игәакуа,
Зашәақәа хытцны ишъа рәашха ицо.

Иарбан пта еикәароу амра зәәғазкуа,
Ажәфан абжара зтәахыз зәахьыгза?
Ари – апоет, уара уажәақәа еицазкуа,
Уағацәа ршыкьбжьоуп, измам тыхәаптәа.

Иарбан фыртыну, дыдроу шапхъа ицәыртцыз,
Иарбан ари: ибылуама адунеи?
Икәңоит ауп уа уажәа, аиаша иахылтцыз,
Ркамақәа еиғасуеит уаға цәгъеи уареи.

Иарбан шытыбжьы хаау ихало есааира,
Иарбан лашароу насыпны икапхаз?
Апоет, уара уиаша иагеит ауп аиааира,
Ари уара уашәоуп – аға дтазырхаз.

1916

¹ Ақыртуа поет.

АРҒИАМТАҚӘА РАЛФАВИТТӘ РБАГА

«Аагарта сақәшәеит, саха изгалап...» (Арыцха ибжбы) 33
«Ааит, ахахаи!» («Санатцоу аидара исзышьтымхуа...») 21
Аамта («Удәаза цәхәит, уқәатца цәхәит...») 382
«Аамта хеит, имчыдахт, иазынкылом...» 443
Аамта («Хрызхыцып х-аамтакы. Изахьзузеи хазтагылоу...») 236
Аамтеи сареи («Уанацбалбеит, – шыоукгыи сабжьоит...») 163
Аапын ашәа («Алашә далоуп аапынтәыла...») 330
Аапын ашәа («Иучырчырузеи, атцыс?...») 593
Аапын мшы («Ашәтыцкәа хәмаруа италоит еилысуа...») 128
«Аапынраз ашәткәа быгерылак...» (Сан) 152
«Аапынра мөасуеит...» *Қь. Мыхц* (Сыпстазаара) 722
Аапынтәи ақәа («Тынч илеиуеит ихааза...») 49
Аапынтәи ашыыжь («Ашыац кәымшәышәза иөеиуеит...») 26
Аапынтәи ашәа («Сан ибмырцәан ацәашы...») 130
Аатгылара («Иаапшит шысхәо илеихашәа...») 434

Абаллада («Зны ишоура такарны, ихьтацәгьа фыртынны еазны...») 201

«Абар, ашоура хеит ашышыыхәа...» (Ақәа) 407
«Абар даеа мшқәак роуп инхаз...» (Анасып хьанта) 310
«Абар сара сқәатца еихашышыра...» (Ақәатцаф) 297
«Абарт амш хәашьқәа неидкыла...» (Ацсны) 441
Абахә («Иссирзан уи амш гәазырхага...») 141
«Абга днықәгылт уи дхәыц-хәыцуа...» (Зышыха ихалаз) 292
Абгьыцкәа («Асқак, иахьанза хааирагьы лахьынтцоуп...») 460
Абгьыцкәа. *Ф. Тиутчев* («Ацсатцлакәа тынчза игылаз цьарак...») 693
Абжбы («Исахауеит лассы-ласс уи абжбы...») 73
Абжбы («Ухатцоуп – уацәыбнал, ухатцоуп ишы!...») 189
«Абжбымшынкгыи ирырт мариала...» (Цьанаттәи ахақәитра) 206
Абжбы хаа («Дгьыли жәфани еимашыыхаа...») 452
«Абзиабара – абзиара иафьзоуп...» (Q-ажәак абзиабараз) 232

Абзиабара («Апстхәа ашәыхны ишьтатца...») 433
 Абзиабарей аҗарей («Иейыхәан иҗазшәа...») 455
 «Абзиеи ацәгъей, ахааи ашей...» 428
 Абицара җыцкәа рахь («Акыр шықәса рышьтахь...») 158
 Абирак. *И. Бехер* («Данкаха, ифызцәа еипҗеибатца инейт...») 719
 Абла иамбо («Исызутом са сгәы тыхны – иагъабоутаху уаргъы...») 174
 «Абла хаара ачча рхылан...» (Ачара ашьтахь) 196
 Абна лакә. Апоема 641
 «Абра зегъ еилкааушәа, зегъ цшзоушәа-инагзоушәа...» (Хапстазаара) 374
 «Абракагъ убас ауп...» (Абракагъ убас ауп...) 450
 «Абрака кытагъ, хаблагъ, мҗагъы...» (Сыхьз) 467
 Абри... («Абри са сазхәыцхъейт акыр...») 339
 «Абри асахьа сыбла ихытцуам...» 46
 Абри аума изахьзу («Исымбозар стынчхон ма лхабар...») 100
 «Абри ашьха ду ақәцәан сызхалар...» 23
 «Абри иоума, шәара шәхәашьа, шәара зқәым?...» (Зегъы звызбо) 168
 «Абри са сазхәыцхъейт акыр...» (Абри) 339
 Абырскьыл изхәыцра («Итдысуейт агәашь уара узыдхәалоу...») 157
 «Абхәасамтцан ашәт быбыцкәа...» («Цыит») 577
 Абырг («Ашықәс рацәа еидараха...») 102
 «Абырг дысгәацхоит сара...» *Х. Панашә* (Сыбзиабара) 722
 Абыргцәа («Абыргцәа хатыр еикәыртцоит...») 475

Ага бҗыици ашьха бҗыици («Ага бҗыици ашьха бҗыици...») 454
 Агагақәа («Уара иуцуп, сара исыцуп...») 472
 «Ага итытцу, ашьха ихытцу...» 227
 Агха («Гха затҗык ухьны, апстазаараҗ уаха...») 223

Агәаларшәага («Са сыетцәа акыр ишьтыхуп...») 99
 Агәалашәара («Артцәа пхәызба, бтцәа хәычы...») 381
 Агәалашәара («Ацәкәырцақәа еишьтала-еишьтала...») 76

Агәлалашәара («Иара дсышьтан, сара снеиуан...») 34
Агәлалашәара. *И. Лакрба* («Хаштра сзакәым – чарак хаман...») 715

Агәили, акәыци, амфасфи («Скәыпшуп, схаауп, сыпшзоуп, сышәтыцуп...») 28

Агәнаха («Агәнаха атәы цәгьоуп...») 258

Агәрамгара («Усгәапхоит иахьа мыцхәы...») 247

Агәеантара («Узхылтцыз уан, уашьа-уахәшьа...») 475

Агәфьыг («Ажәфәан тәыуоит еихмырсыгь...») 400

Агәыгра («Ашьха цәхәыра уқәхеит, амра аеатцәахт...») 22

Агәыгра («Хакәитрада, насыпда – гәыгра мацарала...») 442

Агәыгреи апшреи («Җнакоуп инхаз афхәаранза...») 104

«Агәы каршә тынч аусқәа катцо...» (Арбагь) 362

«Агәылацәа ргәы цызтәаз, абар, атцыхәтәан...» 94

Адагькәа («Алакәа кылтцит, акыргьы аеаргәакт...») 87

Адагькәа рашәа («Еицтәхәхәошәа рееибарк хапшьак...») 575

Адагь такьа («Адагь Такьа, ахәынтакьа...») 548

«Адагь фәган икәдыртәан ахан...» 356

«Адгьыл, ажәфәан, ага, ашьха...» 48

«Адгьыл самкуа...» 412

«Адунеиаф зегьы-зегь ихаштны...» (Ацәәфьыга) 212

«Адунеиаф уаха цстазаарак миуа...» (Атыша ахықәан) 408

«Адунеи ду снаниалан...» 83

«Адунеизегьтәи аидибахалара... *М. Аскад* (Азакәан) 724

Адырды («Игьежьуеит, игьежьуеит адырды...») 249

«**Адәыгба**» («Иааиуеит ахәыцқәа, иааиуеит еицрыхәхәа...») 560

«Адәыгба цеит, ицеит хара...» 66

Аелегия («Цшьаала ашәшьыра зхало ашьац уархалаф...») 143

«Аетцәакәа рөыхарак исеиөырбоит сара...» 52

Ажәа («Итцастцеит амахә фә хыстцәан...») 156

Ажәакгьы хзеибамхәеит («Барей сарей ажәакгьы хзеибымхәеит...») 89

- «Ажәакәа ирибамто таха...» (Ажәеинраала) 368
- «Ажәа тлапкакәа, ажәа гәақақәа...» 113
- Ажәа («Уи хәашьа змазаноуп тариала...») 370
- Ажәеинраала – цсышәа хаала («Акьае ишәуп – икәакәацшыуп...») 561
- Ажәеинраала («Угәы аекыдкьо ихагаха...») 359
- Ажәеинраалара («Шә-хьаак сьмоуп сара зны...») 406
- Ажәеинраала («Ажәакәа ирибамто таха...») 368
- Ажәлакьаф шана («Ассир иалашоу азә боуп...») 459
- Ажәтцарақәа («Ажәтцарақәа, шәарт шәеинаала...») 275
- Ажәтцыс кьала («Амра мчыдахт, ахьта афалеит...») 283
- Ажәытә баллада («Анцәа шьарда зымчу, сухәоит...») 123
- Ажәытә бахча. *И. Лакрба* («Хжәытә бахча ахьзаауеит шыта...») 714
- Ажәытәзатәи ажәфан ду амцан («Ажәытәзатәи ашәа цшзарахқәа...») 211
- «Ажәытәзатәи ашәа цшзарахқәа...» (Ажәытәзатәи ажәфан ду амцан) 211
- Ажәытәуаа ражәа («Ацсны дамкит ззырхәаз...») 274
- Ажәфан азы ашәа («Ажәфан хәхиаалазан халан...») 436
- Ажәфан ахьсра («Ажәфан хьсуеит хәгәкәа ткьо...») 179
- «Ажәфанае амза шашаза...» (Амзеи ахәычи) 89
- «Ажәфан ашкә са сашшын...» 212
- «Ажәфан дузза хьбрас ихазхоит...» (Ашәа) 40
- «Ажәфан иатцәара ихәгыжьуа ишалоу...» 88
- «Ажәфан хьсуеит хәгәкәа ткьо...» (Ажәфан ахьсра) 179
- «Ажәфан хәхиаалазан халан...» (Ажәфан азы ашәа) 436
- «Ажәфан цәыуоит ихьмырсыгъ...» (Агәфьыгъ) 400
- Азакәан. М. Аскад** («Адунеизегьтәи аидибахалара...») 724
- Азатцәра («– Амра, амра, сгәы зырәыгыуеи...») 245
- Азатцәра («Имфаст агәгәахәа амш азхьтцра...») 235
- Азцшра («Цшра-сахьалагъ хшыфлагъ, аиашаз...») 447
- Азтцәара иаша («Истахыз зегъ соуит, истахыз-сзышьтаз...») 288
- Азы** афада ицоит («Арт ашьхакәа иркыдланы...») 93
- Азын («Са сындәылтцит адәахьы...») 547

Азын азхъра («Азын зымааит ус мараиала...») 255
Азын ахъта илбаанацан...» (Ашьхартцыс) 583
«Азын зымааит ус мараиала...» (Азын азхъра) 255
Азынтәи атцыс («Имлагоноуп, имлага...») 334
Азыхъ («Сеихаччоит, слахъыхуп, сыцкъоуп ескъынгы...») 205

«Азәазәала испыло, сызпыло...» 473
«Азә ак уеихәоит...» (Сфыза уахъ) 417
«Азә анасыц абрантә игарц збаны...» (Насыц змоу) 403
«Азә дыкәтцуеит абрантәи ахахә тацканы...» (Ашьха ду ақәцәан) 294
«Азә дыкоуп убасшәа...» 242
«Азә илацш ххынхалоуп хара хыхъцалакгы...» (Амфә ианхалаз) 311

«Аиаша иагәтасыз – думбазшәа душьтит...» (Аицәажәара) 261

«Аиаша сыздыруам ишсыхъыз...» 138
Аиашахъ шыафак («Иахәлабгон, иаграбгон иацылоз зеггы...») 251

Аибадырра («–Амра сыхъзыртәит сара...») 580
Аибаршәара («Мыми Мыми еибаршәеит...») 536
«Аибашъра, аамта цәгъан уамаза...» *Х. Цанашә* (Амцажәла) 723

Аилытцра («Анахъгы иатәымкәа, арахъгы иатәымкәа...») 381

Аимак баша («Икәм, икәм аицәа фкык ...») 340
Аимфалацәа («Хзеибадырзом азәи-азәи – уаха акгы!...») 260
Аицхныфлара. *И. Лакрба* («Амфәду! Хара хъ”Волгагы” шьтхыс...») 714

Аицылара («Атрышә иасит сара сгәатан, икарулуаз акацкац...») 155

Аитныцсахлара. *И. Лакрба* («Асаат ахтныстцеит аапынтәи акәыкәу...») 716

Аихъзара («Кыцла ихыбу хкәаскъа шкәакәа...») 319
Аицәажәара («– Аиаша иагәтасыз – думбазшәа душьтит...») 261

Аиҫызараз («Иурҫаит аҫара, иурҫаит амал...») 265

«**Ак** азмырхакәа, абар, лабәба...» (Амза лыпшаахкәа) 404

«Акалашәа иҫоуп иҫашәа...» 428

«Ак кьакьан, ак абга таптәан...» (Ахахәкәа) 83

Акрыфара («Ари – уан лзы ҫаттак...») 562

«Ак схаштышәа сшыҫоу спыкпышьтуа...» 374

«Акы ахы алада ирханы...» 29

«Акыргыы стагәтасит, акыргыы сгәәктәәкт...» (Апшаара) 240

«Акыр шықәса рышьтахь...» (Абиҫара ҫыцкәа рахь) 158

«Акы-әба ззеицымтҫо дзынхом...» (Апхьазара) 542

«– Акы, әба, хҫа...» (Тҫис аҫатқәа) 562

«**Акьә** ишәуп – икәәкәәпшьуп...» (Ажәеинраала – ҫсышәа хаала) 561

«**Акәакь** хазына, алмас тәыла...» (Апшәма) 61

Акәәпқәа рхатыҫан («Акәәпқәа рхатыҫан иргыл изыхәтоу...») 332

Акәбыркәа («Са сыркыдуп атызқәа...») 468

«Акәтағ хәыҫ изтамзеит...» (Ахьыҫпапыр) 362

Акәчышь («Акәчышь гәамтҫеит, ихәәцәоит...») 560

Ақалақь бахчаҫ («Ақалақь бахчаҫ лассы-ласс») 363

Ақәа («Абар ашоура хәит ашышьыхәа...») 407

Ақәа («Аәәрадағкәа рыбжьы...») 97

«Ақәа леиуеит – агәыптәага...» (Исхәарызеи?) 303

«Ақәа налагеит абар...» (Апхынтәи ақәа) 587

Ақәатәҫ («Абар сара сқәатә еихашышьыра...») 297

Ақәнага («Гәыргьара духааит сыҫра...») 190

«Ақәҫара ашышьыхәа даакәытҫит...» (Атҫыхәтәантәи аччапшь) 250

Ақәыпшреи агәыгреи («Санлацәажәо сара сышқа дхьапшуам...») 209

Акызқәа («Иаакыжкыжны, илаҫа-әаҫан...») 457

Аќаа («Ухыыз цсаххон аамта-аамтала...») 359
Аќараан («Уааныжыны ицеит ахышыцба...») 268
Аќараанќаа («Ацэгъеи абзиеи неивысны...») 262

Ала («Ахухэа ирзытќьон иац ашта италоз...») 56
Алакэ аќнытэ («Ашырхэа угылоит ашаецэ аныло...») 108
Алакэ азхэыцра («Рыхык аатгылеит. Урт рацхэа...») 243
Алакэќаа («Гэфыгърам изхылтыз. Мышгагас ихэыцым...») 181
«Алакэа кылтцит, акыргы аеаргэакт...» (Адагъќаа) 87
«Алакэа пытк анеикэшэа...» 45
Аламыс дгъыл («Ирзыршон адгъыл доусы иратэаз...») 443
Аласбаќаа («Ивагъежъуан, идырбзон ишыаргэытц...») 33
Алафашэа аресторан азы («Хара хгэалаќоуп иахэа...») 215
Алахынтца («Ауада цхоуп, атызќаа гэгэоуп...») 335
«Алашыцара реалакны блаќэак...» (Алашыцараф) 361
Алашыцараф («Алашыцара реалакны блаќэак...») 361
«Алашэ далоуп аапынтэыла...» (Аапын ашэа) 330
Албаашара («Оадахэала иара ахала...») 453
Алисеи Алиаси ирызкны («Ишэызбозеи са схэыцќаа...») 414
Алыми ашышкамси («Ашышкамс еидарак аманы ицон...») 263

Амаамын («Атцла иахыкыдлаз абар, амаамын...») 267
«Амахэ иќэтэоуп, амахэ кнаха...» (Атэахаха) 534
«Амахэ оа соахан – афаохэа иаацтэеит...» (Аныхэафа чыда) 186
Амахэ («Иабхэараа аќэыд анифартца изхара...») 268
Амацэыс-адыд анцэыртца («Ацъ дукэа ирысны...») 167
Амза зхалаз («Атых. Артцукэа рыбжыада...») 366
«Амза лашараф ашэт бгыыцќаа хиаало...» 38
Амза лыпшаахќаа («Ак азмырхакэа, абар, лабфеаба...») 404
«Амза цэажэазом, атцла цэажэазом...» 131
Амзеи ахэычи («Ажэанаф амза шашаза...») 89
Ампыл, ампыл цшатачы! («Ампыл, ампыл цшатачы!..») 588
Ампыр, ампыр шыапы зцоу... («Иахынзалшоз уеырцагэа...») 574

«Амра агылара кыр шагу...» (Ашәткәа рбахча) 175
 Амра («Амра, амра, амра!..») 557
 «– Амра, амра, сгәы зырҕыҕуеи...» (Азатцәра) 245
 «Амра ацхашьа бзиоуп...» 254
 «Амра анылташәо ипытуеит...» (Уахынлатәи ашәт) 287
 «Амра анәатцхахоз шыжы...» (Арбаҕ-чышь) 566
 Амра аташәамтаз («Амра аташәамтаз – амра ацсы ацамтаз...») 312
 Амра ацәыртцра («Иаачырчырит цыск ақәатцә...») 343
 «Амра зхыччалоз амшын уазыцшы...» (Аеырбара) 115
 «Амра мчыдахт, ахьта афәлеит...» (Ажәтцыс кьала) 283
 «Амра цхоит ихалан икажжы...» 396
 Амра ссируп аташәамтаз («Амра ссируп аташәамтаз...») 107
 Амра сыхәаччоит хәычтцас («Тынч азхықәаф снатәаны...») 82
 «–Амра сыхьзыртәит сара...» (Аибадырра) 580
 «Амра талахьан ахшыра...» 352
 «Амра убомызт. Ажәфан иатцан...» 118
 «Амра халоит хәыч-хәычы...» (Ацсызкөы) 542
 «Амузика хәмаруеит ахы угәанарцхартә...» (Ахх, исзынкылом, игәәкүеит сшыапқәа!) 91
 Амхафы («Заа сгылан (сара стәала)...») 427
 Амхы шкәакәа («Ицсызшәоуп ишыкоу амшын...») 123
 Амхацьырцәа рахь («Иарбан нас ацсадгьыл атцкыс еихахаз...») 165
 «Амца агәгәахәа изтцоу ақәаб...» 86
 Амцажәла («Иарлашоит гәыграк схы-сфы...») 438
 Амцажәла. *Х. Панашә* («Аибашьра, аамта цәгьан уамаза...») 723
 Амца («Улахәызар, хьта уакызар...») 27
 Амц-уаа рлакә. Апоема 683
 Амш («Нак ипхьацаны гәышпыла...») 357
 «Амш аеарыцкьан...» (Амш бзиа) 316
 Амш ашьра («Ухы зқәурыз хьызхәала...») 294
 Амш бзиа («Амш аеарыцкьан...») 316
 Амш гәазырхага («Ашьхақәа ирфькәлеит аччацшы-ашәацшы...») 230

«Амши амши еисаны...» 63

Амш ианацло («Игэйтгагоу, илахёыху сара исымоуп аамтакы...») 141

«Амшқәагы ирымам җәәара...» (Аҗара) 391

«Амшқәагы кьаёхоит, ацхарагы мацхоит...» (Ацхын ацамтаз) 195

«Амшқәа кәнахшьон иахзыптәаз...» (Атышэинтәалара) 160

Амш хьанта («Хаарак аттазамкәан амш...») 458

Амшцәгьа ашьтахь («Иахантәарак ахырхырхәа ақәоура иаёын...») 84

«Амшцәгьа мақаруеит, ацшацәгьа хәацәоит...» (Ацшеи абгы) 244

Амшын ахь («Ухагаха уаёуп ацәкәырцара...») 240

«Амшын еикәа кәандашьшьыра...» (Ацсынтәыла) 19

Амшыни сареи («Сиит, сызхәит амшын ахықәан...») 172

Амшын цхыз («Иахысхәара сзымдыруа сыкоуп...») 446

«Амшын тынчуп. Ашхәа хгылоуп аханы...» (Атынчра) 329

Амшәи абгызреи. Апоема 596

Амшәхәыси анбани («Анбан астан амшә...») 552

Амфә («Амфә иқәуп адтхәа шкәакәа...») 222

«Амфәду! Хара х-”Волгагы” шытхыс...» *И. Лакрба*
(Аицхныфлара) 714

Амфә ианхалаз («Азә илацш ххынхалоуп хара хыхьцалакгы...») 311

«Амфә ианыжылоуп икаҳаз абгыжә...» (Сымши сымчи) 145

«Амфә ианыршәла ашацахәа...» 36

Амфә иқәу ашәахәа («Сыбжы ғтызгоит алашьцарахь схы фарха...») 220

«Амфә иқәуп адтхәа шкәакәа...» (Амфә) 222

«Амфан игылоуп атәатцла, амтқан ашьацра иатцәоуп...» (Атәатцла) 110

Амфан («Сабаццакуеи, амфә сануп...») 53

«Амфәхәаста лакь-лакьуа...» (Жәытә кәзшьала) 20

«Амфәхәастеи амза итәуи...» 146

«Анакә хытцуан еитдыхәхәа...» 309

«Анасып уашьтоуп – иарада узынхом...» 324

Анасың хьантә («Абар даҕа мшқәак роуп инхаз...») 310
 «Анахьгы иатәымкәа, арахьгы иатәымкәа...» (Аилытпра) 381
 «Анахь – шыаҕак, арахь – шыаҕак...» (Аеынкыларә) 369
 «Анбан астан амшә...» (Амшәхәыси анбани) 552
 «Ан дшыцәаз лыпха дыргеит...» (Ашәа) 73
 Ан лразкы («Ашәахьа ауха ла дышьталан...») 98
 Анцсы («Ирыгәтылак ашьха еикәыршара...») 57
 Анхаф иблала («Ханхамфа лкажьны хгылт қәпара...») 444
 «Анцәа шыарда зымчу, сухәоит...» (Ажәытә баллада) 123
 Анцәеи ауааи («Икоуп ф-ажәак, ф-ажәа нагак...») 461
 Аныкәаф («Үекамыжкәа – ашә акынза...») 424
 Аныхәацхьыз («Уамыхәан, афыза, са скынтәи ҕакы...») 106
 Аныхәаҕа чыда («Амахә ҕа сәахан – аҕафхәа иааптәеит...») 186
 Аныфбжькәа («Үхьзала ҕыстит сышзахәоз...») 236
 «Апкызыртәҕ, ақалақь ныжьны унаскьар...» А. Блок 696
 Апоег («Пстазаашьа сымам ҕакала зынза...») 199
 Апоеги апхәызбеи («Ишанәу лашаран, даацәыртцәеит лара...») 191
 Апоег изхәыцра («Ипышәатәуп ахәшә ҕыц...») 232
 Апоег уахь («Ихәа узыргәамтца, ихәа угәы итыхо...») 74
 Апсабарей сарей («Апта еикәыцәашь мамикәара...») 402
 «Апсатцлакәа тынчза игылаз цьарак...» Ф. Тютчев (Абгьыцкәа) 693
 Апслыш («Аеыкәаба-аерыхьны иаатытцызшә азы...») 584
 Апсны («Абарт амш хәашькәа неидкыла...») 441
 Апсны агимн («Итбаауп адунеи, итбаазәуп...») 425
 «Апсны дамкит ззырхәаз...» (Ажәытәуаа ражәа) 274
 «Апсра ушазыпшу есымша...» 287
 Апсраҕы («– Уаагыл, иатахым, дад, ашәшырахь унеи...») 300
 Апстазаара аҕама («Истахуп сара апстазаара аҕама...») 146
 «Апстазаара, апстазаара...» 94
 Апстазаара иазкны («Ицәкәырцоит, еилашуеит, иазымкуашә атра...») 27

«Апстазаара, сара сыуафара агәра га...» (Истаху) 233
 «Апстазаара сгәы ннархоит лассы-ласс...» 323
 Апстазаарахь («Исцәыхьантәзаргы хатала...») 248
 «Апстазаара хзыкәнаршәалакгы...» *Ф. Тиутчев* 695
 Апстхәа затцәы («Ҡадахьала, пшьаала-пшьаала...») 578
 «Апстхәа ашәыхны ишьтатца...» (Абзиабара) 433
 Апсуара («Апсуара иатцоу рацәоуп...») 197
 «Апсуатцас шытахьла-шытахьла...» (Атәым сқьалафәы) 309
 Апсуашәа («Үа радари, рада гәышья...») 369
 Апсшьара («Сееитцыхны ашьацра кәымшәышәра...») 45
 Апсцәаха ихырқьиага («Апсцәаха ихырқьиага збеит сара
 пхыз...») 314
 Апсшәа агәхьяагара («Гәфәыгърак сықәхәит, хьаак сахәәеуеит
 убас...») 419
 Апсызқьы («Амра халоит хәыч-хәычы...») 542
 Апсынра («Са сырхын, сырхын амшынқәа...») 54
 Апсынтәыла («Амшын еикәа кәандашьшыра...») 19
 «Аптә еикәыцәашь мамикәара...» (Апсабарей сарей) 402
 «Аптә кәашқәа ажәфан иалоуп...» 55
 Апхыз ашьтахь («Саалтцит ишаназ апхыз...») 164
 Апхыз. *М. Чашыт* («Сан ашәхымс дынхытцит...») 725
 Апхыз («Рапхья сзыдгылаз ахәхә инахыскъеит сқамчы...») 64
 Апхыз («Сәыхеит смидәгәидаха, сәыхеит сгәырфәаха...») 256
 Апхын ацамтаз («Амшқәаггы кьафәхоит, апхараггы
 мацхоит...») 195
 Апхынтәи ақәа («Ақәа налагеит абар...») 587
 Апхынтәи ашәа. Апоема 489
 Апхьазара («Акы-фба ззеицымто – дзынхом...») 542
 Апхьаф иажәа («Лассы-лассы укыпцхьлоит...») 34
 Апхәызба лашәа («Үара хәыцра еикәарак уалоуп...») 97
 Апхәыс («Ицәгъахәгәышьеит лыбз апхәыс...») 31
 Апшаара («Акырггы стагәтәсит. Акырггы сгәактцәакт...») 240
 «Апша кәанда ахәхәахәа исысуа...» (Ауафы) 80
 Апша хага («Иаатытцын гафәла, пша хагак нафәлт») 582
 Апшеи абгъи («Амшцәгъа мақаруеит, апшацәгъа
 хәацәоит...») 244

Апшзақаа шәахь («Ишәылахон сыңсы, убра саныказгы
схата...») 457

Апшөы лахь («Быст, абар, нас, снапсыргәытца...») 296

Апшәма («Акәакь хазына, алмас тәыла...») 61

Аразкы («Ашә асырkit, ахышә асырkit...») 328

«Аракагь амра пхоит, амшын цәкәырцоит...» (Харантәи
ашәкәы) 209

Арбагь («Агәы каршә тынч аусқәа катцо...») 362

«Арбагь, арбагь, кы-кы-кыу!..» (Арбагь ика-капшь) 559

Арбагь ика-капшь («Арбагь, арбагь, кы-кы-кыу!..») 559

Арбагь-чышь («Амра анфатцахоз шыжьы...») 566

Арбагь шкәакәа, арбагь чыгра («Арбагь шкәакәа, арбагь
чыгра...») 546

«Аргамагы пхызгы сгәы итхыз...» (Рапхьатәи айцылара)
346

Ардәына («– Ёыкә-ёыкә-ёыкә! – хәа убжьы зургозеи...») 235

Ари адгьыл («Ишәтүеит ари адгьылаё ашәтқәа...») 273

«Ари ажәфәан-харгь исхагылоу насых...» (Са споетуп иахьа!)
171

«Ари амшгы цеит ашышьыхәа...» 75

«Ари жәахоуп, Шьапагәа!..» («Ихы ишыуамызт Шьапагәа...»)
270

«Ари – уан лзы фатцак...» (Акрыфара) 562

Арцыс хәыч изхәыцра («Хабакәоу, хабантәаи, хазёузеи
абра?...») 317

«Арт амшқәа, сызмоу сеимыркьо...» (Шәкы ркынтәи акы)
420

«Арт амш насып гәырғьақәа – са исыхәтахаз...» 299

«Арт ашьхақәа иркыдланы...» (Азы афада ицоит) 93

Арупап («Иахәалоз атцыс ашәақәа ахаштын...») 463

Архынхәра («Исымазам уаха тәахышьак...») 307

«Артаф пхәызба, бтцаф хәычы...» (Агәалашәара) 381

Артцу, артцу хәычынзара... («Артцу, артцу хәычынзара...») 557

«Артцу скит атәартаёы...» (Ачашәара) 591

«Артәаа-сыртәаахәа аёыфкәынцәа хәхәом...» (Аекәа) 107

Арыжәтә («Избагәышьоит ушазгагоу, ушархаго мыцхә
арыжәтә...») 321

«Арыжәтә уакәымтдыр, уагоит хәа иархәан...» (Гәнаха) 269
Арыцха ибжы («Аагарта сакәшәеит, саха изгалап...») 33
Арәашкәа («Арәашкәа, арәашкәа, ашьхақәа ирхылтыз...») 110

«Арәаш трыскәа еилаеәеит...» 50

Арәаш хага («Арәаш хага, агәыткыага, амәа икәуп мәа мбазо...») 305

«Асаат ахтныстеит аацынтәи акәыкәу...» *И. Лакрба* (Аитныпсахлара) 716

«Асаати асаати еишьтала, ирулак амш аандыртәеит...» 119

Асас мзышәа («Аәстаа мцацәа зны дыстааит...») 378

Асас («Уаанза еипшым аәната...») 93

«Аскәк, иахъанза хәаираггы лахынтоуп...» (Абггыцкәа) 460

Аслан («Уи иадырт – итдыхәтәантәиин убри амш...») 176

Asra. X. Xeyne («Асултан ицха хазына хәылпазыла тцәка дладбаан...») 718

«Ассир иалашоу азә боуп...» (Ажәләкыәә шана) 459

«Ассир салашоуп, хәарада...» (Ахытхәаа) 467

Ассир-бақ. Апоема 608

«Ассиркәа рыбақәа сыхәон...» (Афыхара) 149

Астудент ибзиабараз ашәа («Ох, ишпастаху бааигәа сгылазар...») 46

«Асултан ицха хазына хәылпазыла тцәка дладбаан...» *X. Xeyne* (*Asra*) 718

Асыңса («Изаәамгылт ацакь фыңса, хагәха итәлеит еикәыбган...») 286

«Асы шытытцит, ацта хытцт...» (Жәаа) 51

«Атрышә иасит сара сгәатан, икарулуаз акацқац...» (Аицылара) 155

Атыша ахықәан («Адунеиаф уаха цстазаарак миуа...») 408

Атәым сқалафы («Апсуатцас шытахыла-шытахыла...») 309

Атаҳмада («Сцәа-сжыы кычны...») 60

Атаҳмадеи аңсәәахаи («– Атаҳмада, усақәңоит баша...») 248

«– Атаҳмада, усақэпоит баша...» (Атаҳмадеи апсцэахай) 248
Атаца («Гэыргъабжэуп итыџуа агэара...») 100
Атаца («Лкасы шкэакэа пыруа илхоуп...») 565
Атынчра («Амшын тынчуп. Ашхэа хгылоуп аханы...») 329
Атыпца («Иамалкуеит амра, иамалкуеит амза...») 35
«Атыпцацэа, – ”Учара аабароуп“...» 37
Атышэынтэалара («Амшкэа кэнахшыон иахзыпцэаз...») 160

Атэатцла («Амџан игылоуп атэатцла, амџан ашыацра
иатцэоуп...») 110

Ауаара («Узхара иузымбо арт адэкэа...») 357
Ауаа рныхэаџа («Гэыбган сырџааит уи азыхэан...») 371
«Ауада пхоуп, атызкэа гэгэоуп...» (Алахынтца) 335
Ауардын («Ахэда сыкэтэеит ауардын...») 537
Ауаџы («Апша кэанда ахэхэахэа исысуа...») 80
«Ауаџы данпсуа...» 70
Ауаџы («Иантэу апсабара насыпла...») 174
«Ауаџытэыџса ипџстазаараџ иџоуп иагъа рыцхара...»
(џ-гэаанагарак азэы лзы) 35
«Аусурахытэ аџныка санааилак...» (Хэылбыгэха) 80
Аутра («Санду лутра убас еиџкаауп...») 545
Ауыра («Снакэтэеит алаша, иуыроуп макъана...») 22

Ахақэитра («Сааит, абар, уа уџынзагъы, уаапшы...») 394
Ахахэқэа («Ак кыакъан, ак абга тапцэан...») 83
Ахахэ ыршэуп... («Ахахэ ыршэуп ажэџанахъ...») 363
Ахацэа рашэа («Ирыцхамзи адгъыл ауаапсыра...») 95
Ахатцара аамџа («Нас инхазеи – сара сгэы –
икэылзымхазаз...») 338
Ахатцеибей апцхэысеибей («Дыкан зықэрахъ инейхъаз
хатцеибак...») 30
Ахх, исзынкылом, игэакуеит сшыапкэа! («Амузика хэмаруеит
ахы угэанарцхартэ...») 91
«Ахразагеипш сгэатца итыжъны...» (Сажэа) 416
Ахра иаџахаз («Саапсеит сара, сызхалом уаха...») 401
«Ах, сыхаара, бџыхашт быгэжэажэо...» (Аџых затцэ) 352
Ахџаџы («Иухаштэуеит иуашџаз-иугэараз...») 421

Ахтыс («Хабла агәра хзымго хшанхан...») 466
«Ахухәа ирзыткьон иац аштә италоз...» (Ала) 56
«Ахықәә, царта ахьамам уаха...» (Ахықәә) 302
Ахыңеыга («Сыбзиен сыңәгьей дук рыбжьам...») 471
Ахытхәа («Ассир салашоуп, хәарада...») 467
«Ахышә иаавтыцхан, абан...» (Ашәахәа) 539
«Ахышә иаакылсуеит, ашә ахь ушыцшу...» 451

Ахьаа («Ссирқәак цәыртцуеит хәылбыгехала...») 237
Ахьажь («Зны иардәыноуп, зны иархьыноуп...») 380
Ахьзынфылара («Ирыхәтоуп ейбапшаарц хәгәкәа рхала...») 152
Ахьзынфылара («Мап, сызгылом схы ларкәы...») 367
Ахьзыртәра («Фызак дхәмоуп, дыңгәғазам...») 580
«Ахьхьахәа иахьааиуаз азыхькәа...» (Ашьыцраз абаллада) 306
Ахьшь агәхьаагара. *И. Лакрба* («Исгәалашәоит, иоусыжът – уца!..») 717
Ахьычпапыр («Акәтағ хәыч изтамзеит...») 362
Ахьычпапыркәа («Ахьычпапыркәа пырпыруеит...») 210

Ахәда сфықәтәеит аурдын...» (Аурдын) 537
Ахәмарра («Тцис иакит ахәынап...») 543
Ахәрашәа («Баша рфашума афхаа итыкьасо...») 384
Ахәшәтәра («Афстаацәа ран дычмазафхан...») 535
Ахәыцра («Ус рымхәахуей: зегь калон...») 238
Ахәычра («Хәмаргақәак халтан – хразкы иалырки...») 376
Ахәычра («Цьашьатәыла ицшза-халалу...») 587

Ахәаакәа («Ха хәцстазаара еилацалоуп...») 377
Ахәатәы («Сажәа халан ажәфхан иалан...») 291
Ахәынапкәа ацафь, мамзаргы – Ахьтәы цәтцәа («Идыртәит еитакәаха...») 266
Ахәынапкәа рфырхатца («Ахәынап, машәыршәа ацгәы ианацәа...») 264
«Ахәынап, машәыршәа ацгәы ианацәа...» (Ахәынапкәа рфырхатца) 264

Ахәыс («Ашыжь заа шытабахьейт...») 579
«Ахәыс хәычы хәылбыгехала...» (Хәылбыгехатәи сахьак) 67

Ацгәи асаркьей («Ианыпшылт асаркьа ацгәы...») 573
Ацгәы аґы азәзәойт... («Хыхь, ейлахәашь, имтысуа...») 365
Ацыптәаха. Апоема 498

Ацәаґеыга («Адунейаґ зегьы-зегь ихаштны...») 212
Ацәашьы («Пшеи фыртыни брылга, са бсызгом быхьчо...») 219
Ацәґьа-абзиа («Ашәткәа шәтуамызт, ґак тысуамызт...») 337
«Ацәґейи абзийи нейвысны...» (Акәраанкәа) 262
«Ацәкәырпақәа ейшьтала-ейшьтала...» (Агәалашәара) 76
Ацәкәырпақәа («Ацәкәырпақәа шыказац икоуп избазар...») 290
«Ацәыкәбар ейлыцьцьо инахьынхалар пыткәырк...» (Са снейуейт...) 251
Ацәыкәбар («Маґ-маґ аґеизгара иаґын...») 358
Ацәыкәбар хәыґ («Ғаґхьа схала сынкахәыцуа сыбызпшуп...») 144

«Атґаа псасиуан, атґаа зытуан...» (Сара сызлапшыз) 253
«Атґабырги амци ейлгап...» 157
«Атґла иалыґрыз – хәилахаа хґейт ихәейт...» 52
«Атґла иахькыдлаз абар, амаамын...» (Амаамын) 267
«Атґла ейтәйхаз ашәшыра...» (Ңыра) 550
«Атґлақәа ейлнахуейт аґша...» (Быґкаґсантәи аґхызқәа) 114
Атґлақәа («Игылоуп атґлақәа ґыарак...») 399
Атґоура («Сара аґстазаара агәра згон...») 476
Атґхи амши («Уахынла истахзамкәа...») 79
«Атґх угәжәажәо уаламхацзар...» 406
Атґыс («Саґхьа атґла амахә таруан...») 28
«Атґыс дуқәа ашәа рызхәом шамаха...» 434
Атґыси асаркьей («Ғаґхьа аґенцьыр саркьа инасны...») 262
Атґыс иатґәа абжьы («Тагалантәи амшкәа ртґыхәа рышәшәо...») 259

Атцыс иатцәа ашәа («Цыс иатцәак, хәынтцәрак еихамкәа...») 308
 «Атцых. Артцукәа рыбжьада...» (Амза зхалаз) 366
 Атцых затцә («Ах, сыхаара, бҕеыхашт быгәжәажәо...») 352
 «Атцых мамырцыгә аееитцых...» (Атцыхәтәантәи афырхатцара) 395
 «Атцых тцәоуп, ашоура хеуп...» (Иахьа мхык лазтцаз аеы) 541
 Атцыхәтәантәи агәыгра («Са сбылуеит, сбылуеит, сыбшатом...») 88
 Атцыхәтәантәи афырхатцара («Атцых мамырцыгә аееитцых...») 395
 Атцыхәтәантәи аччацшь («Ақәцара ашышьыхәа даакәытцит...») 250

Атцәахаха («Амахә иқәтәоуп, амахә кнаха...») 534
 «Атцәцакәа ҕыц иахмыртәуеи итацәызар...» (Сымшира ауха) 71

Ачара ашьтахь («Абла хаара ачча рхылан...») 196
 Ачашәара («Артцү скит атәартаҕы...») 591
 «Ачу, Кәантыр! Кәантыр, ачу!...» (Кәантыр) 26
 Аччацшь еиқәатцәа («Дыччеит дахьгылаз цас...») 198
 Ачымазара ашьтахь («Кыр саргәакхьан уи саазқәылаз...») 183

Аҷандарака («Уа, дызбада, уа, дзахада...») 413
 Аҷкәын Гәамтци амтц Хәатәхамтцеи («Аҷкәын Гәамтци амтц Хәатәхамтцеи...») 553

«**Аеа**орадагькәа рыбжьы...» (Ақәа) 97
 Аеқәа («Артцәаа-сыртцәаахәа аеыџкәынцәа хәхәом...») 107
 «Аеыкәаба-аерыхьны иаатытцызшәа азы...» (Ацслыш) 584
 Аеы («Ицәазна аџыжәны дынеыжәлан...») 59
 Аеынкыларә («Анахь – шыаҕак, арахь – шыаҕак...») 369
 Аеырбара («Амра зхыччалоз амшын уазыпшы...») 115
 «Аеыррыцха ахы снарбоит...» (Сацхьа итәоу ацгәы иазкны) 257

Аҫар («Зны иццакцәоит, ацшалас иацуп...») 293
Аҫара («Амшқәаггы ирымам ҫхәара...») 391
Аҫар рахь («Сшәылагылан ампыл сзасуам...») 204
Аҫымтра ацынхәрас («Зеггы иреигын уажә аҫымтра...») 241
Аҫымтра. Ф. Тиутчев («Ашышьыхәа ҫымтзакәа уцала...») 694
Аҫыхара («Ассирқәа рыбақәа сыхәон...») 149
Аҫыхара («Тцла затәык ихьзала игылам...») 207

«Ашара иахубаартә ухы...» 380
Ашкол ахь («Иааит ашкол ахь ацара...») 595
«Ашоура аныкоу, амра анцеиуа...» 81
«Аштә еиужь ду, аштә кьақьа...» (Хаи, сааукәыхшоуп, ахатца!) 23
«Ашхәа неиуан ахәда тых...» (Ашықәсқәа рымшын) 351
Ашшыпхьыз («Сара исыхьзуп Хәынацы...») 589
Ашықәсқәа рымшын («Ашхәа неиуан ахәда тых...») 351
«Ашықәс рацәа еидараха...» (Абырг) 102
Ашықәс ҫыцазтәи ажәа («Хашықәсқәа ирхылоит, абар, даеакгы...») 231
«Ашырпаз – атых ашьа наҫашәит...» 348
«Ашырхәа угылоит ашаецә ангыло...» (Алакә ақьнәтә) 108
«Ашышкамс еидарак аманы ицон...» (Алыми ашышкамси) 263

Ашьантцеи аихымцеи («Лашарак сазкылсырц мҫахәастала снейхуан...») 470
«Ашьац кәымшәышәза иҫеиуеит...» (Аапынтәи ашьыжь) 26
Ашьха ду ақәцәан («Азә дықәтцуеит абрантәи – ахахә тапқаны...») 294
«Ашьхақәа ирҫықәлеит аччацшь-ашәацшь...» (Амш гәазырхага) 230
«Ашьхара цшьаала иахәлеит ашәшьы...» *И. В. Гюте* 718
Ашьхартыс («Азын ахьта илбаанацан...») 583
Ашьхатәылан («Иказатцәкьам уаха цсыхәа...») 139
«Ашьха цәхәыра уқәхеит, амра аеатцәахт...» (Агәыгра) 22
«Ашышьыхәа ҫымтзакәа уцала...» *Ф. И. Тиутчев* (Аҫымтра) 694

Ашыжь аккарае («Сёхеит ашыжь. Ацсабара...») 122
«Ашыжь заза шытабахьеит...» (Ахэыс) 579
Ашыжь («Сатцашуеит сгылан ахра дауапшь...») 50
Ашыцраз абаллада («Ахьхьахэа иахьааиуаз азыхькэа...») 306

Ашэа («Ажэѿан дузза хьбрас ихазхоит...») 40
Ашэа («Ан дшыцэаз лыпца дыргеит...») 73
Ашэа («Дабатэида, мшэан, иахалаз...») 345
Ашэара («Са схы итэшэеит убас акы...») 334
«Ашэ асырkit, ахышэ асырkit...» (Аразкы) 328
Ашэ ацымхэрас («Изызхэода изхылтцыз, иахынтэаауа...») 382

Ашэарта апыхра («Спахны сызкузеи смышьтуа...») 342
«Ашэа сыцуп – сахьцалакгы...» 224
Ашэа («Уашэакэа ссируп, атцыс хэыч, атцыс...») 327
«Ашэахьа ауха ла дышьталан...» (Ан лразкы) 98
Ашэахэа («Ахышэ иаавтыцхан, абан...») 539
Ашэахэѿ («Скалам шытысхит сеага нкаршэны...») 65
Ашэишэикэа заазахьада? («Ашэишэикэа заазахьада?...») 544
«Ашэкэа аашэыртлароуп лассы-ласс...» *Кь. Мыхц* (Сызлоу шэахь) 720
Ашэткэа ирылоу атыпца («Бзара еихтэашашэа итыруа...») 354

«Ашэткэа иерылак, бахча еинтэылак дтала...» 187
Ашэткэа рбахча («Амра агыла ра кыр шагу...») 175
«Ашэт сызрылтцуам, срылахеит...» 257
«Ашэткэа шэтуамызт, фак тысуамызт...» (Ацэгьа-абзия) 337
«Ашэтыцкэа хэмаруа италоит еилысуа...» (Аацын мшы) 128
Ашэтыш («Ашэтыш, ашэтыш, уцшзаза...») 594

«**Аѿаркэа** мтарсуа, аиѿхаа тызэзэаа...» (Сара сзиас) 63
Аѿстаа дрыбжьаланы иѿоуп иаазкэылаз...» 451
Аѿстаа илаф («Иагьа зундаз сара гэаша...») 430
«Аѿстаа мцацэа зны дыстааит...» (Асас мзышэа) 378
«Аѿстаацэа ашэа ирзакэзаап пату...» (Аѿстаацэа рашэа) 217
«Аѿстаацэа ран дычмазаѿхан...» (Ахэшэтэра) 535
Аѿстаацэа рашэа («Аѿстаацэа ашэа ирзакэзаап пату...») 217

«Ацъ дукъа ирысны, ишьтахъка амца днаркуан...» (Амацъыс-адыд анцъыртцау) 167

Ацъныш ицасаз («Дафашәомеи зынзагы – ивкъоит алабкъа...») 420

«Ба баныччо...» 68

Ба бзын исыџуам сара акгы... («Сыкан, сагыкоуп ба бзыхәан...») 214

Бажәа затцәыкоуп («Бажәа затцәыкоуп сзыргәыгуа...») 418

Ба ибымутцәкыозаап («Ибтахума цкъа сеилыбкаар...») 37

«Бара быччон – сара амца скын...» (Иаци иахъеи) 44

«Баргы сбызжьом уажәы, җазәгы слызжьом...» (Ихыцаны аикәшәара) 182

«Бареи сареи ажәакгы хәеибымхәеит...» (Ажәакгы хәеибамхәеит) 89

Бареи сареи ххала («Иханахеит атцых бареи сареи ххала...») 344

«Баша рџашума аџхаа итыкыасо...» (Ахәрашәа) 384

«Бзара еихтәашашәа итыруа...» (Ашәтқәа ирылоу атыпқа) 354

«Бназџацшыз дыбтәуп, уи ауп...» 44

«Бтцәыуоит хәа сыкоуп! Избан?...» 185

«Бшыстахугы бдыруеит, сгәыгуам са быстәхап хәа...» 150

«Быбла ршанхагақәа зыжышәа ииатцәоуп...» 38

Быгъкацсан амшын ахықәан («Зегы ртыпқа рџы инамгылои...») 188

Быгъкацсантаи ацхызқәа («Атцлақәа еилнахуеит ацша...») 114

«Бызбеит – ибылахеит сыцсы...» 389

«Быст, абар, нас, снапсыргәытца...» (Ацшџы лахъ) 296

Гренада. М. Светлов («Зны хнеиуан ашышьыхәа...») 710

«Гха затцәык ухъны, ацстазаараџ уаха...» (Агха) 223

Гәатас илакә. Апоема 680

Гәнаха («Арыжәтә уакәымтдыр, уагоит хәа иархәан...») 269

«Гџеыгърам изхылтцыз. Мышгагас ихәыцым...» (Алакәқәа) 181

«Гәҗыңырақ сықәһаит, хьаак сахәәеуеит убас...» (Аңсшәа агәхьаагара) 419

«Гәыбған сыртааит уи азыхәан...» (Ауаа рныхәәә) 371

«Гәыразыла раҗақәа сыркы...» (Иахзеипшу агәнаха) 325

«Гәырғабжьуп итыоуа агәара...» (Атаца) 100

«Гәырғара духааит сыңсра...» (Ақәнага) 190

Гәакьын илакә. Апоема 674

«Дабатәида, мшәан, иахалаз...» (Ашәа) 345

Дадуй сареи («–Дадуй ухъзупеи са сзы...») 547

«–Дадуй ухъзупеи са сзы...» (Дадуй сареи) 547

Дадыркылоит амра шаша... («Дадыркылоит амра шаша...») 53

Дамшәи Мурей («Дамшәи Мурей неифаңшит...») 568

Данихгы... («Данихгы – ңытчытқәак дрыхъзароуп...») 225

«Данкаха, ифызцәа еипҗеибатца инеит...» *И. Бехьер* (Абирақ) 719

«Даныспыло абла тшаша...» (О, истахуп сара абри адгьыд) 71

«Даҗашәомеи зынзагы – ивкьоит алабкьа...» (Аңьныш ицасаз) 420

«Дгылы жәфани еимашьыхаа...» (Абжыы хаа) 452

«Дгылы жәфани рхаткы ицароуп са сыңсы...» (Са сыңсы) 192

Деспина («Деспина илыршуеит акаҳуа...») 281

«Дықан зықарахъ инеихьаз хатҗеибак...» (Ахатҗеибей апҳәысеибей) 30

«Дычҗеит дахьылаз цас...» (Аччапшь еикәатцәа) 198

«Дыңбаран иара гәыла-шьамхыла...» 436

«Еилыскаарын усқан бгәыиатахыз...» 72

«Еимгеимцарак абра ҳакоуп...» (Нтәара зқәым) 405

«Еицтаҳәәошәа рееибарк ҳапшьак...» (Адагьқәа рашәа) 575

«Еишьтагыла сцәаҳәақәа...» (Сцәаҳәақәа) 76

«Еснагъ иугәтыхаз, уашьтаз аҗың...» (Ушьтытц!) 25

Жәаа («Асы шытытцит, апта хытцт...») 51

«Жәаң быспылар – сара сгәырғон уи азы...» 99

Жәәәәәәәәәә. Апоема. А. Блок 697

«Жәлары зегь зну мәәдукаә акәзааит...» А. Пушкин 691

Жәйтә қазшыала («Амәәхәәста лакь-лакьуа...») 20

Жәәан ахатарнак («Еынла изакузеи – ажәәан зегь амроуп изку...») 323

«Заа сгылан (сара стәала)...» (Амхәәы) 427

Зан даанза ифыхаз ахәычқәа («Зан даанза ифыхаз ахәычқәа») 437

«Зашәәқәләцәа инрылзаа ицаз агәлымтцәах...» (Уарада, гәышыа...) 279

Зда сматәам («Илеиәеиуеит еиґах хәылбьгехала...») 177

«Зегь артынчуеит ацәа рхалан...» (Цәамтхаа бзиа!) 564

Зегьрейха игәгәада? («Лада иеиха – дыгәгәәуип Сада...») 572

Зегь рыцкы («Хархьгехәап аиааирақәа ихамоу...») 229

Зегьы звызбо («Абри иоума, шәара шәхәашьа, шәара зқәым?...») 168

«Зегьы иреигьын уажә афымтра...» (Афымтра ацынхәрас) 241

Зегьы рґак («Издыруеит цхьзтцас ишкабо...») 322

«Зегьы рґыпқа рґы инамгылои...» (Быґьқацсан амшын ахықәан) 188

«Зны-зынла сара сызлақоу ссируп...» 70

«Зны иардәыноуп, зны иархьыноуп...» (Ахьажь) 380

«Зны иццакцәоит, ацшалас иацуп...» (Афәр) 293

«Зны ишоура такарны, ихьтацәгьа фьртынны еазны...» (Абаллада) 201

«Зныкгы еизеит, рхәеит...» (Ирхәәзи исхәәзи) 337

«Зныхгы хәґа-хәґала еиґысхуеит...» 295

«Зны хңеиуан ашышьыхәа...» М. Светлов (Гренада) 710

Зпартбилетқәа збылуа шәахь («Шәа шәәкәзамзи, иарада еа цстазаарак зымбоз...») 439

Зышьха ихалаз («Абґа днықәгылт уи дхәыц-хәыцуа...») 292

«Иааит ашкол ахь ацара...» (Ашкол ахь) 595

«Иааиуеит ахәычқәа, иааиуеит еицрыхәхәа...» («Адәыгба») 560

«Иаакыжкыжны, илаца-ѡапан...» (Акызкѡа) 457
 «Иаапшит шысхѡо илеихашѡа...» (Аатгылара) 434
 Иаарту ашѡкѡы («Иацы игѡастѡит сануцылаз...») 279
 «Иаатытцын гаѡала, цша хагак наѡалт» (Ацша хага) 582
 «Иаачырчырит тцыск аѡатцаѡ...» (Амра ацѡырцѡра) 343
 «Иаб дѡаитцацшын Уархан...» (Уархан) 551
 «Иабхѡараа акѡыд аниѡартца изхара...» (Амахѡ) 268
 «Иагѡа зундаз сара гѡаша...» (Аѡстаа илаѡ) 430
 «Иагѡсархѡеит: сызхысыз шамхыла...» 95
 «Иазыцшушѡа збоит ауаа...» 64
 «Иамалкуеит амра, иамалкуеит амза...» (Атыцѡа) 35
 «Ианамуза, уацѡртцит изымуаз...» (Издыруада?) 77
 «Ианбанза? – са сгѡы насѡагылеит зны ѡнак...» 239
 «Ианнатцкѡа нахыс ацѡа инагылт уи аѡы...» (Имѡахытцыз аѡы) 129
 «Иантѡу ацсабара насыцла...» (Ауаѡы) 174
 «Ианыцшылт асаркѡа ацгѡы...» (Ацгѡи асаркѡеи) 573
 «Иара дсышѡтан, сара снеиуан...» (Агѡалашѡара) 33
 «Иарбан вулкану иткѡацыз анака?...» *Г. Табизе* 726
 «Иарбан зыжѡу ха ихабжѡала?...» 69
 «Иарбан мацѡазу сыздыруам бызкылсыз...» 142
 «Иарбан, нас, ацсадгѡыл атцкѡыс еиѡахаз...» (Амѡацѡырцѡа рахѡ) 165
 «Иарбан тѡылоу шѡѡѡозар хыла...» 301
 «Иарлашѡит гѡыграк схы-сѡы...» (Амцажѡла) 438
 «Иауан акѡа. Иауан. Иауан...» 91
 «Иахантѡарак ахырхырѡа акѡѡура иаѡын...» (Амшцѡгѡа ашѡтахѡ) 84
 «Иахысѡаара сзымдыруа сыкоуп...» (Амшын цхыз) 446
 Иахѡа мхык лазтѡаз аѡы («Атцых тѡѡѡуп, ашѡура хѡуп...») 541
 Иахѡатѡи ахѡаа («Сахѡынзакоу – салоуп ацстазаара ишуа...») 288
 «Иахѡынзалшѡз уѡырцагѡа...» (Ампыр, ампыр шѡапы зѡѡу...») 574
 «Иахѡлабгон, иаграбгон иацылоз зегѡы...» (Аиашахѡ шѡаѡак) 251

Иахзеипшу агәнаха («Гәыразыла раҕақаа сыркы...») 325
 Иахтәу – иахтәым («Иахтәу – иахтәым, хтдабырг – хамц...») 424
 «Иаххьаауп, иаххәарггы ихамхәарггы...» 295
 «Иахәалоз атдыс ашәақаа ахаштын...» (Арупап) 463
 «Иацаухеипш агитара уахаггы иахәоит...» 192
 Иаци иахъеи («Бара быччон – сара амца скын...») 44
 «Иацтәи амш зырехәоз иацралан...» 383
 «Иацы игәастеит сануцылаз...» (Иаарту ашәкәы) 279
 «Иатцалеит адггыл апхара...» 114
 «Иббома ишҕыха апсабара?...» 82
 «Ибзиоуп ҳа ҳнеишья...» (Маитәи ашьяжь) 228
 «Ибтахума цкья сеилыбкаар...» (Ба ибымутәкьозаап) 37
 «Ибымдыруеи, сыхаара, бара шбакәу сгәыгырта!...» 39
 «Ивагъежьюан, идырбзон ишьаргәытц...» (Аласбақаа) 33
 «Иганаҕ ифызцәа иаарысуа ирыпкәон...» 63
 «Игылоуп атцлақаа цьарак...» (Атцлақаа) 399
 «Игъежьюеит, игъежьюеит адырды...» (Адырды) 249
 «Игәазырхагоуп шыыбжьонтәи апша...» (Шыыбжьонтәи сахьак) 67
 «Игәастеит ажәәанггы цкьаза...» 121
 «Игәйтгагоу, илахҕыху сара исымоуп аамтакы...» (Амш ианацло) 141
 «Идггыл, ижәәан гәазырхаган...» (Иҕеизхишьяарызи хҕыза?) 181
 «Идыртәит еитцакәаха ца дук апшәма ихы напқәа...» (Ахәынапқәа ацаҕы, мамзарггы – ахтәы тәтцәа) 266
 «Иеибыхәан иказшәа...» (Абзиабарей аҕарей) 455
 «Иеилыхха иаацәыртцүеит амш антцәамтаз...» (Хәылпазтәи акәышра) 442
 «Ижәбахьюума сымзырха? – шыац уархалны ишьтоуп...» (Сымзырха) 568
 «Изакаъзеи исыцрымшәо, сахьцалакггы зыбла сху?...» 129
 «Изаҕамгылт ацакь ҕыпса, хагәха итәлеит еикәыбган...» (Асыпса) 286
 «Избагәышьоит ушазгагоу, ушархаго мыцхә арыжәтә...» (Арыжәтә) 321

Избан? («Избан изсеилыркаау макъана...») 377
 Издыруада? («Ианамуза, уапыртцит изымуаз...») 77
 «Издыруада сышка баазга?...» 43
 «Издыруеит цхызтцас ишкабо...» (Зегъы ртак) 322
 «Издыруеит, са саныршоз ашацэа...» (Слахъынцэ) 85
 «Изеипш арпарцэазеи илеиёырбоз...» 132
 «Изтахугъы сашёа хъысхан ицхъаза...» (Сашёа) 170
 «Изызхёода изхылтцыз, иахъынтёаауа...» (Ашёа ацымхёрас) 382
 «Изышьтоузеи, мшёан, иабацо схэыцрацэа...» (Са схэыцрацэа) 78
 «Изыёуеит абри ашэкёы, салалом рацёак...» (Сазыцшуп атак!) 383
 «Икыдысхып хёак ала цэкъарак...» 301
 «Икылцшуа итёоуп – маншёаларак ианацёашёа...» (Мышмыжда) 464
 «Иказатцэкъам уаха цсыхёа...» (Ашьхатёылан) 139
 «Икалеит. Икалагёышьеит – лабёабатцэкъахейт сыцхыз...» (Сара сыхаара дыргон...) 202
 «Икам атцых хёа хазы...» 290
 «Икам, икам аицёа ёкык...» (Аимак баша) 340
 «Икастап макъана иагъа гха...» 131
 Икоу умбои... («Икоу умбои – еилашыроуп...») 449
 «Икоуп, издыруеит, рзарацэа кны...» 68
 Икоуп убас аамтакы... («Икоуп убас аамтакы...») 161
 «Икоуп ё-ажёак, ё-ажёа нагак...» (Анцёеи ауааи) 461
 «Илеиёеиуеит еитах хэылбыгхала...» (Зда сматёам) 177
 «Илсырдыруам хёа саёгёышьёоуп...» 423
 «Илхёа – илызхёом, илза – илыззом...» 347
 «Имариами уанлеиуа азиас ухиаала!...» 93
 «Имлагоноуп, имлага...» (Азынтёи атцыс) 334
 Имырхёаа... («Имырхёаа уи дышьталеит...») 462
 «Имёаст агёгёахёа амш азхытцра...» (Азатцёра) 234
 Имёахытцыз аёы («Ианнатцкёа нахыс ацхёа инагылт уи аёы...») 129
 «Ипсызшёоуп ишыкоу амшын...» (Амхы шкёакёа) 123
 «Ипышёатёуп ахёшё ёыц...» (Апоеит изхэыцра) 232

«Ирацәан урт афыцъа ирҕагылаз...» 92
 Иреигъу атцх («Сымацара сиан ауадаҕ, спенцъыр кьаҕьаза иаартын...») 41
 «Ирзыршон адгъыл доусы иратәаз...» (Аламыс дгъыл) 443
 «Ирзыскуеит са сашәа ҳацсадгъыл зыхъчо» (Хар рзы ашәа) 226
 Ирхәази исхәази («Зныкгъы еизеит, рхәеит...») 337
 Ирхәап нас... («Ирхәап нас: дагеит аҕьабаа...») 410
 Ирхәо – ируа («– Ирхәо бзиоуп, ирхәо бзиоуп!..») 268
 «– Ирхәо бзиоуп, ирхәо бзиоуп!..» (Ирхәо – ируа) 268
 «Ирхәоит: сара анапқәа ансымамыз ыҕан...» 77
 «Ирыгәтылак ашъха еикәыршара...» (Анцсы) 57
 «Ирыхәтоуп еибацшаарц ҳагәқәа рхала...» (Ахъзынфылара) 152
 «Ирыцхамзи адгъыл ауаапсыра...» (Ахацәа рашәа) 95
 «Исаҳаит сара абри ашәа...» (Q-ашәак) 119
 «Исаҳауеит лассы-ласс уи абжъы...» (Абжъы) 73
 «Исгәалашәоит, иоусыжът – уца!..» И. Лакрба (Ахъшь агәхъаагара) 717
 «Исгәалашәоит рацхъаза саныхәмаруаз «Сабажәго?»... («Сабажәго») 112
 «Исыцшыхын тцыси хәыхәи еизаны...» 136
 «Иссирзан уи амш гәазырхага...» (Абахә) 141
 Истаху («Апстазаара, сара сыуафара агәра га...») 233
 «Истахуп сара апстазаара агъама...» (Апстазаара агъама) 146
 «Истахыз зегъ соуит, истахыз-сзышьтаз...» (Азтаара иаша) 288
 «Исагылоуп ажәфан тынч...» (Схы санфаха...) 197
 «Исхаштуам, исхаштуам, исхаштуам акгы...» 194
 Исхәарызеи? («Ақәа леиуеит – агәыпцтәага...») 303
 «Исхәом – изтаҳыда! – сгәы итази схы итази...» 331
 «Исцәыхантаргъы хатала» (Апстазаарахә) 248
 Истцеит азсашъа сара... («Истцеит азсашъа сара...») 546
 «Исыздыруам уара ушыцаз...» (Уацсуара узахымпеит хәа сазхәаз иахъ) 149
 «Исызутом са сгәы тыхны – иагъабоутаху уаргъы...» (Абла иамбо) 174

«Исымаз уахгы-еынгы гәтыхас...» 96
 «Исымазам уаха тәахышыак...» (Архынхәра) 307
 «Исымбозар стынчхон ма лхабар...» (Абри аума изахьзу) 100
 «Итбаауп адунеи, итбаазоуп...» (Аңсны агимн) 425
 «Итәы-цыпхьаза иаха ихъантахоит...» 404
 «Иубама, сзызхәыцуа еилургама?!» 415
 «Иузыпшузеи са саныкам, иузыпкоузеи лахъынтас?...»
 (Сытцла) 148
 Иузыпшуп ахәычқәа! («Угъежыла, уеикәшала, уатцаз аидара
 укьуа...») 409
 «Иурхаит апара, иурхаит амал...» (Аифызараз) 265
 «Иусқәа нтәомызт есқьынгы...» (Шалуа Тәыцъба
 игәалашәара) 375
 «Иухаштүеит иуаштаз-иугәараз...» (Ахтағы) 421
 «Иухәоит абасшәа: сара усеипшзар...» (Уареи сареи) 95
 «Иучырчырузеи, атцыс?...» (Ааңын ашәа) 593
 Ихнымхәыз аибашьы ибжы («Хьзи-пшеик стәхымызт
 изгарц еибашьрала...») 284
 «Ихы ишыуамызт Шьапагәа...» («Ари жәахоуп, Шьапагәа!...») 270
 Ихыцаны айқәшәара («Баргы сбызжьом уажәы, җазәгы
 слызжьом...») 182
 «Ихьатыз ацәкәырцоуп ханажәлак ҳа ҳзеипшу...»
 (Ханажәлак...) 208
 «Иҳанахеит атдых барей сарей ххала...» (Барей сарей ххала)
 344
 «Ихәа узыргәамтца, ихәа угәы итыхо...» (Апоем уахь) 74
 Ицоит азиас. Апоема 514
 «Ицәазна афьжәны дынеыжәлан...» (Аеы) 59
 «Ицәгьахагәышыеит лыбз апцхәыс...» (Апцхәыс) 31
 «Ицәкәырцоит, еилашуеит, иазымкуашәа атра...»
 (Апцстазаара иазкны) 27
 «Ицәоуп амшын... иахъантәарак изфыз цәкәырцаран...» 59
 «Итцастеит амахә җа хыстцәан...» (Ажәа) 156
 «Итцысуеит агәашь уара узыдхәалоу...» (Абрыскьыл
 изхәыцра) 157
 Иеызхишыаарызи хәыза? («Идгьыл, ижәған гәазырхаған...») 181

- «Иҗән, икәыпшың адуңей...» 397
- «Ишануу лашаран, даацәыртцүеит лара...» (Апоети апхәызбеи) 191
- Иштәуу ыззхаз («– Мгәа мацара – зара змам...») 576
- «Ишәтүеит ари адггылаҗ ашәтқәа...» (Ари адггыл) 273
- «Ишәызбозей са схәыцқәа...» (Алисей Алиаси ирызкны) 414
- «Ишәылахон сыцсы, убра саныказгы схата...» (Апшзақәа шәахь) 459
- «Иф еишәтала аштә хкаара...» (Шыжымтантәи сахьак) 66
- «Ицъасшоит сара амфә сызну...» (О, сукәахшоуп, адггыл сызқәу!) 116
- «Кыр саргәакхән уи саазқәылаз...» (Ачымазара ашәтахь) 183
- «Кыцла ихыбу хкәасқәа шкәакәа...» (Аихызара) 319
- Кыныкыны** Пафпаф («Кыныкыны Пафпаф...») 576
- Кәантыр** («Ачу, Кәантыр! Кәантыр, ачу!...») 26
- Кәыбрыц. Апоема 613
- «Кәыркәа шоура, шыбыжәагәы...» (Схычпапыр) 585
- Қылыш** ибақа. Апоема 481
- Қәацәи** Машьей («Қәацә ипхәыс акы даршуан...») 29
- «Қәацә ипхәыс акы даршуан...» (Қәацәи Машьей) 29
- Карамзан** («Хатца дымцеит Карамзан...») 215
- «Лада иеиха – дыгәгәоуп Сада...» (Зегьрейха игәгәада?) 572
- Лак хәа сымоуп... («Лак хәа сымоуп – атацкәым...») 540
- Лакә икытантәи алакә. Апоема 665
- «Лани лаби – шәлықәгәыргәа!...» 71
- «Лассы-лассы укыпхылоит...» (Апхьаф иажәа) 34
- «Лашарак сазкылсырц мфәхәастала снейхуан...» (Ашъантцей аихымцей) 470
- «Лкасы шкәакәа пыруа илхоуп...» (Атаца) 565
- «Лнапы ргьежьюа сан дупылап...» (Уааи сыфныка) 18

«Лхы угәалырпхоит убас – улҕынтдәаауа...» (Ус дыкоуп пхәыск...) 472

Маитәи ашыыжъ («Ибзиоуп ҳа ҳнеишыа...») 228
Маланыкәеи Малатәеи («Оыцъа хәыларцәақәак ыкоуп...») 456

«Мап, сызгылом схы ларкәы...» (Ахъзынфыларә) 367
«Март-мза. Рымшап кәлеит ацыгәкәа...» («Снеиру – сымнеиру?») 445

Мас ихәыцра («Мас хәыг ацәажәара анитқаз уажәуоп...») 538
«Мас хәыг ацәажәара анитқаз уажәуоп...» (Мас ихәыцра) 538
Мачк... («Хгәы тапнамеырц атх еикәара...») 393

«Мач-мач аееизгара иафын...» (Ацәыкәбар) 358
«Машәыршақә, ма хәмаршақә, ма цас...» (Хара ҳдәыртцра) 258
«– Мгәа мацара – зара змам...» (Иштәоу зызхаз) 576

«Мрагыларахъ сахейт, сеихейт мраташәарахъ...» 464
Мчыла («Мчыла сықәлеит ацсабара...») 448
«Мыми Мыми еибаршәеит...» (Аибаршәара) 536

Мышмыжда («Икылцшуа итәоуп – маншәаларак ианақәашәа...») 464

«Назаза апхынра зыпхом...» 355

«Нак ипхьацаны гәышпыла...» (Амш) 357

Нас азыхәан («Нас азыхәоуп сзыхандеиуа...») 298

«Нас азыхәоуп сзыхандеиуа...» (Нас азыхәан) 298

«– Нас, ибгәаламшәои, ишеисуаз ҳарт ҳагәкәа...» 350

«Нас инхазеи – сара сгәы – икәылзымхазаз...» (Ахатцара аамта) 338

Насып змоу («Азә анасып абрантә игарц збаны...») 403

Нтцәара зқәым («Еимгеимцарак абра ҳакоуп...») 405

О, истахуп сара абри адгғыл... («Даныспыло абла тшаша...») 71

О, сукәахшоуп, адгғыл сызқәу! («Ицъасшьоит сара амфа сызну...») 116

«Ох, ишцастаху бааигәа сгылазар...» (Астудент ибзиабараз ашәа) 46

- «Цаса сышпаказ, цаса сзакәыз?...» 78
 «Цстазаашыа сымам җакала зынза...» (Апоет) 199
 Цстхәа затцәыкоуп... («Цстхәа затцәыкоуп рацхәа ихалаз...») 593
 «Цхашыафыкгы сакәым сара аиашаз...» 346
 «Цхызла сара агәәкра сақәшәахьеит...» (Цхызлеи лабҗабей) 87
 Цхызла («Убыскан бысхагылазар...») 96
 Цхызлеи лабҗабей («Цхызла сара агәәкра сақәшәахьеит...») 87
 «Цшацәгъак насын...» 85
 «Цшеи фыртыни брылга, са бсызгом быхьчо...» (Ацәашыи) 219
 «Цшра-сахыалагъ хшыҗлагъ, аиашаз...» (Азцшра) 447
 «Цшыаала ашәшыыра зхало ашыац уархалаҗ...» (Аелегия) 143
 Цшыаала-хаала («Схьатцит сқытахь схы-сгәи каҳа...») 277
- Раида** («Тыхәапцәада, сахьцалакь, есқынгы...») 20
 «Рацхәа адунеиаҗ данцәыртц ауафы...» *Е. Баратынски* 692
 «Рацхәаза ицәыртцит абри иаххапхо...» 372
 «Рацхәа иқыцъ-қыцъит иахыгылаз...» 252
 «Рацхәа сзыдгылаз ахаҳә инахыскъеит сҗамчы...» (Апхыз) 64
 Рацхәатәи аицылара («Аргамагы цхызгы сгәи итыхоз...») 346
 Рацхәатәи акәыкәу («Сишь, уи абжәкәзар иаафыз аккарахьтә?!») 127
 «Рыхык аатгылеит. Урт рацхәа...» (Алакә азхәыцра) 243
 «Рызбахә сймоуп шәты быбышқәак...» 477
- «Сааит, абар, уа уҗынзагы, уаапшы...» (Ахақәитра) 394
 «Саалтцит ишаназ апхыз...» (Апхыз ашьтахь) 164
 «Саамта мааицкәа, сгәысеанзамкәа...» 400
 «– Саапсеит, иагъа зундазгы...» 60
 «Саапсеит сара, сызхалом уаҳа...» (Ахра иаҗахаз) 401
 «Сабажәго?» («Исгәалашәоит рацхәаза саныхәмаруаз «Сабажәго?»...) 112

Сабажәгъалеи. Апоема 598
 «Сабаццакуеи, амѡа сануп...» (Амѡан) 53
 Сажәа («Ахразагеипш сгәатца итыжъны...») 416
 «Сажәа халан ажәѡан иалан...» (Ахәатәы) 291
 Сажәеинраала («Са сакуп сеилархханы бла иазгәамто дачк...») 390
 Сазыпшуп атак! («Изыѡеит абри ашәкәы, салалом рацәак...») 383
 Са истахуп... («Са истахуп сынхарц абра иахъа...») 48
 «Са истахуп сынхарц абра иахъа...» (Са истахуп...) 48
 «Са истахым сгәыхәтәы сахъымза...» 166
 «Салтит ишаназ апхыз...» (Апхыз ашътахъ) 164
 Сан («Аапынраз ашәткәа быґерылак...») 152
 «Санатѡу аидара исзышьтымхуа...» («Ааит, ахахаи!») 21
 «Сан ашәхымс дынхытцит...» *М. Чашьт* (Апхыз) 725
 «Сан дацсыуоуп, саб дацсыуоуп...» (Сара сбызшәа) 567
 «Санду лутра убас еиґекаауп...» (Аутра) 545
 «Сан, ибмырцәан ацәашъы...» (Аапынтәи ашәа) 130
 «Санлацәажәо сара сышкә дхъацшуам...» (Ақәыпшреи агәыґреи) 209
 «Сацхъа атцла амахә таруан...» (Атцыс) 28
 Сапхъа итәоу ацгәы иазкны («Аеыррыцха ахы снарбоит...») 257
 Сапхъака («Сапхъака – инхоит изыхәтѡу...») 328
 «Сара агәәкра сақәшәахъеит...» 24
 «Сара апцтазаара агәра згон...» (Ацѡура) 476
 Сара издыруеит... («Сара издыруеит игәы итаз...») 276
 «Сара исцәымгын, сара исцәымгуп...» (Сыгага) 147
 «Сара исыхъзуп Хәынапы...» (Ашыпцхъыз) 589
 «Сара цтазарак сызхоит...» 416
 «Сара сахъцалакгъы, сара сзықәшәалакгъы...» (Сыпсадгъыл) 17
 «Сара сашта зны саатыцноуп...» 431
 Сара сбызшәа («Сан дацсыуоуп, саб дацсыуоуп...») 567
 Сара сзиас («Аѡарқәа мтарсуа, аиѡхаа тызәзәаа...») 63
 «Сара снейуеит бара бышкә – бгәыбеаныз...» 137
 Сара стынчра («Стынчра закә тынчроу – дарбан издыруа?...») 169

Сара сызлапшыз («Атцаа цсасиуан, атцаа зытуан...») 253
 Сара сыхаара дыргон... («Икалеит. Икалагэышыеит –
 лабѣабатѣкѣахеит сыпхыз...») 202
 «Са сакупсеилархханыблаи азгэамтодачк...» (Сажэеинраала)
 390
 Са сбаагэара («Са сиоызам дгылк атцкараѣ...») 272
 «Са сбылуеит, сбылуеит, сыбшэтом...» (Атцыхэтэантэи
 агэыгра) 88
 «Са сгэы итэзоуп сыбла ирбаз...» 293
 «Са сзын шэара ижэуа сымбакэа...» 140
 «Са сиоызам дгылк атцкараѣ...» (Са сбаагэара) 272
 Са снейуеит... («Ацэыкэбар еилыцэцэо инахынхалар
 пыткэырк...») 251
 «Са снейуеит, сымѣа сапхэа ишытоуп...» *Л. Озеров* 713
 Са споетуп иахэа! («Ари ажэфан-хэргэ исхагылоу насхы...»)
 171
 «Са схы итэшэеит убас акы...» (Ашэара) 334
 Са схэыцракэа («Изышытоузеи, мшэан, иабацо
 схэыцракэа...») 78
 «Са схэыцуан схы саназынха...» 238
 «Са сыблакэа ччапшыуп, гэыгрупп ирху...» (Са сыззыпшу)
 203
 «Са сыетцэа акыр ишытыхуп...» (Агэаларшэага) 99
 Са сыззыпшу («Са сыблакэа ччапшыуп, гэыгрупп ирху...»)
 203
 «Са сындэылтцит адэахы...» (Азын) 547
 Са сыпсы («Дгыли жэфани рхатцкы ицароуп са сыпсы...»)
 192
 «Са сыркыдуп атызкэа...» (Акэбыркэа) 468
 «Са сырхын, сырхын амшынкэа...» (Апсынра) 54
 «Са сѣагылеит шарпазы...» 94
 «Сахынзакоу – салоуп апстазаара ишуа...» (Иахэатэи ахэаа)
 288
 «Сатцапшуеит сгылан ахра дауапшы...» (Ашыыжэ) 50
 «Сашытам ѣа мазарак, сашытам ѣа мазарак...» (Ѣнактэи
 апстазаара) 160
 Сашэа («Изтахугы сашэа хысхан ипхэаза...») 170

Сбыхэон... («Сбыхэон: сырҕыха, сырҕыха!...») 148
 «Сгэы сазхэыцуеит сара...» (Сгэы) 207
 «Сеихаччоит, слахҕыхуп, сыцкьоуп ескьынгы...» (Азыхь)
 «Сиит, сызхаит амшын ахыкэан...» (Амшыни сарей) 172
 «Сишь, уи абжякэзар иаафыз аккарахьтэ?!» (Рацхьатэи акэыкэу) 127
 «Скалам шытысхит ссага нкаршэны...» (Ашэахэаф) 65
 «Скэыпшуп, схаауп, сыцшзоуп, сышэтыцуп...» (Агэили, акэыци, амфасфй) 28
 Слахьынца («Издыруеит, са саныршоз ашацэа...») 85
 «Слыкэшэон лассы-ласс абра уажэааныла...» 90
 «Снакэтэеит алаша, иуыроуп макьана...» (Ауыра) 22
 «Снеиуеит иахьамуа сэынкыло...» 101
 «Снеиру – сымнеиру?» («Март-мза. Рымшац калеит ацыгэкэа...») 445
 «”Соушэыжь, соушэыжь!” – акэыкэухэа...» 79
 «Спахны сызкузеи смышьтуа...» (Ашэарта апыхра) 342
 «Среиуазам гэагшакэ ибышьтоу...» 180
 «Ссиркэак цэыртцуеит хэылбыгехала...» (Ахьаа) 237
 «Стэоуп абахчаф...» 62
 «Стынчра закэ тынчроу – дарбан издыруа?...» (Сара стынчра) 169
 «Сускэа неилажьны сцароуп аамтала...» 120
 «Сускэа сырхашэалом, сускэа нтэазом...» (Сыгэтыха) 320
 «Сухаштроуп хэа сабымхэан...» (Сыбзиабара баграмгылан) 36
 Схы санфаха... («Исхагылоуп ажэфан тынч...») 197
 «Схьаакэа еицыло мац-мац еизыкэкэеит...» 116
 «Схьатцит скытахь схы-сгэы каха...» (Цшьяала-хаала) 277
 Схьычпапыр («Кэыркэа шоура, шыьбжыагэы...») 585
 «Схэыцракэа, итыхо сгэы итаз...» 109
 «Схэыцрей сарей ххала суадаф хайцынхеит...» 72
 «Схэыцуан: знык избонда, шыыри...» 84
 «Сцон афныка хэылбыгехала...» 143
 «Сцэа-сжыы кычны...» (Атахмада) 60
 Сцэахэакэа («Еишьтагыла сцэахэакэа...») 76
 «Сееибыта амфа саныкэлоз...» 42

«Сееитдыхны ашыацра кәымшөышөра...» (Апсшьара) 45
 «Сөыхеит ашыыжь. Апсабара...» (Ашыыжь аккараө) 122
 «Сөыхеит смидагәидаха, сөыхеит сгөыроаха...» (Апхыз) 256
 «Сшөылагылан ампыл сзасуам...» (Аөар рахь) 204
 «Сыбжы өтызгоит алашыцарахь схы өарха...» (Амөа икөу ашөахөа) 220
 Сыбзиабара баграмгылан («Сухаштроуп хөа сабымхөан...») 36
 Сыбзиабара. *Х. Панашө* («Абырг дысгөапхоит сара...») 722
 «Сыбзиен сыцөгьей дук рыбжам...» (Ахыөеыга) 471
 Сыгага («Сара исцөымгын, сара исцөымгуп...») 147
 Сыгөтыха («Сускөа сырхашөалом, сускөа нтөазом...») 320
 «Сыгөтыхақөа, схөыцрақөа, сускөа зегьы...» (Сыцстазаара-сдакьа) 75
 Сызлоу шөахь. *Кь. Мыхц* («Ашөқөа аашөыртлароуп лассы-лаасс...») 720
 «Сыкамкөа суада иааөналан...» 349
 «Сыкан, сагыкоуп ба бзыхөан...» (Ба бзын исыөуам сара акгы...) 214
 «Сымала сыкоуп сара. Ашоура хөантоуп...» (Шыыбжьонтөи атынчра) 154
 «Сымацара сиан ауадаө, спенцьыр кьакьаза иаартын...» (Иреигьу атцх) 41
 Сымзырха («Ижөбахьоума сымзырха? – шыац уархалны ишьтоуп...») 568
 Сымшира ауха («Атөцақөа өыц иахмыртөуей итацөызар...») 71
 Сымши сымчи («Амөа ианыжьлоуп икахаз абгьыжө...») 145
 Сымөа («Фыртынуп зны сымөа еицынкылан...») 304
 «Сынбыжьу, бынсыжьу – сыздыруам...» 134
 «Сынтаргалт шыоук цхызла...» 318
 Сыцсадгьыл («Сара сахьцалакгы, сара сзыкөшөалакгы...») 17
 Сыцстазаара. *Кь. Мыхц* («Аапынра мөасуеит...») 722
 Сыцстазаара-сдакьа («Сыгөтыхақөа, схөыцрақөа, сускөа зегьы...») 75
 «Сыцсыр стәхгөышьам аадын агөтаны...» *Л. Озеров* 713
 «Сыцсы сшьон шыыбжьон ашөшыраө...» (Шыыбжьон) 24
 «Сыхнагәлеижьтеи итцозей...» 427

Сыхъз («Абрака қытагъ, ҳаблагъы мѳагъы...») 467
«Сыцѳоушѳа, сыцѳамшѳа, цхызушѳа, цхызымшѳа...» 49
Сытцла («Иузыпцшугеи са саныкам, иузыпцкоугеи
лахъынцас?...») 148
«Сышгѳакуаз – лашарак каланда...» 399
«Сышьтахъка ашьхақѳа апта рхачын...» 69
Сѳыза гѳыраз («Уи зынзаскгъы исыцѳешѳазом...») 135
Сѳыза уахъ («Азѳ ак уеихѳоит...») 417

«Тагалантѳеи амшқѳагъ аасыдгылт, абар!...» (Тагалантѳеи
амшқѳа) 259
Тагалантѳеи амшқѳа («Тагалантѳеи амшқѳагъ аасыдгылт,
абар!...») 259
«Тагалантѳеи амшқѳа ртцыхѳа рышѳешѳо...» (Атцыс иатцѳа
абжъы) 259
«Тацкѳѳымтцас сгѳы сратцѳеит, тацкѳѳымк иакарастѳеит...» 315
«Тынч азхықѳаѳ снатѳаны...» (Амра сыхѳаччоит хѳыцтцас) 82
«Тынч илеиугеит ихааза аацынтѳеи ақѳа» (Аацынтѳеи ақѳа) 49
«Тынчмѳа сымто, сгѳы бтыхо...» 40
Тыхѳ!.. («Тцис, утцыхѳа гра сыхъшыуа...») 571

«Уаагыл, иатахым, дад, ашѳшьырахъ унеи...» (Апсраѳы) 300
«Уааи, сышьтых, ахы, суархал...» 440
Уааи сыѳныка («Лнапы ргъежъуа сан дугылап...») 18
«Уаанза еипшым аѳната...» (Асас) 93
«Уаанза икѳажъыз цъара кѳакък...» 392
«Уааныжъны ицеит ахъшьыцба...» (Акѳѳаан) 268
«Уада хышѳкаѳ ма ѳырбагас...» (Хъзы змам ашѳтқѳа) 184
«Уа, дызбада, уа, дзахада...» (Ацандарака) 413
«Уажѳ бахылеит рхыцхъазара...» 431
«Уақѳгѳыг, нас, азын мацъана...» 333
Уа мшыбзиа! («Уа мшыбзиа! Уа мшыбзиа!...») 533
«Уамыхѳан, аѳыза, са скынтѳеи ѳакы...» (Аныхѳапцхъыз) 106
«Уанацъалбеит, – шыоукгъы сабжѳоит...» (Аамтѳеи сареи) 163
«Уанындѳылтцуаз ашьыжъ ашѳхымс уахъашеит...» 222
Уапсуара узахымпеит хѳа сазхѳаз иахъ («Исыздыруам уара
ушыцаз...») 149

«Уара, атчыс хэыч, сылашара...» 117
 Уарада, гэышыа... («Зашәақәлацәа инрылзаа ицаз агәлымтцәах...») 279
 «Уа радари, рада гэышыа...» (Ацсуашәа) 369
 «Уара иуцуп, сара исыцуп...» (Агагақәа) 472
 Уара уцхызқәа («Угәыла ижә-затцә абга ирфахит...») 178
 «Уара хэыцра еикәарак уалоуп...» (Апхәызба лашәа) 97
 Уареи сареи («Иухәоит абасшәа: сара усеипшзар...») 95
 Уархан («Иаб дфәитцәпшын Уархан...») 551
 «Уа уда сзынхом хәа зхәахьазгы...» 353
 «Уахынла истахзамкәа...» (Атцхи амши) 79
 Уахынлатәи ашәт («Амра анылташәо ипытуеит...») 287
 «Уахгәацхон харгы, хадас ухаман...» 86
 Уатцәтәи амш («Шака гәыгра уара иуцу, шака ус ду узыцшу...») 133
 «Уашәақәа ссируп, атчыс хэыч, атчыс...» (Ашәа) 327
 «Уаф изышытымхуаз еидарак...» 137
 «Убыскан бысхагылазар...» (Цхызла) 96
 «Угъежыла, уеикәшала, уатцаз аидара укьуа...» (Иузыцшуп ахэыцқәа!) 409
 «Угәы аекыдкьо ихагаха...» (Ажәеинраала) 359
 «Угәыла ижә-затцә абга ирфахит...» (Уара уцхызқәа) 178
 «Удәаза цәхәит, уқәатца цәхәит...» (Аамта) 382
 «Уеилахоуп, уеилыхоит есқьынгы...» 439
 «Узхара иузымбо арт адәқәа...» (Ауаара) 357
 «Узхылтцыз уан, уашыа-уахәшыа...» (Агәеантцара) 475
 «Уи деилагеит, рхәеит...» 195
 «Уи дсыхәацшуан акалашәа...» 78
 «Уи зынзаскгы исыцәшәазом...» (Сфыза гәыраз) 135
 «Уи иадырт – итцыхәтәантәиин убри амш...» (Аслан) 176
 «Уи хәашыа змазамоуп мариала...» (Ажәа) 370
 «Улахәызар, хьта уакызар...» (Амца) 27
 «Улеи арахь афныка!..» 416
 Урт рыбзиабара («Хәалахәыххоит амфәан ианахпыло...») 429
 «Ус ажәа хаақәак хыхь-хыхыла...» (Хара хлакә) 455
 «Усгәацхоит иахыа мыцхәы...» (Агәрамгара) 247
 Усда-хәысда («Усда-хәысда – умтәан афны...») 339

Ус дыкоуп пхэыск... («Лхы угэалырцоит убас – улфэынтэаауа...») 472

«Ус рымхэахуеи: зегь калон...» (Ахэыцра) 238

«Устахуп хэа лхала исалхэеит...» 43

«Ухагаха уафуп ацэкэырцара...» (Амшын ахь) 240

«Ухатцоуп уацэыбнал, ухатцоуп ишы...» (Абжы) 189

«Ухы зкэурыз хэа хыызхэала...» (Амш ашьра) 294

«Ухьзала фыстит сышзахэоз...» (Аныфбжькэа) 236

«Ухьыз псаххон аамта-аамтала...» (Акэа) 359

«Уекамыжкэа – ашэ акынза...» (Аныкэаф) 424

«– Ушцакоу? – хэа сиязтааит тахмадак...» 401

Ушытыт! («Еснагь иугэтыхаз, уашьтаз афыц...») 25

«Уфыза дылкажны, шытахка...» 103

«Фыртынуп зны сымфа еицынкылан...» (Сымфа) 304

«Хаарак атцазамкэан амш...» (Амш хьантэ) 458

«Хақэитрада, насыпда – гэыгра мацарала...» (Агэыгра) 442

«Хан дук ақэцэан атзы иалиаан...» 200

Харантэи ашэкэы («Аракагь амра цхоит, амшын цэкэырцоит...») 209

«Хатта дымцеит Карамзан...» (Карамзан) 215

«Хаштра сзакэым – чарак хаман...» *И. Лакрба* (Агэалашэара) 715

«Хыхь, еилахэашь, имтысуа...» (Ацгэы афы азэзэоит...) 365

Хоык («Еаанбзиала! Асы хзамуи...») 102

«Хьзи-цшеик стахымызт изгарцеибашьрала...» (Ихнымхэыз аибашьфы ибжы) 284

Хьзы змам ашэткэа («Уада хышэкаф ма фырбагас...») 184

«Хэмаргакэак халтан – хразкы иалырки...» (Ахэыцра) 376

«Хэта-хэтала, мац-мац сара сцэа-сжыы еизганы...» 470

Хэылбыхеа («Аусурахьтэ афныка санаилак...») 80

Хэылбыхеатэи сахьак («Ахэыс хэычы хэылбыхеала...») 67

Хэылпазтэи акэышра («Иеилыхха иаацэыртцуеит амш антэамтаз...») 442

Хэылпазы («Хазхьымзас аганахь ишытахтап...») 465

«Хэыцра хаарак сцоит сыхэхэала...» 426

- «Хаалахҕыҥхоит амҕан ианахпыло...» (Урт рыбзиабара) 429
- «Хаамта анааилак, иахтаҥы-иахтаҥым...» 411
- «Хабаҕоу, хабантэааи, хазҕузеи абра?..» (Арпыс хөҥч изхөҥцра) 317
- «Хабла агэра хымго хшанхан...» (Ахтыс) 466
- Хазлахало («Хцоит инымтэаэзо жөангэҥыла...») 246
- «Хазхымзаз аганахь ишьтахтап...» (Хөҥлцазы) 465
- «Хаибадырбап, ма ххала хаибабап...» 213
- «Хаибадыруеит ус хыхь-хыхыла...» 162
- Хаи, сааукөҥхшоуп, ахатца! («Ашта еиужь ду, ашта кьаҕьа...») 23
- Хаиха зымчу («Хаиха зымчу рылцха хамаз...») 396
- Ханажөлак... («Ихьатцыз ацөкөҥырцоуп ханажөлак ха хзеипшу...») 208
- «Ханхамҕа лкажьны хгылт кэцара...» (Анхаф иблала) 444
- Хапстазаара («Абра зегь еилкааушөа, зегь цшзоушөа-инагзоушөа...») 373
- Хара хбартцаф («Хбартцаф ажөтцыс цшқақөа хуп...») 572
- «Хара хгөалаҕоуп иахьа...» (Алафашөа аресторан азы) 215
- Хара хлакө («Ус ажөа хаақөак хыхь-хыхыла...») 455
- Хара хцөҥртца («Машөҥршақө, ма хөмаршақө, ма цас...») 258
- Хар рзы ашөа («Ирзыскуеит са сашөа хапсадгьыл зыхьчо...») 226
- «Хархьгөхөап аиааирақөа ихөмоу...» (Зегь рыцкы) 229
- «– Хажьынзаҕоугь хақөшөом анхашьа...» 398
- «Ха хапстазаара еилацалоуп...» (Ахөаақөа) 377
- «Хашықөсқөа ирхылоит, абар, даҕаакгы...» (Ашықөс ҕыцазтөи ажөа) 231
- «Хбартцаф ажөтцыс цшқақөа хуп...» (Хара хбартцаф) 572
- «Хгөҥ тацнамеҕырц атц еиқөара...» (Мацк...) 393
- «Хжөҥтө бахча ахызаауеит шыта...» И. Лакрба (Ажөҥтө бахча) 714
- «Хзеибадырзом азөи-азөи – уаха акгы!..» (Аимҕалацөа) 260
- «Хрызхөҥцып х-аамтакы. Изахьзузеи хазтагылоу...» (Аамта) 236
- «Хцоит инымтэаэзо жөангэҥыла...» (Хазлахало) 246

Цəамтхаа бзиа! («Зегь артынчуеит ацəа рхалан...») 564
«Цəахəа-цəахəала, – жəахырла-жəахырла...» 411

Цис апатцакəа («– Акы, ѿба, хпа...») 562
«Цис иакит ахəынац...» (Ахəмарра) 543
«Цис, уцыхəа гра сыхышыа...» (Тыхə!..) 571
Цитцу! Цитцу! («Цитцу, цитцу! Дəыхоу, дыцəоу?») 569
«Цла затцəык ихьзала игылам...» (Афыхара) 207
Цыхьбжəонтəи аныхəара («Ғахафымтроуп уамашəа...») 289
«Цыбра фəы-хаак ахцаны...» (Чашəи ачашəи) 570
«Цыс иатцəак, хəынцəрак еихамкəа...» (Атцыс иатцəа ашəа) 308
«Тыхəаццəада, сахьцалакь, ескьынгы...» (Раида) 20
«Тыхəаццəара змам аускəа» 80

Чакəа-чакəа! («Чакəа-чакəа!.. Чакəа-чакəа!...») 563

Чашəи ачашəи («Цыбра фəы-хаак ахцаны...») 570
Чыра («Атцла еитейхаз ашəшыра...») 550

«Ғаанбзиала! Асы хзамуи...» (Хəык) 102
Ғааныбзиала! («Ғааныбзиала, ғааныбзиала!..») 555
«Ғнакоуп инхаз афхəаранза...» (Агəыгрей адшрей) 104
Ғнактəи адстазаара («Сашьтам ға мазарак, сашьтам ға мазарак...») 160
«Ғынла изакузей – ажəан зегь амроуп изку...» (Жəан ахатарнак) 323
«Ғынла хьызхəыцуа, хзеипхьызуа уахынла...» 112

«Ғахафымтроуп уамашəа...» (Цыхьбжəонтəи аныхəара) 289
«– Ғыкə-фыкə-фыкə! – хəа убжы зургозей...» (Ардəына) 235

«Шака гəтыха, хьаа, шака лагырзы...» 68
«Шака гəыгра уара иуцу, шака ус ду узыцшу...» (Уатцəтəи амш) 133
Шалуа Цəыцьба игəалашəара («Иускəа нтцəомызт ескьынгы...») 375

- «Шьта уахьза уи амш лашара...» 365
 Шьхан-шэарыца ица Уахсити иара ифызцэеи рлакэ. Апоема 645
 «Шьыбжьаанза хзыхьзазоуп...» (Шьыбжьаанзеи шьыбжьышьтахы) 153
 Шьыбжьаанзеи шьыбжьышьтахы («Шьыбжьаанза хзыхьзазоуп...») 153
 Шьыбжьон («Сыпсы сшьон шьыбжьон ашэшьыраф...») 24
 Шьыбжьонтэи атынчра («Сымала сыкоуп сара. Ашоура хьантоуп...») 154
 Шьыбжьонтэи сахьак («Игэазырхагоуп шьыбжьонтэи ацша...») 67
 Шьыжымтэнтэи сахьак («Иф еишьтала ашта хкаара...») 66
- «Шэа шэакэзамзи, иарада җа пстазаарак зымбоз...» (Зпартбилетқәа збылуа шэахь) 439
 Шэкы ркынтэи акы («Арт амшқәа, сызмоу сеимыркьо...») 420
 «Шэ-хьаак сымоуп сара зны...» (Ажэеинраалара) 406
 «Шэышықәса зхытцуаз сихэацшуа, схэыцуан...» 286
- «Ҷадахьала иара ахала...» (Албаашара) 453
 «Ҷадахьала, цшьаала-цшьаала...» (Апстхэа затҗы) 578
 Ҷ-ажэак абзиабараз («Абзиабара – абзиара иафызозуп...») 232
 «Ҷацхьа аҗенцьыр саркьа инасны...» (Атцysi асаркьеи) 262
 «Ҷацхьа схала сынкахэыцуа сыбзыцшуп...» (Ацэыкэбар хэыч) 144
 Ҷ-ашэак («Исаҳаит сара абри ашэа...») 119
 Ҷ-гэаанагарак азэы лзы («Ауафьтэыҗса ипстазаараф икоуп иагьа рыцхара...») 35
 Ҷ-пстазаарак («Ҷ-пстазаарак ҳамоуп адэ иқәу зегьы...») 62
 «Ҷ-пстазаарак ҳамоуп адэ иқәу зегьы...» (Ҷ-пстазаарак) 62
 «Ҷызак дҳамоуп, дыцэгьазам...» (Ахьзыртэра) 580
 «Ҷыцъа хэыларцэақәак ыкоуп...» (Маланыкэеи Малатэеи) 456

Цъанаттәи ахақәитра («Абжымшынкгы ирырт мариала...»)
206

«Цъара акыкоуп – акгы звымшәо...» 130

«Цъашьатәыла ицшза-ҳалалу...» (Ахәычра) 587

«Цъит» («Абхәасамтцан ашәт быбыцқәа...») 577

АХҚӘА

«Сымцеит сара баша сымфас...». *В. Кәағәаниа* 3

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

АИЗГА «АЖӘЕИНРААЛАҚӘА» АҚНЫТӘ (1968)

Сыпсадгьыл.....	17
Уааи сыфнықа	18
Апсынтәыла	19
Жәытә қазшыала	20
Раида.....	20
«Ааит, ағахай!».....	21
Ауыра	22
Агәыгра.....	22
«Абри ашьха ду ақәцәан сызхалар...».....	23
Ҳай, сааукәыхшоуп, ахатца!	23
«Сара агәафра сақәшәахьеит...»	24
Шьыбжьон	24
Ушьтытц!	25
Аацынтәи ашьыжь.....	26
Кәантыр	26
Амца	27
Апстазаара иазкны	27
Агәили, ақәыци, амфасои	28
Атцыс	28
«Акы ахы алада ирханы...».....	29
Қәацәи машьей	29
Ахатейбей апхәысеибей.....	30
Апхәыс	31
Арыцха ибжьы	33
Аласбақәа	33
Агәалашәара.....	33
Апхәаф иажәа	34
Ә-гәаанагарак азәы лзы.....	35
Атыцха	35
«Амфа ианыршәла ашацахәа...»	36

Сыбзиабара баграмгылан.....	36
«Атыпхацәа, – «Учара аабароуп...»	37
Ба ибымутәкьозаап.....	37
«Быбла ршанхагакәа...»	38
«Амза лашараф ашәт бгыцқәа хиаало...»	38
«Ибымдыруеи, сыхаара...»	39
«Тынчмәа сымто, сгәы бтыхо...»	40
Ашәа	40
Иреигъу атх.....	41
«Сееибыта амәа саныкәлоз...»	42
«Издыруада сышка баазга?...»	43
«Устакуп хәа лхала исалхәеит...»	43
«Бназфәапшыз дыбтәуп, уи ауп...»	44
Иаци иахъеи	44
Апсшьара.....	45
«Алакәа пытк анеикәшәа...»	45
Астудент ибзиабараз ашәа	46
«Абри асахъа сыбла ихытцуам...»	46

АИЗГА «АТЦХИ АМШИ» АКНЫТӘ (1970)

«Адгьыл, ажәфән, ага, ашьха...»	48
Са истахуп...	48
Аапынтәи ақәа	49
«Сыцәоушәа, сыцәамшәа...»	49
Ашьыжь	50
«Арфаш трысқәа еилафәеит...»	50
Жәаа.....	51
«Аетцәакәа реыхарак...».....	52
«Атцла иалфрыз – хәилахаа хцеит ихәеит...»	52
Дадыркылоит амра шаша...	53
Амфән	53
Апсынра.....	54
«Аптә кәашқәа ажәфән иалоуп...»	55
Ала	56
Апцсы	57
«Ицәоуп амшын.....»	59

Аеы	59
Атахмада	60
«– Саапсеит, иагъа зундазгъы...»	60
«Стѣоуп абахчаѣ...»	61
Апшѣма	61
Ѧ-пстазаарак	62
«Амши амши еисаны...»	63
«Иганаѣ иѣызцѣа иаарысуа ирыпкон...»	63
Сара сзиас	63
«Иазыпшушѣа збоит ауаа...»	64
Апхыз	64
АшѣахѣаѦ	65
«Адѣыгба цеит, ицеит хара...»	66
Шыжымтантѣи сахъак	66
Шыбжѣонтѣи сахъак	67
Хѣылбѣехатѣи сахъак	67
«Ба баныччо...»	67
«Шака гѣтыха, хъаа...»	68
«Икоуп, издыруеит...»	68
«Сышьтахъка ашьхақѣа апта рхачын...»	69
«Иарбан зыжбу ха ихабжъала?...»	69
«Ауаѣы данцсуа...»	70
«Зны-зынла сара сызлакоу ссируп...»	70
О, истахуп сара абри адгъыл	71
Сымшира ауыха	71
«Лани лаби – шѣлыкѣгѣырға!...»	71
«Схѣыцреи сареи ххала суадаѣ хѣицынхеит...»	72
«Еилыскаарын ускан бгѣы иатахыз...»	72
Ашѣа	73
Абжы	73
Апоеит уахъ	74
«Ари амшгъы цеит ашьшьыхѣа...»	75
Сыпстазаара-сдакъа	75
Агѣалашѣара	76
Сцѣахѣақѣа	76
«Ирхѣоит...»	77
Издыруада?	77
Са схѣыцрақѣа	78

«Үи дсыхэацшуан акалашэа...»	78
«Паса сышпаказ, паса сзакэыз?...»	78
Атцхи амши	79
«Соушэыжь, соушэыжь!» – акэыкэухэа...»	79
Хэылбыгеха	80
«Цыхэацтэара змам аусқэа...»	80
Ауафы	80
«Ашоура аныкоу, амра анцеиуа...»	81
Амра сыхэаччоит хэычтас	82
«Ибборма ишфыха ацсабара?...»	82
Ахахэқэа	83
«Адунеи ду снаниалан...»	83
Амшцэгъа ашьтахь	84
«Схэыцуан: знык избонда, шыыри...»	84
Слахьынтца	85
«Пшацэгъак насын...»	85
«Амца агэгэахэа изцоу ақэаб...»	86
«Уахгэапхон харгы, хадас ухаман...»	86
Пхызлеи лабфеби	87
Адагьқэа	87
Атдыхэтэанзатэи агэыгра	88
«Ажэфсан иатцэара ихагыжьуа ишалоу...»	88
Ажэакгы хзеибымхэеит	89
Амзеи ахэычи	89
«Слықэшэон лассы-ласс абра уажэааныла...»	90
Ахх, исзынкылом, игэакуеит сшыапқэа!	91
«Иауан ақэа. Иауан. Иауан...»	91
«Ирацэан урт афыцъа ирфагылоз...»	92
Азы афада ицоит	93
«Имариами уанлеиуа азиас ухиала!...»	93
Асас	93
«Апстазара, апстазара...»	94
«Агэылацэа ргэы цызтэахъаз, абар, атдыхэтэан...»	94
«Са сфагылеит шарпазы...»	94
«Иагьсархэеит: сызхысыз шыамхыла...»	95
Ахацэа рашэа	95
Уареи сареи	95
«Исымаз уахгы-еынггы гэтыхас...»	96

Пхызла	96
Апхэызба лашәа	97
Ақәа	97
Ан лразкы	98
«Жәац быспылар – сара сгәырғьон уи азы...»	99
Агәаларшәага	99
Абри аума изахьзу?.....	100
Атаца.....	100
«Снеиуеит иахьамуа сҕынкыло...»	101
Хоык	102
Абырг	102
«Уоыза дылкажьны, шытахька...».....	103
Агәыгрәи апшрей.....	104

АИЗГА «АМШ ИАНАЦЛО» АҚНЫТӘ (1973)

Аныхәапхьыз	106
Амра ссируп аташәамтаз	107
Аеқәа	107
Алакә ақнытә	108
«Схәыцрақәа, итыхо сгәы итаз...».....	109
Атәатцла	110
Арҕашқәа	110
«Сабажәго?».....	112
«Ұынла хьызхәыцуа, хәеипхьызуа уахынла...»	112
«Ажәа тлапқақәа, ажәа гәаҕақәа...».....	113
Быгькапсантәи апхьызқәа	114
«Иатцалеит адгьыл апхара...»	114
Аеырбара	115
«Схьаақәа еицыло маҗ-маҗ еизыкәкәеит...»	116
О, сукәыхшоуп, адгьыл сызқәу!	116
«Уара, атдыс хәыгч, сылашара...».....	117
«Амра убомызт...»	118
Ҧ-ашәак.....	119
«Асаати асаати еишьтала...».....	119
«Сусқәа неилажьны сцароуп аамтала...».....	120
«Игәастеит ажәғангы цкьаза...»	121

Ашыжь аккараѣ	122
Ажэйтэ баллада	123
Амхы шкэакэа	123
Рапхьатэи акэыкэу	127
Аапын мшы	128
Имѡахытцыз аеы	129
«Изакеызеи исыцрымшэо...»	129
Аапынтэи ашэа	130
«Амза цэажэазом, атцла цэажэазом...»	131
«Икастап макьяна иагья гха...»	131
«Изеипш арпарцэазеи илеиеырбоз...»	132
Уатцэтэи амш	133
«Сынбыжьу, бынсыжьу – сыздыруам...»	134
Сѡыза гэыраз	135
«Исзыпшыхын тцыси хэыхэи...»	136
«Сара снеиуеит бара бышка – бгэыбеаныз...»	137
«Уаѡ изышьтымхуаз еидарак...»	137
«Аиаша сыздыруам ишсыхьыз...»	138
Ашхатэылан	139
«Са сзын шэара ижэуа сымбакэа!...»	140
Абахэ	141
Амш ианацло	141
«Иарбан мацэазу сыздыруам бызкылсыз...»	142
Аелегия	143
«Сцон аѡныка хэылбыехала...»	143
Ацэыкэбар хэыч	144
Сымши сымчи	145
«Амѡахэастеи, амза итэуи...»	146
Апстазаара агьама	146
Сыгага	147
Сбыхэон	148
Сытцла	148
Уапсуара узахымцеит хэа сазхэаз иахь	149
Аѣыхара	149
«Бшыстахугы бдыруеит...»	150
Ахьзынѡылара	152
Сан	152
Шыьбжэанзеи шыьбжышьтахы	153

Шыбыжъонтәи атынчра	154
Аицылара	155
Ажәа	156

АИЗГА «САРА СТЫНЧРА» АҚНЫТӘ (1977)

«Атцабырги амци еилгап...»	157
Абрыскыйл изхәыцра	157
Абицара җыцкәа рахь	158
Атышәынтәалара	160
Җнактәи апстазара	160
Иҗоуп убас аамтакы	161
«Җаибадыруеит ус хыхь-хыхьла...»	162
Аамтеи сареи	163
Апхыз ашытахь	164
Амхаҗыырцәа рахь	165
«Са истахым сгәыхәтәы сахьымза...»	166
Амацәыс-адыд анцәыртца	167
Зегъы звызбо	168
Сара стынчра	169
Сашәа	170
Са споетуп иахь!	171
Амшыни сареи	172
Ауаҗы	174
Абла иамбо	174
Ашәткәа рбаҗча	175
Аслан	176
Зда сматәам	177
Уара упхызкәа	178
Ажәфан ахысра	179
«Среиуазам гәагшақә ибышьтоу...»	180
Алакәкәа	181
Иеызхишьаарызи ҳоыза?	181
Ихыцаны аиқәшәара	182
Ачымазара ашытахь	183
Хьзы змам ашәткәа	184
«Бцәыуоит ҳәа сыҗоуп! Избан?...»	185

Аныхәәҗа чыда	186
«Аштәкә иерылак, баҳча еинтәылак дтала...»	187
Быгъкапсан амшын ахықәан.....	188
Абжыы	189
Ақәнага	190
Апоети апҳәызбеи	191
«Иацаухеипш агитара уахагъы иахәоит...»	192
Са сыңсы.....	192
«Исхаштуам, исхаштуам...».....	194
«Уи деилагеит, рхәеит...»	195
Апҳын ацамтаз.....	195
Ачара ашътахъ	196
Схы санфаха... ..	197
Апсуара.....	197
Аччапшь еикәатцәа.....	198
Апоет	199
«Хан дук ақәцәан атзы иалиаан...».....	200
Абаллада.....	201
Сара сыхаара дыргон.....	202
Са сыззыпшу	203
Ағар рахъ	204
Цьанаттәи ахақәитра	206
Сгәы	207
Ағыхара	207
Ханажәлак... ..	208
Ақәыпшреи агәыг্রেи	209
Харантәи ашәкәы.....	209
Ахычпапдырқәа	210
Ажәытәзатәи ажәфан ду амтдан.....	211
«Ажәфан ашка са сашшын...»	211
Ацәаҗыга.....	212
«Җаибадырбап, ма ххала ҳаибабап...»	213
Ба бзын исыҗуам сара акгъы... ..	214
Алафашәа аресторан азы	215
Қарамзан	215
Аҗстаацәа рашәа.....	217
Ацәашыы.....	219
Амфа иқәу ашәахәа.....	220

АИЗГА «АМҘА ИҚӘУ» АҚНЫТӘ (1979)

АмҘа	222
«Ұанындәылтцуаз ашьыжь ашәхымс уахъашеит...»	222
Агха	223
«Ашәа сыцуп...»	224
Данихгъы.....	225
Ҳар рзы ашәа.....	226
«Ага итытцу...»	227
Маитәи ашьыжь	228
Зегъ рыцкы	229
Амш гәазырхага	230
Ашықәс ғыцазтәи ажәа	231
Апоет изхәыцра	232
Ҙ-ажәак абзиабараз	232
Истаху	233
Азатцәра	234
Ардәына.....	235
Аныџбжьқәа	236
Аамта	236
Ахъаа.....	237
Ахәыцра.....	238
«Са схәыцуан схы саназынха...»	238
«Ианбанза? – са сгәы насәагылеит зны енак...».....	239
Ацшаара	240
Амшын ахь	240
Афымтра ацынхәрас	241
«Азә дыкоуп убасшәа...»	242
Алакә азхәыцра.....	243
Ацшеи абгъи.....	244
Азатцәра	245
«– Амра, амра, сгәы зырфәгыуеи...».....	245
Агәрамгара	247
Ацстазаарахь	248
Атахмадеи ацсцәахай	248
Адырды.....	249
Атыхәтәантәи аччапшь	250

Са снеиуеит...	251
Аиашахь шыаҕак	251
«Рацхъа икыцъ-кыцъит иахьгылаз...»	252
Сара сызлацшыз	253
«Амра адхашъа бзиоуп...»	254
Азын азхъра...	255
Ацхыз...	256
«Аштӧт сызрылтцуам, срылахейт...»	257
Сацхъа итӧоу ацгӧы иазкны	257
Хара хцӧыртцра	258
Агӧнаха	258
Тагалантӧи амшкӧа...	259
Ацыс иатцӧа абжы	259
Аимӧалацӧа	260
Аицӧажӧара	261
Ацыси асаркӧеи	262
Акӧраанкӧа	262
Алыми ашышкамси	263
Ахӧынацкӧа рфырхатца	264
Аиӧызараз	265
Ахӧынацкӧа ацаҕы, мамзаргы – Ахӧтӧы цӧцӧа...	266
Амаамын	267
Амахӧ	268
Акӧраан	268
Ирхӧо-ируа	268
Гӧнаха	269
«Ари жӧахоуп, Шыацагӧа!...»	270

АИЗГА «УАХЫНЛАТӧИ АШӧТ» АКНЫТӧ (1984)

Са сбаагӧара	272
Ари адгыл	273
Ажӧытӧуаа ражӧа	274
Ажӧтцаракӧа	275
Сара издыруейт	276
Пшыаала-хаала	277
Уарада, гӧышыа...	279

Иаарту ашәкәы	279
Деспина	281
Ажәтчыс кьала	283
Ихнымхәыз аибашьфы ибжы	284
Асыпса	286
«Шәышықәса зхытцаз...»	286
Уахынлатәи ашәт	287
«Ацсра ушазыцшу есымша...»	287
Азтцаара иаша	288
Иахьатәи ахьаа	288
Тцхыбжьонтәи аныхәара	289
Ацәкәырцакәа	290
«Иҕам атдых хәа хазы...»	290
Ахәатәы	291
Зышьха ихалаз	292
Аҕар	293
«Са сгәы иҕазоуп сыбла ирбаз...»	293
Ашьха ду ақәцәан	294
Амш ашьра	294
«Зныхгы хәта-хәтала еиҕысхуеит...»	295
«Иахьаауп, иаххәарггы ихамхәарггы...»	295
Ацшфы лахь	296
Ақәатцаҕ	297
Нас азыхәан	298
«Арт амш насыц гәырҕақәа – са исыхәтаһаз...»	299
Ацсраҕы	300
«Иарбан тәылоу шәхәозар хыла...»	301
«Икыдысхып хәак ала цәкьарак...»	301
Ахықәаҕ	302
Исхәарызеи?	303
Сымҕа	304
Арҕаш хага	305
Ашьыцраз абаллада	306
Архынхәра	307
Атчыс иатцәа ашәа	308
«Анакә хытцауан еитдыхәхәа...»	309
Атәым сқьалаҕы	309
Анасыц хьантә	310

Амѡа ианхалаз	311
Амра аташѡамтаз	312
Апсѡѡаха ихырѡиага	314
«Тачѡѡмтѡас сѡѡы сратѡѡеит...»	315
Амш бзиа	316
Арѡыс хѡѡыч изхѡѡцра	317
«Сынтаргалт шѡѡуѡ цхызла...»	318
Аихъзара	319
Сыгѡтыха	320
Арыжѡтѡ	321
Зегъы ртак	322
«Апсѡазаара сѡѡы ннархѡит лассы-ласс...»	323
Жѡѡан ахатарнак	323
«Анасыц уашъѡуѡп...»	324
Иахъѡѡцшу агѡнаха	325
Ашѡа	327
Аразѡы	328
Сапхъаѡа	328
Атынчра	329
Ааѡын ашѡа	330
«Исхѡѡм – изтахыда!...»	331
Акѡаѡѡа рхатыѡан	332
«Уаѡѡгѡыг, нас, азын маѡъана...»	333
Азынтѡѡи атѡыс	334
Ашѡара	334
Алахъынѡѡа	335
Аѡѡгъа-абзиа	337
Ирхѡѡѡи исхѡѡѡи	337
Ахатѡара аамѡа	338
Абри	339
Усѡа-хѡѡысѡа	339
Аѡмак баша	340
Ашѡарѡа аѡыхра	342
Амра аѡѡырѡѡра	343
Барѡѡ сарѡѡ ххала	344
Ашѡа	345
Раѡхъатѡѡи аѡѡылара	346
«Пхашъаѡыѡгъы сакѡѡым сара аѡашаз...»	346

«Илхәа – илызхәом...»	347
«Ашырпаз...»	348
«Сыкамкәа суада иаафналан...»	349
«– Нас, ибгәаламшәои, ишеисуаз харт хәгәкәа...»	350
Ашыкәсқәа рымшын	351
«Амра талахьан ахшыра...»	352
Атцых затцә	352
«Уа уда сзынхом хәа зхәахьазгы...»	353
Ашәтқәа ирылоу атыпқа	354
«Назаза апхынра зыпхом...»	355
«Адагъ фаган иқәдыртәан ахан...»	356

АИЗГА «АНЫХӘАЦХЫЗ» АКНЫТӘ (1989)

Амш	357
Ауаара	357
Ацәыкәбар	358
Ажәеинраала	359
Акәа	359
Алашьцараф	361
Ахьычпацыр	362
Арбагъ	362
Ахахә ыршәуп...	363
Ақалакъ бахчаф	363
«Шьта уахьза уи амш лашара...»	365
Ацгәы афы азәзәоит	365
Амза зхалаз	366
Ахьзынфылара	367
Ажәеинраалаф	368
Аеынкылара	369
Ацсуашәа	369
Ажәа	370
Ауаа рныхәафа	371
«Рапхьаза ицәыртцит абри иаххапхо...»	372
Хәпстазаара	373
«Ак схаштызшәа сшыкоу спыкдышьтуа...»	374
Шалуа тцәыцба игәалашәара	375

Ахэычра.....	376
Избан?.....	377
Ахэаакэа.....	377
Асас мзышэа.....	378
Ахэажь.....	380
«Ашара иахубаартэ ухы...».....	380
Агэалашэара.....	381
Аилыттра.....	381
Ашэа ацымхэрас.....	382
Аамта.....	382
«Иацтэи амш зырехэоз иацралан...».....	383
Сазыцшуп атак!.....	383
Ахэрашэа.....	384
«Бызбеит – ибылахеит сыцсы...».....	389
Сажэеинраала.....	390
Афара.....	391
«Уаанза икфэажьыз цъара кэакък...».....	392
Мацк.....	393
Ахақэитра.....	394
Атцыхэтэантэи афырхатцара.....	395
Хаиҳа зымчу.....	396
«Амра цхоит ихалан икажжы...».....	396
«Ифэан, иқэыцшыи адуиэи...».....	397
«– Ҳахьынзакоугь ҳақэшэом анхашьа...».....	398
«Сышгэакуаз – лашарак каланда...».....	399
Атцлақэа.....	399
«Саамта мааицкэа...».....	400
Агфэыгь.....	400
Ахра иафэахаз.....	401
«– Ушцакоу? – ҳэа сиязтааит таҳмадак...».....	401
Апсабарей сарей.....	402
Насыц змоу.....	403
«Итэыцыпхэаза...».....	404
Амза лыпшаахқэа.....	404
Нтцэара зқэым.....	405
Ажэеинраалара.....	406
«Атцх угэжэажэо уаламхацзар...».....	406
Ақэа.....	407

Атыша ахыкѳан.....	408
Иузыпшуп ахѳычкѳа!.....	409
Ирхѳап нас.....	410
«Хѳамта анааилак...»	411
«Цѳахѳа-цѳахѳала...»	411
«Адгѳыл самкуа...»	412
Ачандарака.....	413
Алисеи алиаси ирызкны.....	414
«Иубама, сзызхѳыцуа еилургама?!»	415
«Сара цѳтазарак сызхоит...»	416
Сажѳа.....	416
«Улеи арахѳ аѳныка!..»	416
Сѳыза уахѳ.....	417
Бажѳа затѳыкоуп.....	418
Ацсшѳа агѳхѳаагара.....	419
Ацъныш ицасаз.....	420
Шѳкы рѳкынтѳи акы.....	420
Ахтаѳы.....	421

Хаз шѳкѳны иѳымтѳыз ажѳеинраалакѳа

«Илсырдыруам хѳа саѳгѳышьѳоуп...»	423
«Иахтѳу – иахтѳым.....	424
Аныкѳаѳ.....	424
Ацсны агимн.....	425
«Хѳыцра хаарак сѳоит сыхѳхѳала...»	426
«Сыхнагалеижѳтеи итѳзоѳеи...».....	427
Амхаѳы.....	427
«Акалашѳа иѳоуп ицашѳа...».....	428
«Абзиѳеи ацѳгѳеи, ахааи ашеи...».....	428
Урт рыбзиабара.....	429
Аѳстаа илаѳ.....	430
«Сара сашѳа зны саатѳтноуп...»	431
«Уажѳ бахѳлеит рхѳцхѳазара...»	431
Абзиабара.....	433
«Атыс дукѳа ашѳа рызхѳѳом шамаха...».....	434
Аатѳылара.....	434
Ажѳѳан азы ашѳа.....	436

«Дыцьбаран иара гәыла-шьямхыла...».....	436
Зан даанза иҗыһаз ахәыҗқәа	437
Амцажәла	438
«Уеилахоуп, уеилахоит есқынғы...»	439
Зпартбилетқәа збылуа шәахь.....	439
«Уааи, сыштых, ахы, суарҳал...»	440
Ацсны	441
Хәылпазтәи аҕәышра	442
Агәыҗра.....	442
«Аамта хеит, имчыдахт, иазынкылом...»	443
Аламыс дгьыл.....	443
Анхаф иблала	444
«Снеиру – сымнеиру?».....	445
Амшын цхыз	446
Азпшра	447
Мчыла	448
Иҕоу умбои.....	449
Абракагь убас ауп.....	450
«Ахышә иаакылсует, ашә ахь ушыцшу...»	451
««Аостәа дрыбжбаланы иҕоуп иаазқәылаз...»	451
Абжыы хаа.....	452
Албаашара	453
Ага бҕыыци ашьха бҕыыци	454
Хара ҳлакә	455
Абзиабарей аҗарей	455
Маланыкәей малатәей.....	456
Аҕызқәа	457
Амш хьантә	458
Ажәлаҕьяф шана	459
Апшзақәа шәахь.....	459
Абҕыыцқәа	460
Анцәей ауааи.....	461
Имырхьаа.....	462
Арупап	463
«Мрагыларахь сахет, сеихет мраташәарахь...»	464
Мышмыжда	464
Хәылпазы	465
Ахтыс	466

Сыхъз	467
Ахытхәаа	467
Акәбыркәа	468
«Хәта-хәтала, маҷ-маҷ сара сцәа-сжы еизганы...»	470
Ашъантцей аихымцей	470
Ахыңеыга	471
Агагақәа	472
Ус дыкоуп пхәыск	472
«Азәазәала исцыло, сызцыло...»	473

Атцыхәтәантәи ажәеинраалақәа

Агәеанцара	475
Абыргцәа	475
Ацоура	476
«Рызбахә сымоуп шәты быбышқәак...»	477

АПОЕМАҚӘА

Қылышь ибақа	481
Апхынтәи ашәа	489
Ацыптәаха	498
Ицоит азиас	514

АХӘЫЦҚӘА РЗЫ

Ажәеинраалақәа

Уа мшыбзиа!	533
Атцәахаха	534
Ахәшәтәра	535
Аибаршәара	536
Ауардын	537
Мас ихәыцра	538
Ашәахәа	539
Лак хәа сымоуп...	540
Иахәа мхык лазцаз аеы	541
Апхьазара	542
Апсызкфы	542

Ахəмарра	543
Ашəишəикəа заазахьада?	544
Аутра	545
Истцеит азсашьа сара... ..	546
Арбагь шкəакəа, арбагь чыгра	546
Азын.....	547
Дадуи сареи.....	547
Адагь Таќьа.....	548
Чыра.....	550
Уархан.....	551
Амшəхəыси анбани	552
Ачкəын гəамтци амтц хəатəхамтцей.....	553
‘Еааныбзиала!.....	555
Амра.....	557
Артцу, артцу хəычынзара.....	557
Арбагь ика-ќапшь	559
Акəчышь	560
«Адəыќба»	560
Ажəеинраала – цсышəа хаала	561
Акрыфара	562
Тцис аќатцаќəа.....	562
Чаќəа-чаќəа!.....	563
Цəамтхаа бзиа!.....	564
Атаца.....	565
Арбагь-чышь	566
Сара сбызшəа	567
Дамшəи муреи	568
Сымзырха	568
Тцитцу, тцитцу!	569
Чашəи ачашəи.....	570
Тыхə!.....	571
Зегьрейха игəгəада?	572
Хара хбартцағ	572
Ацгəи асаркьеи	573
Ампыр, ампыр шыапы зтцоу... ..	574
Адагьќəа рашəа.....	575
Иштəоу зызхаз	576
Кьыныкьыны пафпаф.....	576

«Џыт»	577
Апстхәа затцәы	578
Ахәыс	579
Аибадырра	580
Ахьзыртәра	580
Апша хага	582
Ашьхартцыс	583
Ацслыш	584
Схьычпацыр	585
Апхынтәи ақәа	587
Ахәычра	587
Ампыл, ампыл цшатачы	588
Ашшыпхьыз	589
Ачашәара	591
Аацын ашәа	593
Цстхәа затцәыкоуп... ..	593
Ашәтыш	594
Ашкол ахь	595

Апоемақәа

Амшәи абгызрей	596
Сабажәгәлеи	598
Ассир-бақ	606
Кәыбрыц	613
Абна лакә	641
Шьхан-шәарыца ица Уахсити иара ифызцәеи рлакә	645
Лакә иқытантәи алакә	665
Ғәакын илакә	674
Ғәатас илакә	680
Амц-уаа рлакә	683

АИТАГАҚӘА

Аурысшәахьтә

<i>Александр Пушкин</i> «Жәлары зегь зну мфадукаҕ акәзааит...»	691
---	-----

<i>Евгени Баратынски</i>	
«Рапхъа адунеиаф данцэыртц ауафы...»	692

<i>Фидор Тютчев</i>	
Абгъыцкъа	693
Афымтра	694
«Апстазаара хзыкэнаршэалакгы...»	695

<i>Александр Блок</i>	
«Апкызыртаф, акалакъ ныжъны унаскъар...»	696
Жаафакык	697

<i>Михаил Светлов</i>	
Гренада	710

<i>Лев Озеров</i>	
«Сыпсыр стахгэышъам аапын агэтаны...»	713
«Са снейуеит, сымфа сапхъа ишытоуп...»	713

<i>Иури Лакрба</i>	
Аипхныфлара	714
Ажэытэ бахча	714
Агэалашэара	715
Аитныпсахлара	716
Ахышь агэхъаагара	717

Агерман бызшэахьтэ

<i>Иоган Гюте</i>	
«Ашьхара цшъаала...»	718

<i>Генрих Гейне</i>	
Asra	718

<i>Иоган Бехьер</i>	
Абирак	719

Егьырт абызшәақәа рахьынтә

Қъарым Мыхц

Сызлоу шәахь 720

Сыцстазаара 722

Панашә Хазарат

Сыбзиабара 722

Амцажәла 723

Аскад Мухтар

Азакәан 724

Чашьт Мухаз

Ацхыз 725

Галактион Табизе

«Иарбан вулкану иткәацыз анака?..» 726

Арфеиамтақәа ралфавиттә рбага 727

Таиф Шьяадат-ипа Ацъба

АИЗГА

Ი-шәкәыкны

Актәи ашәкәы

Таиф Шаадатович Аджба

СОБРАНИЕ

В двух книгах

Книга первая

На абхазском языке

Аредактор Б. Нармания
Акорректорца Н. Шьаматтаа, И. Цьения
Асахъаѳыхы Р. Габлия
Компиутерла еикэдыршэеит Н. Картозиа, Л. Малхасиан

Аформат 84х108/32. Атираж 500 ц.
Икатцэ. акъ. бгъ. 24,75. Инықэ. акъ. бгъ. 42.
Ағатцапқа №

